ಕವಿಕುಲತಿಲಕ ತ್ರಿವಿಕ್ರಮ ಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯ ಸುತ
ನಾರಾಯಣ ಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯ ವಿರಚಿತ

ಶ್ರೀಮಣಿಮಂಜರಿ

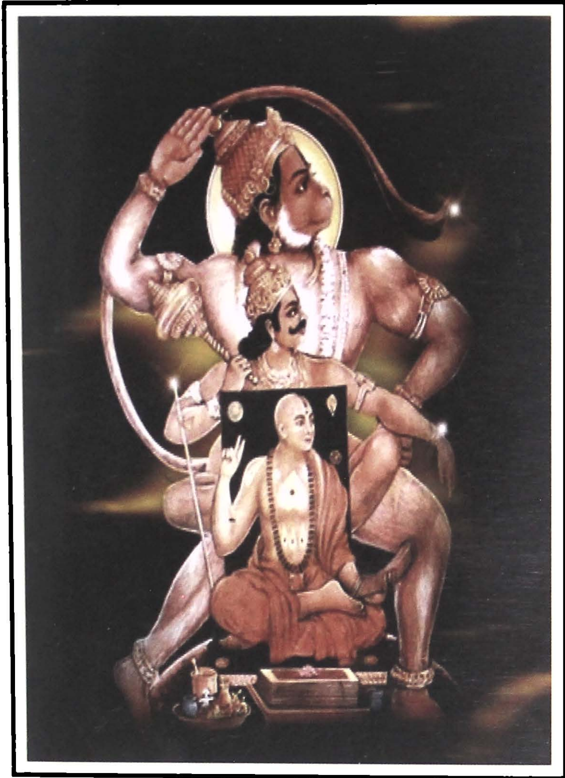
ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ, ಆಸ್ಥಾನ್ ವಿದ್ವಾನ್ ರಾಯಪಾಳ್ಯಂ ರಾಘವೇಂದ್ರಾಚಾರ್ಯ

ಕನ್ನಡಾನುವಾದ : ಪಂಡಿತ್ ಭಕ್ತರಹಳ್ಳಿ ರಾಘವೇಂದ್ರರಾಯರು, ಬೆಂಗಳೂರು

ನಮಸ್ತೆ ಪ್ರಾಣೇಶ ಪ್ರಣತ ವಿಭವಾಯವನಿಮಗಾ
ನಮಃ ಸ್ವಾಮಿನ್ ರಾಮಪ್ರಿಯತಮ ಹನೂಮಾನ್ ಗುರುಗುಣ ನಮಸ್ತುಭ್ಯಂಭೀಮ
ಪ್ರಬಲತಮ ಕೃಷ್ಣೇಷ್ಟಭಗವನ್ ನಮಃ ಶ್ರೀಮನ್ ಮಧ್ವಪ್ರದಿಶ ಸದೃಶಂ ಜಯಜಯ

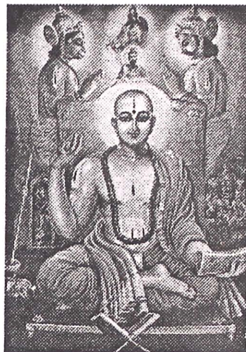
ಪ್ರಕಾಶಕರು :
ಶ್ರೀ ಸಮೀರ ಸಮಯ ಸಂಜೀವಿನೀ ಸಂಸತ್ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನ (ಟ್ರಸ್ಟ್)
"ಅನಂತ ಪದ್ಮನಾಭ", ನಂ. 16, 1ನೇ ಅಡ್ಡ ರಸ್ತೆ, ಮಲ್ಲೇಶ್ವರ, ಬೆಂಗಳೂರು-560 003
ದೂರವಾಣಿ : 23560427 / ಮೊಬೈಲ್ : 9880908949

ಪ್ರಥಮೋ ಹನುಮನ್ನಾಮ ದ್ವಿತಿಯೋ ಭೀಮ ಏವಚ
ಪೂರ್ಣಪ್ರಜ್ಞ್ನತ್ರಿತೀಯಸ್ತು ಭಗವತ್ ಕಾರ್ಯ ಸಾದಕಃ

ಕವಿಕುಲತಿಲಕ ತ್ರಿವಿಕ್ರಮ ಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯ ಸುತ
ನಾರಾಯಣ ಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯ ವಿರಚಿತ

ಶ್ರೀಮಣಿಮಂಜರೀ

ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ, ಕನ್ನಡ ಅರ್ಥಾನುವಾದ ಸಹಿತ
ಕೀರ್ತಿಶೇಷ ಆಸ್ಥಾನ್ ವಿದ್ವಾನ್

ದಿ. ರಾಯಪಾಳ್ಯಂ ರಾಘವೇಂದ್ರಚಾರ್ಯ
ನಿವೃತ್ತ ಡೈರೆಕ್ಟರ್ ಓರಿಯಂಟಲ್ ಲೈಬ್ರರಿ
ಅರಮನೆ ಧರ್ಮಾಧಿಕಾರಿಗಳು, ಮೈಸೂರು

ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಭಾಷಾಂತರ
ಪಂ. ಭಕ್ತರಹಳ್ಳಿ ರಾಘವೇಂದ್ರರಾಯ, ಬೆಂಗಳೂರು

ಪ್ರಕಾಶಕರು
ಶ್ರೀಸಮೀರ ಸಮಯ ಸಂಜೀವಿನೀ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನ
"ಅನಂತ ಪದ್ಮನಾಭ", ನಂ. 16, 1ನೇ ಅಡ್ಡರಸ್ತೆ, ಮಲ್ಲೇಶ್ವರ, ಬೆಂಗಳೂರು
ದೂರವಾಣಿ : 23560427, ಮೊಬೈಲ್ : 9880908949

(ಕವಿಕುಲತಿಲಕ ತ್ರಿವಿಕ್ರಮ ಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯ ಸುತ ನಾರಾಯಣ ಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯ ವಿರಚಿತ)

ಶ್ರೀ ಮಣಿಮಂಜರೀ

ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ, ಕನ್ನಡ ಅರ್ಥಾನುವಾದ ಸಹಿತ ಕೀರ್ತಿಶೇಷ ಆಸ್ಥಾನ್ ವಿದ್ವಾನ್ ದಿ. ರಾಯಪಾಳ್ಯಂ ರಾಘವೇಂದ್ರಾಚಾರ್ಯ

ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಭಾಷಾಂತರ : ಪಂ. ಭಕ್ತರಹಳ್ಳಿ ರಾಘವೇಂದ್ರರಾಯ, ಬೆಂಗಳೂರು

ಪ್ರಕಾಶನ : ಶ್ರೀ ಸಮೀರ ಸಮಯ ಸಂಜೀವಿನೀ ಸಂಸತ್ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನ (ಟ್ರಸ್ಟ್)
"ಅನಂತ ಪದ್ಮನಾಭ", ನಂ. 16, 1ನೇ ಅಡ್ಡರಸ್ತೆ, ಮಲ್ಲೇಶ್ವರ, ಬೆಂಗಳೂರು
ದೂರವಾಣಿ : 23560427, ಮೊಬೈಲ್ : 9880908949

ಪ್ರಥಮ ಮುದ್ರಣ : 2017

ದ್ವಿತೀಯ ಮುದ್ರಣ : 2019

ಪುಟಗಳು : 240

ಅಳತೆ : 1/8 ಡೆಮ್ಮಿ

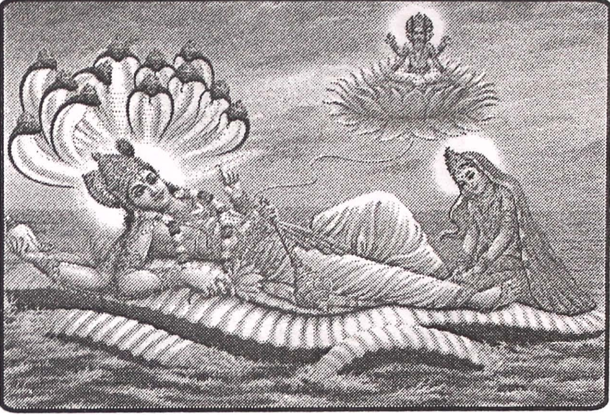
ಕಾಗದದ ಬಳಕೆ : 70 ಜಿ.ಎಸ್.ಎಂ. ಮ್ಯಾಪ್ಲಿಥೋ

ಪ್ರತಿಗಳು : 500

ಅಕ್ಷರ ಜೋಡಣೆ : ವಿ.ಕೆ. ಪ್ರೋಸಸ್

ಮುಖಪುಟ : ಸಹನಾ ಗ್ರಾಫಿಕ್ಸ್, ಮೊ : 9342196255

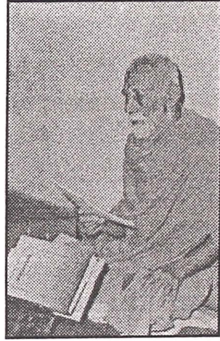
ಮುದ್ರಣ : ಮಾರುತಿ ಪ್ರಿಂಟಿಂಗ್ ಪ್ರೆಸ್
ಕಸ್ತೂರಿಬಾನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು-26
ಮೊ : 7760774858

ಪಾಂತುನಃ ಪದ್ಮನಾಭಸ್ಯ ಶ್ರೀಪದಾಂಬೋಜರೇಣವಃ
ಕಮಲಾಕಬರೀಭಾರಸುರಭಿ ಕರುಣೋದ್ಯತಾಃ

ಶ್ರೀ ಶ್ರೀ ಶ್ರೀ 1008 ಸತ್ಯಾತ್ಮ ತೀರ್ಥ
ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರು
ಉತ್ತರಾದಿ ಮಠ

ಶ್ರೀ 108 ಶ್ರೀ ಪ್ರಜ್ಞಾನನಿಧಿತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರು
ಶ್ರೀ 1008 ಸತ್ಯಪ್ರಮೋದತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರ ಶಿಷ್ಯರು)
(ವೃಂದಾವನಸ್ಥರಾದ ದಿನಾಂಕ : 7-11-2001
ವೃಷನಾಮ ಸಂವತ್ಸರ, ಆಶ್ವೀಜ ಬಹುಳ, ಸಪ್ತಮಿ)

ಆಸ್ಥಾನ್ ವಿದ್ವಾನ್ ರಾಯಪಾಳ್ಯಂ ರಾಘವೇಂದ್ರಾಚಾರ್ಯ
ಮೈಸೂರು
1920

ಪಂಡಿತ ಶ್ರೀ ಚಿಟ್ಲಪಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಾಚಾರ್ಯ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಮತಿ ತುಳಸಿಬಾಯಿ
ಕೋಲಾರ

ಅನುವಾದಕನ ಬಿನ್ನಹ

ಕವಿಕುಲತಿಲಕ ಶ್ರೀಮತ್ ತ್ರಿವಿಕ್ರಮ ಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯ ಸುತ ಶ್ರೀಮತ್ ನಾರಾಯಣ ಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಶ್ರೀ ಮಣಿಮಂಜರೀ ಗ್ರಂಥದ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ತೆಲುಗು ಲಿಪಿಯ 'ಮಣಿಮಂಜರೀ ಪ್ರಕಾಶ' ವೆಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ದಿವಂಗತ ಅರಮನೆಯ ಧರ್ಮಾಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಉದ್ದಾಮ ಪಂಡಿತವರೇಣ್ಯ ರಾಯಪಾಳ್ಯ ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರ ಆಚಾರ್ಯರಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟು, ಈಗ್ಗೆ ಸುಮಾರು ೯೭(೧೯೧೨) ವರ್ಷಗಳು ಸಂದಾಯವಾಗಿವೆಯಷ್ಟೆ. ಆದರೆ ಈ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಗ್ರಂಥದ ಅಪ್ಯಂತರವನ್ನು ಈಲಾಗಾಯ್ತು ಯಾವ ಮಹನೀಯರೂ ಮಾಡಿರುವುದು ಲಭ್ಯವಾಗಿರುವುದು ಕಂಡುಬಂದಿಲ್ಲವಾದ ಕಾರಣ, ನನ್ನಿಂದ ಈಗ್ಗೆ ಸುಮಾರು ೫೨ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆಯೇ(೧೯೫೮) ಸಂಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಈ ಅಮೂಲ್ಯ ಗ್ರಂಥದ ಅಪ್ಯಂತರವನ್ನು ಎಸಗಲು ಶ್ರೀ.ಚಿ.ಕೃ.ವೇದ ವ್ಯಾಸಾಚಾರ್ಯರು ಉತ್ತೇಜನ ಕೊಟ್ಟು, ತಾವು ಈ ಗ್ರಂಥದ ಪ್ರಕಾಶನೆಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಶ್ರೀ ಸಮೀರ ಸಮಯ ಸಂಜೀವಿನೀ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನದ ವತಿಯಿಂದ ಕೈಗೊಳ್ಳಲು ನಿರ್ಧರಿಸಿರುವುದು ಶ್ಲಾಘನೀಯ. ಅವರ ಪ್ರೇರಣೆಯಂತೆ ಅಲ್ಪ ಜ್ಞನಾದ ನನ್ನಿಂದ ಈ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಗ್ರಂಥದ ಲೇಖನವು ಆಡುಭಾಷೆಯಾದ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅಪ್ಯಂತರಗೊಂಡಿರುವುದು, ನನ್ನ ವಿದ್ಯಾ ಗುರುಗಳಾಗಿದ್ದ ಪೂಜ್ಯ ಎಲವೇಲಿ.ಡಿ.ವಾಸುದೇವಾಚಾರ್ಯರ ಸಂಪೂರ್ಣಾನುಗ್ರಹವೆಂದು ತಿಳಿಸಲು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತೇನೆ. ಈ ಮಹತ್ಕಾರ್ಯದಿಂದ ಹೊರಬಂದ ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಸಜ್ಜನ ಬಾಂಧವರು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ, ಶ್ರೀ ಹರಿ-ವಾಯುಗಳ ಕೃಪೆಗೆ ಪಾತ್ರರಾಗಬೇಕೆಂದು ಸವಿನಯ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ.

೧೮.೦೪.೨೦೧೭

[ಭಕ್ತರಹಳ್ಳಿ ರಾಘವೇಂದ್ರ ರಾವ್]
ಮೊಬೈಲ್ ನಂ: ೯೪೮೨೨೨೨೦೫೮

ಪ್ರಕಾಶಕರ ನುಡಿ

ಸಮೀರ ಸಮಯ ಸಂಜೀವಿನಿ ಸಂಸತ್ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನದ ೧೭ನೇ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಇದೇ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನದ ೧೮ನೇ ಪುಷ್ಪವನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಲು ಹರಿಗುರುಗಳ ಪ್ರೇರಣೆಯಂತೆ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಪ್ರಕಾಶನವಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಪ್ರಕೃತ ಮಣಿಮಂಜರೀ ಪ್ರಕಾಶ - ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ, ಅರ್ಥಾನುವಾದ ಕೀರ್ತಿಶೇಷರಾದ ದಿವಂಗತ ಆಸ್ಥಾನ ವಿದ್ವಾನ್ ವಿಭೂಷಣಸ್ಯ ರಾಯಪಾಳ್ಯಂ ರಾಘವೇಂದ್ರಚಾರ್ಯರಿಂದ ತೆಲುಗು ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಕನ್ನಡ ಭಾಷಾಂತರವನ್ನು ಭಟ್ಟರಹಳ್ಳಿ ರಾಘವೇಂದ್ರ ರಾವ್‌ರವರು ಶ್ರಮವಹಿಸಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಶ್ರೀ ಶ್ರೀ ೧೦೦೮ ಸತ್ಯಪ್ರಮೋದತೀರ್ಥ ಪಾದಂಗಳವರ ಜನ್ಮಶತಮಾನೋತ್ಸವದ ಅಂಗವಾಗಿ ಅವರ ಸ್ಮರಣಾರ್ಥವಾಗಿ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಲು ಗುರು ಹಿರಿಯರ ಪ್ರೇರಣೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ ಹಾಗೂ ಪ್ರಕಾಶಕರ ೮೦ನೇ ವರ್ಷದ ಜನ್ಮದಿನದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಪ್ರಕಾಶನವನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುತ್ತೇವೆ.

ಈ ಗ್ರಂಥದ ಅಕ್ಷರಜೋಡಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದ ಮಲ್ಲೇಶ್ವರದ ವಿ.ಕೆ.ಪ್ರೋಸಸ್‌ನ ಬಿ.ಕೆ.ಪ್ರಸನ್ನರವರಿಗೂ, ಹಾಗೂ ಅಲ್ಪಸಮಯದಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಣ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟ ಮಾರುತಿ ಪ್ರಿಂಟರ್ಸ್‌ರವರಿಗೂ ಹರಿವಾಯುಗುರುಗಳು ಅನುಗ್ರಹಿಸಲೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥನೆ.

- ಚಿಟ್ಲಪಲ್ಲಿ ಕೆ. ವೇದವಾಸ್ಯಚಾರ್ಯ
ಶ್ರೀ ಸಮೀರ ಸಮಯ ಸಂಜೀವಿನಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನ, ಮ್ಯಾನೇಜಿಂಗ್ ಟ್ರಸ್ಟೀ

ಪೀಠಿಕೆ

"ಮಣಿಮಂಜರಿ" ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಈ ಕಾವ್ಯ ರತ್ನವು ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣ ಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ರಚಿತವಾದುದು. ಈ ಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರು ಶ್ರೀಮತ್ತ್ರಿವಿಕ್ರಮಾಚಾರ್ಯರ ಮಕ್ಕಳು. ಈ ತ್ರಿವಿಕ್ರಮ ಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರು ಶ್ರೀ ಮದಾನಂದ ತೀರ್ಥ ಭಗವತ್ಪಾದರ ಕೂಡ ಸ್ಪರ್ಧಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಅನೇಕ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹದಿನೈದು ದಿವಸಗಳವರೆಗೂ ವಾದಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಕೊನೆಗೆ ಪರಾಜಿತರಾಗಿ ಭಗವತ್ಪಾದರ ಶಿಷ್ಯತ್ವವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಭಗವತ್ಪಾದರು ಮಾಡಿದ ಶ್ರೀಮದ್ಬ್ರಹ್ಮ ಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ "ತತ್ವಪ್ರದೀಪ" ಎಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ರಚಿಸಿದರೆಂಬುದು ಶ್ರೀಮನ್ಮಧ್ವ ವಿಜಯದ ಹದಿನೈದನೆಯ ಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವು ಅಲ್ಲದೆ ಇವರು ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ ಜೊತೆಗೆ ಸಂಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಚಿಕ್ಕ ಬದರಿ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ನಾರಾಯಣ ದೇವರ ಆಲಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಮಿಯನ್ನು ಆಚಾರ್ಯರು ಪೂಜಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹನುಮದ್ಭೀಮರಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ಶ್ರೀ ಹನುಮದ್ಭೀಮ ರೂಪಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ ಶ್ರೀ ವಾಯುದೇವರ ಮೂರನೆಯ ಅವತಾರರೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ಆಚಾರ್ಯರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಹರಿವಾಯು ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿರುತ್ತಾರೆಂಬುದು ನಮ್ಮ ಹರಿವಾಯುಸ್ತುತಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಪೀಠಿಕೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣ ಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರು ತಮ್ಮ ತಂದೆಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಭಗವತ್ಪಾದರ ಕೂಡ ಇದ್ದು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಿಂದಲು, ತಮ್ಮ ತಂದೆಗಳು ಮೊದಲಾದ ಹಿರಿಯರ ಉಪದೇಶದಿಂದಲೂ ಶ್ರೀಭಗವತ್ಪಾದರ ಮಹಾತ್ಮ್ಯಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರಿತು "ಶ್ರೀ ಮನ್ಮಧ್ವವಿಜಯ" ಎಂಬ ಮಹಾಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಮದಾಚಾರ್ಯರ ಚರಿತ್ರವನ್ನು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಶ್ರೀಮನ್ಮಧ್ವ ವಿಜಯದ ಪ್ರಥಮಸರ್ಗದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಪ್ರಕಾರ ಶ್ರೀಮದ್ವೈಷ್ಣವ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ವಿರೋಧಿಯಾದ ಮತಾಂತರಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿಯಿಂದ ವಿವರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಈ "ಮಣಿಮಂಜರಿ" ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿರುವರು. ಈ ಗ್ರಂಥವು ಎಂಟು ಸರ್ಗಗಳುಳ್ಳದಾಗಿದೆ. ಸುಲಭ ಶೈಲಿಯಿಂದ ಮಂಜರಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಈ ನಾಮವು ಅನುಗುಣವಾಗಿದೆ.

ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣ ಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರ ದೇಶಕಾಲಾದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ವಾಯುಸ್ತುತಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಆದುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲ್ಪಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕೆಲವರು, ಈ ಮಣಿಮಂಜರಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಕಪೋಲ ಕಲ್ಪಿತಗಳಾದ ಮತಾಂತರ ಸ್ಥಾಪಕಾಚಾರ್ಯರ ದೂಷಣ ವೃತ್ತಾಂತಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವಾದುದರಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಬಾಲಕರಿಗೆ ದ್ವೇಷಾಸೂಯಾದಿಗಳನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತದಾದ ಕಾರಣ ಕೇವಲ ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಸಂಗಕ್ಕೆ ಅರ್ಹವಲ್ಲವೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಆಕ್ಷೇಪವು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ. ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ವೃತ್ತಾಂತಗಳೆಲ್ಲವು ಸ್ವಪರ ಸಮ್ಮತವಾದ ಆಧಾರಗಳನ್ನುಂಟಾಗಿರುತ್ತವಾದುದರಿಂದ ಇದು ಅನಾದರಕ್ಕರ್ಹವಲ್ಲವೆಂದು ತೋರಿಸುವುದಾವಶ್ಯಕವಾಗಿದೆ. ಅದು ಹೇಗೆಂದರೆ:-

1ನೆಯ ಸರ್ಗದಲ್ಲಿ :

ಮಂಗಳಾಚರಣೆಯು, ಶ್ರುತ್ಯಾದಿ ಸಮ್ಮತವಾದ ಸೃಷ್ಟಿ ಸಂಗ್ರಹವು, ಸೂರ್ಯಪುತ್ರನಾದ ವೈವಸ್ವತ ಮನುವಿನ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಇಕ್ಷ್ವಾಕು ಮೊದಲುಗೊಂಡು ದಶರಥಾಂತ ರಾಜರ ಜನನವು, ಅನಂತರ ರಾಮಾವ ತಾರವು, ಜನಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಖರದೂಷಣಾದಿ ಸಂಹಾರ ಪರ್ಯಂತ ರಾಮ ಕಥೆಯು ನಿರೂಪಿತವಾಗಿದೆ.

ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಆವದಾದರೂ ನಿರಾಧಾರವಗಿರುವದಿಲ್ಲ. ರಾಮಚರಿತ್ರೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ರಾಮಾಯಣಾದಿಗಳೇ ಪ್ರಮಾಣಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ.

2ನೆಯ ಸರ್ಗದಲ್ಲಿ :

ರಾವಣನು ಸೀತಾಪ್ರತಿಕೃತಿಯ ಅಪಹಾರ ಮಾಡಿದುದನ್ನಾರಂಭಿಸಿ ಶ್ರೀ ರಾಮಚರಿತ್ರವೆಲ್ಲವೂ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ ಇವೆಲ್ಲವೂ ರಾಮಾಯಣಾದಿಗಳಿಂದೇ ಸಿದ್ಧವಾದುದರಿಂದ ನಿಷ್ಪ್ರಮಾಣಗಳಲ್ಲ.

3ನೆಯ ಸರ್ಗದಲ್ಲಿ :

ಚಂದ್ರನ ದೆಸೆಯಿಂದ ಯದು ಕುರುಗಳ ವಂಶದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯು, ವಸುದೇವನ ದೆಸೆಯಿಂದ ಕೃಷ್ಣಾವತಾರವು, ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ವಯಃಕ್ರಮದಿಂದ ಗೋಪಾಲಕತ್ವ ಪ್ರಾಪ್ತಿ ಪರ್ಯಂತ ಕಥೆಯು ಸಂಗ್ರಹದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಈ ಸರ್ಗದ ವಿಷಯವು ಭಾಗವತಾದಿ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿಯು ಮತ್ತು ಹರಿವಂಶದಲ್ಲಿಯು ಹೇಳಿರುವದರಿಂದ ಕಲ್ಪಿತವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

4ನೆಯ ಸರ್ಗದಲ್ಲಿ :

ಅವಶಿಷ್ಟ ಕೃಷ್ಣ ಚರಿತ್ರೆಯು, ಕುರುಪಾಂಡವರುಗಳ ಯುದ್ಧಾಂತ ಕಥೆಯು, ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನ ಮತ್ತು ಪಾಂಡವರ ಸ್ವರ್ಲೋಕ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯು, ದುರ್ವಾಸರು ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ತತ್ವೋಪದೇಶದಲ್ಲಿ ಆಧಿಕಾರ ಪ್ರಧಾನವು, ಪರೀಕ್ಷ ದ್ರಾಜನಗೆ ರಾಜತ್ವವು ನಿರೂಪಿತವಾಗಿದೆ.

ಇವುಗಳೆಲ್ಲವು ಭಾರತ–ಭಾಗವತ–ಹರಿವಂಶಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ನಿರಾಧಾರವಲ್ಲ.

5ನೆಯ ಸರ್ಗದಲ್ಲಿ –

ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣಾಜ್ಞಾನುಸಾರವಾಗಿ ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸಾಶ್ರಮದಿಂದ ಶ್ರೀ ದೂರ್ವಾಸರು ಮೊದಲಾದವರು ಸತ್ಸಿಂದ್ಧಾಂತ ಪ್ರವರ್ತನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣ ಭೀಮ ದ್ವೇಷಿಗಳದ ದೈತ್ಯರೆಲ್ಲರು ಸೇರಿ ಕೃಷ್ಣಭೀಮರಿಗೆ ಸಮ್ಮತವಾದ ಸತ್ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಕೆಡಿಸಲು ಉಪಾಯಗಳನ್ನಾಲೋಚಿಸಿ ಭೀಮಸೇನನಿಂದ ಸೌಗಂಧಿಕಾಹರಣ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರವಧೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದಕಾರಣ ತತ್ಪ್ರತಿ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಮಣಿಮಂತನೆಂಬ ದೈತ್ಯನಿಗೆ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ರೂಪದಿಂದ ಅವತರಿಸಿ ದುಶ್ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಲು ಆಜ್ಞೆಯನ್ನಿತ್ತರೆಂತಲು, ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧಶಾಸ್ತ್ರವು ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ಧರ್ಮಗಳಿಗೆ ಹಾನಿಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿತೆಂತಲು, ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಗೋವಿಂದ ಭಟ್ಟನೆಂಬ ಪಂಡಿತನಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಚತುರ್ವರ್ಣಗಳ ಕನ್ಯಕೆಗಳನ್ನು ವಿವಾಹ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಅವರಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಶಬರ, ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ, ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ, ಭರ್ತೃಹರಿ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಡೆದು ಕೊನೆಗೆ ವಿರಕ್ತನಾಗಿ ಭೂ ಸಂಚಾರವನ್ನು ಮಾಡಿದನೆಂತಲು, ಶಬರನು ಜೈಮಿನಿ ಸೂತ್ರಗಳಿಗೆ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ರಹಸ್ಯವಾಗಿ ಮಾಡಿದನೆಂತಲೂ, ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನು ದೇವತಾ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ ಆಯುರ್ವ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಅಸದೃಶ ಪಾಂಡಿತ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದನೆಂತಲು, ಶೂದ್ರಾಪುತ್ರನಾದ

ಭರ್ತೃಹರಿಯು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾನುಗ್ರಹದಿಂದ ಯಜ್ಞತತ್ವವನ್ನು ಅರಿತು ಭೂಸಂಚಾರ ಮಾಡಿದನೆಂತಲು, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಪುತ್ರನಾದ ಶಬರನಿಗೆ ಭಟ್ಟಕುಮಾರನು ಭಟ್ಟನಾರಾಯಣನೆಂದು ಇಬ್ಬರು ಮಕ್ಕಳಾದರೆಂತಲು, ಅವರಲ್ಲಿ ಕುಮಾರ ಭಟ್ಟರೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಕುಮಾರಿಲಭಟ್ಟರು ಆಗ ಬೌದ್ಧಪಂಡಿತನೊಬ್ಬನಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಕಲಿಯುತ್ತಿದ್ದು ವೇದ ದೂಷಣೆಯನ್ನು ಕೇಳಲಾರದೆ ಸುರಸಿದ ಕಣ್ಣೀರು ಆ ಗುರಿವಿನ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದು ಅತ್ಯುಷ್ಣವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಆ ಬೌದ್ಧಗುರುವು ಕುಮಾರಿಲ ಭಟ್ಟರನ್ನು ಸಂಹರಿಸಲು ಅಪ್ಪಣೆ ಮಾಡಲು, ಕುಮಾರಿಲಭಟ್ಟರು ಉಪ್ಪರಿಗೆಯಿಂದ ನೆಲಕ್ಕೆ ಧುಮಿಕಿದರೆಂತಲು, ಕೆಲವು ದಿನಗಳ ಮೇಲೆ ಅವರು ಅವರ ತಮ್ಮಂದಿರು ನಾರಾಯಣ ಭಟ್ಟರು ಕಲೆತು, ಬೌದ್ಧರಾಜರ ಭೇಟಿಯನ್ನು ಮಾಡಿ ತಮ್ಮಗೂ ಬೌದ್ಧರಿಗೂ ವಿಚಾರವನ್ನು ಮಾಡಿಸಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ, ಸೋತವರನ್ನು ಅಗ್ನಿಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿಸುವಂತೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ, ವಿಚಾರ ನಡೆಯಲು ಬೌದ್ಧರನ್ನು ಜಯಸಿದರೆಂತಲು, ವ್ಯವಸ್ಥಾನುಸಾರವಾಗಿ ರಾಜನು ಬೌದ್ಧರಲ್ಲಿ ಅನೇಕರನ್ನು ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಸುಡಿಸಲು, ಅನೇಕರು ವೇಷಾಂತರಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ದ್ವೀಪಾಂತರಗಳನ್ನು ಸೇರಿದರೆಂಬ ಕಥೆಯು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಇದರಲ್ಲಿ ಗೋವಿಂದಭಟ್ಟರ ಸಂತತಿಯು, ಆವರ ಮಕ್ಕಳುಗಳಾದ ಶಬರಾದಿಗಳ ವೃತ್ತಾಂತವು, ಕುಮಾರಿಲಭಟ್ಟರ ವಿಜಯ ಕಥೆಯು ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಸರ್ವರಿಗೂ ಈಗಿನ ಚರಿತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದಲು, ಕೆಲವು ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದಲು ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿ ತಿಳಿದುದಾಗಿಯೇ ಇದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಆ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಆಧರಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುವುದು ಅನಾವಶ್ಯಕವು. ಇನ್ನು ಸರ್ಗಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಪ್ರಕಾರ ದೈತರ ಆಲೋಚನ ಪ್ರಕಾರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮತಾಂತರದವರು ವಿವಾದ ಮಾಡಬಹುದು. ಆದರೆ ಆಗ ಆಲೋಚಿಸಿದರೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಸೌಗಂಧಿಕಾಹರಣ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭೀಮಸೇನನಿಂದ ಮಣಿಮದಾದಿದೈತ್ಯ ಸಂಹಾರವಾಯಿತೆಂಬುದು ಭಾರತಾದಿಗಳಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಮಣಿಮಂತ ನೆಂಬುವನು ಸಂಕರನಾಗಿ ಮಿಥ್ಯಾಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಮಾಡಿದನೆಂಬುದು ಈ ಕೆಳಗೆ ಉದಾಹರಿಸಲ್ಪಡುವ ಸ್ಕಾಂದ ಪುರಾಣದ ವಚನಗಳಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

"ಮಣಿಮತ್ಪೂರ್ವಕಾದುಷ್ಟಾಃ ದೈತ್ಯಾ ಆಸನ್ ಕತೌಯುಗೇ ।
ತೇ ಕು ಶಾಸ್ತ್ರಂ ಪ್ರಕುರ್ವಂತೋ ಹರಿ ವಾಯು ವಿರೋಧಿನಃ ॥
ತೇಷಾಂ ಮಧ್ಯೇ ಸಂಕರಸ್ತು ಪೂರ್ವಂ ಯೋ ಮಣಿಮಾನ್ ಖಲಃ ।
ಸೌಗಂಧಿಕವನೇ ದಿವ್ಯೇ ಭೀಮಸೇನೇನ ಹತೋ ಸುರಃ ।
ಸ ಕ್ರೋಧತಂತ್ರ ಕೋ ದುಷ್ಟೋ ಮಿಥ್ಯಾಶಾಸ್ತ್ರಂ ವದನ್ ಪುನಃ ।
ಕೃಷ್ಣ ಭೀಮೇ ಚ ವಿದ್ವೇಷಂ ಕುರ್ವನ್ ಭೂಮಾವಜಾಯುತ ।
ಕಾಲಡಿ ಗ್ರಾಮಕೇ ರುದ್ರವರಾಲ್ಲೋಕಾನ್ ವಿಮೋಹಯನ್" ॥

ಈ ವಚನಗಳಿಂದ ವಿವಾದಾಸ್ಪದಾಂಶವೆಲ್ಲ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ಆಲೋಚನದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ ಬೌದ್ಧಾದಿ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಹೇಯತ್ವವು ಪದ್ಮ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿರುವ ಕೆಳಗೆ ಬರೆಯಲ್ಪಡುವ ವಚನಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ರುದ್ರ ಉವಾಚ:-

"ಶ್ರುಣು ದೇವಿ ಪ್ರವಕ್ಷ್ಯಾಮಿ ತಾಮಸಾನಿ ಯಥಾಕ್ರಮಾತ್ ।
ಯೇಷಾಂ ಶ್ರವಣಮಾತ್ರೇಣ ಪಾತಿತ್ಯಂ ಜ್ಞಾನಿನಾಮಪಿ।
ಪ್ರಥಮಂ ಹಿ ಮಯೈವೋಕ್ತಂ ಶೈವಂ ಪಾಶುಪತಾದಿಕಂ।
ಮಚ್ಛಕ್ತ್ಯಾವಶಿತೈರ್ವಿಪ್ರೈಃ ಸಂಪ್ರೋಕ್ತಾನಿತತಃ ಪರಮ್॥
ಕಣಾದೇನ ತು ಸಂಪ್ರೋಕ್ತಂ ಶಾಸ್ತ್ರಂ ವೈ ಶೇಷಿಕಂ ಮಹತ್ ।
ಗೌತಮೇನ ತಥಾ ನ್ಯಾಯಂ ಸಾಂಖ್ಯಂತತ್ಕಪಿ ಲೇನವೈ ।
ಧಿಷಣೇನ ತಥಾ ಪ್ರೋಕ್ತಂ ಚಾರ್ವಾಕ ಮತಿಗೂಹಿತಮ್ ।
ದೈತ್ಯಾನಾಂ ನಾಶನಾರ್ಥಾಯ ಹರಿಣಾಬುದ್ಧರೂಪಿಣಾ ।
ಬೌದ್ಧಶಾಸ್ತ್ರಾಮಸತ್ಪ್ರೋಕ್ತಂ ನಗ್ನನೀಲಪಟಾದಿಕಮ್॥
ಮಾಯಾ ವಾದಮಸಚ್ಛಾಸ್ತ್ರಂ ಪ್ರಚ್ಛನ್ನಂ ಬೌದ್ಧಮುಚ್ಯತೇ।

ಮಯ್ಯೈವ ಕಥಿತಮ್ ದೇವಿ ಕಲೌ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ರೂಪಿಣಾ ॥

ಮಣಿ ಮಾನ್ನಿಹತಃ ಪೂರ್ವಂ ಭೀಮೇನ ಶುಭ ಬುದ್ಧಿನಾ ।

ಸಂಜಾತೋ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕುಲೇ ತಪಸಾಮಾಂ ಪ್ರಸಾದ್ಯವೈ ।

ಮಿಥ್ಯಾವಾದ ಮಸಚ್ಛಾಸ್ತ್ರಂ ಚಕಾರಸತು ಸಂಕರಃ ॥

ಶಾಸ್ತ್ರಾಣಿಮಾನ ಗಿರಿಜೇ ತಾಮಸಾನಿನಿ ಬೋಧ ಮೇ॥

ಈ ಪ್ರಕಾರ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾದ ವಿಷಯುಗಳ ಆಲೋಚನ ಕಾಲದಲ್ಲಿನುವದಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಆದುದರಿಂದ ಆಲೋಚಿತವಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವ ವಿಷಯಗಳೊಂದಾದರೂ ಅಪ್ರಾಮಾಣಿಕವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದು. ವಿಷಯಗಳೆಲ್ಲ ಯಥಾರ್ಥವಾಗಿರುವಾಗ ಆಲೋಚನಮಾತ್ರ ನಡಿಯಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ.

ಆದರೆ ಈ ಮೇಲೆ ಉದಾಹರಿಸಿದ ವಚನಗಳು ಸ್ಕಾಂದಪಾದ್ಮ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸ್ತವವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂತಲು , ಆರೋ ರಚಿಸಿ ಸೇರಿಸಿರಬಹುದೆಂತಲು ಪರಕೀಯರು ಹೇಳಬಹುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಪಾದ್ಮಪುರಾಣದಿಂದ ಉದ್ಧರಿಸಿದ ವಚನಗಳು ವಿಜ್ಞಾನಿ ಭಿಕ್ಷುಪ್ರಣೀತವಾದ ಯೋಗವಾರ್ತಿಕದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥಕಾರನಿಂದೇ ಉದಾಹೃತ ವಾಗಿದೆ. ಆ ಪುಸ್ತಕವು ಮುದ್ರಿತವಾಗಿಯೂ ಇದೆ. ಆ ಗ್ರಂಥಕಾರನು ಕಲ್ಪಿತವಚನಗಳನ್ನೇ ಉದಾಹರಿಸಿದಾನೆಂದು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಆಯಾ ಮತದವರು ಹೇಳುವ ಪ್ರಮಾಣ ವಾಕ್ಯಗಳೆಲ್ಲವು ಅವರವರಿಂದ ಕಲ್ಪಿತವಾದುವೆಂದು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಆಕ್ಷೇಪವೇನು? ಇಂತಹ ವಿವಾದವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುವುದು ಆರಿಗೂ ಶಕ್ಯವಲ್ಲ. ಸ್ವಪರ ಸಮ್ಮತವಾಗಿರುವ ಪುರಾಣಾದಿ ವಚನಗಳನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿ ಅವುಗಳ ಅರ್ಥ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿಚಾರಮಾಡುವುದು ಸಿದ್ಧಾಂತಿಗಳ ಪದ್ಧತಿಯೇ ಹೊರತು ಈಗಿನವರು ಹೇಳುವಂತೆ ವಚನಗಳೇ ಕಲ್ಪಿತವೆಂದು ಕಲಹ ಮಾಡುವುದು ಪ್ರಾಜ್ಞಸಮ್ಮತವಲ್ಲ. ಅಥವಾ ವಚನಗಳು ಕಲ್ಪಿತವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳುವವರು ಕೂಡ ಆ ವಚನಗಳು ಬಹುಕಾಲದಿಂದಲೂ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿದ್ದುವೆಂದು ಒಪ್ಪಬೇಕಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಆ ವಚನಗಳೇ ಈ ಮಣಿಮಂಜರೀಕಾರರ ನಿರೂಪಣೆಗೆ ಆಧಾರಗಳಾಗಿರುವ ಕಾರಣ ಇವರು

ಕಲ್ಪಿಸಿ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಬರೆದರೆಂದು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವು ಎಷ್ಟು ಮಾತ್ರವೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ವಿಷಯಗಳು "ಉಡುಪಿ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯ, ಶ್ರೀಮುಷ್ಣಮಾಹಾತ್ಮ್ಯ" ಮೊದಲಾದ ಪುರಾಣ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲಟ್ಟಿವೆ. ವಿಸ್ತರಭಯದಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲ.

6ನೆಯ ಸರ್ಗದಲ್ಲಿ:-

ಐದು ಶ್ಲೋಕಗಳವರೆಗೂ, ಬೌದ್ಧರ ಪರಾಜಯಾನಂತರದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ಧರ್ಮ ಪ್ರಚಾರವು, ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದವರಲ್ಲಿ ಭಾರವಿ–ಮಾಘ–ವರರುಚಿ–ಬಾಣ–ವಯೂರ–ಕಾಳಿದಾಸ–ದಂಡಿ–ಮೊದಲಾದವರು ಕುಮಾರಿಲ ಭಟ್ಟರ ಮೀಮಾಂಸಾ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಉದಾಸೀನರಾದೆಂತಲು, ಪ್ರಭಾಕರನು ಮತ್ತು ಉಂಬಕನು ಮಂಡನಿಮಿಶ್ರನು ಮತ್ತು ರೇಘಣನು ಭಾಟ್ಟತಂತ್ರವನ್ನು ವ್ಯಾಸಂಗ ಮಾಡಿದರೆಂತಲು, ಅವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಭಾಕರ ತಂತ್ರವೆಂದು. ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಮೀಮಾಂಸಾ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ರಚಿಸಿದನೆಂತಲು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ಇವು ಯಾವತ್ತೂ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ವಿಷಯಗಳಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಕಾಳಿದಾಸಾದಿ ಕವಿಗಳ ಕಾಲವು, ಭಟ್ಟಕುಮಾರಿಲರ ಕಾಲವು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪ ಬರಬಹುದು. ಕಾಳಿದಾಸಾದಿನಾಮಕರಾದ ಕವಿಗಳನೇಕರಿದ್ದುದಾಗಿ ವಿಮರ್ಶಕರು ತಿಳಿದಿರುತ್ತಾರಾದ ಕಾರಣ ಭಟ್ಟ ಕುಮಾರಿಲರ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯು ಆ ಹೆಸರಿನವರು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಆದುದರಿಂದ ಕಾಳಿದಾಸಾದಿಗಳ ನಿರ್ದೇಶವು ಅನುಪಪನ್ನವಲ್ಲ. 6–7ನೆಯ ಶ್ಲೋಕಗಳಿಂದ ಮಣಿಮಂತನು ಸಂಕರನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ವಿಧವೆಯಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಸ್ತ್ರೀಯಲ್ಲಿ ಜಾರ ಪುರುಷನ ದೆಸೆಯಿಂದ ಜನಿಸಿದನೆಂತಲು, ಆ ಶಿಶುವನ್ನು ಸಂಕರನೆಂದು ಸ್ವಜನರು ಕರೆದರೆಂತಲು ನಿರೂಪಿತವಾಗಿದೆ.

ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರಾಯಿಕವಾಗಿ ಸಮಸ್ತಜನಗಳ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯು 'ಈ ಕಥೆಯು ಯಥಾರ್ಥವಾಗಿರಬಹುದೇ; ಇಲ್ಲವೇ' ಎಂಬ ಸಂಶಯವು, ಕೆಲವು ಜನರಿಗೆ 'ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ಈ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಮತ ದ್ವೇಷದಿಂದ ಕಲ್ಪಿಸಿರುತ್ತಾರೆ' ಎಂಬ ನಿಶ್ಚಯವು

ಉಂಟಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಕುರಿತು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಈಗ ವಿಚಾರ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದೆ. ಈ ಕಥೆಯು ಅದ್ವೈತ ಮತ ಪ್ರವರ್ತಕರಾದ ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರವರ್ತಿಸಿದುದಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಕಥೆಯ ವಾಸ್ತವತ್ವವನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಬೇಕಾದರೆ ಅದ್ವೈತಿಗಳಿಂದೇ ರಚಿತಗಳಾಗಿರುವ ಶಂಕರ ವಿಜಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಶ್ರೀಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ಪರಿಭಾವಿಸಬೇಕಾದುದಾದಶ್ಯಕವು. ಶಂಕರ ವಿಜಯ ಗ್ರಂಥಗಳು ಆನಂದಗಿರಿ ಪ್ರಣೀತವಾದುದೊಂದು, ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯ ಪ್ರಣೀತವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದೊಂದು, ಪುರುಷೋತ್ತಮ ಭಾರತಿಯವರಿಂದ ರಚಿತವಾದದೊಂದು ಚಿದ್ವಿಲಾಸ ಮುನಿಗಳಿಂದ ರಚಿತವಾದುದೊಂದು, ಇವು ಮುಖ್ಯವಾದುವುಗಳು. ಇನ್ನು ಅನೇಕಗಳಿವೆ.

ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಅವತಾರವು ಒಂದೇ ವಿಧವಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿಲ್ಲ; ಒಂದೊಂದರಲ್ಲಿಯೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ: ಹೇಗೆಂದರೆ:-

ಆನಂದಗಿರಿ "ಚಿದಂಬರ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಜ್ಞನೆಂಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶ್ರೇಷ್ಠನು, ಕಾಮಾಕ್ಷಿಯೆಂಬ ಆತನ ಪತ್ನಿಯು ಪರಮೇಶ್ವರನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ 'ವಿಶಿಷ್ಟಾ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಳಾದ ಪುತ್ರಿಯನ್ನು ಪಡೆದರೆಂತಲು, ಅ ಪುತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಎಂಟನೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ 'ವಿಶ್ವಜಿತ್' ನಾಮಕನಾದ ಬ್ರಹ್ಮಣೋತ್ತಮನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ವಿವಾಹ ಮಾಡಿದರೆಂತಲು, ವಿಶಿಷ್ಟೆಯು ಪತಿಯನ್ನು ಪರದೇವತೆ ಎಂದು ತಿಳಿದು ಆರಾಧಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಪತಿಯಾದ ವಿಶ್ವಜಿತ್ತೆಂಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ತನ್ನ ಪತ್ನಿಯಾದ ವಿಶಿಷ್ಟೆಯನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ ತಪಸ್ಸಿಗಾಗಿ ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿದನೆಂತಲು, ತದಾದಿಯಾಗಿ ಆ ವಿಶಿಷ್ಟೆಯು ಚಿದಂಬರೇಶ್ವರನನ್ನು ಸೇವಿಸುವಾಗ ಪರಮೇಶ್ವರನು ಆಕೆಯ ಮುಖವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ನಿಂತು ದಿನಕ್ರಮದಿಂದ ಗರ್ಭ ಬೆಳೆಯಲು ಅವತರಿಸಿದನೆಂತಲು, ಆ ಶಿಶುವಿಗೆ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯನೆಂಬ ನಾಮಧೇಯವುಂಟಾಯಿ ತೆಂತಲು" ಎರಡನೆಯ ಪ್ರಕರಣ ದಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಈ ಕೆಳಗೆ ಉದಾಹರಿಸಲ್ಪಡುವ ಶ್ಲೋಕಗಳು ಈ ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿರುತ್ತವೆ.

"ತತ ಸ್ಸರ್ವಾತ್ಮಕೋ ದೇವಃ ಚಿದಂಬರ ಪುರಾಶ್ರಿತಃ।
ಆಕಾಶಲಿಂಗ ನಾಮ್ನಾತು ವಿಖ್ಯಾತೋಭೂನ್ಮಹೀತಲೇ ॥
ತತ್ರ ವಿದ್ವನ್ಮಹೇಂದ್ರಸ್ಯಕುಲೇ ದ್ವಿಜಗಣಾಶ್ರಿತೇ ।
ಜಾತಃ ಸರ್ವಜ್ಞನಾಮ್ನಾತು ಕಶ್ಚಿ ದ್ವಿಜಕುಲೇಶ್ವರಃ ।
ಕಾಮಾಕ್ಷೀತಿ ಸತಿಚಾ ಭೂತ್ತಸ್ಯ ಲಕ್ಷಣ ಲಕ್ಷಿತಾ ।
ಚಿದಂಬರೇಶ್ವರಂ ಧ್ಯಾತ್ವಾತಾವುಭೌ ಪ್ರಾಪ ತುಸ್ಸು ತಾಮ್ ॥
ಸಾಕುಮಾರೀ ಸದಾ ಧ್ಯಾನಾಸಕ್ತಾ ಭೂತ್ ಜ್ಞಾನತತ್ಪರಾ ।
ವಿಶಿಷ್ಟೇತಿ ಚನಾಮ್ನಾತು ಪ್ರಸಿದ್ಧಾ ಭೂನ್ಮಹೀತಲೇ ॥
ತಾಮಷ್ಟಮೇಬ್ದೇ ವಿ ಪ್ರಾಯ ಶಾನ್ತಾಯಾದ್ಭುತ ಕರ್ಮಣೆ ।
ಪ್ರದದೌ ವಿಶ್ವಜಿ ನ್ನಾಮ್ನೇ ಸರ್ವಜ್ಞೋ ಸ್ಯಾಃ ಪಿತಾಸ್ವಯಮ್ ॥
ಸಾಸದಾ ಪತಿ ಮೈದ್ವೇತಂ ಧ್ಯಾತ್ವಾಕಾಶತ್ಮಕಂ ಶಿವಮ್ ।
ತಸ್ಯಾರಾಧನ ಮತ್ಯುಗ್ರ ಮ್ಯಾಚಕಾರ ವಿವೇಕಿನಿ ॥
ತಾದೃಶಮಪಿ ಸಂತ್ಯಜ್ಯ ಯಯೌ ವಿಶ್ವಜಿದದ್ಭುತಮ್ ।
ಅರಣ್ಯಂ ತಪಸೇ ಕೃತ್ವಾ ಮನೋ ನಿಶ್ಚಲತಾಂ ಗತಮ್ ॥
ತದಾಪ್ರಭೃತಿ ಸಾನಾರೀ ಚಿದಂಬರಮಹೇಶ್ವರಮ್ ॥
ತೋಷಯಾಮಾಸ ಪೂಜಾಭಿಃ ಧ್ಯಾನೈರಾತ್ಮಗತೈಸ್ಸದಾ ।
ಸದೇವಃ ಸರ್ವ ಪೂರ್ಣೋಽಪಿ ತಸ್ಯಾವದನ ಪಂಕಜಮ್ ॥
ಪ್ರವಿಶ್ಯವಿಸ್ಮಿತಾನ್ ಕುರ್ವನ್ಜನಾನಸ್ಯಾನ್ ಸಮಾಗತಾನ್ ।
ಮಹೋಗ್ರ ತೇಜಸಾಜುಷ್ಟಾ ವಿಶಿಷ್ಟಾ ಭೂದ್ಯಥಾಂಬಿಕಾ ॥
ಸರ್ವೈಸ್ಸಂಪೂಜಿತಾ ನಿತ್ಯಂ ಪಿತ್ರಾದಿ ಭಿರುಪಾಶ್ರಿತಾ ।
ಅತೀತೇಮಾಸಿ ಗರ್ಭಸ್ಯ ವೃದ್ಧಿರಾಸೀ ದ್ವಿವೇದಿನೇ ॥
ಚಿದಂಬರೇಶ್ವರಂ ಕೃತ್ವಾ ಯಜಮಾನಂ ದ್ವಿಜೋತ್ತಮಾಃ।
ತೃತೀಯಾದಿಷು ಮಾಸೇಷು ಚಕ್ರುಃ ಕರ್ಮಾಣಿವೇದತಃ ॥
ಪ್ರಾಪ್ತೇತು ದಶಮೇಮಾಸಿ ವಿಶಿಷ್ಟಾಗರ್ಭಗೋಲತಃ ।

ಪ್ರಾದುರಾಸೀನ್ಮಹಾದೇವ: ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯನಾಮಕ: ॥"

(ಈ ವಾಕ್ಯಗಳು ಮೈಸೂರು ಸರ್ಕಾರದ ಓರಿಯಂಟಲ್ ಲೈಬ್ರರಿಯಲ್ಲಿ 543ನೆಯ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಶಂಕರವಿಜಯ ಪುಸ್ತಕದ 9–10ನೆಯ ಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ನೋಡಲ್ಪಡಬಹುದು. ಈ ಪುಸ್ತಕವು ಕಲಕತ್ತಾ ಬ್ಯಾಸಿಷ್ಟ್ ಮಿಷನ್ ಪ್ರೆಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ 1868ನೆಯ ಕ್ರಿಸ್ತಾಬ್ದಿಯಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚಾದುದು).

ಮಾಧವೀಯ ಶಂಕರ ವಿಜಯದ ದ್ವಿತೀಯ ಸರ್ಗದಲ್ಲಿ "ಕೇರಳ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಾಲಟಿ ನಾಮಕವಾದ ಅಗ್ರಹಾರದಲ್ಲಿ ವಿಧ್ಯಾಧಿರಾಜರೆಂಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಶ್ರೇಷ್ಠರ ಪುತ್ರರಾದ ಶಿವಗುರುವೆಂಬವರ ದೆಸೆಯಿಂದ ಸತೀ ನಾಮಕ ಪತ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಅವರು ಭಯರ ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ಸಂತುಷ್ಟನಾದ ಈಶ್ವರನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಶ್ರೀಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಉದಯಿಸಿದರು" ಎಂಬದಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಈ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕೆಳಗೆ ಉದಾಹರಿಸಲ್ಪಡುವ ವಾಕ್ಯಗಳು ಪ್ರಮಾಣಗಳು.

"ತಸ್ಯೇಶ್ವರಸ್ಯ ಪ್ರಣತಾರ್ತಿಹೇತು: ಪ್ರಸಾದತ: ಪ್ರಾಪ್ತನಿರೀತಿ ಭಾವ:॥
ಕಶ್ಚಿತ್ತದ ಭ್ಯಾಶ ಗತೋಗ್ರಹಾರ: ಕಾಲಟ್ಯಭಿ ಖ್ಯೋಸ್ತಿಮಹಾನ್ಮನೋಜ್ಞ:॥

ಕಶ್ಚಿದ್ವಿಪಶ್ಚಿದಿಹಾನಿಶ್ಚಲ ದೀರ್ವಿರೇಜೇ ವಿದ್ಯಾಧಿರಾಜ ಇತಿ ವಿಶ್ರುತ ನಾಮಧೇಯಃ । ರುದ್ರೋ ವೃಷಾದ್ರಿ ನಿಲಯೋವ ತರೀತು ಕಾಮಾಮತ್ತುತ್ರಮಾತ್ಮಪಿತರಂ ಸಮರೋಚ ಯತ್ಸಃ ॥ ಪುತ್ರೋಭವತ್ತಸ್ಯ ಪುರಾತ್ತಪುಣ್ಯೈಃ ಸುಬ್ರಹ್ಮತೇಜಾಃ ಶಿವಗುರ್ವಭಿಖ್ಯಃ । ಲಗ್ನೈಶುಭೇಶುಭಯುತೇ ಸುಷುವೇಕುಮಾರಂ ಶ್ರೀಪಾರ್ವತೀವ ಸುಖಿನೀ ಶುಭಾವಿಕ್ಷ್ಯೈವ । ಜಾಯಾಸತೀ ಶಿವ ಗುರೋಃ ನಿಜಿ ತುಂಗ ಸಂಸ್ಥೇ ಸೂರ್ಯ ಸುತೇ ರವಿ ಸುತೇಚ ಗುರೌಚಕೇಂದ್ರೇ"

ಈ ವಚನಗಳು ಮೈಸೂರು ಸರ್ಕಾರದ ಓರಿಯಂಟಲ್ ಲೈಬ್ರರಿ ಎ.ನಂ.157ವುಳ್ಳ ಪೂನಾ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಆನಂದಾಶ್ರಮ ಮುದ್ರಾಲಯದಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಿತವಾಗಿರುವ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಪುರುಷೋತ್ತಮ ಭಾರತಿ ವಿರಚಿತವಾದ ಶಂಕರ ವಿಜಯ ಸಂಗ್ರಹವೆಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ,"ಶ್ರೀಮಹೇಶ್ವರನು ತಾನು ಅವತರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕೇರಳದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಕಾಲಟಿ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರಮಾಣ ಮಾಡಿರುವಾಗ ಅಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದ ಶಿವಭಕ್ತಳಾದ ಒಬ್ಬವಿಧವೆ ಯುಯತಿ ರೂಪಿಯಾದ ಈಶ್ವರ ನನ್ನು ನಮಸ್ಕರಿಸಿ 'ತಾವು ಆವದೇಶದಿಂದ ಬಂದಿರಿ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಿದಕ್ಕೆ 'ನನು ಕೈಲಾಸಾಧಿಪತಿಯಾದ ಶಿವನು. ಇಲ್ಲಿ ಆವಿರ್ಭವಿಸುವೆನು' ಎಂದು ಉತ್ತರವನ್ನು ಹೇಳಿ ಒಂದು ಕುಂಬಳ ಬೀಜವನ್ನು ಅಕೆಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಅದನ್ನು ಸ್ತಂಭದ ಬುಡದಲ್ಲಿ ಹೂತು ನೀರು ಹಾಕಿ ಬೆಳಸುವುದಾಗಿಯೂ, ಆ ಬಳ್ಳಿಯನ್ನು ಹೂವನ್ನು ಹಣ್ಣನ್ನು ಕೂಡ ಛೇದಿಸಕೂಡದೆಂತಲೂ, ಫಲವುಪಕ್ವವಾದ ಮೇಲೆ ತಾನೇ ಬೀಳುತ್ತದೆಂತಲು ಶಿವನು ಹೇಳಿ ಅಂತರ್ಧಾನವನ್ನು ಹೊಂದಲು, ಆಕೆಯು ಶಿವನ ಆಜ್ಞಾನುಸಾರ ಮಾಡಲು, ಫಲವುಪಕ್ವವಾಗಿ ಕೆಳಕ್ಕೆಬೀಳಲು ಒಬ್ಬ ಮಹಾಪುರುಷನಾದ ಬಾಲಕನು ದೃಷ್ಟಿಗೋಚರನಾದನೆಂತಲು, ಆಗ ಆ ಬಾಲನ ರೋದನ ಧ್ವನಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಸ್ವಜನರು ಆಕೆಯ ಮನೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಬಂದು ಬಾಲಕನಂದ ಯುಕ್ತಳಾದ ಆಕೆಯನ್ನು ಕಂಡು "ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲದ ನಿನಗೆ ಈ ಬಾಲಕನು ಎಲ್ಲಿಂದ ಬಂದನು" ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಿದರು. ಆಗ ಆಕೆಯು ಭಯಪಟ್ಟು "ಒಬ್ಬ ಯತೀಶ್ವರನ ಆಜ್ಞಾನುಸಾರವಾಗಿ ಕುಂಬಳ ಬೀಜವನ್ನು ಹೂತು ಬಳ್ಳಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಲು ಅಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಹಣ್ಣು ಬೀಳುವಾಗ ಈ ಬಾಲಕನು ಲಬ್ಧನಾದನು. ಹೆಚ್ಚು ನಾನರಿಯೆ" ಎಂದು ಹೇಳಿದಳು. ಇದನ್ನು ಕೇಳಿ ಆಕೆಯನ್ನು ಜನರು ಭರ್ತ್ಸನ ಮಾಡಿ ಕೋಪದಿಂದ ತಮ್ಮ ಮನೆಗಳಿಗೆ ಹೋದರು" ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಈ ಅರ್ಥವು ಕೆಳಗೆ ಬರೆಯುವ ವಚನಗಳಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ:-

ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯ

"ವೇದಾಗ್ನಿ ಹೋತ್ರ ಹೀನಾಂಶ್ಚ ದೃಷ್ಟ್ವಾಶಂಭುರ್ಮಹೀ ತಲೇ ।
ವಿಲೋಕ್ಯ ಕಾಲಟಿ ಕ್ಷೇತ್ರಂ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧಂ ಮನೋಹರಮ್ ॥
ಆವಿರ್ಭೂಯಾತ್ರ ದುಷ್ಟಾನಾಂ ಕರ್ತವ್ಯೋ ನಿಗ್ರಹೋಮಯಾ ।
ಇತ್ಯಾಲೋಚ್ಯತ ತದಾಸ್ನಾತ್ವಾ ಕಾಲಟಿ ಕ್ಷೇತ್ರ ಮಾವಿಶತ್ ॥
ಇದಾನೀಂ ಶರ್ವಯತಿನಂ ದೃಷ್ಟ್ವೈಕಾಗತಭರ್ತಕಾ ।
ದೇವ ಪೂಜಾರತಾನಿತ್ಯಂ ಶಿವಭಕ್ತಿಪರಾಯಣಾ ॥

ಪ್ರಾತಃ ಸ್ನಾನಾರ್ಥ ಮಾಯಾತಾಭಿಕ್ಷುರೂಪಧರಂ ಶಿವಮ್ ।
ಪ್ರಣಿ ಪತ್ಯಾಥ ಪಪ್ರಚ್ಛಕ ಸ್ಮಾದ್ದೇಶಾತ್ತ್ವ ಮಾಗತಃ ।

ಈಶ್ವರಃ–

ಆಗತೋಽಹಂ ಮಹಾಭಾಗೇ ಕೈಲಾಸಾಧಿಪತಿಃ ಶಿವಃ ।
ಆವಿರ್ಭವಾಮಿ ಚಾತ್ರೈವ ಸೇವಾಂಕರ್ತುಮಿಹಾರ್ಹಸಿ ।
ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾಽಖಿಲು ಕೂಶ್ಮಾಂಡ ಬೀಜ ಮೇಕಂಪ್ರದಾಯಿಚ ।
ತದ್ರಕ್ಷಣೀಯಂ ಯತ್ನೇನ ಸ್ತಂಭಮೂಲೇ ಪ್ರತಿಕ್ಷಿಪ।
ಜಲಮಾಸಿಂಚ ನ್ಮೂಲೇವಲ್ಲಿಂ ಪುಷ್ಪಂ ಫಲಂ ತಥಾ ।
ನಚ್ಛೇದಯ ಫಲಂ ಪಕ್ವಂ ಸ್ವಯಮೇವ ಪತಿಷ್ಯತಿ ।
ಇತ್ಯು ಕ್ತ್ವಾಂತಃ ರ್ಧಧೇ ಶಂಭುಃ ಕೈಲಾಸಮಗಮತ್ ಕ್ಷಣಾತ್।

ದ್ವಿತೀಯೇ ಅಧ್ಯಾಯೇ

ಸಾಬೀಜಂ ಚತತಸ್ಸಮ್ಯಕ್ ಸ್ತಂಭಮೂಲೇ ನಿಧಾಯಚ।
ಜಲಮಾಸಿಚ್ಯಯತ್ನೇನ ರರಕ್ಷಸುಚಿರಂ ಮುದಾ।
ಫಲಮೇಕಂತದಾಪಕ್ವಂ ಸ್ತಂಭಾಗ್ರಾನ್ನಿಪಪಾತಹಾ ।
ಫಲೇಚ ಪತಿತೇ ಮಹಾಪುರುಷ ಮೀಶ್ವರಮ್ ।
ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಬಾಲಕ ಮಾದಾಯ ಸಂರರಕ್ಷಪ್ರಯತ್ನತಃ ।
ತದಾನೀಂ ಬಾಲರುದಿತಂ ಶ್ರುತ್ವಾತತ್ರಾಖಿಲಾ ಜನಾಃ।
ಆಗತ್ಯ ತದ್ಗೃಹಂ ಶೀಘ್ರಂ ಸಬಾಲಾಂತಾ ಮಥಾಬ್ರುವನ್ ।
ಅಪುತ್ರಾಯಾ ಸ್ತವ ಕಥಂ ಬಾಲ ಏಷ ಸಮಾಗತಃ ।
ಇತ್ಥಂ ಜನವಚಃ ಶ್ರುತ್ವಾಸಾ ಬ್ರವೀತದ್ಭಯವಿಹ್ವಲಾ ।
ಇಹಾಗತ್ಯ ಯತಿಃ ಕಶ್ಚಿದ್ವೀಜ ಮೇಕಂಪ್ರದತ್ತವಾನ್ ।
ರಕ್ಷ ತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ಗತೋಽಭಿಕ್ಷುಃ ಮಯಾತತ್ಪರಿ ರಕ್ಷಿತಮ್ ।
ತತ್ರ ಜಾತಾ ಫಲಾತ್ಸದ್ಯಃ ಪತಿತೋಽ ಹ್ಯೇಷ ಬಾಲಕಃ ।

ಲಬ್ಧ ಶ್ಯಾಸ್ಯನ್ನಜಾನೇ ಹಮಿತಿ ಶುತ್ವಾಚ ತೇ ಜನಾಃ।
ನಾರೀಂ ನಿಭತ್ರ್ಸ್ಯನ್ ಕೋಪೇನ ಸರ್ವೇಽಪಿ ಸ್ವಗೃಹಂಯಯುಃ॥
ತತಸ್ಸಾ ಬಾಲಕಂಸಮ್ಯಗತಿ ಹರ್ಷಾದಪಾಲಯತ್॥"

ಈ ವಚನಗಳು ಮೈಸೂರು ಸರ್ಕಾರದ ಓರಿಯಂಟಲ್ ಲೈಬ್ರರಿಯಲ್ಲಿ 51ನೆಯ ನಂಬರಿನ ಲಿಖಿತ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ.

ಚಿದ್ವಿಲಾಸಮುನಿವಿರಚಿತವಾದ ಶಂಕರವಿಜಯದಲ್ಲಿ ಮಾಧವೀಯ ಶಂಕರ ವಿಜಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆಯೇ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಪ್ರಾದುರ್ಭಾವಕಥೆಯು ನಿರೂಪಿತವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಹೆಸರುಗಳು ಮೊದಲದುವು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ.

ಮತ್ತು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಶಂಕರವಿಜಯ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಚರಿತ್ರ ಸಂಗ್ರಹವು ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯಿಂದ ಮೈಸೂರು ಸರ್ಕಾರದ ಓರಿಯಂಟಲ್ ಲೈಬ್ರರಿ ಕೆ.ಎ 247 ನಂಬರಿನ ಲಿಖಿತ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹದಿಂದ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಪುರುಷೋತ್ತಮ ಭಾರತಿ ಕೃತ ಶಂಕರವಿಜಯ ಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವೆಂದು ನಾವು ಮೇಲೆ ತೋರಿಸಿರುವ ಕಥೆಯು ಆ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಭವಿಷ್ಯೋತ್ತರ ಪುರಾಣದ ಕಥೆಯ ಸಂಗ್ರಹವೆಂದು ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಮೇಲೆ ತೋರಿಸಿದ ಆಧಾರಗಳಿಂದ ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಪ್ರಾದುರ್ಭಾವ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು, ಅವರ ಜನ್ಮ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಅವರ ತಾಯ್ತಂದೆಗಳ ಹೆಸರನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲ. ಆನಂದಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ಚಿದಂಬರವು ಆಚಾರ್ಯರ ಜನ್ಮಸ್ಥಳವೆಂದು ಇತರ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲಟಿಗ್ರಾಮ ವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ಇದೇ ಯುಕ್ತವೆಂದು ಹೇಳಲು ವಿಶೇಷ ಸಾಧಕವಿಲ್ಲದುದರಿಂದ ಸಂದೇಹವೇ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ತಾಯಿ ವಿಶಿಷ್ಟಯೆಂತಲೂ ತಂದೆ ವಿಶ್ವಜಿತ್ತೆಂತಲೂ ಆನಂದಗಿರಿಯಲ್ಲಿ, ತಾಯಿ ಸತಿಯೆಂತಲೂ ತಂದೆ ಶಿವಗುರುವೆಂತಲೂ ಮಾಧವಿಯಲ್ಲಿಯು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪಕ್ಷವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸಲು ಸಾಧಕವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಸಂದೇಹವೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಪತಿ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದ ಈಶ್ವರನು ಮುಖದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸುವುದರಿಂದುಂಟಾದ ಗರ್ಭದಿಂದ ಆಚಾರ್ಯರ ಜನನವೆಂದು ಆನಂದಗಿರಿ ಕಥೆಗು, ಲೋಕನ್ಯಾಯವನ್ನನುಸರಿಸಿ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿ ಶಿವ ಪ್ರಸಾದವನ್ನು ಪಡೆದ

ದಂಪತಿಗಳ ಸಂಬಂಧದಿಂದುಂಟಾದ ಗರ್ಭದಿಂದ ಆಚಾರ್ಯರ ಜನನವೆಂದು ಮಾಧವೀಯೋಕ್ತ ಕಥೆಗು, ಕೂಷ್ಮಾಂಡ ಫಲದಿಂದ ಶಿಶು ಪ್ರಾದುರ್ಭಾವವೆಂದು ಪುರುಷೋತ್ತಮ ಭಾರತಿ ಕೃತಿ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಕಥೆಗು ಅತ್ಯಂತ ವಿರೋಧವಿರುವುದರಿಂದ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪಕ್ಷವೇ ಸರಿಯೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಲು ಸಾಧಕವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಸಂದೇಹವೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಅದ್ವೈತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಆನಂದಗಿರಿಯನ್ನು, ಇತರರು ಮಾಧವೀಯವನ್ನೇ, ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ಪುರುಷೋತ್ತಮ ಭಾರತಿ ಕೃತವನ್ನೇ ಪ್ರಮಾಣವೆಂದೊಪ್ಪಿ ಇತರ ಗ್ರಂಥಗಳು ಪ್ರಮಾಣವಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೂ ಅವರವರಿಗೆ ಆಯಾಗ್ರಂಥಕರ್ತರಲ್ಲಿರುವ ಅಭಿಮಾನ ವಿಶೇಷವು ಕಾರಣವಾಗಿರಬಹುದಾದುದರಿಂದ ಹೇಗೋ ಒಂದು ಬಗೆಯಿಂದ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಹಾಗಲ್ಲದೆ, ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಮತ್ತು ಅವರ ಮತದ ಸಾಧುತ್ವವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸದೆ ಇರುವ ಮತಾಂತರೀಯ ಪರೀಕ್ಷಕರು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗೆ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಚರಿತ್ರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿರುವ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವನ್ನು ಕಂಡು ಪಕ್ಷಪಾತವಿಲ್ಲದೇ ಪರ್ಯಾಲೋಚಿಸಿದರೆ ಅಂತಹವರಿಗೆ ಆಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಶ್ಲಾಘನೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವಂಶವು ಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಾಗಿಯು ಕೆಲವು ಅಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಾಗಿಯು ಇರಬಹುದೆಂತಲೂ, ಅವುಗಳಿಂದ ತೋರಿಬರುವ ಕೊರತೆಗಳು ಮಾತ್ರ ಸಮಸ್ತವೂ ವಾಸ್ತವವೆಂತಲೂ ತೋರಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ – ಒಂದು ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಶ್ಲಾಘಿಸಬೇಕೆಂದು ಸಂಕಲ್ಪವನ್ನು ಮಾಡಿ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದ ಪುರುಷನು ತನ್ನ ಸಂಕಲ್ಪಕ್ಕನುಕೂಲವಾಗಿ, ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಅಥವಾ ಅತ್ಯುಕ್ತಿ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ವರ್ಣ್ಯವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿರುವ ಸಾಧಾರಣ ಗುಣಗಳನ್ನು ಲೋಕವಿಲಕ್ಷಣವಾಗಿಯೂ, ಇಲ್ಲದೆ ಇರುವ ಗುಣಗಳನ್ನೇ ಆರೋಪಿಸಿ ಅವೆಲ್ಲ ಸತ್ಯವಾಗಿಯು ತೋರುವಂತೆ ವರ್ಣನೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ, ಹೊರತು ವರ್ಣ್ಯವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಕೊರತೆಯನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪವಾದರೂ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಸರ್ವಸಮ್ಮತವು. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪ್ರತಿಭಾಶಾಲಿಗಳಾದ ನ್ಯಾಯ ಸ್ಥಾನಾಧಿಪತಿಗಳು ವಾದಿಪ್ರತಿವಾದಿ ಪಕ್ಷದವರಿಂದ ಅವರವರ ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಏನಾದರೂ ವಿರುದ್ಧಾಂಶವು ನುಡಿಯಲ್ಪಟ್ಟರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಯಿಕವಾಗಿ ವಿಶ್ವಾಸವಿಡುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತಲಿದೆ.

ಮೇಲೆ ತೋರಿಸಿದ ನ್ಯಾಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿದು ಶಂಕರವಿಜಯ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶಿಸಿದ ಮತಾಂತರೀಯ ಜನರು ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಪ್ರಾದುರ್ಭಾವವು ಆನಂದ ಗಿರಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಯೇಪತಿ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದೆ ಆಯಿತೆಂಬಂಶವು, ಪುರುಷೋತ್ತಮ ಭಾರತೀ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಆಚಾರ್ಯರನ್ನು ಪೋಷಿಸಿದ ವಿಧವೆಯಲ್ಲಿ ಆಕೆಯ ಬಂಧುಗಳಿಗೆ ದೋಷ ಬುದ್ಧಿಯು ಹುಟ್ಟಿತೆಂಬಂಶವು ಯಥಾರ್ಥವೆಂದು ನಂಬುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ವಿಜಯವನ್ನು ರಚಿಸಿದವರು ಅವರ ಉತ್ಕರ್ಷಕ್ಕೆ ಬಾಧಕವಾದವಿಷಯಗಳು ಸುಳ್ಳಾಗಿದ್ದರೆ ಹೇಳುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಇಂತಹ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಹೇಳುವುದೇ ಯುಕ್ತವಲ್ಲವೆಂದೆನ್ನುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಈ ಕಥೆಗಳಿಗೆ ಕೂಡ ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಅಲೌಕಿಕವಾಗಿ ಪುರುಷ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದೆ ಭಗವದನುಗ್ರಹ ಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ಸ್ತ್ರೀ ಮೂಲಕವಾಗಿಯೂ ಕೂಷ್ಮಾಂಡ ಫಲ ಮೂಲಕವಾಗಿಯೋ ಪ್ರಾದುರ್ಭವಿಸಿದರೆಂದು ಮಹಾ ಮಹಾತ್ಮ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಪರ್ಯವಸಾನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಾದುದರಿಂದ ಮಹಾತ್ಮರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಸತ್ಯವಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಮರೆ ಮಾಚುವುದು ಮುಕ್ತವಲ್ಲವೆಂದು ಆ ಗ್ರಂಥಕಾರರಿಗೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿರಬಹುದು. ಗ್ರಂಥಕಾರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಇತರ ಮತೀಯರು ಅವರ ಜನನಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಕೊರತೆಯನ್ನು ಎಣಿಸುವುದಕ್ಕೆ ನಿವಾರಣೆ ಮಾಡುವುದು ಆರಿಗೂ ಶಕ್ಯವಲ್ಲ. ಭಕ್ತರಲ್ಲದೆ ವಿಚಾರ ಮಾಡುವರಿಗೆ ಲೋಕ ನ್ಯಾಯಾನುಸಾರದಿಂದ ಮುಕ್ತಾಯುಕ್ತ ವಿವೇಚನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಹುಟ್ಟುವುದು ಸಹಜವಲ್ಲವೆ.

ಅಲ್ಲದೆ ಆಚಾರ್ಯರ ತಾಯಿಯ ನಡತೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆ ಕಾಲದ ಜನಗಳಿಗೆ ಅಯುಕ್ತತ್ವಬುದ್ಧಿ ಇತ್ತೆಂಬುದಕ್ಕೆ, ಆಚಾರ್ಯರ ತಾಯಿಯು ಪರಲೋಕಗತಳಾದಾಗ ಆಕೆಯ ಸಂಸ್ಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೊಬ್ಬರೂ ಬರದೆ ತಿರಸ್ಕರಿಸಿದರೆಂಬುದು, ಅವರಲ್ಲಿ ಕೋಪದಿಂದ ಆಚಾರ್ಯರ ತಾಯಿಯ ಶವವನ್ನು ತಮ್ಮ ಮನೆಯ ಹಿತ್ತಲಲ್ಲೇ ಸುಟ್ಟು ಈ ಆಚಾರವು ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಿಡದೆ ನಡೆಯಲಿ ಎಂದು ವಚಿಸಿದರೆಂಬುದು, ತದನು ಗುಣವಾದ ಆಚಾರವು ಈಗಲೂ ಆ ದೇಶದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವುದು ಕೂಡ ಸಾಧಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಷಯವು ಪುರುಷೋತ್ತಮ ಭಾರತೀ ಕೃತ ಶಂಕರವಿಜಯ ಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ತೃತೀಯಾಧ್ಯಯದಲ್ಲಿ,

ಹೇಳಿ, ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ರಚಿತವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಿರುವ "ಕೇರಳೋತ್ಪತ್ತಿ" ಎಂಬ ಗ್ರಂಥಸ್ಥದಲ್ಲಿ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಜನನವು ವ್ಯಭಿಚಾರ ಮೂಲಕವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದಾಗಿಯು, ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅವರ ತಾಯಿ ಮಹಾದೇವಿಯು ಬಹಿಷ್ಕೃತಳಾದಳೆಂತಲೂ, ಆಕೆಯ ಉತ್ತರ ಕ್ರಿಯೆಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವಜನರೆಲ್ಲರೂ ಸಹಾಯ ಮಾಡದೆ ವಿರೋಧಿಸಿದರೆಂತಲೂ, ಅಂತಹ ಸ್ವಜನರಿಗೆ ಆಚಾರ್ಯರ ಶಾಪ ಬಂತೆಂಬುದು ಮೊದಲಾದುದುನಿರೂಪಿತವಾಗಿದೆ. ಈ ಪುಸ್ತಕವು ಮೈಸೂರು ಸರ್ಕಾರದ ಓರಿಯಂಟಲ್ ಲೈಬ್ರರಿಯಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೀಷ್ 212/1048ನೆಯ ನಂಬರುಳ್ಳದಾಗಿ ಇಡಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಅಲ್ಲದೆ ಮದ್ರಾಸ್ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಮ॥ರಾ॥ ವೀರೇಶ ಲಿಂಗಂಪಂತುಲು ಎಂಬುವರು ಆಂಧ್ರಾಕ್ಷರದಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಿಸಿ "ಪ್ರಚುರಪಡಿಸಿರುವ ಶ್ರೀಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ವಿಷಯದ ಉಪವ್ಯಾಸ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿಯೂ ಆಚಾರ್ಯರ ಜನನವು "ಕೇರಳೋತ್ಪತ್ತಿ" ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆಯೇ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಸೂಚನೆ ಇದೆ. ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಅವತಾರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮಣಿಮಂಜರೀಕಾರರ ನಿರೂಪಣವು ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದುದೇ ಎಂಬ ವಿಷಯವು ಸ್ಥಿರಪಡುತ್ತದೆ.

ಇನ್ನು ಈ ಆಚಾರ್ಯನಾಮವನ್ನು 'ಸಂಕರ' ಎಂದುಪಯೋಗಿಸಿರುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿದೆ. ಆಚಾರ್ಯರು ಈಶ್ವರಾಂಶ ಸಂಭೂತರೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಾಧಕಗಳು ಮತ್ತು ಜನರಿಗೆ ವಿಶ್ವಾಸವು ಇರುವುದರಿಂದ ಅವರಲ್ಲಿ ಶಂಕರ ನಾಮವು ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯಷ್ಟೆ. ಶವರ್ಣದ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯು ಸರಿಯಾಗಿ ಸರ್ವಮುಖರಿಂದಲೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಶಿಲಾಶಾಸನಾದಿಗಳಲ್ಲಿ 'ಸಂಕರಭಟ್ಟ , ಸಂಕರಗೌಡ' ಎಂಬುದು ಮೊದಲಾದ ಬರವಣಿಗೆ ಕಂಡುಬರುವುದರಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಆಚಾರ್ಯರನ್ನು 'ಸಾಂಕರಾಚಾರ್ಯ' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿರಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಅಪೂರ್ವವಾಗಿ ಜನಿಸಿದ ಶಿಶುಗಳಿಗೆ ತಾಯ್ತಂದೆಗಳು ' ಕುಪ್ಪ, ತಿಪ್ಪ, ಕಲ್ಲ, ಗುಂಡ' ಎವೇ ಮೊದಲಾದ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಆ ಪ್ರಕಾರ ತಾಯಿ ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದ 'ಕುಪ್ಪ' ಅಥವಾ 'ತಿಪ್ಪ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತಕ್ಕೆ ಪರಿವರ್ತನೆ ಮಾಡಿ 'ಸಂಕರ' ಎಂದು ವ್ಯವಹರಿಸಲಾರಂಭಿಸಿ ಕವಿಮಾರ್ಗವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಅರ್ಥಾಂತರ ವರ್ಣನವನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆಂದು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿರುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಹೆಸರನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿದ ದೋಷವನ್ನು ಆರೋಪಿಸುವುದು ನ್ಯಾಯವಲ್ಲ.

8ನೆಯ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ 12ನೆಯ ಶ್ಲೋಕದವರೆಗೂ ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ತಾಯಿಯ ಪ್ರೇರಣೆಯಂತೆ ಬದನೆಕಾಯಿಗಳನ್ನು ತರುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹೋಗಿ ಬದನೆಕಾಯಿಗಳನ್ನು ಒಂದು ಒಂದು ಎಂತಲೇ ಎಣಿಸಿ '2ನೆಯ ಕಾಯಿಯೇ ತನಗೆ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ಐದಾರು ಕಾಯಿಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ತರಬಹುದು' ಎಂದು ತಾಯಿಗೆ ಹೇಳಿದರೆಂತಲೂ ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಪಥಿಕರು ಅಪಮಾನ ಮಾಡಿದರೆಂತಲೂ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ . ಇದು ಸಹಜವಾದುದರಿಂದ ವಿಶೇಷ ಚರ್ಚೆಗೆ ಅರ್ಹವಾದುದೇ ಅಲ್ಲ. ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಅದ್ವೈತ ಮತ ಸ್ಥಾಪನಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಅವತರಿಸಿದವರಾದುದರಿಂದ ತಾವು ಮಾಡಬೇಕಾದ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಹೀಗೆ ಮಾಡಿರಬಹುದು.

13–14 ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಅವರ ಉಪನಯನ ವೇದಾಧ್ಯಯನಗಳ ವಿಚಾರಗಳು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಅವರ ತಂದೆಗಳು ಗತಿಸಿದ ನಂತರವೇ ಉಪನಯನವಾಯಿತೆಂದು ಶಂಕರವಿಜಯಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಏನೂ ವಿರೋಧವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ವೇದಾಧ್ಯಯನ ವಿಷಯವಂತೂ ಶ್ಲಾಘನೀಯವಾಗಿಯೇ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

15–16 ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ನದಿಯನ್ನು ದಾಟುವಾಗ ಯಜ್ಞೋಪವಿತವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಅಕರ್ಮಿಯಾದ ತಮಗೆ ಯಜ್ಞೋಪವೀತದ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇಲ್ಲವೆಂದು ನುಡಿದುದಾಗಿ ಹೇಳಿರುವುದು ಸಹಜವೇ.

17ನೆಯದರಿಂದ 21ರವರೆಗೂ ಪರತೀರ್ಥಾದಿಗಳಿಂದ ಸನ್ಯಾಸಗ್ರಹಣ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯತ್ನವು ಫಲಿಸಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ ಪರತೀರ್ಥಾದಿಗಳು ಪರಮವೈಷ್ಣವ ಸನ್ಯಾಸಿಗಳಾದುದರಿಂದ ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ತಿರ್ಯಗ್ ಪುಂಡ್ರ ಧಾರಣಾದಿ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಇವರಿಗೆ ಸನ್ಯಾಸವನ್ನು ಕೊಡದೆಹೋದದು ಅಸಂಭಾವಿತವಲ್ಲ.

22ನೆಯದರಿಂದ 39ರವರೆಗೂ ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಅವತಾರಕ್ಕೆ ಫಲವಾಗಿರುವ ಮಾಯಾವಾದ ಪ್ರದರ್ತನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಪಡಿಸಿ ಗೋವಿಂದಸ್ವಾಮಿಗಳನ್ನು ಆಶ್ರಮ ಸ್ವೀಕಾರ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ರಾತ್ರಿ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೈತ್ಯರು ಭೋದಿಸಿದರೆಂಬ ವಿಷಯವು, ಗೋವಿಂದಸ್ವಾಮಿಗಳಿಗೆ ಸನ್ಯಾಸಲಾಭವಾದ ಪ್ರಕಾರವೂ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಐದನೆಯ ಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸಿರುವ ಪ್ರಕಾರ ದೈತ್ಯರು ಇವರಿಗೆ

ಸಹಾಯರಾಗಿರುವುದರೆಂದು ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತಾದಾದ ಕಾರಣ ಇದನ್ನು ಬೇರೆ ವಿಚಾರ ಮಾಡತಕ್ಕುದನಾವಶ್ಯಕ. ಐದನೆಯ ಸರ್ಗದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸಿರುವ ಪ್ರಕಾರದೇಶಾಂತರಗತರಾದ ಬೌದ್ಧರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಭರತಖಂಡಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಬಂದು ಪಾನಮಾಡುತ್ತಾ ಬಂದುದು ಚರಿತ್ರ ಶೋಧಕರು ಒಪ್ಪಿದ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. ಅಂತಹವರಲ್ಲಿ ಆರಾದರೊಬ್ಬರು ಆಸ್ತಿಕ ಸ್ಮಾರ್ತವೇಷದಿಂದಲೂ ಇದ್ದು ಗೌಡಪಾದರಿಗೆ ಸನ್ಯಾಸವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರಬಹುದು. ಅದನ್ನು ಆಗಿದ್ದ ಇತಿಹಾಸರೂಪವಾದ ಪ್ರವಾದವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಗ್ರಂಥ ಕಾರರು ಬಕ್ಕಸ್ವಾಮಿ ಎಂದು ಬರೆದಿರಬಹುದು. ಆದುದರಿಂದ ಇದು ಸಂಭಾವಿತವಲ್ಲ

42ನೆಯದರಿಂದ 44ರವರೆಗೂ ಪ್ರಭಾಕಾರರು, ಭಟ್ಟಕುಮಾರರು, ಭಾಸ್ಕರಾಚಾರ್ಯರು, ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರೂ ಸಹಬ್ರಹ್ಮದತ್ತರೆಂಬ ಸನ್ಯಾಸಿಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಾಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮಾಡಿದರೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಭಟ್ಟಕುಮಾರರ ಚಿತಾರೋಹಣ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಸಮಾಗಮವಾಯಿತೆಂದು ನಿರೂಪಿಸುವ ಶಂಕರವಿಜಯದ ವಿರೋಧವು ಬರುತ್ತದೆ . ಆದರೆ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚುರವಾಗಿದ್ದ ಕಥೆಯನ್ನನುಸರಿಸಿಯೋ ಅಥವಾ ಅವರವರು ಕೇಳಿದಂತೆಯೇ ಆ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಆವುದು ಸತ್ಯವೋ ಆವುದು ಕಲ್ಪಿತವೋ ಎಂಬುದನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಧಕಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ.

45ನೆಯುದರಿಂದ 49ರವರಿಗೂ ಭಾಟ್ಟಪ್ರಾಭಾಕರ ಮತಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯೂ ಶಾಂಕರಭಾಷ್ಯಾದಿಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯೂ, ಶಾಂಕರವಾದದ ಅಸ್ವಾರಸ್ಯವೂ ನಿರೂಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಇದು ಅವರವರ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ಅನುಚಿತವಲ್ಲ.

50ನೆಯ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಭಾಸ್ಕರಾಚಾರ್ಯರು ಶಾಂಕರಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ಖಂಡನೆ ಮಾಡಿದರೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಇದು ಆ ಭಾಷ್ಯಗಳನ್ನು ನೋಡಿದವರಿಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವೇ.

51–52ರಲ್ಲಿ ಅದ್ವೈತಮತವು ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂದ ರೀತಿಯು ನಿರೂಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಅದು ಈ ಗ್ರಂಥಕಾರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಮತದವರು ಮತ್ತೊಂದು ಮತದ ಪ್ರಚಾರವು ನ್ಯಾಯಮಾರ್ಗದಿಂದ ಆಯಿತೆಂದು ಹೇಳದೇ ಇರುವುದು ಸಹಜವಲ್ಲವೇ?

7ನೆಯ ಸರ್ಗದಲ್ಲಿ :-

ಆರಂಭದಿಂದ 8ನೆಯ ಶ್ಲೋಕದವರೆಗೂ ವಿಶ್ವರೂಪಾಚಾರ್ಯರ ಕೂಡ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಜಲ್ಪ ಕಥೆಯು ನಡೆದಕ್ರಮವು, ತತ್ಕಾರಣವು, ಆಗ ಪರಾಜಿತರಾದ ವಿಶ್ವರೂಪಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಸನ್ಯಾಸ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯು, ಅವರ ಪತ್ನಿಯು ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರಲ್ಲಿ ಅನುರಕ್ತಳಾದಳೆಂಬುದು ನಿರೂಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶಂಕರವಿಜಯಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಪರ್ಯಾಲೋಚಿಸುವಾಗ ವಿಶ್ವರೂಪಾಚಾರ್ಯರು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಶ ಸಂಭೂತರೆಂತಲೂ, ಅವರೇ ಸನ್ಯಸ್ತರಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವಮಂಡನ ಮಿಶ್ರರೆಂದು ವ್ಯವಹರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದು ಸನ್ಯಾಸಾನಂತರದಲ್ಲಿ ಸುರೇಶ್ವಾಚಾರ್ಯರೆಂದು ಹೆಸರು ಪಡೆದರೆಂತಲೂ, ಅವರ ಪತ್ನಿ ಸರಸ್ವತಿಯೆಂತಲೂ, ತಮ್ಮ ಪತಿಯ ಪರಾಜಯಾನಂತರದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಲಭಿಸಿದ ಜಯವನ್ನು ಒಪ್ಪದೆ ತನ್ನನ್ನೂ ಜಯಿಸಿ ಈ ಜಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದೆಂದು ವಿಶ್ವರೂಪ ಪತ್ನಿಯ ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ಪ್ರಕಾರ ವಿಚಾರ ನಡೆದಾಗ ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಆಕೆಯನ್ನು ಜಯಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲದೆ ಹೋಗಲು, ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರಾನುಭವಕ್ಕಾಗಿ ತತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೃತನಾಗಿದ್ದ ಒಬ್ಬ ರಾಜನಶರೀರದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿ ರಾಜ ಪತ್ನಿಯೊಂದಿಗೆ ಕೀಡಿಸುವುದರಿಂದ ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರಿತು ವಿಶ್ವರೂಪ ಪತ್ನಿಯನ್ನೂ ಜಯಿಸಿದರೆಂತಲೂ, ತದಾರಭ್ಯ ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಜೊತೆಗೆ ವಿಶ್ವರೂಪ ಪತ್ನಿಯು ಇದ್ದಳೆಂತಲೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಮಣಿಮಂಜರಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರತಕ್ಕ ಕಥೆಯನ್ನು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಶಂಕರ ವಿಜಯೋಕ್ತ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಹೋಲಿಸುವಲ್ಲಿ, ವಿಶ್ವರೂಪಾಚಾರ್ಯರಿಗೂ ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರಿಗೂ ನಡೆದ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವರೂಪಾಚಾರ್ಯರ, ಪರಾಜಯವೂ, ಸನ್ಯಾಸಪ್ರಾಪ್ತಿಯೂ, ಅವರ ಪತ್ನಿಯು ಸಂಕರಾಚಾರ್ಯರನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಇದ್ದುದು ಈ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಏಕ ಕಂಠ ಬರುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ಮಣಿಮಂಜರಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಜಲ್ಪ ಕಥೆಗೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯೂ, ಅನಂತರದಲ್ಲಿಯೂ ವಿಶ್ವರೂಪ ಪತ್ನಿಗೆ ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರಲ್ಲಿ ಅನುರಾಗವಿತ್ತೆಂಬುದು ಶಂಕರವಿಜಯಗಳಿಂದ ಲಭಿಸದೆ ಇದ್ದರೂ, ಮಣಿಮಂಜರೀಕಾರರ ನಿರೂಪಣವು ಆ ಕಾಲದ ಜನಪ್ರವಾದವನ್ನುನುಸರಿಸಿದು ದಾಗಿರಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಶಂಕರ ವಿಜಯಗಳಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾದ ಕಥೆಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ವಿಚಾರ ಮಾಡತಕ್ಕ ನಿಷ್ಪಕ್ಷಪಾತಿ ಜನಗಳಿಗೆ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಪೂರ್ವೋತ್ತರಾನುರಾಗಗಳು ಅನುಮಾನ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ

ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತವೆ. ಹೇಗೆ ಎಂದರೆ – ವಿಶ್ವರೂಪಾಚಾರ್ಯರಿಗೂ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರಿಗೂ ಜಲ್ಪಕಥೆಯು ನಡೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಸ್ಥರನ್ನು ನಿಯಮಿಸಲು ವಿಶ್ವರೂಪರ ಪತ್ನಿಯನ್ನು ಅರ್ಹಳೆಂದು ಲೋಕ ನ್ಯಾಯವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಶ್ರೀಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಒಪ್ಪುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇನ್ನು ಮಧ್ಯಸ್ಥಳಾಗ ಕೂಡದೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿವಾದಿ ಪತ್ನಿ ಎಂಬ ಕಾರಣವಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಆಕೆಯನ್ನು ಮಧ್ಯಸ್ಥಳಾಗಿರಲು ಒಪ್ಪಬೇಕಾದರೆ ಆಕೆಗೂ ತಮಗೂ ಇರುವ ಅನುರಾಗದ ಭರವಸೆಯೇ ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಲ್ಲವೆ. ಲೋಕದಲ್ಲಿ ವಾದಿ ಪ್ರತಿವಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದವರನ್ನು ಎಂತಹ ಭ್ರಾಂತನೂ ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಪೂರ್ವಾನುರಾಗಕ್ಕೆ, ವಿಶ್ವರೂಪ ಪತ್ನಿಯ ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಅಂಗೀಕಾರವೇ ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಸಿದ್ಧಿಸಿತು.

ಉತ್ತರಾನುರಾಗವನ್ನು ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಅನುಮಾನದಿಂದಲೇ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಬಹುದು. ವಿಶ್ವರೂಪಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಸನ್ಯಾಸವಾದ ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವರೂಪ ಪತ್ನಿಯು ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರೊಂದಿಗೆ ಅನೇಕ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವಿಚಾರಮಾಡಿ ಪರಾಜಿತಳಾದಂತೆಯೇ ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯು ಶಾಸ್ತ್ರವಿಚರಮಾತ್ರದಿಂದಲೆ ಪರಾಜಿತಳಾಗಿದ್ದರೆ ಸಮನಾಗಿತ್ತು, ಹಾಗಲ್ಲದೆ ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಜಯಪರಾಜಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಶ್ರೀಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ರಾಜಪತ್ನಿಯರ ಸಂಭೋಗದಿಂದ ಉಂಟಾದ ಜ್ಞಾನದಸಹಾಯದಿಂದಲೇ ಆಗಿರುವುದಾಗಿ ಶಂಕರ ವಿಜಯಗಳೇ ಘೋಷಿಸುತ್ತವೆ. ಶಂಕರಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರದ ಜ್ಞಾನವು ಪೋರ್ವದಲ್ಲಿ ಇತ್ತಲ್ಲವೇ? ಯತಿಗಳಾದುದರಿಂದ ಕ್ರಿಯಾಜನ್ಯಜ್ಞಾನಮಾತ್ರ ಇರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಶಾಸ್ತ್ರವಿಷಯುಗಳಲ್ಲಿ ವಾಾತ್ರವೇ ಜಯುವಾಗಿರುವ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸಂಭೋಗಾನುಭವದ ಆವಶ್ಯಕತೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಸಂಭೋಗದ ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಚಾತುರ್ಯದಿಂದ ಜಯವನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕಾದರೆ ವಿಶ್ವರೂಪ ಪತ್ನಿಯ ಸಂಭೋಗವು ನಡೆದಿರಬೇಕೆಂಬುದು ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಈ ವಿಷಯವು ಕೂಡ ಕಲ್ಪಿತವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

8ನೆಯು ಶ್ಲೋಕದ ಉತ್ತರಾರ್ಧ ವೊದಲು 12ನೆಯು ಶ್ಲೋಕದವರೆಗೂ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರಿಗು ಮಂಡನಮಿಶ್ರರಿಗು ನಡೆದ ಛಲೋತ್ತರಗಳು ಮತ್ತು ಮಂಡನ ಮಿಶ್ರರು ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರನ್ನು ಅನುವರ್ತಿಸಿದ ಪ್ರಕಾರವು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. *ಇವುಗಳಲ್ಲಿ

ಫಲೋತ್ತರಗಳೆಲ್ಲವೂ ಶಂಕರ ವಿಜಯಗಳಲ್ಲೇ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿದೆ. ಅನುವರ್ತನ ಪ್ರಕಾರವು ಲೋಕ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಸಂಭಾವಿತವಾಗಿದೆ.

*ಮೇಲೆ ತೋರಿಸಿರುವ ಆನಂದಗಿರಿ ಶಂಕರವಿಜಯದಲ್ಲಿ 241ನೆಯ ಪುಟದಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು ಮತ್ತು ಮಾಧವೀಯ ಶಂಕರ ವಿಜಯದ 8ನೆಯ ಸರ್ಗ 300ನೆಯ ಪುಟದಲ್ಲಿಯೂ ನೋಡಬಹುದು.

13ನೆಯ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ 15ನೆಯ ಶ್ಲೋಕದವರೆಗೂ ಶ್ರೀಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ತೋಟಕಾದಿ ಶಿಷ್ಯಚತುಷ್ಟಯ ಮೂಲಕ ಪರಂಪರಾಭಿವೃದ್ಧಿಯಾದ ವಿಷಯವು ನಿರೂಪಿತವಾಗಿದೆ. ಈ ವಿಷಯಕ್ಕೆ 15ನೆಯ ಶ್ಲೋಕದ ನಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಸ್ಕಾಂದ ಪುರಾಣವಚನಗಳು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

16ನೆಯ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ಸರ್ಗಾಂತರದವರೆಗೂ ಶ್ರೀಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ತಮ್ಮ ತಾಯಿಯ ಅಂತ್ಯೇಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮಾಡಿದ ನಂತರ ಭಗಂದರಾದಿ ರೋಗದಿಂದ ಪೀಡಿತರಾಗಿ ಮೃತಿ ಹೊಂದಿದ ಪ್ರಕಾರವು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಮಾತೃ ಕೃತ್ಯವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಿದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ನಾವು ತೋರಿಸಿರುವ ಪ್ರಕಾರ ಹೆಚ್ಚು ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಬಿಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಪರದೂಷಣದಲ್ಲಿಯೇ ಗ್ರಂಥಕಾರರಿಗೆ ತಾತ್ಪರ್ಯಇತ್ತೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಭಗಂದರಾದಿ ರೋಗ ಪ್ರಾಪ್ತಿ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮಾಧವೀಯ ಶಂಕರ ವಿಜಯದ 16ನೆಯ ಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಶ್ಲೋಕಗಳು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇತರ ಶಂಕರ ವಿಜಯಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಈ ವಿಷಯವು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಉಳಿದ ವಿಷಯಗಳು ಗ್ರಂಥಕಾರರ ಕೇಳುವಿಕೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿರಬಹುದು.

8ನೆಯ ಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಅನಂತರ ಅವರಶಿಷ್ಯ ವರ್ಗದವರು ಪರತೀರ್ಥಾದಿ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಸಶಿಷ್ಯರಾದ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥರನ್ನು ಅನೇಕ ವಿಧದಲ್ಲಿ ತೊಂದರೆಪಡಿಸಿದ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು, ಆಗ ಆವರು ಅನುಸರಿಸಿದ ಉಪಾಯಗಳನ್ನು, ಅವರ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಅಚ್ಯುತ ಪ್ರೇಕ್ಷರೆಂಬ ಸನ್ಯಾಸಿಗಳ ದೆಸೆಯಿಂದ ದುರ್ಮತ ಖಂಡನ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸನ್ಮತ ಪ್ರವರ್ತನಕ್ಕಾಗಿ ಅವತರಿಸಿದ ವಾಯ್ವಂಶ ಭೂತರಾದ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಸನ್ಯಾಸ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಅವರ ಭಾಷ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥನಿರ್ಮಾಣವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಮುಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ವಿಷಯಗಳು ಸಹಜವಾದುದರಿಂದ ವಿವಾದಾಸ್ಪದವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಈ ಪ್ರಕಾರ ಮಣಿಮಂಜರಿ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಮತಾಂತರ ದ್ವೇಷದಿಂದ ಕಲ್ಪಿತವಾದ ಪರದೂಷಣ ಕಥೆಗಳು ನಿರೂಪಿತವಾಗಿವೆ ಎಂಬುದು ಅಸಂಗತವೆಂದು ತೋರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಈಗ ಈ ಕಥೆಗಳು ವಾಸ್ತವವಾದುವೆಂದು ಒಪ್ಪುವ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿಯು ಆವವಿಧವಾದ ಹಾನಿಯು ಮತಾಂತರದವರೆಗೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲವಾದ ಕಾರಣ ಈ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿತ ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಯುಕ್ತವೆಂತ ನಿರೂಪಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಶಂಕಆಚಾರ್ಯರ ಉತ್ಪತ್ತಿಯ ಕಥೆಯು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ತನ್ಮತದವರ ಅಂಗೀಕಾರಕ್ಕೆ ಅರ್ಹವಲ್ಲದೆ ಇರಬಹುದು; ಅದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಮಹಾತ್ಮರನೇಕರು ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಪುರುಷ ಸಂಭಂದವಿಲ್ಲದೆ ಜನ್ಮವನ್ನು ಪಡೆದ ರೆಂಬುದನ್ನು ಇತರ ಮತದವರನೇಕರು ದೊಡ್ಡ ಮಹಿಮೆಯನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದಿದ್ದಾರೇ ಹೊರತು ಕೊರತೆಯನ್ನೆಣಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆ ರೀತಿಯಾಗಿ ಭಗವದಂಶರಾದ ಮಹಾತ್ಮರು ಜನಿಸಿದರೆಂಬುದು ಅವರಿಗೆ ಭೂಷಣವೇ. ಆದರೆ ಅವರಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸವಿಲ್ಲದ ಮತಾಂತರದವರು ಮಾತ್ರ ಪತಿ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದೆ ಸ್ತ್ರೀ ಮೂಲಕ ಜನನವುವ್ಯಭಿಚಾರಕ್ಕೆ ದ್ಯೋತಕವೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುವ ಮಾತ್ರದಿಂದ ವಾಸ್ತವವಾದ ಕಥೆಯನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಬೇಕೆಂದು ಇಚ್ಛಿಸುವುದು ತದನುಸಾರ ಲೋಕಸಿದ್ಧಕ್ರಮದಿಂದ ಜನನವಾಯಿತೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಹೊಸ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡುವುದು, ಆ ಹೊಸ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಚೀನರನ್ನು ಕರ್ತೃಗಳೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದು ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ. ಶಂಕರವಿಜಯ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಆನಂದ ಗಿರಿಯವು ಪ್ರಾಮಾಣಿಕವೆಂದು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಸಾಧನಗಳಿವೆ. ಆನಂದಗಿರಿ ಎಂಬುವರು ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಶಿಷ್ಯರೆಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಇದೆ. ಅವರು ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ಶಂಕರವಿಜಯದಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ನಾವು ತೋರಿಸಿರುವ ಪ್ರಕಾರ ಪತಿಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದೆ ಭಗವತ್ಕಳಾ ಪ್ರವೇಶದಿಂದ ಜನನವಾಯಿತೆಂದು ನಿರೂಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟವೇ. ಹೀಗಿರುವಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಒಪ್ಪದೆ ದಾಂಪತ್ಯಕ್ರಮದಿಂದ ಪರಿಶುದ್ಧಾಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದ ಮಾತಾ ಪಿತೃಗಳ ಮೂಲಕ ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಅವತಾರವಾಯಿತೆಂಬುದೆ ಅವರ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಹ್ರಾಸಪಡಿಸುತ್ತದೆಂದು ಅಭಿಜ್ಞರು ಯೋಚಿಸಬಹುದು. ಇತರರು ದೋಷಿಸುತ್ತಾರೆಂಬುದು ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಸತ್ಯವನ್ನು ಮರೆಮಾಚಬಾರದು.

ಮಾಧವಿಯ ವೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ಶಂಕರವಿಜಯವು ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಶ್ರೀ ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ರಚಿತವೆಂದು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಬಾಧಕಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ

ಮುಖ್ಯವಾದುವು ಆ ಶಂಕರವಿಜಯದ ಪೀಠಿಕೆಯ ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿರುವ ಗ್ರಂಥಕಾರರ ಸ್ವೋಕ್ತಿಗಳೇ. ಹೇಗೆ ಎಂದರೆ –

"ನೇತಾಯತ್ರೋಲ್ಲಸತಿ ಭಗವತ್ಪಾದ ಸಂಜ್ಞಾಮಹೇಶಃ।
ಶಾಂತಿರ್ಯತ್ರ ಪ್ರಚಕತಿರಸಃ ಶೇಷವಾನುಜ್ವಲಾ ದ್ಯೈಃ॥
ಯತ್ರಾವಿದ್ಯಾಕ್ಷತಿರಪಿಫಲಂ ತಸ್ಯಕಾವ್ಯಸ್ಯ ಕರ್ತಾ।
ಧನ್ಯೋ ವ್ಯಾಸಾಚಲಕ ವಿವರಃತತ್ಕೃತಿಜ್ಞಾಶ್ಚ ಧನ್ಯಾಃ॥"

ಎಂಬ 17ನೆಯ ಶ್ಲೋಕವಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಕವಿನಾಮವು 'ವ್ಯಾಸಾಚಲ' ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಶ್ರೀ ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ 'ವ್ಯಾಸಾಚಲ' ಎಂಬ ಹೆಸರು ಇದ್ದಂತೆ ಅವರ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಆವುದರಲ್ಲಿಯೂ ತಿಳಿದುಬರುವುದಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯೂ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ವ್ಯಾಸಾಚಲ ಪದಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಸರಂತೆ ಅಚಲರು ಎಂದರೆ ಸ್ಥಿರರಾದವರು ಎಂದು ಕೆಲವರು ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅದು ಈ ಶ್ಲೋಕಕಾರರಿಗೆ ಅಭಿಪ್ರೇತವಲ್ಲ. ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯನಾಯಕರನ್ನು 'ಭಗವತ್ಪಾದಸಂಗೋಮಹೇಶಃ' ಎಂತಲು ರಸವನ್ನು ಶಾಂತಿಪದದಿಂದಲು, ಫಲವನ್ನು 'ಅವಿದ್ಯಾಕ್ಷತಿ' ಪದದಿಂದಲು ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಕವಿಯನ್ನು ವ್ಯಾಸಚಲ ಪದದಿಂದ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಅರ್ಥಮಾಡುವ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಕವಿ ಇಂತಹುವರೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿದಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿ ಕವಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸದೆ ಇರುವುದು ಉತ್ತಮ ಕವಿಗೆ ಉಚಿತವಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ವ್ಯಾಸಾಚಲ ಪದವು ಕವಿನಾಮವೆಂತಲೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಅಲ್ಲದೆ ಇದೇ ಸರ್ಗದ 9ನೆಯ ಮತ್ತು 10ನೆಯ ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕವಿಗೆ 'ನವಕಾಳಿದಾಸ' ಎಂಬ ಬಿರುದು ನಾಮವು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಶ್ರೀ ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಈ ಬಿರುದು ಇದ್ದುದಾಗಿ ಆವ ಆಧಾರದಿಂದಲೂ ತಿಳಿದು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಇಂತಹ ಬಿರುದನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸತಕ್ಕ ಕವಿಯು ಕಾಳಿದಾಸನಕಿಂತಲೂ ಯೋಗ್ಯತೆಯಲ್ಲಿ ಹೀನನಾಗಿರ ಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಶ್ರೀ ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯರು ಸರ್ವಜ್ಞರೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದವರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಅಂತಹವರು ಕವಿಮಾತ್ರನಾದ ಕಾಳಿದಾಸನ ಹೆಸರಿನಿಂದ ತಮಗೆ ಗೌರವವು ಬರುತ್ತದೆಂದು ಆನಾಮವನ್ನು ಬಿರುದಾಗಿ ಒಪ್ಪಿದರೆಂಬುದು, ಅದನ್ನು ಇತರ ಆವ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳದೆ ಈ ಶಂಕರವಿಜಯದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಹೇಳಿ ಕೊಂಡಿದಾರೆಂತಲೂ ಕಲ್ಪಿಸುವುದು ಆವ ರೀತಿಯಿಂದಲೂ ಯುಕ್ತವೆಂದು ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಕಾರಣಗಳಿವೆ. ವಿಸ್ತಾರ ಭಯದಿಂದ ಸಂಕ್ಷೇಪಿಸುತ್ತೇನೆ. ಆದಕಾರಣ

ವ್ಯಾಸಾಚಲರೆಂಬ ಕವಿಯಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಈ ಶಂಕರವಿಜಯವು ಕಲ್ಪಿತವಾದ ಕೆಲವು ಕಥೆಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಜನಗಳ ಅನಾದರಣೆಗೆ ಪಾತ್ರವಾಗಬಾರದೆಂದು ಮಾಧವೀಯವೆಂದು ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರವಾಗುವಂತೆ ಇತರರು ಕಲ್ಪಿಸಿರುತ್ತಾರೆಯೇ ಹೊರತು ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಮಾಧವೀಯುವಲ್ಲವೆಂದು ಅಭಿಜ್ಞರಿಗೆ ತೋರದೆ ಇರಲಾರದು.ಇದೇ ಪ್ರಕಾರ ಅನೇಕ ಹೊಸ ಗ್ರಂಥಗಳು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರಬಹುದು. ಆದ ಕಾರಣ ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಕೂಡ ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಅವತಾರಕ್ರಮವನ್ನು ಆನಂದಗಿರಿ ಶಂಕರವಿಜಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಪ್ರಕಾರ ಅಂಗೀಕರಿಸುವುದು ಯುಕ್ತವು. ಹಾಗಾಗುವುದರಲ್ಲಿ ಆನಂದಗಿರಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಕೆಲವಂಶವನ್ನೂ ಕೇರಳೋತ್ಪತ್ತಿ ಪ್ರಕಾರ ಇತರವಾದ ಅಂಶಗಳನ್ನೂ ಗ್ರಹಿಸಿ ಮಣಿಮಂಜರಿಕಾರರು ನಿರೂಪಿಸಿರುವ ಅವತಾರಕ್ರಮವು ಅಸತ್ಯವೆಂದು ದೂಷಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವೆಷ್ಟು ಮಾತ್ರವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ತಮಗೆ ತಿಳಿದು ಬಂದ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ಅವರು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿರುವ ಸ್ವಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ಮಾತ್ರ ಪರದೂಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಪರ್ಯವಸಾನವನ್ನು ಹೊಂದಬಹುದು. ಒಂದು ಮತದವರು ಮತ್ತೊಂದು ಮತದವರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಚರಿತ್ರೆಗಳಿಗೆ ದೂಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಪರ್ಯವಸಾನ ಮಾಡುವುದು ಸಹಜವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಕಥೆಗಳು ಕಲ್ಪಿತವಲ್ಲವೆಂತ ಹೇಳುವುದಕ್ಕೇನೂ ಬಾಧವಿಲ್ಲ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮತ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಪ್ರಕಾರಗಳು ತತ್ತನ್ಮತ ಪ್ರವರ್ತಕರ ಕಾಲದೇಶಾದಿಗಳು ತಿಳಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಈ ಗ್ರಂಥದ ವ್ಯಾಸಂಗವು ಆವಶ್ಯಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷಾರ್ಹವಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯತಕ್ಕದು.

ಈ ಪ್ರಕಾರ ವಿಜ್ಞಾಪಿಸುವ,
ರಾಯಪಾಳ್ಯ ರಾಘವೇಂದ್ರಾಚಾರ್ಯಃ,
ಅರಮನೆಯ ಧರ್ಮಾಧಿಕಾರಿ, ಮೈಸೂರು.

ಶ್ರೀ ಹಯಗ್ರೀವಾಯ ನಮಃ

ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥ ಭಗವತ್ಪಾದೇಭ್ಯೋ ನಮಃ

ಸಂಸ್ಕೃತ - ಕನ್ನಡ - ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಸಹಿತ

ಶ್ರೀ ಮಣಿಮಂಜರೀ ಪ್ರಾರಂಭಃ

ಉತ್ತಂಸೀಕೃತ್ಯ ಲಕ್ಷ್ಮೀಪರಿವೃಢ ಚರಣಾಂಭೋಜಯುಗ್ಮಂ ಸುರೇಂದ್ರೈಃ ಬ್ರಹ್ಮಾದ್ಯೈಶ್ಚ ಚಂಚರೀಕೈರಿವ ಸಹರಭಸಂ ಸೇವಿತಂ ಸಪ್ರಾಸದಮ್। ನತ್ವಾ ಮಧ್ವಾರ್ಯಪೂರ್ವ ಪ್ರತನ ಗುರುವರಾಸ್ಮಾಮಕಾಭೇದ್ಯಹಾರ್ದಧ್ವಾಂತ ಧ್ವಂಸಾರ್ಕರ ಶ್ಮಿಪ್ರಕರ ನಿಭಗಿರೋ ನೌಮಿಪುಂ ಸಿಂಹವರ್ಯಾನ್ ॥೧॥

ಸಂಸ್ಕೃತಾಂ ಕಾನಡೀಂ ಚಾಪಿ ವಾಣಿಮಾಶ್ರಿತ್ಯತನ್ಯತೇ।
ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಂ ಮಣಿಮಂಜರ್ಯಾಃ ರಾಘವೇಂದ್ರೇಣ ಶಕ್ತಿತಃ॥೨॥

ಜ್ಞಾನಾದ ಜ್ಞಾಸಾದಪಿ ಪಾಠ ವಿಭೇದಾನ್ ಪ್ರಕಲ್ಪಿತಾನ್ ಮೂಲೇ।
ವ್ಯಾಖ್ಯಾನೇಷು ವೀಕ್ಷ್ಯ ಕ್ರಿಯತೇ ಬಹುಕೋಶಶ್ರೀಯಾಚ್ಛೋದಃ॥೩॥

ಅಥ ಖಲು ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣ ಪಣಡಿತಾಚಾರ್ಯಶ್ಶಿಷ್ಯಾನುಕಂಪಯಾ ಸರ್ವ ಪುರಾಣೇತಿಹಾಸ ಸಾರಾರ್ಥ ಬೃಂಹಿತಂ ಮಣಿಮಂಜರಾಖ್ಯಂ ಕಾವ್ಯಂ ವಿಧಿತ್ಸುರಾದೌ ಮಂಗಳಮಾಚರತಿ-ವಂದ ಇತಿ॥

ಅಹಂ ಆನಂದಸ್ಸುಖಂ ಜ್ಞಾನಂ ಚೇತ್ಯೇತೆ ಏವ ದೇಹೋ ಯಸ್ಯತಂ, ಶ್ರಿಯೋಲಕ್ಷ್ಮ್ಯಾಃ, ಪತಿಂ, ಶ್ರೀಮದಾನಂದತಿರ್ಥಾಯಾಣಾಂ ವಲ್ಲಭಂ ಪ್ರಿಯಂ, ಪರಮುತ್ತಮಂ, ಅಕ್ಷರಮವಿನಾಶಿನಂ, ಗೋವಿಂದಂ ನಾರಾಯಣಂ, ವಂದೇ ನೌಮಿ ಸ್ತೌಮಿಚ॥ ವದಿ ಅಭಿವಾದನಸ್ತುತ್ಯೋಃ- ಇತಿ ಧಾತೋಸ್ಸಕರ್ಮಕಾತ್ಕರ್ತರಿಲಟ್, ಆತ್ಮನೇಪದೇ ಉತ್ತಮಪುರುಷೈಕವಚನವ್॥ ಆದೌ ಮಂಗಣ ಪ್ರಯೋಗಾಚ್ಛುಭಕರತ್ವಮಸ್ಯ ಗ್ರಂಥಸ್ಯ ಸಿಧ್ಯತಿ ॥೧॥

ವಂದೇ ಗೋವಿಂದಮಾನಂದ ಜ್ಞಾನ ದೇಹಂ ಪತಿಂ ಶ್ರಿಯಃ।
ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಾರ್ಯ ವಲ್ಲಭಂ ಪರಮಕ್ಷರಮ್॥೧॥

ಅರ್ಥ:- ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣ ಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರು ಸರ್ವಪುರಾಣೇತಿಹುಸಾದಿ ಸಾರ ಬೃಂಹಿತವಾದ ಮಣಿಮಂಜರಿ ನಾಮಕ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡುವವರಾಗಿ ಗ್ರಂಥಾದಿಯಲ್ಲಿ ಮಂಗಳವನ್ನಾಚರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಆನಂದ, ಜ್ಞಾನ, ದೇಹಂ=ಸುಖವು, ಜ್ಞಾನವು-ಇವುಗಳೇ, ದೇಹವಾಗಿ ಉಳ್ಳಂಥಾ, ಶ್ರಿದಿಯಃ-ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರಿಗೆ ಪತಿಂ=ಗಂಡನಾದ ಶ್ರೀಮತ್, ಆನಂದತೀರ್ಥ, ಆರ್ಯ, ವಲ್ಲಭಂ=ಸಂಪತ್ತುಳ್ಳ, (ಆನಂದ, ತೀರ್ಥ = ಸುಖಕರವಾದ, ಶಾಸ್ತ್ರವುಳ್ಳವರು) ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರೆಂಬ, ಹಿರಿಯರಿಗೆ ಪ್ರೀತಿ ವಿಷಯ ನಾದ, ಪರಂ = ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ಅಕ್ಷರಂ = ನಾಶರಹಿತನಾದ ಗೋವಿಂದಂ= ಶ್ರೀನಾರಾಯಣ ದೇವರನ್ನು (ಅಹಂ=ನಾನು) ವಂದೇ= ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತೇನೆ.

ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಚರಿತ ನಿರೂಪಣಾಯ ತದ್ವಂಶ ಮೂಲ ಪುರುಷ ಪ್ರಸಕ್ತಯೇ ಸೃಷ್ಟಿಪ್ರಕಾರಂ ನಿರೂಪಯತಿ-ಸಸರ್ಜೇತಿ॥ ಭಗವಾನ್ ಸಮಗ್ರ ಷಡ್ಗುಣಸಂಪನ್ನಃ, ಪರಃ ಪರಮಾತ್ಮನಾರಾಯಣಃ, ಪ್ರಕೃತೇರ್ಜಡಪ್ರಕೃತೇಃ। ಅಪಾದಾನೇ ಪಂಚಮೀ। ಆದೌ ಪ್ರಥಮಂ, ತ್ರೀನ್ ಗುಣಾನ್ ಸತ್ವರಜಸ್ತಮೋಗುಣಾನ್, ಸಸರ್ಜ ವಿಷಮಾವಸ್ಥಾವತಶ್ಚಕಾರ। ಸೃಜವಿಸರ್ಗೇ-ಧಾ.ಸ.ಕ.ಕರ್ತರಿ ಲಟ್.ಪರ.ಪ್ರ.ಏ.॥ ತತಃ ಗುಣತ್ರಯಾತ್, ವಿಷ್ಣುಃ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ವಿರಿಂಚಸ್ಯ, ತನುಂ ಶರೀರಭೂತಂ, ನಿತ್ಯ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗತ್ವಾಮಹತತ್ವ ವಿಶೇಷೇಣತೋಪ ಪತ್ತಿಃ। ಮಹತತ್ವಂ, ಸೃಷ್ಟವಾನ್ ಅಸೃಜತ್॥ ಕಾರಕ ಕ್ರಿಯಾಪದಮ್ ॥೨॥

ಸಸರ್ಜ ಭಗವಾನಾದೌತ್ರೀನ್ ಗುಣಾನ್ ಪ್ರಕೃತೇಃ ಪರಃ।
ಮಹತ್ತತ್ವಂ ತತೋ ವಿಷ್ಣುಃ ಸೃಷ್ಟವಾನ್ ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ತನುಮ್॥೨॥

ಅರ್ಥ:- ಉಪೋದ್ಘಾತ ರೂಪವಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಕ್ರಮವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ- ಭಗವಾನ್= ಸಮಗ್ರ ಷಡ್ಗುಣ ಸಂಪನ್ನನಾದ, ಪರಃ= ಪರಮಾತ್ಮನಾದ ನಾರಾಯಣ ದೇವರು. ಆದೌ= ಮೊದಲನಲ್ಲಿ. ಪ್ರಕೃತೇಃ= ಜಡಪ್ರಕೃತಿಯ ದೆಸೆಯಿಂದ. ತ್ರೀನ್= (ಸತ್ವರಜಸ್ಸು ತಮಸ್ಸುಯೆಂತ) ಮೂರಾದ ಗುಣಾನ್= ಗುಣಗಳನ್ನು ಸಸರ್ಜ= ಸೃಜಿಸಿದರು. ತತಃ = ಗುಣತ್ರಯದ ದೆಸೆಯಿಂದ ವಿಷ್ಣುಃ = ಶ್ರೀನಾರಾಯಣ ದೇವರು. ಬ್ರಹ್ಮಾಣಃ=

ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವರಿಗೆ ತನು ಶರೀರಭೂತವಾದ ಮಹತ್ತತ್ವಂ = ಮಹತ್ತತ್ವವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿವಾನ್ = ಸೃಜಿಸಿದರು.

ಮಹದಿತಿ॥ ಸನಾರಾಯಣಃ, ಮಹತ್ತತ್ವಾತ್, ಶಿವಸ್ಯವಿಗ್ರಹಂ ಶರೀರಭೂತಂ, ಅಹಂಕಾರಂತನ್ನಾಮಕಂ ತತ್ವಂ, ಸಸರ್ಜ। ತ್ರಿವಿಧಾತ್ ವೈಕಾರಿಕತೈಜಸ ತಾಮಸ ಭೇದೇನ ಪ್ರಕಾರ ತ್ರಯ ಯುಕ್ತಾ, ತತಃ ಅಹಂಕಾರಾತ್, ಕ್ರಮೇಣ, ದೈವಾನ್ ದೇವತಾಸಂಬಂಧಿನಃ, ದೇಹಾನ್, ಮನಃ, ಖಾನಿ ಇಂದ್ರಿಯಾಣಿ, ಖಂ ಆಕಾಶಭೂತಂ ಚ, ಅಸೃಜತ್॥೩॥

ಮಹತ್ತತ್ವಾದಹಂ ಕಾರಂ ಸಸರ್ಜ ಶಿವ ವಿಗ್ರಹಮ್।
ದೇವಾನ್ ದೇಹಾನ್ಮನಃ ಖಾನಿ ಖಂಚ ಸತ್ರಿವಿಧಾತ್ತತಃ॥೩॥

ಅರ್ಥ:- ಸಃ = ನಾರಾಯಣದೇವರು. ಮಹತ್ತತ್ವಾತ್ = ಮಹತತ್ವದ ದೆಸೆಯಿಂದ. ಶಿವ, ವಿಗ್ರಹಂ = ರುದ್ರ ದೇವರಿಗೆ, ಶರೀರ ಭೂತವಾದ. ಅಹಂಕಾರಂ = ಅಹಂಕಾರ ತತ್ವನ್ನು. ಸಸರ್ಜ = ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡಿದರು. ತ್ರಿವಿಧಾತ್ = (ವೈಕಾರಿಕ ತೈಜಸ ತಾಮಸ ಭೇದದಿಂದ) ಮೂರು, ವಿಧಗಳುಳ್ಳ, ತತಃ = ಅಹಂಕಾರ ತತ್ವದ ದೆಸೆಯಿಂದ (ಕ್ರಮದಿಂದ) ದೈವಾನ್ = ದೇವತಾ ಸಂಬಂಧಿಗಳಾದ ದೇಹಾನ್ = ಶರೀರಗಳನ್ನು ಮನಃ = ಮನಸ್ತತ್ವವನ್ನು, ಖಾನಿ = ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಖಂಚ = ಭೂತಾಕಾಶವನ್ನೂನು, ಸಸರ್ಜ = ಸೃಜಿಸಿದರು ॥೩॥

ಆಕಾಶಾದಿತಿ॥ ವಿಭುರ್ವ್ಯಾಪ್ತೋ ನಾರಾಯಣಃ, ಆಕಾಶಾತ್, ವಾಯುಂ ವಾಯುಭೂತಂ, ಅಸೃಜತ್। ವಾಯೋಃ, ತೇಜಃ, ವ್ಯಜೀಜನತ್ ಜನಯಮಾಸ। ತೇಜಸಃ, ಸಲಿಲಂ ಜಲಂ ಅಸೃಜತ್। ತಸ್ಮಾತ್ ಜಲಾತ್, ಪೃಥಿವೀಂ ಭೂಮಿಂ, ಅಸೃಜತ್ ॥೪॥

ಆಕಾಶಾದಸೃಜದ್ವಾಯುಂ ವಾಯೋಸ್ತೇಜೋ ವ್ಯಜೀಜನತ್।
ತೇಜಸಸ್ಸಲಿಲಂ ತಸ್ಮಾತ್ಪೃಥಿವೀ ಮಸೃಜದ್ವಿಭುಃ॥೪॥

ಅರ್ಥ:- ವಿಭುಃ = ವ್ಯಾಪ್ತನಾದ ನಾರಾಯಣ ದೇವರು ಆಕಾಶಾತ್ = ಆಕಾಶದ ದೆಸೆಯಿಂದ ವಾಯುಂ = ವಾಯುವನ್ನು, ಅ ಸೃಜತ್ = ಸೃಜಿಸಿದರು। ವಾಯೋಃ = ವಾಯುವಿನ ದೆಸೆಯಿಂದ. ತೇಜಃ = ತೇಜಸ್ಸನ್ನು ವ್ಯಜೀಜನತ್ = ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡಿದರು। ತೇಜಸಃ = ತೇಜಸ್ಸಿನ ದೆಸೆಯಿಂದ ಸಲಿಲಂ = ಉದಕವನ್ನು ಅ ಸೃಜತ್ = ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡಿದರು. ತಸ್ಮಾತ್ = ಆ ಉದಕದ ದೆಸೆಯಿಂದ ಪೃಥಿವೀಂ = ಭೂಮಿಯನ್ನು ಅಸೃಜತ್ = ಸೃಜಿಸಿದರು ॥೮॥

ತತಿಇತಿ॥ ಭಗವಾನ್ ನಾರಾಯಣಃ, ತತಃ ಗುಣತ್ರಯ ಮಹದಹಂಕಾರ ಪಂಚ ಭೂತೇಭ್ಯಃ, ಕೂಟಸ್ಥಂ ದುಃಖಾಜ್ಞಾನ ಭಯಾದಿ ಪ್ರಯುಕ್ತ ನೀಚೋಚ್ಚತಾದಿ ವಿಕಾರ ರಹಿತಂ, ಬ್ರಹ್ಮಾಣ್ಯಪಿ ದುಃಖಾಜ್ಞಾನ ಭಯಾದಿ ವಚನಾನಾಂ ಭಗವತ್ಪ್ರೀತ್ಯರ್ಥಂ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಪ್ರದರ್ಶನ ಮಾತ್ರ ಪರತಯಾ ಆಚಾರ್ಯೈಸ್ಸ ಪ್ರಪಂಚಂ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಿ ತತ್ವೇನೋಕ್ತ ನಿರ್ವಿಕಾರತ್ವಾವಿರೋಧಿತ್ವಂ ಜ್ಞೇಯಮ್। ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಮೇವ ವಿಗ್ರಹಃ ಸ್ವೀಯತಯಾಽಭಿಮನ್ಯಮಾನಂ ಯಸ್ಯತಂ, ವಿಧಿಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಮೇವ ವಿಗ್ರಹಃ ಸ್ವೀಯತಃಯಾಽಭಿಮನ್ಯಮಾನಂ ಯಸ್ಯತಂ, ವಿಧಿಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಣಂ, ಅಸೃಜತ್ ತಸ್ಮಿನ್‌ಸ್ತು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡೇ ತು, ಪ್ರಾಗುಕ್ತಾಸರ್ವಾ ಸೃಷ್ಟಿಃ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಾದ್ಬಹಿರ್ಜಾತೇತಿ ವಿಶೇಷತು ಶಬ್ದಃ। ಚತುರ್ದಶ ಭುವನಾನಿಪಾತಾಲಾದಿ ಲೋಕಾನ್, ಭೂಯಃ ವಿಸ್ತಾರೇಣ, ಅಸೃಜತ್॥ ಅತ್ರ ಸಂಕ್ಷೇಪತಃ ಸೃಷ್ಟೇನಿರೂಪಿತತ್ವಾದ್ವಿಸ್ತರ ಗ್ರಂಥಾನುರೋಧೇನಾತ್ರಾನುಕ್ತಮಪ್ಯುಪಲಕ್ಷಣೀಯ ಮಿತಿ ಭೋದ್ಯಮ್॥ ತದಯಂ ಸಸರ್ಜ ಭಗವತ್ಯಾದಿನಾಽ ಭಿಮತಃ ಸೃಷ್ಟಿಕ್ರಮ ಸಂಗ್ರಹಃ_ಲಕ್ಷ್ಮಾತ್ಮಕ ಜಲೇ ಲಕ್ಷ್ಮಾತ್ಮಕ ವಟ ಪತ್ರ ಪುಟೇ ಲಕ್ಷ್ಮ್ಯಾ ಸಹ ಶಯಾನೋ ಹರಿರಂಭ್ರಿಣೀ ನಾಮ್ನ್ಯಾರಮಯಾ ಸೃಷ್ಟ್ಯರ್ಥಂ ಸ್ತುತಃ ಸಿಸೃಕ್ಷಾಮಾಪ್ಯ ಸ್ವಯಂ ವಾಸುದೇವಾದಿ ಮತ್ಸ್ಯಾದಿ ಕೇಶವಾದಿ ವಿಶ್ವಾದಿ ಪರಾದ್ಯನೇಕ ವ್ಯೂಹರೂಪೇಣ ವಿಭಕ್ತೋಬಭೂವ॥ ಇಯಮೇವಾತ್ಮ ಸೃಷ್ಟಿರುಚ್ಯತೇ। ಇದಂ ಸಸರ್ಜ ಭಗವಾನಿತ್ಯತ್ರ ಭಗವತ್ಪದೇ ನಾಭಿಮತಮ್, ತಸ್ಯಾನೇಕ ವ್ಯೂಹ ಭವನೋಪ ಯೋಗ್ಯೈಶ್ವರ್ಯಾದಿ ವಾಚಿತ್ವಾತ್। ಅಥಸ್ವೀಯ ರೂಪಾನುಸಾರೇಣ ಮಾಯಾಜಯಾದ್ಯನೇಕರೂಪೈಃ ಶ್ರಿಯಂ ವಿಭಾಜಯಾಮಾಸ। ಇಯಂ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಸೃಷ್ಟಿಃ ಪ್ರಕೃತೇಶ್ಚೇ ತನ ಪ್ರಕೃತೇರ್ಲಕ್ಷ್ಮ್ಯಾಃ ಪರಃ ಪೂರಕಃ ಬಹು ಬವನಪ್ರದ ಇತಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಸಂಭವಾತ್ಪ್ರಕೃತೇಃ ಪರ ಇತ್ಯ

ನೇನಾಭಿಮತಾ। ತತೋ ಜೀವಾನಾಂ ದೇಹಾನ್ ಸಿಸೃಕ್ಷುಃ ಪ್ರಕೃತಿಂ ಕ್ಷೋಭಯಿತ್ವಾ ಗುಣಾಂತರಾಮಿಶ್ರಿತತ್ವೇನ ಶುದ್ಧಂ ಸತ್ವಂ ಮಿಶ್ರೀಭೂತೌ ರಜಸ್ತಮೋಗುಣೌಚೇತಿ ತ್ರೀನ್ಗುಣಾನ್ ಚ್ಛುದ್ಧ ತ್ವಮಿಶ್ರಿತತ್ವಾತ್ಮಕ ವಿಷಮಾವ ಸ್ಥಾಪನಾಂಶ್ಚಕಾರ। ಇಯಮೇವ ಗುಣತ್ರಯ ಸೃಷ್ಟಿಃ। ತತ್ರ ಶುದ್ಧ ಸತ್ವಂ ಮುಕ್ತಭೋಗೋಪಯೋಗೀತಿ ನ ಸೃಷ್ಟಾತದುಪಯೋಗಃ। ಏಕತಮಾಂಶ ಮಿಶ್ರಿತ ರಜೋಭಾಗ ದ್ವಾದಶಕೇನ ಬ್ರಹ್ಮ ಶರೀರ ಭೂತಂ ಮಹತ್ತತ್ವಂ, ತದಂತರ್ಗತ ತಮೋಭಾಗೇನ ಶಿವವಿಗ್ರಹಮಹಂಕಾರತತ್ವಂ, ತದ್ಗತ ತಮೋಂಶೇನ ಬುದ್ಧಿತತ್ವಂ, ಅಹಂಕಾರಾಂತರ್ಗತೇಷ್ವೇವ ಗುಣತ್ರಯಾಂ ತೇಷು ಸತ್ವಪ್ರಚುರಾಂಶಾತ್ ವೈಕಾರಿಕಾಖ್ಯದೇವದೇಹೇನ್ಮನಶ್ಚ, ಪ್ರಚುರ ರಜೋಂಶಾತ್ತೈ ಜಸಂದಶೇಂದ್ರಿಯಾಣಿ, ಪ್ರಚುರ ತಮೋಂಶಾತ್ಪಂಚ ಮಾತ್ರಾಸಹಿತಾನಿ ಭೂತಾನಿ ಸ್ತುತಃ ಪಿಸೃಕ್ಷಾಮಾಪ್ಯಸ್ವಯಂ ವಾಸು ದೇವಾದಿ ಮತ್ಸ್ಯಾದಿ ಕೇಶವಾದಿ ಚಾಸೃಜತ್। ತತ್ರಾದೌ ಶಬ್ದ ಮಾತ್ರೌಸಹಿತ ಸ್ಯಾಕಾಸಸ್ಯ, ತತಸ್ಪರ್ಶ ಮಾತ್ರಾಸಹಿ ತಸ್ಯವಾಯೋಃ, ತತಃ ರೂಪಮಾತ್ರಾಸಹಿತಸ್ಯ ತೇಜಸಃ, ತತಃ ರಸಮಾತ್ರಾಸಹಿತನಾಮಪಾಂ, ತತೋ ಗಂಧ ಮಾತ್ರಾಸಹಿತಾಯಾಃ ಪೃಥಿವ್ಯಾಶ್ಚ ಸೃಷ್ಟಿರಿತಿ ಕ್ರಮಃ॥ ಏವಂ ಚತುರ್ವಿಂಶತಿ ತತ್ವಾನಾಂ ತದಭಿಮಾನಿನಾಂ ದೇವಾನಾಮ ವಿದ್ಯಾಯಾಸ್ಸಮಸ್ತ ಜೀವಾನಾಂ ಚ ಸೂಕ್ಷ್ಮರೂಪೇಣ ಸೃಷ್ಟಿಂ ವಿಧಾಯ ಸ್ವಾ ವಾಸೋಚಿತ ಸ್ಥಾನ ಲಾಭಾಯ ಬ್ರಹ್ಮಾದ್ಯೈಃ ಪ್ರಾರ್ಥಿತೋ ಹರಿಃ ಸ್ವಸೃಷ್ಟ ಚತುರ್ವಿಂಶತಿ ತತ್ವಾಂಶಾನಾದಾಯ ಸುವರ್ಣಾತ್ಮಕಸ್ವವೀರ್ಯೇಣ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಮುತ್ಪಾದ್ಯ ತತ್ರ ಚತುರ್ದಶದಲಾತ್ಮಕಂ ಪದ್ಮಂ ಸ್ವನಾಭೇಸ್ಸಕಾಶಾದಾದ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಪ್ರಥಮ ಪರಾರ್ಧಾಂತೇ ಜನಯಿತ್ವಾ ತತ್ರ ಚತುರ್ಮುಖ ಮಜೀಜನತ್। ತತ್ಕೃತ ತಪಸಾ ಪ್ರಸನ್ನೋ ಭಗವಾನ್ ಸ್ವದೇಹಾತ್ಪಂಚ ಭೂತಾನಿಪಂಚಭೂತೈಃ ಪದ್ಮದಳೈಶ್ಚ ವಿಸ್ತೃತಾನ್ ಚತುರ್ದಶ ಲೋಕಾಂಶ್ಚಾಚೀಕರತ್। ತತಃ ಪುನಸ್ಸರ್ವಾನ್ ದೇವಾದೀನ್ ಬ್ರಹ್ಮಾನುಪದಮೇಽ ವ ವಕ್ಷ್ಯಮಾಣರೀತ್ಯಾಸಸರ್ಜೇತಿ ದಿಕ್। ಅಸ್ಯ ಸರ್ವಸ್ಯಾಪಿ ಮೂಲವಚನಾನ್ಯಾಕರೇಷು ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಾನಿ ॥೫॥

ತತಃ ಕೂಟಸ್ಥಮಸರಜ ದ್ವಿಧಿಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ವಿಗ್ರಹಮ್ ।
ತಸ್ಮಿನ್‌ಸ್ತು ಭಗವಾನ್ ಭೂಯೋ ಭುವನಾನಿ ಚತುರ್ದಶ ॥೬॥

ಅರ್ಥ:- ಭಗವಾನ್ = ಷಡ್ಗುಣ ಸಂಪನ್ನನಾದ ನಾರಾಯಣದೇವರು ತತಃ = ಮಹಿದಾದಿ ಚತುರ್ವಿಂಶತಿ ತತ್ವಗಳ ದೆಸೆಯಿಂದ. ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ, ವಿಗ್ರಹಂ = ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವೇ, ಶರೀರ (ಅಭಿಮನ್ಯ ಮಾನ)ವಾಗಿವುಳ್ಳಂಥಾ, ಕೂಟ ಸ್ಥಂ = ಅಜ್ಞಾನಾದಿಕೃತ ವಿಕಾರ ರಹಿತರಾದ. ವಿಧಿಂ = ಬ್ರಹ್ಮದೇವರನ್ನು ಅಸೃಜತ್ = ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡಿದರು. ತಸ್ಮಿನ್‌ಸ್ತು = ಬ್ರಹಾಂಡದಲ್ಲಿ ಆದರೋ ಚತುರ್ದಶ ಹದಿನಾಲ್ಕಾದ ಭುವನಾನಿ = ಲೋಕಗಳನ್ನು ಭೂಮಃ = ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಅಸೃಜತ್ = ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡಿದರು ॥೫॥

ಅಥ ಬ್ರಹ್ಮಕೃತಾಂ ಸೃಷ್ಟಿಂ ಸಂಗೃಹ್ಣಾತಿ_ತಾತ್ವಿಕಾನಿತಿ॥ ಅಥ ಲೋಕ ಸೃಷ್ಟನಂತರಂ, ವೈರಾಜಃ ಬ್ರಂಹಾಂಡಾಭಿಮಾನಿ ಪುರುಷಃ ಪುರುಷನಾಮಕಃ, ಕಃ ಬ್ರಹ್ಮ॥ ನಿ_ಮಾರುತೇ ವೇಧಸಿ ಬ್ರಧ್ನೇ ಪುಂಸಿ ಕಃ ಕಂಶಿರೋಂಬು ನೌರಿತ್ಯಮರಃ। ತಾತ್ವಿಕಾನ್ ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿ ನಃ, ದೇವಾನ್ ತಥೈವ ತದ್ವದೇವ ಪರಮಾನ್ ಹಂಸಾನ್ ಪರಮಹಂಸನಾಮಕ ನಿತ್ಯ ಸಂನ್ಯಾಸಿ ಭೂತಾನ್, ಯೋಗಃ ಹರಿಧ್ಯಾನ ಮೇಷಾಮಸ್ತೀತಿ ಯೋಗಿನಃ, ಸನಕಾದೀಂಶ್ಚ, ಅಸೃಜತ್। ಅತ್ರ ದೇವಾನಾಂ ಬ್ರಹ್ಮಣೋಂಗಾತ್ಸೃಷ್ಟಿಃ ಸನಕಾದೀನಾಂತು ಮನಸ ಇತಿ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಮ್ ॥೬॥

ತಾತ್ವಿಕಾನಥ ದೇವಾನ್ ಕೋ ವೈರಾಜಃ ಪುರುಷೋಽಸೃಜತ್।
ತಥೈವ ಪರಮಾನ್ ಹಂಸಾಂತ್ಸನ ಕಾದೀಂಶ್ಚ ಯೋಗಿ ನಃ ॥೬॥

ಅಥ = ಲೋಕಸೃಷ್ಟ್ಯ ನಂತರದಲ್ಲಿ. ವೈರಾಜಃ = ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಾಭಿಮಾನಿಯಾದ. ಪುರುಷಃ = ಪುರುಷ ನಾಮಕರಾದ ಕಃ = ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು. ತಾತ್ವಿಕಾನ್ = ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ದೇವಾನ್ = ದೇವತೆಗಳನ್ನು, ತಥೈವ = ಹಾಗೆಯೇ ಪರಮಾನ್ ಹಂಸಾನ್ = ಪರಮಹಂಸನಾಮಕ ನಿತ್ಯ ಸನ್ಯಾಸಿಗಳಾದ ಯೋಗಿನಃ = ಹರಿಧ್ಯಾನವುಳ್ಳವರಾದ. ಸನಕ, ಆದೀಂಶ್ಚ = ಸನಕರು, ಮೊದಲಾಗಿವುಳ್ಳವರನ್ನು ಕೂಡ. ಅಸೃಜತ್ = ಸೃಜಿಸಿದರು ॥೬॥

ಅಸುರಾನಿತಿ॥ ಸಃ ಬ್ರಹ್ಮಾ ದೋಷಾ ಏವ ರೂಪಂ ಸ್ವರೂಪಂ ಯೇಷಾಂತಾನ್, ಅಸುರಾನ್ ಕಲ್ಯಾದಿ ದೈತ್ಯಾನ್, ಪಂಚತಮೋ ಮೋಹ ಮಹಾಮೋಹ ತಾಮಿಸ್ರಾಂಧ ತಾಮಿಶ್ರ ಪ್ರಭೇದೇನ ಪಂಚ ಸಂಖ್ಯಾನಿ ಚ ತಾನಿ ಪರ್ವಾಣಿ ಚ ಪಂಚಪರ್ವಾಣಿ

ತೇಷಾಮಿಯಂ ಪಾಂಚಪರ್ವಾಣಿ ತಾಂ ಪಂಚ ಪರ್ವವತೀ ಮಿತ್ಯರ್ಥಃ ಅವಿದ್ಯಾಮಪಿ, ವನಾನಾಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದೀನಾಂ ಆಶ್ರಮಾಣಾಂ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಾದೀನಾಂ ಚ ವಿಶೇಷಾಂಶ್ಚ ಧರ್ಮಾಣಾಂ ತದುಚಿತಾನಾಂ ಕ್ಲುಪ್ತಿಂ ಮರ್ಯಾದಾಂ ಚ ಅಸೃಜತ್॥೭॥

ಅಸುರಾನ್ ದೋಷರೂಪಾನಪ್ಯವಿದ್ಯಾಂ ಪಾಂಚಪರ್ವಣೀಮ್।
ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ವಿಶೇಷಾಂಶ್ಚ ಧರ್ಮಕ್ಲುಪ್ತಿಂಚ ಸಾಽಸೃಜತ್॥೭॥

ಅರ್ಥ:- ಸಃ = ಆ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ದೋಷ, ರೂಪಾನ್ = ದೋಷಗಳೇ ಸ್ವರೂಪಗಳಾಗಿವುಳ್ಳಂಥಾ. ಅಸುರಾನ್ = ದೈತ್ಯರನ್ನು. ಪಾಂಚಪರ್ವಣೀಂ = ಪಂಚಪರ್ವ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ. ಅವಿದ್ಯಾಮಪಿ = ಅವಿದ್ಯೆಯನ್ನೂ ವರ್ಣ, ಆಶ್ರಮ, ವಿಶೇಷಾಂಶ್ಚ = ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿ ವರ್ಣಗಳು, ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಾದ್ಯಾಶ್ರಮಗಳು ಇವುಗಳ ವಿಶೇಷಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ. ಧರ್ಮ, ಕ್ಲುಪ್ತಿಂ ಚ = ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ಧರ್ಮಗಳ, ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನೂ ಕೂಡ. ಅಸೃಜತ್ = ಸೃಜಿಸಿದರು. (ತಮಸ್ಸು, ಮೋಹ, ಮಹಾ ಮೋಹ, ತಾಮಿಸ್ರ, ಅಂಧ ತಾಮಿಶ್ರವೆಂತ ಅವಿದ್ಯೆಯ ಪಂಚ ಪರ್ವಗಳು) ॥೭॥

ವಿವಕ್ಷಿತ ಮಿಥುನ ಸೃಷ್ಟಿ ಪ್ರಪಂಚನಾ ಯೋಕ್ತಾಯಾ ಮಂಗ ಸೃಷ್ಟಾ ವಶಿಷ್ಟಮಾಹ_ ಮರೀಚೀತಿ॥ ಪರಮೇಷ್ಠಿನಃ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಅಂಗೇಭ್ಯ ಇತಿ ಶೇಷಃ, ಉತ್ಸಂಗಾ ನ್ನಾರದೋಜಜ್ಞೇ ಇತ್ಯಾದ್ಯನುಸಾರಾತ್। ಮರೀಚಿರತ್ರಿಶ್ಚತ್ಯಾದಯಃ ಅಂಗಿರ ಪುಲಸ್ತಾದಯಃ, ಪುತ್ರಾಃ ಅಭವನ್। ಭೂಸತ್ತಾಯಾಂ ಧಾ ಅ.ಕ.ಕರ್ತರಿ.ಲಙ್.ಬ। ಅತ್ರಾತ್ರೇರಪ್ಯಾದಿಪದೇನ ಗ್ರಹಣ ಸಂಭವೇ ಕಂಠತ ಉಪಾದಾನಂತು "ಹಿಮಾಂಶೋರತ್ರಿ ಪುತ್ರಸ್ಯ" ಇತ್ಯಾದಿನಾ ತದ್ವಂಶ ಸ್ಯಾಪ್ಯತ್ರ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯಮಾನ ತ್ವಾದಿ ದಿತಿ ಬೋಧ್ಯಮ್। ಮರೀಚೀ ಸ್ತನ್ನಾಮ್ನಃ ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರಾತ್, ವಟೋಃ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಣಃ, ವಾಮನಸ್ಯ ತದ್ರೂಪಿಣೋ ಹರೇಃ, ಪಿತಾವ್ಯಂಜಕಃ, ಕಶ್ಯಪಃ, ಜಜ್ಞೇ। ಜನಿಪ್ರಾದುರ್ಭಾವೇಧಾ–ಅಕ.ಕರ್ತರಿ.ಲಿಟ್.ಆತ್ಮ.ಪ್ರ.ವ್ಯ॥ ಆದಿತ್ಯಾಂ ದೇವಾನಾಮುತ್ಪತ್ತಿ ಕಥನೇನ ವಾಮನೋತ್ಪತ್ತೇರ್ಲಭ್ಯಮಾನತ್ವೇಽಪಿ ವಿಶಿಷ್ಯಾತ್ರ ಕಥನಂತು ನೇತರ ದೇವಾನಾಮಿವ ಶುಕ್ಲ ಶೋಣಿತ ಸಂಬಂಧಾ ದಿನಾ ವಾಮನೋತ್ಪತ್ತಿಃ ಕಿಂತ್ವಭಿವ್ಯಕ್ತಿರೇವೇತಿ ಸೂಚಯಿತುಮ್॥೮॥

ಮರೀಚ್ಯತ್ರ್ಯಾದಯಃ ಪುತ್ರಾ ಅಭವನ್ ಪರಮೇಷ್ಠಿನಃ।
ಮರೀಚೇಃ ಕಶ್ಯಪೋ ಜಜ್ಞೇವಾಮನಸ್ಯ ಪಿತಾ ವಟೋಃ॥೮॥

ಅರ್ಥ:- ಪರಮೇಷ್ಠಿನಃ = ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ (ಅಂಗೇಭ್ಯಃ = ಅವಯವಗಳ ದೆಸೆಯಿಂದ) ಮರೀಚಿ, ಅತ್ರಿ, ಆ ದಯಃ = ಮರೀಚಿ ಋಷಿಗಳು, ಅತ್ರಿ ಋಷಿಗಳು - ಇವರುಗಳೇ, ಮೊದಲಾಗಿವುಳ್ಳ, ಪುತ್ರಾಃ = ಮಕ್ಕಳು. ಅಭವನ್ = ಹುಟ್ಟಿದರು. ಮರೀಚೀಃ = ಮರೀಚಿ ಋಷಿಗಳ ದೆಸೆಯಿಂದ. ವಟೋಃ = ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯಾದ ವಾಮನಸ್ಯ = ವಾಮನ ದೇವರಿಗೆ ಪಿತಾ = ರೂಪವ್ಯಂಜಕರಾದ. ಕಶ್ಯಪಃ = ಕಶ್ಯಪ ಋಷಿಗಳು. ಜಜ್ಞೇ = ಹುಟ್ಟಿದರು ॥೮॥

ಪ್ರಜಾ ಇತಿ॥ ಕಶ್ಯಪಃ ವಿವಿಧಾಃ ನಾನಾಪ್ರಕಾರಾಃ, ಪ್ರಜಾಃ ಸಂತತೀಜನಾನ್ವಾಸಿಸೃಕ್ಷುಃ ಸ್ರಷ್ಟುಮಿಚ್ಛುಸ್ಸನ್, ದಿತಿಂ, ಅದಿತಿಂ ಚ, ದನುಂ, ಕದ್ರೂಂ, ಕೀಕಸಾಂ, ವಿನತಾಮಪಿ, ಅವಹತ್ ಉಪಯೇಮೇ। ವಹಪ್ರಾಪಣೇಧಾ.ಸಕ.ಕರ್ತರಿ.ಲಟ್.ಪರ.ಪ್ರ.ಏ। ಅತ್ರ 'ಕಶ್ಯಪಾ ಯತ್ರ ಯೋದಶ' ಇತ್ಯೇತ ದನುರೋಧೇನ ಅನ್ಯಾನಾಮಪಿ ಸಪ್ತಾನಾಮುದ್ವಾಹ ಉಪಲಕ್ಷಣೀಯಃ॥೯॥

ಪ್ರಜಾಃ ಸಿಸೃಕ್ಷುರ್ವಿವಿಧಾ ಅವಹತ್ಕಶ್ಯಪೋದಿತಿಮ್।
ಅದಿತಿಂ ಚ ದನುಂ ಕದ್ರುಂ ಕೀಕಸಾಂ ವಿನತಾಮಪಿ॥೯॥

ಅರ್ಥ:- ಕಸ್ಯಪಃ = ಕಶ್ಯಪ ಋಷಿಗಳು ವಿವಿಧಾಃ = ನಾನಾ ವಿಧಗಳಾದ, ಪ್ರಜಾಃ = ಸಂತಾನಗಳನ್ನು (ಅಥವಾ) ಜನಗಳನ್ನು, ಸಿಸೃಕ್ಷುಃ (ಸನ್) = ಸೃಜಿಸಲಿಚ್ಛಿಸಿದವರಾಗಿ, ದಿತಿಂ= ದಿತಿ ದೇವಿಯುನ್ನು ಅದಿತಿಂಚ = ಅದಿತಿದೇವಿಯನ್ನೂ ದನುಂ = ದನುದೇವಿಯನ್ನು. ಕದ್ರೂಂ = ಕದ್ರು ದೇವಿಯನ್ನು ಕೀಕಸಾಂ = ಕೀಕಸಾದೇವಿಯನ್ನು. ವಿನತಾಮಪಿ = ವಿನತಾ ದೇವಿಯನ್ನೂನು ಅವಹತ್ = ವಿವಾಹ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು ॥೯॥

ದಿತ್ಯಾಮಿತಿ॥ ತತಃ ಕಶ್ಯಪಾತ್, ದಿತ್ಯಾಂ ದೈತ್ಯಾ ಅಸುರಾಃ ಅಭವನ್॥ಸೂ॥ ದಿತ್ಯಾದಿತ್ಯಪತ್ಯತ್ಸುತ್ತರ ಪದಾಣ್ಯ ಇತ್ಯಪತ್ಯಾರ್ಥೇ ವಿಹಿತಣ್ಯ ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತಸ್ಯ ದೈತ್ಯಪದಸ್ಯ ಭಾವೀನೀಂ ದಿತ್ಯಪತ್ಯತಾಂ ನಿಮಿತ್ತೀಕೃತ್ಯ 'ಶಾಟಕಾವಯಂತಾಂ' ಇತ್ಯಾದಾವಿವ ವ್ಯವಹಾರ ಉಪಪಾದನೀಯಃ। ಆದಿತ್ಯಾಂ ಚ ಸುರಾದೇವಾ, ಪುನಃ

ಬ್ರಹಣಸ್ಸಕಾಶಾದುತ್ಪತ್ಯ ನಂತರಮಪಿ ಅಭವನ್। ದನೌತು ದಾನವಾಃ ಅಸುರ ವಿಶೇಷಾಃ, ಅಭವನ್। ದೈತ್ಯದಾನವಯೋರಸುರತ್ವಾ ವಿಶೇಷೇಽಪಿ ಮಾತೃ ಭೇದಾದ್ಭೇದ ಇತಿ ತು ಶಬ್ದಾರ್ಥಃ। ಕದ್ರೌ ನಾನಾ ವಿಧೈರ್ವಿಷೈರುಲ್ಬಣಾಃ, ನಾಗಾಸ್ಸರ್ಪಾಃ, ಅಭವನ್॥೧೦॥

ದಿತ್ಯಾಂ ತತೋಽ ಭವನ್ ದೈತ್ಯಾ ಅದಿತ್ಯಾಂಚ ಸುರಾಃ ಪುನಃ॥
ದನೌತು ದಾನವಾಃ ಕದ್ರೌನಾಗಾನಾನಾ ವಿಷೋಲ್ಬಣಾಃ॥೧೦॥

ಅರ್ಥ:- ತತಃ = ಆ ಕಶ್ಯಪರ ದೆಸೆಯಿಂದ ದಿತ್ಯಾಂ = ದಿತಿ ದೇವಿಯಲ್ಲಿ. ದೈತ್ಯಾಃ = ಅಸುರರು. ಅಭವನ್ = ಹುಟ್ಟಿದರು. ಅದಿತ್ಯಾಂಚ = ಅದಿತಿ ದೇವಿಯಲ್ಲಿಯು ಸುರಾಃ = ದೇವತೆಗಳು. ಪುನಃ = ಮತ್ತು (ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ದೆಸೆಯಿಂದಲೂ ಸೃಷ್ಟಿ ಆಗಿರುವ ಕಾರಣ 'ಪುನಃ' ಎಂತ ಹೇಳಿದರು) ಅಭವನ್ = ಹುಟ್ಟಿದರು. ದನೌತು = ದನುದೇವಿಯಲ್ಲಿ ಆದರೆ, ದಾನವಾಃ = ದಾನವರು. ಅಭವನ್ = ಹುಟ್ಟಿದರು. ಕದ್ರೌ = ಕದ್ರು ದೇವಿಯಲ್ಲಿ. ನಾನಾ, ವಿಷ, ಉಲ್ಬಣಾಃ = ನಾನಾ ವಿಧಗಳಾದ, ವಿಷಗಳಿಂದ, ಕ್ರೂರಗಳಾದ. ನಾಗಾಃ = ಸರ್ಪಗಳು ಅಭವನ್ = ಹುಟ್ಟಿದವು ॥೧೦॥

ಕೀಕಸಾಯಾಮಿತಿ॥ ಮಹಾನ್ ಆತ್ಮಾ ಬುದ್ಧಿರ್ಯಸ್ಯ ತಸ್ಯ, ಕಶ್ಯಪಸ್ಯ ಕೀಕಸಾಯಾಂ ಧಾನಾಃ ರಾಕ್ಷಸಾಃ, ವಿನತಾಯಾಂತು ಮಹತ್ ವೀರ್ಯಂ ಪರಾಕ್ರಮಾ ಏಷಾಂತೇ, ಪಕ್ಷಿಣೋ ಗರುಡಾದಿ ಶಕುಂತಾಃ ಸುತಾ ಆಸನ್। ಅಸಭುವಿ_ಧಾ.ಅಕ.ಕರ್ತರಿ. ಲಟ್.ಪರ.ಪ್ರ.ಬ ॥೧೧॥

ಕೀಕಸಾಯಾಂ ಯಾತು ಧಾನಾ ವಿನತಾಯಾಂತು ಪಕ್ಷಿಣಃ।
ಮಹಾವೀರ್ಯಾಸ್ಸುತಾ ಆಸನ್ ಕಶ್ಯಪಸ್ಯ ಮಹಾತ್ಮನಃ॥೧೧॥

ಅರ್ಥ:- ಮಹಾ, ಆತ್ಮನಃ = ದೊಡ್ಡದಾದ, ಬುದ್ಧಿವುಳ್ಳ. ಕಶ್ಯಪಸ್ಯ = ಕಶ್ಯಪರಿಗೆ ಕೀಕಸಾಯಾಂ = ಕೀಕಸಾ ದೇವಿಯಲ್ಲಿ. ಯಾತುಧಾನಾ = ರಾಕ್ಷಸರು. ವಿನತಾಯಾಂತು = ವಿನತಾ ದೇವಿಯಲ್ಲಿ ಆದರೆ, ಮಹಾ, ವೀರ್ಯಾಃ = ಅಧಿಕವಾದ, ಪರಾಕ್ರಮವುಳ್ಳ, ಪಕ್ಷಿಣಃ = ಗರುಡಾದಿ ಪಕ್ಷಿಗಳು. ಸುತಾಃ = ಮಕ್ಕಳಾಗಿ, ಆಸನ್ = ಆದರು ॥೧೧॥

ಮಾನವಾನಾಮಿತಿ॥ ಕಶ್ಯಪಸ್ಯ ಆತ್ಮಜಾತ್ ಪುತ್ರಾತ್, ಆದಿತ್ಯಾತ್ಸೂರ್ಯಾತ್ ॥ನಿ॥ ಸೂರಸೂರ್ಯಾರ್ಯ ಮಾದಿತ್ಯೇತ್ಯಮರಃ। ಮಾನವಾನಾಂಮನುಷ್ಯಾಣಾಂ, ಪಿತಾಜನಕಃ, ಮಹಾನ್‌ಶ್ಚಾಸೌ ಪ್ರಾಜ್ಞಃ ಪಂಡಿತಶ್ಚಮಹಾಪ್ರಾಜ್ಞಃ 'ಪರಮ ಧಾರ್ಮಿಕಃ' ಇತ್ಯಾದಾವಿವ ಮಹತ್ವಂ ಪ್ರಜ್ಞಯೈವ ಪರ್ಯವಸ್ಯತಿ। ಏತಸ್ಯ ಮನ್ವಂತರಸ್ಯ ಮನೋಃರಂತರಸ್ಯ ಭುಕ್ತಿಕಾಲಸ್ಯ ಈಶ್ವರಃ, ಮನುರ್ನಾಮ ವೈವಸ್ವತ ಮನುರಿತಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಃ ಶ್ರಾದ್ಧದೇವಃ ಜಜ್ಞೇ ಅಜಾಯತ॥೧೨॥

ಮಾನವಾನಾಂ ಪಿತಾ ಜಜ್ಞೇ ಆದಿತ್ಯಾಕಶ್ಯಪಾತ್ಮಜಾತ್।
ಮನುರ್ನಾಮ ಮಹಾಪ್ರಾಜ್ಞ ಏತನ್ಮನ್ವಂತರೇಶ್ವರಃ॥೧೨॥

ಅರ್ಥ:- ಕಶ್ಯಪ, ಆತ್ಮಜಾತ್ = ಕಶ್ಯಪರ, ಮಗನಾದ. ಆದಿತ್ಯಾತ್ = ಸೂರ್ಯನ ದೆಸೆಯಿಂದ ಮಾನವಾನಾಂ = ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ. ಪಿತಾ = ತಂದೆಯಾದ ಮಹಾಪ್ರಾಜ್ಞಃ = ದೊಡ್ಡಜ್ಞಾನಿಯಾದ. ಏತತ್, ಮನು, ಅಂತರ, ಈಶ್ವರಃ = ಈ (ದೈವತಾಖ್ಯನಾದ), ಮನುವಿನ, ಭುಕ್ತಿಕಾಲಕ್ಕೆ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ. ಮನುಃ, ನಾಮ = (ವೈವಸ್ವತ) ಮನುವೆಂತ, ಪ್ರಸಿದ್ಧರು (ಶ್ರಾದ್ಧದೇವನು) ಜಜ್ಞೇ = ಹುಟ್ಟಿದನು ॥ ೧೨॥

ತಸ್ಯೇತಿ॥ ಕ್ಷುವತಃ ಕ್ಷುತಂ ಕುರ್ವತಃ, ತಸ್ಯಮನೋಃ ಘ್ರಾಣಾತ್ ನಾಸಾಪುಟಾತ್, ಶ್ರೀಮಾನ್ ಇಕ್ಷ್ವಾಕುಃ, ಅಭೂತ್. ಲುಙ್॥ಸ ಇಕ್ಷ್ವಾಕುಃ ತಪಃ ಉಪವಾಸಾದಿ ವ್ರತಂ, ತಪ್ತ್ವಾ ಕೃತ್ವಾ. ವಿರಿಂಚಾದ್ಬ್ರಹ್ಮಣಃ, ರಂಗಸ್ಯ ರಂಗಾಖ್ಯವಿಮಾನ ಸ್ಥಾನಸ್ಯ, ಈಶ್ವರಂ ಸ್ವಾಮಿನಂ, ಹರಿಂ ನಾರಾಯಣಂ, ಲೇಭೇಪ್ರಾಪ। ಡುಲಭಷ್ ಪ್ರಾಪ್ತೌ-ಧಾ.ಸ.ಕ.ಕರ್ತರಿ.ಲಿಟ್.ಆತ್ಮ.ಪ್ರ.ಏ॥ ಆದೌ ಬ್ರಹ್ಮತಪೋಲಬ್ಧಂ ರಂಗವಿಮಾನಂ ಲಬ್ಧುಂ ವಸಿಷ್ಠೇನೋಪದಿಷ್ಟ ಇಕ್ಷ್ವಾಕುಃ ಬ್ರಹ್ಮಾಣಂ ಪ್ರತಿ ತಪಸ್ತೇಪೇ. ತತ್ತಪ ಸ್ತುಷ್ಟಶ್ಚತುರ್ಮುಖಃ

ಲೋಕಾನಾಂ ತಪ ಚ ಮುಕ್ತಯೇ ಹರೀಚ್ಛಾನು ರೋಧೇ ನಮಯಾದತ್ತಮಿದಂ ವಿಮಾನಂ ಅಯೋಧ್ಯಾಯಾಂ ಅರ್ಚಯನ್ನಾಸ್ವ. ತದ್ವಂಶ ಭವೋ ರಾಮಃ ವಿಭೀಷಣಾಯೇದಂ ದಾಸ್ಯತಿ. ಸಚೇದಂ ನಯಮಾನಃ ಚೋಳೇಷ್ವಿದಂ ಸ್ಥಾಪಯಿಷ್ಯತಿ. ತತಶ್ಚೋಳೈರಭ್ಯರ್ಚ್ಯಯಿಷ್ಯಮಾಣ ಮಿದಂ ಕ್ರಮೇಣ

ಮಾಮುಪ್ಯೇಷ್ಯತಿ' ಇತ್ಯಭಿದಾಯ ವಿಮಾನಮಿಕ್ಷ್ವಾಕವೇ ಪ್ರಾದಾದಿತ್ಯಾದಿ ಶ್ರೀರಂಗ ಮಾಹತ್ಮ್ಯೇ ಸ್ಫುಟಮ್॥೧೩॥

ತಸ್ಯ ಘ್ರಾಣಾದಭೂಚ್ಛ್ರೀಮಾನಿಕ್ಷ್ವಾಕುಃ ಕ್ಷುವತೋಮನೋಃ।
ತಪಸ್ತಪ್ತ್ವಾ ವಿರಿಂಚಾತ್ಸಲೇಭೇ ರಂಗೇಶ್ವರಂ ಹರಿಮ್॥೧೩॥

ಅರ್ಥ:- ಕ್ಷುವತಃ = ಸೀನುತ್ತಿರುವ. ತಸ್ಯ = ಅಂಥಾ ಮನೋಃ = ವೈವಸ್ವತ ಮನುವಿನ ಘ್ರಾಣಾತ್ = ಮೂಗಿನ ದೆಸೆಯಿಂದ ಶ್ರೀಮಾನ್ = ಸಂಪತ್ತುಳ್ಳ. ಇಕ್ಷ್ವಾಕುಃ = ಇಕ್ಷ್ವಾಕು ರಾಜನು. ಅಭೂತ್ = ಹುಟ್ಟಿದನು. ಸಃ = ಆ ಇಕ್ಷ್ವಾಕು ರಾಜನು ತಪಃ = ತಪಸ್ಸನ್ನು ತಪ್ತ್ವಾ = ಮಾಡಿ. ವಿರಿಂಚಾತ್ = ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ದೆಸೆಯಿಂದ ರಂಗ, ಈಶ್ವರಂ = ರಂಗವಿಮಾನಕ್ಕೆ, ಸ್ವಾಮಿಯಾದ. ಹರಿಂ = ನಾರಾಯಣ ದೇವರನ್ನು. ಲೇಭೇ = ಹೊಂದಿದನು ॥೧೩॥

ವಿಕುಕ್ಷಿರಿತಿ॥ ತಸ್ಯ ಇಕ್ಷ್ವಾಕೋಃ ವಿಕುಕ್ಷಿಃ ಸಮಭೂತ್ ಅಜಾಯತ। ವಿಕುಕ್ಷಿಸ್ತುಗಭೂದಿತಿ ಪಾಠೇ ತುಕ್ ಪುತ್ರ ಇತ್ಯರ್ಥಃ। ಸ ಇಕ್ಷ್ವಾಕು ಸಂಬಂಧಿ ತ್ವಾದಿನಾ ಪ್ರಸಿದ್ಧಶ್ಚಾಸಾವನ್ವಯಃ ವಂಶಸ್ಥ ತಸ್ಮಿನ್, ಪುರಂಜಯಃ ಪುರೋಗಮಃ ಅಗ್ರೇಸರಃ ಯೇಷಾಂತೇ, ಶೂರಾಪರಾಕ್ರಮಿಣಃ ರಾಜಾನಶ್ಚೇತಿ ಋಷಯೋ ಜ್ಞಾನಿನಶ್ಚತೇ, ಪರೇ ಅನ್ಯೇ ವ್ಯಜಾಯಂತ। ಜನಿಪ್ರಾದುರ್ಭಾವೇಧಾ. ಅಕ.ಕರ್ತರಿ.ಲಟ್.ಆತ್ಮ.ಪ್ರಬ॥೧೪॥

ವಿಕುಕ್ಷಿಸ್ಸಮಭೂತ್ತಸ್ಯ ಪುರಂಜನ ಪುರೋಗಮಾಃ।
ತದನ್ವಯೇ ವ್ಯಜಾಯಂತ ಶೂರಾ ರಾಜರ್ಷಯಃಪರೇ॥೧೪॥

ಅರ್ಥ:- ತಸ್ಯ = ಆ ಇಕ್ಷ್ವಾಕು ರಾಜಗೆ. ವಿಕುಕ್ಷಿಃ = ವಿಕುಕ್ಷಿ ರಾಜನು. ಸಮಭೂತ್ = ಹುಟ್ಟಿದನು. ತತ್, ಅನ್ವಯೇ = ಆ (ಇಕ್ಷ್ವಾಕ್ವಾದಿ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಕಾರಣ) ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ, ವಂಶದಲ್ಲಿ. ಪುರಂಜಯಃ, ಪುರೋಗಮಾಃ = ಪುರಂಜಯ ರಾಜನೇ, ಅಗ್ರಗಾಮಿಯಾಗಿವುಳ್ಳಂಥಾ, ಶೂರಾಃ = ಪರಾಕ್ರಮವಂತರಾದ ರಾಜ, ಋಷಯಃ = ಅರಸರೂ, ಜ್ಞಾನಿಗಳೂ ಆದಂಥಾ. ಪರೇ = ಮತ್ತು ಕೆಲವರು ವ್ಯಜಾಯಂತ = ಹುಟ್ಟಿದರು.

ತಸ್ಮಿನ್ನಿತಿ॥ ತಸ್ಮಿನ್ ಸೂರ್ಯ ಸಂಬಂಧಿತ್ವೇನ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಂಶೇ ಅತ್ಯಂತಂ ಭಾಗ್ಯಮೈಶ್ವರ್ಯ ಮಸ್ಯಾಸ್ತೀತಿ ತಥೋಕ್ತಃ, ದಶರಥಃ ಬಭೂವ। ದಶದಿಕ್ಷುರಥೋ ಯಸ್ಯ ಸ ಇತಿ ಶಾಕ ಪಾರ್ಥಿವಾದಿ ಸಮಾಸಾಶ್ರಯಣೇನಾನ್ವರ್ಥೇಯಂ ಸಂಜ್ಞಾ। ಸಃ ದಶರಥಃ ವೈಮಾನಿಕ ವಿಮಾನೇ ಭವಂ, ವಿಷ್ಣುಂ ರಂಗನಾಥಂ, ಅರ್ಚನ್ ಪೂಜಯನ್ ಸನ್ ಅರ್ಚಪೂಜಾಯಾ ಮಿತಿಭ್ವಾದವೌ ಪಠಿತ ಸ್ಯೇದಂ ರೂಪಂ, ನತು ಚುರಾದೌ ಪಠಿತಸ್ಯ। ತೇ ನಾರ್ಚಯನ್ನಿತಿ ಭಾವ್ಯಮಿತಿ ನ ಶಂಕ್ಯಮ್। ಮಹತೀಂ ವಿಶಾಲಾಂ, ಮಹೀಂ ಭೂಮಿಂ, ರರಕ್ಷಅಪಾತ್। ರಕ್ಷಪಾಲನೇ-ಧಾ.ಸಕ.ಕರ್ತರಿ.ಲಟ್.ಪರ.ಪ್ರ.ಏ॥೧೫॥

ತಸ್ಮಿನ್ ವಂಶೇ ದಶರಥೋ ಬಭೂವಾತ್ಯಂತ ಭಾಗ್ಯವಾನ್।
ಸೋಽರ್ಚನ್ ವೈಮಾನಿಕಂ ವಿಷ್ಣುಂ ರರಕ್ಷಮಹಿತೀಂ ಮಹೀಮ್॥೧೫॥

ಅರ್ಥ:- (ಸೂರ್ಯ ಸಂಬಂಧಿಯಾಗಿ) ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ. ವಂಶೇ = ವಂಶದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ, ಭಾಗ್ಯವಾನ್ = ಅತ್ಯಂತವಾಗಿ, ಐಶ್ವರ್ಯವುಳ್ಳವನಾದ. ದಶರಥಃ = ದಶರಥ ರಾಜನು. ಬಭೂವ = ಹುಟ್ಟಿದನು. ಸಃ = ಆ ದಶರಥ ರಾಜನು ವೈಮಾನಿಕಂ = ವಿಮಾನದಲ್ಲಿರುವ. ವಿಷ್ಣುಂ = ರಂಗನಾಥ ದೇವರನ್ನು ಅರ್ಚನ್ (ಸನ್) = ಪೂಜಿಸುವನಾಗಿ. ಮಹತೀಂ = ದೊಡ್ಡದಾದ ಮಹೀಂ = ಭೂಮಿಯನ್ನು. ರರಕ್ಷ = ರಕ್ಷಿಸಿದನು ॥೧೫॥

ತಸ್ಮಿನ್ ಕಾಲ ಇತಿ॥ ತಸ್ಮಿನ್ ದಶರಥ ರಾಜ್ಯ ಸಂಬಂಧಿನಿ ಕಾಲೇ, ಸರ್ವೇಸುರಾಃ ದೇವಾಃ ಮಹದ್ಭಿಃ ಬಲಾಧಿಕ್ಯೈಃ ರಾಕ್ಷಸ್ಯೈ ರಾವಣಾದಿಭಿಃ ಪೀಡಿತಾಸ್ಸಂತಃ, ದುಗ್ಧಾಬ್ಧೌಕ್ಷೀರ ಸಮುದ್ರೇ ಶೇತ ಇತಿ ತಥೋಕ್ತಂ, ಶರಣ್ಯಂ ಶರಣೇ ಸಾಧುಂ, ವಿಷ್ಣುಂ, ಶರಣಂ,ಯಯುಃ ಪ್ರಾಪುಃ। ಯಾಪ್ರಾಪಣೇ-ಧಾ.ಸಕ.ಕರ್ತರಿ.ಲಟ್.ಪರ.ಪ್ರ.ಬ.॥೧೬॥

ತಸ್ಮಿನ್ ಕಾಲೇ ಸುರಾಸ್ಸರ್ವೇ ಮಹಾರಾಕ್ಷಸ ಪೀಡಿತಾಃ।
ದುಗ್ಧಾಬ್ಧಿಶಾಯಿನಂ ವಿಷ್ಣುಂ ಶರಣ್ಯಂ ಶರಣಂ ಯಯುಃ॥೧೬॥

ಅರ್ಥ:- ತಸ್ಮಿನ್ = ಆ ದಶರಥ ರಾಜ್ಯ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಕಾಲೇ = ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸರ್ವೇ = ಸಮಸ್ತರಾದ. ಸುರಾಃ = ದೇವತೆಗಳು. ಮಹಾ, ರಾಕ್ಷಸ, ಪೀಡಿತಾಃ

(ಸಂತಃ) = ಬಲಾಧಿಕರಾದ, ರಾಕ್ಷಸರಿಂದ, ಬಾಧಿತರಾಗಿ, ದುಗ್ಧಾಬ್ಧಿಶಾಯಿನಂ = ಕ್ಷೀರ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ, ಶಯನ ಮಾಡಿರುವ, ಶರಣ್ಯಂ = ಮೊರೆ ಹೋಗಲಿಕ್ಕೆ ಅರ್ಹನಾದ. ವಿಷ್ಣುಂ = ನಾರಾಯಣ ದೇವರನ್ನು ಶರಣಂ = ಮೊರೆಯನ್ನು. ಯಯುಃ = ಹೊಂದಿದರು. ॥೧೬॥

ತ ಇತಿ॥ ತೇದೇವಾಃ, ಶ್ರಿದಿಯಾ ಲಕ್ಷ್ಮ್ಯಾಃ, ಪತ್ಯಾಭತ್ರಾ ಹರಿಣಾ ಆದಿಷ್ಟಾಃ ಭುವ್ಯವತಾರಾಯಾಜ್ಞಾಪಿ ತಾಸ್ಸಂತಃ, ಕ್ಷಿತೇರ್ಭೂಮೇರ್ಮಂಡಲೇ ಶಾಖಾಮೃಗಃ ಕಪಿರಾದಿರ್ಯಸ್ಯ ತಥಾ ವಿಧಶ್ಚಾಸೌ ಭಾವೋಜನ್ಮ ಚ ತೇನ ಶಾಖಾಮೃಗಾದೀನಾಂ ಭಾವೇನ ಧರ್ಮೇಣ ಕಪಿತ್ವಾದಿನಾ ವಾಜಜ್ಞಿರೇ ಜಾತಾಃ। ಮಾರುತಃ ವಾಯುಃ ಹನುಮಾನ್ ತನ್ನಾಮಕಃ, ಅಭವತ್॥೧೭॥

ತ ಆದಿಷ್ಟಾ ಶ್ರಿಯಃ ಪತ್ಯಾ ಜಜ್ಞಿರೇ ಕ್ಷಿತಿ ಮಂಡಲೇ।
ಶಾಖಾಮೃಗಾದಿ ಭಾವೇನ ಹನುಮಾನ್ ಮಾರುತೋಽಭವತ್॥೧೭॥

ಅರ್ಥ:- ತೇ = ಆ ದೇವತೆಗಳು. ಶ್ರಿಯಃ = ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರಿಗೆ ಪತ್ಯಾ = ಗಂಡನಾದ ನಾರಾಯಣ ದೇವರಿಂದ. ಆದಿಷ್ಟಾಃ (ಸಂತಃ) = ಆಜ್ಞಪ್ತರಾಗಿ, ಕ್ಷಿತಿ, ಮಂಡಲೇ = ಭೂಮಿಯ, ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ. ಶಾಖಾಮೃಗ, ಆದಿ, ಭಾವೇನ = ಕಪ್ರಿಯೇ, ಮೊದಲಾಗಿವುಳ್ಳ, ಜನ್ಮದಿಂದ ಜಜ್ಞಿರೇ = ಹುಟ್ಟಿದರು. ಮಾರುತಿಃ = ವಾಯು ದೇವರು. ಹನುಮಾನ್ = ಹನುನ್ನಾಮಕರು. ಅಭವತ್ = ಆದರು.

ಅಭಯಾಯೇತಿ॥ ತತಃ ದೇವಾವತಾರಾನಂತರಂ, ಹರಿಃ, ಸತಾಂ ಸಾಧೂನಾಂ ಅಭಯಾಯ ಭಯಾಭಾವಾಯ ಮುಕ್ತಯೇ, ರಾಕ್ಷಸಾನಾಂ ರಾವಣಾದೀನಾಂ ಹತ್ಯೈ ಸಂಹಾರಾಯ ನಿರಯ ಪ್ರಾಪಣಾಯ ಚ , ರಾಮ ಇತಿ ನಾಮ ಯಸ್ಯಸ ತಥೋಕ್ತಸ್ಸನ್, ಕೌಸಲ್ಯಾಯಾಂ ತನ್ನಾಮ್ನೀಂ ದಶರಥ ಜೇಷ್ಠಭಾರ್ಯಾಯಾಂ ಅಜಾಯತ ಆವಿರಭೂತ್॥೧೮॥

ಅಭಯಾಯ ಸತಾಂ ಹತ್ಯೈ ರಾಕ್ಷಸಾನಾಂ ತತೋ ಹರಿಃ।
ರಾಮನಾಮಾ ದಶರಥಾತ್ ಕೌಸಲ್ಯಾಯಾ ಮಜಾಯತ॥೧೮॥

ಅರ್ಥ:- ತತಃ = ದೇವತಾವತಾರಾ ನಂತರದಲ್ಲಿ. ಹರಿಃ = ನಾರಾಯಣದೇವರು. ಸತಾಂ = ಸಜ್ಜನರಿಗೆ. ಅಭಯಾಯ = ಭಯಪರಿಹಾರಕ್ಕೋಸ್ಕರ. ರಾಕ್ಷಸಾನಾಂ = ರಾಕ್ಷಸರಿಗೆ. ಹತ್ಯೈ = ನಾಶಕ್ಕೋಸ್ಕರವೂ. ರಾಮ, ನಾಮಾ (ಸನ್) = ರಾಮನೆಂತ ಹೆಸರುಳ್ಳವರಾಗಿ. ದಶರಥಾತ್ = ದಶರಥ ರಾಜನ ದೆಸೆಯಿಂದ ಕೌಸಲ್ಯಾಯಾಂ = ಕೌಸಲ್ಯದೇವಿಯಲ್ಲಿ. ಅಜಾಯತ = ಪ್ರಾದುರ್ಭವಿಸಿದರು. ॥೧೮॥

ತತ ಇತಿ॥ ತತೋ ರಾಮಾವತಾರಾ ನಂತರಂ, ನೃಪಾತ್ ದಶರಥಾತ್ ಲಕ್ಷ್ಮಣಃ ಶತೃಘ್ನಶ್ಚೇತ್ಯೇತೌ, ಸುಮಿತ್ರಾಯಾಂ ದ್ವಿತೀಯಾಯಾಂ ದಶರಥ ಭಾರ್ಯಾಯಾಂ ಬಭೂವತುಃ ಜಾತೌ। ಸದಾ ಶುಭೇ ಮಂಗಲೇರತಃ, ಭರತಃ, ಕೈಕಯ್ಯಾಂ ಕೇಕೇಯ ರಾಜ ಪುತ್ರ್ಯಾಂ ದಶರಥಪತ್ನ್ಯಾಂ, ನೃಪಾತ್, ಜಜ್ಞೇ। ಅತ್ರಪಾಯಸ ವಿಭಾಗ ಕ್ರಮೇಣ ಸುಮಿತ್ರಾಯಾಂ ಪುತ್ರದ್ವಯಸ್ಯ ಇತರಯೋಶ್ಚೈಕಕಸ್ಯ ಚ ಜನನ ಮನ್ಯತೋಽ ವ ಸೇಯಮ್॥೧೯॥

ತತೋ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಶತೃಘ್ನೌ ಸುಮಿತ್ರಾಯಾಂ ಬಭೂವತುಃ।
ಕೈಕಯ್ಯಾಂ ಭರತೋ ಜಜ್ಞೇ ಸದಾ ಶುಭರತೋನೃಪಾತ್॥೧೯॥

ಅರ್ಥ:- ತತಃ ರಾಮಾವತಾರಾ ನಂತರದಲ್ಲಿ. ನೃಪಾತ್ = ದಶರಥ ರಾಜನ ದೆಸೆಯಿಂದ. ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಶತೃಘ್ನೌ = ಲಕ್ಷ್ಮಣ ದೇವರು, ಶತ್ರುಘ್ನನು ಇವರುಗಳು. ಸುಮಿತ್ರಾಯಾಂ = ಸುಮಿತ್ರಾ ದೇವಿಯಲ್ಲಿ ಬಭೂವತುಃ = ಹುಟ್ಟಿದರು. ಸದಾ = ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶುಭ, ರತಃ = ಮಂಗಳದಲ್ಲಿ, ಆಸಕ್ತನಾದ ಭರತಃ = ಭರತನು ಕೈಕಯ್ಯಾಂ = ಕೈಕಯೀ ದೇವಿಯಲ್ಲಿ ನೃಪಾತ್ = ದಶರಥ ರಾಜನ ದೆಸೆಯಿಂದ. ಜಜ್ಞೇ = ಹುಟ್ಟಿದನು ॥೧೯॥

ಅಭ್ಯವರ್ಧಂತೇತಿ। ಸಮ್ಯಂಚಃ ಶುಭಾಃ, ಸುಕುಮಾರಕಾಃ ಕೋಮಲಾಃ ಕುಮಾರಾಃ ಬಾಲಾಃ, ಅಭ್ಯವರ್ಧಂತ। ವೃಧುವರ್ಧನೇ-ಧಾ.ಅಕ.ಕರ್ತರಿ.ಲಙ್.ಆತ್ಮ ಪ್ರ.ಬ.॥ ಪಿತಾ ದಶರಥಃ, ಚತುರೈಃ ನಿಪುಣೈಃ, ಚತುರ್ಭಿಃ ಪುತ್ರೈಃ, ಅರ್ಥೈಃ ಧರ್ಮಾರ್ಥಕಾಮಮೋಕ್ಷೈರಿವ, ನಿರ್ಬಭೌ ರರಾಜ। ಭಾ ದೀಪ್ತೌ- ಧಾ.ಅಕ.ಕರ್ತರಿ ಲಟ್-ಪರ.ಪ್ರ.ಏ। ಅತ್ರ ಪುತ್ರಾಣಾಮರ್ಥೈಸ್ಸಾಮ್ಯಂ ಚತುಷ್ಟ್ವೇ ನೋಕ್ತಮಿತಿ ಪೂರ್ಣೋಪಮಾಲಂಕಾರಃ॥೨೦॥

ಅಭ್ಯವರ್ಧಂತ ಸಮ್ಯಂಚಃ ಕುಮಾರಸ್ಸು ಕರಮಾರಕಾಃ।
ಚತುರ್ಭಿಃಶ್ಚತುರ್ಯೈಃ ಪುತ್ರೈಃ ಪಿತಾರ್ಥೈರಿವ ನಿರ್ಬಭೌ॥೨೦॥

ಅರ್ಥ:- ಸಮ್ಯಂಚಃ = ಶುಭಕರರಾದ. ಸುಕುಮಾರಕಾಃ = ಕೋಮಲಾದ ಕುಮಾರಾಃ = ಬಾಲಕರು. ಅಭ್ಯವರ್ಧಂತ = ಬೆಳೆದರು. ಪಿತಾ = ತಂದೆಯಾದ ದಶರಥ ರಾಜನು ಚತುರ್ಯೈಃ = ನಿಪುಣರಾದ. ಚತುರ್ಭಿಃ = ನಾಲ್ಕು ಮಂದಿಗಳಾದ ಪುತ್ರೈಃ = ಮಕ್ಕಳಂದ ಅರ್ಥೈರಿವ = (ಧರ್ಮಾರ್ಥ ಕಾಮ ಮೋಕ್ಷಗಳೆಂಬ) ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳಂದಲೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ. ನಿರ್ಬಭೌ = ಪ್ರಕಾಶಿಸಿದನು ॥೨೦॥

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ಇತಿ॥ ತತಃ ಕುಮಾರಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಮನಂತರಂ ವಿಶ್ವಸ್ಯ ಮಿತ್ರಂ ಸುಹೃದ್ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ನಾಮಾಮುನಿಃ॥ಸೂ॥ ಮಿತ್ರೇ ಚರ್ಷಾವಿತಿ ವಿಶ್ವಶಬ್ದಾಂತ್ಯಾಚೋದೀರ್ಘಃ॥ ಮಿತ್ರ ಶಬ್ದಸ್ಯ 'ಪುಲ್ಲಿಂಗ ತಾತು ಆಂಗಮ ಶಿಷ್ಯಂ ಲೋಕಾಶ್ರಯತ್ವಾತ್' ಇತಿ ಭಾಷ್ಯ ವಚನಾನುಸಾರಿಣೇ। ಯಜ್ಞಂ ಸ್ವೇನಕ್ರಿಯಮಾಣಂ ನಿಘ್ನತಃ ನಾಶಯತಃ, ಕ್ರೀತಾದಿಷು ನಿಷಿದ್ಧಷಷ್ಟೀಕಾನಾಂ ಗಮ್ಯಾ ದೀನಾ ಮುಪಸಂಖ್ಯಾನ ಸ್ಯಾಭುಪಗತತ್ವಾನ್ನ ಸಮಾಸಾನುಪಪತ್ತಿಃ। ರಾಕ್ಷಸಾನಾಮೀಶ್ವರಾನ್, ನಿಹಂತುಂ, ನಾಥಂ ಸ್ವಾಮಿನಂ ಸಲಕ್ಷ್ಮಣಂ ರಮಂತ ಇತಿ ರಾಮಾಣಾಂ ಮುಕ್ತಾನಾಂ ದೇವಂ ಸ್ತುತ್ಯಂ ರಾಮಂ ಅನಯತ್ ಸ್ವಾಶ್ರಮಂ ಪ್ರತೀತಿ ಶೇಷಃ। ನೀಙ್ ಪ್ರಾಪಣೇ-ಧಾ.ದ್ವಿಕ.ಕರ್ತರಿ.ಲಙ್.ಪರ.ಪ್ರ.ಏ॥೨೧॥

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ಸ್ತತೋಯಜ್ಞ ನಿಘ್ನತೋರಾಕ್ಷಸೇಶ್ವರಾನ್।
ನಿಹಂತುಮನಯನ್ನಾಥಂ ರಾಮದೇವಂ ಸಲಕ್ಷ್ಮಣಮ್॥೨೧॥

ಅರ್ಥ:- ಕುಮಾರಾಭಿವೃಧ್ಯ ನಂತರದಲ್ಲಿ. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಃ = ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಯಜ್ಞ ನಿಘ್ನತಃ = (ತಾವು ಮಾಡುವ) ಯಜ್ಞವನ್ನು ಕೆಡಿಸುವ ರಾಕ್ಷಸೇಶ್ವರಾನ್ = ರಾಕ್ಷಸಾಧಿಪತಿಗಳನ್ನು. ನಿಹಂತುಂ = ಸಂಹರಿಸುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ. ನಾಥಂ = ಸ್ವಾಮಿಯಾದ. ಸಲಕ್ಷ್ಮಣಂ = ಲಕ್ಷ್ಮಣ ದೇವರಿಂದ ಸಹಿತರಾದ. ರಾಮ, ದೇವಂ = ಮುಕ್ತರಿಗೆ, ಸ್ತುತ್ಯರಾದ ರಾಮ ದೇವರನ್ನು (ಸ್ವಾಶ್ರಮಂ ಪ್ರತಿ = ತಮ್ಮ ಆಶ್ರಮವನ್ನು ಕುರಿತು). ಅನಯತ್ = ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋದರು. ॥೨೧॥

ಅಟವ್ಯಾಮಿತಿ॥ ಸ ರಾಮಃ ಅಟವ್ಯಾಂ ತಾಟಕಾಂ ಹತ್ವಾ, ಯಜ್ಞಸ್ಯ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ಸಂಬಂಧಿನೌ ವಿಘ್ನಾನ್ವಿಘಾತುಕಾನ್ ಸುಬಾಹ್ವಾದೀಂಶ್ಚ ವಿಧೂಯ ತಿರಸ್ಕೃತ್ಯ, ಸಿದ್ಧಾಶ್ರಮಂ ತಪಸ್ಸಿದ್ಧ ಜನಾಧ್ಯುಷಿತ ತ್ವೇನ ತನ್ನಾಮಕಾಶ್ರಮಂ ಏಯಿವಾನ್ ಪ್ರಾಪ್ತಸ್ಸನ್ ಇಣಃ ಕ್ವಸುಃ। ವಿದೇಹವಿಷಯಂ ವಿದೇಹಾಖ್ಯ ನೃಪಪಾಲಿತ ದೇಶಮ್ ಯಯೌ ಪ್ರಾಪ॥೨೨॥

ಅಟವ್ಯಾಂ ತಾಟಕಾಂ ಹತ್ವಾ ಸ ಸಿದ್ಧಾಶ್ರಮಮೇಯಿವಾನ್।
ವಿಧೂಯ ಯಜ್ಞ ವಿಘ್ನಾಂಶ್ಚ ವಿದೇಹ ವಿಷಯಂ ಯಯೌ॥೨೨॥

ಅರ್ಥ:- ಸಃ = ಆ ರಾಮ ದೇವರು. ಅಟವ್ಯಾಂ = ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ತಾಟಕಾಂ = ತಾಟಕೆಯನ್ನು ಹತ್ವಾ = ಸಂಹರಿಸಿ. ಯಜ್ಞ, ವಿಘ್ನಾಂಶ್ಚ = ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕರಾದ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ವಿಧೂಯ = ನಾಶ ಮಾಡಿ. ಸಿದ್ಧಾಶ್ರಮಂ = ಸಿದ್ಧಾಶ್ರಮವನ್ನು. ಏಯಿವಾನ್ (ಸನ್) = ಹೊಂದಿದವರಾಗಿ. ವಿದೇಹ, ವಿಷಯಂ = ವಿದೇಹರಾಜನ, ದೇಶವನ್ನು ಯಯೌ = ಹೊಂದಿದರು.

ರಾಜೇತಿ॥ ಅಥ ಮಿಥಿಲಾಪ್ರವೇಶಾ ನಂತರಂ ರಾಜಾದ್ಯೈ ಜನಕಾದಿಭಿಃ ಪೂಜಿತಃ ಸ ರಾಮಃ ಐಶ್ವರಂ ಈಶ್ವರ ಸ್ಯ ಸಂಬಂಧಿ ಧನುಃ ವಿಭಜ್ಯ ಭಂಕ್ತ್ವಾ ಸುರೇಶ್ವರೈರ್ದೇವ ಶ್ರೇಷ್ಠೈಃ ಉಚ್ಚೈಃ ರಾಧಿಕ್ಯೇನ ಸ್ತೂಯಮಾಣ ಸ್ಸನ್ ಜಾನಕೀಂ ಸೀತಾಂ ಅಲಭಿಷ್ಟ ಪ್ರಾಪ। ಲುಙ್। ಅಸ್ಯ 'ಡುಲಭಷ್ಪ್ರಾಪ್ತೌ' ಇತಿ ಭ್ವಾದಿ ಪಠಿತಾದಸ್ಯ ತ್ವಾನೇಟ್ತ್ವಾನು ಪಪತ್ತಿಃ॥೨೩॥

ರಾಜಾದ್ಯೈಃ ಪೂಜಿತಸ್ಸೋಽಥವಿಭಜ್ಯ ಧನುರೈಶ್ವರಮ್।
ಜಾನಕೀ ಮಲಭಿಷ್ಟೋಚ್ಚೈಃ ಸ್ತೂಯಮಾನಸ್ಸುರೇಶ್ವರೈಃ॥೨೩॥

ಅರ್ಥ:- ಅಥ = ಮಿಥಿಲಾ ಪ್ರವೇಶಾ ನಂತರದಲ್ಲಿ ರಾಜ. ಆದ್ಯೈಃ = ಜನಕರಾಜನು ಮೊದಲಾಗಿವುಳ್ಳವರಿಂದ ಪೂಜಿತಃ = ಮಾನಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಸಃ = ರಾಮದೇವರು ಐಶ್ವರಂ = ರುದ್ರ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಧನುಃ = ಧನುಸ್ಸನ್ನು ವಿಭಜ್ಯ = ಮುರಿದು ಸುರೇಶ್ವರೈಃ = ದೇವಶ್ರೇಷ್ಠರಿಂದ ಉಚ್ಚೈಃ = ಅಧಿಕವಾಗಿ ಸ್ತೂಯಮಾನಃ (ಸನ್) ಸ್ತುತಿ

ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟವರಾಗಿ ಜಾನಕೀಂ = ಜನಕ ಪುತ್ರಿಯಾದ ಸೀತಾದೇವಿಯನ್ನು ಅಲಭಿಷ್ಟ = ಹೊಂದಿದರು ॥೨೩॥

ಗಚ್ಛನ್ನಿತಿ॥ ದೇವ್ಯಾಸೀತಯಾ ಸಹ ಆಯೋಧ್ಯಾಂ ಸ್ವ ಪುರೀಂ ಗಚ್ಛನ್, ವಸಿಷ್ಠೇನ ಸಹಿತ:, ಅನುಜೇನಲಕ್ಷ್ಮಣೇನ ಸಹಿತಃ ಸ ರಾಮಃ ಕವಿರ್ಬೃಹಸ್ಪತಿಃ ಕಾವ್ಯಶ್ಶುಕ್ರಶ್ಚೇತ್ಯೇ ತಾಭ್ಯಾಂ ಯುತೇನ ಯುಕ್ತೇನ ಜ್ಯೋತ್ಸ್ನಾಶ್ಚಂದ್ರಿಕಾಯಾಃ ಕಾಂತೇನ ಪ್ರಿಯೇಣ ಚಂದ್ರೇಣ ತುಲ್ಯಂ। ಸೂ_ತೇನ ತುಲ್ಯಂ ಕ್ರಿಯಾಚೇದ್ವತಿರಿತಿವತಿಃ। ವ್ಯರೋಚತ ಅರಾಜತ। ರುಚ ದೀಪ್ತೌ-ಧಾ.ಅ ಕ. ಕರ್ತರಿ. ಲಜ್ ಆತ್ಮ ಪ್ರ.ಏ॥ ಕವಿ ಶಬ್ದಃ ಕ ವೃ ವ ರ್ಣನ ಇತ್ಯತೋಣಿ ಜಂತಾತ್ ಕವತೀತಿ ಯೋಗೇನ ವಾ, ಏತತ್ಪದ ಸ್ತ ಸ್ಯೈವ ಭಾಗವತ ತಾತ್ಪರ್ಯೇ ಆಚಾರ್ಯ್ಯೈಃ ಕೃತ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಾನು ಸಾರಿ ರೂಢ್ಯಾವಾ ಬೃಹಸ್ಪತಿ ವಾಚಕ ಇತಿ ಬೋಧ್ಯಮ್॥ ಅತ್ರ ತುಲ್ಯಾರ್ಥೇ ವಿಧೀಯಮಾನೇ ನವತಿನಾ ಸಾದೃಶ್ಯ ಪ್ರತ್ಯಾಯನಾದಾರ್ಥೀ ಪೂ ರ್ಣೋಪಮಾ ॥೨೪॥

ಗಚ್ಛನ್ ದೇವ್ಯಾಸಹಾಯೋಧ್ಯಾಂ ಸವಸಿಷ್ಠಸ್ಸಹಾನುಜಃ।
ಕವಿಕಾವ್ಯಯುತ ಜ್ಯೋತ್ಸ್ನಾಕಾಂತ ವತ್ಸ ವ್ಯರೋಚತ॥೨೪॥

ಅರ್ಥ:- ದೇವ್ಯಾ = ಸೀತಾದೇವಿಯಿಂದ. ಸಹ = ಕೂಡಿ. ಅಯೋಧ್ಯಾ = ಅಯೋಧ್ಯಾ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಕುರಿತು. ಗಚ್ಛನ್ = ಹೋಗುವ ಸುವಶಿಷ್ಠಃ = ವಸಿಷ್ಠರಿಂದ ಸಹಿತರಾದ. ಸಹಾನುಜಃ = ತಮ್ಮನಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ದೇವರಿಂದ ಸಹಿತರಾದ ಸಃ = ಆರಾಮ ದೇವರು. ಕವಿ, ಕಾವ್ಯ, ಯುತ, ಜ್ಯೋತ್ಸ್ನಾ ಕಾಂತವತ್ = ಬೃಹಸ್ಪತ್ಯಾಚಾರ್ಯರು, ಶುಕ್ರಾಚಾರ್ಯರು = ಇವರಿಂದ ಯುಕ್ತನಾದ ಬೆಳದಿಂಗಳಿಗೆ, ಸ್ವಾಮಿಯಾದ ಚಂದ್ರನೋಪಾದಿಯಲಿ ವ್ಯರೋಚತ = ಪ್ರಕಾಶಿಸಿದರು. ತಾತ್ಪರ್ಯ = ರಾಮದೇವರು ಚಂದ್ರನಂತೇ ಸೀತಾ ದೇವಿಯು ಬೆಳದಿಂಗಳಂತೆ, ವಸಿಷ್ಠರು ಬೃಹಸ್ಪತಿಯಂತೆ, ಲಕ್ಷ್ಮಣರು ಶುಕ್ರಾಚಾರ್ಯರಂತೆ ಹೋಗುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಿದರು ॥೨೪॥

ಪ್ರವಿಶ್ಯೇತಿ॥ ಸುಖಮಾನಂದಶ್ಚಿತ್ ಜ್ಞಾನಂ ಚೇತ್ಯೈತೇ ಏವ ತನುಶ್ಶರೀರಂ ಯಸ್ಯ ಸಃ ರಾಮಃ, ನಗರೀ ಮಯೋ ಧ್ಯಾಂ, ಪ್ರವಿಶ್ಯ, ತತ್ರ ಸ್ವಪುರೇ, ಪಿತರಂ ದಶರಥಂ, ತಥಾತದ್ವದೇವ ಮಾತ್ರೂಃ ಕೌಸಲ್ಯಾದೀಂಶ್ಚ ಪ್ರವಂದ್ಯನತ್ವಾ ಪೌರೈಃ ಪುರವಾಸಿಭಿಃ

ಪೂಜಿತಸ್ಸನ್ ರೇಮೇ ಕ್ರೀಡೇ। ರಮುಕ್ರೀಡಾಯಾಂ-ಧಾ.ಅಕ.ಕರ್ತರಿ.ಲಟ್.ಆತ್ಮಪ್ರ.ಏ। ಪೂಜಿತಸ್ಸರ್ವೈರಿತ್ಯಪಿ ಕ್ವಚಿತ್ ಪಾಠಃ॥೨೫॥

ಪ್ರವಿಶ್ಯನಗರೀಂ ತತ್ರ ಪ್ರವಂದ್ಯ ಪಿತರಂತಥಾ।
ಮಾತ್ರೂಶ್ಚ ಪೂಜಿತಃ ಪೌರೈಸ್ಸರೇಮೇ ಸುಖಚಿ ತ್ತನುಃ ॥೨೫॥

ಅರ್ಥ:- ಸುಖ, ಚಿತ್, ತನುಃ = ಆನಂದವು, ಜ್ಞಾನವು -ಇವುಗಳು ಶರೀರವಾಗಿವುಳ್ಳ ಸಃ = ಆ ರಾಮ ದೇವರು. ನಗರೀಂ = ಅಯೋಧ್ಯಾಪುರವನ್ನು ಪ್ರವಿಶ್ಯ = ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿ. ತತ್ರ = ಅಲ್ಲಿ ಪಿತರಂ = ತಂದೆಯಾದ ದಶರಥ ರಾಜನನ್ನು ಮಾತ್ರೂಶ್ಚ = ತಾಯಿಯವರುಗಳನ್ನೂ ಪ್ರವಂದ್ಯ = ವಂದಿಸಿ ಪೌರೈಃ = ಪುರವಾಸಿ ಜನರಿಂದ ಪೂಜಿತಃ (ಸನ್) = ಮಾನ ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟವರಾಗಿ ರೇಮೇ = ಕ್ರೀಡಿಸಿದರು ॥೨೫॥

ರಾಮೇತಿ॥ ದಶರಥಃ ರಾಮಸ್ಯ ರಾಜ್ಯೇ ಅಭಿಷೇಕಾಯ ವಿಧ್ಯುಕ್ತನ್ನಪನಾಯ ಮನಃ ದಧ್ರೇ ದ ಧಾರ॥ ಧ್ರುಜ್‌ಧಾರಣೇ-ಧಾ.ಸಾಕ.ಕರ್ತರಿ.ಲಟ್.ಆತ್ಮಪ್ರ.ಏ॥ ರಾಮಂ ರಾಜ್ಯೇಭಿಷೇಚಯಿತು ಮಿಯೇಷೇತಿಭಾವಃ। ಸತು ರಾಮರಾಜ್ಯಾಭಿಷೇಕಸ್ತು ಕೈಕಯ್ಯಾ ಭರತ ಮಾತ್ರಾ ಮಮಸುತಃ ಗಾಂಭೂಮಿಂ, ಅವೇತ್ ರಕ್ಷತು; ಇತಿ ನಿಜಘ್ನೇ ವಿಘಾತಿತಃ। ಹನ ಸಿಂಹಾಗತ್ಯೋಃ-ಧಾ.ಕರ್ಮ.ಲಟ್.ಆತ್ಮ.ಪ್ರ.ಏ॥೨೬॥

ರಾಮರಾಜ್ಯಾಭಿಷೇಕಾಯ ದಧ್ರೇ ದಶರಥೋ ಮನಃ।
ನಿಜಘ್ನೇ ಸತು ಕೈಕಯ್ಯಾ ಮತ್ಸುತೋಗಾಮವೇದಿತಿ।೨೬॥

ಅರ್ಥ:- ದಶರಥಃ = ದಶರಥ ರಾಜನು. ರಾಮ, ರಾಜ್ಯ, ಅಭಿಷೇಕಾಯ = ರಾಮ ದೇವರಿಗೆ, ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ, ಅಭಿಷೇಕಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಮನಃ = ಮನಸ್ಸನ್ನು ದಧ್ರೇ = ಧರಿಸಿದನು. ಸತು = ಆ ಅಭಿಷೇಕವಾದರೋ. ಕೈಕಯ್ಯಾ = ಕೈಕಯೀದೇವಿಯಿಂದ ಮತ್, ಸುತಃ = ನನ್ನ ಮಗನು. ಗಾಂ = ಭೂಮಿಯನ್ನು ಅವೇತ್ = ರಕ್ಷಿಸಲಿ. ಇತಿ = ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ನಿಜಘ್ನೌ = ವಿಘಾತ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ॥೨೬॥

ರಾಮದೇವ ಇತಿ॥ ರಾಮದೇವಃ, ತತಃ ಸ್ವಪುರಾತ್ ಅಭಿಷೇಕ ವಿಘ್ನಾನ ನಂತರಂವಾ, ಸೀತಾ ಚ ಲಕ್ಷ್ಮಣಶ್ಚೇತೇ ತಾಭ್ಯಾಂ ಸಮನ್ವಿತೋ ಯುಕ್ತಸ್ಸನ್ ಅಶೇಷಾನ್ ಸಮಸ್ತಾನ್, ರಾಕ್ಷಸಾನ್, ಅಪಿ ಸ್ವೇಚ್ಛಯಾ ಪಲಾಯಿತಾನಾಂ ಕಿರ್ಮೀರ ಹಿಡಿಂಬಾದೀನಾಂ ಶರಣಾಗತಾನಾಂ ವಿಭೀಷಣಾದೀನಾಂ ಚ ತ್ಯಾಗಾದಿಭಾವಃ। ವತ್ಸ್ಯನ್ ಹನಿಷ್ಯನ್ ಹಂತುಮಿಚ್ಛನ್ ಸನ್, ವನಂಪ್ರತಿ ಯಯೌ ಜಗಾಮ। ಹಂತುಮಿತಿ, ಧಕ್ಷನ್ನಿ ತ್ಯಪಿ ಕ್ವಚಿತ್ಪಾಠಃ॥೨೭॥

ರಾಮದೇವ ಸ್ತತ ಸೀತಾ ಲಕ್ಷ್ಮಣಾಭ್ಯಾಂ ಸಮನ್ವಿತಃ।
ವನಂ ಪ್ರತಿ ಯಯೌ ವತ್ಸ್ಯನ್ನ ಶೇಷಾನಪಿ ರಾಕ್ಷಸಾನ್॥೨೭॥

ಅರ್ಥ:- ರಾಮದೇವಃ = ರಾಮದೇವರು. ತತಃ = ತಮ್ಮ ಪಟ್ಟಣದ ದೆಸೆಯಿಂದ (ಅಥವಾ) ಅಭಿಷೇಕ ವಿಘಾತಾ ನಂತರದಲ್ಲಿ. ಸೀತಾಲಕ್ಷ್ಮಣಾಭ್ಯಾಂ = ಸೀತಾ ದೇವಿಯು, ಲಕ್ಷ್ಮಣನು - ಇವರುಗಳಿಂದ. ಸಮನ್ವಿತಃ (ಸನ್) = ಯುಕ್ತರಾಗಿ. ಅಶೇಷಾನ್ = ಸಮಸ್ತರಾದ ರಾಕ್ಷಸಾನ್ = ರಾವಣಾದಿ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ಅಪಿ = ಸ್ವೇಚ್ಛಾನುಸಾರವಾಗಿ ವತ್ಸ್ಯನ್ (ಸನ್) = ಸಂಹರಿಸುವರಾಗುತ್ತಾ ವನಂಪ್ರತಿ = ವನವನ್ನು ಕುರಿತು ಯಯೌ = ಹೊರಟರು ॥೨೭॥

ಧ್ವಸ್ತೇತಿ॥ ರಾಮಃ ಅನುಅನಂತರಂ ಜನ್ಮ ಜನನಂ ಯಸ್ಯತೇನ ಅವರಜೇನ, ಲಕ್ಷ್ಮಣೇನ, ಲಂಕಾಯಾ ಈಶಸ್ಯ ರಾಜ್ಞೋರಾವಣಸ್ಯ ಭಗಿನೀಂ ಸ್ವಸಾರಂ, ರಾಕ್ಷಸೀಂ ಶೂರ್ಪಣಖಾಂ ಧ್ವಸ್ತಾಛಿನ್ನೌ ಕರ್ಣೌ ಶ್ರೋತ್ರೇ ಯಸ್ಯಾಸ್ತಾಂ, ವಿಗತಾಘೋಣಾ ನಾಸಾ ಯಸ್ಯಾ ಸ್ತಾಂಚ, ಕಾರಯಾ ಮಾಸ ಅಕಾರಯತ್ ॥೨೮॥

ಧ್ವಸ್ತಕರ್ಣಾಂ ವಿಘೋಣಾಂಚ ಕಾರಮಾಮಾಸ ರಾಕ್ಷಸೀಮ್।
ಲಂಕೇಶ ಭಗಿನೀಂ ರಾಮೋ ಲಕ್ಷ್ಮಣೇನಾನು ಜನ್ಮನಾ॥೨೮॥

ಅರ್ಥ:- ರಾಮಃ = ರಾಮದೇವರು. ಅನುಜನ್ಮನಾ = ತಮ್ಮನಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಣೇನ = ಲಕ್ಷ್ಮಣ ದೇವರಿಂದ. ಲಂಕಾ, ಈಶ, ಭಗಿನೀಂ = ಲಂಕಾಪುರಕ್ಕೆ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ ರಾವಣನ, ತಂಗಿಯಾದ. ರಾಕ್ಷಸೀಂ = ರಾಕ್ಷಸಿಯಾದ ಶೂರ್ಪಣಖಿಯನ್ನು ಧ್ವಸ್ತ,

ಕರ್ಣಾ೯ಂ = ಛೇದಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಕಿವಿಗಳುಳ್ಳವಳನ್ನು ವಿಘೋಣಾಂಶ್ಚ = ಮೂಗಿಲ್ಲದವಳನ್ನೂ ಕಾರಯಾ ಮಾಸ = ಮಾಡಿಸಿದರು ॥೨೮॥

ರಾಮೇತಿ॥ ರಾಮೇಣ ವಿಪ್ರಕೃತಿ ಶ್ಯೂರ್ಪಣ ಖಾ ವಿರೂಪೀಕರಣೇ ನಾವ ಮಾನಿತಃ ಕ್ರವ್ಯಂ ಮಾಂಸ ಮತ್ತಿ ಭಕ್ಷಿಯತೀತಿ ಕ್ರ ವ್ಯಾತ್ ರಾಕ್ಷಸಃ ದೂಷಣೇನ ತ ನ್ನಾಮಕೇನ ಬಂಧುನಾ ಸಂಯುತಃ, ಖರಃ ತದಾಖ್ಯೋ ರಾವಣ ಬಂಧುಃ ಅನೀಕೇನ ಸೈನ್ಯೇನ ಸಹಿತ ಸ್ಸನ್, ಪ್ರತಿ ಕರ್ಮಣಃ. ಪ್ರತೀಕಾರಸ್ಯ ಚಕೀರ್ಷಯಾ ಕರ್ತುಮಿಚ್ಛಯಾ ಆಜಗಾಮ ॥ ಗಮಲ್ಯ ಗತೌ – ಸಕ. ಕರ್ತರಿ. ಲಟ್. ಪರ ಪ್ರ. ಏ ॥೨೯॥

ರಾಮ ವಿಪ್ರಕೃತಃ ಕ್ರವ್ಯಾತ್ಪ್ರತಿ ಕರ್ಮ ಚಕೀರ್ಷಯಾ।
ಆಜಗಾಮ ಸಹಾನೀಕಃ ಖರೋ ದೂಷಣ ಸಂಯುತಃ ॥೨೯॥

ಅರ್ಥ:- ರಾಮ, ವಿಪ್ರಕೃತಃ = ರಾಮ ದೇವರಿಂದ ಅಪಮಾನ ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟ ಕ್ರವ್ಯ, ಅತ್ = ಮಾಂಸವನ್ನು, ಭಕ್ಷಿಸುವ ರಾಕ್ಷಸನಾದ. ದೂಷಣ, ಸಂಯುತಃ = ದೂಷಣನಿಂದ ಯುಕ್ತನಾದ ಖರಃ = ಖರನೆಂತೆಂಬುವ ರಾಕ್ಷಸನು ಸಹಾನೀಕಃ (ಸನ್) = ಸೈನ್ಯದಿಂದ ಸಹಿತನಾಗಿ ಪ್ರತಿ ಕರ್ಮ, ಚಿಕೀರ್ಷಯಾ = ಪ್ರತಿ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆ. ಮಾಡಲಿಚ್ಛೆಯಿಂದ. ಆಜಗಾಮ = ಬಂದನು ॥೨೯॥

ತಾನಿತಿ॥ ರಾಜೀವ ಲೋಚನಃ ಕಮಲನಯನಃ ರಮಾನಾಥಃ ಪರಃ ಪೂರ್ಣ ಆನಂದೋಯಸ್ಯಸಃ, ರಾಮಃತಾನ್ ಖರಾದೀನ್ ಚತುರ್ದಶ ಸಹಸ್ರ ಸಂಖ್ಯಾಕಾನ್ ಸುರಾಣಾಂ ಕಾರ್ಯಂ ಭೂಭಾರಹರಣಮೇವಾರ್ಥ ಪ್ರಯೋಜನಂ ತಸ್ಯ ಸಿದ್ಧಯೇ ಲಾಭಾಯ ಲೀಲಯಾ ಅನಾಯಾಸೇ ನೈವಜಘಾನ । ಹನ ಹಿಂಸಾಗತ್ಯೋಃ – ಧಾ. ಸಕ ಕರ್ತರಿ ಲಟ್ ಪರ ಪ್ರ.ಏ । ರಾಜೀವ ಲೋಚನ ಇತಿಲು ಪ್ತೋಪಮಾ ॥೩೦॥

ತಾನ್ ಜಘಾನ ರಮಾನಾಥೋ ರಾಮೋ ರಾಜೀವ ಲೋಚನಃ ।
ಲೀಲ ಯೈವ ಪರಾನಂದ ಸ್ಸುರ ಕಾರ್ಯಾರ್ಥಸಿದ್ಧಯೇ ॥೩೦॥

ಅರ್ಥ:- ರಾಜೀವ, ಲೋಚನಃ = ಕಮಲ(ದಳ)ದೋಪಾದಿಯಲಿ, ನೇತ್ರಗಳುಳ್ಳ, ರಮಾ, ನಾಥಃ = ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರಿಗೆ, ಪತಿಯಾದ. ಪರ ಆನಂದಃ = ಪೂರ್ಣವಾದ ಸುಖವುಳ್ಳ. ರಾಮಃ = ರಾಮದೇವರು. ತಾನ್ = ಖರಾದಿಗಳನ್ನು, ಸುರ, ಕಾರ್ಯ, ಅರ್ಥ, ಸಿದ್ಧಯೇ = ದೇವತೆಗಳ, ಕಾರ್ಯವಾದ ಭೂ ಭಾರಹರಣವೆಂಬ, ಪ್ರಯೋಜನದ, ಲಾಭಕ್ಕೋಸ್ಕರ. ಲೀಲಯೈವ = ಆಟದಿಂದಲೇ ಜಘಾನ = ಸಂಹರಿಸಿದರು. ॥೩೦॥

ಅನೇಕ ರಾಕ್ಷಸ ಸಂಹಾರಃ ಕಥಮೇಕೇನ ರಾಮೇಣ ಕಾರೀತ್ಯಾ ಶಂಕಾಮಾಭೂದಿತ್ಯಾಹ – ರಾಮ ಇತಿ॥ ಪುಸ್ತಾದಗ್ರತಃ, ರಾಮಃ ಪರತಃ ಪೃಷ್ಠಭಾಗೇಪಿ, ರಾಮಃ, ದಿಕ್ಷು ಪ್ರಾಚ್ಯಾದಿಷು ರಾಮಃ ಪರಂ ರಾಮಏವ, ವಿದಿಕ್ಷು, ಆಗ್ನೇಯಾದಿಕೋಣೇಷು ರಾಮಃ ಇತ್ಯೇವಂ ಅನಂತ್ಯೈಃ ಸಂಖ್ಯಾಪರಿಚ್ಛೇದ ಶೂನ್ಯೈಃ, ರಾಮೈಃ ರಾಮರೂಪೈಃ ಅರಾತೀನ್ ಶತ್ರೂನ್ ಖರಾದೀನ್, ನಿಘ್ನನ್ ಸಂಹರನ್, ವಿಶ್ವಂ ಪೂರ್ಣಂ ರೂಪಂ ಯಸ್ಯಸಃ, ರಾಮಃ ವಿರರಾಜ॥ ರಾಜ್ಯದೀಪ್ತೌ – ಧಾ. ಅಕ. ಕರ್ತರಿಲಿಟ್. ಪರ. ಪ್ರ.ಏ॥ ಇಂದ್ರವಜ್ರಾವೃತ್ತಮ್ ॥ಸ್ಯಾದೀಂದ್ರ ವಜ್ರಾ ತತಜಾಸ್ತ ತೋಗಾವಿತಿ ಲಕ್ಷಣಾತ್। ಸರ್ಗಾಂತತ್ವಾದ್ವೃತ್ತ ಭೇದ ಇತಿ ಶುಭಂ ॥೩೧॥

ರಾಮಃ ಪುರಸ್ತಾತ್ಪರತೋಪಿರಾಮೋ
ರಾಮಃಪರಂದಿ ಕ್ಷುವಿದಿಕ್ಷು ರಾಮಃ।
ರಾಮೈ ರನಂತ್ಯೈರಿತಿ ವಿಶ್ವರೂಪೋನಿಘ್ನನ್ನ
ರಾತೀ ನ್ವಿರರಾಜ ರಾಮಃ ॥೩೧॥

ಇತೀತಿ ॥ ಶ್ರೀ ಮತಾಂ ಕವೀನಾಂ ಕುಲಸ್ಯ ತಿಲಕಾನಾ ಮಲಂಕಾರಾ ಯಮಾಣಾ ನಾಂ ಶ್ರೀ ಮತಾಂ ತ್ರಿ ವಿಕ್ರಮಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯಾ ಣಾಂ ಸುತೇನ ಶ್ರೀ ನಾರಾಯಣ ಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯೇಣ ವಿರಚಿತಾಯಾಂ ಮಣಿಮಂಜರ್ಯಾಂ ಅವಶ್ಯ ವೇದ ನೀಯಾರ್ಥ ರತ್ನಗ್ರಥಿತ್ವೇನ ತನ್ನಾಮ್ನ್ಯಾಂ ಕೃತೌ

॥ಪ್ರಥಮಃ ಸರ್ಗಃ, ಇತಿ ಸಮಾಪ್ತಃ॥

ಇತಿಶ್ರೀಮತ್ಕವಿಕುಲತಿಲಕ ಶ್ರೀಮತ್ ತ್ರಿವಿಕ್ರಮ ಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯಸುತ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣ ಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯವಿರಚಿತಾಯಾಂ ಮಣಿಮಂಜರ್ಯಾಂ

ಪ್ರಥಮಃ ಸರ್ಗಃ

******

ಅರ್ಥ:- ಒಬ್ಬರಿಂದ ಅನೇಕ ರಾಕ್ಷಸರ ಸಂಹಾರ ಜರಿಗಿದ ರೀತಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಪುರಸ್ತಾತ್ = ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ರಾಮಃ = ರಾಮದೇವರು. ದಿಕ್ಷು = ಪೂರ್ವಾದಿ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ರಾಮಃಪರಂ = ರಾಮದೇವರೇ. ವಿದಿಕ್ಷು = ಆಗ್ನೇಯಾದಿ ಕೋಣಗಳಲ್ಲಿ ರಾಮಃ = ರಾಮದೇವರು. ಇತಿ = ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ. ಅನಂತ್ಯೈಃ = ಅಪರಿಮಿತಗಳಾದ. ರಾಮೈಃ = ರಾಮರೂಪಗಳಂದ ಅರಾತೀನ್= ಶತ್ರುಗಳಾದ ಖರಾದಿಗಳನ್ನು ನಿಘ್ನನ್ = ಸಂಹರಿಸುವ ವಿಶ್ವ ರೂಪಃ = ಪೂರ್ಣವಾದ. ರೂಪವುಳ್ಳ. ರಾಮಃ = ರಾಮದೇವರು ವಿರರಾಜ = ಒಪ್ಪಿದರು.

ಶ್ರೀಮತ್, ಕವಿ, ಕುಲ, ತಿಲಕ, ಶ್ರೀಮತ್, ತ್ರಿವಿಕ್ರಮ, ಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯ, ಸುತ, ಶ್ರೀಮತ್, ನಾರಾಯಣ ಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯ, ವಿರಚಿತಾಯಾಂ = ಸಂಪತ್ತುಳ್ಳ, ಕವಿಗಳ, ವಂಶಕ್ಕೆ, ತಿಲಕ ಸ್ಥಾನೀಯರಾದ, ಸಂಪತ್ತುಳ್ಳ, ತ್ರಿವಿಕ್ರಮ ಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರ, ಮಕ್ಕಳಾದ, ಸಂಪತ್ತುಳ್ಳ ನಾರಾಯಣ ಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರಿಂದ, ಕೃತವಾದ, ಮಣಿ, ಮಂಜರ್ಯಾಂ = ತತ್ವಾರ್ಥ ರೂಪ ರತ್ನಗಳಗೆ, ಮಂಜರಿಯಾಗಿರುವ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ. ಪ್ರಥಮಃ = ಮೊದಲನೆಯದಾದ ಸರ್ಗಃ = ಸರ್ಗವು ಇತಿ = ಮುಗಿಯಿತು.

ಶ್ರೀ ಮನ್ನೃಸಿಂಹವರ್ಯಾನುಗ್ರಹಜ ಪ್ರಜ್ಞರಾಘವೇಂದ್ರೇಣ।
ಮಣಿ ಮಂಜರೀ ಪ್ರಕಾಶೇ ರಚಿತೇ ಪೂರ್ಣೋಯ ಮಾದಿಮಸ್ಸರ್ಗಃ ॥೧॥

ಶ್ರೀಮದಾನಂದ ತೀರ್ಥ ಗುರುಭ್ಯೋನಮಃ

ದ್ವಿತೀಯ ಸರ್ಗ ಪ್ರಾರಂಭಃ

ಅಸ್ಮಿನ್ ಸರ್ಗೇ ಸಂಕ್ಷೇಪತೋಽವಶಿಷ್ಟರಾಮಕಥಾಂ ಸಾಮಗ್ರ್ಯೇಣ ನಿರೂಪಯತಿ – ತತಇತ್ಯಾದಿ ನಾ॥ ತತಃ ಖರಾದಿವಧ್ಯಾನಂತರಂ, ಲಕ್ಷ್ಮಣೇನ ಸಹಿತೋ, ರಾಮೇ, ದೂರಂ ಸ್ವಾಶ್ರಮಾ ದ್ವಿಪ್ರಕೃಷ್ಟದೇಶಂ, ಗತೇಸತಿ,। ರಾಮೇ ಲಕ್ಷ್ಮಣೇ ದೂರಂ ಗತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ಅತೋಽರಾಮ ಲಕ್ಷ್ಮಣಯೋರೇಕದಾ ಪ್ರಸ್ಥಾನಾಭಾವೇನ ಏಕಕಾಲೀನ ದೂರ ಗಮನಾಭಾವಾತ್ಕಥಂ ಸಹ ಲಕ್ಷ್ಮಣೇ ರಾಮೇ ದೂರಂಗತ ಇತ್ಯುಕ್ತಿರಿತಿ ಶಂಕಾನವಕಾಶಃ, ಸಹ ಪದಾರ್ಥಸ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯಂಸ್ತ್ಯೇ ಕ ಕ್ರಿಯಾ ನ್ವಯತ್ವಮಾತ್ರ ರೂಪತ್ವಾತ್, "ತೇನ ಸಹೇತಿ ತುಲ್ಯಯೋಗೇ" ಇತಿ ಸಮಾಸ ವಿಧಾಯಕ ಸೂತ್ರೇತುಲ್ಯ ಯೋಗಸ್ಯಾಪ್ಯೇಕ ಕ್ರಿಯಾ ನ್ವಯತ್ವರೂಪಸ್ಯೈವಾಭಿಮತತ್ವ ಸಂಭವಾತ್। ಏಕ ಕಾಲೀನ ಕ್ರಿಯಾನ್ವಯ, ಏವ ತುಲ್ಯ ಯೋಗ ಇತಿ ಪಕ್ಷೇಽಪಿ ಪ್ರಕೃತೇ ನ ದೋಷಃ, ರಾಮಸಂಬಂಧಿನ್ಯಾ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಸಂಬಂಧಿ ನ್ಯಾಶ್ಚ ದೂರ ಗಮನ ಕ್ರಿಯಾಯಾ ಏಕ ಕಾಲೀನ ತ್ವಸ್ಯ ಯುಕ್ತತ್ವಾತ್, ರಾಮ ಕ್ರಿಯಾ ಪ್ರಾಪ್ತ ಸ್ಯ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಕ್ರಿಯಾ ಪ್ರಾಪ್ತಸ್ಯ ಚ ದೇಶಸ್ಯಭಿನ್ನತ್ವೇಽಪಿತಯೋಃಸೀತಾಸ್ತಿತಿ ದೇಶಾಪೇಕ್ಷಯಾ ದೂರತ್ವಾಭಾವಾದಿತಿ ಧ್ಯೇಯಮ್॥ ಕೇಚಿತ್ತು ದೂರಂ ಗತೇ ರಾಮೇ ಸಹ ಲಕ್ಷ್ಮಣೆಸತೀತಿ ಯೋಜಯಂತಿ। ತತ್ತು ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣಯೋರ್ಮೇಲನ ಕಾಲಃ ರಾವಣ ಕರ್ತೃಕ ಸೀತಾಹರಣ ಕಾಲಶ್ಚೈಕ ಇತ್ಯತ್ರ ಸಾಧಕ ಪ್ರಮಾಣಾಭಾವಾ ಚ್ಚಿಂತ್ಯಮ್॥ "ಯಸ್ಯ ಚ ಭಾವೇನ ಭಾವಲಕ್ಷಣಮ್" ಇತಿ ಸೂತ್ರೇಣ ಅನಿರ್ಜ್ಞಾತ ಕಾಲಕ್ರಿಯಾ ಪರಿಚ್ಛೇದ ಕ ನಿರ್ಜ್ಞಾತ ಕಾಲಕ್ರಿಯಾಶ್ರಯ ಬೋಧಕ ಪದೋತ್ತರಮೇವ ಸಪ್ತಮೀ ವಿಧಾನಾದಿತಿ ದಿಕ್॥ ರಾವಣಃ ಇಯಂ ದೃಶ್ಯಮಾನಾ, ಸೀತಾ, ಮಯಾ, ನೀಯತ, ಇತಿ, ಮತ್ವಾ ಜ್ಞಾತ್ವಾ ಸೀತಾಕಲ್ಪಿತಾ ಮಿಂದ್ರಾಧಿಷ್ಠಿತಯಾ ಭಾಷಣಾ ದಿವ್ಯವಹಾರ ಕರ್ತ್ರೀಂ ಸೀತಾಕೃತಿಂ, ಸೀತಾತ್ವೇನ ಭಾಂತ್ವೇತ್ಯರ್ಥಃ। ತಸ್ಯಾಸೀತಾಯಾ ಆಕೃತಿಂ ಪ್ರತಿಕೃತಿಂ, ನಿನ್ಯೇ। ಲಂಕಾಂಪ್ರತೀತಿ ಶೇಷಃ। ದ್ವಿಕರ್ಮಕತ್ವಾತ್। ನೀಞ್ ಪ್ರಾಪಣೇ-ಧಾ.ದ್ವಿಕ.(ನೀಯತೇ-ಕರ್ಮಣಿ ಲಟ್.ನಿನ್ಯೇ ಕರ್ತರಿ ಲಿಟ್) ಆತ್ಮ.ಪ್ರ.ಏ॥೧॥

ತತೋ ದೂರಂ ಗತೇರಾಮೇ ರಾವಣಸ್ಸಹಲಕ್ಷ್ಮಣೇ।
ಸೀತೇಯಂ ನೀಯತ ಇತಿ ಮತ್ವಾನಿನ್ಯೇತದಾಕೃತಿಮ್॥೧॥

ಅವಶಿಷ್ಟ ರಾಮಕಥೆಯನ್ನು ಸಂಗ್ರಹದಿಂದ ಈ ಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ತಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಅರ್ಥ:- ತತಃ = ಖರಾದಿವಧಾ ನಂತರದಲ್ಲಿ. ಸಹಲಕ್ಷ್ಮಣೇ = ಲಕ್ಷ್ಮಣನಿಂದ ಸಹಿತರಾದ. ಅವಶಿಷ್ಟ ರಾಮಕಥೆಯನ್ನು ಸಂಗ್ರಹದಿಂದ ಈ ಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ತಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ರಾಮೇ = ರಾಮದೇವರು. ದೂರಂ = (ತಮ್ಮ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ) ದೂರ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು. ಗತೇ (ಸತಿ)= ಸೇರುತ್ತಿರಲಾಗಿ. (ಹೀಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುವುದರಿಂದ ರಾಮದೇವರು ಲಕ್ಷ್ಮಣ ದೇವರು ಕೂಡ ಆಶ್ರಮವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ದೂರದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಂತಲೇ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಲಬ್ಧವಾಗುತ್ತದೆಯೇ ಹೊರತು ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರು ಹೊರಟು ಒಂದೇ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಇರಲಾಗಿ ಎಂತ ಅಲ್ಲ ವೆಂಬುದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಿದೆ) ರಾವಣಃ = ರಾವಣನು ಇಯಂ = ಈ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿರುವ. ಸೀತಾ = ಸೀತಾದೇವಿಯು ಮಯಾ = ನನ್ನಿಂದ ನೀಯತೇ = ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಲ್ಪಡುತ್ತಾಳೆ । ಇತಿ = ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಮತ್ವಾ = ಭ್ರಮಿಸಿ. ತತ್, ಆಕೃತಿಂ = ಆ ಸೀತಾದೇವಿಯವರ, ಆಕಾರವನ್ನು (ಲಂಕಾಂಪ್ರತಿ = ಲಂಕಾಪುರವನ್ನು ಕುರಿತು) ನಿನ್ಯೇ = ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋದನು. ತಾ- ಸೀತಾಕೃತಿಯನ್ನು ಸೀತಾ ಭ್ರಾಂತಿಯಿಂದ ಅಪಹರಿಸಿದನೆಂತ ಭಾವ ॥೧॥

ನಿಜ ಸೀತಾಕ್ವಾಸೀದಿತ್ಯತ ಆಹ- ರಾಮೇತಿ॥ ರಾಮಸ್ಯ ಅಂತಿಕೇ ಸಮೀಪೇ, ಸ್ಥಿತಾ, ಮಂದ್ಯೈಃ ಅಜ್ಞೈಃ, ನಸಮದೃಶ್ಯತ ದೃಶ್ಯಮಾನಾನಾಭೂತ್॥ ದೃಶಿರ್‌ಪ್ರೇಕ್ಷಣೇ- ಧಾ.ಕರ್ಮಣಿ ಲಙ್.ಆತ್ಮಪ್ರ.ಏ॥ ನಿತ್ಯಂ ಅವಿಯೋಗೋ ರಾಮವಿರಹಾಭಾವೋಽಸ್ಯಾ ಅಸ್ತೀತಿ ತಥೋಕ್ತಾ ಸೀತಾ, ರೂಪಾಂತರೇಣ, ಕೈಲಾಸಂ ತನ್ನಾಮಕಂ ಶಿವಾವಾಸ ಸ್ಥಾನಂ, ಗತಾಪ್ರಾಪ್ತಾ। ಏಕೇನ ರೂಪೇಣಾ ದೃಶ್ಯಾರಾಮನಿಕಟೇ ಅಭೂತ್. ರೂಪಾಂತರೇಣ ಕೈಲಾಸಮಗಾದಿತಿ ಭಾವಃ॥೨॥

ರಾಮಾಂತಿಕೇ ಸ್ಥಿತಾ ದೇವೀನ ಮಂದ್ಯೈಸ್ಸಮದೃಶ್ಯತ।
ರೂಪಾಂತ ರೇಣ ಕೈಲಾಸಂಗತಾ ನಿತ್ಯಾವಿಯೋಗಿನೀ॥೨॥

ಅರ್ಥ:- ಸೀತಾದೇವಿಯಿದ್ದ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ - ರಾಮ. ಅಂತಿಕೇ = ರಾಮದೇವರ, ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ. ಸ್ಥಿತಾ - ಇದ್ದಂಥಾ. ದೇವೀ = ಸೀತಾದೇವಿಯರು ಮಂದ್ಯೈಃ = ಅಜ್ಞರಿಂದ. ನಸಮ ದೃಶ್ಯತ = ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡಲಿಲ್ಲ । ನಿತ್ಯ.

ಅವಿಯೋಗಿನಿ = ನಿರಂತರದಲ್ಲಿಯು, ಪತಿ ವಿಯೋಗ ರಹಿತರಾದ. ದೇವಿಯವರು. ರೂಪಾಂತರೇಣ = ಮತ್ತೊಂದು ರೂಪದಿಂದ. ಕೈಲಾಸಂ = ಕೈಲಾಸ ಲೋಕವನ್ನು. ಗತಾ = ಸೇರಿದರು ॥೨॥

ನಿತ್ಯಮಿತಿ॥ ನಿಜಾಂ, ದೇವೀಂಸೀತಾಂ, ನಿತ್ಯಂ, ಪಶ್ಯನ್, ಪೂರ್ಣೇನ ನಿತ್ಯಾಭಿವ್ಯಕ್ತೇನ ಸಂತೋಷೇಣ ಸಂಭೃತಃ ಪೂರ್ಣಃ, ರಾಮಃ, ದೇವೀಸೀತಾ, ನ ದೃಶ್ಯತೇ; ಇತಿ ಅತೋ ಹೇತೋಃ ಸಂಕಟವಾನ್ ದುಃಖವಾನಿವ, ಅಭೂತ್। ಅಸುರ ಜನ ವ್ಯಾಮೋಹಾದ್ಯರ್ಥಂ ದುಃಖಂ ಪ್ರಾದರ್ಶಯದಿತಿ ಧ್ಯೇಯಮ್॥೩॥

ನಿತ್ಯಂ ಪಶ್ಯನ್ನಿಜಾಂ ದೇವೀಂ ಪೂರ್ಣ ಸಂತೋಷ ಸಂಭೃತಃ।
ರಾಮೋ ನ ದೃಶ್ಯತೇ ದೇವೀ ತ್ಯಭೂತ್ಸಂಕಟವಾನಿವ॥೩॥

ಅರ್ಥ:- ನಿಜಾಂ = ಸ್ವಕೀಯರಾದ. ದೇವೀಂ = ಸೀತಾದೇವಿಯರನ್ನು ನಿತ್ಯಂ = ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿ. ಪಶ್ಯನ್ = ನೋಡುತ್ತಿರುವಂಥಾ. ಪೂರ್ಣ, ಸಂತೋಷ, ಸಂಭೃತಃ = ಅಪರಿಚ್ಛಿನ್ನವಾದ, ಸಂತೋಷದಿಂದ, ತುಂಬಿರುವ. ರಾಮಃ = ರಾಮದೇವರು ದೇವೀ = ಸೀತಾದೇವಿಯು. ನದೃಶ್ಯತೇ = ಕಾಣಲ್ಪಡುವುದಿಲ್ಲ । ಇತಿ = ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಸಂಕಟವಾನಿವ = ದುಃಖವುಳ್ಳವನೋಪಾದಿಯಲಿ. ಅಭೂತ್ = ಇದ್ದರು ॥೩॥

ಪ್ರಭುಂಜನ ಇತಿ॥ ಪ್ರಭುಂಜನಸ್ಯ ವಾಯೋಃ ಸುತಃ ಶ್ರೀಮಾನ್ ನಿರಂಜನಃ ನಿರ್ದೋಷಃ ಅಂಜನಾಯ ಅಪತ್ಯಮ್ ಪುಮಾನ್ ಆಂಜನೇಯೋ ಹನುಮಾನ್, ಭಕ್ತ್ಯಾ ಸಂಪೂರ್ಣಸ್ಸನ್, ರಾಜೀವಲೋಚನಂ ಕಮಲನಯನಂ, ರಾಮಂ, ನನಾಮ ವವಂದೇ। ಣಮು ಪ್ರಹತ್ವೇ ಶಬ್ದೇಚ -ಧಾ.ಸಕ.ಕರ್ತರಿ.ಲಿಟ್.ಪರಾ.ಪ್ರ.ಏ॥೪॥

ಪ್ರಭಂಜನ ಸುತ ಶ್ರಿಮಾನಾಂಜನೇಯೋ ನಿರಂಜನಃ।
ನನಾಮ ಭಕ್ತಿ ಸಂಪೂರ್ಣೋ ರಾಮಂ ರಾಜೀವಲೋಚನಮ್॥೪॥

ಅರ್ಥ:- ಪ್ರಭಂಜನ, ಸುತಃ = ವಾಯುದೇವರ, ಮಕ್ಕಳಾದ. ಶ್ರೀಮಾನ್ = ಕ್ರಾಂತಿಮಂತರಾದ. ನಿರಂಜನಃ = ದೋಷರಹಿತರಾದ. ಆಂಜನೇಯಃ = ಅಂಜನಾ ಪುತ್ರರಾದ ಹನುಮಂತ ದೇವರು. ಭಕ್ತಿ, ಸಂಪೂರ್ಣಃ (ಸನ್) = ವಿಶ್ವಾಸದಿಂದ

ಪೂರ್ಣರಾಗಿ ರಾಜೀವ, ಲೋಚನಂ = ಕಮಲ (ದಳ) ದೋಪಾದಿಯಲಿ, ನೇತ್ರಗಳುಳ್ಳ, ರಾಮಂ = ರಾಮದೇವರನ್ನು. ನನಾಮ = ವಂದಿಸಿದರು ॥೪॥

ರಾಮೇತಿ॥ ಸಾ ಹನುಮಾನ್, ನಿರ್ದುಃಖ ದುಃಖರಹಿತ, ಆನಂದೇನ ಸುಖೇನ ಲೀಲಾ ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದೌ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ರಾತ್ಮ ಸ್ವಭಾವೋ ಯಸ್ಯ ತತ್ಸಂಬುದ್ಧಿಃ। ಶ್ರು-ದೇವಸ್ಯೈಷ ಸ್ವಭಾವೋ ಯಮಿತಿ ಶ್ರುತೇಃ। ಯದ್ವಾ ಏಕಪದಮೇತತತ್। ತತ್ ತದಾನಿರ್ದುಃಖೋ ದುಃಖಾಸಂಭಿನ್ನ ಆನಂದಸ್ಸುಖಂ ಯಸ್ಯೇತಿ ಬಹುವ್ರೀಹಿಃ। ಸ್ವಾಮಿನ್ ಪ್ರಭೋ, ಹೇರಾಮ ತುಭ್ಯಂ, ನಮಃ॥ ತ್ವಂ ದುಷ್ಟಾನ್ ರಾವಣಾದೀನ್, ಜಹೀಸಂಹರ। ಹನ ಹಿಂಸಾಗತ್ಯೋಃ-ಧ.ಸಕ.ಕರ್ತರೀ.ಲೋಟ್.ಪರ.ಮ.ಏ। ಇತಿ ನಿಜಂ,ಗುರುಂ ಪಿತರಮುಪದೇಶಕಂ ಚ ರಾಮಂ, ಅಸ್ತೌತ್ ತುಷ್ಟಾವ। ಷ್ಟುಞ್ ಸ್ತುತೌ-ದಾ.ಸಕ.ಕರ್ತರಿ.ಲಙ್.ಪರ.ಪ್ರ.ಏ॥೫॥

ರಾಮಸ್ವಾಮಿ ನ್ನಮಸ್ತುಭ್ಯಂ ದುಷ್ಟಾನ್ ಜಹಿನಿಜಾನವ।
ನಿರ್ದುಃ ಖಾ ನಂದಲೀಲಾ ತ್ಮನ್ನಿತ್ಯಸ್ತೌತ್ಸನಿಜಂ ಗುರುಮ್॥೫॥

ಅರ್ಥ:- ನಿರ್ದುಃಖ = ದುಃಖರಹಿತನಾದ. ಆನಂದ, ಲೀಲಾ, ಆತ್ಮನ್ = ಸುಖದಿಂದ ಆಟವೇ ಸ್ವಭಾವವಾಗಿವುಳ್ಳಂಥಾ, ಸ್ವಾಮಿನ್ = ಪ್ರಭುವಾದ. ಹೇರಾಮ = ಎಲೈ ರಾಮದೇವರೇ ತುಭ್ಯಂ = ನಿನಗೋಸ್ಕರ. ನಮಃ = ನಮಸ್ಕಾರವು. ತ್ವಂ = ನೀವು ದುಷ್ಟಾನ್ = ದುಷ್ಟರನ್ನು. ಜಹಿ = ಸಂಹರಿಸಿರಿ. ನಿಜಾನ್ = ಸ್ವಜನರನ್ನು. ಅವ = ರಕ್ಷಿಸಿರಿ. ಇತಿ = ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ. ನಿಜಂ = ಸ್ವಕೀಯರಾದ = ಗುರುಂ = ತಂದೆಯು ಮತ್ತು ಉಪದೇಶಕರು ಆದ ರಾಮದೇವರನ್ನು. ಅಸ್ತೌತ್ = ಸ್ತುತಿಸಿದರು ॥೫॥

ಸ ಇತಿ॥ ಸರಾಮಃ, ವನಾಂತರ ಮನ್ಯದ್ವನಂ, ಆಸಾದ್ಯ ಪ್ರಾಪ್ಯ ಸುಗ್ರೀವಂ ತನ್ನಾಮಾನಂ ಕಪಿರಾಜಂ, ಐಕ್ಷ್ಯತ ಅಪಶ್ಯತ್। ಈಕ್ಷದರ್ಶನೇ-ಧಾ.ಸಕ.ಕರ್ತರಿ ಲಙ್.ಆತ್ಮಪ್ರ.ಏ। ತೇನ ಸುಗ್ರೀವೇಣ, ಸಖ್ಯಂ ಸ್ನೇಹಂ ಸಮಾಸಾದ್ಯ, ತಸ್ಯ ಸುಗ್ರೀವ ಸ್ಯಾಗ್ರಜಂವಾಲಿನಂ, ನಿಜಘಾನ॥೬॥

ಸವನಾಂತರ ಮಾಸಾದ್ಯರಾಮಸ್ಸುಗ್ರೀವ ಮೈಕ್ಷತ।
ತೇನ ಸಖ್ಯಂ ಸಮಾಸಾದ್ಯ ನಿಜಘಾನ ತದಗ್ರಜಮ್॥೬॥

ಅರ್ಥ:- ಸಃ = ಆರಾಮದೇವರು. ವನಾಂತರಂ = ಮತ್ತೊಂದು ವನವನ್ನು ಆಸಾಧ್ಯ = ಹೊಂದಿ. ಸುಗ್ರೀವನನ್ನು ಐಕ್ಷತ = ಕಂಡರು. ತೇನ = ಆಸುಗ್ರೀವನಿಂದ. ಸಖ್ಯಂ = ಸ್ನೇಹವನ್ನು. ಸಮಾ ಸಾಧ್ಯ = ಹೊಂದಿ. ತತ್, ಅಗ್ರಜಂ = ಆ ಸುಗ್ರೀವನ, ಅಣ್ಣನಾದ ವಾಲಿಯನ್ನು ನಿಜಘಾನ = ಸಂಹರಿಸಿದರು ॥೬॥

ತತ ಇತಿ॥ ತತಃ ರಾಜ್ಯಲಾಭಾ ನಂತರಂ, ಸುಗ್ರೀವೇಣ ಸಂದಿಷ್ಟಾಃ ಆಜ್ಞಪ್ತಾಃ, ನಿಪುಣಾಃ ಕುಶಲಾಃ, ವೀರಾಃ ಆರಬ್ಧಾಂತ ಗಾಮಿನಃ, ವಾನರಾಃ ಕಪಯಃ, ಸೀತಾಯಾಃ ಮಾರ್ಗಣೇ ಅನ್ವೇಷಣೇ ತತ್ಪರಾ ಆಸಕ್ತಾಸಂತಃ ಸರ್ವಶ ಸಮಸ್ತಾಸು, ದಿಕ್ಷು, ಪ್ರಸಸ್ರುಃ ಸಂಚೇರುಃ। ಸೃಗತೌ–ಧಾ.ಸಕ.ಕರ್ತರಿ ಲಿಟ್.ಪರ.ಪ್ರ.ಏ। ಅತ್ರ ವಾನರ ಪದಾರ್ಥಸ್ಯ ಕ್ರಿಯಾನ್ವಯೋತ್ತರಂ ನಿಪುಣಾದಿ ವಿಶೇಣಾಂ ಸತ್ವೇಪಿ ತೇಷಾ ಮುತ್ಥಿತಾಕಾಂಕ್ಷ ತ್ವಾನ್ನ ಸಮಾಪ್ತ ಪುನರಾದಾನದೋಷಃ ಉತ್ಥಾಪ್ಯಾಕಾಂಕ್ಷಯಾ ವಿಶೇಷಣಾನ್ವಯ ಏವ ತಸ್ಯ ದೋಷಾತ್ವಾಂಗೀಕಾರಾತ್॥೭॥

ತತಸ್ಸುಗ್ರೀವ ಸಂದಿಷ್ಟಾವಾನರಾ ದಿಕ್ಷು ಸರ್ವಶಃ।
ಪ್ರ ಸ ಸ್ರುರ್ನಿಮಣಾ ವೀರಾ ಸೀತಾ ಮಾರ್ಗಣತತ್ಪರಾಃ॥೭॥

ಅರ್ಥ:- ತತಃ = ರಾಜ್ಯಪ್ರಾಪ್ತ್ಯ ನಂತರದಲ್ಲಿ. ಸುಗ್ರೀವ, ಸಂದಿಷ್ಟಾಃ = ಸುಗ್ರೀವನಿಂದ, ಆಜ್ಞಪ್ತರಾದ. ನಿಪುಣಾಃ = ಕುಶಲರಾದ ವೀರಾಃ = ಪರಾಕ್ರಮವಂತರಾದ ವಾನರಾಃ = ಕಪಿಗಳು. ಸೀತಾ, ಮಾರ್ಗಣ, ತತ್ಪರಾಃ (ಸಂತಃ) = ಸೀತಾದೇವಿಯವರ, ಹುಡುಕೋಣದರಲ್ಲಿ, ಆಸಕ್ತರಾಗಿ, ಸರ್ವಶಃ = ಸಮಸ್ತಗಳಾದ ದಿಕ್ಷು = ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಸ್ರುಃ = ಸಂಚರಿಸಿದರು ॥೭॥

ದಕ್ಷಿಣಾಮಿತಿ॥ಹನುಮಾನ್, ದಕ್ಷಿಣಾಂ, ಕಕುಭಂ ದಿಶಂ, ಗತ್ವಾ ಪ್ರಾಪ್ಯ, ಅಂಭಸಾಂ ನಿಧಿಂ ಸಮುದ್ರಂ, ಅಲುಕ್ ಸಮಾಸಃ। ಅತಿಲಂಘ್ಯ, ಲಂಕಾಂಗತಃಸ್ಸನ್, ಸೀತಾಕೃತಿಂ, ಅವೈಕ್ಷತ ಅಸಶ್ಯತ್। ತತೋ ಲಂಕಾಮಿತಿ ಪಾಠೇ ಗತ ಇತಿಶೆಷಃ॥೮॥

ದಕ್ಷಿಣಾಂ ಕ ಕುಭಂಗತ್ವಾ ಹನುಮಾನಂ ಭಸಾಂ ನಿಧಿಮ್।
ಅತಿಲಂಘ್ಯಗತೋ ಲಂಕಾಂ ಸೀತಾಕೃತಿ ಮವ್ಯೈಕ್ಷತ॥೮॥

ಅರ್ಥ:- ಹನುಮಾನ್ = ಹನುಮಂತ ದೇವರು. ದಕ್ಷಿಣಾಂ = ದಕ್ಷಿಣವಾದ ಕಕುಭಂ = ದಿಕ್ಕನ್ನು ಕುರಿತು. ಗತ್ವಾ = ಹೋಗಿ. ಅಂಭಸಾಂ, ನಿಧಿಂ = ನೀರುಗಳಿಗೆ, ಆಧಾರವಾದ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಅತಿಲಂಘ್ಯ = ದಾಟಿ ಲಂಕಾಂ = ಲಂಕೆಯನ್ನು ಗತಃ (ಸನ್) = ಸೇರಿದವರಾಗಿ. ಸೀತಾ, ಆಕೃತಿಂ = ಸೀತಾದೇವಿಯವರ ಆಕಾರವನ್ನು ಅವ್ಯೈಕ್ಷತ = ಕಂಡರು ॥೮॥

ರಾಮೇತಿ॥ ಅಸೌ ಹನುಮಾನ್, ರಾಮಸ್ಯ ಅಂಗುಳೀಯಕ ಮೂರ್ಮಿಕಾಂದೇವ್ಯೈ ಸೀತಾಕೃತ್ಯೈ, ದತ್ವಾ, ತತಸ್ಸೀತಾಕೃತೇಃ, ಚೂಡಾಮಣಿಂ ಶಿರೋರತ್ನಂ, ಸಂಗೃಹ್ಯ ಉಪಾದಾಯ, ಜಾನಕೀಂ ಸೀತಾಪ್ರತಿ ಕೃತಿಂ, ಭಕ್ತ್ಯಾನತ್ವಾ, ತರುಂವೃಕ್ಷಂ ಆರುಹತ್। ರುಹಬೀಜ ಜನ್ಮನೀತಿ ಪಠಿತಾದನ್ಯಃ-ಧಾ.ಸಕ.ಕರ್ತರಿ ಲಙ್.ಪರ.ಪ್ರ.ಏ॥೯॥

ರಾಮಾಂಗುಳೀಯಕಮ ಧೇವ್ಯೈ ದತ್ವಾಚೂಡಾಮಣಿಂ ತತಃ।
ಸಂಗೃಹ್ಯ ಜಾನಕೀಂ ಭಕ್ತ್ಯಾನತ್ವಾ ಸಾವಾರುಹತ್ತರುಮ್॥೯॥

ಅರ್ಥ:- ಅಸೌ = ಈ ಹನುಮಂತ ದೇವರು. ರಾಮ, ಅಂಗುಳೀಯಕಂ = ರಾಮ ದೇವರ, ಉಂಗುರವನ್ನು. ದೇವ್ಯೈ = ಸೀತಾಕೃತಿ ಗೋಸ್ಕರ ದತ್ವಾ = ಕೊಟ್ಟು. ತತಃ = ಸೀತಾಕೃತಿಯ ದೆಸೆಯಿಂದ ಚೂಡಾಮಣಿಂ = ಶಿರೋರತ್ನವನ್ನು ಸಂಗೃಹ್ಯ = ಸ್ವೀಕರಿಸಿ. ಜಾನಕೀಂ = ಸೀತಾದೇವಿಯವರನ್ನು ಭಕ್ತ್ಯಾ = ವಿಶ್ವಾಸದಿಂದ. ನತ್ವಾ = ವಂದಿಸಿ ತರುಂ = ವೃಕ್ಷವನ್ನು ಆರುರೋಹ = ಏರಿದರು. ॥೯॥

ವನಮಿತಿ॥ ಮಾರುತಸ್ಯ ವಾಯೋರಪತ್ಯಂ ಪೂಮಾನ್ಮಾರುತಿರ್ಹನುಮಾನ್ ಉಚ್ಚೈರಧಿಕಂ, ವನಂ. ವಿಶಕಲ್ಯ ಉತ್ಪಾಟ್ಯ, ಅಕ್ಷ ಪೂರ್ವಕಾನ್, ರಾಕ್ಷಸಾನ್, ನಿಹತ್ಯ, ಪುಚ್ಛಗತೇನ ವಹ್ನಿನಾ ಅಗ್ನಿನಾ ಲಂಕಾಂ, ಅದಹತ್ ಭಸ್ಮೀಚಕಾರ। ದಹಭಸ್ಮೀಕರಣೀ-ಧಾ.ಸಕ.ಕರ್ತರಿ ಲಙ್.ಪರ.ಪ್ರ.ಏ॥೧೦॥

ವನಂ ವಿಶಕಲ್ಯೋಚ್ಚೈ ರಾಕ್ಷಸಾನಕ್ಷ ಪೂರ್ವಕಾನ್।
ನಿಹತ್ಯಮಾರುತಿರ್ಲಂಕಾ ಮದಹತ್ಪುಚ್ಛವಹ್ನಿನಾ॥೧೦॥

ಅರ್ಥ:- ಮಾರುತಿಃ = ವಾಯುದೇವರ ಪುತ್ರರಾದ ಹನುಮಂತ ದೇವರು ಉಚ್ಚೈಃ = ಅಧಿಕವಾಗಿ. ವನಃ = ಶಿಂಶುಪಾವನವನ್ನು. ವಿಶಕಲ್ಯ= ನಾಶನ ಮಾಡಿ ಅಕ್ಷ ಪೂರ್ವ ಕಾನ್ = ಅಲ್ಷಕುಮಾರನೇ, ಮೊದಲಾಗಿವುಳ್ಳ, ರಾಕ್ಷಸಾನ್ = ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ನಿಹತ್ಯ = ಸಂಹರಿಸಿ. ಪುಚ್ಛ, ವಹ್ನಿನಾ = ಬಾಲದಲ್ಲಿದ್ದ ಬೆಂಕಿಯಿಂದ ಲಂಕಾಂ = ಲಂಕೆಯನ್ನು ಅದ ಹತ್ = ಭಸ್ಮೀಕರಿಸಿದರು ॥೧೦॥

ತತ ಇತಿ॥ ತತಃ ಲಂಕಾದಹನಾನಂತರಂ, ಸ ಹನುಮಾನ್, ರತ್ನಾಕರಂ ಸಮುದ್ರಂ, ತೀರ್ತ್ವಾ ಉಲ್ಲಂಘ್ಯ, ವಾನರೇಂದ್ರೇರ್ಜಾಂಬವದಾದಿಭಿಃ ಸಭಾಜಿತಃ ಪೂಜಿತಸ್ಸನ್, ರಾಮಾಯ, ರಾಮಂ ಸಂತೋಷಯಿತುಂ। ಸೂ-ಕ್ರಿಯಾರ್ಥೋಽಪಪದನ್ಯೇತಿ ಚತಿರ್ಥೀ। ಪ್ರಾಪ್ಯಗತ್ವಾ, ಚೂಡಾಮಣಿಂ ಸೀತಾದತ್ತಾಂ, ದತ್ವಾ, ಧನ್ಯಃ ಕೃತಾರ್ಥಸ್ಸನ್, ಅನಮತ್ ಅವಂದತ॥೧೧॥

ತತೋ ರತ್ನಾಕರಂ ತೀರ್ತ್ವಾವಾನರೇಂದ್ರೈಸ್ಸಭಾಜಿತಃ।
ದತ್ವಾ ಚೂಡಾಮಣಿಂ ಧನ್ಯಃ ಪ್ರಾಪರಾಮಾಯಸೋಽನಮತ್॥೧೧॥

ಅರ್ಥ:- ತತಃ = ಲಂಕಾದಹನಾ ನಂತರದಲ್ಲಿ. ಸಃ = ಆ ಹನುಮಂತ ದೇವರು ರತ್ನಾಕರಂ = ಸಮುದ್ರವನ್ನು ತೀರ್ತ್ವಾ = ದಾಟಿ. ವಾನರೇಂದ್ರೈಃ = ಕಪಿ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಜಾಂಬವಾದಿಗಳಿಂದ ಸಭಾಜಿತಃ (ಸನ್) = ಮಾನಿತರಾಗಿ. ರಾಮಾಯ = ರಾಮ ದೇವರನ್ನು ಸಂತೋಷಪಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ. ಪ್ರಾಪ್ಯ = ನಡೆದು ಚೂಡಾಮಣಿಂ = ಶಿರೋರತ್ನವನ್ನು ದತ್ವಾ = ಕೊಟ್ಟು ಧನ್ಯಃ (ಸನ್) ಕೃತಕೃತ್ಯರಾಗಿ ಅನಮತ್ = ವಂದಿಸಿದರು. ॥೧೧॥

ರಾಮ ಇತಿ॥ ರಾಮಃ, ಹನುಮತಾ, ಧೀರ್ಜ್ಞಾನಮಸ್ಯಾಸ್ತೀತಿ ಧೀಮತಾ, ಲಕ್ಷ್ಮಣೇನ, ಸಸೈನ್ಯೇನ ಸೈನ್ಯೇನ ಸಹಿತೇನ, ಸುಗ್ರೀವೇಣ ಸಾರ್ಧಂ ಸಹ, ಕೀನಾಶಸ್ಯ ಯಮಸ್ಯ ಹರಿತಂ ದಿಶಂ ದಕ್ಷಿಣಾಂ ಯಯೌ। ನಿ॥ ಕೃತಾಂತೇ ಪುಂ ಸಿಕೀನಾಶ ಇತ್ಯಮರಃ॥೧೨॥

ರಾಮೋಽಹನುಮತಾ ಸಾರ್ಧಂ ಲಕ್ಷ್ಮಣೇನ ಚ ಧೀಮತಾ।
ಸುಗ್ರೀವೇಣ ಸಸೈನ್ಯೇನ ಕೀನಾಶ ಹರಿತಂ ಯಯೌ॥೧೨॥

ಅರ್ಥ: ರಾಮಃ = ರಾಮದೇವರು. ಹನುಮತಾ = ಹನುಮಂತ ದೇವರಿಂದ ಧೀಮತಾ = ಬುದ್ಧಿವಂತರಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಣೇನ = ಲಕ್ಷ್ಮಣ ದೇವರಿಂದ ಸಸೈನ್ಯೇನ = ಸೈನ್ಯದಿಂದ ಸಹಿತನಾದ ಸುಗ್ರೀವೇಣ ಚ = ಸುಗ್ರೀವನಿಂದ ಕೂಡ ಸಾರ್ಧಂ = ಕೂಡಿ. ಕೀನಾಶ, ಹರಿತಂ = ಯಮದೇವರ, ದಿಕ್ಕನ್ನು (ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಕನ್ನು) ಕುರಿತು ಯಯೌ = ಹೊರಟರು ॥೧೨॥

ಸ ಇತಿ॥ ಸ ರಾಮಃ, ದಕ್ಷಿಣ ಅಂಭೋದೌ ಸಮುದ್ರೇ, ಮರ್ಕಟೈಃ ಕಪಿಬಿರ್ನಲಾದಿಭಿಃ, ಸೇತುಂ, ಬಂಧಯಾಮಾಸ। ಬಂಧಬಂಧನೇ-ಧಾ.ಸಕ.ಕರ್ತರಿ ಲಟ್.ಪರ.ಪ್ರ.ಏ। ತೇನ ಸೇತುರೂಪೇಣ ವರ್ತ್ಮನಾ ಮಾರ್ಗೇಣ, ಸಸೈನ್ಯಸ್ಸನ್, ನಕ್ತಂ ರಾತ್ರತ್ರೌಚರಂತೀತಿ ನಕ್ತಂ ಚರಾಣಾಂ ರಾಕ್ಷಸಾನಾಂ ಪುರಂ ಲಂಕಾಂ, ಯಯೌ॥೧೩॥

ಸ ಸೇತುಂ ದಕ್ಷಿಣಾನಾಂಭೋದೌ ಬಂಧಯಾಮಾಸ ಮರ್ಕಟೈಃ।
ಸಸೈನ್ಯೋ ವರ್ತ್ಮನಾತೇನ ನಕ್ತಂಚರ ಪುರಂ ಯಯೌ॥೧೩॥

ಅರ್ಥ:- ಸಃ = ರಾಮದೇವರು. ದಕ್ಷಿಣಾಂಬೋಧೌ= ದಕ್ಷಿಣ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಮರ್ಕಟೈಃ = ನಲಾ ದಿಕಪಿಗಳಿಂದ ಸೇತುಂ = ಸೇತುವನ್ನು ಬಂಧಯಾಮಾಸ = ಕಟ್ಟಿಸಿದರು. ತೇನ = ಅಂಥಾ ವರ್ತ್ಮನಾ = ಸೇತು ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಸಸೈನ್ಯಃ (ಸನ್) = ಸೈನ್ಯದಿಂದ ಸಹಿತರಾಗಿ, ನಕ್ತಂ, ಚರಂ, ಪುರಃ = ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ, ಸಂಚರಿಸುವ, ರಾಕ್ಷಸರ ಪುರವಾದ ಲಂಕೆಯನ್ನು ಯಯೌ = ಸೇರಿದರು ॥೧೩॥

ನಿಜಘ್ನುರಿತಿ॥ ಸಹಲಕ್ಷ್ಮಣಾಃ, ವಾನರಾಃ, ರಾಕ್ಷಸಸ್ಯರಾವಣಸ್ಯಾನೀಕಂ ಸೈನ್ಯಂ, ನಿಜಘ್ನುಃ। ಹನುಮಾನ್, ಭಗವತೋ ರಾಮಸ್ಯಪ್ರೀತ್ಯೈ. ಅತಿಬಲಾನ್, ರಿಪೂನ್ ನಿಕುಂಭಾದೀನ್, ಜಘಾನ॥೧೪॥

ನಿಜಘ್ನೂರಾಕ್ಷಸಾನೀಕಂ ವಾನರಾ ಸ್ಸಹಲಕ್ಷ್ಮಣಾಃ।
ಹನುಮಾನ್ ಭಗವತ್ಪ್ರೀತ್ಯೈ ಜಘಾನಾತಿ ಬಲಾನ್‌ರಿಪೂನ್॥೧೪॥

ಅರ್ಥ:- ಸಹಲಕ್ಷ್ಮಣಾಃ = ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಸಹಿತರಾದ. ವಾನರಾಃ = ಕಪಿಗಳು ರಾಕ್ಷಸ, ಅನೀಕಂ = ರಾಕ್ಷಸನಾದ ರಾವಣನ, ಸೈನ್ಯವನ್ನು ನಿಜಘ್ನುಃ = ಸಂಹರಿಸಿದರು. ಹನುಮಾನ್ = ಹನುಮಂತ ದೇವರು. ಭಗವತ್, ಪ್ರೀತ್ಯೈ = ಷಡ್ಗುಣ ಸಂಪನ್ನರಾದ

ರಾಮದೇವರ, ಪ್ರೀತಿಗೋಸ್ಕರ, ಅತಿ, ಬಲಾನ್ = ಅಧಿಕವಾಗಿ ಶಕ್ತಿವುಳ್ಳ, ರಿಪೂನ್ = ಶತ್ರುಗಳಾದ ನಿಕುಂಭಾದಿಗಳನ್ನು ಜಘಾನ = ಸಂಹರಿಸಿದರು ॥೧೪॥

ಸ ಇತಿ॥ ಸ ಹನುಮಾನ್, ಮಹಾರಾಕ್ಷಸಾ ಇಂದ್ರಜಿತಾ ಮೋಹಿತಾನ್ ನಾಗಪಾಶಾದಿನಾ ಮೂರ್ಛಾಂ ಪ್ರಾಪಿತಾನ್, ಸರ್ವವಾನರಾನ್ ಸುಗ್ರೀವಾದೀನ್ ಗಂಧಮಾನಂ ಪರ್ವತಂ, ಆನೀಯ, ತಸ್ಮಿನ್ ಗಿರೌಗತಾನಾಂ ಓಷಧಾನಾಂ ಮೃತ ಸಂಜೀವನ್ಯಾದಿರೂಪಾಣಾಂ ವಾಯುನಾ, ಅಜೀವಯತ್ ಉತ್ಥಾಪಯಾಮಾಸ। ಜೀವಪ್ರಾಣಧಾರಣೇ- ಧಾ.ಣಿಜಂತಾತ್.ಸ.ಕರ್ಮಕಾತ್ ಕರ್ತರಿ ಲಙ್.ಪರ.ಪ್ರ.ಏ। ತದ್ಗತೌಷಧಿವಾಯುನೇತಿ ಪಾಠೇತು ತದ್ಗತ ಮೃತಸಂಜೀವನ್ಯಾದೌಷಧೀನಾಂ ವಾಯುನೇತ್ಯರ್ಥಃ॥೧೫॥

ಸೋಽಜೀವಯನ್ಮಹಾರಕ್ಷೋ ಮೋಹಿತಾಂತ್ಸರ್ವವಾನರಾನ್।
ಗಂಧಮಾದನ ಮಾನೀಯತದ್ಗತೌವಷಧವಾಯುನಾ॥೧೫॥

ಅರ್ಥ:- ಸಃ = ಆ ಹನುಮಂತ ದೇವರು. ಮಹಾರಕ್ಷಃ, ಮೋಹಿತಾನ್ = ದೊಡ್ಡ ರಾಕ್ಷಸನಾದ ಇಂದ್ರಜಿತ್ತಿನಿಂದ, ಮೂರ್ಛೆ ಹೊಂದಿಸಲ್ಪಟ್ಟಂಥಾ. ಸರ್ವ, ವಾನರಾನ್ = ಸಮಸ್ತರಾದ, ಕಪಿಗಳನ್ನು ಗಂಧಮಾದನಂ = ಗಂಧಮಾದನ ಪರ್ವತವನ್ನು ಆನೀಯ = ತಂದು. ತತ್, ಗತ, ಔಷಧ, ವಾಯುನಾ = ಆ ಗಂಧಮಾದನ ಪರ್ವತದಲ್ಲಿ, ಇದ್ದ ಮೃತ ಸಂಜೀವಿನ್ಯಾ ದ್ಯೌಷದದ, ಗಾಳಿಯಿಂದ. ಅಜೀವಯತ್= ಬದುಕಿಸಿದರು ॥೧೫॥

ಅಸಂಖ್ಯಾನಿತಿ॥ ರಾಮಃ, ನವಿದ್ಯತೇಸಂಖ್ಯಾ ಸಂಖ್ಯಾಪರಿಚ್ಛೇದಃ ಯೇಷಾಂ ತಾನ್, ರಾಕ್ಷಸಾನ್, ಕುಂಭಕರ್ಣಂ ರಾವಣಾನುಜಂ, ರಾವಣಂ ಚಹತ್ವಾ, ವಿಭೀಷಣಂ ರಾವಣಾನುಜಂ, ರಕ್ಷಸಾಂ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯೇ ಆಧಿಪತ್ಯೇ, ಅಭ್ಯಷೇಚಯತ್। ಷಿರಕ್ಷಣೇ - ಧಾ.ಸಕ. ಣಿಜಂತ. ಕರ್ತರಿಲಙ್ ಪರ. ಪ್ರ.ಏ। ಅಭ್ಯಚಿ ಕಲ್ಪಪದಿತ್ಯಪಿಕ್ವಚಿತ್ ಪಾಠಃ ॥೧೬॥

ಅಸಂಖ್ಯಾನ್ ರಾಕ್ಷಸಾನ್ ಹತ್ವಾ ಕುಂಭಕರ್ಣಂ ಚ ರಾವಣಮ್।
ರಾಮೋ ವಿಭೀಷಣಂ ರಕ್ಷಸಾಮ್ರಾಜ್ಯೇ ಸೋಽಭ್ಯಷೇಚಯತ್॥೧೬॥

ಅರ್ಥ:- ಸಃ = ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ. ರಾಮಃ = ರಾಮದೇವರು ಅಸಂಖ್ಯಾನ್ = ಸಂಖ್ಯಾ ರಹಿತರಾದ ರಾಕ್ಷಸಾನ್ = ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ಕುಂಭಕರ್ಣಂ = ಕುಂಭಕರ್ಣನನ್ನು ರಾವಣಂ ಚ = ರಾವಣನನ್ನು ಕೂಡ. ಹತ್ವಾ = ಸಂಹರಿಸಿ. ವಿಭೀಷಣಂ = ವಿಭೀಷಣನನ್ನು ರಕ್ಷಃ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯೇ = ರಾಕ್ಷಸರ, ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಭಿಷೇಚಯತ್ = ಅಭಿಷೇಕ ಮಾಡಿಸಿದರು ॥೧೬॥

ಅಶೋಕೇತಿ॥ ರಾಮಃ ಅಶೋಕಸ್ಯತನ್ನಾಮಕವನಸ್ಯ ಮೂಲಂ ಸಮೀಪಂ, ಆಸಾದ್ಯ ಪ್ರಾಪ್ಯ, ನಿತ್ಯಂಸದಾವಿಯೋಗಿನೀಂ ಸ್ವಾವಿರಹಿಣೀಂ ದೇವೀಂ, ಜಾನಕೀಂ ಜನಕಪುತ್ರೀಂ ಸೀತಾಂ, ಮಂದಾನಾಮಜ್ಞಾನಿನಾಂ ದೃಶಾಂ ದೃಷ್ಟೀನಾಮಪಿ, ಯದ್ವಾ-ಮಂದಾಸ್ವಲ್ಪಾದೃರ್ಕ್ ಜ್ಞಾನಂ ಯೇಷಾಂ ತೇಷಾಮಪಿ, ದರ್ಶಮಾಮಾಸ। ದೃಶಿರ್ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೇ - ಧಾ. ಣಿಚಿಂತ. ಕರ್ತರಿಲಿಟ್, ಪರ, ಪ್ರ, ಏ। ರಾಮಸ್ಯಾಶೋಕ ವನಗಮನಂ ರಾಮಾಯಣದ್ಯನುಕ್ತಮಪಿ ಭಾಗವ ತೋಕ್ತ ತ್ವಾನ್ನ ಕಲ್ಪಿತ ಮಿತಿ ಧ್ಯೇಯಮ್ ॥೧೭॥

ಅಶೋಕಮೂಲ ಮಾಸಾದ್ಯ ದರ್ಶಮಾಮಾಸಜಾನಕೀಮ್ ।
ನಿತ್ಯಾಽವಿಯೋಗಿ ನೀಂ ದೇವೀಂ ರಾಮೋಮಂದ ದೃಶಾಮಪಿ ॥೧೭॥

ಅರ್ಥ:- ರಾಮಃ = ರಾಮದೇವರು. ಅಶೋಕ, ಮೂಲಂ = ಅಶೋಕ ನಾಮಕವಾದ ವನದ, ಸಮೀಪವನ್ನು ಆಸಾದ್ಯ = ಹೊಂದಿ ನಿತ್ಯ. ಅವಿಯೋಗಿನೀಂ = ನಿರಂತರದಲ್ಲಿ, (ಪತಿಯು) ವಿಯೋಗವಿಲ್ಲದಂಥಾ ದೇವೀಂ = ಕ್ರೀಡಾದಿ ಗುಣಯುಕ್ತರಾದ ಜಾನಕೀಂ = ಜನಕಪುತ್ರಿಯಾದ ಸೀತಾದೇವಿಯವರನ್ನು ಮಂದ, ದೃಶಾಮಪಿ = ಅಜ್ಞ ಜನರ, ದೃಷ್ಟಿಗಳಿಗೂ (ಅಥವಾ) ಸ್ವಲ್ಪವಾದ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳ ಜನರಿಗೂ, ದರ್ಶಿಯ ಮಾಸ = ತೋರಿಸಿದರು ॥೧೭॥

ಹನುಮದಿತಿ॥ ಪುರುಷಾಭ್ಯಾಂ ಕ್ಷರಾಕ್ಷರಾಭ್ಯಾಮುತ್ತಮಃ, ರಾಮಃ, ಹನುಮತ್ತ್ರಮುಖ್ಯೈಃ ಕಪಿಭಿಃ, ದೇವ್ಯಾ ಸೀತಯಾಚ, ಸಾರ್ಧಂ ಸಹ ಪುಷ್ಪಕಂ ವಿಮಾನಂ, ಆರುಹ್ಯ, ನಿಜಾಂನಗರೀಂ ಅಯೋಧ್ಯಾಂ ಜಗಾಮ॥ ಗಮಲೃಗತೌ - ಧಾ. ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಿಟ್. ಪರ. ಪ್ರ.ಏ ॥೧೮॥

ಹನುಮತ್ಪ್ರಮುಖೈಸ್ಸಾರ್ಧಂ ದೇವ್ಯಾಚ ಪುರುಷೋತ್ತಮಃ ।
ಆರುಹ್ಯ ಪುಷ್ಪಕಂ ರಾಮೋಜಗಾಮ ನಗರೀಂ ನಿಜಾಮ್ ॥೧೮॥

ಅರ್ಥ:- ಪುರುಷ, ಉತ್ತಮಃ = ಕ್ಷರಾಕ್ಷರ ಪುರುಷರ ದೆಸೆಯಿಂದ, ಉತ್ತಮರಾದ ರಾಮಃ = ರಾಮ ದೇವರು. ಹನುಮತ್, ಪ್ರಮುಖೈಃ = ಹನುಮಂತ ದೇವರು, ಮೊದಲಾಗಿವುಳ್ಳ ಕಪಿಗಳಂದ. ದೇವ್ಯಾಚ = ಸೀತಾದೇವಿಯಿಂದ ಕೂಡ ಸಾರ್ಧಂ = ಕೂಡಿ ಪುಷ್ಪಕಂ = ಪುಷ್ಪಕ ವಿಮಾನವನ್ನು ಆರುಹ್ಯ = ಏರಿ. ನಿಜಾಂ = ಸ್ವಕೀಯವಾದ ನಗರೀಂ = ಅಯೋಧ್ಯಾಪುರವನ್ನು ಕುರಿತು ಜಗಾಮ = ಹೋದರು ॥೧೮॥

ಭರತಇತಿ॥ ಭಕ್ತ್ಯಾ ರಾಮವಿಷಯಿಣ್ಯಾ ಭರಿತಃ, ಭರತಃ, ರಾಮಂ, ಅಭ್ಯೇತ್ಯ ಪ್ರಾಪ್ಯ, ಸ್ಯನಿರ್ವೃತಃ ಸಂತುಷ್ಟಸ್ಸನ್, ಕೃಷ್ಣಸ್ಯ ಪಾದಯೋಃ ಶ್ವಫಲ್ಕಾತ್ತನ್ನಾಮಕಾದ್ಯಾದ ವಾಜ್ಞಾತೋಽಕ್ರೂರ ಇವ, ತಸ್ಯರಾಮಶ್ಯ ಪಾದಯೋಃ ಪಪಾತ। ಪತಲೃಪತನೇ - ಧಾ. ಅಕ. ಕರ್ತರಿಲಟ್. ಪರ. ಪ್ರ. ॥ ರಾಮಪಾದಾವನಮದಿತಿ ಭಾವಃ ॥೧೯॥

ಭರತೋಭಕ್ತಿ ಭರಿತೋ ರಾಮಮಭ್ಯೇತ್ಯ ನಿರ್ವೃತಃ ।
ಪಪಾತ ಪಾದಯೊ ಸ್ತಸ್ಯ ಕೃಷ್ಣ ಸ್ಯೇವ ಶ್ವಫಲ್ಕಜಃ ॥೧೯॥

ಅರ್ಥ:- ಭಕ್ತಿಭರಿತಃ = (ರಾಮ ದೇವರಲ್ಲಿ) ವಿಶ್ವಾಸದಿಂದ ಪೂರ್ಣನಾದ. ಭರತಃ = ಭರತನು. ರಾಮಂ = ರಾಮದೇವರನ್ನು ಅಭ್ಯೇತ್ಯ = ಹೊಂದಿ ನಿರ್ವೃತಃ (ಸನ್)= ಸಂತುಷ್ಟನಾಗಿ. ಕೃಷ್ಣಸ್ಯ = ಕೃಷ್ಣದೇವರ. ಪಾದಯೋಃ = ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ವಫಲ್ಕಜ, ಇವ = ಶ್ವಫಲ್ಕ ನಾಮಕ ಯಾದವನ ದೆಸೆಯಿಂದ, ಹುಟ್ಟಿದ ಅಕ್ರೂರನೋ ಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ತಸ್ಯ = ಆ ರಾಮ ದೇವರ. ಪಾದಯೋಃ = ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಪಪಾತ = ಬಿದ್ದನು (ವಂದಿಸಿದನೆಂತಭಾವ) ॥೧೯॥

ತಮಿತಿ ॥ ರಘೋರ್ಗೋತ್ರಾಪತ್ಯಂಪುಮಾನ್ ರಾಘವಃ, ರಾಮಃ, ತಂ ಭರತಂ, ಉತ್ಥಾಪ್ಯ, ಪರಿಷ್ವಜ್ಯ ಆಲಿಂಗ್ಯ, ಸರ್ವೈಃ ಜನ್ಯೈಃ, ಸಂಪೂಜಿತಃ ಸನ್, ಅಂತಪುರಂ ಗತಸ್ಸನ್, ಜನನೀಂ ಕೌಸಲ್ಯಾಂ, ಅಭ್ಯವಂದತ ಅನಮತ್। ವದಿ ಅಭಿವಾದನ ಸ್ತುತ್ಯೋಃ-ಧಾ.ಸಕ.ಕರ್ತರಿ ಲಙ್.ಆತ್ಮ.ಪ್ರ.ಏ॥೨೦॥

ತಮುತ್ಥಾಪ್ಯ ಪರಿಷ್ವಜ್ಯ ರಾಘವೋಂತಃ ಪುರಂಗತಃ ।
ಸಂಪೂಜಿತೋ ಜನ್ಯೈಸ್ಸರ್ವೈರ್ಜನನೀ ಮಭ್ಯವಂದತ ॥೨೦॥

ಅರ್ಥ:- ರಾಘವಃ = ರಘುಕುಲೋತ್ಪನ್ನರಾದ ರಾಮದೇವರು ತಂ = ಆ ಭರತನನ್ನು ಉತ್ಥಾಪ್ಯ = ಎಬ್ಬಿಸಿ ಪರಿಷ್ವಜ್ಯ = ಆಲಿಂಗನ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸರ್ವೈಃ = ಸಮಸ್ತರಾದ ಜನ್ಯೈಃ = ಜನರಿಂದ ಸಂಪೂಜಿತಃ (ಸನ್) = ಮಾನ ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟವರಾಗಿ ಅಂತಃಪುರಂ = ರಾಣಿ ವಾಸಸ್ಥಳವನ್ನು ಕುರಿತು. ಗತಃ (ಸನ್) = ಹೋದವರಾಗಿ ಜನನೀಂ = ತಾಯಿಯಾದ ಕೌಸಲ್ಯಾ ದೇವಿಯನ್ನು ಅಭ್ಯವಂದತ = ನಮಸ್ಕರಿಸಿದರು ॥೨೦॥

ರಾಮ ಇತಿ॥ ರಾಮಃ, ರಾಜ್ಯೇ ಅಭಿಷಿಕ್ತಸ್ಸನ್, ಜಗತೀಂ ಭೂಮಿಂ ಶಶಾಸ ಪಾಲಯಾಮಾಸ। ಶಾಸು ಅನುಶಿಷ್ಟಾ-ಧ.ಸಕ.ಕರ್ತರಿ ಲಿಟ್.ಪರ.ಪ್ರ.ಏ। ಧರ್ಮಾನ್ ವರ್ಣಾಶ್ರಮೋಚಿತಾನ್, ಅಶಿಕ್ಷಯತ್ ಸ್ವಾಚಾರೇಣ ಕರ್ತವ್ಯತಯಾ ಗ್ರಾಹಯಾಮಾಸ। ಜನಾನಿತಿ ಶೇಷಃ। ಣ್ಯಂತತಯಾ ದ್ವಿಕರ್ಮತಾ। ಶಿಕ್ಷವಿದ್ಯೋಪಾದಾನೇ-ಧಾ.ಸಕ.ಕರ್ತರಿ ಲಙ್.ಪರ.ಪ್ರ.ಏ॥ ಪೂರ್ಣಃ ದೇಶ ಕಾಲಗುಣೈರ್ವಾಪ್ತಃ, ಸುಖೀ, ಪ್ರಭುಃ ಸಮರ್ಥೋ ರಾಮಃ, ಸಂಪದಃ ಸಂಮೃದ್ಧೀಃ, ಬುಭುಜೇ। ಭುಜ ಪಾಲನಾಭ್ಯವಹಾರಯೋಃ-ಧಾ.ಸಕ.ಕರ್ತರಿ ಲಿಟ್.ಆತ್ಮ.ಪ್ರ.ಏ॥೨೧॥

ರಾಮೋ ರಾಜ್ಯಾಭಿಷಕ್ತಸ್ಸನ್ ಚ್ಛಶಾಸ ಜಗತೀಂ ಪ್ರಭುಃ।
ಧರ್ಮಾನ ಶಿಕ್ಷಯ ತ್ಪೂರ್ಣೋಭುಭುಜೇ ಸಂಪದಸ್ಸುಖೀ॥೨೧॥

ಅರ್ಥ:- ರಾಮಃ = ರಾಮದೇವರು. ರಾಜ್ಯೇ, ಅಭಿಷಿಕ್ತಃ (ಸನ್) = ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ, ಅಭಿಷೇಕ ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟವರಾಗಿ, ಜಗತೀಂ = ಭೂಮಿಯನ್ನು ಶಶಾಸ = ರಕ್ಷಿಸಿದರು. ಧರ್ಮಾನ್ = ವರ್ಣಾಶ್ರಮೋಚಿತ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು (ಜನಾನ್ = ಜನರನ್ನು) ಅಶಿಕ್ಷಯತ್ = (ತಮ್ಮ ಆಚಾರದಿಂದ) ತಿಳಿಯುವಂತೆ ಮಾಡಿದರು. ಪೂರ್ಣಃ = ಪೂರ್ಣರಾದ. ಸುಖೀ = ಸುಖವುಳ್ಳವರಾದ ಪ್ರಭುಃ = ಸಮರ್ಥರಾದ ರಾಮದೇವರು ಸಂಪದಃ ವೈಭವಗಳನ್ನು ಬುಭುಜೇ = ಅನುಭವಿಸಿದರು ॥೨೧॥

ಸನಕೇತಿ॥ ಮಾರಿರ್ತಿಹನುಮಾನ್, ರಾಮಸ್ಯ ಅಂತಿಕೇ ಸಮೀಪೇ ಸನಕಾದೀನ್ ಮುನೀಂಶ್ಚ, ತೇಷಾಂ ಸನಕಾದೀನಾಂ ವಂಶ್ಯಾನ್ ಉಪದೇಶ ಪರಂಪರಾತ್ಮಕ ವಂಶೀ ಭವಾನ್, ಅನ್ಯಾನ್ ದುರ್ವಾಸಃ ಪ್ರಭೃತೀನ್ ಮುನೀಂಶ್ಚ, ಶ್ರುತೀನಾಂ ವೇದಾನಾಂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾ ವಿಶೇಷಾನ್ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಪ್ರಭೇದಾನ್, ಸಮಶಿಕ್ಷಯತ್ ಗ್ರಾಹಯಾಮಾಸ। ದ್ವಿಕರ್ಮಕ ಪ್ರಯೋಗಃ॥೨೨॥

ಸನಕಾದೀಂಶ್ಚ ತದ್ವಂಶ್ಯಾನ್ಮುನೀನನ್ಯಾಂಶ್ಚ ಮಾರುತಿಃ।
ರಾಮಾಂತಿಕೇಶ್ರುತಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾ ವಿಶೇಷಾಂತ್ಸಮ ಶಿಕ್ಷಯತ್॥೨೨॥

ಅರ್ಥ:- ಮಾರುತಿಃ = ವಾಯುಪುತ್ರರಾದ ಹನುಮಂತ ದೇವರು ರಾಮ, ಅಂತಿಕೇ = ರಾಮದೇವರ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಸನಕ, ಆದೀಂಶ್ಚ = ಸನಕರೇ, ಮೊದಲಾಗಿವುಳ್ಳ ಋಷಿಗಳನ್ನೂ, ತತ್, ವಂಶ್ಯಾನ್ = ಆ ಸನಕಾದಿಗಳ, ವಂಶದವರಾದ ಅನ್ಯಾನ್ = ಮತ್ತು ಕೆಲವರಾದ ಮುನೀಂಶ್ಚ = ದುರ್ವಾಸರು ಮೊದಲಾದ ಋಷಿಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಶ್ರುತಿ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾ, ವಿಶೇಷಾನ್ = ವೇದಗಳ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳ, ಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನು ಸಮಶಿಕ್ಷಿಯತ್ = ಉಪದೇಶದಿಂದ ತಿಳಿಯಪಡಿಸಿದರು ॥೨೨॥

ಸುರಾಣಕಾನಿತಿ॥ ಸ ರಾಮಃ, ಸುರಾಣಕಾನ್ ತನ್ನಾಮಕಾನ್ ದೈತ್ಯಾನ್, ತಮಃ ನರಕಂ, ನೇತುಂ ಪ್ರಾಪಯಿತುಂ, ಜಾನಕೀಂ ಸೀತಾಂ, ತತ್ಯಾಜೇವ। ವಸ್ತು ತಸ್ತುನ ತ್ಯಾಗ ಇತಿ ಭಾವಃ। ತ್ಯಜಹಾನೌ_ಧಾ.ಸಕ.ಕರ್ತರಿ ಲಿಟ್.ಪರ.ಪ್ರ.ಏ। ತ್ಯಾಗಾಭಾವಂ ಸಮರ್ಥಯತಿ-ವ್ಯಾಪ್ತತ್ವಾದಿತಿ। ತಸ್ಯಾ ಸೀತಾಯಾಃ, ವ್ಯಾಪ್ತತ್ವಾತ್ ಪರಮ ಮಹತ್ಪರಿಮಾಣವತ್ವಾತ್, ನಿರವದ್ಯತ್ವಾತ್ ದೋಷರಹಿತತ್ವಾಚ್ಚ, ತ್ಯಾಗಃ ಸ್ವಸಮೀಪದೇಶಾನಿರ್ಯಾಪಣಂ, ಕಥಂ ಭವೇತ್। ನ ಕಥಮಪೀತ್ಯರ್ಥಃ॥೨೩॥

ಸುರಾಣಕಾಂ ಸ್ತಮೋನೇತುಂ ತತ್ಯಾಜೇವ ಸಜಾನಕೀಮ್।
ವ್ಯಾಪ್ತತ್ವಾನ್ನಿರವದ್ಯತ್ವಾತ್ತಸ್ಯಾಸ್ತ್ಯಾಗಃ ಕಥಂ ಭವೇತ್॥೨೩॥

ಅರ್ಥ:- ಸಃ = ಆ ರಾಮದೇವರು ಸುರಾಣಕಾನ್ = ಸುರಾಣಕರೆಂತೆಂಬುವ ದೈತ್ಯರನ್ನು ತಮಃ = ನರಕವನ್ನು ನೇತುಂ = ಹೊಂದಿಸುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಜಾನಕೀಂ = ಜನಕ ಪುತ್ರಿಯಾದ ಸೀತಾದೇವಿಯವರನ್ನು, ತತ್ಯಾಜೇವ = ಬಿಟ್ಟವರಂತೆ ಇದ್ದರು.

ತಸ್ಯಾಃ = ಆ ಸೀತಾ ದೇವಿಯವರಿಗೆ ವ್ಯಾಪ್ತ ತ್ವಾತ್ = ವ್ಯಾಪ್ತತ್ವದ ದೆಸೆಯಿಂದ ನಿರವದ್ಯತ್ವಾತ್ = ದೋಷ ರಹಿತತ್ವದ ದೆಸೆಯಿಂದ ಕೂಡ ತ್ಯಾಗಃ = ಬಿಡೋಣವು ಕಥಂ = ಹೇಗೆ ಭವೇತ್ = ಆ ದೀತು ॥ ೨೩॥

ಸ್ವಾತ್ಮನಮಿತಿ॥ ಅಥ ಸೀತಾ ತ್ಯಾಗಾನಂತರಂ, ಸ ರಾಮಃ, ಸ್ವಾತ್ಮಾನಂ ಸ್ವಸ್ವರೂಪಂ. ಯಜ್ಞಪುರುಷಂ ಯಜ್ಞನಾಮಕಂ ಪೂರ್ಣಷಡ್ಗುಣಂ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣಂ, ಯಜ್ಞೇನ ಅಶ್ವಮೇಧಾದಿನಾ, ಅಯಜತ ಪ್ರೀಣಯಾಮಾಸ। ಯಜ ದೇವ ಪೂಜಾ ಸಂಗತಿ ಕರಣದಾನೇಷು–ಧಾ.ಸಕ.ಕರ್ತರಿ ಲಙ್.ಆತ್ಮ.ಪ್ರ.ಏ। ಸತೀ ನಿರ್ದೋಷಾ, ಸೀತಾ, ತತ್ರಯಜ್ಞಸ್ಥಲೇ ಆಗತಾ ಸತಿ, ವೇದ್ಯಾಂ ಯಜ್ಞಾರ್ಥಂ ಪರಿಷ್ಕೃತಾಯಾಂಭುವಿ. ಅಂತರ್ದಧೆ ಅದೃಶ್ಯಾ ಅಭೂತ್ಕಿಲ॥೨೪॥

ಸ್ವಾತ್ಮಾನಂ ಯಜ್ಞಪುರುಷಂ ಯಜ್ಞೇನಾಯಜತಾಥಸಃ।
ತತ್ರಾಗತಾ ಸತೀಸೀತಾ ವೇದ್ಯಾಮಂತರ್ದಧೇಕಿಲ॥೨೪॥

ಅರ್ಥ:- ಅಥ = ಸೀತಾ ತ್ಯಾಗಾ ನಂತರದಲ್ಲಿ. ಸಃ = ಆ ರಾಮದೇವರು. ಸ್ವ, ಆತ್ಮಾನಂ = ತಮ್ಮ, ಸ್ವರೂಪ ಭೂತರಾದ, ಯಜ್ಞ, ಪುರುಷಂ = ಯಜ್ಞನೆಂಬುವ, ಪುರುಷನಾದ ನಾರಾಯಣ ದೇವರನ್ನು ಯಜ್ಞೇನ = ಅಶ್ವಮೇಧಾದಿ ಯಜ್ಞದಿಂದ. ಅಯಜತ್ = ಸಂತೋಷ ಪಡಿಸಿದರು. ಸತೀ = ದೋಷರಹಿತರಾದ. ಸೀತಾ = ಸೀತಾದೇವಿಯವರು ತತ್ರ = ಆ ಯಜ್ಞಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ. ಆಗತಾ (ಸತೀ) = ಬಂದವರಾಗಿ. ವೇದ್ಯಾಂ = ಯಜ್ಞವೇದಿಯಲ್ಲಿ. ಅಂತದರ್ಧೇ ಕಿಲ = ಅ ದೃಶ್ಯರಾದರಂತೆ ॥೨೪॥

ಧರ್ಮಮಿತಿ॥ ರಾಘವಃ ರಾಮಃ, ಧರ್ಮಂ ವರ್ಣಾಶ್ರಮಧರ್ಮ ಪ್ರತಿಪಾದಕಶಾಸ್ತ್ರಂ, ಸಾಂಖ್ಯಾಂ ಜ್ಞಾನಯೋಗಂ ಚ, ಯೋಗಂಚ ಕರ್ಮಯೋಗ ಶಾಸ್ತ್ರಂಚ, ವರ್ತಯಾಮಾಸ ಪ್ರಾವರ್ತಯತ್। ವೃತುವರ್ತನೇ–ಧಾ.ಸಕ.ಕರ್ತರಿ.ಲುಙ್.ಪರ.ಪ್ರ.ಏ। ತದಾ ಸಂಪದಸಮೃದ್ಧಯಃ, ನನೃತುಃ ಪ್ರಕಟಿತಾ ಬಭೂವುಃ। ನೃತಿಗಾತ್ರ ವಿಕ್ಷೇಪೇ–ಧಾ.ಸಕ.ಕರ್ತರಿ ಲಿಟ್.ಪರ.ಪ್ರ.ಬ॥೨೫॥

ಧರ್ಮಂ ಸಾಂಖ್ಯಾಂ ಚ ಯೋಗಂ ಚ ವರ್ತಯಾಮಾಸ ರಾಘವಃ।
ಪ್ರಾವೋಚನ್ಮರುತಸ್ತೂನುಸ್ಸಂಪದೋ ನನೃತುಸ್ತದಾ॥೨೫॥

ಅರ್ಥ:- ರಾಘವಃ = ರಘುಕುಲೋತ್ತ್ವನ್ನರಾದ ರಾಮದೇವರು. ಧರ್ಮಂ = ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು. ಸಾಂಖ್ಯಂಚ = ಜ್ಞಾನ ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನೂ ಯೋಗಂಚ = ಕರ್ಮ ಯೋಗ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಕೂಡ. ವರ್ತಯಾಮಾಸ = ಪ್ರವರ್ತನ ಮಾಡಿಸಿದರು. ಮರುತಃ = ವಾಯು ದೇವರ ಸೂನುಃ = ಮಗನಾದ ಹನುಮಂತ ದೇವರು ಪ್ರಾವೋಚತ್ = ಪ್ರವಚನ ಮಾಡಿದರು. ತದಾ = ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂಪದಃ = ಐಶ್ವರ್ಯಗಳು ನನೃತುಃ = ನರ್ತನ ಮಾಡಿದವು ॥೨೫॥

ಪ್ರಕೃತ್ಯೇತಿ॥ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾಸ್ವಭಾವೇನ, ಜನ್ಮಾರಭ್ಯೇತ್ಯರ್ಥಃ। ಪರಮಹಂಸಾಃ ಸನ್ಯಾಸಿಭೂತಾಃ, ಬ್ರಹ್ಮಣಃ, ಮಾನಸಾಃ। ಮನಸ್ಸಂಬಧಿನಃ, ಸುತಾಃ ಸನಕಾದ್ಯಾಃ, ತತಃ ಹನುಮತಃ, ಶ್ರುತ್ವಾ, ತತ್ವಂ, ಅಂಜಸಾಸಮ್ಯಕ್, ವ್ಯಾಚಖ್ಯುಃ ಅನ್ಯೇಭ್ಯಪ್ರಾವೋಚನ್। ಚಕ್ಷಿಙ್‌ವ್ಯಕ್ತಾಯಾಂ ವಾಚಿ - ಧಾ.ಸಕ.ಕರ್ತರಿ ಲಿಟ್.ಪರ.ಪ್ರ.ಬ॥೨೬॥

ಪ್ರಕೃತ್ಯಾಪರಮಾಹಂಸಾ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಮಾನಸಾಸ್ಸುತಾಃ।
ಸನಕಾದ್ಯಸ್ತತಶ್ಶ್ರುತ್ವಾ ವ್ಯಾಚಖ್ಯುಸ್ತತ್ವಮಂಜಸಾ॥೨೬॥

ಅರ್ಥ:- ಪ್ರಕೃತ್ಯಾ = ಸ್ವಭಾವದಿಂದ ಪರಮಾ ಹಂಸಾಃ = ಪರಮಹಂಸನಾಮಕ ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳಾದ. ಬ್ರಹ್ಮಣಃ = ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ಮಾನಸಾಃ = ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವರಾದ ಸುತಾಃ = ಮಕ್ಕಳಾದ ಸನಕ. ಆದ್ಯಾಃ = ಸನಕರು, ಮೊದಲಾಗಿವುಳ್ಳವರು ತತಃ = ಆ ಹನುಮಂತ ದೇವರ ದೆಸೆಯಿಂದ ಶ್ರುತ್ವಾ = (ವೇದಾರ್ಥವನ್ನು) ಶ್ರವಣ ಮಾಡಿ ತತ್ವಂ = ತತ್ವವನ್ನು. ಅಂಜಸಾ = ನೆಟ್ಟಗೆ. ವ್ಯಾಚಖ್ಯುಃ = ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದರು ॥೨೬॥

ನಮ ಇತಿ॥ ರಾಮಾಯ ಮನೋಹರಾಯ, ರಾಮಾಯನಮಃ। ರಾಮ ಮನೊಹರ, ಹೇರಾಮ,ತೇ ತುಭ್ಯಂ ನಮಃ, ಅಸ್ತು ಅಸಭುವಿ-ಲೋಟ್.ಪರ.ಪ್ರ.ಏ.। "ರಾಮನಾಮ ನಮೋಸ್ತುತೇ" ಇತಿ ಪಾಠೇ ಹೇರಾಮ, ತೇ ತುಭ್ಯಂ, ನಾಮ ಪ್ರಾಕಾಶ್ಯೇನ, ನಮಃ ಅಸ್ತು ಇತಿ ವ್ಯಾಖ್ಯೇಯಮ್। ರಾಮಃ ಸ್ವಾಮೀ ಅಸ್ಮಾಕಂ ನಿಯಾಮಕಃ, ರಾ.ಃ, ಗತಿಃ ಪ್ರಾಪ್ಯಃ। ಇತಿ, ಲೋಕಾಜನಾಃ ವಿಚುಕ್ರುಶುಃ ಉಚ್ಚೈರುಕ್ತವಂತಃ ಕೃಶ ಆಹ್ವಾನೇರೋದನೇಚ-ಧಾ.ಅಕ.ಕರ್ತರಿ.ಲಿಟ್.ಪರ.ಪ್ರ.ಬ॥೨೭॥

ನಮೋ ರಾಮಾಯ ರಾಮಾಯ ರಾಮ ರಾಮ ನಮೋಸ್ತುತೇ।
ರಾಮ ಸ್ವಾಮೀ ಗತೀ ರಾಮ ಇತಿ ಲೋಕಾವಿಚುಕ್ರುಶುः॥೨೭॥

ಅರ್ಥ:- ರಾಮಾಯ = ಮನೋಹರನಾದ ರಾಮಾಯ = ರಾಮದೇವರಿಗೋಸ್ಕರ ನಮः = ನಮಸ್ಕಾರವು. ರಾಮ = ಮನೋಹರನಾದ. ಹೇ ರಾಮ = ಎಲೈರಾಮ ದೇವರೇ ತೇ = ನಿಮಗೋಸ್ಕರ ನಮः = ನಮಸ್ಕಾರವು. ಅಸ್ತು = ಆಗಲಿ. ರಾಮः = ರಾಮದೇವರು. ಸ್ವಾಮೀ = ನಿಯಾಮಕರು ರಾಮः = ರಾಮದೇವರು ಗತಿः = ಗಮ್ಯರು. ಇತಿ = ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಲೋಕಾः = ಜನರು ವಿಚುಕ್ರುಶುः = ಶಬ್ದ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು ॥೨೭॥

ದೇವ ಇತಿ॥ ದೇವः ರಾಮः, ಸ್ವೀಯಂ ಧಾಮ ವೈಕುಂಠ ಸ್ಥಾನಂ, ಜಿಗಮಿಷುರ್ಗಂತು ಮಿಚ್ಛುಸ್ಸನ್, ಸುರೈರ್ದೇವಯಃ, ಅಭ್ಯರ್ಥಿತಃ ಸ್ವಸ್ತಾನ ಮೇಹೀತಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿತೋಽಭೂತ್ ದೇವಸ್ಯಜಿಗಮಿಷಾಂ ವಿಜ್ಞಾಯ ದೇವಾಃ ಪ್ರಾರ್ಥಿತವಂತ ಇತಿ ಭಾವः। ರಾಮೇಣಚೋದಿತः ಆದೌ ತ್ವಂ ಗಚ್ಛೇತಿ ಪ್ರೇರಿತः, ಲಕ್ಷ್ಮಣः ಶೇಷೋಭೂತ್ವಾ, ದುಗ್ಧಾಬ್ಧಿಂ ಕ್ಷೀರಸಮುದ್ರಂ, ಪ್ರಯಯೌ॥೨೮॥

ದೇವೋಜಿಗಮಿಷುರ್ಧಾಮ ಸ್ವೀಯಮಭ್ಯರ್ಥಿತಸ್ಸುರೈः।
ದುಗ್ಧಾಬ್ಧಿಂ ಪ್ರಯಯೌಶೇಷೋಲಕ್ಷ್ಮಣೋ ರಾಮಚೋದಿತः॥೨೮॥

ಅರ್ಥ:- ದೇವः = ರಾಮದೇವರು ಸ್ವೀಯಂ = ಸ್ವಕೀಯವಾದ, ಧಾಮ = ವೆಂಕುಠಾಖ್ಯ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕುರಿತು ಜಿಗಮಿಷುः (ಸನ್) = ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಲಿಚ್ಛಿಸಿದವರಾಗಿ ಸುರೈः = ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಅಭ್ಯರ್ಥಿತः = (ಸ್ವಸ್ಥಾನ ಸೇರುವುದಕ್ಕಾಗಿ) ಪ್ರಾರ್ಥಿತರಾದರು. ರಾಮ, ಚೋದಿತः = ರಾಮದೇವರಿಂದ (ನೀನು ಹೊರಡು ಯೆಂತ) ಪ್ರೇರಿತರಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಣः = ಲಕ್ಷ್ಮಣದೇವರು. ಶೇಷः = ಶೇಷ ರೂಪಿಯು (ಭೂತ್ವಾ = ಆಗಿ) ದುಗ್ಧಾಬ್ಧಿಂ = ಕ್ಷೀರ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಪ್ರಯಯೌ = ಸೇರಿದರು ॥೨೮॥

ಸಮಾಯಾತೇತಿ॥ ಹೇಜನಾः, ಯೇಯೇ, ಮೋಕ್ಷಪದಂ ಮುಕ್ತಿಸ್ಥಾನಮಿಚ್ಛಂತೀತಿ ಮೋಕ್ಷಪದೇಚ್ಛವः; ತೇತೇ ಸರ್ವೇಯೂಯಂ, ಸಮಾಯಾತ ಸಮಾಯಾತ। ಆದರಾದ್ವಿರುಕ್ತಿः। ಯಾಪ್ರಾಪಣೇ-ಧಾ.ಸಕ.ಕರ್ತರಿ ಲೋಟ್.ಪರ.ಮ.ಬ.। ಯೇಯ ಇತಿ ವೀಪ್ಸಾಯಾಂ ದ್ವಿವಚನಮ್। ಏಕಪದಂಚೇದಮ್। ಏವಂ, ಸಮಸ್ತಶः ಸರ್ವಾಸು,

ದಿಕ್ಷುಃ, ರಾಮಃ, ದೂತ್ಯೈಃ, ಅಘೋಷಯತ್। ಘುಷಿರ್ ವಿಶಬ್ದೇನ–ಧಾ.ಸಕ.ಕರ್ತರಿ ಲಙ್.ಪರ.ಪ್ರ.ಏ॥೨೯॥

ಸಮಾಯಾತ ಸಮಾಯಾತ ಯೇ ಯೇ ಮೋಕ್ಷಸಪದೇಚ್ಛವಃ।
ಏವಮಾಘೋಷಯ ದ್ರಾಮೋ ದೂತ್ಯೈರ್ದಿಕ್ಷು ಸಮಸ್ತಶಃ॥೨೯॥

ಅರ್ಥ:– ಹೇಜನಾಃ = ಎಲೈಜನರುಗಳರಾ ಯೇಯೇ = ಯಾರು ಯಾರು ಮೋಕ್ಷ, ಪದ ಇಚ್ಛವಃ = ಮುಕ್ತಿಯ, ಸ್ಥಾನವನ್ನು, ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವ ರೋತೇತೇ = ಅಂಥಾ ಸಮಸ್ತರಾದ (ಯೂಯಂ = ನೀವುಗಳು) ಸಮಾಯಾತ ಸಮಾಯಾತ = ಬನ್ನಿರಿ ಬನ್ನಿರಿ. ಏವಂ = ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಸಮಸ್ತ ಸಃ = ಸಕಲವಾದ ದಿಕ್ಷು = ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ರಾಮಃ = ರಾಮದೇವರು ದೂತ್ಯೈಃ = ಭಟರುಗಳಂದ ಆಘೋಷ ಯತ್ = ಟಮುಕು ಹೊಡಿಸಿದರು ॥೨೯॥

ಅಥೇತಿ॥ ಅಥ ಘೋಷಣಾನಂತರಂ, ದೇವಃ ರಾಮಃ, ಸೀತಯಾ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷತಾಂ ಪ್ರಾಪ್ತಯಾ ಸಹ, ವಾನರಾಃ ಕಪಯ ಆದ್ಯಾ ಯೇಷಾಂ ರಾಕ್ಷಸಾನಾಂತ್ಯೈಃ, ನರಾದ್ಯೈರ್ಮಾನುಷಾದಿಭಿಃ, ಅನಂತತ್ಯೈರ ಪರಿಮಿತ್ಯೈಃ ಜಂತುಭಿಃ ಖಗಮೃಗಾದಿ ಪ್ರಾಣಿಭಿರಪಿ, ವೃತಸ್ಸನ್, ಉತ್ತರಾಂ ದಿಶಂ ಪ್ರತಸ್ಥೇ ಪ್ರಯಯೌ॥ ಷ್ಠಾಗತಿ ನಿವೃತ್ತೌ– ಧಾ.ಲಟ್.ಪ್ರ.ಏ। ಪ್ರಾಪಸ್ಸೃಷ್ಟಾಯಂ ಪ್ರಯಣಾರ್ಥಸ್ಸಕರ್ಮಕಃ ಆತ್ಮನೇಪದೀಚ॥೩೦॥

ಅರ್ಥ:– ಘೋಷಣಾ ನಂತರದಲ್ಲಿ ದೇವಃ = ರಾಮದೇವರು ಸೀತಯಾ = (ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಿಷಯರಾದ) ಸೀತಾದೇವಿಯವರಿಂದ ಸಹ = ಕೂಡಿ ವಾನರ, ಆದ್ಯೈಃ = ಕಪಿಗಳೇ, ಮೊದಲಾಗಿವುಳ್ಳವರಿಂದ ನರ, ಆದ್ಯೈಃ = ಮನುಷ್ಯರೇ, ಮೊದಲಾಗಿವುಳ್ಳ ಅನಂತ್ಯೈಃ = ಅಪರಿಮಿತರಾದ ಜಂತುಭಿರಪಿ = ಖಗಮೃಗಾದಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳಂದಲೂ ವೃ ತಃ (ಸನ್) = ಸುತ್ತು ಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟವರಾಗಿ ಉತ್ತರಾಂ, ದಿಶಂ = (ತಮ್ಮಪುರಕ್ಕೆ) ಉತ್ತರವಾದ, ದಿಕ್ಕನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರತಸ್ಥೇ = ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿದರು ॥೩೦॥

ತೇಷಾಮಿತಿ॥ ರಾಘವಃ ರಾಮಃ, ತೇಷಾಂ ಸ್ವೇನ ಸಮಾಗತಾನಾಂ ನರಾದೀನಾಂ, ಮೋಕ್ಷಪದಂ ಮೋಕ್ಷಾಯ ಕ್ರಮಭಾವಿ ಮುಕ್ತಯೇ ಪದಂ ವಾಸಾರ್ಹತಯಾ ವ್ಯವಸ್ಥಿತಂ ಸ್ಥಾನಂ॥ವಿ॥ ಪದಂ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ತ್ರಾಣ ಸ್ಥಾನ ಲಕ್ಷ್ಮಾಂಘ್ರೀವ ಸುಷ್ಟಿತ್ಯ ಮರಃ। ದತ್ವಾ.

ಮರುತೋ ವಾಯೋಸ್ಸುತಂ ಹನುಮಂತಂ, ಅಭ್ಯನುಜ್ಞಾಪ್ಯ ಭುವಿ ವರ್ತಸ್ವೇತ್ಯಾದಿಶ್ಯ, ಸೀತಯಾ, ಸಾರ್ಧಂ ಸಹ, ಸ್ವಮಾತ್ಮೀಯಂ, ಪರಮುತ್ತಮಂ, ಪದಂ ಸ್ಥಾನಂ, ವಿವೇಶ, ವಿಶಪ್ರವೇಶನ-ಧಾ.ಸಕ.ಕರ್ತರಿ ಲಟ್.ಪರ.ಪ್ರ.ಏ॥೩೧॥

ತೇಷಾಂ ಮೋಕ್ಷಪದಂ ದತ್ವಾಭ್ಯನುಜ್ಞಾಪ್ಯ ಮರುತ್ಸುತಮ್।
ರಾಘವಸ್ಸೀತಯಾ ಸಾರ್ಧಂ ವಿವೇಶ ಸ್ವಂ ಪರಂ ಪದಮ್॥೩೧॥

ಅರ್ಥ:- ರಾಘವಃ = ರಘುಕುಲೋತ್ಪನ್ನರಾದ ರಾಮದೇವರು ತೇಷಾಂ = ತಮ್ಮ ಕೂಡ ಬಂದ ಜನರಿಗೆ ಮೋಕ್ಷ, ಪದಂ = (ಕ್ರಮದಿಂದ) ಮೋಕ್ಷ ಹೊಂದುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ, (ವಾಸ ಮಾಡತಕ್ಕ) ಸ್ಥಲವನ್ನು ದತ್ವಾ = ಕೊಟ್ಟು ಮರುತ್, ಸುತಂ = ವಾಯುದೇವರಿಗೆ ಪುತ್ರರಾದ ಹನುಮಂತ ದೇವರನ್ನು ಅಭ್ಯನುಜ್ಞಾಪ್ಯ = (ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿರುವಂತೆ) ಅಪ್ಪಣೆ ಮಾಡಿ ಸೀತಯಾ = ಸೀತಾದೇವಿಯವರಿಂದ ಸಾರ್ಧಂ = ಕೂಡಿ, ಸ್ವಂ = ಸ್ವಕೀಯವಾದ ಪರಂ = ವೈಕುಂಠ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ವಿವೇಶ = ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರು ॥೩೧॥

ಸತ್ಯೇನೇತಿ॥ ಪ್ರಭಂಜನಸ್ಯ ವಾಯೋರಪತ್ಯಂ ಪುಮಾನ್ ಪ್ರಾಭಂಜನಿರ್ಹನುಮಾನ್, ಸತ್ಯೇನ ಯಥಾರ್ಥವಚನೇನ, ವಿರಕ್ತಿ ವೈರಾಗ್ಯಮಸ್ಯಾ ಅಸ್ತೀತಿ ವಿರಕ್ತಿಮತ್ಯಾ, ಭಕ್ತ್ಯಾಮಹಾತ್ಮ್ಯಜ್ಞಾನ ಪೂರ್ವಕ ಸುದೃಢ-ಸ್ನೇಹೇನ ಚ, ಮತ್ಯಾಯುಕ್ತ್ಯನು ಸಂಧಾನಾ ನಾತ್ಮಕ ಜ್ಞಾನ ಮನನ ಜ್ಞಾನೇನ ಚ, ಧೃತ್ಯಾಧ್ಯೈರ್ಯೇಣ ಚ, ತಪಸ್ಯಯಾ ತಪಶ್ಚರೇಣೇನ ಚ, ತಪಶ್ರೀಯೇತಿ ಪಾಠೇ ತಪಸ್ಸಮೃಧ್ಯೈತ್ಯರ್ಥಃ।ಹವಿಷಾದಶುಗಾರ್ತಿ ಕಾಲೇಷು, ರಾಮ ಮನೋಹರ ರಾಮ॥ಯದ್ವಾ-ಹೇತಿ ಸಂಬೋದನಾರ್ಥೇ, ಅವ್ಯಯನಾಮ ನೇಕಾರ್ಥತ್ವಾತ್। ಹೇರಾಮ ರಾಮ, ಆದರಾದ್ವಿರುಕ್ತಿಃ। ಇತಿ, ಸದಾ ಉಪಗಾಯನ್ ಅಧಿಕ ಮುಚ್ಚರನ್ ಸನ್ ಕಿಂಪುರುಷೇಷು ತನ್ನಾಮಕ ಪ್ರದೇಷೇಷು, ರೇಮೇಕ್ರೀಡೇ। ರಮುಕ್ರೀಡಾಯಾಂ-ಧಾ.ಅಕ.ಕರ್ತರಿ ಲಟ್.ಆತ್ಮ.ಪ್ರ.ಏ॥೩೨॥ ಇತಿತ್ಯಾದಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಮ್॥

ಸತ್ಯೇನ ಭಕ್ತ್ಯಾ ಚ ವಿರಕ್ತಿಮತ್ಯಾ
ಮತ್ಯಾ ಚ ಧೃತ್ಯಾ ಚ ತಪಸ್ಯಯಾ ಚ।
ಹೇ ರಾಮ ರಾಮೇತಿ ಸದೋಪಗಾಯನ್
ಪ್ರಾಭಂಜನಿಃ ಕಿಂ ಪುರುಷೇಷು ರೇಮೇ॥೩೨॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮತ್ಕವಿಕುಲತಿಲಕ ಶ್ರೀಮತ್ತ್ರಿವಿಕ್ರಮ ಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯ ಸುತ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣ ಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯ ವಿರಚಿತಾಯಾಂ

ಮಣಿಮಂಜರ್ಯಾಂ ದ್ವಿತೀಯಸ್ಸರ್ಗಃ

ಅರ್ಥ:- ಪ್ರಾಭಂಜನಿಃ = ವಾಯುಪುತ್ರರಾದ ಹನುಮಂತ ದೇವರು. ಸತ್ಯೇನ = ಯಥಾರ್ಥ ವಚನದಿಂದ ವಿರಕ್ತಿಮತ್ಯಾ = ವೈರಾಗ್ಯವುಳ್ಳ ಭಕ್ತ್ಯಾಚ = ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಕೂಡ ಮತ್ಯಾಚ = ಮನನ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಕೂಡ ಧೃತ್ಯಾ ಚ = ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಕೂಡ ತಪಸ್ಯಯಾ ಚ = ತಪಶ್ಚರಣದಿಂದ ಕೂಡ ಹಾ = ವಿಷಾದಾದಿ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಮ = ಮನೋಹರನಾದ ರಾಮ = ರಾಮ ದೇವರೇ ಇತಿ = ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಸದಾ = ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಪಗಾಯನ್ (ಸನ್) = ಗಾನ ಮಾಡುವರಾಗಿ ಕಿಂಪುರುಷೇಷು = ಕಿಂಪುರುಷ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ರೇಮೇ = ಕ್ರೀಡಿಸಿದರು ॥೩೨॥

ಶ್ರೀಮನ್ನೃಸಿಂಹವರ್ಯಾನುಗ್ರಹಜಪ್ರಜ್ಞಾರಾಘವೇಂದ್ರೇಣ।

ಮಣಿಮಂಜರಿ ಪ್ರಕಾಶೇ ಜನಿತೇ ಪೂರ್ಣೋ ದ್ವಿತೀಯಸರ್ಗೋಽಯಮ್॥

॥ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು॥

॥ಶ್ರೀ ರಾಮಚಂದ್ರಾಯ ನಮಃ॥

ತೃತೀಯ ಸರ್ಗ ಪ್ರಾರಂಭಃ

ಏವಂ "ಮರೀಚಿತ್ರಾದಯಃ" ಇತ್ಯತ್ರ ಕಂಠೋಕ್ತಸ್ಯ ಮರೀಚೇರ್ವಂಶ ಪ್ರಸ್ತಾವೇನ ರಾಮಕಥಾ ಸರ್ಗ ದ್ವಯೇನ ಕೃಷ್ಣಕಥಾ ಸಂಗ್ರಹಾರ್ಥ ಮುಪೋದ್ಘಾತ ವಿಧಯಾ ನಿರೂಪಯತಿ-ಹಿಮಾಂಶೋರಿತ್ಯಾದಿ ನಾ॥ ಅತ್ರೇಃ ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರಸ್ಯಾತ್ರಿ ಮುನೇಃ ಪುತ್ರಸ್ಯ ನೇತ್ರ ಜಾತ ಸ್ಯ, ಹಿಮಾಂಶೋಶ್ಚಂದ್ರಸ್ಯ, ಬುಧೋ ನಾಮ ಬುಧ ಇತಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಃ, ಸುತಃ, ಅಭವತ್। ತಸ್ಯ ಬುಧಸ್ಯ, ಮಹಾಂಶ್ಚಾಸೌರಾಜಾ ಚ ಮಹಾರಾಜಃ, ಸಮಾಸ್ತಷ್ಟತ್। ಪುರೂರವಾಃ ತನ್ನಾಮಕ ರಾಜಾ, ಪುತ್ರಃ, ವ್ಯಜಾಯತ ಜಾತಃ। ಜನಿಪ್ರಾದುರ್ಭಾವೇ-ಲಙ್.ಆತ್ಮ.ಪ್ರ.ಏ॥೧॥

ಹಿಮಾಂಶೋರತ್ರಿ ಪುತ್ರಸ್ಯ ಬುಧೋ ನಾಮ ಸುತೋ ಭವತ್।
ಪುರೂರವಾ ಮಹಾರಾಜಸ್ತಸ್ಯ ಪುತ್ರೋ ವ್ಯಜಾಯತ॥೧॥

ಅರ್ಥ:- ಅತ್ರಿ, ಪುತ್ರಸ್ಯ = (ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರರಾದ) ಅತ್ರಿ, ಋಷಿಗಳಗೆ, (ನೇತ್ರಜಾತನಾದ ಕಾರಣ) ಮಗನಾದಂಥಾ. ಹಿಮಾಂಶೋಃ = ಚಂದ್ರಗೆ. ಬುಧೋನಾಮ = ಬುಧನೆಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ. ಸುತಃ = ಮಗನು. ಅಭವತ್ = ಆದನು. ತಸ್ಯ = ಆ ಬುಧಗೆ. ಮಹಾರಾಜಃ = ದೊಡ್ಡ ಅರಸು ಆದ. ಪುರೂರವಃ = ಪುರೂರವ ಎಂತೆಂಬುವ ರಾಜನು. ಪುತ್ರಃ = ಮಗನಾಗಿ ವ್ಯಜಾಯತ = ಹುಟ್ಟಿದನು ॥೧॥

ತಸ್ಯೇತಿ॥ ತಸ್ಯ ಪುರೂರವಃ, ಆಯುಸ್ತದಾಖ್ಯ, ಪುತ್ರಃ ಅಭವತ್। ತಸ್ಯ ಆಯೋಃ, ನ ಹುಷಃ, ನಂದನಸ್ಸುತಃ, ಅಭವತ್। ತಸ್ಯ ನಹುಷಸ್ಯ ಬಲಂ ಶಕ್ತಿ ವೀರ್ಯಂ ಆರಬ್ಧಾಂಜತಗಾಮಿತ್ವಂ ಚಾಸ್ಯಾಸ್ತೀತಿ ತಥೋಕ್ತಃ, ಯಯಾತಿಃ, ನಂದನಃ, ಅಭವತ್॥೨॥

ತಸ್ಯಾಽಽ ಯುರಭವತ್ಪುತ್ರೋ ನ ಹುಷಸ್ತಸ್ಯನಂದನಃ।
ಯಯಾತಿರಭವತ್ತಸ್ಯ ನಂದನೋ ಬಲವೀರ್ಯವಾನ್॥೨॥

ಅರ್ಥ:- ತಸ್ಯ = ಆ ಪುರೂರವ ಎಂತೆಂಬುವ ರಾಜನಿಗೆ. ಆಯುಃ = ಆಯುರಾಜನು. ಪುತ್ರಃ = ಮಗನು. ಅಭವತ್ = ಆದನು. ತಸ್ಯ = ಆ ಆಯುರಾಜಗೆ. ನಹುಷಃ = ನಹುಷ ರಾಜನು ನಂದನಃ = ಮಗನು. ಅಭವತ್ = ಆದನು. ತಸ್ಯ = ಆನಹುಷ ರಾಜಗೆ. ಬಲ, ವೀರ್ಯವಾನ್ = ಶಕ್ತಿಯು, ಆರಬ್ಧಾಂತ ಗಾಮಿತ್ವವು-ಇವುಗಳುಳ್ಳಂಥಾ. ಯಯಾತಿಃ = ಯಯಾತಿ ರಾಜನು ನಂದನಃ = ಮಗನು ಅಭವತ್ = ಆದನು॥೨॥

ದೇವಾಯಾನೀಮಿತಿ॥ ಸ ಯಯಾತಿಃ, ದೇವಯಾನೀಮ್, ಶರ್ಮಿಷ್ಠಾಂ ಚ ಇತಿ, ಉಭೇದ್ವೇ, ಪ್ರಿಯೇ ಭಾರ್ಯೇ, ಉವಾಹ ಪರಿಣಿನಾಯ। ವಹ ಮಪ್ರಾಪಣೇ- ಧಾ.ಸಕ.ಕರ್ತರಿ ಲಿಟ್.ಪರ.ಪ್ರ.ಏ। ತಯೋರ್ವಂಶಮಾಹ ಪ್ರಥಮೇತಿ॥ ಪ್ರಥಮಾ ದೇವಯಾನಿ, ಉಶನಸಃ ಶುಕ್ರಾಚಾರ್ಯಸ್ಯ ಪುತ್ರೀ। ದ್ವಿತೀಯಾ ಶರ್ಮಿಷ್ಠಾ, ವೃಷಪರ್ವಣಃ ಪಾರ್ಥಿವಸ್ಯ, ಪುತ್ರೀ॥೩॥

ದೇವಯಾನೀಂಚ ಶೀರ್ಮಿಷ್ಠಾಂ ಸ ಉವಾಹ ಪ್ರಿಯೇ ಉಭೇ ।
ಪ್ರಥಮೋಶನಸಃ ಪುತ್ರೀ ದ್ವಿತೀಯಾ ವೃಷ ಪರ್ವಣಃ॥೩॥

ಅರ್ಥ:- ಸಃ = ಆಯಯಾತಿ ರಾಜನು. ದೇವಯಾನೀಂ = ದೇವಯಾನಿಯನ್ನು ಶರ್ಮಿಷ್ಠಾಂ ಚ = ಶರ್ಮಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ಕೂಡ (ಇತಿ = ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ) ಉಭೇ = ಇಬ್ಬರಾದ ಪ್ರಿಯೇ = ಹೆಂಡತಿಯರನ್ನು ಉವಾಹ = ವಿವಾಹ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಪ್ರಥಮಾ = ಮೊದಲನೆಯವಳಾದ ದೇವಯಾನಿಯು ಉಶನಶಃ = ಶುಕ್ರಾಚಾರ್ಯರ ಪುತ್ರೀ = ಮಗಳು. ದ್ವಿತೀಯಾ = ಎರಡನೇಯಾಕೆಯಾದ ಕರ್ಮಿಷ್ಠೆಯು ವೃಷಪರ್ವಣಃ = ವೃಷಪರ್ವ ರಾಜನಿಗೆ ಪುತ್ರೀ = ಮಗಳು ॥೩॥

ಯದುಂಚೇತಿ॥ ಸಯಯಾತಿಃ, ಯದುಂ ಚ, ತುರ್ವಸುಂ ಚ, ಇತಿ ದ್ವಾವೇವ, ದೇವಯಾನ್ಯಾಂ, ಅಜೀ ಜನತ್ ಜನಯಾಮಾಸ। ದೇವಯಾನೀ ವ್ಯಜಾಯತೇತಿ ಪಾಠೇ ವ್ಯಜಾಯ ತೇ ತ್ಯಂತರ್ಣಿತಣಿಚ್। ಜನಯಾಮಾಸೇತ್ಯರ್ಥಃ। ದುಹ್ಯಂ ಚ, ಅನುಂಚ, ಪೂರೂಂಚ, ಇತಿತ್ರೀನ್, ಶರ್ಮಿಷ್ಠಾಯಾಂ ಅಜೀ ಜನೀತ್॥೪॥

ಯದುಂ ಚತುರ್ವಸುಂ ಚೈವ ದೇವಯಾನ್ಯಾಮಜೀ ಜನತ್।
ದ್ರುಹ್ಯಾಂಚಾನುಂ ಚ ಪೂರುಂ ಚ ಶರ್ಮಿಷ್ಠಾಯಾ ಮಜೀಜನತ್॥೪॥

ಅರ್ಥ:- (ಸಃ = ಆಯಯಾತಿರಾಜನು) ಯದುಂಚ = ಯದುರಾಜನನ್ನೂ. ತುರ್ವಸುಂಚ = ತುರ್ವಸುರಾಜನನ್ನು ಕೂಡ. (ಇತಿ = ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ) ದ್ವಾವೇವ = ಇಬ್ಬರನ್ನೇ. ದೇವಯಾನ್ಯಾಂ = ದೇವಯಾನಿ ದೇವಿಯಲ್ಲಿ. ಅಜೀಜನತ್ = ಹುಟ್ಟಿಸಿದನು. ದ್ರುಹ್ಯ್ಯಾಂಚ = ದ್ರುಹ್ಯರಾಜನನ್ನೂ ಅನುಂಚ = ಅನುರಾಜನನ್ನೂ ಪೂರುಂಚ = ಪೂರು ರಾಜನನ್ನೂ (ಇತಿ = ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ) ತ್ರೀನ್ = ಮೂರು ಜನರನ್ನು ಶರ್ಮಿಷ್ಠಾಯಾಂ = ಶರ್ಮಿಷ್ಠಾದೇವಿಯಲ್ಲಿ ಅಜೀಜನತ್ = ಹುಟ್ಟಿಸಿದನು ॥೪॥

ಯದೋರಿತಿ॥ ಯದೋರಾಜ್ಞಃ, ವಂಶೇತು ಕೃತ ವೀರ್ಯಶಸ್ಯಾಪತ್ಯಂ ಪುಮಾನ್ ಕಾರ್ತವೀರ್ಯಃ ಅರ್ಜುನಾಖ್ಯ ಏವ ಪುರೋಗಮಾಃ ಪೂರ್ವೋ ಯೇಷಾಂತೇ, ಭಗವತಿ ಹರೌ ಭಕ್ತಾಃ, ತಪಸಿ ಕಾಯಕ್ಲೇಶಾದಿ ರೂಪೇ ಜ್ಞಾನೇ ಶ್ರವಣ ಮನನಾದಿ ರೋಪೇ ಚ ಪರಾಯಣಾ ಆಸಕ್ತಾಃ, ರಾಜಾನಃ ಬಭೂವುಃ॥೫॥

ಯದೋರ್ವಂಶೇತು ರಾಜಾನಃ ಕರ್ತವೀರ್ಯ ಪುರೋಗಮಾಃ।
ಬಭೂವುರ್ಭಗವದ್ಭಕ್ತಾಸ್ತಪೋಜ್ಞಾನ ಪರಾಯಣಾಃ॥೫॥

ಅರ್ಥ:- ಯದೋಃ = ಯದುರಾಜನ ವಂಶೇತು = ವಂಶದಲ್ಲಿ ಆದರೆ ಕಾರ್ತವೀರ್ಯ, ಪುರೋಗವಾಃ = (ಕೃತವೀರ್ಯ ಪುತ್ರನಾದ) ಕಾರ್ತವೀರ್ಯಾರ್ಜುನನೇ, ಮೊದಲಾಗಿವುಳ್ಳ, ಭಗವತ್, ಭಕ್ತಾಃ = ಸಮಗ್ರ ಷಡ್ಗುಣ ಪೂರ್ಣನಾದ ಹರಿಯಲ್ಲಿ, ಭಕ್ತರಾದ. ತಪಃ, ಜ್ಞಾನ, ಪರಾಯಣಾಃ = ಕಾಯ ಕ್ಲೇಶಾದಿ ರೂಪ ವ್ರತವು, ಜ್ಞಾನವು- ಇವುಗಳಲ್ಲಿ, ಆಸಕ್ತರಾದ ರಾಜಾನಃ = ಅರಸರು ಬಭೂವುಃ = ಹುಟ್ಟಿದರು ॥೫॥

ಪುರೋರಿತಿ॥ ಪುರೋಸ್ತನ್ನಾಮ್ನೋ ಯಯಾತಿ ಪುತ್ರಸ್ಯ, ವಂಶೇತು, ದುಷ್ಯಂತಿರ್ಭರತ ಏವ ಪೂರ್ವಃ ಯೇಷಾಂತೇ, ರಾಜಾನಃ, ಆಸನ್। ಅಸಭುವಿ-ಲಙ್.ಪರ.ಪ್ರ.ಬ। ತೇಷಾಂ ಭರತಾದೀನಾಂ, ಕೀರ್ತ್ಯಾ ವಿಕ್ರಾಂತ್ಯಾ ಪರಾಕ್ರಮೇಣ ಚ, ಸಮಸ್ತಾಃ, ದಿಶಃ, ಪೂರಿತಾಃ ಪೂರ್ಣಾಃ। ಅತ್ರ ಕಾರ್ತವೀರ್ಯ ಭರತಯೋ

ರೇವಾದಿತ ಯೋಪಾದನಂ, ತಯೋರ್ಭಾರತ ತಾತ್ಪರ್ಯನಿರ್ಣಯಾನುಸಾರೇಣ ಹರ್ಯನುಗ್ರಹ ವಿಶೇಷ ಪಾತ್ರತ್ವಾದಿತಿ ಧ್ಯೇಯಮ್॥೬॥

ಪುರೋರ್ವಂಶೇತು ರಾಜಾನ ಆಸನ್ ದೌಷ್ಯಂತಿ ಪೂರ್ವಕಾಃ।
ತೇಷಾಂಕೀರ್ತ್ಯಾ ಚ ವಿಕ್ರಾಂತ್ಯಾ ಸಮಸ್ತಾಃ ಪೂರಿತಾದಿಶಃ॥೬॥

ಅರ್ಥ:- ಪುರುರಾಜನ. ವಂಶೇತು = ವಂಶದಲ್ಲಿ ಆದರೆ ದ್ಯೌಷ್ಯಂತಿ, ಪೂರ್ವಾಕಾಃ = ದುಷ್ಯಂತ ಪುತ್ರನಾದ ಭರತನೇ, ಮೊದಲಾಗಿವುಳ್ಳ. ರಾಜಾನಃ = ಅರಸರು. ಆಸನ್ = ಹುಟ್ಟಿದರು. ತೇಷಾಂ = ಆಭರತಾದಿಗಳ ಕೀರ್ತ್ಯಾ = ಯಶಸ್ಸಿನಿಂದ ವಿಕ್ರಾಂನ್ತ್ಯಾಚ = ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದಲೂ, ಸಮಸ್ತಾಃ = ಸಕಲವಾದ ದಿಶಃ = ದಿಕ್ಕುಗಳು. ಪೂರಿತಾಃ = ತುಂಬಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದವು. ॥೬॥

ಭೂಭಾರೇತಿ॥ ತಸ್ಮಿನ್ ಕಾಲೇ, ದ್ಯೌಸ್ವರ್ಗ ಓಕ ಆವಾಸ ಸ್ಥಾನಂ ಯೇಷಾಂತೇ ದಿವೌಕಸೋ ದೇವಾಃ, ಭುವೋ ಭಾರಾಣಾಂ ಕಂಸಾದಿ ದೈತ್ಯಾನಾಂ ಹರಣಂ ನಾಶಮಪೇಕ್ಷಂತ ಇತಿ ತಥೋಕ್ತಾಸ್ಸಂತಃ, ದುಗ್ಧಾಬ್ಧೌ ಕ್ಷೀರಸಮುದ್ರೇ ಶೇತ ಇತಿ ತಾದೃಶಂ, ದೇವಂ ಹರಿಂ, ಉಪೇತ್ಯ ಪ್ರಾಪ್ಯ ಶರಣಂ ಯಯುಃ ತ್ವಂ ನಃ ಪಾಹೀತಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿತವಂತಃ। ವಿಷ್ಣುಂ ಶರಣ್ಯಂ ಶರಣಮಿತ್ಯಪಿ ಕ್ವಚಿತ್ಪಾಠಃ॥೭॥

ಭೂಭಾರ ಹರಣಾಪೇಕ್ಷಾಸ್ತಸ್ಮಿನ್ ಕಾಲೇ ದಿವೌ ಕಸಃ।
ದುಗ್ಧಾಬ್ಧಿ ಶಾಯಿನಂ ದೇವಮುಪೇತ್ಯ ಶರಣಂ ಯಯುಃ॥೭॥

ಅರ್ಥ:- ತಸ್ಮಿನ್, ಕಾಲೇ = ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ. ದಿವ್, ಓಕಸಃ = ಸ್ವರ್ಗವೇ, ಆವಾಸ ಸ್ಥಾನವಾಗಿವುಳ್ಳ ದೇವತೆಗಳು. ಭೂ, ಭಾರ, ಹರಣ, ಅಪೇಕ್ಷಾಃ (ಸಂತಃ) = ಭೂಮಿಗೆ, ಭಾರವಾದ ದೈತ್ಯರ, ಸಂಹಾರವನ್ನು, ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವರಾಗಿ. ದುಗ್ಧಾಬ್ಧಿ, ಶಾಯಿನಂ = ಕ್ಷೀರ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ, ಶಯನ ಮಾಡಿರುವ. ದೇವಂ = ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಉಪೇತ್ಯ = ಹೊಂದಿ, ಶರಣಂ = ಮೊರೆಯನ್ನು ಯಯುಃ = ಹೊಂದಿದರು ॥೭॥

ವಿಪ್ರೇತಿ॥ ತೇನ ಹರಿಣಾ ಆದಿಷ್ಟಾಃ, ಸಮಸ್ತಶಃ ಸರ್ವೇ ಸುರಾದಯೋ ದೇವಾದ್ಯಾಃ, ಆದಿಪದಾತ್ ಗಂಧರ್ವಾದಿ ಗ್ರಹಣಮ್। ತಸ್ಯ ಹರೇಸ್ಸೇವಾಂ, ವಿದಿತ್ಸಂತಃ

ಕರ್ತುಮಿಚ್ಛಂತಃ, ವಿಪ್ರಕ್ಷತ್ರಾದಿ ಭಾವೇನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕ್ಷತ್ರಿಯ ವೈಶ್ಯ ಶೂದ್ರಾದಿ ರೂಪೇಣ, ಭುವಿ, ಬಭೂವುಃ ಜಾತಾಃ।ವಿಪ್ರಾ ದ್ರೋಣಾದಯಃ, ಕ್ಷತ್ರಾ ಯುಧಿಷ್ಠಿರಾದಯಃ ವೈಶ್ಯಾ ನಂದಾದಯಃ, ಶೂದ್ರಾ ವಿದುರಾದಯಃ, ಸಂಜಯಾ ದ್ಯಾಸ್ಸೂತಾ ಇತ್ಯಾದಿ ಜ್ಞೇಯಮ್॥ ಭಗವತ್ಸೇವಾಮಿತ್ಯಪಿ ಪಾಠಃ॥೮॥

ವಿಪ್ರಕ್ಷತ್ರಾದಿ ಭಾವೇನ ತದಾದಿಷ್ಟಾಸ್ಸುರಾದಯಃ।
ಬಭೂವುರ್ಭುವಿ ತ ತ್ಸೇವಾಂ ವಿಧಿತ್ಸಂತಸ್ಸಮಸ್ತಶಃ॥೮॥

ಅರ್ಥ:- ತತ್, ಆದಿಷ್ಟಾಃ = ಆಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ, ಆಜ್ಞಪ್ತರಾದ ಸಮಸ್ತಶಃ = ಸಕಲರಾದ ಸುರ, ಆದಯಃ = ದೇವತೆಗಳು, ಮೊದಲಾಗಿವುಳ್ಳವರು. ತತ್, ಸೇವಾಂ = ಆ ಹರಿಯ ಸೇವೆಯನ್ನು ವಿಧಿತ್ಸಂತಃ (ಸಂತಃ) = ಮಾಡಲಿಚ್ಛೆಸುವರಾಗಿ ವಿಪ್ರ, ಕ್ಷತ್ರ, ಆದಿ, ಭಾವೇನ = ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು, ಕ್ಷತ್ರಿಯರು – ಇವರು ಮೊದಲಾಗಿವುಳ್ಳವರ, ಜನ್ಮದಿಂದ ಭುವಿ = ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ. ಬಭೂವುಃ = ಹುಟ್ಟಿದರು ॥೮॥

ದೇವಾನಾಂ ಭುವ್ಯವತಾರಂ ಪ್ರಪಂಚಯತಿ-ವರುಣ ಇತ್ಯಾದಿನಾ॥ ವರುಣಃ, ಶಂತನುರ್ನಾಮಕ ಶಂತನುರಿತಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಸನ್, ಪುರೋಃ ವಂಶೇ, ವ್ಯಜಾಯತ। ತಸ್ಯ ಶಂತನೋಃ ಚಿತ್ರಾಂಗದಸ್ಯ ಅನುಜಃ ವಿಚಿತ್ರವೀರ್ಯಸ್ತನ್ನಾಮಕಃ ಪುತ್ರಃಆಸೀತ್। ವಿಚಿತ್ರ ವೀರ್ಯಶ್ಚಿತ್ರಾಂಗದ ಇತಿ ದ್ವೌ ಸುತೌ ಶಂತನೋರ ಭೂತಾಮಿತಿ ಭಾವಃ॥೯॥

ವರುಣಶ್ಶಂತನು ರ್ನಾಮ ಪುರೋರ್ವಂಶೇ ವ್ಯಜಾಯತ।
ವಿಚಿತ್ರವೀರ್ಯಸ್ತಸ್ಯಾಸೀತ್ಪುತ್ರ ಶ್ಚಿತ್ರಾಂಗದಾನುಜಃ॥೯॥

ಅರ್ಥ:- ದೇವತೆಗಳು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸಿದ ರೀತಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ- ವರುಣಃ = ವರುಣ ದೇವರು. ಶಂತನುಃ, ನಾಮ = ಶಂತನುವೆಂತ, ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿ ಪುರೋಃ = ಪುರುರಾಜನ. ವಂಶೇ = ವಂಶದಲ್ಲಿ. ವ್ಯಜಾಯತ = ಹುಟ್ಟಿದರು. ತಸ್ಯ = ಆಶಂತನು ಚಕ್ರವರ್ತಿಗೆ, ಚಿತ್ರಾಂಗದ, ಅನುಜಃ = ಚಿತ್ರಾಂಗದಗೆ, ತಮ್ಮನಾದ ವಿಚಿತ್ರವೀರ್ಯಃ = ವಿಚಿತ್ರ ವೀರ್ಯನೆಂತೆಂಬುವ ಮಗನು. ಆಸೀತ್ = ಉದ್ಭವಿಸಿದನು ॥೯॥

ಧೃತೇತಿ॥ ತಸ್ಯ ವಿಚಿತ್ರವೀರ್ಯಸ್ಯ, ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರಶ್ಚ, ಪಾಂಡುಶ್ಚೇತಿ ಪುತ್ರೌ, ಬಭೂವತುಃ। ಪಾಂಡೋಃ ಧರ್ಮೇಷು ಕೋವಿದೇ ಕುಶಲೇ ಕುಂತೀ ಚ, ಮಾದ್ರೀಚೇತಿ, ದ್ವೇ ಭಾರ್ಯೇ ಬಭೂವತುಃ॥೧೦॥

ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರಶ್ಚ ಪಾಂಡುಶ್ಚ ತಸ್ಯ ಪುತ್ರೌ ಬಭೂವತುಃ।
ಪಾಂಡೋಃ ಕುಂತೀ ಚ ಮಾದ್ರೀ ಚ ದ್ವೌಭಾರ್ಯೇ ಧರ್ಮ ಕೋವಿದೇ॥೧೦॥

ಅರ್ಥ:- ತಸ್ಯ = ಆವಿಚಿತ್ರ ವೀರ್ಯರಾಜಗೆ ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರಶ್ಚ = ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನೂ ಪಾಂಡುಶ್ಚ = ಪಾಂಡುರಾಜನೂ (ಇತಿ = ಹೀಗೆಂದು) ಪುತ್ರೌ = (ಇಬ್ಬರು) ಮಕ್ಕಳು ಬಭೂವತುಃ = ಹುಟ್ಟಿದರು. ಪಾಂಡೋಃ = ಪಾಂಡುರಾಜಗೆ. ಧರ್ಮ, ಕೋವಿದೇ = ಧರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ, ಕುಶಲರಾದ ಕುಂತೀಚ = ಕುಂತಿಯೂನೂ. ಮಾದ್ರೀಚ = ಮಾದ್ರಿಯೂನೂ (ಇತಿ = ಹೀಗೆಂದು) ದ್ವೇ = ಇಬ್ಬರಾದ. ಭಾರ್ಯೇ = ಹೆಂಡಂದಿರು ಬಭೂವತುಃ = ಆದರು ॥೧೦॥

ಸ ಇತಿ॥ ಸ ಪಾಂಡುಃ, ಮುನೇಶ್ಶಾಪೇನ ಸ್ತ್ರೀ ಸಂಗ ಕಾಲೇಮಯಿ ಬಾಣ ಪ್ರಯೋಗಾತ್ತ್ವಂ ಸ್ತ್ರೀ ಸಂಗಂ ಕರಿಷ್ಯಸಿ ಚೇನ್ಮ್ರಿಯಸ್ವೇತ್ಯೇವಂ ರೂಪೇಣ ಸ್ತ್ರೀ ಸಂಗಮ ಜನ್ಯಂ ಸುಖಂ, ಜಹೌ ತತ್ಯಾಜ। ಓ ಹಾಕ್ ತ್ಯಾಗೇ-ಧಾ.ಸಕ.ಕರ್ತರಿ ಲಿಟ್.ಪರ.ಪ್ರ.ಏ। ಭರ್ತುಃಪಾಂಡೋಃ ರಾಜ್ಞಯಾ, ಕುಂತೀ ಧರ್ಮಾತ್ ಯಮಾತ್, ಯುಧಿಷ್ಠಿರಂ ತನ್ನಾಮಕಂ, ಸುತಮ್‌ಲೇಭೇ॥೧೧॥

ಸ ಪಾಂಡುರ್ಮುನಿಶಾಪೇನ ಸ್ತ್ರೀ ಸಂಗಮಸುಖಂ ಜಹೌ।
ಭರ್ತ್ರಾಜ್ಞಯಾ ಸುತಂ ಕುಂತೀ ಧರ್ಮಾಲ್ಲೇಭೇ ಯುಧಿಷ್ಠಿರಮ್॥೧೧॥

ಅರ್ಥ:- ಸಃ = ಅಂಥಾ ಪಾಂಡುಃ = ಪಾಂಡುರಾಜನು ಮುನಿ, ಶಾಪೇನ = ಋಷಿಯ, ಶಾಪದಿಂದ. ಸ್ತ್ರೀ, ಸಂಗಮ, ಸುಖಂ = ಸ್ತ್ರೀಯರ, ಸಂಭೋಗದಿಂದ (ಉಂಟಾಗುವ) ಸುಖವನ್ನು ಜಹೌ = ಬಿಟ್ಟನು (ಪಾಂಡುರಾಜನು ವನದಲ್ಲಿ ಪಕ್ಷಿರೂಪದಿಂದ ಕ್ರೀಡಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಋಷಿ ದಂಪತಿಗಳ ಮೇಲೆ ಬಾಣ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿ ಸ್ತ್ರೀ ಸಂಗ ಮಾಡಿದರೆ ನೀನು ಮೃತನಾಗುವಿಯೆಂತ ಶಾಪ ಪಡೆದನೆಂತ

ತಿಳಿಯತಕ್ಕುದು) ಭರ್ತೃ, ಆಜ್ಞಯಾ = ಪತಿಯಾದ ಪಾಂಡುರಾಜನ, ಅಪ್ಪಣೆಯಿಂದ, ಕುಂತೀ = ಕುಂತೀದೇವಿಯು ಯುಧಿಷ್ಠಿರ (ಧರ್ಮರಾಜ) ನೆಂತೆಂಬುವ ಸುತಂ = ಮಗನನ್ನು ಲೇಭೇ = ಹೊಂದಿದಳು ॥೧೧॥

ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರಸ್ಯೇತಿ॥ ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರಸ್ಯಸಕಾಶಾತ್, ಗಾಂಧಾರ್ಯಾಂ, ತದಾಖ್ಯಾಂ ಭಾರ್ಯಾಯಾಂ, ದುರ್ಯೋಧನಾದಯಃ ಶತಂ ಸುತಾಃ, ಆಸನ್। ತೇಷಾಂ, ವಧಾಯ, ಮಾರುತಃ ವಾಯುಃ, ಕುಂತ್ಯಾಂ ಭೀಮಂ ಅಜೀಜನತರ್ ಜನಯಾಮಾಸ॥೧೨॥

ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರಸ್ಯ ಗಾಂಧಾರ್ಯಾಮಾಸನ್ ದುರ್ಯೋಧನಾದಯಃ।
ವಧಾಯ ಮಾರುತ ಸ್ತೇಷಾಂ ಭೀಮಂ ಕುಂತ್ಯಾಮಜೀಜನತ್॥೧೨॥

ಅರ್ಥ:- ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರಸ್ಯ (ಸಕಾಶಾತ್) = ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜನ, ದೆಸೆಯಿಂದ ಗಾಂಧಾರ್ಯಾಂ = ಗಾಂಧಾರೀ ದೇವಿಯಲ್ಲಿ ದುರ್ಯೋಧನ, ಆದಯಃ = ದುರ್ಯೋಧನನೇ, ಮೊದಲಾಗಿವುಳ್ಳವರು (ನೂರುಮಕ್ಕಳು) ಆಸನ್ = ಹುಟ್ಟಿದರು. ತೇಷಾಂ = ಆ ದುರ್ಯೋಧನಾದಿಗಳ. ವಧಾಯ = ಸಂಹಾರಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಮಾರುತಃ = ವಾಯುದೇವರು. ಕುಂತ್ಯಾಂ = ಕುಂತೀ ದೇವಿಯಲ್ಲಿ ಭೀಮಂ = ಭೀಮಸೇನ ನಾಮಕನಾದ ಮಗನನ್ನು ಅಜೀಜನತ್ = ಹುಟ್ಟಿಸಿದರು ॥೧೨॥

ಸೇತಿ॥ ಸಾ ಕುಂತೀ, ವಾಸವಾದಿಂದ್ರಾತ್, ಜಿಷ್ಣುಮರ್ಜುನಂ, ಲೇಭೇ। ಮಾದ್ರೀ ಪಾಂಡು ದ್ವಿತೀಯಭಾರ್ಯಾ, ದಸ್ರಯೋರಶ್ವಿನೋಸ್ಸಕಾಶಾತ್ ಯಮೌ ಯಮಳೌ ನಕುಲ ಸಹದೇವೌ, ಲೇಭೇ। ತೇ ವತ್ಸಾ ಬಾಲಕಾಃ ಪಾಂಡುನಾ, ಪರಿರಕ್ಷಿತಾಸ್ಸಂತಃ, ವನೇ, ಅವರ್ಧಂತ॥೧೩॥

ಸಾಲೇಭೇವಾಸ ವಾಜ್ಜಿಷ್ಣುಂ ಯಮೌ ಮಾದ್ರೀ ಚ ದಸ್ರಯೋಃ।
ವನೇಽವರ್ಧಂತ ವತ್ಸಾ ಪಾಂಡುನಾಪರಿರಕ್ಷಿತಾಃ॥೧೩॥

ಅರ್ಥ:- ಸಾ= ಆಕುಂತೀದೇವಿಯು ವಾಸವಾತ್ = ಇಂದ್ರದೇವರ ದಸೆಯಿಂದ ಜಿಷ್ಣುಂ = ಅರ್ಜುನ ನೆಂತೆಂಬುವ ಮಗನನ್ನು ಲೇಭೇ = ಹೊಂದಿದಳು. ಮಾದ್ರೀಚ = ಮಾದ್ರೀ ದೇವಿಯು ಕೂಡ ದಸ್ರಯೋಃ (ಸಕಾಶಾತ್) = ಅಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳ ದೆಸೆಯಿಂದ ಯಮೌ = ಯಮಳರಾದ ನಕುಲ ಸಹದೇವರನ್ನು ಲೇಭೇ = ಹೊಂದಿದಳು. ತೇ = ಅಂಥಾ ವತ್ಸಾಃ = ಬಾಲಕರು ಪಾಂಡುನಾ = ಪಾಂಡುರಾಜನಿಂದ. ಪರಿರಕ್ಷಿತಾಃ (ಸಂತಃ) = ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟವರಾಗಿ. ವನೇ = ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವರ್ಧಂತ = ಅಭಿವೃದ್ಧರಾದರು. ॥೧೩॥

ಏವಮಿತಿ॥ ಏವಮಿತ್ಥಂ, ಮಹತ್ ಬಲಂ ಯೇಷಾಂತೇ, ಪಾಂಚಾಲಾದ್ರುಪ ದಾದಯಃ ಬಾಹ್ಲೀಕಾಶ್ಚ, ಅವರ್ಧಂತ। ಏವಂ ಪುರುವಂಶೋ ನಿರೂಪಿತಃ। ಅಧುನಾ ಯದುವಂಶಂ ನಿರೂಪಯತಿ-ಆಹುಕಾದಿತಿ॥ ಯಾದವಾದ್ಯದು ಕುಲೋತ್ಪನ್ನಾತ್, ಆಹುಕಾತ್ ತನ್ನಾಮ್ನಃ, ಉಗ್ರಸೇನಃ ದೇವಕಸ್ತಥಾ ದೇವಕಶ್ಚ, ಅಭೂತ್। ತಥಾಶ್ಶಬ್ದಸ್ಸಮುಚ್ಛಯೇ॥೧೪॥

ಏವಂ ಪಾಂಚಾಲ ಬಾಹ್ಲೀಕಾ ಅವರ್ಧಂತ ಮಹಾಬಲಾಃ।
ಆಹುಕಾದ್ಯಾದವಾದುಗ್ರ ಸೇನೋ ಭೂದ್ದೇವಕಸ್ತಥಾ॥೧೪॥

ಅರ್ಥ:- ಏವಂ = ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಮಹಾ, ಬಲಾಃ = ಅಧಿಕವಾದ ಬಲವುಳ್ಳಂಥಾ. ಪಾಂಚಾಲ, ಬಾಹ್ಲೀಕಾಃ = ಪಾಂಚಾಲ ದೇಶಾಧಿಪತಿಗಳು, ಬಾಹ್ಲೀಕ ದೇಶಾಧಿಪತಿಗಳೂ ಕೂಡ ಅವರ್ಧಂತ = ಅಭಿವೃದ್ಧರಾದರು. ಇನ್ನು ಯದುವಂಶವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತಾರೆ. - ಯಾದವಾತ್ = ಯದು ಕುಲೋತ್ಪನ್ನನಾದ ಆಹುಕಾತ್ = ಆಹುಕ ರಾಜನ ದೆಸೆಯಿಂದ ಉಗ್ರಸೇನಃ = ಉಗ್ರಸೇನ ರಾಜನು. ದೇವಕಸ್ತಥಾ = ದೇವಕ ರಾಜನೂ ಕೂಡ ಅಭೂತ್ = ಹುಟ್ಟಿದನು ॥೧೪॥

ದೇವಕಸ್ಯೇತಿ॥ ದೇವಕಸ್ಯರಾಜ್ಞಃ, ದೇವಸ್ಯ ಹರೇಸ್ಸಮ್ಮತಾ ಅವತಾರಾಯಾನುಮತಾ, ದೇವಕೀತನ್ನಾಮ್ನೀ, ಸುತಾ, ಜಜ್ಞೇ॥ ಶೂರಸ್ಯ ತನ್ನಾಮ್ನೋ ಯಾದವಸ್ಯನಂದನಃ, ಯಾದವಃ ಯದುಕುಲೋತ್ಪನ್ನಃ ವಸುದೇವಃ ಏನಾಂ ದೇವಕೀಂ ಉವಾಹ॥೧೫॥

ದೇವಕಸ್ಯ ಸುತಾ ಜಜ್ಞೇ ದೇವಕೀ ದೇವಸಮ್ಮತಾ।
ವಸುದೇವ ಉವಾಹೈನಾಂ ಯಾದವಶ್ಶೂರನಂದನಃ॥೧೫॥

ಅರ್ಥ:- ದೇವಕಸ್ಯ = ದೇವಕರಾಜನಿಗೆ. ದೇವ. ಸಂಮತಾ = ಹರಿಗೆ (ಅವತಾರಾರ್ಥವಾಗಿ) ಸಮ್ಮತಳಾದ. ದೇವಕೀ = ದೇವಕಿಯು. ಸುತಾ = ಮಗಳಾಗಿ ಜಜ್ಞೇ = ಹುಟ್ಟಿದಳು. ಶೂರ, ನಂದನಃ = ಶೂರ ರಾಜನ, ಮಗನಾದ ಯಾದವಃ = ಯದುಕುಲೋತ್ಪನ್ನನಾದ. ವಸುದೇವಃ = ವಸುದೇವನು ಏನಾಂ = ಈ ದೇವಕೀದೇವಿಯನ್ನು ಉವಾಹ = ವಿವಾಹ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು ॥೧೫॥

ತತ್ರೇತಿ॥ ತತ್ರ ದೇವಕ್ಯಾಂ, ದೇವಃ ಕ್ರೀಡಾದಿ ಗುಣಸಂಪನ್ನಃ, ಸನಾತನಃ ಶಶ್ವದೇಕಪ್ರಕಾರಃ, ಸುರಾಣಾಂ ಕಾರ್ಯಂ ಭೂಭಾರಹರಣ ರೂಪಮಸ್ಯಾಸ್ತೀತಿ ತಾದೃಶಃ ಪರಮಾತ್ಮಾ ವಿಷ್ಣುಃ, ಜಾಯಾ ಚ ಪತಿಶ್ಚ ದಂಪತೀತಯೋಃ, ಅನಯೋರ್ದೇವಕೀ ವಸುದೇವಯೋಃ, ಆಶಾಃ ಹರಿರ್ನೌಸುತೋ ಭೂಯಾದಿತ್ಯಾದ್ಯಭಿಲಾಷಾನ್, ಪೂರಯನ್ ಸಾರ್ಥಕರ್ಯನ್ ಸನ್, ಪ್ರಾದುರಭೂತ್ ಪ್ರಕಟೋ ಬಭೂವ॥೧೬॥

ತತ್ರ ಪ್ರಾದುರಭೂದ್ದೇವಃ ಪರಮಾತ್ಮಾ ಸನಾತನಃ।
ದಂಪತ್ಯೋರನಯೋರಾಶಾಃ ಪೂರಯಂತ್ಸುರ ಕಾರ್ಯವಾನ್॥೧೬॥

ಅರ್ಥ:- ತತ್ರ = ಆ ದೇವಕೀದೇವಿಯಲ್ಲಿ ದೇವಃ = ಕ್ರೀಡಾದಿಗುಣ ಸಂಪನ್ನನಾದ ಸನಾತನಃ = ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿ ಏಕ ಪ್ರಕಾರನಾದ. ಸುರ, ಕಾರ್ಯವಾನ್ = ದೇವತೆಗಳ (ಭೂ ಭಾರ ಹರಣ ರೂಪವಾದ) ಕಾರ್ಯವುಳ್ಳಂಥಾ. ಪರಮಾತ್ಮಾ = ಪರಮಾತ್ಮನು. ದಂಪತ್ಯೋಃ = ದಂಪತಿಗಳಾದ ಅನಯೋಃ = ಈ ದೇವಕೀ ವಸುದೇವರುಗಳ ಆಶಾಃ = (ಹರಿಯೇ ನಮಗೆ ಮಗನಾಗಬೇಕೆಂಬುವುದು ಮೊದಲಾದ) ಅಭಿಲಾಷೆಗಳನ್ನು ಪೂರಮನ್ (ಸನ್) = ಪೂರ್ತಿ ಮಾಡತಕ್ಕವನಾಗಿ ಪ್ರಾದುರಭೂತ್ = ಅವಿರ್ಭವಿಸಿದನು. ॥೧೬॥

ವಸುದೇವಸ್ಯೇತಿ॥ ತತಃ ಕೃಷ್ಣಾವತಾರಾತ್, ಪೂರ್ವಂ, ಅನಂತಶ್ಶೇಷಃ ಬಲಮಸ್ಯಾಸ್ತೀತಿ ಬಲವಾನ್ ತಸ್ಯ ಭಾವೋ ಬಲ ಸತ್ತ್ವಂ ತೇನ ಬಲ ಭದ್ರ ಇತಿ, ಈರಿತಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧಸ್ಸನ್, ವಸುದೇವಸ್ಯಸಕಾಶಾತ್ ರೋಹಿಣ್ಯಾಂ, ಅಜಾಯತ ಜಾತಃ। ಬಲೇನ ಭದ್ರೋ ಮಂಗಳ ರೂಪ ಇತಿ ಬಲ ಭದ್ರ ಶಬ್ದಸ್ಯವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಃ ಪ್ರದರ್ಶಿತಾ॥೧೭॥

ವಸುದೇವಸ್ಯ ರೋಹಿಣ್ಯಾಂ ತತಃ ಪೂರ್ವಮಜಾಯತ।
ಅನಂತೋ ಬಲಸತ್ವೇನ ಬಲ ಭದ್ರ ಇತೀರಿತಃ॥೧೭॥

ಅರ್ಥ:- ತತಃ = ಕೃಷ್ಣಾವತಾರದಕಿಂತಲು. ಪೂರ್ವಂ = ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ. ಅನಂತಃ = ಶೇಷ ದೇವರು. ಬಲವತ್ವೇನ = ಬಲವುಳ್ಳತನದಿಂದ. ಬಲಭದ್ರಃ, ಇತಿ = ಬಲಭದ್ರನು, ಎಂತೆಂದು ಈರಿತಃ (ಸನ್) = ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿ. ವಸುದೇವಸ್ಯ = (ಸಾಕಾಶಾತ್)= ವಸುದೇವನ ದೆಸೆಯಿಂದ ರೋಹಿಣ್ಯಾಂ = ರೋಹಿಣೀದೇವಿಯಲ್ಲಿ ಅಜಾಯತ = ಹುಟ್ಟಿದರು ॥೧೭॥

ಜ್ಞಾನೇತಿ॥ ಆನಕ ದುಂದುಭಿರ್ವಸುದೇವಃ, ಜ್ಞಾನ ಮಾನಂದಶ್ಚೈತ್ಯೈತಾವೇವ ತನುರ್ದೇಹೋ ಯಸ್ಯತಂ, ಶ್ಯಾಮಂ ಇಂದ್ರನೀಲ ವನ್ನೀಲಂ, ಶಂಖಶ್ಚ ಚಕ್ರಂ ಗದಾ ಚ ಶಂಖಚಕ್ರಗದಾಃ ತಾಸಾ ಮುಪಲಕ್ಷಣಯಾ ಪದ್ಮಸ್ಯ ಚ ಧರಂ ಧಾರಕಮ್। ಇದಂ ಚತುರ್ಭುಜತಯಾ ಹರೇರವತಾರಂ ಸೂಚಯತಿ; "ಉಪಸಂಹರ ವಿಶ್ವಾತನ್ನದೋರೂಪಮಲೌಕಿಕಮ್॥ ಶಂಖಚಕ್ರಗದಾ ಪದ್ಮ ಶ್ರಿಯಾ ಜುಷ್ಟಂ ಚತುರ್ಭುಜಮ್" ಇತಿ ಭಾಗವತಾನುರೋಧಾತ್। ಪದ್ಮ ಶಂಖ ಚಕ್ರ ಗದಾಧರ ಮಿತಿ ಪಾಠೇ ತ್ವಾಯುಧ ಚತುಷ್ಟಯಂ ಸ್ಪಷ್ಟಮೇವ। ವ್ಯಕ್ತಮಾತ್ರಂ ಕೇವಲಮಭಿವ್ಯಕ್ತಂ, ನ ತು ಶುಕ್ಲಶೋಣಿತ ಸಂಬಂಧಾಜ್ಜಾತ ಮಿತ್ಯರ್ಥಃ। ಹರಿಂ, ದೃಷ್ಟ್ವಾ, ತುಷ್ಟಾವ ಸ್ತುತವಾನ್॥ ಷ್ಟು ಞ್ ಸ್ತುತೌ-ಧಾ.ಸಕ.ಕರ್ತರಿ ಲಟ್.ಪರ.ಪ್ರ.ಏ॥೧೮॥

ಜ್ಞಾನಾ ನಂದತನುಂ ಶ್ಯಾಮಂ ಶಂಖ ಚಕ್ರಗದಾಧರಮ್।
ವ್ಯಕ್ತಮಾತ್ರಂ ಹರಿಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾತುಷ್ಟಾವಾಽಽನ ಕ ದುಂದುಭಿಃ॥೧೮॥

ಅರ್ಥ:- ಆನಕದುಂದುಭಿಃ = ವಸುದೇವನು. ಜ್ಞಾನ, ಆನಂದ, ತನುಂ = ಜ್ಞಾನವು ಸುಖವು - ಇವುಗಳೇ, ಶರೀರವಾಗಿವುಳ್ಳಂಥಾ. ಶ್ಯಾಮಂ = ನೀಲವರ್ಣನಾದ. ಶಂಖ, ಚಕ್ರ, ಗದಾ, ಧರಂ = ಶಂಖವು, ಚಕ್ರವು, ಗದೆಯು (ಮತ್ತು ಪದ್ಮವು)- ಇವುಗಳಿಗೆ, ಧಾರಕನಾದ. ವ್ಯಕ್ತ ಮಾತ್ರಂ = ಕೇವಲ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತನಾದ (ಹುಟ್ಟಿದವನಲ್ಲವೆಂತ ಭಾವ) ಹರಿಂ = ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ದೃಷ್ಟ್ವಾ = ಕಂಡು. ತುಷ್ಟಾವ = ಸ್ತುತಿ ಮಾಡಿದನು ॥೧೮॥

ಸ್ಥೇತಿ॥ ಶಿಶೋ ರೂಪಮಿವ ರೂಪಂ ಯಸ್ಯಸ ಶಿಶುರೂಪಃ ವಸುದೇವ ಪ್ರಾರ್ಥನಯಾ ಶಿಶುಭೂತಃ, ಸ ಕೃಷ್ಣಃ, ಕಂಸಾತ್ ತನ್ನಾಮಕ ದೈತ್ಯಾತ್ ಭೀತೇನ, ಶೌರಿಣಾ ವಸುದೇವೇನ, ಸ್ವಸ್ಯ ಆಜ್ಞಯಾ, ವ್ರಜಂ ಗೋಕುಲಂ ಪ್ರತಿ, ನೀತಃ ಸನ್, ಯಶೋದಾಯಾಃ ನಂದ ಪತ್ನ್ಯಾಃ, ಶಯನೇ ಶಯ್ಯಾಯಾಮ್, ಶನೈಃರ್ಮಂದಂ ಶಾಯಿತ ಸ್ಸ್ವಾಪಿತಃ॥೧೯॥

ಸ್ವಾಜ್ಞಯಾ ಸವ್ರಜಂ ನೀತಃ ಕಂಸಾದ್ಭೀತೇನ ಶೌರಿಣಾ।
ಶಿಶುರೂಪೋ ಯಶೋದಾಯಾಃ ಶಾಯಿತಃ ಶ್ಶಯನೇಶನೈಃ॥೧೯॥

ಅರ್ಥ:- ಶಿಶು, ರೂಪಃ = (ವಸುದೇವನ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯಿಂದ) ಕೂಸಿನ, ರೂಪದೋಪಾದಿಯಲಿ ರೂಪವುಳ್ಳಂಥಾ, ಶೌರಿಣಾ = ಶೂರಪುತ್ರನಾದ ವಸುದೇವನಿಂದ ಸ್ವ, ಆಜ್ಞಯಾ = ತನ್ನ ಅಪ್ಪಣೆಯಿಂದ. ವ್ರಜಂ = ಗೋಕುಲವನ್ನು ಕುರಿತು ನೀತಃ (ಸನ್) = ಹೊಂದಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟವರಾಗಿ ಯಶೋದಾಯಾಃ = ಯಶೋದಾ ದೇವಿಯ ಶಮನೇ = ಹಾಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಶನೈಃ = ಮೆಲ್ಲಗೆ. ಶಾಯಿತಃ = ಶಯನ ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟರು ॥೧೯॥

ಚಂಡಿಕಾಮಿತಿ॥ ಯಾದವಸ್ಯ ಶೂರಸ್ಯ ನಂದನಃ ವಸುದೇವಃ,ತತ್‌ಕ್ಷಣೇ ತತ್ಕಾಲ ಏವ ಉದ್ಭೂತಾಮವತೀರ್ಣಾಂ, ಚಂಡಿಕಾಂ ದುರ್ಗಾಂ, ನೀತ್ವಾ, ಮಥುರಾಂ ಪ್ರತೀತಿ ಶೇಷಃ। ದೇವಾಕ್ಯ ಸ್ಸ್ವಭಾರ್ಯಾಯಾಃ ಶಯನೇನ್ಯಸ್ಯನಿಧಾಯ. ಪೂರ್ವವತ್, ಬಂಧಂ ನಿಗಳ ಬಂಧಂ, ಆಯಯೌ ಪ್ರಾಪ॥೨೦॥

ಚಂಡಿಕಾಂ ತತ್‌ಕ್ಷಣೋದ್ಭೂತಾಂ ನೀತ್ವಾ ಯಾದವ ನಂದನಃ।
ದೇವಕ್ಯಾಶ್ಶಯನೇ ನ್ಯಸ್ಯ ಪೂರ್ವವದ್ಬಂಧ ಮಾಯಯೌ॥೨೦॥

ಅರ್ಥ:- ಯಾದವನಂದನಃ = ಯದುಕುಲೋತ್ಪನ್ನನಾದ ಶೂರರಾಜನ, ಮಗನಾದ ವಾಸುದೇವನು ತತ್‌ಕ್ಷಣ, ಉದ್ಭೂತಾಂ = ಆ ಕೃಷ್ಣಾವತಾರ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಅವತರಿಸಿದಂಥಾ. ಚಂಡಿಕಾಂ = ದುರ್ಗಾದೇವಿಯರನ್ನು (ಮಥುರಾಂ ಪ್ರತಿ = ಮಥುರಾ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಕುರಿತು) ನೀತ್ವಾ = ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ದೇವಕ್ಯಾಃ = ದೇವಕೀ ದೇವಿಯ ಶಯನೇ = ಹಾಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ನ್ಯಸ್ಯ = ಇಟ್ಟು. ಪೂರ್ವವತ್ = ಮುಂಚಿನಂತೆ. ಬಂಧಂ = ನಿಗಡ ಬಂಧನವನ್ನು ಆಯಯೌ = ಐದಿದನು॥೨೦॥

ತಾಮಿತಿ॥ ಕಂಸಃ, ತಾವಸುದೇವೇನ ದೇವಕೀ ಶಯನೇ ಶಯಿತಾಂ, ಕನ್ಯಾಂ ದುರ್ಗಾಂ ಆನೀಯ ಗೃಹಾದ್ಬಹಿರಾನೀಯ, ನಿಹಂತುಂ ಉಪಚಕ್ರಮೇ ಆರೇಭೇ॥ ಕ್ರಮುಪಾದ ವಿಕ್ಷೇಪೇ-ಧಾ.ಲಿಟ್.ಆತ್ಮ.ಪ್ರಾ.ಏ। ಸಾ ದುರ್ಗಾ ತೇ ತವ, ಮೃತ್ಯುರ್ಮಾರಕಃ, ಜಾತಃ, ಇತೋಽನ್ಯತ್ರೇತಿ ಶೇಷಃ, ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ನಭ ಸ್ಥಲಂ ಆಕಾಶಂ ಪ್ರತಿ, ಉತ್ಪಪಾತ ಉತ್ ಪ್ಲುತ್ಯಗತಾ। ಪತ್ಲೃಗತೌ-ಧಾ.ಲಿಟ್.ಪರಾ.ಪ್ರ.ಏ॥ ಉತ್ಪತನ ನಂತರಮೇವ ದುರ್ಗಾವಚನ ಮನ್ಯತಃ ಪ್ರತೀಯತೇ, ಅತ್ರ ತು ಉಕ್ತ್ವೇತಿಕ್ತ್ವಾ ಪ್ರತ್ಯಯೇನ ವಚನಾ ನಂತರ್ಯಮುತ್ಪತನೇ ಭೋದ್ಯತ ಇತಿ ವಿರೋಧಸ್ತು ವತದ್ಗ್ರಂಥಸ್ಯ ವಚನಾನಂತರ ಭಾವ್ಯುತ್ಪತನಪರತಾಂ ವಾ, ಕ್ತ್ವಾ ಪ್ರತ್ಯಯಸ್ಯ ಗೌಣಾರ್ಥತಾಂವಾಽಽಶ್ರಿತ್ಯ ಪರಿಹರಣೀಯಃ॥ ಮೃತ್ಯುಸ್ತೈ ಜಾತ ಇತ್ಯುಚೇ ಸೋತ್ಪತ್ಯಚ ನಭ ಸ್ಥಲಮಿತಿ ಪಾಠೇತು ವಿರೋಧ ಶಂಖಾಯಾ ಅವಕಾಶ ಏವ ನಾಸ್ತೀತಿ ಜ್ಞೇಯಮ್॥೨೧॥

ತಾಂ ಕನ್ಯಾ ಕಂಸ ಆನೀಯ ನಿಹಂತುಮುಪಚಕ್ರಮೇ।
ಮೃತ್ಯುಸ್ತೇಜಾತ ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾಸೋತ್ಪಪಾತ ನಭಸ್ಥಲಮ್॥೨೧॥

ಅರ್ಥ:- ಕಂಸಃ = ಕಂಸನು. ತಾಂ = ಅಂಥಾ. ಕನ್ಯಾಂ = ದುರ್ಗಾನಾಮಕಳಾದ ಕನ್ಯಕೆಯನ್ನು ಆನೀಯ = (ಮನೆಯ ಹೊರಭಾಗಕ್ಕೆ) ತಂದು. ನಿಹಂತುಂ = ಸಂಹರಿಸುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ. ಉಪಚಕ್ರಮೇ = ಆರಂಭಿಸಿದನು. ಸಾ = ಆ ಕನ್ಯಕೆಯು. ತೇ = ನಿನಗೆ ಮೃತ್ಯುಃ = ಮಾರಕನಾದ ಪುರುಷನು (ಇತ್ಯೋಽನ್ಯತ್ರ = ಇದರಕಿಂತಲು ಭಿನ್ನ ಸ್ಥಲದಲ್ಲಿ) ಜಾತಃ = ಹುಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಇತಿ = ಹೀಗೆಂದು ಉಕ್ತ್ವಾ = ಹೇಳಿ. ನಭಸ್ಥಲಂ = ಅಂತರಿಕ್ಷ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಕುರಿತು ಉತ್ಪಪಾತ = ಹಾರಿದಳು ॥೨೧॥

ಜಾತಮಾತ್ರಾನಿತಿ॥ ಸ ಕಂಸಃ, ಜಾತಮಾತ್ರಾನ್, ಜಾತಾನೇವ, ನತು ಜನನಾ ನಂತರಂ ಕಾಲ ವ್ಯವಧಾನವತಃ, ತತ್ಕಾಲ ಏವ ಜಾತಾನಿತ್ಯರ್ಥಃ॥ ನಿ॥ ಮಾತ್ರಂ ಕಾರ್ತ್ಸ್ನ್ಯೇಽವಧಾರಣ ಇತ್ಯಮರೋಕ್ತೇಃ। ಕುಮಾರಾನ್ ಬಲಾನ್ ನಿಹಂತುಂ, ಜನಂ ಭೃತ್ಯವರ್ಗಂ, ಆದಿಶತ್ ಆಜ್ಞಾಪಿತವಾನ್। ದಿಶ ಅತಿಸರ್ಜನೇ-ಧಾ.ಸಕ.ಕರ್ತರಿ ಲಙ್.ಪರ.ಪ್ರ.ಏ। ಆಙ್ ಪೂರಕತತ್ವಾಜ್ಞಾರ್ಥಮ್। ಹಿಂಸೈವವಿಹಾರಃ ಕ್ರೀಡಾ ಯೇಷಾಂತೇ, ತೇ ಕಂಸಾದಿಷ್ಟಾಃ ದುಷ್ಟಾದುರ್ಜನಾಃ, ಭುವಿ, ಬಾಲಕಾನ್ ನಿಜಘ್ನುಃ॥ ಹನ ಹಿಂಸಾಗತ್ಯಯೋಃ-ಧಾ.ಸಕ.ಕರ್ತರಿ ಲಿಟ್.ಪರ.ಪ್ರ.ಬ॥೨೨॥

ಜಾತಮಾತ್ರಾನ್ ಕುಮಾರಾಂತ್ಸ ನಿಹಂತುಂ ಜನಮಾದಿಶತ್।
ಹಿಂಸಾವಿಹಾರ ದುಷ್ಟಾಸ್ತೇ ನಿಜಘ್ನುರ್ಬಾಲಕಾನ್ ಭುವಿ॥೨೨॥

ಅರ್ಥ:- ಸಃ = ಆಕಂಸನು. ಜಾತಮಾತ್ರಾನ್ = ಕೇವಲ ಹುಟ್ಟಿದವರಾದ (ತತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವರೆಂತಭಾವ) ಕುಮಾರಾನ್ = ಬಾಲಕರನ್ನು ನಿಹಂತುಂ = ಸಂಹರಿಸುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ. ಜನಂ = ಭೃತ್ಯ ಜನರನ್ನು ಆದಿಶತ್ = ಅಪ್ಪಣೆ ಮಾಡಿದನು. ಹಿಂಸಾ, ವಿಹಾರಾಃ = ಹಿಂಸೆಯೇ, ಕ್ರೀಡೆಯಾಗಿವುಳ್ಳ. ತೇ = ಆ ಕಂಸಾಜ್ಞಪ್ತರಾದ ದುಷ್ಟಾಃ = ದುರ್ಜನರು. ಭುವಿ = ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ. ಬಾಲಕಾನ್ = ಶಿಶುಗಳನ್ನು ನಿಜಘ್ನುಃ = ಸಂಹರಿಸಿದರು.

ಜಗಾಮೇತಿ॥ ಕಂಸಸ್ಯ, ಧಾತ್ರೀ ಉಪಮಾತಾ, ಸ್ತನ್ಯದಾನೇನ ಪೋಷಿಕೇತ್ಯರ್ಥಃ ನಿ॥ ಧಾತ್ರೀ ಸ್ಯಾದುಪ ಮಾತಾಽ ಪೀತ್ಯಮರಃ। ದುಷ್ಟಾ, ಪೂತನಾ, ಗೋಕುಲಂ, ಜಗಾಮ। ಸಾ ಪೂತನಾ, ಕೃಷ್ಣಂ ಹಂತುಂ, ಆದತ್ತ ಅಗ್ರಹೀತ್। ದುದಾಞ್ ದಾನೇ-ಸಕ.ಕರ್ತರಿ ಲಙ್.ಆತ್ಮ.ಪ್ರ.ಏ। ರಮಾಯಾಃ ಲಕ್ಷ್ಮ್ಯಾಃ ಪತಿಃ ಕೃಷ್ಣಃ, ತಾಂ ಪೂತನಾಂ, ಜಘಾನ॥೨೩॥

ಜಗಾಮ ಗೋಕುಲಂ ದುಷ್ಟಾಧಾತ್ರೀ ಕಂಸಸ್ಯ ಪೂತನಾ।
ಕೃಷ್ಣಮಾದತ್ತ ಸಾ ಹಂತುಂ ತಾಂ ಜಘಾನ ರಮಾಪತಿಃ॥೨೩॥

ಅರ್ಥ:- ಕಂಸಸ್ಯ = ಕಂಸನಿಗೆ. ಧಾತ್ರೀ = ಸ್ತನ್ಯಕೊಟ್ಟು ಸಂರಕ್ಷಿಸಿದವಳಾದ. ದುಷ್ಟಾ = ಕೆಟ್ಟವಳಾದ ಪೂತನಾ = ಪೂತನೆಯೆಂತೆಂಬುವಳು. ಗೋಕುಲಂ (ಪ್ರತಿ) = ಗೋಕುಲವನ್ನು ಕುರಿತು. ಜಗಾಮ = ಹೋದಳು. ಸಾ= ಆಪೂತನೆಯು ಕೃಷ್ಣಂ = ಕೃಷ್ಣ ದೇವರನ್ನು ಹಂತುಂ = ಸಂಹರಿಸುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ. ಆದತ್ತ = ಎತ್ತಿಕೊಂಡಳು. ರಮಾಪತಿಃ = ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರಿಗೆ ಪತಿಯಾದ ಕೃಷ್ಣ ದೇವರು. ತಾಂ = ಆಪೂತನೆಯನ್ನು ಜಘಾನ = ಸಂಹರಿಸಿದರು ॥೨೩॥

ಶಾಯಿತ ಇತಿ॥ ಶಕಟಸ್ಯ, ಅಧಃ, ಶಾಯಿತಃ ಸ್ಥಾಪಿತಃ, ಸಕೃಷ್ಣಃ ಶಕಟಾಕ್ಷಂ ತನ್ನಾಮಾನಂ ದೈತ್ಯಂ ಜಘಾನ। ಸ ಕೃಷ್ಣಃ, ತೃಣಾವರ್ತಂ ವಾತ್ಯಾ ರೂಪ ಮಸುರಂ, ತೇನ ತೃಣಾವರ್ತೇನ ಉನ್ನೀತ ಊರ್ಧ್ವ ನೀತಸ್ಸನ್, ಲೀಲಯಾ ಕಂಠ ಗ್ರಹಣೇನ

ಶ್ವಾಸ ನಿರೋಧಕರ ಣಾದಿ ಕ್ರೀಡಯಾ ಅಮೀಮರತ್ ಮಾರಯಾಮಾಸ। ಮೃಙ್
ಪ್ರಾಣ ತ್ಯಾಗೇ – ಧಾ. ಣಿ ಜಂತಸಕ ಕರ್ತರಿಲುಙ್ ಪರ. ಪ್ರ.ಏ ॥೨೪॥

ಶಾಯಿತಶ್ಶಕಟ ಸ್ಯಾಧ ಶ್ಶಕಟಾಕ್ಷಂ ಜಘಾನ ಸಃ।
ಅಮೀ ಮರತ್ತೃಣಾ ವರ್ತಂ ತೇ ನೋನ್ನೀತ ಸ್ಸಲೀಲಯಾ॥೨೪॥

ಅರ್ಥ:– ಶಕಟಸ್ಯ = ಬಂಡಿಯ ಅಧಃ = ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಶಾಯಿತಃ = ಶಯನ ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದ. ಸಃ = ಆ ಕೃಷ್ಣದೇವರು. ಶಕಟಾಕ್ಷಂ = ಶಕಟಾಕ್ಷನಾಮಕಾಸುರನನ್ನು ಜಘಾನ = ಸಂಹಾರ ಮಾಡಿದರು. ಸಃ = ಆ ಕೃಷ್ಣದೇವರು. ತೃಣಾವರ್ತಂ = (ಘಾಳರೂಪನಾದ) ತೃಣಾವರ್ತಾಸುರನನ್ನು ತೇನ = ತೃಣಾವರ್ತನಿಂದ ಉನ್ನೀತಃ (ಸನ್) ಮೇಲೆ ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಹೋಗಲ್ಪಟ್ಟವರಾಗಿ. ಲೀಲಯಾ = ಆಟದಿಂದ ಅಮೀಮರತ್ = ಕೊಂದರು ॥೨೪॥

ಗರ್ಗ ಇತಿ॥ ಅಥ ತೃಣಾವರ್ತ ಸಂಹಾರಾನಂತರಂ, ಶೌರಿಣಾ ವಸುದೇವೇನ, ಆದಿಷ್ಟಃ ಜಾತಕರ್ಮಾದಿ ಕರಣಾಯಾಜ್ಞಪ್ತಃ, ಗರ್ಗಸ್ತನ್ನಾಮಾ ಯಾದನಾನಾಂ ಪುರೋಹಿತಃ, ವ್ರಜಂಗೋಕುಲಂ, ಗತ ಸ್ಸನ್ ಸಬಲಸ್ಯ ಬಲರಾಮಸಹಿತಸ್ಯ, ಅಮುಷ್ಯ ಕೃಷ್ಣಸ್ಯ, ಕ್ಷತ್ರಿಯಾಣಾಮುಚಿತಾನ್ ಸಂಸ್ಕಾರಾನ್ ಜಾತಕರ್ಮಾದೀನ್, ನಾಮಚ, ಚಕಾರ॥೨೫॥

ಗ ರ್ಗೋಥ ಶೌರಿಣಾ ದಿಷ್ಟಶ್ಚಕಾರ ಕ್ಷತ್ರಿಯೋಚಿತಾನ್।
ಸಂಸ್ಕಾರಾ ನ್ನಾಮ ಚಾಮುಷ್ಯ ಸಬಲಸ್ಯ ವ್ರಜಂ ಗತಃ ॥೨೫॥

ಅರ್ಥ:– ಅಥ = ತೃಣಾವರ್ತ ಸಂಹಾರಾ ನಂತರದಲ್ಲಿ ಶೌರಿಣಾ = ಶೂರಪುತ್ರನಾದ ವಸುದೇವನಿಂದ ಆದಿಷ್ಟಃ = ಆಜ್ಞಪ್ತರಾದ. ಗರ್ಗಃ = ಗರ್ಗಾಚಾರ್ಯರು. ವ್ರಜಂ = ಗೋಕುಲವನ್ನು ಗತಃ (ಸನ್) = ಐದಿದವರಾಗಿ. ಸಬಲಸ್ಯ = ಬಲರಾಮದೇವರಿಂದ ಸಹಿತರಾದ. ಅಮುಷ್ಯ = ಈ ಕೃಷ್ಣದೇವರಿಗೆ. ಕ್ಷತ್ರಿಯ, ಉಚಿತಾನ್ = ಕ್ಷತ್ರಿಯರಿಗೆ, ಯೋಗ್ಯವಾದ ಸಂಸ್ಕಾರಾನ್ = ಜಾತಕ ಮಾರ್ದಿ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳನ್ನು ನಾಮಚ = ನಾಮಕರಣ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಕೂಡ. ಚಕಾರ = ಮಾಡಿದರು ॥೨೫॥

ಪ್ರಾಂಗಣಇತಿ॥ ಮಾಧವಃರಮಾಪತಿಃ ಮಧುಕು ಲೋತ್ಪನ್ನಶ್ಚ, ಕೃಷ್ಣಃ ಅರ್ಭಕೈಶ್ಶಿಶುಭಿಃ, ಸಹ, ಪ್ರಾಂಗಣೇ ಅಜಿರೇ॥ನಿ॥ ಅಂಗಣಂಚ ತ್ವರಾಜಿರೇ ಇತ್ಯಮರಃ। ರಿಂಖಣಂ ಪಾಣಿಭ್ಯಾಂಭುವ ಮೂಲಮಾಲಂಬ್ಯಜಾನುಭ್ಯಾಂ ಪ್ರಸರ್ಪಣಂ, ಕುರ್ವನ್‌ಸನ್, ಭಾವೋಭಿಪ್ರಾಯಃ ಗರ್ಭೇ ಯಸಾಂ ತಾಭಿರ್ಗರ್ಭೀಕೃ ತಾಭಿ ಪ್ರಾಯಾಭಿಃ, ಲೀಲಾಭಿಃ, ಜನಂ ಭಕ್ತಲೋಕಂ ಆನಂದ ಯನ್‌ಸನ್ ಬಭೌರರಾಜ॥ ಭಾದೀಪ್ತೌ – ಧಾ.ಲಿಟ್॥ ಭಗವಕ್ಕೃತಾ ಭಾವಗರ್ಭಾ ಇತ್ಯೇತತ್ತು ವಕ್ಷ್ಯಮಾಣರೀತ್ಯಾ ನಲಕೂಬ್ಬರ ಮಣಿ ಗ್ರೀವ ನಾಮಕಸ್ವಭಕ್ತಾರ್ಜು ನೀಭವ ನ ಕಾರಣಶಾಸಮೋಚನಾಭಿಪ್ರಾಯ ಗರ್ಭೋಲೂಖಲಕರ್ಷಣ ದೃಷ್ಟಾಂ ತೇನಜ್ಞೇಯಮ್ ॥೨೬॥

ಪ್ರಾಂ ಗಣೇ ರಿಂಖಣಂ ಕುರ್ವನ್ನ ರ್ಭ ಕೈಸ್ಸಹ ಮಾಧವಃ ।
ಲೀಲಾಭಿರ್ಭಾವಗರ್ಭಾಭಿಜನಮಾನಂದಯನ್ ಬಭೌ ॥೨೬॥

ಅರ್ಥ:– ಮಾಧವಃ = ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣದೇವರು. ಅರ್ಭಕೈಃ = ಬಾಲಕರಿಂದ ಸಹ = ಕೂಡಿ. ಪ್ರಾಂಗಣೇ = ಅಂಗಳದಲ್ಲಿ ರಿಂಖಣಂ = ಅಂಬೆಗಾಲಟ್ಟು ನಡೆಯೋಣವನ್ನು ಕುರ್ವನ್ (ಸನ್) = ಮಾಡುವವರಾಗಿ. ಭಾವಗರ್ಭಾಭಿಃ = ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಗರ್ಭಿತಗಳಾದಂಥ. ಲೀಲಾಭಿಃ = ಆಟಗಳಿಂದ ಜನಂ = ಸ್ವಜನವನ್ನು ಆನಂದಯನ್ (ಸನ್) = ಸಂತೋಷ ಪಡಿಸುವರಾಗಿ ಬಭೌ = ಒಪ್ಪಿದರು ॥೨೬॥

ಜಘಾಸೇತಿ॥ ಕದಾಜಿತ್, ದೇವಃ ಕ್ರೀಡಾದಿಗುಣಸಂಪನ್ನಃ, ಹರಿಃ ಕೃಷ್ಣಃ ಲೀಲಯಾ, ಮೃತ್ತಿಕಾಂ, ಜಘಾಸಭಕ್ಷಿತವಾನ್। ಘಸ್ಲೃಭಕ್ಷಣೇ – ಧಾ.ಸ.ಕ. ಕರ್ತರಿಲಿಟ್.ಪರ.ಪ್ರ.ಏ। ಹರಿಃ ಕೃಷ್ಣಃ, ಮಾತ್ರಾಯಶೋದಯಾ, ಉಪಾಲಬ್ಧಃ ನಿಂದಿತಸ್ಸನ್, ವ್ಯಾತ್ತೇ ವಿವೃತೇ, ಸ್ವೇ ಆತ್ಮೀಯೇ, ಆಸ್ಯೇ ಮುಖೇ, ವಿಶ್ವಂ ಸರ್ವಂ ಪ್ರಕೃತಾದಿಕಂ, ಅದರ್ಶಯತ್ ॥೨೭॥

ಜಘಾಸ ಮೃತ್ತಿಕಾಂ ದೇವಃ ಕದಾಚಿಲ್ಲೀಲಯಾ ಹರಿಃ।
ಮಾತ್ರೋಪಾಲಬ್ಧ ಆಸ್ಯೇ ಸ್ವೇ ವ್ಯಾತ್ತೇ ವಿಶ್ವಮದರ್ಶಯತ್ ॥೨೭॥

ಅರ್ಥ:– ಕದಾಚಿತ್ = ಒಂದಾನೊಂದು ದಿನದಲ್ಲಿ ದೇವಃ = ಕ್ರೀಡಾದಿಗುಣ ಸಂಪನ್ನರಾದ ಹರಿಃ = ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣದೇವರು ಲೀಲಯಾ = ಆಟದಿಂದ ಮೃತ್ತಿಕಾಂ =

ಮಣ್ಣನ್ನು ಜಘಾಸ = ಭಕ್ಷಿಸಿದರು. ಹರಿಃ = ಕೃಷ್ಣದೇವರು ಮಾತ್ರಾ = ತಾಯಿಯಾದ ಯಶೋದಾ ದೇವಿಯಿಂದ ಉಪಾಲಬ್ಧಃ (ಸನ್) = ನಿಂದಾ ಪೂರ್ವಕ ಭರ್ತ್ಸಿತರಾಗಿ ವ್ಯಾತ್ತೇ = ತೆರಿಯಲ್ಪಟ್ಟ. ಸ್ವೇ = ಸ್ವಕೀಯವಾದ. ಆಸ್ಯೇ = ಮುಖದಲ್ಲಿ. ವಿಶ್ವಂ = ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತನ್ನು ಆದರ್ಶಯತ್ = ತೋರಿಸಿದರು. ॥೨೭॥

ದಧೀತಿ॥ ಈಶಃಕೃಷ್ಣಃ, ಕದಾಚಿತ್, ದಧ್ನಃ ಅಮತ್ರಂ ಪಾತ್ರಂ ॥ನಿ॥ ಪಾತ್ರಾಮತ್ರೇಚ ಭಾಜನಮಿತ್ಯಮರಃ। ವಿಭಜ್ಯಶಿಲಾದಿನಾ ಸ್ಫೋಟಯಿತ್ವಾ ಚಂದ್ರೇಣ ಸನ್ನಿಭಂ, ಚಂದ್ರ ಸನ್ನಿಭಂ ಅತಿಶುಭ್ರ ಮಿತ್ಯರ್ಥಃ। ನವನೀತಂ, ಸಮಾದಾಯ ಗೃಹೀತ್ವಾ, ರಹಃ ವಿಜನಪ್ರದೇಶಂ ಗತ್ವಾ, ಜಘಾಸಭಕ್ಷಿತವಾಂಶ್ಚ ॥೨೮॥

ದಧ್ಯಮತ್ರಂ ವಿಭಜ್ಯೇಶಃ ಕದಾಚಿಚ್ಚಂದ್ರ ಸನ್ನಿಭಮ್ ।
ನವನೀತಂ ಸಮಾದಾಯಿ ರ ಹೋಗತ್ವಾಜಘಾಸ ಚ ॥೨೮॥

ಅರ್ಥ:- ಈಶಃ = ಸ್ವಾಮಿಯಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣದೇವರು ಕದಾಚಿತ್ = ಒಂದಾನೊಂದು ದಿನದಲ್ಲಿ. ದಧಿ, ಅಮತ್ರಂ = ಮೊಸರಿನ, ಪಾತ್ರೆಯನ್ನು. ವಿಭಜ್ಯ = ಒಡೆದು ಚಂದ್ರ, ಸನ್ನಿಭಂ = ಚಂದ್ರನಿಂದ, ಸಮಾನವಾದ. ನವನೀತಂ = ಬೆಣ್ಣೆಯನ್ನು ಸಮಾದಾಯ = ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ರಹಃ = ಏ ಕಾಂತ ಸ್ಥಲವನ್ನು ಕುರಿತು ಗತ್ವಾ = ಹೋಗಿ. ಜಘಾಸ ಚ = ಭಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದರು ॥೨೮॥

ಜನನ್ಯೇತಿ॥ ಸಕೃಷ್ಣಃ, ಜನನ್ಯಾಮಾತ್ರಾಯಶೋದಯಾ, ಉಲೂಖಲೇ ಬದ್ಧಃಸನ್, ಅರ್ಜುನೌ ವೃಕ್ಷಭೇದೋ, ಉದಮೂಲಯತ್, ಉದಪಾಟಯತ್। ನಲಕೊಬರ ಮಣಿಗ್ರೀವಶ್ಚೇ ತ್ಯೇ ತೌ ಕುಬೇರ ಸುತೌ, ಶಾಪತಃ ನಾರದ ಸಂಬಂಧಿನಶ್ಶಾಪಾತ್, ಮೋಚಯಾಮಾಸ॥ ಮುರ್ಚಲ್ಯ ಮೋಕ್ಷಣೇ – ಧಾ.ಣಿಜಂತ. ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಿಟ್. ಪರ. ಪ್ರ.ಏ.॥ ಮೋಚಮಿತ್ವಾಶಾಪತ ಇತಿ ಪಾಠೇತು ಸ್ವಾಂ ತನುಮಾಪಯದಿತಿ ಶೇಷಃ ॥೨೯॥

ಜನನ್ಯೋಲೂಖಲೇ ಬದ್ಧಃ ಸೋರ್ಜುನಾವುದ ಮೂಲಯತ್।
ನಲಕೊಬರಮಣಿ ಗ್ರೀವೌ ಮೋಚಯಾಮಾಸ ಶಾಪತಃ ॥೨೯॥

ಅರ್ಥ:- ಸಃ = ಆಕೃಷ್ಣದೇವರು. ಜನನ್ಯಾ = ತಾಯಿಯಾದ ಯಶೋದಾ ದೇವಿಯಿಂದ ಉಲೂಖಲೇ = ಒರಳಿನಲ್ಲಿ. ಬದ್ಧಃ(ಸನ್) = ಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟವರಾಗಿ ಅರ್ಜುನೌ = ಅರ್ಜುನ ವೃಕ್ಷಗಳನ್ನು ಉದಮೂಲಯತ್ = ಕಿತ್ತುಹಾಕಿದರು. ನಲಕೂಬರ, ಮಣಿಗ್ರೀವೌ = ನಲಕೂಬರನು. ಮಣಿಗ್ರೀವನು = ಎಂತೆಂಬುವ (ಕುಬೇರಪುತ್ರ)ರನ್ನು. ಶಾಪತಃ = (ನಾರದರ) ಶಾಪದ ದೆಸೆಯಿಂದ. ಮೋಚಯಾಮಾಸ = ಬಿಡಿಸಿದರು.

ವೃಂದಾವನಮಿತಿ॥ ನಂದನಸ್ಯಸೂನುಃ ಕೃಷ್ಣಃ, ವೃಂದಾವನಂ ತನ್ನಾಮಕ ಪ್ರದೇಶಂ ಪ್ರತಿ, ಯಿಯಾಸುರ್ಯಾತುಮಿಚ್ಛನ್ ಸನ್, ಬೃಹದ್ವನೇ ಏತಾವಂತಂ ಸಮಯಂ ಸ್ವಾಧ್ಯುಷಿತೇ ಗೋಕುಲ ಪ್ರದೇಶೇ, ರೋಮ ಕೂಪೇಭ್ಯಃ, ಬಲೇಶಕ್ತೌ, ವ್ಯಾಘ್ರೈಸ್ಸಮಾನ್, ವೃಕಾನ್ ಮೃಗ ವಿಶೇಷಾನ್, ಸಸರ್ಜ। ಗೋಪಾಃ, ತತ್ರ ಗೋಕುಲೇ, ಉತ್ಪಾತೇಭ್ಯಃ ವೃಕಾದಿಭ್ಯಃ ಭಿಯಾಭಯೇನ, ವೃಂದಾವನಂ ನಾಮ, ವನಂ, ಪ್ರಾಪುಃ ॥೩೦॥

ವೃಂದಾವನಂ ಯಿಯಾಸುಸ್ಸನಂದಸೂನುಬೃಹದ್ವನೇ।
ಸಸರ್ಜ ರೋಮಕೂಪೇಭ್ಯೋ ವೃಕಾನ್ವ್ಯಾಘ್ರಸಮಾನ್ ಬಲೇ।
ತತ್ರೋತ್ಪಾತ ಭಿಯಾ ಗೋಪಾ ಆಪುರ್ವೃಂದಾವನಂ ವನಮ್ ॥೩೦॥

ಅರ್ಥ:- ನಂದ, ಸೂನುಃ= ನಂದಗೋಪನ, ಮಗನಾದ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣ ದೇವರು. ವೃಂದಾವನಂ (ಪ್ರತಿ) = ವೃಂದಾವನವೆಂತೆಂಬುವ ಸ್ಥಲವನ್ನು ಕುರಿತು ಯಿಯಾಸುಃ (ಸನ್) = ಹೋಗುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಇಚ್ಛಿಸುವರಾಗಿ. ಬೃಹದ್ವನೇ = (ತಾವು ವಾಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ) ಬೃಹದ್ವನ ನಾಮಕ ಗೋಕುಲ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ. ರೋಮಕೂಪೇಭ್ಯಃ = (ತಮ್ಮ) ರೋಮಕೂಪಗಳ ದೆಸೆಯಿಂದ. ಬಲೇ = ಬಲ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಘ್ರ. ಸಮಾನ್ = ಹುಲಿಗಳಿಂದ, ಸಮಾನಗಳಾದ. ವೃಕಾನ್ = ತೋಳಗಳನ್ನು ಸಸರ್ಜ = ಸೃಜಿಸಿದರು. ಗೋಪಾಃ = ಗೋಪಾಲಕರು. ತತ್ರ = ಆ ಗೋಕುಲದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾತ. ಭಿಯಾ = ವೃಕಾದಿ ರೂಪಗಳಾದ ಉತ್ಪಾತಗಳ ದೆಸೆಯಿಂದ (ಉಂಟಾದ) ಭೀತಿಯಿಂದ. ವೃಂದಾವನಂ = ವೃಂದಾವನವೆಂತೆಂಬುವ. ವನಂ = ವನವನ್ನು ಆಪುಃ = ಸೇರಿದರು. ॥೩೦॥

ಸಇತಿ॥ ಆದಿರ್ಜಗತಃ ಕಾರಣ ತ್ವೇನ ಪೂರ್ವಶ್ಚಾಸೌ ದೇವಃ ಕ್ರೀಡಾಗುಣ ಸಂಪನ್ನ ಶ್ಚ ಆದಿದೇವಃ, ಸಕೃಷ್ಣಃ, ವೃಂದಾವನ ಇತಿ ಶೇಷಃ, ಗೋಪ ಕಾನಾಂ ಯೇ ಬಾಲಾಃ ತೇಷಾಂವೃಂದ್ಯೈ ಸ್ಸಮೂಹ್ಯೈ, ಬಲೇನ ಬಲರಾಮೇಣ ಚ, ಸಾಕಂಸಹ, ಪಶೂನಾಂಗವಾಂ ವತ್ಸಾಸ್ತರ್ಣಕಾಸ್ತೇಷಾಂ ಯೂಥಾನ್ ಸಮೂಹಾನ್, ಪಾಲಯನ್ ಸನ್, ವತ್ಸ ಇತ್ಯ ಸುರಂ, ಬಕಂತ ನ್ನಾಮ ಕಾಸುರಂ ಚ, ನಿಹತ್ಯ, ಗೋಪಾಲಕತಾಂ, ಅವಾಪ। ವಯಃ ಕ್ರಮೇಣ ಪ್ರಥಮಂ ವತ್ಸಪಾಲಃ ಪಶ್ಚದ್ಗೋ ಪಾಲ ಶ್ಚಾ ಭೂತಿದಿ ಭಾವಃ ॥೩೧॥

ಸ ಪಾಲಯನ್ಗೋಪಕಬಾಲವೃಂದ್ಯೈರ್ಬಲೇನಸಾಕಂಪಶು
ವತ್ಸಯೂ ಥಾನ್। ನಿಹತ್ಯವತ್ಸಾಸುರ ಮಾದಿದೇವೋಬಕಂ
ಚ ಗೋಪಾಲಕ ತಾಮ ವಾಪ ॥೩೧॥

ಇತಿ ಶ್ರೀ ಮಣಿ ಮಂಜರ್ಯಾಂ ತೃತೀಯಸ್ಸರ್ಗಸ್ಸಮಾಪ್ತಃ.

ಅರ್ಥ:- ಆದಿ, ದೇವಃ - (ಜಗತ್ತಿಗೆ) ಆದಿಯಾದ, ಕ್ರೀಡಾದಿ ಗುಣಸಂಪನ್ನರಾದ ಸಃ = ಆ ಕೃಷ್ಣ ದೇವರು. (ವೃಂದಾವನೇ = ವೃಂದಾವನದಲ್ಲಿ) ಗೋಪಕ, ಬಾಲ, ವೃಂದ್ಯೈಃ = ಗೋಪಾಲಕರ, ಹುಡುಗರ, ಸಮೂಹಗಳಿಂದ. ಬಲೇನ = ಬಲರಾಮ ದೇವರಿಂದಲೂ. ಸಾಕಂ = ಕೂಡಿ. ಪಶು, ವತ್ಸ, ಯೂಥಾನ್ = ಪ್ರಶುಗಳಾದ ಗೋವುಗಳ, ಕರುಗಳ, ಸಮೂಹಗಳನ್ನು ಪಾಲಯನ್(ಸನ್) = ರಕ್ಷಿಸುವಂಥವರಾಗಿ ವತ್ಸ, ಅಸುರಂ= ವತ್ಸನೆಂತೆಂಬುವ, ದೈತ್ಯನನ್ನು. ಬಕಂಚ = ಬಕನಾಮಕಾಸುರನನ್ನೂ ನಿಹತ್ಯ = ಸಂಹರಿಸಿ. ಗೋಪಾಲಕ ತಾಂ = ಗೋರಕ್ಷಕತ್ವವನ್ನು ಅವಾಪ = ಹೊಂದಿದರು.

ತಾ = ಆದಿಯಲ್ಲಿ ವತ್ಸಪಾಲಕರಾಗಿದ್ದು ಕ್ರಮದಿಂದ ಗೋಪಾಲಕರಾದರೆಂತ ಭಾವ ॥೩೧॥

ಶ್ರೀ ಮನ್ನೃಸಿಂಹ ವರ್ಯಾನುಗ್ರಹಜ ಪ್ರಜ್ಞ ರಾಘವೇಂದ್ರೇಣ ।
ಮಣಿಮಂಜರೀ ಪ್ರಕಾಶೇ ಜನಿತೇ ಪೂರ್ಣ
ಸ್ತೃತೀಯಸರ್ಗೋಯಮ್ ॥

॥ಶ್ರೀ ರಾಮಚಂದ್ರಾಯ ನಮಃ॥

॥ಚತುರ್ಥಸರ್ಗ ಪ್ರಾರಂಭಃ॥

ಕೃಷ್ಣಾಯಾ ಇತಿ॥ ಸ ಕೃಷ್ಣಃ, ಕೃಷ್ಣಾಯಾಃ ಯಮುನಾನದ್ಯಾಸ್ಸಕಾಶಾತ್ ಕಾಳಿಯಂ ಕಾಳಿಯು ನಾಮಕಂ ಸರ್ಪಂ, ತ್ಯಕ್ತ್ವಾತ್ಯಾಜಯಿತ್ವಾ, ಅಂತರ್ಣೀತಣಿಚ್, ನಿಷ್ಕಾಸ್ಯೇತ್ಯರ್ಥಃ, ಉಲ್ಬಣಂ ಕ್ರೂರಂ, ದಾವಸ್ಯವನ ಸ್ಯಾಗ್ನಿಂ, ಪೀತ್ವಾ ತೇನ ದಾವ ಶಬ್ದಸ್ಯೈವ ವನವಹ್ನಿ ವಾಚಕತ್ವಾದಗ್ನಿ ಶಬ್ದೋವ್ಯರ್ಥ ಇತಿನ ಶಂಕ್ಯಂ, ನಿ॥ ದವದಾವೌ ವನಾರಣ್ಯ ವಹ್ನಿ ಇತ್ಯರಣ್ಯ ವಾಚಕತ್ವಸ್ಯಾಪ್ಯವ ಗಮಾತ್। ವಿಷಪೂರ್ಣ ಶ್ವಾಸೌದ್ರು ಮಶ್ಚವಿಷದ್ರುಮಸ್ತಂ ಉಗ್ರಾಖ್ಯಾಸುರಾಧಿಷ್ಠಿತಂ ತರುಮಿತರ್ಥ್ಯಃ, ಉಚ್ಛಿದ್ಯ ಉನ್ಮೂಲ್ಯ, ಗವಾಂವಪೂಂಷಿ ಶರೀರಾಣಿ ಯೇಷಾಂತಾನ್, ದೈತ್ಯಾನ್, ಅಹನತ್। ಹನಹಿಂಸಾಗತ್ಯೋಧಾ. ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಙಾ.ಪರ. ಪ್ರ.ಏ.। ಯದ್ಯಪಿಹನಧಾತೋರದಾದಿ ಪಠಿತತ್ವಾತ್॥ಸೂ॥ ಅದಿಭೃತಿಭ್ಯಶ್ಶಪ ಇತಿವಿಕರಣಸ್ಯಲಗ್ವಿಧಾನಾದಹನ್ನಿ ತ್ಯೇವಲಜೆರೂಪವಮ್, ನತ್ವಹನದಿತಿ। ತಥಾಽಪ್ಯಹನದಿತ್ಯನೇಕಸ್ಥಲೇಷು ಪ್ರಯುಕ್ತತ್ವಾತ್ತನ್ನಿರ್ವಾಹಾಯ ಭ್ವಾದೇರಾಕೃತಿ ಗಣತ್ವೇನ ತತ್ರಾ "ಪ್ಯಯಂ ಧಾತುರಸ್ತಿ। ತತೋಽ ಹನದಿತಿರೂಪಂ ಸಿಧ್ಯ ತೀತಿಜ್ಞೇಯಮ್ ॥೧॥

ಕೃಷ್ಣಾಯಾಃ ಕಾಲಿಯಂತ್ಯಕ್ತ್ವಾ ಪೀತ್ವಾದಾವಾಗ್ನಿ ಮುಲ್ಬ ಣಮ್।
ಸವಿಷದ್ರುಮಮುಚ್ಛಿದ್ಯ ದೈತ್ಯಾನ್ಗೋವಮುಷೋಽಹನತ್ ॥೧॥

ಅರ್ಥ:- ಸಃ = ಆ ಕೃಷ್ಣದೇವರು. ಕೃಷ್ಣಾಯಾಃ = ಯಮುನಾ ನದಿಯ ದೆಸೆಯಿಂದ ಕಾಳಿಯಂ = ಕಾಳಿಯ ಸರ್ಪವನ್ನು ತ್ಯಕ್ತ್ವಾ = ಹೊರಡಿಸಿ. ಉಲ್ಬಣಂ = ಕ್ರೂರವಾದ. ದಾವ, ಅಗ್ನಿಂ = ವನದ, ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಪೀತ್ವಾ = ಪಾನಮಾಡಿ ವಿಷ, ದ್ರುಮಂ = ವಿಷ ಪೂರ್ಣವಾದ, ವೃಕ್ಷವನ್ನು ಉಚ್ಛಿದ್ಯ = ಉತ್ಪಾಟನ ಮಾಡಿ. ಗೋವಪುಷಃ = ಗೋವುಗಳ, ಶರೀರವುಳ್ಳಂಥಾ. ದೈತ್ಯಾನ್ = ದೈತ್ಯರನ್ನು ಅಹನತ್ = ಸಂಹಾರ ಮಾಡಿದರು. ॥೧॥

ಸ ಇತಿ॥ ಸ ಕೃಷ್ಣಃ ಸಪ್ತಾನಾಮುಕ್ಷ್ಣಾಂ ವೃಷಭಾಣಾಂ, ವಧಾತ್ ಸಂಹಾರಾತ್ ತದ್ರೂ ಪಾತ್ತ್ವಣಾತ್॥ನಿ॥ ಉಕ್ಷಾಭದ್ರೋ ಬಲೀವರ್ದ ಇತ್ಯಮರಃ। ಗೋಪಾಲಸ್ಯ ಕುಂಭಕಾಖ್ಯಸ್ಯ ಯಶೋದಾಭ್ರಾತುಃ ಕನ್ಯಕಾಂ ನೀಲಾಂ ತನ್ನಾಮ್ನೀಂ, ಲೇಭೇ। ಬಲೇನ ಬಲ ರಾಮೇಣ, ಧೇನುಕಂ ತನ್ನಾಮಕಂ ಹತ್ವಾ ಘಾತಯಿತ್ವಾ, ಯದ್ವಾ-ಬಲೇನ ಬಲಾವಿಷ್ಟೇನ ಶುಕ್ಲ ಕೇಶಾಂಶೇನ, ಧೇನುಕಂ ಹತ್ವಾ ಸಂಹೃತ್ಯ, ಸ್ವಯಂ, ಅನ್ಯಾನ್, ಖರಾನ್ ಖರರೂಪಾನ್ ದೈತ್ಯಾನ್, ಜಘಾನ॥೨॥

ಸಸಪ್ತೋಕ್ಷವಧಾಲ್ಲೇಭೇ ನಿಲಾಂ ಗೋಪಾಲ ಕನ್ಯಕಾಮ್।
ಬಲೇನ ಧೇನುಕಂ ಹತ್ವಾ ಜಘಾನಾ ನ್ಯಾನ್ ಖರಾನ್ ಸ್ವಯಮ್॥೨॥

ಅರ್ಥ:- ಸಃ = ಆ ಕೃಷ್ಣದೇವರು. ಸಪ್ತ, ಉಕ್ಷ, ವಧಾತ್ = ಏಳಾದ, ವೃಷಭಗಳ, ಸಂಹಾರದ ದೆಸೆಯಿಂದ. ಗೋಪಾಲ, ಕನ್ಯಕಾಂ = ಕುಂಭಕ ನಾಮಕ ಗೋಪಾಲನ ಕನ್ಯಕೆಯಾದ. ನೀಲಾಂ = ನೀಲಾ ದೇವಿಯನ್ನು ಲೇಭೇ = ಹೊಂದಿದರು. ಬಲೇನ = ಬಲರಾಮ ದೇವರಿಂದ ಧೇನುಕಂ = ಧೇನು ಕಾಸುರನನ್ನು ಹತ್ವಾ = ಸಂಹಾರ ಮಾಡಿಸಿ. ಸ್ವಯಂ = ತಾವು ಅನ್ಯಾನ್ = ಮತ್ತು ಕೆಲವರಾದ ಖರಾನ್ = ಗರ್ದಭರೂಪರಾದ ದೈತ್ಯರನ್ನು ಜಘಾನ = ಸಂಹಾರ ಮಾಡಿದರು ॥೨॥

ಪ್ರಲಂಭ ಇತಿ॥ ನಂದಾಜ್ಜಾತೋಽಭಿವ್ಯಕ್ತಃ ಕೃಷ್ಣಃ, ಪ್ರಲಂಬೇ ತದಾಖ್ಯದೈತ್ಯೇ, ಬಲ ಭದ್ರೇಣ, ಹತೇ ಸತಿ, ವ್ರಜಸ್ಯ ಗೋಕುಲಸ್ಯ ರಕ್ಷಾರ್ಥಂ ಸಂರಕ್ಷಣಾಯ, ಪುನಃ, ದಾವಂ ವನವಹ್ನಿಂಪಪೌ। ಪಾಪಾನೇ-ಧಾ.ಸಕ.ಕರ್ತರಿಲಿಟ್.ಪರ.ಪ್ರ.ಏ॥ ತತ್ರ ಹೇತುಃ-ಕೃಪೇತಿ। ಹಿಯಸ್ಮಾತ್, ಮಾಧವಃ ಕೃಷ್ಣಃ, ಕೃಪಾಸಿಂಧುರ್ದಯಾ ಸಮುದ್ರಃ॥೩॥

ಪ್ರಲಂಬೆ ಬಲಭದ್ರೇಣ ಹತೇದಾವಂ ಪಪೌಪುನಃ।
ನಂದಜೋ ವ್ರಜ ರಕ್ಷಾರ್ಥಂ ಕೃಪಸಿಂಧೋರ್ಹಿ ಮಾಧವಃ॥೩॥

ಅರ್ಥ:- ಹಿ = ಯಾವ ಕಾರಣದ ದೆಸೆಯಿಂದ ಮಾಧವಃ = ಮಧುಕುಲೋತ್ಪನ್ನರಾದ ಕೃಷ್ಣದೇವರು. ಕೃಪಾ, ಸಿಂಧುಃ = ದಯೆಯಿಂದ, ಸಮುದ್ರರೋ (ತತ್ = ಆ ಕಾರಣದ ದೆಸೆಯಿಂದ) ನಂದಜಃ = ನಂದಗೋಪನ ಮಗನಾದ ಕೃಷ್ಣದೇವರು ಪ್ರಲಂಬೇ = ಪ್ರಲಂಬಾಸುರನು ಬಲಭದ್ರೇಣ = ಬಲರಾಮದೇವರಿಂದ ಹತೇ (ಸತಿ)

= ಸಂಹಾರ ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡುತ್ತಿರಲಾಗಿ. ವ್ರಜ, ರಕ್ಷಾರ್ಥಂ = ಗೋಕುಲದ, ಸಂರಕ್ಷಣಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಪುನಃ = ಮತ್ತು ದಾವಂ = ವನವಹ್ನಿಯನ್ನು ಪಪೌ = ಪಾನ ಮಾಡಿದರು ॥೩॥

ವಿಪ್ರೇತಿ॥ ತೇಷಾಂ ವಿಪ್ರಾಣಾಂ ಗೃಹಸ್ಯ ಯಜ್ಞವಾಟಸ್ಯಾಂತಿಕಂ ಸಮೀಪಂ ಪ್ರತಿ, ಆಗತಃ, ಸ ಕೃಷ್ಣಃ, ವಿಪ್ರಾಣಾಂ ಯಜ್ಞರತಾನಾಂ ಪತ್ನೀಭಿಃ, ಆನೀತಮ್, ಅನ್ನಮ್ ಷಡ್ರಸ ಸಹಿತಂ, ಅನುಚರೈಃ ಗೋಪಾಲೈಸ್ಸಹಿತಸ್ಸನ್, ಭುಕ್ತ್ವಾ, ತಾಸಾಂ ವಿಪ್ರ ಪತ್ನೀನಾಮ್ ಅನುಗ್ರಹಮ್, ಚಕ್ರೇ॥೪॥

ವಿಪ್ರಪತ್ನೀಭಿರಾನೀತಂ ತದ್ಗೃಹಾಂತಿಕಮಾಗತಃ।
ಸೋನ್ನಂ ಸಾನುಚರೋ ಭುಕ್ತ್ವಾ ಚಕ್ರೇ ತಾಸಾಮನುಗ್ರಹಮ್॥೪॥

ಅರ್ಥ:- ತತ್, ಗೃಹ, ಅಂತಿಕಂ (ಪ್ರತಿ) = ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ, ಯಜ್ಞವಾಟದ, ಸಮೀಪವನ್ನು ಕುರಿತು ಆಗತಃ = ಹೋದಂಥಾ ಸಃ = ಆ ಕೃಷ್ಣ ದೇವರು ವಿಪ್ರ, ಪತ್ನಿಭಿಃ = ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ, ಪತ್ನಿಯವರಿಂದ ಆನೀತಂ = ತರಲ್ಪಟ್ಟ. ಅನ್ನಂ = ಷಡ್ರಸಾನ್ನವನ್ನು ಸಾನುಚರಃ (ಸನ್) = ಕೂಡಿಬಂದಿರುವ ಗೋಪಾಲಕರಿಂದ ಯುಕ್ತರಾಗಿ ಭುಕ್ತ್ವಾ ಭೋಜನ ಮಾಡಿ. ತಾಸಾಂ = ಆ ವಿಪ್ರ ಪತ್ನಿಯರಿಗೆ ಅನುಗ್ರಹಂ = ಕೃಪೆಯನ್ನು ಚಕ್ರೇ = ಮಾಡಿದರು ॥೪॥

ಮಹೇತಿ॥ ಹರಿಃ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಃ, ಮಹಸ್ಯಗೋಪ್ಯೈಃ ಕ್ರಿಯಮಾಣಸ್ಯ ಸ್ವೋದ್ದೇಶ್ಯಕೋತ್ಸವಸ್ಯ ಭಂಗೇನ ಪರಿತ್ಯಾಗೇನ ರುಟ್ ರೋಷೋ ಯಸ್ಯತೇನ, ಯದ್ವಾ ಮಹಭಂಗೇನ ನಿಮಿತ್ತೇನ ರುಷಾಕ್ರೋಧೇನ ಕರಣೇನ, ಇಂದ್ರೇಣ ಆದಿಷ್ಟೈಃ, ಮೇಘೈಃ, ಕೃತಾಂ, ವೃಷ್ಟಿಂ, ಸೋಢುಂ, ಅಶಕ್ತಾನ್, ಸ್ವಾನ್, ಗೋಪಾನ್, ಪರ್ವತಂ ಗೋವರ್ಧನಂ ಉದ್ಧೃತ್ಯ, ರರಕ್ಷ॥ ಮಖಭಂಗೇತಿ ಪಾಠೇ ಸ್ವೋದ್ದೇಶ್ಯಕ ಯಜ್ಞ ಭಂಗೇತ್ಯರ್ಥಃ॥೫॥

ಮಹಭಂಗರುಷೇಂದ್ರೇಣಾದಿಷ್ಟೈರ್ಮೇಘೈಃ ಕೃತಾಂ ಹರಿಃ।
ವೃಷ್ಟಿಂ ಸೋಢುಮಶಕ್ತಾನ್ ಸ್ವಾನ್‌ರ ರಕ್ಷೋದ್ಧೃತ್ಯ ಪರ್ವತಮ್॥೫॥

ಅರ್ಥ:- ಹರಿಃ = ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣದೇವರು. ಮಹ, ಭಂಗ, ರುಷಾ = (ತಮ್ಮ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿಸಿ ನಡಿಯುತ್ತಿದ್ದ) ಉತ್ಸವದ, ಪರಿತ್ಯಾಗದಿಂದ, ರೋಷವುಳ್ಳಂಥಾ. ಇಂದ್ರೇಣ = ಇಂದ್ರ

ಸ ಇತಿ॥ ಸ ಕೃಷ್ಣಃ ಸಪ್ತಾನಾಮುಕ್ಷ್ಣಾಂ ವೃಷಭಾಣಾಂ, ವಧಾತ್ ಸಂಹಾರಾತ್ ತದ್ರೂ ಪಾತ್ವಣಾತ್॥ನಿ॥ ಉಕ್ಷಾಭದ್ರೋ ಬಲೀವರ್ದ ಇತ್ಯಮರಃ। ಗೋಪಾಲಸ್ಯ ಕುಂಭಕಾಖ್ಯಸ್ಯ ಯಶೋದಾಭ್ರಾತುಃ ಕನ್ಯಕಾಂ ನೀಲಾಂ ತನ್ನಾಮ್ನೀಂ, ಲೇಭೇ। ಬಲೇನ ಬಲ ರಾಮೇಣ, ಧೇನುಕಂ ತನ್ನಾಮಕಂ ಹತ್ವಾ ಘಾತಯಿತ್ವಾ, ಯದ್ವಾ-ಬಲೇನ ಬಲಾವಿಷ್ಟೇನ ಶುಕ್ಲ ಕೇಶಾಂಶೇನ, ಧೇನುಕಂ ಹತ್ವಾ ಸಂಹೃತ್ಯ, ಸ್ವಯಂ, ಅನ್ಯಾನ್, ಖರಾನ್ ಖರರೂಪಾನ್ ದೈತ್ಯಾನ್, ಜಘಾನ॥೨॥

ಸಸಪ್ತೋಕ್ಷವಧಾಲ್ಲೇಭೇ ನಿಲಾಂ ಗೋಪಾಲ ಕನ್ಯಕಾಮ್।
ಬಲೇನ ಧೇನುಕಂ ಹತ್ವಾ ಜಘಾನಾ ನ್ಯಾನ್ ಖರಾನ್ ಸ್ವಯಮ್॥೨॥

ಅರ್ಥ:- ಸಃ = ಆ ಕೃಷ್ಣದೇವರು. ಸಪ್ತ, ಉಕ್ಷ, ವಧಾತ್ = ಏಳಾದ, ವೃಷಭಗಳ, ಸಂಹಾರದ ದೆಸೆಯಿಂದ. ಗೋಪಾಲ, ಕನ್ಯಕಾಂ = ಕುಂಭಕ ನಾಮಕ ಗೋಪಾಲನ ಕನ್ಯಕೆಯಾದ. ನೀಲಾಂ = ನೀಲಾ ದೇವಿಯನ್ನು ಲೇಭೇ = ಹೊಂದಿದರು. ಬಲೇನ = ಬಲರಾಮ ದೇವರಿಂದ ಧೇನುಕಂ = ಧೇನು ಕಾಸುರನನ್ನು ಹತ್ವಾ = ಸಂಹಾರ ಮಾಡಿಸಿ. ಸ್ವಯಂ = ತಾವು ಅನ್ಯಾನ್ = ಮತ್ತು ಕೆಲವರಾದ ಖರಾನ್ = ಗರ್ದಭರೂಪರಾದ ದೈತ್ಯರನ್ನು ಜಘಾನ = ಸಂಹಾರ ಮಾಡಿದರು ॥೨॥

ಪ್ರಲಂಭ ಇತಿ॥ ನಂದಾಜ್ಞಾತೋಽಭಿವ್ಯಕ್ತಃ ಕೃಷ್ಣಃ, ಪ್ರಲಂಬೇ ತದಾಖ್ಯದೈತ್ಯೇ, ಬಲ ಭದ್ರೇಣ, ಹತೇ ಸತಿ, ವ್ರಜಸ್ಯ ಗೋಕುಲಸ್ಯ ರಕ್ಷಾರ್ಥಂ ಸಂರಕ್ಷಣಾಯ, ಪುನಃ, ದಾವಂ ವನವಹ್ನಿಂಪಪೌ। ಪಾಪಾನೇ-ಧಾ.ಸಕ.ಕರ್ತರಿಲಿಟ್.ಪರ.ಪ್ರ.ಏ॥ ತತ್ರ ಹೇತುಃ-ಕೃಪೇತಿ। ಹಿಯಸ್ಮಾತ್, ಮಾಧವಃ ಕೃಷ್ಣಃ, ಕೃಪಾಸಿಂಧುರ್ದಯಾ ಸಮುದ್ರಃ॥೩॥

ಪ್ರಲಂಬೆ ಬಲಭದ್ರೇಣ ಹತೇದಾವಂ ಪಪೌಪುನಃ।
ನಂದಜೋ ವ್ರಜ ರಕ್ಷಾರ್ಥಂ ಕೃಪಸಿಂಧೋರ್ಹಿ ಮಾಧವಃ॥೩॥

ಅರ್ಥ:- ಹಿ = ಯಾವ ಕಾರಣದ ದೆಸೆಯಿಂದ ಮಾಧವಃ = ಮಧುಕುಲೋತ್ಪನ್ನರಾದ ಕೃಷ್ಣದೇವರು. ಕೃಪಾ, ಸಿಂಧುಃ = ದಯೆಯಿಂದ, ಸಮುದ್ರರೋ (ತತ್ = ಆ ಕಾರಣದ ದೆಸೆಯಿಂದ) ನಂದಜಃ = ನಂದಗೋಪನ ಮಗನಾದ ಕೃಷ್ಣದೇವರು ಪ್ರಲಂಬೇ = ಪ್ರಲಂಬಾಸುರನು ಬಲಭದ್ರೇಣ = ಬಲರಾಮದೇವರಿಂದ ಹತೇ (ಸತಿ)

= ಸಂಹಾರ ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡುತ್ತಿರಲಾಗಿ. ವ್ರಜ, ರಕ್ಷಾರ್ಥಂ = ಗೋಕುಲದ, ಸಂರಕ್ಷಣಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಪುನಃ = ಮತ್ತು ದಾವಂ = ವನವಹ್ನಿಯನ್ನು ಪಪೌ = ಪಾನ ಮಾಡಿದರು ॥೩॥

ವಿಪ್ರೇತಿ॥ ತೇಷಾಂ ವಿಪ್ರಾಣಾಂ ಗೃಹಸ್ಯ ಯಜ್ಞವಾಟಸ್ಯಾಂತಿಕಂ ಸಮೀಪಂ ಪ್ರತಿ, ಆಗತಃ, ಸ ಕೃಷ್ಣಃ, ವಿಪ್ರಾಣಾಂ ಯಜ್ಞರತಾನಾಂ ಪತ್ನೀಭಿಃ, ಆನೀತಮ್, ಅನ್ನಮ್ ಷಡ್ರಸ ಸಹಿತಂ, ಅನುಚರೈಃ ಗೋಪಾಲೈಸ್ಸಹಿತಸ್ಸನ್, ಭುಕ್ತ್ವಾ, ತಾಸಾಂ ವಿಪ್ರ ಪತ್ನೀನಾಮ್ ಅನುಗ್ರಹಮ್, ಚಕ್ರೇ॥೪॥

ವಿಪ್ರಪತ್ನೀಭಿರಾನೀತಂ ತದ್ಗೃಹಾಂತಿಕಮಾಗತಃ।
ಸೋಽನ್ನಂ ಸಾನುಚರೋ ಭುಕ್ತ್ವಾ ಚಕ್ರೇ ತಾಸಾಮನುಗ್ರಹಮ್॥೪॥

ಅರ್ಥ:- ತತ್, ಗೃಹ, ಅಂತಿಕಂ (ಪ್ರತಿ) = ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ, ಯಜ್ಞವಾಟದ, ಸಮೀಪವನ್ನು ಕುರಿತು ಆಗತಃ = ಹೋದಂಥಾ ಸಃ = ಆ ಕೃಷ್ಣ ದೇವರು ವಿಪ್ರ, ಪತ್ನಿಭಿಃ = ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ, ಪತ್ನಿಯವರಿಂದ ಆನೀತಂ = ತರಲ್ಪಟ್ಟ. ಅನ್ನಂ = ಷಡ್ರಸಾನ್ನವನ್ನು ಸಾನುಚರಃ (ಸನ್) = ಕೂಡಿಬಂದಿರುವ ಗೋಪಾಲಕರಿಂದ ಯುಕ್ತರಾಗಿ ಭುಕ್ತ್ವಾ ಭೋಜನ ಮಾಡಿ. ತಾಸಾಂ = ಆ ವಿಪ್ರ ಪತ್ನಿಯರಿಗೆ ಅನುಗ್ರಹಂ = ಕೃಪೆಯನ್ನು ಚಕ್ರೇ = ಮಾಡಿದರು ॥೪॥

ಮಹೇತಿ॥ ಹರಿಃ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಃ, ಮಹಸ್ಯಗೋಪ್ಯೈಃ ಕ್ರಿಯಮಾಣಸ್ಯ ಸ್ವೋದ್ದೇಶ್ಯಕೋತ್ಸವಸ್ಯ ಭಂಗೇನ ಪರಿತ್ಯಾಗೇನ ರುಟ್ ರೋಷೋ ಯಸ್ಯತೇನ, ಯದ್ವಾ ಮಹಭಂಗೇನ ನಿಮಿತ್ತೇನ ರುಷಾಕ್ರೋಧೇನ ಕರಣೇನ, ಇಂದ್ರೇಣ ಆದಿಷ್ಟೈಃ, ಮೇಘೈಃ, ಕೃತಾಂ, ವೃಷ್ಟಿಂ, ಸೋಢುಂ, ಅಶಕ್ತಾನ್, ಸ್ವಾನ್, ಗೋಪಾನ್, ಪರ್ವತಂ ಗೋವರ್ಧನಂ ಉದ್ಧೃತ್ಯ, ರರಕ್ಷ॥ ಮಖಭಂಗೇತಿ ಪಾಠೇ ಸ್ವೋದ್ದೇಶ್ಯಕ ಯಜ್ಞ ಭಂಗೇತ್ಯರ್ಥಃ॥೫॥

ಮಹಭಂಗರುಷೇಂದ್ರೇಣಾದಿಷ್ಟೈರ್ಮೇಘೈಃ ಕೃತಾಂ ಹರಿಃ।
ವೃಷ್ಟಿಂ ಸೋಢುಮಶಕ್ತಾನ್ ಸ್ವಾನ್‌ರ ರಕ್ಷೋದ್ಧೃತ್ಯ ಪರ್ವತಮ್॥೫॥

ಅರ್ಥ:- ಹರಿಃ = ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣದೇವರು. ಮಹ, ಭಂಗ, ರುಷಾ = (ತಮ್ಮ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿಸಿ ನಡಿಯುತ್ತಿದ್ದ) ಉತ್ಸವದ, ಪರಿತ್ಯಾಗದಿಂದ, ರೋಷವುಳ್ಳಂಥಾ. ಇಂದ್ರೇಣ = ಇಂದ್ರ

ದೇವರಿಂದ ಆದಿಷ್ಟೈಃ = ಅಪ್ಪಣೆ ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟ ಮೇಘೈಃ = ಮೇಘಗಳಿಂದ ಕೃತಾಂ = ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ವೃಷ್ಟಿಂ = ಮಳೆಯನ್ನು ಸೋಢುಂ = ಸಹಿಸುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಅಶಕ್ತಾನ್ = ಸಮರ್ಥರಲ್ಲದ ಸ್ವಾನ್ = ಸ್ವೀಯರಾದ ಗೋಪರನ್ನು. ಪರ್ವತಂ = ಗೋವರ್ಧನ ಪರ್ವತವನ್ನು ಉದ್ಧೃತ್ಯ = ಎತ್ತಿ ರರಕ್ಷ = ಸಂರಕ್ಷಿಸಿದರು ॥೫॥

ಆರ್ಯೇತಿ॥ ತತಃ ಅನಂತರಂ, ಗೋವಿಂದಃ ಕೃಷ್ಣಃ, ಆರ್ಯಾಯಾಃ ಪಾರ್ವತ್ಯಾಃ ಅನುಗ್ರಹೇಣ ಪ್ರಸಾದೇನ ಸಂಪ್ರಾಪ್ತಃ ಕಾಮೋಽಭಿಲಾಷಯಾಭಿಸ್ತಾಃ, ಗೋಪಾನಾ ಮಂಗನಾ ಭಾರ್ಯಾಃ, ಈಶಸ್ಯ ನಿಶಾನಾಂ ನಾಥಸ್ಯ ಚಂದ್ರಸ್ಯ ಇಮಾ ಐಶ್ಯಃ ತಾಸು, ಚಂದ್ರ ಕಿರಣ ರಾಜಿತಾಸ್ವಿತ್ಯರ್ಥಃ, ರಾತ್ರೀಷು, ಚಿರಂ ರಮಯಾಮಾಸ ಕ್ರೀಡಯಾಮಾಸ। ರಮುಕ್ರೀಡಾಯಾಂ–ಧಾ.ಣಿಜಂತ.ಸಕ.ಕರ್ತರಿ ಲಿಟ್.ಪರ.ಪ್ರ.ಏ। ಈಶಶಬ್ದಸ್ಯ ಚಂದ್ರವಾಚಕತ್ವಾ ಭಾವೇಪಿ ಪತಿ ಶಬ್ದ ಸಮಾನಾರ್ಥಕತ್ವೇನ ಸ ಸಂಭಂಧಿಕಾರ್ಥಕತಯಾ ತತ್ಸಂಬಂಧಿತಯಾ "ಜಾನಕೀ ಪತಿವಿಯೋಗಜ ಶಂಕಾ" ಇತ್ಯಾದೌ ಜಾನಕ್ಯಾದೇರಿವ ವಿಶೇಷ್ಯ ವಾಚಕತಯಾ ಸಮಭಿವ್ಯಾಹೃತ ರಾತ್ರಿ ಪದೇನ ಬೋಧ್ಯಾನಾಂ ರಾತ್ರೀಣಾ ಮೇವೋಪಸ್ಥಿತೌ ಚಂದ್ರ ಬೋಧನ ಸಂಭವೇನ ನಾ ವಾಚ್ಯವಚನ ದೋಷಃ। ಣೌ ಕೇಚಿತ್ತು ಚಿರಮೈಷೀಷು ರಾತ್ರಿಷ್ವಿತಿ ಪಠಂತ ಇಷಸ್ಯಾಶ್ವಿನ ಸ್ಯೇಮಾ ಐಷ್ಯಸ್ತಾಸು ಶಾರದೀಷ್ವಿತಿ ವ್ಯಾಕುರ್ವತೇ॥೬॥

ಆರ್ಯಾನುಗ್ರಹ ಸಂಪ್ರಾಪ್ತ ಕಾಮಾ ಗೋಪಾಂಗನಾಸ್ತತಃ।
ರಮಯಾಮಾಸ ಗೋವಿಂದಶ್ಚಿರ ಮೈಶಿಷು ರಾತ್ರಿಷು॥೬॥

ಅರ್ಥ:– ತತಃ = ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಗೋವಿಂದಃ = ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣದೇವರು. ಆರ್ಯಾ, ಅನುಗ್ರಹ, ಸಂಪ್ರಾಪ್ತ, ಕಾಮಾಃ = ಪಾರ್ವತೀ ದೇವಿಯರ, ಪ್ರಸಾದದಿಂದ, ಹೊಂದಲ್ಪಟ್ಟ ಅಭಿಲಾಷವುಳ್ಳಂಥಾ ಗೋಪ, ಅಂಗನಾಃ = ಗೋಪಾಲಕರ, ಹೆಂಡತಿಯರನ್ನು ಐಶಿಷು = ಚಂದ್ರ ಸಂಬಂಧಿಗಳಾದ ರಾತ್ರಿಷು = ರಾತ್ರಿಗಳಲ್ಲಿ ಚಿರಂ = ಬಹುಕಾಲ ಪರ್ಯಂತವಾಗಿ, ರಮಯಾ ಮಾಸ = ಕ್ರೀಡಿತರನ್ನು ಮಾಡಿದರು ॥೬॥

ಸುರೂಪಿಣಾಮಿತಿ॥ ಸ್ವಯಂ ಸ್ವಭಾವತಃ, ಭಗವಾನ್ ಷಡ್ಗುಣ ಸಂಪನ್ನಃ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಷಡ್ಗುಣ ಸಂಪನ್ನ ಇತ್ಯರ್ಥಃ, ಕೃಷ್ಣಃ, ರಾಸಕ್ರೀಡೇತಿ ಮಹತೀ ಉತ್ಸವೇ, ಶೋಭನಂ

ರೂಪಮಾಕರೋಯಾಸಾಂ ತಾಸ್ಸುರೂಪ್ಯಃ। ಸೂ॥ ಸ್ವಾಂಗಾಚ್ಚೋಪಸರ್ಜನಾದ ಸಂಯೋಗೋಪಧಾದಿತಿಜೀಙ್‌ಪ್। ಗೋಪೀನಾಂ ಮಂಡಲೇ ಸಮೂಹೇ, ವೇಣುನಾ ಮುರಳೀ ವಾದ್ಯೇನ, ಗಾಯನ್ ಸನ್ ನನರ್ತ ನರ್ತಿತವಾನ್॥ ನೃತೀ ಗಾತ್ರ ವಿಕ್ಷೇಪೇ-ಧಾ.ಅಕ.ಕರ್ತರಿ ಲಿಟ್.ಪರ.ಪ್ರ.ಏ॥೭॥

ಸುರೂಪಿಣಾಂ ಚ ಗೋಪನಾಂ ಮಂಡಲೇಭಗವಾನ್ ಸ್ವಯಂ
ನನರ್ತ ವೇಣುನಾ ಗಾಯನ್ ರಾಸಕ್ರೀಡಾ ಮಹೋತ್ಸವೇ॥೭॥

ಅರ್ಥ:- ಸ್ವಯಂ = ಸ್ವಭಾವದಿಂದ ಭಗವಾನ್ = ಷಡ್ಗುಣ ಸಂಪನ್ನರಾದ ಕೃಷ್ಣದೇವರು ರಾಸಕ್ರೀಡಾ, ಮಹೋತ್ಸವೇ = ರಾಸ ಕ್ರೀಡೆಯಂತೆಂಬುವ, ದೊಡ್ಡ ಉತ್ಸವದಲ್ಲಿ ಸುರೂಪಿಣಾಂ = ಸಮಿಚೀನವಾದರೂ ರೂಪವುಳ್ಳಂಥಾ. ಗೋಪೀನಾಂ = ಗೋಪಿಕಾ ಸ್ತ್ರೀಯರ. ಮಂಡಲೇ = ಸಮೂಹದಲ್ಲಿ ವೇಣುನಾ = ಮುರಳಿವಾದ್ಯದಿಂದ ಗಾಯನ್ (ಸನ್) = ಗಾನ ಮಾಡುವರಾಗಿ ನನರ್ತ = ನರ್ತನ ಮಾಡಿದರು. ॥೭॥

ಶಂಖ ಚೂಡಾಸುರಂಹತ್ವಾರಿಷ್ಟಂ ಕೇಶಿನಮಪ್ಯಥ।
ಮಯಪುತ್ರಂ ಪುನರ್ವ್ಯೋಮಂ ಸಚಕ್ರೇ ವ್ರಜ ರಕ್ಷಣಮ್॥೮॥

ಸ ಕೃಷ್ಣಃ, ಶಂಖಚೂಡ ಇತ್ಯಸುರಸ್ತಂ, ಅರಿಷ್ಟಂ ತದಾಖ್ಯಮಸುರಂ ಕೇಶಿನಂತನ್ನಾಮಕ ದೈತ್ಯಮಪಿ, ಅಥ, ಮಯಸ್ಯ ಪುತ್ರಂ, ವ್ಯೋಮಂ ತನ್ನಾಮಾನಂಚ, ಹತ್ವಾ, ಪುನಃ, ವ್ರಜಸ್ಯ ಗೋಕುಲಸ್ಯ ರಕ್ಷಣಂ ನಾನಾ ಶತ್ರುಕೃತ ಬಾಧನ ಪರಿಹಾರಪೂರ್ವಕಂ ಪಾಲನಂ ಚಕ್ರೇ॥೮॥

ಅರ್ಥ:- ಸಃ = ಆ ಕೃಷ್ಣದೇವರು. ಶಂಖ ಚೂಡ, ಅಸುರಂ = ಶಂಖಚೂಡನೆಂತೆಂಬುವ ದೈತ್ಯನನ್ನು ಅರಿಷ್ಟಂ = ಅರಿಷ್ಟನೆಂಬುವನನ್ನು ಕೇಶಿನಮಪಿ = ಕೇಶಿ ದೈತ್ಯನನ್ನು ಕೂಡ ಅಥ = ಮತ್ತು ಮಯ. ಪುತ್ರಂ = ಮಯನ, ಮಗನಾದ ವ್ಯೋಮಂ = ವ್ಯೋಮಾಸುರನನ್ನು ಹತ್ವಾ = ಸಂಹರಿಸಿ. ಪುನಃ = ಮತ್ತು ವ್ರಜ, ರಕ್ಷಣಂ = ಗೋಕುಲದ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಚಕ್ರೇ = ಮಾಡಿದರು ॥೮॥

ಕಂಸೇತಿ॥ ದೇವಃ ಕ್ರಿಡಾದಿಗುಣ ಸಂಪನ್ನಃ, ಹರಿಃ ಕೃಷ್ಣಃ, ಕಂಸೇನ ಸ್ವಮಾತುಲೇನ ಪ್ರೇಷಿತಂ, ಅಕ್ರೂರಂ, ದೃಷ್ಟ್ವಾ, ತಮಕ್ರೂರಂ, ಸಂಭಾವ್ಯ ಮಾನಯಿತ್ವಾ, ತೇನ

ಅಕ್ರೂರೇಣ, ಸಾಕಂಸಹ, ಬಲೇನ ಬಲರಾಮೇಣ ಸಂಯುತಸ್ಸನ್, ಮಧುರಾಂ ಯಯೌ॥೯॥

ಕಂಸಪ್ರೇಷಿತಮಕ್ರೂರಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಸಂಭಾವ್ಯ ತಂ ಹರಿಃ।
ತೇನ ಸಾಕಂ ಯಯೌ ದೇವೋ ಮಧುರಾಂ ಬಲಸಂಯುತಃ॥೯॥

ಅರ್ಥ:– ದೇವಃ = ಕ್ರೀಡಾದಿಗುಣ ಸಂಪನ್ನರಾದ ಹರಿಃ = ಕೃಷ್ಣದೇವರು. ಕಂಸ, ಪ್ರೇಷಿತಂ = ಕಂಸದಿಂದ, ಕಳುಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟ. ಅಕ್ರೂರಂ = ಅಕ್ರೂರನನ್ನು ದೃಷ್ಟ್ವಾ = ಕಂಡು ತಂ = ಆ ಅಕ್ರೂರನನ್ನು ಸಂಭಾವ್ಯ = ಮಾನ ಮಾಡಿ ತೇನ = ಆ ಅಕ್ರೂರನಿಂದ ಸಾಕಂ = ಕೂಡಿ ಬಲ, ಸಂಯುತಃ = ಬಲರಾಮ ದೇವರಿಂದ, ಯುಕ್ತರಾಗಿ ಮಧುರಾಂ (ಪ್ರತಿ) = ಮಧುರಾಪುರವನ್ನು ಕುರಿತು ಯಯೌ = ಹೋದರು ॥೯॥

ಭಂಕ್ತ್ವೇತಿ॥ ಹರಿಃ ಕೃಷ್ಣಃ, ಶರ್ವಸ್ಯ ರುದ್ರಸ್ಯೇದಂ ಶಾರ್ವಂ ಕಂಸೇ ಸ್ಥಿತಂ ಧನುಶ್ಚಾಪಂ, ಭಂಕ್ತ್ವಾ, ವಾರಣೇನ ಗಜೇನ ಕುವಲಯಾ ಪೀಡೇನ ಸಹಿತಂ, ಅಂಬಷ್ಠಂ ಆಧೋರಣಂ ಹತ್ವಾ, ಸಬಲಃ ಬಲರಾಮಯುಕ್ತಸ್ಸನ್ ಚಾಣೂರ ಮುಷ್ಟಿಕಶ್ಚೇತ್ಯೇತ್ತಾಮಲ್ಲೌ, ಹತ್ವಾ, ಶುಶುಭೇರರಾಜ॥ ಶುಭ ದೀಪ್ತೌ–ಧಾ.ಅಕ.ಕರ್ತರಿ ಲಿಟ್.ಆತ್ಮ.ಪ್ರ.ಏ॥೧೦॥

ಭಂಕ್ತ್ವಾ ಕಂಸ ಧನುಶ್ಶಾರ್ವಂ ಹತ್ವಾಂಬುಷ್ಠಂ ಸವಾರಣಮ್।
ಚಾಣೂರ ಮುಷ್ಟಿಕೌ ಹತ್ವಾ ಸಬಲಃ ಶುಶುಭೇ ಹರಿಃ॥೧೦॥

ಅರ್ಥ:– ಹರಿಃ = ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣದೇವರು ಶಾರ್ವಂ = ರುದ್ರ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಕಂಸ, ಧನುಃ = ಕಂಸನಲ್ಲಿ (ಇದ್ದ), ಧನಸ್ಸನ್ನು, ಭಂಕ್ತ್ವಾ = ಮುರಿದು. ಸವಾರಣಂ = ಕುವಲಾ ಪೀಡನಾಮಕ ಗಜದಿಂದ ಸಹಿತನಾದ. ಅಂಬಷ್ಠಂ = ಗಜ ರಕ್ಷಕನನ್ನು ಹತ್ವಾ = ಸಂಹರಿಸಿ ಸಬಲಃ (ಸನ್) = ಬಲರಾಮ ಸಹಿತರಾಗಿ ಚಾಣೂರ, ಮುಷ್ಟಿಕೌ = ಚಾಣೂರನು, ಮುಷ್ಟಿಕನು – ಇವರುಗಳನ್ನು (ಮಲ್ಲರನ್ನು) ಹತ್ವಾ = ಸಂಹರಿಸಿ. ಶುಶುಭೇ = ಒಪ್ಪಿದರು ॥೧೦॥

ಮಂಚೇತಿ॥ ಮಾಧವೋ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಪತಿಃ ಕೃಷ್ಣಃ, ಮಾತುಲಂ ಮಾತುಭ್ರಾತಾರಂ ಕಂಸಂ. ಮೂರ್ಧ್ನಿ ಶಿರಸಿ, ಸಂಗೃಹ್ಯ, ನಿಪಾತ್ಯ, ಉಚ್ಚೈಃಭೃಶಂ, ಧರಣ್ಯಾಂಭುವಿ, ನಿಷ್ಪಿಪೇಷ ಮರ್ದಿತವಾನ್। ಪಿಷೇಲೃಸಂಚೂರ್ಣನೇ-ಧಾ.ಸಕ.ಕರ್ತರಿ ಲಟ್.ಪರ.ಪ್ರ.ಏ। ಸ ಕಂಸಃ ಮಮಾರ ಚ ಮೃತಶ್ಚ॥೧೧॥

ಮಂಚಸ್ಥಂ ಮಾತುಲಂ ಕಂಸಂ ಮೂರ್ಧ್ನಿ ಸಂಗೃಹ್ಯ ಮಾಧವಃ।
ನಿಹತ್ಯ ನಿಷ್ಪಿಪೇಷೋಚ್ಚೈರ್ಧರಣ್ಯಾಂ ಸಮಮಾರ ಚ॥೧೧॥

ಅರ್ಥ:- ಮಾಧವಃ = ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಾದ ಕೃಷ್ಣದೇವರು. ಮಂಚಸ್ಥಂ = ಮಂಚದಲ್ಲಿ ಇದ್ದಂಥಾ ಮಾತುಲಂ = (ತಮಗೆ) ತಾಯಿಯಾದ ದೇವಕೀದೇವಿಗೆ ಅಣ್ಣನಾದ ಕುಸಂ = ಕಂಸವನ್ನು ಮೂರ್ಧ್ನಿ = ಶಿರಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸಂಗೃಹ್ಯ = ಗ್ರಹಿಸಿ ನಿಪಾತ್ಯ = ಕೆಡವಿ ಉಚ್ಚೈಃ = ಘಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಧರಣ್ಯಾಂ = ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಪಿಪೇಷ = ಮರ್ದನ ಮಾಡಿದರು. ಸಃ = ಆ ಕಂಸನು ಮಮಾರಚ = ಮೃತನೂ ಆದನು ॥೧೧॥

ತದಿತಿ॥ ಈಶಃ, ಸ್ವಾಮೀಕೃಷ್ಣಃ, ಸಕಲಸಮಸ್ತಂ, ತಸ್ಯಕಂಸಸ್ಯ ಬಲಂಸೈನ್ಯಂ, ಹತ್ವಾ, ಸರ್ವಾನ್ ಜನಾನ್ ಅನಂದಯತ್ ಸಂತೋಷಿತವಾನ್। ಟುನದಿ ಸಮೃದ್ಧೌ-ಧಾ.ಣಿಜಂತ.ಕರ್ತರಿ ಲಟ್.ಪರ.ಪ್ರ.ಏ।ಮಾತಾಚ ಪಿತಾ ಚ ಪಿತರೌ ದೇವಕೀ ವಸುದೇವೌ, ನಿಗಡಾ ಶೃಂಖಲಾ ಬಂಧಾತ್ ವಿಮುಚ್ಯ ಮೋಚಯಿತ್ವಾ. ಅಭ್ಯವಂದತ ಅನಮತ್॥೧೨॥

ತದ್ಬಲಂ ಸಕಲಂ ಹತ್ವಾ ಜನಾನ್ ಸರ್ವಾನನಂದಯತ್।
ವಿಮುಚ್ಯ ನಿಗಡಾದೀಶಃ ಪಿತರಾವಭ್ಯವಂದತ॥೧೨॥

ಅರ್ಥ:- ಈಶಃ = ಸ್ವಾಮಿಯಾದ ಕೃಷ್ಣದೇವರು. ಸಕಲಂ = ಸಮಸ್ತವಾದ. ತತ್. ಬಲಂ = ಆ ಕಂಸನ, ಸೈನ್ಯವನ್ನು. ಹತ್ವಾ = ಸಂಹರಿಸಿ. ಸರ್ವಾನ್ = ಸಮಸ್ತರಾದ. ಜನಾನ್ = ಜನರನ್ನು. ಆನಂದಯತ್ = ಸಂತೋಷ ಪಡಿಸಿದರು. ಪಿತರೌ = ತಾಯಿತಂದೆಗಳಾದ ದೇವಕೀ ವಸುದೇವರನ್ನು ನಿಗಡಾತ್ = ಶೃಂಖಲಾ ಬಂಧದ ದೆಸೆಯಿಂದ ವಿಮುಚ್ಯ = ಮೋಚನ ಮಾಡಿ. ಅಭ್ಯವಂದತ = ನಮಸ್ಕರಿಸಿದರು ॥೧೨॥

ಪುತ್ರೀತಿ॥ ಬಲರಾಮೇಣ ಸಹಿತಃ, ಕೃಷ್ಣಃ, ಪುತ್ರ್ಯೈಃ ಅಸ್ತಿಪ್ರಾಸ್ತಿನಾಮ್ನ್ಯೋಃ ಕಂಸ ಭಾರ್ಯಯೋರ್ವೈಧವ್ಯೇನ ಮರಣ ಹೇತುಕ ಪತಿ ವಿಯೋಗೇನ ಸಂಕೃದ್ಧಂ, ಅಭಿಯಾಂತಂ ಅಭಿಷೇಣನಂಕುರ್ವಂತಂ, ಜರಾಸುತಂ ಜರಾಸಸ್ಥಂ, ಮಹುರ್ಬಹುಕ್ಕೃ, ತಸ್ಯ ಜರಾಸಂಧಸ್ಯ ಸೈನಿಕಾನ್ ಸೇನಾಯಾಂ ಸವೇತಾನ್, ಹತ್ವಾ, ಅಭ್ಯಾರ್ದಯತ್ ದ್ರಾವಯಾಮಾಸ। ಅರ್ದ ಹಿಂಸಾಯಾಂ–ಧಾ.ಸಕ.ಕರ್ತರಿ ಲಙ್.ಪರ.ಪ್ರ.ಏ॥೧೩॥

ಪುತ್ರೀ ವೈಧವ್ಯ ಸಂಕ್ರುದ್ಧ ಮಭಿಯಾಂತಂ ಜರಾಸುತಮ್।
ಸಬಲೋಭ್ಯಾರ್ದಯತ್ಕೃಷ್ಣೋ ಹತ್ವಾ ತತ್ಸೈನಿಕಾನ್ಮುಹುಃ॥೧೩॥

ಅರ್ಥ:– ಸಬಲಃ = ಬಲರಾಮ ದೇವರಿಂದ ಸಹಿತರಾದ ಕೃಷ್ಣಃ = ಕೃಷ್ಣದೇವರು ಪುತ್ರೀ, ವೈಧವ್ಯ, ಸಂಕೃದ್ಧಂ = (ತನ್ನ) ಪುತ್ರಿಯರಾದ ಅಸ್ತಿ ಪ್ರಾಸ್ತಿ, ಯರ, ವಿಧಾವತ್ವದಿಂದ, ಕೋಪಪಟ್ಟಂಥಾ ಅಭಿಯಾಂತಂ = ಯುದ್ಧಾರ್ಥವಾಗಿ ಬರುತ್ತಿರುವ ಜರಾಸುತಂ = ಜರಾಸಂಧನನ್ನು. ಮುಹುಃ = ಅನೇಕಾ ವೃತ್ತಿಯಾಗಿ ತತ್, ಸೈನಿಕಾನ್ = ಆಜರಾಸಂಧನ, ಸೈನಿಕರನ್ನು. ಹತ್ವಾ = ಸಂಹರಿಸಿ. ಅಭ್ಯಾರ್ದಯತ್ = ಪೀಡಿಸಿದರು. (ಓಡಿಸಿದರು) ॥೧೩॥

ಪಾಂಡುರಿತಿ॥ ಪಾಂಡುಸ್ತನ್ನಾಮಕಶ್ಚಕ್ರವರ್ತೀ, ವನೇಮೃತಃ। ಪಾರ್ಥಾಃ ಪೃಥಾ ಪುತ್ರಾ ಧರ್ಮಾದಯಃ, ಮುನಿಭಿಃ, ಪುರಂ ಹಸ್ತಿನಾವತೀಂ ಪ್ರತಿ, ಆನೀತಾಸ್ಸಂತಃ, ಕುರುಭಿರ್ದುಯೋಧನಾದಿಭಿಃ, ಸ್ವೈರಂಸ್ವಚ್ಛಂದಂ, ಪೀಡ್ಯಂತೇ ಬಾಧ್ಯಂತೇ। ಪೀಡ ಅವಗಾಹನೇ–ಧಾ.ಕರ್ಮಣಿ ಲಟ್.ಆತ್ಮ.ಪ್ರ.ಬ.। ಇತ್ಯೇವಂ ಮಧುಂ ತನ್ನಾಮಾನಮ ಸುರಂ ದ್ವೇಷ್ಟೀತಿ ಮಧುದ್ವಿಷಾ ಕೃಷ್ಣೇನ, ಆಶಾವಿಶ್ರುತಮ್॥ ಶ್ರುಶ್ರವಣೇ–ಧಾ.ಕರ್ತರಿ ಲುಙ್.ಪ್ರ.ಏ॥೧೪॥

ಪಾಂಡುರ್ವನೇ ಮೃತಃ ಪಾರ್ಥಾ ಆನೀತಾಮುನಿಭಿಃ, ಪುರಂ।
ಪೀಡ್ಯಂತೇ ಕುರುಭಿಃ ಸ್ವೈರಮಿತ್ಯಾಶ್ರಾವಿ ಮಧುದ್ವಿಷಾ॥೧೪॥

ಅರ್ಥ:– ಪಾಂಡುಃ = ಪಾಂಡುರಾಜನು. ವನೇ = ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೃತಃ = ಮೃತನಾದನು. ಪಾರ್ಥಾಃ = ಪೃಥಾನಾಮಕಳಾದ ಕುಂತಿಯ ಮಕ್ಕಳಾದ

ಧರ್ಮರಾಜಾದಿಗಳು ಮುನಿಭಿಃ = ಋಷಿಗಳಿಂದ ಪುರಂ (ಪ್ರತಿ) = ಹಸ್ತಿನಾವತಿ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಕುರಿತು ಆ ನೀತಾಃ (ಸಂತಃ) = ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟವರಾಗಿ ಕುರುಭಿಃ = ಕುರುಕುಲೋತ್ಪನ್ನರಾದ ದುರ್ಯೋಧನಾದಿಗಳಿಂದ ಸ್ವೈರಂ = ಸ್ವೇಚ್ಛಾನುಸಾರವಾಗಿ ಪೀಡ್ಯಂತೇ = ಬಾಧಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಇತಿ = ಈ ಪ್ರಕಾರವಾದ ವಾಕ್ಯವು ಮಧು, ದ್ವಿಷಾ = ಮಧು ನಾಮಕ ದೈತ್ಯಗೆ, ದ್ವೇಷಿಯಾದ ಕೃಷ್ಣದೇವರಿಂದ ಅಶ್ರಾವಿ = ಕೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿತು ॥೧೪॥

ಅಕ್ರೂರಮಿತಿ॥ ಕೃಷ್ಣಃ, ಅಕ್ರೂರಂ, ನಾಗಪುರಂ, ಹಸ್ತಿನಾವತೀಂ ಪ್ರತಿ, ಪ್ರೇಷಯಾ ಮಾಸ। ಸಾಕ್ರೂರಃ, ಕುರೂಣಾಂ ದುರ್ಯೋಧನಾದೀನಾಂ, ಅನಯಂ ಪಾಂಡುಪುತ್ರೇ ವಿಷಯೇ ದುರ್ನೀತಿಂ, ಜ್ಞಾತ್ವಾ, ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರಂ ಪ್ರತಿ, ಉವಾಚ॥೧೫॥

ಅಕ್ರೂರಂ ಪ್ರೇಷಯಾಮಾಸ ಕೃಷ್ಣೋನಾಗಪುರಂ ಪ್ರತಿ।
ಕುರೂಣಾಮನಯಂ ಜ್ಞಾತ್ವಾಧೃತರಾಷ್ಟ್ರ ಮುವಾಚ ಸಃ॥೧೫॥

ಅರ್ಥ:- ಕೃಷ್ಣಃ = ಕೃಷ್ಣದೇವರು ಅಕ್ರೂರಂ = ಅಕ್ರೂರನನ್ನು ನಾಗಪುರಂ ಪ್ರತಿ = ಹಸ್ತಿನಾವತಿ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರೇಷಯಾ ಮಾಸ = ಕಳುಹಿಸಿದರು. ಸಃ = ಆ ಅಕ್ರೂರನು ಕುರೂಣಾಂ = ಕುರುಕುಲೋತ್ಪನ್ನರಾದ ದುರ್ಯೋಧನಾದಿಗಳ ಅನಯಂ = (ಪಾಂಡವರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ) ದುರ್ನೀತಿಯನ್ನು ಜ್ಞಾತ್ವಾ = ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರಂ (ಪ್ರತಿ) = ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜನನ್ನು ಕುರಿತು ಉವಾಚ = ಮಾತನಾಡಿದನು. ವಿಶೇಷ - ಇಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿಯು ಕೌರವಃ - ಕೌರವಾ - ಕುರವಃ ಇತ್ಯಾದಿ ರೀತಿಯಾಗಿ ಏಕ ದ್ವಿವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಕೌರವ ಶಬ್ದದ ರೂಪವನ್ನೂ, ಬಹುವಚನದಲ್ಲಿ ಕುರುಶಬ್ಧದ ರೂಪವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕೆಂತ ತಿಳಿಯುವುದು.

ವಚನ ಪ್ರಕಾರ:ಮಾಹ-ತ ವೇ ತಿ॥ ಹೇಧೃತ ರಾಷ್ಟ್ರ, ತವ ಪುತ್ರಾ ದುರ್ಯೋಧನಾದಯಃ, ಭೀಮಸೇನ ಏವಾಗ್ನಿ ಸ್ತೇನ ಭಸ್ಮಿತಾ ಸಂತಃ, ವಸಂತ್ಯೇವ। ನಾಶಸ್ಯ ನಿಶ್ಚಿತ ತ್ವಾದವಿ ದ್ಯಮಾನಾ ಏವೇ ತ್ಯರ್ಥಃ। ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ಸ ಇತ್ಯನುವರ್ತತೇ। ಅಕ್ರೂರಃ,

ಭೀಮ ಪಾರ್ಥೋರ್ಜುನಶ್ಚೇತ್ಯಾಭ್ಯಾಂ, ಸಹಿತಸ್ಸನ್, ಪುರೀಂ ಮಧುರಾಂ ಪ್ರತಿ, ಪ್ರಯಯೌ। ಸಹಸಪ್ರಯ ಯಾವಿತಿ ಪಾಠೇತು ಸ ಇತಿ ಕರ್ತೃಪದಮಸ್ತ್ಯೇವ ॥೧೬॥

ತವ ಪುತ್ರಾನ ಸಂತ್ಯೇವ ಭೀಮಸೇನೇನಾಗ್ನಿ ಭಸ್ಮಿತಾಃ।
ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ಭೀಮ ಪಾರ್ಥಾಭ್ಯಾಂ ಸಹಿತಃ ಪ್ರಯಯೌ ಪುರೀಮ್॥೧೬॥

ಅರ್ಥ:- ಹೇ ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರ = ಎಲೈಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನೇ ತವ = ನಿನ್ನ ಪುತ್ರಾಃ = ಮಕ್ಕಳಾದ ದುರ್ಯೋಧನಾದಿಗಳು ಭೀಮಸೇನ, ಅಗ್ನಿ, ಭಸ್ಮಿತಾಃ (ಸಂತಃ) = ಭೀಮಸೇನ ದೇವರೆಂಬ ಬೆಂಕಿಯಿಂದ ಭಸ್ಮೀಕೃತರಾಗಿ ನಸಂತ್ಯೇವ = ಇರುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಇತಿ = ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ (ಸಃ = ಆ ಅಕ್ರೂರನು) ಭೀಮ, ಪಾರ್ಥಾಭ್ಯಾಂ = ಭೀಮ ಸೇನ ದೇವರು, ಅರ್ಜುನನು - ಇವರುಗಳಿಂದ ಸಹಿತಃ (ಸನ್) = ಯುಕ್ತನಾಗಿ ಪುರೀಂ (ಪ್ರತಿ) = ಮಧುರಾಪುರವನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರಯಯೌ = ಹೋದನು ॥೧೬॥

ಪೂಜಯಂತಾವಿತಿ॥ ತತ್ರಮಧುರಾಯಾಂ, ಸರ್ವೇ ಸ್ಸಮ ಸ್ತ್ರೈರ್ಯಾದವೈಃ ಪೂಜಿತೌ, ಭಕ್ತಿಜ್ಞಾನಂ ಚೇತ್ಯೇತೇ ಏವ ಅಮೃತಂ ತದಶ್ನೀತಿ ಇತಿ ಭಕ್ತಿಜ್ಞಾನಾಮೃತಾಶನೌ, ಪಾರ್ಥಾ ಭೀಮಾರ್ಜುನೌ, ಹರಿಂ, ಪೂಜಯಂತೌ ಸಂತೌ, ಸುಚಿರಮ್ ಊಷತುಃ ಉಷಿತವಂತೌ। ವನನಿವಾಸೇ - ಧಾ. ಅಕ.ಲಟ್.ಪರ.ಪ್ರ.ದ್ವಿ ॥೧೭॥

ಪೂಜಯಂತೌ ಹರಿಂ ಪಾರ್ಥಾಪೂಜಿತೌ ಸರ್ವಯಾದವೈಃ ।
ಊಷತು ಸ್ಸುಚಿರಂ ತತ್ರಭಕ್ತಿಜ್ಞಾನಾಮೃತಾಶನೌ ॥೧೭॥

ಅರ್ಥ:- ತತ್ರ = ಆ ಮಧುರಾಪುರದಲ್ಲಿ ಸರ್ವ, ಯಾದವೈಃ = ಸಮಸ್ತರಾದ ಯಾದವರಿಂದ ಪೂಜಿತೌ = ಮಾನಿತರಾದ ಭಕ್ತಿ, ಜ್ಞಾನ, ಅಮೃತ, ಅಶನೌ = ಭಕ್ತಿಯು, ಜ್ಞಾನವು ಇವುಗಳೆಂಬ ಅಮೃತವನ್ನು, ಭೋಜನ ಮಾಡುವರಾದ ಪಾರ್ಥೌ = ಪೃಥಾ ಪುತ್ರರಾದ ಭೀಮಾರ್ಜುನರು ಹರಿಂ = ಕೃಷ್ಣದೇವರನ್ನು ಪೂಜಯಂತೌ (ಸಂತೌ) = ಪೂಜಿಸುವವರಾಗಿ ಸುಚಿರಂ = ಬಹುಕಾಲ ಪರ್ಯಂತವಾಗಿ ಊಷತುಃ = ವಾಸ ಮಾಡಿದರು ॥೧೭॥

ಉದ್ಧವಮಿತಿ॥ ಭಗವಾನ್ ಕೃಷ್ಣಃ, ವ್ರಜಸ್ಯಗೋಕುಲಸ್ಯ ತತ್ ಸ್ಥನಂದ ಗೋಪಾದೇಶ್ಶೋಕ ಸ್ಯಾತ್ಮವಿಯೋಗಜನಿತ ಸ್ಯಾಪನುತ್ತಯೇ ಪರಿಹಾರಾಯ

ಉದ್ಧವಂ ತನ್ನಾಮಾನಂ ಯಾದವಂ, ವ್ರಜಂ ಪ್ರತೀತಿ ಶೇಷಃ, ಪ್ರೇಷಯಾ ಮಾಸ॥ ಮಗಧಾಧೀಶಂ ಮಗಧದೇಶ ಸ್ವಾಮಿ ನಂ ಜರಾಸಂಧಂ, ಪುನಃ, ಯುಧಿಯುದ್ಧೇ, ಅಭ್ಯಾರ್ದಯತ್ ಪೀಡಿತವಾನ್ ॥೧೮॥

ಉದ್ಧವಂ ಪ್ರೇಷ ಯಾಮಾಸ ವ್ರಜ ಶೋಕಾಪನುತ್ತ ಯೇ।
ಭಗವಾನ್ಮಗಧಾಧೀಶಂ ಪುನರಭ್ಯಾರ್ದಯದ್ಯುಧಿ ॥೧೮॥

ಅರ್ಥ:- ಭಗವಾನ್ = ಷಡ್ಗುಣ ಸಂಪನ್ನರಾದ ಕೃಷ್ಣದೇವರು ವ್ರಜ, ಶೋಕ, ಅಪನುತ್ತಯೇ = ಗೋಕುಲದ (ಅಲ್ಲಿರುವ ನಂದಾದಿಗಳ) ಶೋಕದ ಪರಿಹಾರಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಉದ್ಧವಂ = ಉದ್ಧವನನ್ನು (ವ್ರಜಂ ಪ್ರತಿ = ಗೋಕುಲವನ್ನು ಕುರಿತು) ಪ್ರೇಷಯಾಮಾಸ = ಕಳುಹಿಸಿದರು. ಮಗಧಾಧೀಶಂ = ಮಗಧ ದೇಶಕ್ಕೆ ಅಧಿಪತಿಯಾದ ಜರಾಸಂಧನನ್ನು ಪುನಃ ಮತ್ತು ಯುಧಿ = ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಅಭ್ಯಾರ್ದಯತ್ = ಪೀಡಿಸಿದರು ॥೧೮॥

ಸಇತಿ॥ ಸಹರಿಃ, ಸೃಗಾಲಇತ್ಯಧಿಪೋ ರಾಜಾತಂ ಕರವೀರಪುರಾಧೀಶಂ ಸೃಗಾಲ ವಾಸು ದೇವಂ, ಹತ್ವಾ, ತಸ್ಯಪುತ್ರಂ ಶಕ್ರದೇವ ನಾಮಾನಂ, ಪರ್ಯಪಾಲಯತ್ ರಾಜ್ಯದಾನೇನಾರಕ್ಷತ್॥ ಪುರುಷಾಭ್ಯಾಂ ಕ್ಷರಾಕ್ಷರಾಭ್ಯಾಮುತ್ತಮಃ ಕೃಷ್ಣಃ, ಇತಿಉಕ್ತರೀ ತ್ಯಾ, ಚಿತ್ರಾಣಿ ಕರ್ಮಾಣಿ, ಚಕಾರ ॥೧೯॥

ಸ ಸೃಗಾಲಾಧಿಪಂ ಹತ್ವಾ ತತ್ಪುತ್ರಂ ಪರ್ಯ ಪಾಲಯತ್।
ಇತಿಚಿತ್ರಾಣಿ ಕರ್ಮಾಣಿ ಚಕಾರ ಪುರುಷೋತ್ತಮಃ ॥೧೯॥

ಅರ್ಥ:- ಸಃ = ಆ ಕೃಷ್ಣದೇವರು ಸೃಗಾಲ, ಅಧಿಪಂ = ಸೃಗಾಲನೆಂತೆಂಬುವ ರಾಜನನ್ನು ಹತ್ವಾ = ಸಂಹರಿಸಿ ತತ್, ಪುತ್ರಂ = ಆ ಸೃಗಾಲ ವಾಸುದೇವನ, ಮಗನಾದ ಶಕ್ರ ದೇವನನ್ನು ಪರ್ಯಪಾಲಯತ್ = (ರಾಜ್ಯ ದಾನದಿಂದ) ರಕ್ಷಿಸಿದರು. ಪುರುಷ, ಉತ್ತಮಃ = ಕ್ಷರಾಕ್ಷರ ಪುರುಷರ ದೆಸೆಯಿಂದ ಉತ್ತಮವಾದ ಹರಿಯು ಇತಿ = ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಚಿತ್ರಾಣಿ = ಆಶ್ಚರ್ಯಕರಗಳಾದ ಕರ್ಮಾಣಿ = ಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನು ಚಕಾರ = ಮಾಡಿದರು.

ಭೀಷ್ಮಕ ಸ್ಯೇತಿ॥ ತತಃ ಅನಂತರಂ, ಸಕೃಷ್ಣಃ, ಭೀಷ್ಮಕಸ್ಯವಿದರ್ಭ ದೇಶಾಧಿಪತೇಃ, ಸುತಾಮ್, ರುಕ್ಮಿಣೀಂ ತ ನ್ನಾಮ್ನೀಂ, ದೇವೀಂ, ಅವಹತ್ ಪರಿಣೆನಾಯ । ವಿಜ್ಞಾನಂ ಈಶಾದನ್ಯತ್ರಾ, ನಾಲೋಚನೇಪಿ ಸರ್ವವಿಷಯಕಂ

ಜ್ಞಾನಮಾನಂದಶ್ಚೇತ್ಯೇತ ದಾತ್ಮಕಂ ರೂಪಮಸ್ಯಾ ಅಸ್ತೀತಿ ತಥೋಕ್ತಯಾ, ರಮಯಾ ತತ್ಸ್ವರೂಪ ಭೂತಯಾ, ತಯಾರುಕ್ಮಿಣ್ಯಾ, ರೇಮೇ ಚಿಕ್ರೀಡೇ। ಭೀಷ್ಮಕಸ್ಯ ಸುತಾಂ ದೇವಇತಿಪಾಠೇ ದೇವೋಹರಿ ರಿತ್ಯರ್ಥಃ ॥೨೦॥

ಭೀಷ್ಮಕಸ್ಯ ಸುತಾಂ ದೇವೀಂ ರುಕ್ಮಿಣೀ ಮವಹತ್ತತಃ।
ವಿಜ್ಞಾನಾನಂದರೂಪಿಣ್ಯಾ ಸರೇಮೇ ರಮಯಾ ತಯಾ ॥೨೦॥

ಅರ್ಥ:- ತತಃ ಅನಂತರದಲ್ಲಿ. ಸಃ = ಆ ಕೃಷ್ಣದೇವರು. ಭೀಷ್ಮಕಸ್ಯ = ಭೀಷ್ಮಕರಾಜನ. ಸುತಾಂ = ಮಗಳಾದ ರುಕ್ಮಿಣೀಂ = ರುಕ್ಮಿಣೀ ನಾಮಕಳಾದ ದೇವೀಂ = ದೇವಿಯನ್ನು ಅವಹತ್ = ವಿವಾಹ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ವಿಜ್ಞಾನ, ಆನಂದ, ರೂಪಿಣ್ಯಾ = ಜ್ಞಾನವು, ಆನಂದವು - ಏತದಾತ್ಮಕವಾದ, ರೂಪವುಳ್ಳಂಥಾ, ರಮಯಾ = ಲಕ್ಷ್ಮ್ಯಾರಾದ. ತಯಾ=ಆ ರುಕ್ಮಿಣೀದೇವಿಯವರಿಂದ ರೆಮೇ = ಕ್ರೀಡಿಸಿದರು.॥೨೦॥

ಸೂರ್ಯಂ ತಪಸಾ ಪ್ರಸಾದ್ಯ ತತಶ್ಯಮಂತಕಂನಾಮ ರತ್ನಂ ಸತ್ರಾಜಿದಾಪ॥ ತನ್ಮೇ ದೇಹೀತಿ ಕೃಷ್ಣಸ್ತಮಯಾಚಿತ ಕದಾಚಿತ್। ಸತುನಾದಾತ್। ತದನಂತರೇ ಸತ್ರಾಜಿತೋನುಜಃ ಪ್ರಸೇನೇನಸ್ತದ್ರತ್ನಂಗಳೇ ನಿಬಧ್ಯವನಮಗಾತ್। ತಂ ನಿಹತ್ಯ ಸಿಂಹಸ್ತದ ಹರತ್। ಸಿಂಹಾಂ ನಿಪಾತ್ಯ ಜಾಂಬವಾಂಸ್ತದಾಪ। ಏವಂ ಸತಿಮಣಿ ಲೋಭೇನ ಕೃಷ್ಣ ಏವ ಪ್ರಸೇನಂ ನಿಹತ್ಯ ರತ್ನಮಪಾಹರದಿತಿ ಸತ್ರಾಜಿತ್ಕಲ್ಪಿತ ಮುಥಾಪವಾದ ಪರಿಹಾರಾಯ ಯತಮಾನಸ್ಯ ಕೃಷ್ಣಸ್ಯ ಜಾಂಬವತೀ ಸತ್ಯಭಾಮಾಯೋಃ ಪರಿಣಯಃ ಸಿದ್ಧ ಇತಿ ದ್ವಾಭ್ಯಾಮಾಹ-ಲಬ್ಧಮಿತ್ಯಾದಿ॥ ಸ ಹರಿಃ ಸತ್ರಾಜಿತಾ ರಾಜ್ಞಾ, ಸೂರ್ಯಾತ್ ತಪಸಾ ತೋಷಿತಾಲ್ಲಬ್ಧಂ, ತದನುಜಂ ನಿಹತ್ಯ ಸಿಂಹೇನಾಪಹೃತಂ ತತಸ್ಸಿಹಾತ್ ಸಿಂಹಂ ನಿಹತ್ಯೇತ್ಯರ್ಥಃ। ಲ್ಯಬ್ ಲೋಪ ಪಂಚಮೀ। ಜಾಂಬವತಾ, ಸ್ವಗುಹಾಂ ಪ್ರತಿನೀತಂ ರತ್ನಂ ಶಮಂತಕಂ, ಜಾಂಬವತ್ಯಾ ಜಾಂಬವತಃ ಪುತ್ರ್ಯಾ ಕನ್ಯಯಾ, ಸಹ ಅನಯತ್। ಜಾಂಬವತಾ ಘೋರಮ್ ನಿಯುಧ್ಯಾನೀತವಾನ್। ದ್ವಾರಕಾಂಮಿತಿ ಶೇಷಃ॥೨೧॥

ಲಬ್ಧಂ ಸತ್ರಾಜಿತಾ ಸೂರ್ಯಾತ್ಸ ಸಿಂಹೋಪಹೃತಂ ತತಃ।
ರತ್ನಂ ಜಾಂಬವತಾನೀತಂ ಜಾಂಬವತ್ಯಾ ಸಹೋನಯತ್॥೨೧॥

ಅರ್ಥ:- ಸಃ = ಆ ಕೃಷ್ಣ ದೇವರು. ಸತ್ರಾಜಿತಾ = ಸತ್ರಾಜಿದ್ರಾಜನಿಂದ. ಸೂರ್ಯಾತ್ = ಸೂರ್ಯ ದೇವರ ದೆಸೆಯಿಂದ. ಲಬ್ಧಂ = (ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ಸಂತೋಷಪಡಿಸಿ)

ಹೊಂದಲ್ಪಟ್ಟಂಥಾ. ಸಿಂಹ, ಅಪಹೃತಂ = (ಆ ರತ್ನವನ್ನು ಕಂಠದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಂದಿದ್ದ ಪ್ರಸೇನನೆಂತೆಂಬುವ ಸತ್ರಾಜಿದ್ರಾಜನ ತಮ್ಮನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ) ಸಿಂಹದಿಂದ, ಅಪಹರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಂಥಾ) ತತಃ = ಆ ಸಿಂಹದ ದೆಸೆಯಿಂದ (ಸಿಂಹವನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ). ಜಾಂಬವತಾ = ಜಾಂಬವಂತನಿಂದ. ನೀತಂ = (ತನ್ನ ಗುಹೆಯನ್ನು ಕುರಿತು) ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದ. ರತ್ನಂ = ಶಮಂತಕ ಮಣಿಯನ್ನು ಜಾಂಬವತ್ಯಾ = ಜಾಂಬವಂತನ ಮಗಳಾದ ಕನ್ಯಕೆಯಿಂದ ಸಹ = ಕೂಡ (ದ್ವಾರ ಕಾಂಪ್ರತಿ = ದ್ವಾರಕಾ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಕುರಿತು) ಅನಯತ್ = (ಜಾಂಬವಂತನನ್ನು ಘೋರ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಜಯಿಸಿ) ತಂದರು ॥೨೧॥

ಸತ್ರಾಜಿತ ಇತಿ॥ ಪರಾತ್ ಸರ್ವೇಭ್ಯೋಽಪ್ಯುತ್ತಮಾದಕ್ಷರತ್ವಾದಪಿ, ಪರ ಉತ್ತಮೋಹರಿಃ, ರತ್ನಂ ಶಮಂತಕಂ, ಸತ್ರಾಜಿತೇದದೌ। ತೇನಸಂತುಷ್ಟೇನ ಸತ್ರಾಜಿತಾ, ದತ್ತಾಂ, ಸರತ್ನಕಾಂ, ರತ್ನೇನ ಶಮಂತಕೇನ ಸಹಿತಾಂ, ಸಾಕ್ಷಾಜ್ಜಾಂಬವತ್ಯಾದಿವದಾವೇ ಶಮಂತರೇಣ, ಲಕ್ಷ್ಮೀಂ ಭೂನಾಮಕ್ಷ್ಮ್ಯಂಶ ಭೂತಾಂ, ಸತ್ಯಭಾಮಾಂ, ಉದವಹತ್ ಪರಿಣಿತವಾನ್ ॥೨೨॥

ಸತ್ರಾಜಿತೇದದೌ ರತ್ನಂತೇದತ್ತಾಂ ಸ ರತ್ನಾಕಾಮ್।
ಸತ್ಯಭಾಮಾ ಮುದವಹತ್ ಸಾಕ್ಷಾಲ್ಲಕ್ಷ್ಮೀಂ ಪರಾತ್ಪರಃ॥೨೨॥

ಅರ್ಥ:- ಪರಾತ್ = ಉತ್ತಮವಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀತ್ವದ ದೆಸೆಯಿಂದ. ಪರಃ = ಉತ್ತಮರಾದ ಕೃಷ್ಣದೇವರು. ರತ್ನಂ = ಶಮಂತಕ ಮಣಿಯನ್ನು (ಸತ್ರಾಜಿತ್ = ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಕದಾ ಚಿತ್ತು ರತ್ನ ಯಾಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದ ಕಾರಣದಿಂದ ರತ್ನಾಪಹರ ದೋಷವನ್ನು ಆರೋಪಿಸಿದ) ಸತ್ರಾಜಿದ್ರಾಜಗೋಸ್ಕರ. ದದೌ = ಕೊಟ್ಟರು. ತೇನ = (ಅನಂತರ ಸಂತುಷ್ಟನಾದ) ಸತ್ರಾಜಿದ್ರಾಜನಿಂದ ದತ್ತಾಂ = ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟ. ಸರತ್ನ ಕಾಂ = ರತ್ನ ಸಹಿತರಾದ. ಸತ್ಯಭಾಮಾಂ = ಸತ್ಯಭಾಮಾ ದೇವಿಯವರನ್ನು ಉದವಹತ್ = ವಿವಾಹ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ॥೨೨॥

ಹತವಾನಿತಿ॥ ಕೃಷ್ಣಃ, ಅನುಜೇನ ಡಿಬಿಕನಾಮ್ನಾಸಹಿತಂ, ಹಂಸಂ ತನ್ನಾಮಕಾಸುರಂ, ಹತವಾನ್ಸನ್, ಸ್ವಧಾಮನಿ ಸ್ವಗೃಹೇಸ್ವ ಸ್ವರೂಪೇವಾ, ರೇಮೇ॥ ರುಕ್ಮಿಣ್ಯಾದ್ಯಾಸು ಸ್ವಭಾರ್ಯಾಸು, ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನಸ್ಸಾಂಬಶ್ಚೇತ್ಯೇತಾವಾದೀ ಯೇಷಾಂ ತಾನ್, ಪುತ್ರಾನ್, ಅಜೀಜನತ್ ಜನಮಾನಸ ॥೨೩॥

ಜ್ಞಾನಮಾನಂದಶ್ಚೇತ್ಯೇತ ದಾತ್ಮಕಂ ರೂಪಮಸ್ಯಾ ಅಸ್ತೀತಿ ತಥೋಕ್ತಯಾ, ರಮಯಾ ತತ್ಸ್ವರೂಪ ಭೂತಯಾ, ತಯಾರುಕ್ಮಿಣ್ಯಾ, ರೇಮೇ ಚಿಕ್ರೀಡೇ। ಭೀಷ್ಮಕಸ್ಯ ಸುತಾಂ ದೇವಇತಿಪಾಠೇ ದೇವೋಹರಿ ರಿತ್ಯರ್ಥಃ ॥೨೦॥

ಭೀಷ್ಮಕಸ್ಯ ಸುತಾಂ ದೇವೀಂ ರುಕ್ಮಿಣೀ ಮವಹತ್ತತಃ।
ವಿಜ್ಞಾನಾನಂದರೂಪಿಣ್ಯಾ ಸರೇಮೇ ರಮಯಾ ತಯಾ ॥೨೦॥

ಅರ್ಥ:- ತತಃ ಅನಂತರದಲ್ಲಿ. ಸಃ = ಆ ಕೃಷ್ಣದೇವರು. ಭೀಷ್ಮಕಸ್ಯ = ಭೀಷ್ಮಕರಾಜನ. ಸುತಾಂ = ಮಗಳಾದ ರುಕ್ಮಿಣೀಂ = ರುಕ್ಮಿಣೀ ನಾಮಕಳಾದ ದೇವೀಂ = ದೇವಿಯನ್ನು ಅವಹತ್ = ವಿವಾಹ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ವಿಜ್ಞಾನ, ಆನಂದ, ರೂಪಿಣ್ಯಾ = ಜ್ಞಾನವು, ಆನಂದವು - ಏತದಾತ್ಮಕವಾದ, ರೂಪವುಳ್ಳಂಥಾ, ರಮಯಾ = ಲಕ್ಷ್ಮ್ಯರಾದ. ತಯಾ=ಆ ರುಕ್ಮಿಣೀದೇವಿಯವರಿಂದ ರೆಮೇ = ಕ್ರೀಡಿಸಿದರು.॥೨೦॥

ಸೂರ್ಯಂ ತಪಸಾ ಪ್ರಸಾದ್ಯ ತತಶ್ಶಮಂತಕಂನಾಮ ರತ್ನಂ ಸತ್ರಾಜಿದಾಪ॥ ತನ್ಮೇ ದೇಹೀತಿ ಕೃಷ್ಣಸ್ತಮಯಾಚಿತ ಕದಾಚಿತ್। ಸತುನಾದಾತ್। ತದನಂತರೇ ಸತ್ರಾಜಿತೋನುಜಃ ಪ್ರಸೇನೇನಸ್ತದ್ರತ್ನಂಗಳೇ ನಿಬಧ್ಯವನಮಗಾತ್। ತಂ ನಿಹತ್ಯ ಸಿಂಹಸ್ತದ ಹರತ್। ಸಿಂಹಾಂ ನಿಪಾತ್ಯ ಜಾಂಬವಾಂಸ್ತದಾಪ। ಏವಂ ಸತಿಮಣಿ ಲೋಭೇನ ಕೃಷ್ಣ ಏವ ಪ್ರಸೇನಂ ನಿಹತ್ಯ ರತ್ನಮಪಾಹರದಿತಿ ಸತ್ರಾಜಿತ್ಕಲ್ಪಿತ ಮುಥಾಪವಾದ ಪರಿಹಾರಾಯ ಯತಮಾನಸ್ಯ ಕೃಷ್ಣಸ್ಯ ಜಾಂಬವತೀ ಸತ್ಯಭಾಮಾಯೋಃ ಪರಿಣಯಃ ಸಿದ್ಧ ಇತಿ ದ್ವಾಭ್ಯಾಮಾಹ-ಲಬ್ಧಮಿತ್ಯಾದಿ॥ ಸ ಹರಿಃ ಸತ್ರಾಜಿತಾ ರಾಜ್ಞಾ, ಸೂರ್ಯಾತ್ ತಪಸಾ ತೋಷಿತಾಲ್ಲಬ್ಧಂ, ತದನುಜಂ ನಿಹತ್ಯ ಸಿಂಹೇನಾಪಹೃತಂ ತತಸ್ಸಿಹಾತ್ ಸಿಂಹಂ ನಿಹತ್ಯೇತ್ಯರ್ಥಃ। ಲ್ಯಬ್ ಲೋಪ ಪಂಚಮೀ। ಜಾಂಬವತಾ, ಸ್ವಗುಹಾಂ ಪ್ರತಿನೀತಂ ರತ್ನಂ ಶಮಂತಕಂ, ಜಾಂಬವತ್ಯಾ ಜಾಂಬವತಃ ಪುತ್ರ್ಯಾ ಕನ್ಯಯಾ, ಸಹ ಅನಯತ್। ಜಾಂಬವತಾ ಘೋರಮ್ ನಿಯುಧ್ಯಾನೀತವಾನ್। ದ್ವಾರಕಾಂಮಿತಿ ಶೇಷಃ॥೨೧॥

ಲಬ್ಧಂ ಸತ್ರಾಜಿತಾ ಸೂರ್ಯಾತ್ಸ ಸಿಂಹೋಪಹೃತಂ ತತಃ।
ರತ್ನಂ ಜಾಂಬವತಾನೀತಂ ಜಾಂಬವತ್ಯಾ ಸಹೋನಯತ್॥೨೧॥

ಅರ್ಥ:- ಸಃ = ಆ ಕೃಷ್ಣ ದೇವರು. ಸತ್ರಾಜಿತಾ = ಸತ್ರಾಜಿದ್ರಾಜನಿಂದ. ಸೂರ್ಯಾತ್ = ಸೂರ್ಯ ದೇವರ ದೆಸೆಯಿಂದ. ಲಬ್ಧಂ = (ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ಸಂತೋಷಪಡಿಸಿ)

ಹೊಂದಲ್ಪಟ್ಟಂಥಾ. ಸಿಂಹ, ಅಪಹೃತಂ = (ಆ ರತ್ನವನ್ನು ಕಂಠದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಂದಿದ್ದ ಪ್ರಸೇನನೆಂತೆಂಬುವ ಸತ್ರಾಜಿದ್ರಾಜನ ತಮ್ಮನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ) ಸಿಂಹದಿಂದ, ಅಪಹರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಂಥಾ) ತತಃ = ಆ ಸಿಂಹದ ದೆಸೆಯಿಂದ (ಸಿಂಹವನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ). ಜಾಂಬವತಾ = ಜಾಂಬವಂತನಿಂದ. ನೀತಂ = (ತನ್ನ ಗುಹೆಯನ್ನು ಕುರಿತು) ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದ. ರತ್ನಂ = ಶಮಂತಕ ಮಣಿಯನ್ನು ಜಾಂಬವತ್ಯಾ = ಜಾಂಬವಂತನ ಮಗಳಾದ ಕನ್ಯಕೆಯಿಂದ ಸಹ = ಕೂಡ (ದ್ವಾರ ಕಾಂಪ್ರತಿ = ದ್ವಾರಕಾ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಕುರಿತು) ಅನಯತ್ = (ಜಾಂಬವಂತನನ್ನು ಘೋರ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಜಯಿಸಿ) ತಂದರು ॥೨೧॥

ಸತ್ರಾಜಿತ ಇತಿ॥ ಪರಾತ್ ಸರ್ವೇಭ್ಯೋಽಪ್ಯುತ್ತಮಾದಕ್ಷರತ್ವಾದಪಿ, ಪರ ಉತ್ತಮೋಹರಿಃ, ರತ್ನಂ ಶಮಂತಕಂ, ಸತ್ರಾಜಿತೇದದೌ। ತೇನಸಂತುಷ್ಟೇನ ಸತ್ರಾಜಿತಾ, ದತ್ತಾಂ, ಸರತ್ನಕಾಂ, ರತ್ನೇನ ಶಮಂತಕೇನ ಸಹಿತಾಂ, ಸಾಕ್ಷಾಜ್ಞಾಂಬವತ್ಯಾದಿವದಾವೇ ಶಮಂತರೇಣ, ಲಕ್ಷ್ಮೀಂ ಭೂನಾಮಕ್ಷ್ಯ್ಯಂಶ ಭೂತಾಂ, ಸತ್ಯಭಾಮಾಂ, ಉದವಹತ್ ಪರಿಣೀತವಾನ್ ॥೨೨॥

ಸತ್ರಾಜಿತೇದದೌ ರತ್ನಂತೇದತ್ತಾಂ ಸ ರತ್ನಾಕಾಮ್।
ಸತ್ಯಭಾಮಾ ಮುದವಹತ್ ಸಾಕ್ಷಾಲ್ಲಕ್ಷ್ಮೀಂ ಪರಾತ್ಪರಃ॥೨೨॥

ಅರ್ಥ:– ಪರಾತ್ = ಉತ್ತಮವಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀತ್ವದ ದೆಸೆಯಿಂದ. ಪರಃ = ಉತ್ತಮರಾದ ಕೃಷ್ಣದೇವರು. ರತ್ನಂ = ಶಮಂತಕ ಮಣಿಯನ್ನು (ಸತ್ರಾಜಿತ್ = ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಕದಾ ಚಿತ್ತು ರತ್ನ ಯಾಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದ ಕಾರಣದಿಂದ ರತ್ನಾಪಹರ ದೋಷವನ್ನು ಆರೋಪಿಸಿದ) ಸತ್ರಾಜಿದ್ರಾಜಗೋಸ್ಕರ. ದದೌ = ಕೊಟ್ಟರು. ತೇನ = (ಅನಂತರ ಸಂತುಷ್ಟನಾದ) ಸತ್ರಾಜಿದ್ರಾಜನಿಂದ ದತ್ತಾಂ = ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟ. ಸರತ್ನ ಕಾಂ = ರತ್ನ ಸಹಿತರಾದ. ಸತ್ಯಭಾಮಾಂ = ಸತ್ಯಭಾಮಾ ದೇವಿಯವರನ್ನು ಉದವಹತ್ = ವಿವಾಹ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ॥೨೨॥

ಹತವಾನಿತಿ॥ ಕೃಷ್ಣಃ, ಅನುಜೇನ ಡಿಬಿಕನಾಮ್ನಾಸಹಿತಂ, ಹಂಸಂ ತನ್ನಾಮಕಾಸುರಂ, ಹತವಾನ್‌ಸನ್, ಸ್ವಧಾಮನಿ ಸ್ವಗೃಹೇಷ್ವ ಸ್ವರೂಪೇವಾ, ರೇಮೇ॥ ರುಕ್ಮಿಣ್ಯಾದ್ಯಾಸು ಸ್ವಭಾರ್ಯಾಸು, ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನಸ್ಸಾಂಬಶ್ಚೇತ್ಯೇತಾವಾದೀ ಯೇಷಾಂ ತಾನ್, ಪುತ್ರಾನ್, ಅಜೀಜನತ್ ಜನಮಾನಸ ॥೨೩॥

ಹತವಾನ್ ಸಾನುಜಂ ಹಂಸಂ ಕೃಷ್ಣೋ ರೇಮೇ ಸ್ವಧಾಮನಿ ।
ಪುತ್ರಾನ್ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ ಸಾಂಬಾದೀನ್ ರುಕ್ಮಿಣ್ಯಾದ್ಯಾ ಸ್ವಜೀಜನತ್॥೨೩॥

ಅರ್ಥ:- ಕೃಷ್ಣಃ = ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣದೇವರು. ಸಾನುಜಂ = ತಮ್ಮನಾದ ಡಿಬಿಕನಿಂದ ಸಹಿತನಾದ. ಹಂಸಂ = ಹಂಸನೆಂತೆಂಬುವ ದೈತ್ಯನನ್ನು. ಹತವಾನ್ (ಸನ್) = ಸಂಹರಿಸಿದವರಾಗಿ. ಸ್ವ, ಧಾಮನಿ = ತಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ರೇಮೇ = ಕ್ರೀಡಿಸಿದರು. ರುಕ್ಮಿಣಿ, ಆ ದ್ಯಾಸು = ರುಕ್ಮಿಣಿ ದೇವಿಯರು ಮೊದಲಾಗಿವುಳ್ಳವರಲ್ಲಿ. ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ, ಸಾಂಬ, ಆದೀನ್ = ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನನ್ನು, ಸಾಂಬನು ಇವರುಗಳು, ಮೊದಲಾಗಿವುಳ್ಳಂಥಾ, ಪುತ್ರಾನ್ = ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಅಜೀಜನತ್ = ಉತ್ಪಾದನ ಮಾಡಿದರು ॥೨೩॥

ಪಾಂಡವಾಇತಿ॥ ಪಾಂಡವಾಃ, ದ್ರೋಣಂತನ್ನಾಮಕಮಾಚಾರ್ಯಂ, ಆಸಾದ್ಯ ಪ್ರಾಪ್ಯ, ಕೃತಂ ಶಸ್ತ್ರಾಣಾಂ ಬಾಣಗದಾದೀನಾಂ ಅಸ್ತ್ರಾಣಾಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಾದೀ ನಾಂಚ ಶಿಕ್ಷಣಂ ಪ್ರಯೋ ಗೋಪಸಂಹಾರಾದಿಪರಿಚಯೋ ಯೈಸ್ತೇ ತಥಾಭೂತಸ್ಸಂತಃ ಸರ್ವಾಸು ವಿದ್ಯಾಸು ಅತಿಶಯೋಽನ್ಯೇಭ್ಯ ಉತ್ಕರ್ಷ ಏಷಾಮಸ್ತೀ ತಥೋಕ್ತಾಸ್ಸಂತಃ, ಕೃಷ್ಣೇನ ಸಂಗತಾಸ್ಸರ್ವಕಾರ್ಯೇಷ್ವೇಕೀ ಭೂತಾಃ, ಯದ್ವಾಧೃತ ರಾಷ್ಟ್ರಸ್ಯ ಸ್ವೇಷು ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿಂ ಪರೀಕ್ಷಯಿತು ಮಾಗತೇನ ಕೃಷ್ಣೇನ ಸಂಗತಾಃ ಸಂಬದ್ಧಾಸ್ತೇನ ಸಹ ದ್ವಾರಕಾಂಗತ ಸ್ಸಂತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ। ಮುಮುದುಃ ತುತುಷುಃ। ಮುದ ಹರ್ಷೇ – ಧಾ.ಅ.ಲಟ್. ಪರ. ಪ್ರ.ಬ ॥೨೪॥

ಪಾಂಡವಾದ್ರೋಣ ಮಾಸಾದ್ಯ ಕೃತಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರಶಿಕ್ಷಣಾಃ ।
ಸರ್ವವಿದ್ಯಾತಿಶಯಿನೌ ಮುಮುದುಃ ಕೃಷ್ಣ ಸಂಗತಾಃ ॥೨೪॥

ಅರ್ಥ:- ಪಾಂಡವಾಃ = ಪಾಂಡವರು. ದ್ರೋಣಂ = ದ್ರೋಣಾಚಾರ್ಯರನ್ನು. ಆಸಾದ್ಯ = ಹೊಂದಿ. ಕೃತ, ಶಸ್ತ್ರ, ಅಸ್ತ್ರ, ಶಿಕ್ಷಣಾಃ (ಸಂತಃ) = ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಬಾಣಾದ್ವಾಯುಧಗಳ, ಬ್ರಾಹ್ಮ್ಯಾದ್ಯಸ್ತ್ರಗಳು – ಇವುಗಳ, ಪ್ರಯೋಗಾದಿ ವಿಷಯ ಪರಿಚಯವುಳ್ಳವರಾಗಿ. ಸರ್ವ, ವಿದ್ಯಾ, ಅತಿಶಯಿನಃ (ಸಂತಃ) = ಸಮಸ್ತಗಳಾದ, ವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ (ಇತರರರಕಿಂತಲು) ಉತ್ಕರ್ಷವುಳ್ಳವರಾಗಿ. ಕೃಷ್ಣ, ಸಂಗತಾಃ (ಸಂತಃ) = ತಮ್ಮನ್ನು ವಿಚಾರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದ ಕೃಷ್ಣ ದೇವರಿಂದ, ಕಲೆತವರಾಗಿ. ಮುಮುದುಃ = ಸಂತೋಷಪಟ್ಟರು ॥೨೪॥

ಸಂಭಾವಿತಾಇತಿ॥ ಭಗವತಾಕೃಷ್ಣೇನ, ಸಂಭಾವಿತಾ ದ್ವಾರಕಾಯಾಂ ಮಾನಿತಾಃ, ಸ್ನೇಹೇನ ಹರೌ ಪ್ರೀತ್ಯಾ ಸಂಭೃತಾಃ ಪೂರ್ಣಾಃ, ಸದಾ, ತಸ್ಯ ಹರೇ ಭಾರ್ವೇಽಭಿ ಪ್ರಾಯೇ ತತ್ಪರಾ ಆಸಕ್ತಾ, ಪಾಂಡವಾಃ, ಅನುಜ್ಞಾತಾಃ ಸಂತಃ, ಪುರಂ ಹಸ್ತಿನಾವತಿಂ ಪ್ರತಿ, ಜಗ್ಮುಃ ॥೨೫॥

ಸಂಭಾವಿತಾ ಭಗವತಾ ಪಾಂಡವಾ ಸ್ನೇಹ ಸಂಭೃತಾಃ ।
ಅನುಜ್ಞಾತಾಃ ಪುರಂಜಗ್ಮುಸ್ಸದಾತದ್ಭಾವ ತತ್ಪರಾಃ ॥೨೫॥

ಅರ್ಥ:- ಭಗವತಾ = ಷಡ್ಗುಣ ಸಂಪನ್ನರಾದ ಕೃಷ್ಣದೇವರಿಂದ ಸಂಭಾವಿತಾಃ = (ದ್ವಾರಕಾಪುರ ಪ್ರಾಪ್ತ್ಯ ನಂತರದಲ್ಲಿ) ಮಾನಿತರಾದ. ಸ್ನೇಹ, ಸಂಭೃತಾಃ = (ಕೃಷ್ಣ ದೇವರಲ್ಲಿ) ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ, ಪೂರ್ಣರಾದ. ಸದಾ = ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿಯು ತತ್, ಭಾವ, ತತ್ಪರಾಃ = ಆ ಕೃಷ್ಣದೇವರ, ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ, ಆಸಕ್ತರಾದ ಪಾಂಡವಾಃ = ಪಾಂಡವರು. ಅನುಜ್ಞಾತಾಃ (ಸಂತಃ) = ಆಜ್ಞಪ್ತರಾಗಿ ಪುರಂ (ಪ್ರತಿ) = ಹಸ್ತಿನಾವತೀ ಪುರವನ್ನು ಕುರಿತು ಜಗ್ಮುಃ = ಹೋದರು ॥೨೫॥

ಭಗವದಸನ್ನಿಧಾನೇಽಪಿ ಪಾಂಡವಾನಾಂ ಭಗವತಿ ಭಾವವಿಶೇಷ ಮಾಹ – ಸ್ವಾಮಿ ತ್ವೇನೇತಿ ॥ ಪಾಂಡವಾಃ, ಸ್ವಾಮಿತ್ವೇನ, ಸುಹೃತ್ವೇನ. ಬಂಧು ತ್ವೇನ, ಸಖಿತ್ವೇನ ಸಹಾಯತ್ವೇನ, ಗತಿತ್ವೇನ ಮೋಕ್ಷ ಗಮ್ಯತ್ವೇನಚ, ತಮೇವ ಕೃಷ್ಣಮೇವ, ಶರಣಂ, ಯಯುಃ॥ ಕೃಷ್ಣ ಏವಾಸ್ಮಾಕಂ ಸ್ವಾಮೀತ್ಯಾ ದ್ಯ ಭಿಪ್ರಾಯವಂತೋ ಬಭೂವು ರಿತ್ಯರ್ಥಃ ॥೨೬॥

ಸ್ವಾಮಿತ್ವೇನ ಸುಹೃತ್ವೇನ ಬಂಧುತ್ವೇನ ಚ ಪಾಂಡವಾಃ।
ಸಖಿತ್ವೇನ ಗತಿತ್ವೇನ ತಮೇವ ಶರಣಂ ಯಯುಃ ॥೨೬॥

ಅರ್ಥ:- ಪಾಂಡವಾಃ = ಪಾಂಡವರು. ಸ್ವಾಮಿತ್ವೇನ = ಸ್ವಾಮಿಭಾವದಿಂದ. ಸುಹೃತ್ವೇನ = ಮಿತ್ರಭಾವದಿಂದ. ಬಂಧುತ್ವೇನ = ಬಂಧು ಭಾವದಿಂದ. ಸಖಿತ್ವೇನ = ಸಹಾಯ ಭಾವದಿಂದ. ಗತಿತ್ವೇನ ಚ = ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಗಮ್ಯತ್ವದಿಂದಲೂನು ತಮೇವ = ಆ ಕೃಷ್ಣದೇವರನ್ನೇವೇ. ಶರಣಂ = ಮೊರೆಯನ್ನು. ಯಮುಃ = ಐದಿದರು. ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿಯು ಕೃಷ್ಣನೇ ನಮಗೆ ಸ್ವಾಮಿ ಮೊದಲಾದವನು ಎಂತ ಭಾವವುಳ್ಳವರು ಆದರು ॥೨೬॥

ದ್ರೌಪದೀ ಸ್ವಯಂ ವರೇ ಪುನಃ ಕೃಷ್ಣಸಮಾಗಮಮಾಹ – ಪುರಾದಿತಿ॥ ಪಾಂಡವಾಃ, ದುಷ್ಟೈಃಶಕುನ್ಯಾದಿ ಮಂತ್ರಬಲೇನ ಸ್ವಭಾವತಶ್ಚದುರ್ಜನ್ಯೈಃ ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರ ದುರ್ಯೋಧನಾದಿಭಿಃ, ಪುರಾತ್ ಹಸ್ತಿನಾ ಪುರಾತ್, ನಿರ್ಯಾಪಿತಾ ಉದ್ವಾಸಿತಾಸ್ಸಂತಃ, ವನೇ ಹಿಡಂಬಂ ರಾಕ್ಷಸಂ, ತಥಾ ಏಕಚಕ್ರಾನಗರೇ ಬಕಂ ಬಕ ನಾಮಾನಂಚ, ನಿಹತ್ಯ: ಸ್ವಯಂವರೇ ವಿದ್ಯಮಾನಾಂ ಕೃಷ್ಣಾಂ ದ್ರೌಪದೀಂ, ಕೃಷ್ಣಂ ಹರಿಂಚ, ಜಗ್ಮುಃ ಪ್ರಾಪುಃ। ಗತ್ಯರ್ಥಕತ್ವಾದಯಂ. ತದುಪ ಸರ್ಜನಕ ಪ್ರಾಪ್ತ್ಯರ್ಥಃ॥ "ಪ್ರಾಪುಃ ಕೃಷ್ಣಂ ಸ್ವಯಂವರೇ" ಇತಿ ಪಾಠೇ ಕೃಷ್ಣಾಯಾ ದ್ರೌಪ ದ್ಯಾ ಸ್ವಯಂವರೇ ಕೃಷ್ಣಂ ಪ್ರಾಪುರಿತಿ ಯೋಜನಾ ॥೨೭॥

ಪುರಾನಿರ್ಯಾ ಪಿತಾ ದುಷ್ಟೈರ್ಹಿಡಿಂಬಂಚಬಕಂತಥಾ।
ನಿಹತ್ಯ ಪಾಂಡವಾಜಗ್ಮುಃ ಕೃಷ್ಣಂ ಕೃಷ್ಣಾಂ ಸ್ವಯಂವರೇ ॥೨೭॥

ಅರ್ಥ:– ಪಾಂಡವಾಃ = ಪಾಂಡವರು. ದುಷ್ಟೈಃ = (ಶಕುನಿ ಮೊದಲಾದವರ ಮಂತ್ರ ಬಲದಿಂದ ಸ್ವಭಾವದಿಂದ) ದುಷ್ಟರಾದ ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರ ದುರ್ಯೋಧನಾದಿಗಳಿಂದ ಪುರಾತ್ = ಹಸ್ತಿನಾಪುರದ ದೆಸೆಯಿಂದ ನಿರ್ಯಾಪಿತಾಃ (ಸಂತಃ) = ಹೊರಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟವರಾಗಿ ಹಿಡಿಂಬಂ = ಹಿಡಿಂಬನೆಂಬುವ ರಾಕ್ಷಸನನ್ನು ತಥಾ = ಹಾಗೆ. ಬಕಂಚ = ಬಕನೆಂಬುವ ರಾಕ್ಷಸನನ್ನೂ ನಿಹತ್ಯ = ಸಂಹರಿಸಿ ಸ್ವಯಂವರೇ = ಸ್ವಯಂವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಾಂ = (ಲಕ್ಷ್ಯವೇ ಧನದಿಂದ ಲಭ್ಯರಾದ) ದ್ರೌಪತೀ ದೇವಿಯರನ್ನು ಕೃಷ್ಣಂ = ಕೃಷ್ಣದೇವರನ್ನೂ ಜಗ್ಮುಃ = ಐದಿದರು ॥೨೭॥

ಲಬ್ಧೇತಿ॥ 'ಕೃಷ್ಣ' ಇತಿ ವಿಭಕ್ತಿ ವಿಪರಣಾಮೇನಾನುವರ್ತನೇ। ಹರಿಃ ಲಬ್ಧಾ ಕೃಷ್ಣಾದ್ರೌಪದೀಯೈಸ್ತಾನ್, ಪಾಂಡವಾನ್, ಅನುಜ್ಞಾಪ್ಯ ಪಾಂಚಾಲ ನಗರಏವ ನಿವಸ್ತುಮಾದಿಶ್ಯ, ಸ್ವಪುರಂ ದ್ವಾರಕಾಂ, ಗತಿಸ್ಸನ್, ಶತಧನ್ವಾನಂ ಸತ್ಯಭಾಮಾಪಿತುಃ ಸತ್ರಾಜಿತಃ ಹಂತಾರಂ ತನ್ನಾಮಕಂ ಯಾದವಂ ನಿಹತ್ಯ ಪಾರ್ಥಾನಾಂ ಅಂತಿಕಂ ಸಮೀಪಂ ಯಯೌ। ಪಾಂಚಾಲ ನಗರೇ ದ್ರೌಪದೀ ವಿವಾಹಮಭಿನಂದಿತುಂ ಜಗಾಮೇತಿ ಭಾವಃ॥೨೮॥

ಲಬ್ಧ ಕೃಷ್ಣಾನನು ಜ್ಞಾಪ್ಯ ಪಾಂಡವಾಂತ್ಸ್ವಪುರಂ ಗತಃ।
ನಿಹತ್ಯ ಶತಧನ್ವಾನಂ ಪಾರ್ಥಾನಾಮಂತಿ ಕಂ ಯಯೌ॥೨೮॥

ಅರ್ಥ:- ಕೃಷ್ಣಃ = ಕೃಷ್ಣದೇವರು. ಲಬ್ಧ, ಕೃಷ್ಣಾನ್ = ಹೊಂದಲ್ಪಟ್ಟ, ದ್ರೌಪದೀದೇವಿಯವರು ಉಳ್ಳಂಥಾ. ಪಾಂಡವನ್ = ಪಾಂಡವರನ್ನು ಅನುಜ್ಞಾಪ್ಯ = (ಪಾಂಚಲ ನಗರದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವುದಕ್ಕಾಗಿ) ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿ. ಸ್ವ, ಪುರಂ = ತಮ್ಮ ಪಟ್ಟಣವಾದ ದ್ವಾರಕಿಯನ್ನು ಗತನ್ (ಸನ್) = ಐದಿದವರಾಗಿ ಶತಧನ್ವಾನಮ್ = (ಸತ್ಯಭಾಮಾ ದೇವಿಯರ ತಂದೆಯಾದ ಸತ್ರಾಜಿದ್ರಾಜನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದ) ಶತಧನ್ವಾನ ನಾಮಕ ಯಾದವನನ್ನು ನಿಹತ್ಯ = ಸಂಹರಿಸಿ ಪಾರ್ಥಾನಾಂ = ಪಾಂಡವರುಗಳ ಅಂತಿಕಂ = ಸಮೀಪವನ್ನು ಯಯೌ = ಐದಿದರು. ತಾ- ದ್ರೌಪದೀ ವಿವಾಹ ದರ್ಶನಾರ್ಥವಾಗಿ ಪಾಂಚಾಲ ನಗರಕ್ಕೆ ಬಂದರೆಂತ ಭಾವ ॥೨೮॥

ಕಾರಯಿತ್ವೇತಿ॥ ಮಾಧವಃ ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಃ, ಸಃ ಹರಿಃ, ಹರಿಪ್ರಸ್ಥಂ ಇಂದ್ರಪ್ರಸ್ಥಾಖ್ಯಂ ಪುರಂ, ಕಾರಯಿತ್ವಾ। ವಿಶ್ವಕರ್ಮಣೇತಿ ಶೇಷಃ, ಪೂರ್ವಂ ವಿದ್ಯಮಾನಸ್ಯೈವ ರಾಜೋಚಿತ ಸಭಾಚತ್ವಾರಾದಿ ಸ್ಥಾನಯುಕ್ತತ ಯಾ ನಿರ್ಮಾಣಮಿತಿ ಬೋಧ್ಯಮ್॥ ಅಸ್ಯ ಇಂದ್ರಪ್ರಸ್ಥಮಿತಿ ನಾಮ ಚ ಇಂದ್ರಸ್ಯ ತತ್ರ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಭೀ ರಾಜ್ಯೇಭಿಷಿಕ್ತತ್ವಾದಿತಿ ಧ್ಯೇಯಮ್। ತತ್ರೇಂದ್ರಪ್ರಸ್ಥೇ, ಪಾರ್ಥಾನ್ ನಿವೇಶ್ಯಸ್ಥಾಪತಯಿತ್ವಾ, ಮಾರ್ಗೇ ಚ ಕಾಳಂದೀಂ ಯಮುನಾಯಾಂತ ಪಶ್ಚರಂತೀಂ, ಉಪಯಮ್ಯ ಪರಿಣೀಯ ಚ। ದ್ವಾರಕಾಂ ಆಪ॥೨೯॥

ಕಾರಯಿತ್ವಾ ಹರಿಪ್ರಸ್ಥಂ ತತ್ರ ಪಾರ್ಥಾನ್ನಿವೇಶ್ಯಸಃ।
ಉಪಯಮ್ಯೈಚ ಕಾಳಂದೀಂ ದ್ವಾರಕಾಮಾಪ ಮಾಧವಃ॥೨೯॥

ಅರ್ಥ:- ಮಾಧವಃ = ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಾದ. ಸಃ = ಕೃಷ್ಣದೇವರು. ಹರಿಪ್ರಸ್ಥಂ = ಇಂದ್ರನಾಮಕ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು (ವಿಶ್ವಕರ್ಮಣಾ = ವಿಶ್ವಕರ್ಮನಿಂದ). ಕಾರಯಿತ್ವಾ = (ರಾಜಾರ್ಹಸಭಾದಿ ಯುಕ್ತವಾಗಿ) ಮಾಡಿಸಿ. ತತ್ರ = ಆ ಇಂದ್ರಪ್ರಸ್ಥಪುರದಲ್ಲಿ ಪಾರ್ಥಾನ್ = ಪೃಥಾಪುತ್ರರಾದ ಪಾಂಡವರುಗಳನ್ನು ನಿವೇಶ್ಯಚ = ಸ್ಥಾಪಿಸಿಯು ಕಾಳಂದೀಂ = (ಯಮುನಾ ನದಿಯಲ್ಲಿ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡುತ್ತಿರುವ) ಕಾಂಳಂದೀದೇವಿಯನ್ನು ಉಪಯಮ್ಯಚ = ವಿವಾಹ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ದ್ವಾರ ಕಾಂ = ದ್ವಾರಕಾಪುರವನ್ನು ಆಪ = ಐದಿದರು ॥೨೯॥

ನೀಲಾಮಿತಿ॥ ಸ ಕೃಷ್ಣಃ, ನಗ್ನಜಿತಃ ತನ್ನಾಮ್ನಃ ಸಪ್ತವೃಷಭಜೇತುಃ ಕನ್ಯಾಂಪ್ರದಾಸ್ಯಾಮೀತಿ ಸಮಾರಬ್ಧಸ್ಯ ಸ್ವಯಂವರಸ್ಯ ರಾಜ್ಞಃ, ಪುತ್ರೀಂ ನೀಲಾಂ

ಪಿತೃಷ್ವಸುಃ ವಸುದೇವ ಭಗಿನ್ಯಾಃ, ಪುತ್ರೀಂ ಮಿತ್ರವಿಂದಾಂ, ಕೈಕಯಸ್ಯ ರಾಜ್ಞಃ ಸುತಾಂ ಭದ್ರಾಂತನ್ನಾಮ್ನೀಂಚ, ಸ್ವಾಂ ಸ್ವಯಂವರೇ ಸ್ವೀಯತಯಾ ಸಂವೃತ್ತಾಂ, ಲಕ್ಷಣಾಂ ತನ್ನಾಮಿಕಾಂಚ ಅವಹತ್ ವಿವಾಹಿತವಾನ್॥೩೦॥

ನೀಲಾಂನಗ್ನಜಿತಃ ಪುತ್ರೀಂ ಮಿತ್ರವಿಂದಾಂ ಪಿತೃಷ್ವಸುಃ।
ಭದ್ರಾಂ ಚ ಕೈಕಯ ಸುತಾಂ ಲಕ್ಷ್ಮಣಾಂ ಸ್ವಾಂಚ ಸೋವಹತ್॥೩೦॥

ಅರ್ಥ:- ಸಃ = ಆ ಕೃಷ್ಣದೇವರು, ನಗ್ನಜಿತಃ = (ಸಪ್ತವೃಷಭಗಳನ್ನು ಜಯಿಸಿದವನಿಗೆ ಕನ್ಯಕೆಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತೇನೆಂತ ಸ್ವಯಂವರ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ) ನಗ್ನಜಿ ದ್ರಾಜನ ಪುತ್ರೀಂ = ಮಗಳಾದ ನೀಲಾಂ = ನೀಲಾದೇವಿಯನ್ನು ಪಿತೃಷ್ವಸುಃ = ತಂದೆಯಾದ ವಸುದೇವನ ತಂಗಿಯ ಪುತ್ರೀಂ = ಮಗಳಾದ ಮಿತ್ರವಿಂದಾಂ = ಮಿತ್ರವಿಂದಾ ದೇವಿಯನ್ನು ಕೈಕೇಯ, ಸುತಾಂ = ಕೈಕೇಯ ರಾಜನ ಮಗಳಾದ ಭದ್ರಾಂಚ = ಭದ್ರಾ ದೇವಿಯನ್ನೂನು ಸ್ವಾಂ = (ಸ್ವಯಂವರದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಯವೇಧನಾದಿಗಳಿಂದ) ತನ್ನವಳಾದ ಲಕ್ಷಣಾಂ ಚ = ಲಕ್ಷಣಾ ದೇವಿಯನ್ನೂನು ಅವಹತ್ = ವಿವಾಹ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು ॥೩೦॥

ಸ ಇತಿ॥ ಅಥ ಅನಂತರಂ, ಆಕಾಶಾದಾಗತೇನ ನಾರದೇನತ್ವಂ ಧನ್ಯಸ್ತ್ವಮಾಶ್ಚರ್ಯ ಇತ್ಯುಕ್ತಸ್ಯ ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಸ್ಸಾಕಮಿತಿ ಪ್ರತ್ಯಭಿಧಾಯಾನುಮೋದಿತ ತ್ವಾದ್ಧನಾಶ್ಚರ್ಯ ತಮಪದ ವಾಚ್ಯಃ, ಸ ಹರಿಃ ಭೌಮಂ ಭೂಮಿಪುತ್ರಮದಿತಿ ಕುಂಡಲಾಪಹಾರಿಣಂ ನರಕಾಸುರಂ, ಹತ್ವಾ, ದಿವಂ ಸ್ವರ್ಗಂ ಪ್ರತಿ, ಆದಿತ್ಯೈ ಕುಂಡಲೇ ದಾತುಮಿವಗತಸ್ಸನ್, ಪುರಂದರಮಿಂದ್ರಂ ಪರಾಜಿತ್ಯ, ಪಾರಿಜಾತಂ ನಾಮ ದೇವತರುಂ, ಅಪಾಹರತ್ ದ್ವಾರಕಾಂ ಪ್ರತ್ಯಾನೀತವಾನ್॥೩೧॥

ಸೋಥಾಶ್ಚರ್ಯ ತಮೋಧನ್ಯೋ ಭೌಮಹತ್ವಾ ದಿವಂಗತಃ।
ಅಪಾಹರತ್ಪಾರಿಜಾತಂ ಪರಾಜಿತ್ಯ ಪುರಂದರಮ್॥೩೧॥

ಅರ್ಥ:- ಅಥ = ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಆಶ್ಚರ್ಯ ತಮಃ = ಅತಿಶಯದಿಂದ ಆಶ್ಚರ್ಯಕರರಾದ ಧನ್ಯಃ = ಕೃತ ಕೃತ್ಯರಾದ (ನಾರದರು ಅಂತರಿಕ್ಷದಿಂದವ ತರಿಸಿರೈವತಕ ಪರ್ವತದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣದೇವರನ್ನು ಕಂಡು ನೀನು ಧನ್ಯನು. ನೀನು ಆಶ್ಚರ್ಯನೆಂತ ಹೇಳಿದರೆಂಬ ಕಥೆಯು ಈ ಪದಗಳಿಂದ ಸೂಚಿತವಾಯಿತು)

ಸಃ = ಕೃಷ್ಣದೇವರು. ಭೌಮಂ = (ಅದಿತಿಯ ಕುಂಡಲಗಳನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿದ) ಭೂಪುತ್ರನಾದ ನರಕಸುರನನ್ನು. ಹತ್ವಾ = ಸಂಹರಿಸಿ. ದಿವಂ (ಪ್ರತಿ) = ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಕುರಿತು ಗತಃ (ಸನ್) = ಹೋದವರಾಗಿ ಪುರಂದರ = ಇಂದ್ರ ದೇವರನ್ನು ಪರಾಜಿತ್ಯ = ಜಯಿಸಿ. ಪಾರಿಜಾತಂ = ಪಾರಿಜಾತ ನಾಮಕ ದೇವ ವೃಕ್ಷವನ್ನು ಅಪಾಹರತ್ = (ದ್ವಾರಕಾಪುರಕ್ಕೆ) ತಂದರು ॥೩೧॥

ಮಹಿಷೀಣಾಮಿತಿ॥ ಅಚ್ಯುತಃ ಅಸ್ಖಲಿತ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಃ ಹರಿಃ ಮಹೀಷೀಣಾಂ ಕೃಷ್ಣಮಹಿಷೀತ್ವಾರ್ಹಣಾಂ ಭೌಮೋ ಪರುದ್ಧಾನಾಂ ಷೋಡಶ ಸಹಸ್ರಾಣಿ, ಶತಂಚ, ಅವಹತ್। ತಾಸು ಮಹೀಷೀಷು, ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಮೇಕಸ್ಯಾಮೇಕ ಸ್ಯಾಂ, ದಶದಶ, ಪುತ್ರಾಃ ಅಭವನ್॥೩೨॥

ಮಹೀಷೀಣಾಂ ಸಹಸ್ರಾಣಿ ಷೋಡಶಾವಹದಚ್ಯುತಃ।
ಶತಂ ಚ ತಾಸು ಪ್ರತೇಕಂ ಪುತ್ರಾ ದಶದಶಾಭವನ್॥೩೨॥

ಅರ್ಥ:- ಅಚ್ಯುತಃ - ಅಸ್ಖಲಿತ ವೀರ್ಯನಾದ ಕೃಷ್ಣದೇವರು ಮಹಿಷೀಣಾಂ = ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕಾರ್ಹಾನ್ ಸ್ತ್ರೀಯರ. ಷೋಡಶ - ಹದಿನಾರಾದ ಸಹಸ್ರಾಣಿ = ಸಹಸ್ರಗಳನ್ನು ಶತಂಚ = ನೂರನ್ನು ಕೂಡ ಅವಹತ್ = ವಿವಾಹ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು ತಾಸು = ಆ ಕೃಷ್ಣ ಭಾರ್ಯಾಜನರಲ್ಲಿ ಪ್ರತೇಕಂ = ಒಬ್ಬೊಬ್ಬಾಕೆಯಲ್ಲಿ. ದಶದಶ = ಹತ್ತು ಹತ್ತಾದ. ಪುತ್ರಾಃ = ಮಕ್ಕಳು ಅಭವನ್ = ಹುಟ್ಟಿದರು ॥೩೨॥

ದ್ಯೂತ ಇತಿ॥ ದ್ಯೂತೇ ಶಕುನಿಕಾರಿತಾಕ್ಷಕ್ರೀಡನೇ, ಜಿತಾ ದುರ್ಯೋಧನಾದಿಭಿಃ ಪರಾಭಾವಿತಾಃ, ಪಾರ್ಥಾಃ, ಕೃತಃ ಅರಣ್ಯೇ ವಾಸಾಯ್ಯೈಸ್ತೇ ತಥಾಭೂತಾಸ್ಸಂತಃ ಅಜ್ಞಾತವಾಸತಃ ಲ್ಯಬ್ ಲೋಪೇ ಪಂಚಮೀ, ವಿರಾಟಪುರೇ ಅಜ್ಞಾತವಾಸಂ ವಿಧಾಯೇತ್ಯರ್ಥಃ। ಪಾರಮಂತಮ್, ಕ್ಲೇಶಸ್ಯೇತಿ ಶೇಷಃ, ಗತಾಸ್ಸಂತಃ ಯದ್ವಾ- ಅಜ್ಞಾತ ವಾಸತ ಇತಿಷಷ್ಠ್ಯರ್ಥೇತ ಸಿಃ। ಅಜ್ಞಾತವಾಸಸ್ಯ ಪಾರಂ ಸಮಾಪ್ತಿಂ ಗತಾಃ ಸಂತಃ, ಅಜ್ಞಾತವಾಸ ಮಧ್ಯಕಾಲ ಏವ ದೃಷ್ಟತ್ವಾದಿ ಮೇ ಪುನರ್ವನವಾಸಾರ್ದ್ಯವಾ ಇತಿ ದುರ್ಯೋಧನಾ ದ್ಯಾಕ್ಷೇಪಂ ಭೀಷ್ಮಾರ್ದ್ಯೈಃ ಕಾಲ ಪರಿಪೂರ್ತಿ ಪ್ರಖ್ಯಾಪನೇನ ಸಮಾದಧತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ। ಉಪಪ್ಲಾವ್ಯೇಪುರೇ ತಂ ಕೃಷ್ಣಂಪ್ರತಿ, ಲೇಭಿರೇ ಪ್ರಾಪುಃ॥೩೩॥

ದ್ಯೂತೇ ಜಿತಾಃ ಕೃತಾರಣ್ಯವಾಸಾ ಅಜ್ಞಾತವಾಸತಃ।
ಪಾರಂಗತಾ ಉಪಪ್ಲಾವ್ಯೇ ಪಾರ್ಥಾಸ್ತಂ ಪ್ರತಿಲೇಭಿರೇ॥೩೩॥

ಅರ್ಥ:- ದ್ಯೂತೇ = ಶಕನಿನಿಮಿತ್ತಕ ವಾದ ಅಕ್ಷಕ್ರೀಡನದಲ್ಲಿ ಜಿತಾಃ = ಸೋತಂಥಾ ಪಾರ್ಥಾಃ =ಪಾಂಡವರು. ಕೃತ, ಅರಣ್ಯವಾಸಾಃ(ಸಂತಃ)= ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ವನವಾಸವುಳ್ಳವರಾಗಿ. ಅಜ್ಞಾತ ವಾಸತಃ = ಅಜ್ಞಾತವಾಸದ ಪಾರಂ = ಸಮಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಗತಾ (ಸಂತಃ) = ಹೊಂದಿದವರಾಗಿ ಉಪಪ್ಲಾವ್ಯೇ = ಉಪಪ್ಲಾವ್ಯ ನಗರದಲ್ಲಿ ತಂ (ಪ್ರತಿ) = ಆ ಕೃಷ್ಣದೇವರನ್ನು ಕುರಿತು ಲೇಭಿರೇ = ಐದಿದರು॥೩೩॥।

ದೌತ್ಯೇನೇತಿ॥ ಹರಿಃ, ದೂತಸ್ಯ ಕರ್ಮ೯ದೌತ್ಯಂ ತೇನ, ಕುರುಪಾಂಡವಾನಾಂ ಸಂಧಾಯನಾಯ ಪಾಂಡವಾನಾಂ ಸಂದೇಶ ಹರತಾ ಮಂಗೀಕೃತ್ಯೇತ್ಯರ್ಥಃ। ಯದ್ವಾ-ಯುದ್ಧಕಾಲೇ ನಿರಾಯುಧತಯಾ ಯಥೋಕ್ತಕಾರಿತಾವಹಾ ನೇನೇತ್ಯರ್ಥಃ। ವಂಚಯಿತ್ವಾ ನಿರಾಯುದೇನಾನೇನ ಕಿಂಭ ವಿತೇತಿ ಬುದ್ಧಿಂ ದುರ್ಯೋಧನಸ್ಯೋತ್ಪಾದ್ಯ, ಪ್ರಾಯಃ ಬಾಹುಳ್ಯೇನ, ಭೀಮೇನಕರಣೇನ ಸರ್ವಶಸ್ಸಮಸ್ತಾನ್, ಅರೀನ್ ದುರ್ಯೋಧನಾದಿನ್, ಜಘಾನ ಸಂಜಹಾರ। ಜಿಷ್ಣೋರರ್ಜುನಸ್ಯ, ಕೃತಂಸಾರಥ್ಯಂ ರಥ ಹಯಯಂತೃತ್ವಂ ಯೇನಸತಥಾ ಭೂತಸ್ಸನ್ ಸಾಪೇಕ್ಷತ್ವೇಪಿಗಮಕತ್ವಾತ್ಸಮಾಸಃ। ಪಾರ್ಥಾನ್ ಪಾಂಡವಾನ್ ಅಪಾತ್ ಅರಕ್ಷತ್। ಪಾಪಾಲನೇ-ಧಾ.ಲಙ್॥೩೪॥

ದೌತ್ಯೇನ ವಂಚಯಿತ್ವಾರೀನ್ಪ್ರಾಯೋ ಭೀಮೇನ ಸರ್ವಶಃ।
ಜಘಾನ ಕೃತಸಾರಥ್ಯೋ ಜಿಷ್ಣೋಃ ಪಾರ್ಥಾನ ಪಾದ್ಧರಿಃ॥೩೪।

ಅರ್ಥ:- ಹರಿಃ = ಕೃಷ್ಣದೇವರು ದೌತ್ಯೇನ = ದೂತಕರ್ಮದಿಂದ ವಂಚಯಿತ್ವಾ = ವಂಚಿಸಿ (ನಿರಾಯುಧ ಕೃಷ್ಣನಿಂದ ಲಾಭವಿಲ್ಲವೆಂತ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ದುರ್ಯೋಧನಗೆ ಉಂಟು ಮಾಡಿ ಎಂತ ಭಾವ) ಪ್ರಾಯಃ = ಬಹುಳವಾಗಿ ಭೀಮೇನ = ಭೀಮಸೇನ ದೇವರೆಂಬ ಸಾಧನದಿಂದ. ಅರೀನ್ = ದುರ್ಯೋಧನಾದಿ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಜಘಾನ = ಸಂಹಾರ ಮಾಡಿದರು. ಜಿಷ್ಣೋಃ = ಅರ್ಜುನಗೆ ಕೃತ, ಸಾರಥ್ಯಃ (ಸನ್) = ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಸಾರಥಿ ವ್ಯಾಪಾರವುಳ್ಳವರಾಗಿ ಪಾರ್ಥಾನ್ = ಪಾಂಡವರನ್ನು ಅಪಾತ್ = ರಕ್ಷಿಸಿದರು ॥೩೪॥

ಯದುಕುಲ ನಾಶನಂ ವಿಶಿನಷ್ಟಿ- ವಾಯುರಿತಿ॥ ಹರಿಃ ಅನ್ಯೋನ್ಯಸ್ಯ ಪರಸ್ಪರಸ್ಯ ಪ್ರತಿ ಘಟ್ಟನಾದಭಿ ಘಾತಾತ್ಸಂಭಂತೀತಿ ತಥೋಕ್ತೈಃ ವೈರಂ ವಿರೋಧೋ ವಯಶ್ವಾನರಸ್ಯಾಗ್ನೇಃ ಜ್ವಾಲಾ ಅರ್ಚೀಂಷೀವತ್ತೈಃ ವಾಯುಃ, ವಂಶಾನ್ವೇಣೂನಿವ, ಯದೂನ್ ಯದುಕುಲೋತ್ಪನ್ನಾನ್ ಸಮಸ್ತಾನ್, ಲಾಕ್ಷಣಿಕಮಿದಮ್। ಸಂಜಹಾರ ವಿನಾಶಿತವಾನ್। ಉಪಮಾಲಂಕಾರಃ॥೩೫॥

ವಾಯುರ್ವಂಶಾನಿವಾನ್ಯೋನ್ಯ ಪ್ರತಿಘಟ್ಟನ ಸಂಭವೈಃ।
ವೈರವೈಶ್ವಾನರಜ್ವಾಲೈಸ್ಸಂಜಹಾರ ಹರಿರ್ಯದೂನ್॥೩೫॥

ಅರ್ಥ:- ಹರಿಃ = ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣದೇವರು ಅನ್ಯೋನ್ಯ, ಪ್ರತಿಘಟ್ಟನ, ಸಂಭವೈಃ = ಪರಸ್ಪರರ ಸಂಘರ್ಷಣದ ದೆಸೆಯಿಂದ, ಹುಟ್ಟಿದ, ವೈರಿ ವೈಶ್ವಾನರ ಜ್ವಾಲೈಃ = ಬೆಂಕಿಯ ಜ್ವಾಲೆಗಳೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿರುವ ವಿರೋಧದಿಂದ. ವಾಯುಃ = ಘಾಳಯು. ವಂಶಾನಿವ = ಬಿದುರುಗಳನ್ನೋಪಾದಿಯಲಿ ಯದೂನ್ = ಯಾದವರನ್ನು ಸಂಜಹಾರ = ಸಂಹರಿಸಿದನು.

ಕೃಷ್ಣಕೃತಂ ಧರ್ಮಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನಮಪಿ ನಿರೂಪಯತಿ-ಉದ್ಧವಮಿತಿ॥ ಸಃ ಭೀಮ ಸಹಿತೋ ಹರಿಃ, ಕೃಷ್ಣಭೀಮಾನುಶಿಕ್ಷಿತಾ ಇತ್ಯುತ್ತರಾಭಿಧಾನಾತ್। ಉದ್ಧವಂ, ಸನಕ ಆರ್ಯೇಷಾಂತಾಂಶ್ಚ, ಶಿಷ್ಯ ಸಹಿತಾನ್, ದುವಾಸಾಃ ಪ್ರಭೃತಿರೇಷಾಂತಾಂಶ್ಚ, ಸರ್ವೇಷಾಂ ವೇದಾಂತಾನಾಂ ಪ್ರವರ್ತನೇ ಪ್ರವರ್ತನ ವಿಷಯೇ, ನ್ಯಯುಂಕ್ತ ಪ್ರೇರಯತ್॥೩೬॥

ಉದ್ಧವಂ ಸನಕಾದೀಂಶ್ಚ ದುರ್ವಾಸ ಪ್ರಭೃತೀಂಶ್ಚಸಃ।
ನ್ಯಯುಂಕ್ತ ಸರ್ವ ವೇದಾಂತ ವರ್ತನೇ ಸಹಶಿಷ್ಯಕಾನ್॥೩೬॥

ಅರ್ಥ:- ಸಃ (ಆಭೀಮ ಸಹಿತರಾದ ಕೃಷ್ಣದೇವರು ಉದ್ಧವಂ = ಉದ್ಧವನನ್ನು ಸನಕಾದೀಂಶಶ್ಚ = ಸನಕಾದಿಗಳನ್ನೂನು, ಸಹ ಶಿಷ್ಯಾನ್ = ಶಿಷ್ಯರಿಂದ ಸಹಿತರಾದ. ದುರ್ವಾಸಃ, ಪ್ರಭೃತೀಂಶ್ಚ = ದುರ್ವಾಸರು, ಮೊದಲಾಗಿವುಳ್ಳವರನ್ನೂನು ಸರ್ವ, ವೇದಾಂತ, ವರ್ತನೇ = ಸಮಸ್ತಗಳಾದ, ವೇದಾಂತಗಳ, ಪ್ರವರ್ತನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನ್ಯಯುಂಕ್ತ = ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದರು ॥೩೬॥

ಕೃಷ್ಣ ಸ್ವಧಾಮ ಪ್ರವೇಶಮಾಹ-ಏವಮಿತಿ॥ ಏವಂ ಚಿತ್ರಾಣಿ ಚರಿತ್ರಾಣಿ ಕರ್ಮಾಣಿಯಸ್ಯಸಃ , ಕೃಷ್ಣಸ್ತು, ಪಾಂಡವಾನ್, ಅನುಜ್ಞಾಪ್ಯ ಸ್ವಸ್ಥಾನಪ್ರಾಪ್ತಯೇ ದಾರುಕದ್ವಾರಾ ಆದಿಶ್ಯ, ಏಕೇನ ರೂಪೇಣ ಗೋಪಾಲ ಮಂತ್ರಂ ಜಪತಾಂ ಫಲಪ್ರದೇನ, ಭೂಮೌ ಆಸ ದೃಶ್ಯತಯಾ ಬಭೂವ। ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತಿ ರೂಪಕಮವ್ಯಯ ಮಿದಮ್। ಸಃ ಏಕೇನ ರೂಪೇಣ, ದಿವಂ ಅಂತರಿಕ್ಷಸ್ಥ ಸೂರ್ಯ ಮಂಡಲಾದಿಕಂ ಪ್ರತಿಯಯೌ॥ ತತ್ಪಕಾರಸ್ತು ಆಕರೇ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಃ॥೩೭॥

ಏವಂ ಚಿತ್ರ ಚರಿತ್ರಸ್ತು ಕೃಷ್ಣಾನುಜ್ಞಾಪ್ಯಪಾಂಡವಾನ್।
ರೂಪೇಣೈಕೇನಾಸ ಭೂಮಾವೇಕೇನ ಸ ದಿವಂ ಯಯೌ॥೩೭॥

ಅರ್ಥ:- ಏವಂ = ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಚಿತ್ರ, ಚರಿತ್ರಃ = ಆಶ್ಚರ್ಯಕರವಾದ ವ್ಯಾಪಾರವುಳ್ಳ, ಕೃಷ್ಣಸ್ತು = ಕೃಷ್ಣ ದೇವರಾದರೆ ಪಾಂಡವಾನ್ = ಪಾಂಡವರನ್ನು ಅನುಜ್ಞಾಪ್ಯ = ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿ ಏಕೇನ = ಒಂದಾದ ರೂಪೇಣ = ರೂಪದಿಂದ ಭೂಮೌ = ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಆಸ = (ಅದೃಶ್ಯರಾಗಿ ಇದ್ದರು. ಏಕೇನ = ಮತ್ತೊಂದಾದ ರೂಪದಿಂದ ಸಃ = ಆ ಕೃಷ್ಣದೇವರು ದಿವಂ = ಅಂತರಿಕ್ಷ ಸ್ಥಸೂರ್ಯ ಮಂಡಲಾದಿ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಯಯೌ = ಸೇರಿದರು.

ಏವಮಿತಿ॥ ಏವಂ ಕೃಷ್ಣಸ್ಸಹಾಯೋ ಯೇಷಾಂತೇ, ತೇ ಪಾರ್ಥಾಃ ಪಾಂಡವಾಃ, ಕ್ರೋಧವಶಾಸ್ತನ್ನಾಮಕಗಣ ಪ್ರವಿಷ್ಟಾ ಮಣಿಮದಾದಯ ಆದಯೋಯೇಷಾಂ ತಾನ್, ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣ ದ್ವೇಷಿಣಃ ವೈರವತಃ ದೈತ್ಯಾನ್ ಹತ್ವಾ, ಕೃಷ್ಣಯಾ ದ್ರೌಪದ್ಯಾ ಸಹಿತಾಸ್ಸಂತಃ, ಕೃಷ್ಣಂಅನ್ವಯುರ್ಭುವಿಂ ಪರಿತ್ಯಜ್ಯ ದಿವಿಸಂಗತಾಃ॥ ಪಾರ್ಥಾ ದುರ್ಯೋಧನಾದಿಕಾ ನಿತ್ಯಪಿ ಪಠಂತಿ॥೩೮॥

ಏವಂ ಕೃಷ್ಣಸಾಹಾಯಾಸ್ತೇ ಪಾರ್ಥಾಃ ಕ್ರೋಧವಶಾದಿಕಾನ್।
ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣ ದ್ವೇಷಿಣೌ ಹತ್ವಾ ಸ ಕೃಷ್ಣಾಃ ಕೃಷ್ಣಮನ್ವಯುಃ॥೩೮॥

ಅರ್ಥ:- ಏವಂ = ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಕೃಷ್ಣ, ಸಹಾಯಾಃ = ಕೃಷ್ಣದೇವರ ಸಹಾಯವಾಗಿವುಳ್ಳಂಥಾ ತೇ = ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಪಾರ್ಥಾಃ = ಪಾಂಡವರು ಕ್ರೋಧವಶ,

ಆದಿಕಾನ್ = ಕ್ರೋಧವಶ ನಾಮಕ ಗುಣ ಪ್ರವಿಷ್ಟರಾದ ಮಣಿಮದಾದಿಗಳೇ, ಮೊದಲಾಗಿವುಳ್ಳ, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ದ್ವೇಷಿಣಃ = ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣದೇವರಲ್ಲಿ ದ್ವೇಷವುಳ್ಳ ದೈತ್ಯರನ್ನು ಹತ್ವಾ = ಸಂಹರಿಸಿ ಸಕೃಷ್ಣಾಃ (ಸಂತಃ) = ದ್ರೌಪದೀ ದೇವಿಯವರಿಂದ ಸಹಿತರಾಗಿ ಕೃಷ್ಣಂ = ಕೃಷ್ಣದೇವರನ್ನು ಅನ್ವಯುಃ = ಅನುಸರಿಸಿ ಹೋದರು ॥೩೮॥

ಅಥೇತಿ॥ ಅಥ ಕೃಷ್ಣಪ್ರಯಾಣಾ ನಂತರಂ, ಅಭಿಮನ್ಯೋರರ್ಜುನ ಪುತ್ರಸ್ಯ, ತನಯಃ, ಪರೀಕ್ಷಿತ್ ತನ್ನಾಮಕಃ, ರಾಜಾ, ವಜ್ರೇಣ ಅನಿರುದ್ಧ ಪುತ್ರೇಣ ಸಹಿತಸ್ಸನ್, ಜಗತೀಂ ಭೂಮಿಂ ಜಗತೀಸ್ಥಾನ್ ಶತ್ರುಭೂಪಾನ್, ವಿಜಿತ್ಯ ವಶೀಕೃತ್ಯ, ಪರಮಧಿಕಂ, ಸರ್ವೇಷಾಮಾತ್ಮನಿ ಸ್ವಾಮಿನಿ ಹರೌ ಯೋಗಂ ಭಕ್ತಿಂ, ದಧಾನಸ್ಸನ್, ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಲಕ್ಷ್ಮೀಂ ಚಕ್ರವರ್ತೀ ಸಂಪದಂ, ಉಪಲಭ್ಯ ಪ್ರಾಪ್ಯ, ರೇಮೇಚ ಕ್ರೀಡೇ॥ ಸರ್ವಾತ್ಮ ಭಾವಂ ಪರಮೇ ದಧಾನ ಇತಿ ಪಾಠೇ–ಪರಮೇಹರೌ ಸರ್ವಾತ್ಮ ಭಾವಂ ಶ್ರವಣ ಕೀರ್ತನಾದಿ ಸರ್ವ ಪ್ರಕಾರ ಭಕ್ತಿಂ, ದಧಾನ ಇತಿ ವ್ಯಾಖ್ಯೇತ್ಯ ಶೇಷಮತಿ ಮಂಗಳಂ॥೨೯॥

ಅಥಾಭಿಮನ್ಯೋಸ್ತನಯಃ ಪರೀಕ್ಷಿದ್ರಾಜಾ
ಸವಜ್ರೋ ಜಗತೀಂ ವಿಜಿತ್ಯ।
ಸರ್ವಾತ್ಮ ಯೋಗಂ ಪರಮಂ ದಧಾನಃ
ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಲಕ್ಷ್ಮೀ ಮುಪಲಭ್ಯರೇಮೇ॥೩೯॥

ಅರ್ಥ:– ಅಥ ಕೃಷ್ಣಪ್ರಯಾಣಾ ನಂತರದಲ್ಲಿ ಅಭಿಮನ್ಯೋಃ = (ಅರ್ಜುನ ಪುತ್ರನಾದ) ಅಭಿಮನ್ಯುವಿನ ತನಯಃ = ಮಗನಾದ ಪರೀಕ್ಷಿತ್ = ಪರೀಕ್ಷಿನ್ನಾಮಕನಾದ ರಾಜಾ = ಅರಸನು ಸವಜ್ರಃ (ಸನ್) = ಅನಿರುದ್ಧ ಪುತ್ರನಾದ ವಜ್ರನಿಂದ ಸಹಿತನಾಗಿ ಜಗತೀಂ = ಭೂಮಿಯನ್ನು (ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿರುವ ಶತ್ರು ರಾಜರನ್ನು) ವಿಜಿತ್ಯ = ಜಯಿಸಿ ಪರಮಂ = ಅಧಿಕವಾದ ಸರ್ವಾತ್ಮ ಯೋಗ = ಸರ್ವ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ

ಹರಿಯಲ್ಲಿ, ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ದಧಾನಃ (ಸನ್) = ಧರಿಸಿದವನಾಗಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ, ಲಕ್ಷ್ಮೀಂ = ಚಕ್ರವರ್ತಿತ್ವದ, ಸಂಪತ್ತಿಯನ್ನು ಉಪಲಭ್ಯ = ಹೊಂದಿ ರೇಮೇ = ಕ್ರೀಡಿಸಿದನು ೧॥೩೬॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮತ್ಕವಿಕುಲ ತಿಲಕ ಶ್ರೀಮತ್ತ್ರಿವಿಕ್ರಮ ಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯಸುತ

ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣ ಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯ ವಿರಚಿತಾಯಾಂ
ಮಣಿಮಂಜರ್ಯಾಂ ಚತುರ್ಥಃ ಸರ್ಗಃ॥
ಶ್ರೀಮನ್ನೃಸಿಂಹವರ್ಯಾನುಗ್ರಹಜ ಪ್ರಜ್ಞ ರಾಘವೇಂದ್ರೇಣ।
ಮಣಿಮಂಜರೀ ಪ್ರಕಾಶೇ ಜನಿತೇ ಪೂರ್ಣ ಶ್ಚತುರ್ಥ ಸರ್ಗೋಽಯಂ॥

ಶ್ರೀ ರಾಮಚಂದ್ರಾಯ ನಮಃ

ಪಂಚಮ ಸರ್ಗ ಪ್ರಾರಂಭಃ

ವೇದಶಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರವರ್ತನಾಯ ಕೃಷ್ಣಭೀಮಾಭ್ಯಾಮಾಜ್ಞಪ್ತಾನಾಂದುರ್ವಾಸಃ ಪ್ರಭೃತೀನಾಂ ಪ್ರವೃತ್ತಿಪ್ರಕಾರಃ, ತತೋ ನಾನಾ ವಿಧ ದುರ್ಮತ ವಿಜೃಂಭಣಂ, ತನ್ನಿರಾ ಸೇನ ಸಚ್ಛಾಸ್ತ್ರ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಪ್ರವರ್ತನಾಯ ಶ್ರೀಹರ್ಯಾಜ್ಞಯಾಚ ವಾಯೋರವತಾರಶ್ಚೋತ್ತರ ಸರ್ಗ ಚತುಷ್ಟಯೇ ನಿರೂಪ್ಯತೇ – ತತಃ ಪರಮಹಂಸಾ ಇತ್ಯಾದಿನಾ। ತತಃ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ನಿರ್ದೇಶಾ ನಂತರಂ, ಯೇ, ಅತ್ರಿಜೋತ್ರಿ ಪುತ್ರೋ ದುರ್ವಾಸಾ ಆದ್ಯಾ ಯೇಷಾಂತೇ, ಪರಹಂಸಾ ಸ್ಸಂನ್ಯಾಸಿನಃ, ಕೃಷ್ಣಭೀಮಾಭ್ಯಾಮನುಶಿಕ್ಷಿತಾಃ ವೇದಶಾಸ್ತ್ರ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಪ್ರವರ್ತನಾಯ ಆಜ್ಞಪ್ತಾಃ। ತೇ ಪರಮಹಂಸಾಃ, ವ್ಯಾಸಸ್ಯ ಭಗವಂತ ಆಶ್ರಯಾದಾಧಾರಾತ್, ವೇದಾಶ್ಚ ಶಾಸ್ತ್ರಾಣಿ ಚ ವೇದಶಾಸ್ತ್ರಾಣಿ, ಆವರ್ತಯನ್ ಪ್ರವರ್ತಿತವಂತಃ। ವೃತುವರ್ತನೇ – ಧಾ.ಣಿಜಂತ. ಕರ್ತರಿ. ಲಙ್. ಪರ. ಬ ॥೧॥

ವೇದ ಶಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರವರ್ತನಾರ್ಥವಾಗಿ ಕೃಷ್ಣಭೀಮರಿಂದ ಆಜ್ಞಪ್ತರಾದ ದುರ್ವಾಸರು ಮೊದಲಾದವರ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಪ್ರಕಾರವು, ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ನಾನಾವಿಧ ದುರ್ಮತಗಳ ಉದ್ರೇಕವು, ಆದುರ್ಮತಗಳನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿ ಸಚ್ಛಾಸ್ತ್ರಸಂಪ್ರದಾಯ ಪ್ರವರ್ತನ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಶ್ರೀ ಹರ್ಯಾಜ್ಞಾನುಸಾರವಾಗಿ ಶ್ರೀ ವಾಯ್ವವತಾರವು ಇವುಗಳು ಮುಂದಿನ ನಾಲ್ಕು ಸರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ

ತತಃ ಪರಮ ಹಂಸಾ ಯೇ ಕೃಷ್ಣಭೀಮಾನು ಶಿಕ್ಷಿತಾಃ।
ವ್ಯಾಸಾಶ್ರಯಾದತ್ರಿ ಜಾದ್ಯಾವೇದ ಶಾಸ್ತ್ರಾಣ್ಯ ವರ್ತಯನ್॥೧॥

ಅರ್ಥ:– ತತಃ= ಕೃಷ್ಣಭೀಮಸೇನ ದೇವರುಗಳ ಆಜ್ಞಾನಂತರದಲ್ಲಿ ಯೇ=ಯಾವ ಅತ್ರಿಜ, ಆದ್ಯಾಃ=ಅತ್ರಿ ಪುತ್ರರಾದ ದೂರ್ವಾಸರು, ಮೊದಲಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಪರಮಹಂಸಾಃ= ಈ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳು. ಕೃಷ್ಣ, ಭೀಮ ಅನುಶಿಕ್ಷಿತಾಃ= ಕೃಷ್ಣದೇವರು, ಭೀಮಸೇನದೇವರು– ಇವರುಗಳಿಂದ (ವೇದಶಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರವರ್ತನಾರ್ಥವಾಗಿ)

ಆಜ್ಞಪ್ತರಾಗಿದ್ದರೋ. ತೇ= ಆ ದೂರ್ವಾಸರು ಮೊದಲಾದವರು. ವ್ಯಾಸ, ಆಶ್ರಯಾತ್=ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರ, ಆಧಾರದ ದೆಸೆಯಿಂದ. ವೇದ, ಶಾಸ್ತ್ರಾಣಿ= ವೇದಗಳು, ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು-ಇವುಗಳನ್ನು ಅವರ್ತಯನ್=ಪ್ರವರ್ತನ ಮಾಡಿದರು.

ಮಾಯಾವಾದ ಪ್ರವರ್ತಕಸ್ಯಸಂಕರಸ್ಯೋತ್ಪತ್ತಿಂ ವಕ್ತುಮುಪೋದ್ಘಾತ ಮಾರಚಯತಿ - ಕೃಷ್ಣ ಇತ್ಯಾದಿನಾ॥ ಕೃಷ್ಣೇಭೀಮೇ ಚ ವಿಷಯೇ, ಅಧಿಕ ಮತಿಶಯಂ ನವವಿಧಮಿತ್ಯರ್ಥಃ, ವಿ ದ್ವೇಷಂ, ದಧತಃ ಪೂರ್ವಂ ವಿದ್ಯಮಾನೇ ಮೇವ ಪೋಷಯಂತಃ, ಅಸುರಾಃ, ಕಲ್ಯಾದಿ ದೈತ್ಯಾಃ, ಭಗ್ನಂ ನಾಶಿತಂಬಾಹುಬಲಂ ಯೇಷಾಂತೇ ತಥೋಕ್ತಾಸ್ಸಂತಃ, ವಾಗ್ಭಿಃ ಪ್ರಹಾರಣೈರ್ಯುದ್ಧಾನಿ ವಾಗ್ಯುದ್ಧಾನಿ ಜಲ್ಪವಿತಂಡಾದಿಕಥಾರೂಪಾಣಿತೈಃ, ತತ್ವಸ್ಯ ವೇದಶಾಸ್ತ್ರ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥಸ್ಯ ವಿಪ್ಲವ ಮುತ್ಪಾದನಂ, ಈಷು ರೀಪ್ಸಿತವಂತಃ । ಇಷು ಇಚ್ಛಾಯಾಂ-ಧಾ.ಅಕ.ಕರ್ತರಿಲಟ್. ಪರ. ಪ್ರ .ಬ । ಬಾಹು ಭ್ಯಾಂ ಕೃಷ್ಣ ಭೀಮ ಜಯಸ್ಯದುಷ್ಕರತ್ವಂ ಮನ್ಯಮಾನಾ ಅಸುರಾವಿ ಪ್ರತ್ವೇನಾವತೀರ್ಯ ವೇದಾದ್ಯಪಾರ್ಥಕಥನಾದಿನಾತದ ನಿಹಿತಮಚೀಕರ್ಷನ್ನಿತಿ ಭಾವಃ ॥೨॥

ಕೃಷ್ಣೇ ಭೀಮೇ ಚ ವಿದ್ವೇಷಮಧಿಕಂ ದಧತೌಽಸುರಾಃ।
ಭಗ್ನ ಬಾಹುಬಲಾ ಈಷುರ್ವಾಗ್ಯುದ್ಧೈಸ್ತತ್ವ ವಿಪ್ಲವಮ್॥೨॥

ಅರ್ಥ:- ಮಾಯಾವಾದ ಪ್ರವರ್ತಕನಾದ ಸಂಕರನ ಉತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಲು ಉಪೋದ್ಘಾತವನ್ನು ಹೇಳಲಾರಂಭಿಸುತ್ತಾರೆ. -ಕೃಷ್ಣೇ=ಕೃಷ್ಣದೇವರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ, ಭೀಮೇಚ=ಭೀಮಸೇನ ದೇವರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂನೂ ಅಧಿಕಂ=ಹೆಚ್ಚಾದ ವಿದ್ವೇಷಂ=ವಿರೋಧವನ್ನು. ದಧತಃ=(ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿದ್ದುದನ್ನೇ) ಪೋಷಿಸತಕ್ಕವರಾದ. ಅಸುರಾಃ=ಕಲ್ಯಾದಿ ದೈತ್ಯರು.ಭಗ್ನ, ಬಾಹು, ಬಲಾಃ(ಸಂತಃ)= ನಾಶಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ, ಭುಜಗಳ, ಪರಾಕ್ರಮವುಳ್ಳವರಾಗಿ, ವಾಕ್, ಯುದ್ಧೈಃ=ವಾಕ್ಕು (ಎಂಬ ಆಯುಧ)ಗಳಂದ (ಆಗತಕ್ಕ) ಯುದ್ಧಗಳಂದ (ಜಲ್ಪವಿತಂಡಾವಾದಗಳಂದ ಎಂತ ಭಾವ) ತತ್ವವಿಪ್ಲವಂ=ವೇದಶಾಸ್ತ್ರ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥಕ್ಕೆ ನಾಶನವನ್ನು ಈಯುಃ=(ಮಾಡಲು) ಇಚ್ಛಿಸಿದರು.

ತಾ -ದೈಯತ್ಯರು ಬಾಹುಬಲದಿಂದ ಕೃಷ್ಣಭೀಮರನ್ನು ಜಯಿಸುವುದಶಕ್ಯವೆಂತ ತಿಳದು ಹೇಗಾದರೂ ಅವರಿಗೆ ಅನಿಷ್ಟವನ್ನಾಚರಿಸಬೇಕೆಂತ ಆಲೋಚಿಸಿ ವಾದಬಲದಿಂದ ವೇದಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಪಾರ್ಥಪರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಮಾಡಿ ತತ್ವ ವಿಪ್ಲವವನ್ನು ಮಾಡಲಿಚ್ಛಿಸಿದರು ॥೨॥

ರಹಇತಿ॥ ಬುದ್ಧಿಮಂತಃ ವಿಪರೀತ ಲಕ್ಷಣಯಾ ದುರ್ಬುದ್ಧಿಮಂತಃ, ಯದ್ವಾ 'ಅಬುದ್ಧಿಮಂತಃ' ಇತಿಚ್ಛೇದಃ । ವಿರುದ್ಧ ಬುದ್ಧಿಮಂತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ, ನಞಾ್ ವಿರುದ್ಧಾರ್ಥತ್ವಾತ್ । ತೇ ಕೃಷ್ಣಭೀಮಯೋರನಿಷ್ಟಂ ಚಿಕೀರ್ಷಂತಃ, ಸರ್ವೇ ಸಮಸ್ತಾ ದೈತ್ಯಾಃ, ರಹಃ ಏಕಾಂತೇ, ಸಂಭೂಯಮಿಳಿತ್ವಾ, ಸ್ವೇಷಾಂ ಕಾರ್ಯಸ್ಯ ತತ್ವ ವಿಪ್ಲವ ಕರಣ ರೂಪಸ್ಯಸಿದ್ಧಯೇ, ಯಥಾಪ್ರಜ್ಞಾ ವಿಜೃಂಭಣಮ್, ಪ್ರಜ್ಞಾಯಾಂ ಬುದ್ಧೌ ವಿಜೃಂಭಣಂ ಪ್ರತಿಭಾಸಮನತಿಕ್ರಮ್ಯ, ಯಥಾಪ್ರಜ್ಞಾ ವಿಜೃಂಭಿತ ಮಿತಿ ಪಾಠೇ ಬುದ್ಧೌ ಪ್ರತಿಭಾತ ಮನತಿ ಕ್ರಮ್ಯೇತ್ಯರ್ಥಃ, ಸ್ವಚ್ಛಂದ ಮಿತಿಭಾವಃ । ಅನ್ಯೋನ್ಯಂ ಪರಸ್ಪರಂ, ನ್ಯಮಂತ್ರಯನ್ ಆಲೋಚಿತವಂತಃ । ಮಂತ್ರ ಶಬ್ದಾತ್ತತ್ಕ ರೋತೀತ್ಯರ್ಥೇಣಿಚಿ. ಲಙ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಬ ॥೩॥

ರಹಸ್ಸಂಭೂಯ ತೇ ಸರ್ವೇ ಬುದ್ಧಿಮಂತೋನ್ಯ ಮಂತ್ರಯನ್।
ಸ್ವ ಕಾರ್ಯಸಿದ್ಧಯೇ ಽನ್ಯೋನ್ಯಂ ಯಥಾ ಪ್ರಜ್ಞಾ ವಿಜೃಂಭಣಮ್॥೩॥

ಅರ್ಥ:- ಬುದ್ಧಿಮಂತಃ=(ವಿಪರೀತಲಕ್ಷಣೆಯು) ದುರ್ಬುದ್ಧಿಮಂತರಾದ (ಅಥವಾ) ಅಬುದ್ಧಿಮಂತಃ=(ಎಂತ ಪದವಿಭಾಗ ಮಾಡುವ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ) ವಿರುದ್ಧಬುದ್ಧಿವುಳ್ಳವರಾದ. ತೇ= ಪೂರ್ವೋಕ್ತರಾದ ಸರ್ವೇ= ಸಮಸ್ತರಾದ ದೈತ್ಯರು ರಹಃ= ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿ, ಸಂಭೂಯ=ಮಿಳಿತರಾಗಿ, ಸ್ವ, ಕಾರ್ಯ, ಸಿದ್ಧಯೇ= ತಮ್ಮ (ವೇದವಿಪ್ಲವ ಸ್ವರೂಪವಾದ) ಕಾರ್ಯದ, ಸಿದ್ಧಿಗೋಸ್ಕರ. ಯಥಾ ಪ್ರಜ್ಞಾ ವಿಜೃಂಭಣಂ= ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ತೋರುವಿಕೆಯುನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ (ಸ್ವೇಚ್ಛಾನುಸಾರವಾಗಿ ಎಂತ ಭಾವ) ಅನ್ಯೋನ್ಯಂ=ಪರಸ್ಪರವಾಗಿ ನ್ಯಮಂತ್ರಯನ್= ಆಲೋಚಿಸಿದರು ॥೩॥

ತೇಷು ಮುಖ್ಯಾನಾಂ ಕೇಷಾಂಚಿನ್ನಾಮ ನಿರ್ದೇಶಪೂರ್ವಕಂ ತದ್ವಚನ ಪ್ರಕಾರ ಮಾಹ – ಶಕುನಿರಿತಿ॥ ದ್ವಾಪರೋ ದ್ವಾಪರ ಯುಗಾಭಿಮಾನೀ, ಶಕುನಿ ಸ್ತನ್ನಾಮಕ

ದೈತ್ಯಃ. ಲೋಕಾಯತಸ್ಯ ಚಾರ್ವಾಕಸ್ಯ ತನೂಜೇನ ಪುತ್ರೇಣ, ಚಾಣಕ್ಯೇನ ತದಾಖ್ಯೇನ ಸ್ವಸ್ಯತತ್ತ್ವತಯಾ ಸಮ್ಮತೇನಾರ್ಥೇನ ಕುನೀತಿಜ್ಞೇನ ಪ್ರಚೋದಿತಃ ಸಭಾಯಾಂ ಭಾಷಣಾಯ ಪ್ರೇರಿತಸ್ಸನ್,ತತ್ತ್ವಾರ್ಥೇನ ಬೃಂಹಿತಂ ಪೂರ್ಣ, ವಚಃ, ಆಹಾಸ್ಮ ಉವಾಚ ಬ್ರೂಞ್‌ವ್ಯಕ್ತಾಯಾಂವಾಚಿ – ಧಾ.ಸಕ ಕರ್ತರಿಲಟ್. ಪರ. ಪ್ರ.ವ.। ಸೂ। 'ಲಟ್‌ಸ್ಮೇ' ಇತಿಸ್ಮ ಯೋಗಾದತೀತಾರ್ಥತ್ವಂ ಲಟಃ । ಸೂ । 'ಬ್ರೂವಃ ಪಂಚಾ ನಾಮಾದಿತ ಆಹೋಬ್ರುವಃ' ಇತಿಲತ್ಯಾಹಾದೇಶಃ । ತತ್ತ್ವಾರ್ಥ ಬೃಂಹಿತ ಮಿತಿ ಪಾಠೇ ತತ್ರ ತೇಷು ಮಧ್ಯೇ ಅರ್ಥ ಪೂರ್ಣಂ ವಚಃ ಆಹಸ್ಮೇತ್ಯರ್ಥಃ ॥೪॥

ಶಕುನಿರ್ದ್ವಾಪರ ಸ್ಮಾಹ ವಚಸ್ತತ್ವಾರ್ಥ ಬೃಂಹಿತಮ್।
ಲೋಕಾಯತ ತನೂಜೇನ ಚಾಣಿಕ್ಯೇನ ಪ್ರಚೋದಿತಃ ॥೪॥

ಅವರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯರಾದ ಕೆಲವರ ಹೆಸರನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾ ಅವರ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ– ದ್ವಾಪರಃ=ದ್ವಾಪರ ಯುಗಾಭಿಮಾನಿಯಾದ. ಶಕುನಿಃ= ಶಕುನಿ ನಾಮಕ ದೈತ್ಯನು. ಲೋಕಾಯತ, ತನೂಜೇನ= ಚಾರ್ವಾಕನ, ಮಗನಾದ. ಚಾಣಕ್ಯೇನ= (ದುರ್ನೀತಿಜ್ಞನಾದ) ಚಾಣಿಕ್ಯನಿಂದ. ಪ್ರಚೋದಿತಃ (ಸನ್) =(ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡಲು) ಪ್ರೇರಿತನಾಗಿ. ತತ್ವಾರ್ಥ ಬೃಂಹಿತಮ್=(ತನಗೆ) ತತ್ತ್ವವಾಗಿ ಸಮ್ಮತವಾದ ಅರ್ಥದಿಂದ ಪೂರ್ಣವಾದ ವಚಃ= ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಆಹಸ್ಮ= ನುಡಿದನು ॥೪॥

ವಚನಪ್ರಕಾರ ಮಾಹ– ದುರ್ಧರ್ಷ ಇತಿ॥ ಭೀಮಸೇನಃ, ನಃ ಅಸ್ಮಾಭಿಃ ಕರ್ತರಿಷಷ್ಠೀ । ದುರ್ಧರ್ಷಃ ದರ್ಷಯಿತು ಮಶಕ್ಯಃ । ಕೃಷ್ಣೋಪಿಅತ್ಯಂತಂ ದುಸ್ಸಹಸ್ಸೋಢುಮಶಕ್ಯಃ । ತಾಭ್ಯಾಂ ಕೃಷ್ಣಭೀಮಾಭ್ಯಾಂ ನಿರೀ ಕ್ಷಿತಾಃ ಸಕ್ರೋಧ ಮವಲೋಕಿತಾಃ, ದೈತ್ಯಾ ಅಸ್ಮದಾದ್ಯಾಃ, ಮೃತ್ಯುಂ ಮರಣಂ ಯಾಂತಿಯಾಸ್ಯಂತಿ । ಯಾಪ್ರಾಪಣೇ – ಧಾ. ಲಟ್. ಪರ. ಪು. ಬ. । ಮೃತೇರ್ನಿಶ್ಚಿತತಯಾ ವರ್ತಮಾನ ಸಾಮೀಪ್ಯದ್ವರ್ತಮಾನವದ್ವ್ಯಪದೇಶಃ । ತತ್ರ, ಸಂಶಯಸ್ಸಂದೇಹಃ, ನಾಸ್ತಿ ॥೫॥

ದುರ್ಧರ್ಷೋ ಭೀಮಸೇನೋನಃ ಕೃಷ್ಣೋಪ್ಯತ್ಯಂತ ದುಃಸಹಃ।
ತಾಭ್ಯಾಂ ನಿರೀಕ್ಷಿತಾ ದೈತ್ಯಾಮೃತ್ಯುಂಯಾಂತಿ ನ ಸಂಶಯಃ ॥೫॥

ಅರ್ಥ:- ವಚನ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ- ಭೀಮಸೇನಃ= ಭೀಮಸೇನ ದೇವರು ನಃ=ನಮಗೆ(ನಮ್ಮಿಂದ ಎಂತ ತೃತೀಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಷಷ್ಠಿಯು) ದುರ್ಧರ್ಷಃ= ಧರ್ಷಸಲಶಕ್ಯರು ಕೃಷ್ಣೋಽಪಿ= ಕೃಷ್ಣ ದೇವರೂನೂ. ಅತ್ಯಂತ, ದುಃಸ್ಸಹಃ= ಅತ್ಯಂತವಾಗಿ ಸಹಿಸಲಶಕ್ಯನು. ತಾಭ್ಯಾಂ=ಆ ಉಭಯರಿಂದ ನಿರೀಕ್ಷಿತಾಃ=(ಕ್ರೋಧದಿಂದ) ನೋಡಲ್ಪಟ್ಟಂಥಾ ದೈತ್ಯಾಃ= ಅಸ್ಮದಾದಿ ದೈತ್ಯರು ಮೃತ್ಯುಂ= ಮರಣವನ್ನು ಯಾಂತಿ= ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. ಸಂಶಯಃ=(ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ) ಸಂದೇಹವು. ನ=ಇಲ್ಲ ॥೫॥

ಕೃಷ್ಣಇತಿ॥ ಕೃಷ್ಣಃ, ದೈವಂ ದೇವತಾ ಸ್ವಾಮಿತಯಾ ಭಜನೀಯ ಇತ್ಯರ್ಥಃ। ಭೀಮಃ, ಗುರು ಸ್ತತ್ತ್ವೋಪದೇಶಕಃ । ಪಾರ್ಷತೀ ದ್ರೌಪದೀಚ, ವೇದವಿದ್ಯಾತದಭಿಮಾನಿನೀ । ತಸ್ಯಾಃ ದ್ರೌಪದ್ಯಭಿಮನ್ಯಮಾನ ವೇದವಿದ್ಯಾಯಾ ಉತ್ಸಾದನೇನ ಅಪವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಪೂರ್ವಕಂ ತಾತ್ಪರ್ಯಾರ್ಥ ಪ್ರತ್ಯಾವನೇನೈವ ತೌ ಕೃಷ್ಣಭೀಮೌ, ಅತಿಸಂಕಟಂ ಅಧಿಕ ಕ್ಲೇಶಂ, ಯಾತಃ ಪ್ರಾಪ್ನುತಃ । ಪ್ರಮಾಣಾ ಭಾವೇನ ಜನಾನಾಂ ಸ್ವಮಹಾತ್ಮ್ಯ ಜ್ಞಾನ ದೌರ್ಲಭ್ಯೇ ನಾರಾಧನ ಲೋಪಾತ್ಕೃಷ್ಣಸ್ಯ, ವೇದಸ್ಯ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನ ಜನನ ಶಕ್ತಿ ಕುಂಠನೇ ಸತಿ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಾರ್ಥಂ ವೇದಾಧ್ಯಯನ ಕಾಮಜನಾಭಾವೇನೋಪ ದೇಶ್ಯಾಭಾವಾತ್ಸ್ವ ಸ್ಯೋಽಪ ದೇಷ್ಟೃತಾ ಲೋಪಾದ್ಭೀಮಸ್ಯಚ ಸಂಕಟಂ ಭವತೀತಿ ಭಾವಃ ॥೬॥

ಕೃಷ್ಣೋ ದೈವಂ ಗುರುರ್ಭೀಮೋ ವೇದ ವಿದ್ಯಾ ಚ ಪಾರ್ಷತೀ।
ತಸ್ಯಾ ಉತ್ಸಾದನೇ ನೈವ ಯಾತಸ್ತಾವತಿ ಸಂಕಡಮ್ ॥೬॥

ಅರ್ಥ:- ಕೃಷ್ಣಃ= ಕೃಷ್ಣದೇವರು. ದೈವಂ= ದೇವತೆಯು (ಸರ್ವರಿಂದ ಭಜನೀಯನೆಂತ ಭಾವ) ಭೀಮಃ= ಭೀಮಸೇನದೇವರು. ಗುರುಃ= ಗುರುವು. ಪಾರ್ಷತಿ ಚ= (ಪೃಷತ ಪುತ್ರನಾದ ದ್ರುಪದನ ಮಗಳಾದ) ದ್ರೌಪದೀ ದೇವಿಯಾದರೋ ವೇದವಿದ್ಯಾ= ವೇದ ವಿದ್ಯಾಭಿಮಾನಿಯು ತಸ್ಯಾಃ= ಆ(ದ್ರೌಪದ್ಯಭಿಮನ್ಯಮಾನವಾದ) ವೇದವಿದ್ಯೆಯ ಉತ್ಸಾದ ನೇನೈವ = (ಅಪವಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿ) ತಾತ್ಪರ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಕೆಡಿಸುವುದರಿಂದಲೇ ತೌ = ಆಕೃಷ್ಣಭೀಮರು ಅತಿ ಸಂಕಟಂ = ಅತ್ಯಂತ ವ್ಯಸನವನ್ನು ಯಾತಃ = ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. ತಾ. -

ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣದಿಂದ ಜನರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಮಹಾತ್ಮ್ಯ ತಿಳಿಸಲವಕಾಶವಿಲ್ಲದೆ ತಮ್ಮ ಪೂಜೆಯು ಲೋಪಿಸುವುದರಿಂದ ಕೃಷ್ಣದೇವರಿಗೆ, ವೇದದ ತತ್ವಜ್ಞಾನ ಜನನ ಶಕ್ತಿಯು ಕುಂಠಿತವಾದ ಕಾರಣದಿಂದ ತತ್ವಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ವೇದಾಧ್ಯಯನವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವ ಪುರುಷರಿಲ್ಲದೆ ತಮ್ಮ ಗುರುತ್ವವು ಲೋಪಿಸುವುದರಿಂದ ಭೀಮಸೇನ ದೇವರಿಗೂ ಸಂಕಟವಧಿಕವಾಗಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತದಂತೆ ಭಾವ ॥೬॥

ತಸ್ಮಾದಿತಿ॥ ತಸ್ಮಾತ್ ವೇದೋತ್ಸಾದನೇನ ಕೃಷ್ಣಭೀಮಯೋಃ ಸಂಕಟ ಜನನ ರೂಪಾತ್ಕಾರಣಾತ್, ಕೈಶ್ಚಿತ್ ಅಸ್ಮಾಸು ಸಮರ್ಥೈಃ, ಭುವಿ ಭೂಮೌ ಉತ್ಪದ್ಯ ಜನಿತ್ವಾ, ವೇದಸ್ಯ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನೇನ ಸಮ್ಯಗರ್ಥ ವರ್ಣನೇನ ಶಾಲಿಷು ವಿದ್ವತ್ಸು ಪಂಡಿತೇಷು, ಜನೇಷು, ಪ್ರವಿಶ್ಯ, ವಿದ್ಯಾ, ಉತ್ಸಾದ್ಯ ತಾಮ್ । ಷದಲ್ಪವಿಶರಣ ಗತ್ಯವ ಸಾದನೇಷು – ಧಾ. ಕರ್ಮಣಿ ಲೋಟ್. ಆತ್ಮ. ಪ್ರ. ಏ. ॥೭॥

ತಸ್ಮಾಜ್ಜನೇಷು ವಿದ್ವತ್ಸು ವೇದವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಶಾಲಿಷು ।
ಪ್ರವಿಶ್ಯೋತ್ಸಾದ್ಯತಾಂ ವಿದ್ಯಾಕೈಶ್ಚಿದುತ್ಪದ್ಯ ಭೂತಲೇ ॥೭॥

ಅರ್ಥ:- ತಸ್ಮಾತ್ = ಆ (ವೇದವಿಪ್ಲಾವನದಿಂದ ಕೃಷ್ಣಭೀಮರಿಗೆ ಸಂಕಟ ಉಂಟಾಗುವ) ಕಾರಣದದೆ ಸೆಯಿಂದ ಕೈಶ್ಚಿತ್ = (ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥರಾದ) ಕೆಲವರಿಂದ. ಭೂತಲೇ = ಭೂ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ. ಉತ್ಪದ್ಯ = ಜನಿಸಿ, ವೇದ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ, ಶಾಲಿಷು = ವೇದದ, ಯಥಾಸ್ಥಿತಾರ್ಥ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಿಂದ, ಒಪ್ಪುತ್ತಿರುವ ವಿದ್ವತ್ಸು = ಪಂಡಿತರಾದ. ಜನೇಷು = ಜನರಲ್ಲಿ. ಪ್ರವಿಶ್ಯ = ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿ ವಿದ್ಯಾ = ವೇದವಿದ್ಯೆಯು ಉತ್ಸಾದ್ಯತಾಂ = ನಾಶಮಾಡಲ್ಪಡಲಿ ॥೭॥

ವಿಪರೀತಾ ನೀತಿ॥ ಅಪಿಕಿಂಚ, ವಿಪರೀತಾನಿ ವಿಪರೀತಾರ್ಥ ಪ್ರತ್ರಿಪಾದಕಾನಿ, ಬಹೂನ್ಯನೇಕಾನಿ, ಶಾಸ್ತ್ರಾಣಿ, ಕರ್ತವ್ಯಾನಿ । ವಿಪರೀತ ಶಾಸ್ತ್ರಾಣಿ ಚ ಪಾರ್ವತೀಂ ಪ್ರತಿ ರುದ್ರೋಕ್ತಾನಿ ಪಾದ್ಮೇ ಉತ್ತರಖಂಡೇ ದ್ವಿಚತಾರಿಂಶೇಽಧ್ಯಾಯೇ – "ರುದ್ರ ಉವಾಚ ॥ ಶ್ರುಣು ದೇವಿ ಪ್ರವಕ್ಷ್ಯಾಮಿ ತಾಮಸಾನಿ ಯಥಾ ಕ್ರಮಾತ್ । ಯೇಷಾಂ ಶ್ರವಣ ಮಾತ್ರೇಣ ಪಾತಿತ್ಯಂ ಜ್ಞಾನಿ ನಾಮಪಿ । ಪ್ರಥಮಂ ಹಿಮಯ್ಯೈವೋಕ್ತಂ ಶೈವಂ ಪಾಶುಪತಾದಿಕಮ್ । ಮಚ್ಛಕ್ತ್ಯಾ ವೇಶಿಶಿತ್ತೈರ್ವಿಪ್ರೈ ಸ್ಸಂಪ್ರೋಕ್ತಾನಿ ತತಃ ಪರಮ್। ಕಣಾದೇನತು ಸಂಪ್ರೋಕ್ತಂ ಶಾಸ್ತ್ರಂ ವೈಶೀಷಿಕಂ ಮಹತ್। ಗೌತಮೇನ

ತಥಾ ನ್ಯಾಯಂ ಸಾಂಖ್ಯಂತ ತ್ಕಪಿಲೇನ ವೈ। ಧೀಷಣೇನ ತಥಾಪ್ರೋಕ್ತಂ ಚಾರ್ವಕಮತಿ ಗೂಹಿತಮ್। ದೈತ್ಯಾನಾಂ ನಾಶ ನಾರ್ಥಾಯ ಹರಿಣಾಬುದ್ಧ ರೂಪಿಣಾ। ಬೌದ್ಧಶಾಸ್ತ್ರ ಮಸತ್ಪ್ರೋಕ್ತಂ ನಗ್ನನೀಲ ಪಟಾದಿಕಮ್ । ಮಾಯಾವಾದಮ ಸಚ್ಛಾ'ಸ್ತ್ರ'ಂ ಪ್ರಚ್ಛನ್ನಂ ಬೌದ್ಧಮುಚ್ಯತೇ। ಮಯ್ಯೈವ ಕಥಿತಂ ದೇವಿ ಕಲೌ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ರೂಪಿಣಾ। ಮಣಿಮಾನ್ನಿಹತಃ ಪೂರ್ವಂ ಭೀಮೇನಶುಭ ಬುದ್ಧಿನಾ॥ ಸಂಜಾತೋ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕುಲೇ ತಪಸಾ ಮಾಂಪ್ರ ಸಾದ್ಯವೈ। ಮಿಥ್ಯಾವಾದ ಮಸಚ್ಛಾಸ್ತ್ರಂ ಚಕಾರ ಸತು ಸಂಕರಃ" ಇತ್ಯಾರಭ್ಯ, "ಶಾಸ್ತ್ರಾಣೀ ಮಾನಿ ಗಿರಿಜೇ ತಾಮಸಾನಿ ನಿಬೋಧಮೇ" ಇತ್ಯಂತೇನ॥ ಅಸತ್ತರ್ಕೈಃ ವ್ಯಾಪ್ತಾದಿಗುಣ ರಹಿತೈಃ ಪ್ರಮಾಣ ಬಾಧಾದಿ ದೋಷಯುಕ್ತೈ ಶ್ಚಾನುಮಾನೈಃ, ಸತ್ತರ್ಕೈ ರ್ವ್ಯಾಪ್ತ್ಯಾದಿ ಗುಣಯುಕ್ತೈಃ 'ವೇದೋಪ್ರಮಾಣಂ ನಿರರ್ಥಕತ್ವಾತ್ ಕಚಟತ ಪಾದಿವತ್ ಅಸಂಗತ ತ್ವಾಜ್ಜರದ್ಗವಾದಿ ವಾಕ್ಯವತ್' ಇತ್ಯಾದ್ಯನುಮಾನಶ್ಚ, ವೇದ ವಿದ್ಯಾ, ನಿರಸ್ಯತಾ ಮುತ್ಸಾದ್ಯತಾಮ್। ಅಸುಕ್ಷೇಪಣೇ – ಧಾ. ಕರ್ಮಣಿ ಲೋಟ್ ॥೮॥

ವಿಪರೀತಾನಿ ಶಾಸ್ತ್ರಾಣಿ ಕರ್ತವ್ಯಾನಿ ಬಹೂನ್ಯಪಿ।
ಅಸತ್ತರ್ಕೈ ಶ್ಚ ಸತ್ತರ್ಕೈ ರ್ವೇದವಿದ್ಯಾನಿರಸ್ಯತಾಮ್ ॥೮॥

ಅರ್ಥ:– ಅಪಿ = ಮತ್ತು ವಿಪರೀತಾನಿ = ವಿರುದ್ಧಾರ್ಥ ಪ್ರತಿ ಪಾದಕಗಳಾದಂಥಾ ಬಹೂನಿ = ಅನೇಕಗಳಾದ. ಶಾಸ್ತ್ರಾಣಿ = ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು. ಕರ್ತವ್ಯಾನಿ = ಮಾಡಲ್ಪಡತಕ್ಕವು. ಅಸತ್, ತರ್ಕೈಃ = (ವ್ಯಾಪ್ತ್ಯಾದಿ ರಹಿತವಾದ ಕಾರಣದಿಂದ) ದುಷ್ಟಗಳಾದ, ದೂಷಣಾನುಮಾ ನಗಳಿಂದ, ಸತ್ ತರ್ಕೈಶ್ಚ = ಸಮಿಚೀನ ವ್ಯಾಪ್ತ್ಯಾದಿಯುಕ್ತ) ಗಳಾದ ದೂಷಣಾನುಮಾನ ಗಳಿಂದೂನು. ವೇದವಿದ್ಯಾ=ವೇದವಿದ್ಯೆಯು. ನಿರಸ್ಯತಾಂ = ನಾಶಮಾಡಲ್ಪಡಲಿ ॥೮॥

ವೇದೇತಿ॥ ಕಾರ್ಯಾಂತರಂ ಕೃಷ್ಣಭೀಮ ಕ್ಲೇಶೋತ್ಪಾದನ ರೂಪಂ ಸ್ಪೃಹಯ ನ್ತೀತಿ ತಥೋಕ್ತಾನಾಂ, ಕಾರ್ಯಾಂತರ ಸ್ಪೃಶಾಮಿತಿ ಪಾಠೇ ಕಾರ್ಯಾಂತರಂ ಸ್ಪೃಶಂತಿ ಅಂಗೀಕುರ್ವಂತೀತಿ ತಾದೃಶಾನಾಮಿತ್ಯರ್ಥಃ। ನೋಽಸ್ಮಾಕಂ, ವೇದಾಶ್ಚ ಶಾಸ್ತ್ರಾಣಿಚ ತೇಷಾಂ ಸಮಾಹಾರೋ ವೇದಶಾಸ್ತ್ರಂ ತಸ್ಮಾತ್ತತ್ಪರಿತ್ಯಾಗಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ, ಭೀತಿ ರ್ನಾಸ್ತಿಕತಾ ಪ್ರಾಪ್ತಿರೂಪಾ, ನಾಸ್ತಿ। ವೇದ ವಿಪ್ಲಾವನಾಯ ಚಾರ್ವಾಕ ಶಾಸ್ತ್ರೇಣೈವಾಲಂಕಿ ಮನೇನಾಮಭಿನವ ಮಾರ್ಗಾನ್ವೇಷಣೇನೇತ್ಯತ ಆಹ – ಲೋಕಾಯತೇತಿ ॥ ಜನೈರಾಸ್ತಿಕೈಃ, ಲೋಕಾಯ ತಸ್ಯಚಾರ್ವಾಕಸ್ಯಮತಂ, ಮಾನ್ಯೈಃ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾತಿರಿಕ್ತ ವೇದಾದಿ ಪ್ರಮಾಣ್ಯೈರ್ಹೀನಂ, ವೇದಾದಿ ವಿರುದ್ಧಾರ್ಥ ಪ್ರತಿಪಾದಕ

ಮಿತ್ಯರ್ಥಃ, ಇತ್ಯತೋಹೇತೋಃ ನಾದ್ರಿಯತೇ ನಾಂಗ್ರೀ ಕ್ರೀಯತೇ। ದೃಙ್ ಆದರಣೇ – ಧಾ. ಕರ್ಮಣಿಲಟ್. ಆತ್ಮ. ಪ್ರ, ಏ.। ನಾದ್ರಿಯತೇ ಜನ ಇತಿ ಪಾಠೇ ಜನ ಆಸ್ತಿಕ ಲೋಕಃ ಲೋಕಾಯತ ಮತಂ ವಾದ್ರಿಯತೇನ ವಿಶ್ವಸಿಕಿತೀತಿ ವ್ಯಾಖ್ಯೇಯಮ್। ತದಾ ಕರ್ತರ್ಯೇವ ಲಟ್ ॥೯॥

ವೇದ ಶಾಸ್ತ್ರಾನ್ನನೋ ಭೀತಿರಸ್ತಿ ಕಾರ್ಯಾಂತರ ಸ್ಪೃಹಮ್ ।
ಲೋಕಾಯತ ಮತಂ ಮಾನಹೀನಂ ನಾ ದ್ರಿಯತೇ ಜನ್ಯೈಃ ॥೯॥

ಅರ್ಥ:- ಕಾರ್ಯಾಂತರ, ಸ್ಪೃಹಂ = ಕೃಷ್ಣಭೀಮರಿಗೆ ಸಂಕಟೋತ್ಪಾದನ ರೂಪವಾದ ಮತ್ತೊಂದು ಕಾರ್ಯವನ್ನು, ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಿರುವಂಥಾ. ನಃ=ನಮ್ಮಗಳಿಗೆ ವೇದ, ಶಾಸ್ತ್ರಾತ್ = ವೇದಗಳು, ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು – ಇವುಗಳ ಸಮೂಹದ ದೆಸೆಯಿಂದ (ಇವುಗಳ ಪರಿತ್ಯಾಗದ ದೆಸೆಯಿಂದ ವೆಂತಭಾವ) ಭೀತಿಃ = (ನಾಸ್ತಿಕತ್ವಪ್ರಾಪ್ತಿ ರೂಪವಾದ) ಭಯವು ನಾಸ್ತಿ = ಇಲ್ಲ. ಚಾರ್ವಾಕ ಶಾಸ್ತ್ರದಿಂದ ವೇದವಿಪ್ಲಾವನವು ಜರುಗಬಹುದೆಂದರೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಜನ್ಯೈಃ = ಆಸ್ತಿಕಜನರಿಂದ ಲೋಕಾಯತ, ಮತಂ = ಚಾರ್ವಾಕನ, ಮತವು, ಮಾನ, ಹೀನಂ = (ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾತಿರಿಕ್ತವಾದ) ವೇದಾದಿ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ, ರಹಿತವು (ಇತಿ=ಈ ಕಾರಣದ ದೆಸೆಯಿಂದ) ನಾದ್ರಿಯತೇ = ಆದರಿಸಲ್ಪಡುವುದಿಲ್ಲ ॥೯॥

ಏವಂ ತರ್ಹಿ ಜನ ವಿಶ್ವಾಸನೀಯೈ ರಕ್ಷಪಾದಾದಿ ಸಮಯೈರಿಷ್ಟಸ್ಸಿದ್ಧಿ ಸ್ಸ್ಯಾದಿತ್ಯಾಶಂಕ್ಯಾಹ – ಅಕ್ಷಪಾದ ಇತಿ॥ ಅಕ್ಷಪಾದ ಸ್ತನ್ನಾಮಾ ಕಶ್ಚಿಚ್ಛಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರಣೇತಾ, ಕಣಾದೋ ವೈಶೇಷಿಕ ಸಮಯ ಪ್ರವರ್ತಕಃ, ಅಪರೋನಾರಾಯಣಾ ವತಾರಾತ್ಕಪಿಲಾದನ್ಯಃ, ಜಡ ಸ್ತತ್ವಜ್ಞಾನ ರಹಿತಃ, ಕಪಿಲಸ್ತನ್ನಾಮಕ ದೈತ್ಯಶ್ಚೇತ್ಯೇತೇ ಶಾಸ್ತ್ರಾಂತರಾಣಿ ಭಿನ್ನಭಿನ್ನ ಶಾಸ್ತ್ರಾಣಿ, ಕೃತ್ವಾಪಿ, ವೇದ ದ್ವೇಷಂ ವೇದೇ ಕಂಠತೋಽ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಕಥನ ರೂಪಂವಿರೋಧಂ, ಸ ಕುರ್ವತೇ ನಾಚರಂತಿ। ಅತೋನ ತೈರಿಷ್ಟಸಿದ್ಧಿ ಪ್ರತ್ಯಾಶೇತಿ ಭಾವಃ। ಡುಕೃಞ್ ಕರಣೇ – ಧಾ. ಕರ್ತರಿಲಟ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಬ.॥ 'ಕಪಿಲಶ್ಚಾಪರೋ ಜನಃ' ಇತಿಪಾಠೇ ಅಪರೋಜನಃ ಸ್ಫೋಟ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವವಾದಿ ಪಾಣಿನ್ಯಾದಿರಿತ್ಯರ್ಥಃ ॥೧೦॥

ಅಕ್ಷಪಾದಃ ಕಣಾದಶ್ಚ ಕಪಿಲ ಶ್ಚಾಪರೋ ಜಡಃ ।
ಶಾಸ್ತ್ರಾಂತರಾಣಿ ಕೃತ್ವಾಪಿ ವೇದದ್ವೇಷಂ ನ ಕುರ್ವತೇ ॥೧೦॥

ಅರ್ಥ:- ಅಕ್ಷಪಾದಾದಿ ಶಾಸ್ತ್ರದಿಂದ ಕೂಡ ವೇದವಿಪ್ಲಾವನ ಸಿದ್ಧಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂತ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಅಕ್ಷಪಾದಃ = (ನ್ಯಾಯಸೂತ್ರಕಾರನಾದ) ಗೌತಮನು ಕಣಾದಶ್ಚ = ವೈಶೇಷಿಕ ಶಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರವರ್ತಕನಾದ) ಕಣಾದನೂನು ಅಪರಃ = (ನಾರಾಯಣಾವತಾರರಾದ ಕಪಿಲ ದೇವರದೆಸೆಯಿಂದ) ಭಿನ್ನನಾದ. ಜಡಃ = ತತ್ವಜ್ಞಾನ ರಹಿತನಾದ. ಕಪಿಲಶ್ಚ = ಕಪಿಲನಾಮಕ ದೈತ್ಯನೂನು (ಇತ್ಯೇತೇ = ಹೀಗೆಂತೆಂಬುವರೆಲ್ಲರು) ಶಾಸ್ತ್ರಾಂತರಾಣಿ = ಬೇರೆಬೇರೆ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಕೃತ್ವಾಪಿ = ಮಾಡಿಯೂ ಕೂಡ. ವೇದ, ದ್ವೇಷಂ = ವೇದದಲ್ಲಿ (ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಅಪ್ರಮಾಣ್ಯ ಕಥನರೂಪವಾದ) ವಿರೋಧವನ್ನು ನಕುರ್ವತೇ = ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಆಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಂದು ನಮ್ಮ ಕಾರ್ಯವು ಸಿದ್ಧಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂತಭಾವ ॥೧೦॥

ಸ್ಫುಟವೇದಾ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಾದಿ ಬೌದ್ಧ ಶಾಸ್ತ್ರೇಣಾ ಪೀಷ್ಟ ಸಿದ್ಧಿ ಪ್ರತ್ಯಾಶಾನಾಸ್ತಿತ್ಯಾಹ – ಹರೇಣೇತ್ಯಾದಿಭಿಸ್ತ್ರಿಭಿಃ॥ ಪೂರ್ವಂ, ಹರೇಣ, ರುದ್ರೇಣ ನಿಹಿತಾಃ ತ್ರೈಪುರಾಃ ರೌಪ್ಯಾಯಸಹಿರಣ್ಮಯ ಭೇದೇನ ತ್ರಯಾಣಾಂ ಪುರಾಣಾಂ ಸಂಬಂಧಿನಸ್ತತ್ರ ವಸಂತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ, ಅಸುರಾಃ, ಪುನಃ, ಜಾತಾಃ ಭುವ್ಯತ್ವನ್ನಾಸ್ಸಂತಃ, ಸಂಸರ್ಗ ನ್ಯಾಸ್ತಿಕ ಜನ ಸಂಬಂಧಸ್ಯ ದೋಷೇಣ ಪಾಮರಾ ಅಸುರೇಷು ಹೀನತಯಾ ಸಂಭಾವನೀಯಾ ಸ್ಸಂತಃ ತ್ರಯೀಂ ವೇದಂ, ಶ್ರದ್ಧದುಃ ಪ್ರಮಾಣ ತ್ವೇನಾದೃತ ವಂತಃ। ಡುಧಾಞ್ ಧಾರಣ ಪೋಷಣಾಯೋಃ – ಧಾ.ಪಕ. ಕರ್ತರಿ ಲಿಟ್. ಪರ. ಪ್ರ.ಬ. ॥೧೧॥

ಹರೇಣ ನಿಹಿತಾಃ ಪೂರ್ವಂ ತ್ರೈ ಪುರಾಅಸುರಾಃ ಪುನಃ ।
ಜಾತಾಃ ಸಂಸರ್ಗದೋಷೇಣ ಪಾಮರಾಃ ಶದ್ಧಧು ಸ್ತ್ರಯೀಮ್ ॥೧೧॥

ಅರ್ಥ:- ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ವೇದ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿರುವ ಬೌದ್ಧಶಾಸ್ತ್ರದಿಂದೂ ಪ್ರಕೃತ ಕಾರ್ಯಸಿದ್ಧಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂತ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಪೂರ್ವಂ = ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಹರೇಣ = ರುದ್ರದೇವರಿಂದ ನಿಹಿತಾಃ = ಸಂಹರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಂಥಾ ತ್ರೈಪುರಾಃ = (ಭಂಗಾರ, ಬೆಳ್ಳಿ, ಉಕ್ಕುಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿತಗಳಾದ) ಮೂರು ಪಟ್ಟಣಗಳ ಸಂಬಂಧಿಗಳಾದ ಅಸುರಾಃ = ದೈತ್ಯರು ಪುನಃ = ಮತ್ತು ಜಾತಾಃ (ಸಂತಃ) = (ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ) ಉದ್ಭವಿಸಿದವರಾಗಿ ಸಂಸರ್ಗ, ದೋಷಣ = (ಆಸ್ತಿಕ ಜನರ) ಸಹವಾಸದ, ದೋಷದಿಂದ ಪಾಮರಾಃ (ಸಂತಃ) = (ಅಸುರರಲ್ಲಿ) ನೀಚರು (ಎಂತ ಭಾವಿಸಲರ್ಹರು) ಆಗಿ ತ್ರಯೀಂ = ವೇದವನ್ನು ಶ್ರದ್ಧ ದುಃ = (ಪ್ರಮಾಣ ವೆಂತ) ವಿಶ್ವಾಸ ಮಾಡಿದರು ॥೧೧॥

ಬುದ್ಧಸ್ತನ್ನಾಮಕ ರೂಪ ಧಾರೀಹರಿಃ, ವೇದಃ, ಅಪ್ರಮಾಣಂ ಅಯತಾರ್ಥ ಜ್ಞಾನಜನಕಃ, ಇತ್ಯೇವಂ. ಉಕ್ತ್ವಾ ಅನೃತತತ್ವ ವ್ಯಾಘಾತ ನೈರರ್ಥಕ್ಯಸಿದ್ಧಾರ್ಥ ಬೋಧಕ ತ್ವಾದಿ ಹೇತುಭಿರುಪ ಪಾದ್ಯ, ತಾನ್ ತ್ರೈಪುರಾ ಸುರಾನ್, ವ್ಯಮೋಹಯತ್ ಬಾಲ್ಯಏವ ಸ್ವೀಯ ಜಾತಕರ್ಮಾದಿ ಸಂಸ್ಕಾರ ಕಾಲೇ ದೀಯಮಾನಾ ಹುತಿ ಗ್ರಹಣಾಯಾಗತಾನಾಂ ರುದ್ರಾದಿ ಸರ್ವ ದೇವಾನಾ ಮಾಯುಧ ನಿಗರಣಾದ್ಯ ಶಕ್ಯ ಕಾರ್ಯಕರಣಾದಿನಾ ಸ್ವಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಂ ಪ್ರದರ್ಶ್ಯ ಬಾಲೇ ನಾಪಿ ಸ್ವೇನೇರಿತಽರ್ಥೇ ವಿಶ್ವಾಸಮುತ್ಪಾದ್ಯ ಮೋಹಿತಾಂಶ್ಚಕಾರ। ಹಿಪ್ರಸಿದ್ಧ ಮಿದಮ್। ತತೋಽ ನಂತರಂ, ತೇ. ಪರಂ ಆಪಾತತಃ ಪ್ರತೀಯಮಾನಾದನ್ಯಂ ದೇವಾದಿ ವೇದ್ಯತ್ವೇನ ಶ್ರೇಷ್ಠಂಚ, ತಸ್ಯ ಬುದ್ಧಾವತಾರಸ್ಯ ಹರೇರ್ಮತಂ ಶೂನ್ಯಾದಿಶಬ್ದಾನಾಂ "ಶಮೂನಂ ಕುರುತೇ ಯಸ್ಮಾತ್" ಇತ್ಯಾದ್ಯ ವಿರುದ್ಧಾರ್ಥ ಸದ್ಭಾವರೂಪಂ, ಅಜ್ಞಾತ್ವಾ, ಬೌದ್ಧ ಶಾಸ್ತ್ರಂ ಆಪಾತತೋ ಬುದ್ಧೋಕ್ತ ಮಾರ್ಗಾನುಸಾರಿತ್ವಾತ್ತಥಾ ವ್ಯವ ಹ್ರಿಯ ಮಾಣ ಶಾಸ್ತ್ರಂ, ತೇನು ವಿಸ್ತಾರಿತ ವಂತಃ। ತನು ವಿಸ್ತಾರೇ - ಧಾ. ಆಟ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಬ. ॥೧೨॥

ವೇದೋಽಪ್ರಮಾಣ ಮಿತ್ಯು ಕ್ತ್ವಾ ಬುದ್ಧಸ್ತಾನ್ವಿವ್ಯಮೋಹಯತ್।
ಬೌದ್ಧಶಾಸ್ತ್ರಂ ತತಸ್ತೇನುರಜ್ಞಾತ್ವಾ ತನ್ಮತಂ ಪರಂ ॥೧೨॥

ಅರ್ಥ:- ಬುದ್ಧಃ = ಬುದ್ಧನಾಮಕನಾದ ಹರಿಯು ವೇದಃ = ವೇದವು ಅಪ್ರಮಾಣಂ = ಅಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನಜನಕವು ಇತಿ = ಹೀಗೆಂತೆಂದು ಉಕ್ತ್ವಾ = (ಅನೃತತತ್ವವ್ಯಾಹತ-ತ್ವಾದಿ ಮಾತುಗಳಿಂದ) ಉಪ ಪಾದಿಸಿ ತಾನ್ = ಆತ್ರಿಪುರಾಸುರರನ್ನು ವ್ಯಮೋಹಯತ್ = (ಕೂಸಾಗಿರುವ ತಮ್ಮ ಜಾತಕರ್ಮಾದಿ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು ಜರುಗುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಹುತಿಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಬಂದಿದ್ದ ರುದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳೇ ವಾದವನ್ನು ಕೇಳಿ ಕುಪಿತರಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ ಆಯುಧಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ನುಂಗೋಣ ಮೊದಲಾದ ಅಶಕ್ಯ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದರಿಂದ ತಮ್ಮ ಮಹಾತ್ಮ್ಯವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶನ ಮಾಡಿ ತಮ್ಮ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸ ಹುಟ್ಟಿಸಿ) ಮೋಹಪಡಿಸಿದರು. ಹಿ= (ಇದು) ಪ್ರಸಿದ್ಧವು । ತತಃ = ಅನಂತರದಲ್ಲಿ (ತೇ = ಆ ದೈತ್ಯರು) ಪರಂ = (ವಿಮರ್ಶೆ ಮಾಡದವರಿಗೆ ತೋರುವುದಕಿಂತಲು) ಭಿನ್ನವು - ಮತ್ತು (ದೇವತೆಗಳು ಮೊದಲಾದ ಯೋಗ್ಯರು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಅರ್ಹವಾದ ಕಾರಣದಿಂದ) ಉತ್ತಮವೂ ಆದ ತತ್, ಮತಂ = ಆ ಬುದ್ಧ ದೇವರ (ಶೂನ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥಾಂತರ

ಸದ್ಭಾವ ರೂಪವಾದ) ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಅಜ್ಞಾ, ತ್ವಾ = ಅರಿಯದೆ ಬೌದ್ಧಶಾಸ್ತ್ರಂ = (ಆಪಾತದಿಂದ ಬುದ್ಧೋಕ್ತಮಾರ್ಗವಾಗಿ ತೋರುವ ಮಾರ್ಗವನ್ನವಲಂಬಿಸಿದ ಕಾರಣದಿಂದ) ಬುದ್ಧ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ತೇನುಃ = ವಿಸ್ತಾರಮಾಡಿದರು ||೧೨||

ಬ್ರಹ್ಮವೇದಂ ಹರಿಂ ವಾ ಅಣಂತಿ ಜಾನಂತೀತಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಃ ಆಸ್ತಿಕಾ ಇತ್ಯರ್ಥಃ, ಪೃಷಾದರಾದಿತ್ವಾದ್ವರ್ಣ ವ್ಯತ್ಯಯಃ। ಯದ್ವಾ- ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಃ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಯಃ ಸರ್ವೇಽಪಿ ವೇದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಭ್ಯುಪಗಂತಾರಃ ||ಸೂ|| ಕಡಾರಾಃ ಕರ್ಮಧಾರಯ ಇತ್ಯತ್ರೇವ ಬಹುವಚನ ಮಾದ್ಯರ್ಥೇ। ನಿರ್ಗತಾ ಆಶ್ರಮೇಭ್ಯಃ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಾದಿ ಭ್ಯೋ ನಿರಾಶ್ರ ಮಾಸ್ತಾನ್, ದುರಾಚಾರಾನ್ ನಗ್ನನೀಲಪಟ ಧಾರಣಾದಿಗರ್ಹಿತಾಚಾರ ಯುಕ್ತಾನ್, ಶ್ರುತಿಃ ವೇದಾನ್ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಂ ಸ್ಫುಟಂ, ದ್ವಿಷತಃ ಅಪ್ರಮಾಣತಯಾ ಭ್ಯುಪಗಚ್ಛತಃ, ವೇದ ಬಾಹ್ಯಾನ್ ವೇದಾನಧಿಕಾರಿಣಃ, ನವಿದ್ಯತೇಕೌಶಲಂ ಸಮಯೋಚಿತಾಚಾರ ಚಾತುರ್ಯಂ ಯೇಷಾಸ್ತಾನ್, ಏತಾನ್ ದೈತ್ಯಸ್ವರೂಪಾನ್ ಬೌದ್ಧಾನ್, ಗರ್ಹಯಂತಿ ನಿಂದಂತಿ। ಗರ್ಹಕುತ್ಸಾಯಾಮ್- ಧಾ. ಸಕ. ಕರ್ತರಿ ಲಟ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಬ. ||೧೩||

ನಿರಾಶ್ರಮಾನ್ ದುರಾಚಾರಾನ್ಪ್ರ ತ್ಯಕ್ಷಂ ದ್ವಿಷತಶ್ಶ್ರು ತೀಃ ।
ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಗರ್ಹಯನ್ತ್ಯೇ ತಾ ನ್ವೇದ ಬಾಹ್ಯಾನ ಕೌಶಲಾನ್ ||೧೩||

ಅರ್ಥ:- ಬ್ರಾಹ್ಮ ಣಾಃ = ವೇದವನ್ನು (ಅಥವಾ) ಹರಿಯನ್ನು ತಿಳಿದ ಜನರು (ಅಥವಾ) ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿಗಳು (ಬಹುವಚನವು ಆದ್ಯರ್ಥದಲ್ಲಿ. ಆಸ್ತಿಕರು ಸರ್ವರೆಂತ ಭಾವ) ನಿರಾಶ್ರಮಾನ್ = ಬ್ರಹ್ಮಚಾರ್ಯಾದ್ಯಾಶ್ರಮರಹಿತರಾದಂಥಾ ದುರ್, ಆಚಾರಾನ್ = ದುಷ್ಟಗಳಾದ, (ನಗ್ನರಾಗಿಯು ಕರಿವಸ್ತ್ರವುಟ್ಟವರಾಗಿಯು ಇರೋಣ ಮೊದಲಾದ) ಆಚಾರಗಳುಳ್ಳಂಥಾ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಂ = (ಯಥಾ ಭವತಿತಥಾ) = ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗೋಣ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಶ್ರುತೀಃ = ವೇದಗಳನ್ನು ದ್ವಿಷತಃ = ದ್ವೇಷಮಾಡುವಂಥಾ || (ಅಪ್ರಮಾಣ ವೆಂತ ಹೇಳುವರೆಂತ ಭಾವ) ವೇದ, ಬಾಹ್ಯಾನ್ = ವೇದಕ್ಕೆ ಅನಧಿಕಾರಿಗಳಾದ ಅಕೌಶಲಾನ್ = (ಸಮಯೋಚಿತ ಕಾರ್ಯಕರಣದಲ್ಲಿ) ಚಾತುರ್ಯವಿಲ್ಲದವರಾದ ಏತಾನ್ = ಈ ಬೌದ್ಧರನ್ನು ಗರ್ಹಯಂತಿ = ನಿಂದಿಸುತ್ತಾರೆ ||೧೩||

ಜೈನಾದಿ ಮತಾನ್ಯಪ್ಯೇವಮೇವೇತ್ಯಾಹ - ಜೈನೇತಿ॥ ಜೈನಾಃ ಜಿನೋಕ್ತ ತತ್ತ್ವಾಭ್ಯುಪಗಂತಾರ ಆರ್ಹತಾಃ ಪಾಶುಪತಾಃ ಪಶುಪತೇಶ್ಶೈವ ಸ್ವಭಕ್ತಾಃ ಶೈವ ಪಾಶುಪತ ಕಾಲಾ ಮುಖ ಮಹಾಪ್ರಭ ಭೇದೇನ ಚತುರ್ವಿಧಾಶ್ಚ ಆದ್ಯಾ ಯೇಷಾಂತೇ ವಾದಿ ನಶ್ಚ, ನ ಕೇವಲಂ ಬೌದ್ಧಾ ಇತಿ ಚಾರ್ಥಃ। ಲೋಕಾನಾಂ ವೈದಿಕ ಜನಾನಾಂ ವಿದ್ವೇಷಸ್ಯ ಗೋಚರಾಃ ವಿಷಯಾಃ। ಕುತ ಏವ ಮತ ಉಕ್ತಂ -ವೇದೇತಿ। ಏತೇಜನಾದ್ಯಾಃ ವೇದವಿ ದ್ವೇಷಿಣೋಽಪಿ ಶುತಿವಿರೋಧಿನೋಽಪಿ, ತತ್ರವೇದ ವಿರೋಧಕರಣೇ, ಉಪಾಯಂ, ನಜಾನತೇ ನಜಾನಂತಿ। ಜ್ಞಾಅವಬೋಧನೆ - ಧಾ. ಸಕ. ಕರ್ತರಿ ಲಟ್. ಆತ್ಮ. ಪ್ರ. ಬ. ॥೧೪॥

ಜೈನ ಪಾಶುಪತಾದ್ಯಾಶ್ಚ ಲೋಕ ವಿ ದ್ವೇಷ ಗೋಚರಾಃ ।
ವೇದವಿದ್ವೇಷಿಣೋ ಪ್ಯೇತೇ ತತ್ರೋಪಾಯಂ ನ ಜಾನತೇ ॥೧೪॥

ಅರ್ಥ:- ಜೈನಾದಿ ಮತಗಳು ಕೂಡ ಹೀಗೆಯೇ ಇರುತ್ತವೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.- ಜೈನ, ಪಾಶುಪತ, ಆದ್ಯಾಶ್ಚ - ಜಿನೋಕ್ತಮಾರ್ಗಾವಲಂಬಿಗಳಾದ ಆರ್ಹತರು ರುದ್ರ ಶೇಷ್ಠ ತ್ವವಾದಿಗಳು - ಇವರುಗಳೇ ಮೊದಲಾಗಿ ಉಳ್ಳವರು ಕೂಡ ಲೋಕ, ವಿದ್ವೇಷ, ಗೋಚರಾಃ = ಆಸ್ತಿಕ ಜನರ, ವಿರೋಧಕ್ಕೆ, ಪಾತ್ರರಾಗಿಧಾರೆ। ಏತೇ = ಈ ಜೈನಾದಿಗಳು ವೇದ, ವಿದ್ವೇಷಿಣೋಽಪಿ = ವೇದದಲ್ಲಿ ದ್ವೇಷವುಳ್ಳವರಾದರೂನು ತತ್ರ = ಆವೇ ದವಿರೋಧಾಚರಣದಲ್ಲಿ ಉಪಾಯಂ = ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ನ ಜಾನತೇ = ಅರಿಯರು ॥೧೪॥

ಅಧುನಾ ಸ್ವಾಭಿಮತ ಮುಪಾಯ ಮಾಹ- ಸರ್ವಾನಿತ್ಯಾದಿನಾ ॥ ಅಸ್ಮಾನ್ವೇಕಃ ದ್ವಿಜೋ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಃ, ಭೂತ್ವಾ, ಪರಮ ಮುತ್ತಮಂ, ಆಶ್ರಮಂ ಯತ್ಯಾಶ್ರಮಂ ಶ್ರಿತಸ್ಸನ್, ವೇದಾಂತೀತಿ ವ್ಯಪ ದೇಶೇನ ವ್ಯವಹಾರೇಣ, ಇತ್ಥಂ ಭೂತಲಕ್ಷಣೇ ತೃತೀಯಾ। ಸರ್ವಾನ್ ವೇದಾನ್, ನಿರಸ್ಯನ್ ಅಭಿಮತಾರ್ಥ ಪ್ರಚ್ಯಾವನೇನ ನಿರಾಕುರ್ವಾಣಃ ಪುರುಷಃ, ನಃ ಅಸ್ಮಾಕಂ, ಪರ ಉತ್ತಮಃ, ಸುಹೃತ್ ಪ್ರಿಯಃ। ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾ ಭ್ಯುಪಗಂತೃ ವೇಷೇಣೈವ ವೇದ ವಿಪ್ಲಾವನೇ ಕೃತೇ ನಾಸ್ಮಾಕಂ ಲೋಕ ವಿದ್ವೇಷ ಗೋಚರತಾ ಭವತೀತ್ಯಯ ಮೇವ ಮುಖ್ಯ ಉಪಾಯ ಇತಿ ಭಾವಃ ॥೧೫।

ಸರ್ವಾನ್ ವೇದಾನ್ ದ್ವಿಜೋಭೂತ್ವಾ ಶ್ರಿತಃ ಪರಮ ಮಾಶ್ರಮಮ್।
ವೇದಾಂತಿ ವ್ಯಪದೇಶೇನ ನಿರಸ್ಯನ್ನಃ ಪರಃ ಸುಹೃತ್ ॥೧೫॥

ಅರ್ಥ:- ಈಗ ತನಗೆ ಸಮ್ಮತವಾದ ಉಪಾಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ - ದ್ವಿಜಃ (ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ) ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾಗಿ ಭೂತ್ವಾ = ಹುಟ್ಟಿ ಪರಮಂ = ಉತ್ತಮವಾದ ಆಶ್ರಮಂ = ಯತ್ಯಾಶ್ರಮವನ್ನು ಶ್ರಿತಃ / ಸನ್) = ಅವಲಂಬಿಸಿದವನಾಗಿ ವೇದಾಂತಿ, ವ್ಯಪದೇಶೇನ = ವೇದಾಂತಿ ಎಂತ ವ್ಯವಹಾರದಿಂದ ಸರ್ವಾನ್ = ಸಮಸ್ತಗಳಾದ ವೇದಾನ್ = ವೇದಗಳನ್ನು ನಿರಸ್ಯನ್ = (ಅಭಿಮತಾರ್ಥವನ್ನು ಬಿಡಿಸುವುದರಿಂದ ಕೆಡಿಸುವಂಥಾ ಪುರುಷನು ನಃ = ನಮಗೆ ಪರಃ = ಉತ್ತಮನಾದ ಸುಹೃತ್ = ಸ್ನೇಹಿತನು. ಇಂತಹಾ ಪುರುಷ ನೀಗ ನಮಗಾವಶ್ಯಕನೆಂತ ಭಾವ.

ಪ್ರಕೃತಕಾರ್ಯ ಕುಶಲಂ ಶ್ರುಂಗಿ ಗ್ರಾಹಿಕಯಾ ದರ್ಶಯತಿ - ಅಸ್ಮಿನ್ನಿತಿ॥ ಅಯಂಯಃ ಪುರಾ ಭೀಮಸೇನ ಸಂಹೃತ ತ್ವಾತ್ ಸ್ವತ ಏವ ಭೀಮ ದ್ವೇಷಯುಕ್ತಃ ಸ ಇತ್ಯರ್ಥಃ, ಮಣಿಮಾನ್ ತನ್ನಾಮಕೋ ದೈತ್ಯ ಏವ, ನಾನ್ಯ ಏತಾದೃಶ ಇತ್ಯೇವಕಾರಾರ್ಥಃ। ಅಸ್ಮಿನ್ ಪ್ರಕೃತೇ ವೇದ ವಿಪ್ಲಾವನ ರೂಪೇ, ಕಾರ್ಯೇ ವಿದಗ್ಧಃ ಕುಶಲಃ, ದೃಶ್ಯತೇ ಮಯೇತಿಶೇಷಃ। ದೃಶಿರ್ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೇ-ಧಾ. ಕರ್ಮಣಿಲಟ್। 'ಮಣಿಮಾನೇವಕ್ಷ್ಯತೇ' ಇತಿ ಪಾಠೇಲಕ್ಷ್ಯತೇ ಪ್ರಕೃತಕಾರ್ಯಕರಣೋಪಯೋಗಿ ಲಕ್ಷಣವತ್ತಯಾ ಜ್ಞಾಯತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ। ಅಯಂ ಮಣಿಮಾನ್ ಅಮುನಾ, ರಾಜ್ಞಾ, ಕಲಿನಾ, ಕಾರ್ಯ ಸ್ಯ ವೇದವಿ ಪ್ಲಾವನ ರೂಪಸ್ಯ ಸಿದ್ಧಯೇ ಆ ದೇಷ್ಟವ್ಯಃ ಅಜ್ಞಾಪಿತ ವ್ಯಃ। ಸ್ವತ ಏವ ಭೀಮ ಪ್ರತೀಕಾರ ಮಿಚ್ಛಿನ್ನಯ ಮಾಜ್ಞಾಪಿತಸ್ಯ ಶ್ಚೇತ್ಕಾರ್ಯಂ ಶೀಘ್ರಂ ಸೇತ್ಸ್ಯತೀತಿಭಾವಃ ॥೧೬॥

ಅಸ್ಮಿನ್ ಕಾರ್ಯೇ ವಿದಗ್ಧೋಽಯಂ ಮಣಿಮಾನೇವದೃಶ್ಯತೇ ।
ಆದೇಷ್ಟ ವ್ಯೋಽ ಮುನಾರಾಜ್ಞಾ ಕಲಿನಾ ಕಾರ್ಯಸಿದ್ಧಯೇ ॥೧೬॥

ಅರ್ಥ:- ಪ್ರಕೃತ ಕಾರ್ಯ ಕರಣದಲ್ಲಿ ಕುಶಲನಾದ ಪುರುಷನನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ - ಅಯಂ = ಈ (ಭೀಮಸೇನನ ದೆಸೆಯಿಂದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಹತನಾಗಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ತಾನಾಗಿಯೇ ಭೀಮ ದ್ವೇಷಿಯಾದವನೆಂತ ಭಾವ) ಮಣಿಮಾನೇವ = ಮಣಿಮಂತ ನೇವೇ ಅಸ್ಮಿನ್ - ಈ (ವೇದವಿಪ್ಲಾವನರೂಪವಾದ) ಕಾರ್ಯೇ - ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ವಿದಗ್ಧಃ = ಕುಶಲ ನಾಗಿ. (ಮಯಾ = ನನ್ನಿಂದ) ದೃಶ್ಯತೇ = ಕಾಣಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಅಯಂ = ಈ ಮಣಿಮಂತನು ಅಮುನಾ = ಇಂತಹ. ರಾಜ್ಞಾ = (ನಮಗೆ) ಅರಸನಾದ ಕಲಿನಾ = ಕಲಿಯಿಂದ ಕಾರ್ಯ, ಸಿದ್ಧಯೇ = ವೇದವಿಪ್ಲಾವನ ರೂಪ ಕಾರ್ಯದ ಸಿದ್ಧಿಗೋಸ್ಕರ ಆದೇ ಷ್ಟವ್ಯಃ = ಆಜ್ಞಾಪಿಸಲರ್ಹನು.

ತಾನಾಗಿ ಯೇಭೀಮಸೇನ ದೇವರಿಗೆ ವಿರೋಧವನ್ನು ಸಾಧಿಸಬೇಕೆಂತ ಇಚ್ಛಸುವ ನಾದ ಈ ಮಣಿಮಂತನನ್ನಾ ಜ್ಞಾಪಿಸಿದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತ ಕಾರ್ಯವು ಶೀಘ್ರದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಿಸಬಹುದೆಂತ ಭಾವ ॥೧೬॥

ಏವಮಿತಿ॥ ಏವಮುಕ್ತ ಪ್ರಕಾರೇಣ, ದ್ವಾಪರೇಣ ಶುಕನಿನಾ, ಉಕ್ತಾಃ, ಕಲಿಃ ಪೂರ್ವಾ ಏಷಾಂತೇ, ಸುರದ್ವಿಷಾ ದೈತ್ಯಾಃ, ಹೃಷ್ಟಾ ಸಂತುಷ್ಟಾಸ್ಸಂತಃ, ಮಣಿಮಂತಂ, ಆಹೂಯ ಆಕಾರ್ಯ, ಸಂಭಾವ್ಯ ಮಾನಯಿತ್ವಾ ಬಭಾಷಿರೇ ಜಗದುಃ। ಭಾಷವ್ಯಕ್ತಾಯಾಂವಾಚಿ – ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿ ಲಿಟ್. ಆತ್ಮ. ಪ್ರ. ಬ. ॥೧೭॥

ಏವ ಮುಕ್ತಾ ದ್ವಾಪರೇಣ ಕಲಿಪೂರ್ವಾಃ ಸುರದ್ವಿಷಃ ।
ಹೃಷ್ಟಾಆಹೂಯ ಸಂಭಾವ್ಯಮಣಿಮಂತಂಬಭಾಷಿರೇ ॥೧೭॥

ಅರ್ಥ:- ಏವಂ = ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ದ್ವಾಪರೇಣ = ದ್ವಾಪರ ಯುಗಾಭಿಮಾನಿಯಾದಶಕುನಿಯಿಂದ ಉಕ್ತಾಃ = ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಂಥಾ ಕಲಿ, ಪೂರ್ವಾಃ = ಕಲಿಯು ಮೊದಲಾಗಿ ಉಳ್ಳವರಾದ ಸುರದ್ವಿಷಃ = ದೈತ್ಯರು. ಹೃಷ್ಟಾಃ (ಸಂತಃ) = ಸಂತುಷ್ಟರಾಗಿ ಮಣಿಮಂತಂ = ಮಣಿಮಂತನನ್ನು ಆಹೂಯ= ಕರೆದು ಸಂಭಾವ್ಯ = ಮಾನ ಮಾಡಿ. ಬಭಾಷಿರೇ = ಮಾತನಾಡಿದರು. ॥೧೭॥

ವಚನ ಪ್ರಕಾರ ಮಾಹ – ಯಾಹೀತ್ಯಾದಿ ನಾ॥ ಹೇ ಭ್ರಾತಃ ಸಹೋದರ ಹೇಮಣಿಮನ್ ಪರಮ ಪ್ರೀತಿ ವಿಷಯತ್ವಾದ್ಭ್ರಾತೃಪದೇನ ಸಂಬೋ ಧನಮ್। ಯಾಹಿ ಗಚ್ಛ, ಭೂಮಿಂ ಪ್ರತೀತಿ ಶೇಷಃ। ಯಾ ಪ್ರಾಪಣೇ ಧಾ. ಕರ್ತರಿ ಲಟ್. ಪರ. ಮ. ಏ.। ತುಭ್ಯಂ, ನಮಃ ಪಣಾಮೋಽಸ್ತು। ತ್ವಂ, ಮಹ್ಯಾಭುವ ಸ್ತಲೇ ಪ್ರದೇಶೇ, ದ್ವಿಜ ಕುಲ ಇತಿಃ ಶೇಷಃ, ಉತ್ಪದ್ಯಸ್ವ ಜಾಯಸ್ವ। ಪದಗತೌ – ಧಾ. ಕರ್ತರಿ ಲೋಟ್. ಆತ್ಮ. ಮ. ಏ। ಉದುಪ ಸೃಷ್ಟತ್ವಾಜ್ಞ ನ್ಯರ್ಥತ್ವಮಕರ್ಮಕ ತಾಚ। ವೇದಾಃ ಪುರಾಣಾ ನಿಚ ಆದ್ಯಾನಿಯಾ ನಾಂತಾಃ ವಿದ್ಯಾಶ್ಚತುರ್ದಶವಿದ್ಯಾಃ, ಭೃಶ ಮತ್ಯಂತಂ ದ್ರುತಂ ಶೀಘ್ರಂ, ವಿಪ್ಲಾವಯ ನಾಶಯ, ತತ್ವಜ್ಞಾನ ಜನನ ಶಕ್ತಿ ರಹಿತಾಃ ಕುರ್ವಿತ್ಯರ್ಥಃ। ಪ್ಲುಙ್ ಗತೌ–ಧಾ.ಸಕ. ಣಿಜಂತಃ ಕರ್ತರಿ ಲೋಟ್. ಪರ. ಮ. ಏ.। ವಿಪೂರ್ವಕತ್ವಾನ್ನಾಶನಾರ್ಥತ್ವಮ್ ॥೧೮॥

ಯಾಹಿಭ್ರಾತರ್ನಮಸ್ತು ಭ್ಯಮುತ್ಪದ್ಯ ಸ್ವ ಮಹೀತಲೇ ।
ವಿದ್ಯಾವೇದ ಪುರಾಣಾದ್ಯಾ ಭೃಶಂ ವಿಪ್ಲಾವಯ ದ್ರುತಮ್ ॥೧೮॥

ಅರ್ಥ:- ಮಾತಿನ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ - ಹೇ ಭ್ರಾತಃ = ಎಲೈ ಸಹೋದರನಾದ ಮಣಿಮಂತನೇ (ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಭ್ರಾತೃಪದ ಪ್ರಯೋಗವೆಂತ ತಿಳಿಯುವುದು) (ತ್ವಂ= ನೀನು ಭೂಮಿಂಪ್ರತಿ = ಭೂಲೋಕವನ್ನು ಕುರಿತು) ಯಾಹಿ = ಹೋಗು. ತುಭ್ಯಂ = ನಿನಗೋಸ್ಕರ ನಮಃ = ನಮಸ್ಕಾರವು. (ತ್ವಂ=ನೀನು) ಮಹೀತಲೇ = ಭೂ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ (ದ್ವಿಜಕುಲೇ = ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕುಲದಲ್ಲಿ) ಉತ್ಪದ್ಯಸ್ವ = ಜನಿಸು ವೇದ, ಪುರಾಣ, ಆದ್ಯಾಃ = ವೇದಗಳು, ಪುರಾಣಗಳು - ಇವುಗಳೇ ಮೊದಲಾಗಿವುಳ್ಳಂಥಾ ವಿದ್ಯಾಃ = ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ಭೃಶಂ = ಅತ್ಯಂತವಾಗಿ. ದ್ರುತಂ = ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ವಿ ಪ್ಲಾವಯ = ನಾಶಮಾಡು ॥೧೮॥

ವಿದ್ಯಾವಿಪ್ಲಾವನ ಪ್ರಕಾರ ಮಾಹ = ವಿದೂಷಯೇತಿ॥ ವಿಷ್ಣೋ ರ್ದೇಶತಃ ಕಾಲತೋ ಗುಣಶ್ಚ ವ್ಯಾಪ್ತಸ್ಯಹರೇಃ, ಗುಣೌನ್ ಜಗತ್ಸ್ರಷ್ಟೃತ್ವಾದೀನ್, ವಿದೂಷಯ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವ ಕಥನಾದಿನಾ ನಿಂದಯ. ಕೇವಲೋ ನಿರ್ಗುಣ ಶ್ಚೇತಿ ಶ್ರುತೇ ರಾಪಾತ ಪ್ರತೀತಾರ್ಥ ಮಾಶ್ರಿತ್ಯ ನಿರ್ಗುಣಂ ಬ್ರಹ್ಮತತ್ವಂ ಬ್ರೂಹೀತಿ ಭಾವಃ । ದುಷವೈಕೃತ್ಯೇ - ಧಾ.ಸಕ. ಣಿ.ಜಂತ್ತಃ ಕರ್ತರಿ ಲೋಟ್. ಪರ. ಮ.ಏ.। ಜೀವಾನಾಂ ಐಕ್ಯಂ ಪರಸ್ಪರಂ ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ಚಾ ಭೇದಂ, ಪ್ರತಿ ಪಾದಯ ತತ್ವಮಸೀತಿ ಶ್ರುತೇ ರಾಪಾತ ಪ್ರತೀತಿ ಮನುರುಧ್ಯಬ್ರೂಹಿ। ಪದಗತೌ - ಧಾ. ಸಕ. ಣಿ ಜಂತಃ ಕರ್ತರಿ ಲೋಟ್. ಪರ.ಮ.ಏ। ನನು ಭೀಮ ಭೀತ್ಯಾನೇದಂ ಮಯಾಕರ್ತುಂ ಶಕ್ಯಮಿತ್ಯತ ಆಹ- ಭೂಮಾವಿತಿ॥ ಭೂಮೌ ಭೂಲೋಕೇ ವೃಕೋದರಸ್ಯ ಭೀಮಸ್ಯಾ ಭಾವಾತ್, ತ್ವಂ, ಆಶಂಕಾಂಮೃತಿಶಂಕಾಂ, ಕರ್ತುಂ, ನಾರ್ಹಸಿ। ಅರ್ಹ ಪೂಜಾಯಾಂ ಯೋಗ್ಯತ್ವೇಚ - ಧಾ. ಕರ್ತರಿ ಲಟ್.ಪರ. ಮ. ಏ ॥೧೮॥

ವಿದೂಷಯ ಗುಣಾ ನ್ವಿಷ್ಣೋ ರ್ಜೀ ವೈ ಕ್ಯಂ ಪ್ರತಿ ಪಾದಯ ।
ಭೂಮೌ ವೃಕೋದರಾ ಭಾವಾನ್ನಾಶಂಕಾಂ ಕರ್ತು ಮರ್ಹಸಿ ॥೧೯॥

ಅರ್ಥ:- ವೇದನಾಶನ ಮಾಡುವ ರೀತಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ - ವಿಷ್ಣೋಃ = ವ್ಯಾಪ್ತನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಗುಣಾನ್ = ಜಗತ್ಕರ್ತೃತ್ವಾದಿ ಗುಣಗಳನ್ನು ವಿದೂಷಯ = (ಮಿಥ್ಯಾತ್ವ ವರ್ಣನಾದಿಗಳಿಂದ) ನಿಂದಿಸು. "ಕೇವಲೋ ನಿರ್ಗುಣಶ್ಚ" ಎಂಬ ಶೃತಿಯ ಆಪಾತ ಪ್ರತೀತಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ನಿರ್ಗುಣ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ತತ್ವವೆಂತ

ಪ್ರತಿಪಾದಿಸು ಎಂತ ಭಾವ. ಜೀವ, ಐಕ್ಯಂ = ಜೀವರಿಗೆ (ಪರಸ್ಪರವಾಗಿಯು ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಕೂಡ) ಅಭೇದವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಯ = ನಿರೂಪಿಸು. "ತತ್ವಮಸಿ" ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಆಧಾರದಿಂದ ಅಭೇದವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸು ಎಂತ ಭಾವ. ಭೀಮ ಸೇನ ದೇವರ ದೆಸೆಯಿಂದ ನಾನು ಭಯಪಟ್ಟವನಾದ ಕಾರಣ ನಾನೀ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಹೇಗೆ ಮಾಡುವುದೆಂದರೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. – ಭೂಮೌ = ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿ ವೃಕೋದರ, ಅಭಾವಾತ್ = ಭೀಮ ಸೇನ ದೇವರ, ಇಲ್ಲದಿರೋಣ ದರ ದೆಸೆಯಿಂದ (ತ್ವಂ = ನೀನು) ಆಶಂಕಾಂ = ಮರಣ ಭಯವನ್ನು ಕರ್ತುಂ = ಮಾಡಲು. ನಾರ್ಹಸಿ = ಅರ್ಹನಾಗಬೇಡ ॥೧೯॥

ನನ್ವಿದಾನೀಂ ಭೀಮಸ್ಯ ಭೂಮಾವಭಾವೇಽಪ್ಯ ಸ್ಮದಾರಂಭ ವಿಜ್ಞಾನೇನ ಭೂಮಿಂ ಪ್ರತ್ಯಾಗ ಮನೇ ಕಿಮ್ಮಯಾ ವಿಧೇಯ ಮಿತ್ಯತ ಆಹ– ಅಸ್ಮಾಸ್ವಿತಿ॥ ಸ್ವಸ್ಥಃ ಸ್ಥಿರ ಚಿತ್ತಃ ಸ್ವರ್ಗಸ್ಥ ಶ್ಚಾಪಿ, ಅಯಂಭೀಮಃ, ಅಸ್ಮಾಸು ಮಣಿಮತ್ತ್ರಭೃತಿಷು, ಬದ್ಧಂ ಸ್ಥಿರೀಕೃತಂ ವೈರಂ ವಿರೋಧೋ ಯೇನ ತಥೋಕ್ತಸ್ಸನ್, ಅಸ್ವಸ್ಥತಾಂ ಕದಾನು ದೈತ್ಯಾನ್ ಹನಿಷ್ಯಾಮೀತ್ಸುತ್ಕಟ ಮನಶ್ಚಾಂಚಲ್ಯಂ, ಗತೋಽಪಿ, ವಿಷ್ಣೋರ್ಹರೇಃ, ಅನುಜ್ಞಾಭಾವತಃ ಆಜ್ಞಾ ವಿರಹಾತ್, ಅಧುನಾ ಸಂಪ್ರತಿ ಭವತ್ರಯತ್ನ ಕಾಲ ಏವ, ನಾವತರತಿನ ಪ್ರಾದುರ್ಭವತಿ। ಅಧುನೇತಿ ವರ್ತಮಾನ ಕಾಲ ವಾಚ್ಯ ವ್ಯಯ ಯೋಗಾದವತರತೀತಿ ವರ್ತಮಾನ ನಿರ್ದೇಶಃ। ತೇನ ನಭವಿಷ್ಯದ್ಯರ್ಥ ಕಲಕಾರಾಭಾವ ವಿರೋಧಃ ॥೨೦॥

ಅಸ್ಮಾಸು ಬದ್ಧವೈರಃ ಸಂತ್ಸ್ವರ್ಗಸ್ಥೋಽಪ್ಯ ಸ್ವಸ್ಥತಾಂ ಗತಃ ।
ಅನುಜ್ಞಾಭಾವತೋ ವಿಷ್ಣೋ ನಾಧುನಾ ವತರತ್ಯಯಮ್ ॥೨೦॥

ಅರ್ಥ:– ಈಗ ಭೀಮಸೇನದೇವರು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂನು ನಾವು ಮಾಡುವ ವೇದ ವಿಪ್ಲಾವನವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಬಂದರೆ ನಾನೇನು ಮಾಡಬಹುದುದೆಂದರೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಸ್ವಸ್ಥಾಪಿ = ಸ್ಥಿರ ಚಿತ್ತರು ಸ್ವರ್ಗಲೋಕದಲ್ಲಿರುವವರು ಆದರೂನು ಅಯಂ = ಈ ಭೀಮ ಸೇನ ದೇವರು ಅಸ್ಮಾಸು = (ದೈತ್ಯರಾದ) ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಬದ್ಧ, ವೈರಃ (ಸನ್) = ಸ್ಥಿರೀಕೃತವಾದ, ದ್ವೇಷವುಳ್ಳವರಾಗಿ ಅಸ್ವಸ್ಥತಾಂ = (ಯಾವಾಗ ದೈತ್ಯ ಸಂಹಾರವನ್ನು ನಾನು ಮಾಡುವೆನೆಂತ ಅಧಿಕವಾದ) ಚಪಲಚಿತ್ತ ತ್ವ ವನ್ನು ಗತೋಽಪಿ = ಹೊಂದಿದವರಾದರೂನು ವಿಷ್ಣೋಃ = ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಅನುಜ್ಞಾ, ಅಭಾವತಃ =

ಅಪ್ಪಣೆಯು ಇಲ್ಲದಿ ರೋಣದರ ದೆಸೆಯಿಂದ ಅ ಧುನಾ = ಈಗ ನಾವತರತಿ = ಅವತರಿಸುವುದಿಲ್ಲ ॥೨೦॥

ಜನ್ಮಾನಂತರಂ ಸಂನ್ಯಾಸ ಗ್ರಹಣಾನ್ವೇಷಣೇಯರ್ಾನ್ ಜನಾನಾಹ ವಂಶ್ಯಾ ಇತಿ॥ ಸನಕಾದೀನಾಂ, ವಂಶ್ಯಾಃ ಸಂನ್ಯಾಸ ಗ್ರಹಣೇನ ವಿದ್ಯಾ ಗ್ರಹಣೇನ ಚ ವಂಶೇಭವಾಃ, ಏಕ ದಂಡಿನಃ ತ್ರಿದಂಡಾಶ್ಚ, ತೇಷಾಂ ಸನಕಾದೀನಾ ಮನುವ್ರತಾಃ ಅನುಸಾರಿಣಃ, ಯತಯ ಸಂನ್ಯಾಸಿನಃ ಅಧುನಾ, ಭುವಿ ವರ್ತಂತೇ ಸಂತಿ। ವೃತುವರ್ತನೆ – ಧಾ. ಅ.ಕ.ಕರ್ತರಿ ಲಟ್.ಪರ.ಪ್ರ.ಬ ॥೨೧॥

ವಂಶ್ಯಾಸ್ತು ಸನಕಾದೀನಾಮಧುನಾಯತ ಯೋ ಭುವಿ ।
ಏಕದಂಡಾ ಸ್ತ್ರಿದಂಡಾ ಶ್ಚ ವರ್ತಂತೇ ತದನುವ್ರತಾಃ ॥೨೧॥

ಅರ್ಥ:- ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಮೇಲೆ ಯಾರ ಕಡೆಯಿಂದ ಸನ್ಯಾಸವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಬೇಕಾದ್ದುದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಸನಕ, ಆದೀನಾಂ = ಸನಕರು, ಮೊದಲಾಗಿವುಳ್ಳವರ ವಂಶ್ಯಾಃ = (ಸನ್ಯಾಸ ಪರಂಪೆರೆಯಲ್ಲಿಯು ವಿದ್ಯಾಪರಂ ಪರೆಯಲ್ಲಿಯು) ವಂಶಸ್ಥರಾದ ಏಕದಂಡಾಃ = ಒಂದು ದಂಡವುಳ್ಳವರಾದ ತ್ರಿದಂಡಶ್ಚ = ಮೂರು ದಂಡಗಳುವುಳ್ಳವರೂನು ಆದ ತತ್, ಅನುವ್ರತಾಃ = ಆಸನಕಾದಿಗಳಗೆ, ಅನುಸರಿಸಿದವರಾದ ಯತಯಃ = ಸನ್ಯಾಸಿಗಳು ಅದ್ಯ = ಈಗ ಭುವಿ = ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ವರ್ತಂತೇ = ಇದ್ದಾರೆ.

ಪರತೀರ್ಥೇತಿ॥ ತತ್ರ ತೇಷು ಸಂನ್ಯಾಸಿಷು ಮಧ್ಯೇ, ಏಕೋಮುಖ್ಯಃ ಮಹತ್ ಅಧಿಕಂ ತಪೋಯಸ್ಯ ಸತಥೋಕ್ತಃ, ಮಹಾತ್ಮಾ ಇತಿ ಪಾಠೇ ಅತಿಶಯೇನ ಮಹಾ ನಿತ್ಯರ್ಥಃ। ಪರತೀರ್ಥ ಇತ್ಯಭಿಧಾ ನಾಮಯಸ್ಯ ಸಃ, ಯತಿ ಸಂನ್ಯಾಸೀ, ಅಸ್ತೀ ತಿಶೇಷಃ। ತಂಪರ ತೀರ್ಥಂ, ಆಶ್ರಿತ್ಯ, ತಚ್ಛಿಷ್ಯೋಭೂತ್ವೇತ್ಯರ್ಥಃ। ಪ್ರವರ್ತಸ್ವ ವೇದ ವಿಪ್ಲವನಾದೌ ಪ್ರವೃತ್ತೋಭವ। ವೃತುವರ್ತನೇ – ಧಾ. ಲೋಟ್. ಆತ್ಮ. ಮ. ಏ.। ತತ ಸ್ತಚ್ಛಿಷ್ಯತ್ವಾತ್, ತ್ವಂ ಜನ್ಯೈಃ, ಸಂಭಾವ್ಯಸೇ ಮಾನ್ಯಸೇ। ಭೂಪ್ರಾಪ್ತೌ– ಧಾ. ಣಿಜಂತಃ. ಕರ್ಮಣಿ ಲಟ್. ಮ. ಏ.। ಸಂಪೂರಕತ್ವಾನ್ನಾ ನಾರ್ಥಕಲಾ॥

ಪರತೀರ್ಥಾಭಿದಸ್ತತ್ರ ಯತಿರೇಕೋ ಮಹಾತಪಾಃ ।
ತಮಾಶ್ರಿತ್ಯ ಪ್ರವರ್ತಸ್ವ ತತಃ ಸಂಭಾವ್ಯಸೇ ಜನ್ಯೈಃ ॥೨೨॥

ಅರ್ಥ:- ತತ್ರ = ಆ ಸನ್ಯಾಸಿಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಏಕಃ = ಮುಖ್ಯರಾದ ಮಹಾ, ತಪಾಃ = ಅಧಿಕವಾದ ತಪಸ್ಸುವುಳ್ಳಂಥಾ. ಪರತೀರ್ಥ, ಅಭಿದಃ = ಪರತೀರ್ಥರೆಂತ, ಹೆಸರುಳ್ಳ ಯತಿಃ = ಸನ್ಯಾಸಿಗಳು (ಅಸ್ತಿ = ಇದ್ದಾರೆ, ತ್ವಂ = ನೀನು) ತಂ = ಆ ಪರತೀರ್ಥರನ್ನು ಆಶ್ರಿತ್ಯ = ಅವಲಂಬಿಸಿ (ಅವರ ಶಿಷ್ಯನಾಗಿ ಎಂತ ಭಾವ) ಪ್ರವರ್ತಸ್ವ = (ವೇದವಿಪ್ಲಾವನಾರ್ಥವಾಗಿ) ಪ್ರವರ್ತಿಸು. ತತಃ = ಆ ಪರತೀರ್ಥರಿಗೆ ಶಿಷ್ಯನಾಗೋಣದರ ದೆಸೆಯಿಂದ ಜನ್ಯೈಃ = ಜನರಿಂದ ಸಂಭಾವ್ಯಸೇ = ಗೌರವಿಸಲ್ಪಡುತ್ತೀ ॥೨೨॥

ಸಂನ್ಯಾಸಾ ನಂತರ ಕಾರ್ಯಮಾಹ - ವೇದಾಂತೇತಿ॥ ಹೇಮಣಿಮನ್‌ತ್ವಂ, ವೇದಾನಾಮಂತೋ ನಿರ್ಣಯೋ ಯೇಭ್ಯ ಸ್ತಾನಿ ಚತಾನಿ ಸೂತ್ರಾಣಿ ಬ್ರಹ್ಮ ಸೂತ್ರಾಣಿ ಚತ್ಯೈಃ, ಯದ್ವಾ-ವೇದಾಂತಾ ಉಪನಿಷದಶ್ಚ, ಸೂತ್ರಾಣಿ ಚತ್ಯೈಃ, ಏಕೋ ಭೇದರಹಿತ ಆತ್ಮಾ ಸದ್ರೂಪಃ ಏಕಾತ್ಮಾ ತಸ್ಯ ಭಾವ ಐಕಾತ್ಮ್ಯ ಮಾತ್ಮೈಕತ್ವ ಮಿತ್ಯರ್ಥಃ। ತದ್ಗೋಚರೋ ವಿಷಯೋಯ ಸ್ಯತತ್। ಏಕಾತ್ಮ ಗೋಚರ ಇತಿ ಪಾಠೇ ಏಕೋ ಭೇದ ವರ್ಜಿತ ಆತ್ಮಾ ಸದ್ರೂಪಃ ಗೋಚರೋ ವಿಷಯೋ ಯಸ್ಯತದಿತ್ಯರ್ಥಃ। ಅಸ್ಮಾಕಂ ದೈತ್ಯಾನಾಂ, ಮತಂ, ವಿತತ್ಯ ವಿಸ್ತಾರ್ಯ ಆತ್ಮೈಕತ್ವ ಪರತಯಾ ಉಪನಿಷದಸ್ಸೂತ್ರಾಣಿ ಚ ಯೋಜಯ ದ್ಭಾಷ್ಯಂ ವಿಧಾಯೇತಿ ಭಾವಃ। ಸಕಲಾನ್ ಸಮಸ್ತಾನ್, ವೇದಾನ್ ದ್ವಾಸುಪರ್ಣೇತ್ಯಾದೀನ್, ಅತತ್ವ ಮಯಥಾವಸ್ಥಿತಂ ಮಿಥ್ಯಾಭೂತ ಮಾವೇದಯಂತೀತ್ಯ ತತ್ವಾವೇದಕಾಸ್ತಾನ್, ವದಬ್ರೂಹಿ। ಕುರ್ವಿತಿ ಪಾಠೇ ತಥಾ ಪ್ರತಿಭಾ ಸಮಾನಾನ್ ತಾನ್ ಕುರ್ವಿತಿ ಭಾವಃ ॥೨೩॥

ವೇದಾಂತ ಸೂತ್ರೈರ ಸ್ಮಾಕಂ ಮತ ಮೈಕಾತ್ಮ್ಯ ಗೋಚರಮ್ ।
ವಿತತ್ಯ ಸಕಲಾನ್ವೇದಾ ನತತ್ವಾ ವೇದ ಕಾನ್ವದ ॥೨೩॥

ಅರ್ಥ:- ಸನ್ಯಾಸಾನಂತರದಲ್ಲಿ ಮಾಡತಕ್ಕ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. - (ಹೇಮಣಿಮನ್ = ಎಲೈ ಮಣಿಮಂತನೇ ತ್ವಂ = ನೀನು) ವೇದಾಂತ ಸೂತ್ರೈಃ = ವೇದಗಳಿಗೆ ನಿರ್ಣಯವುಳ್ಳಂಥಾ, ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಗಳಿಂದ ಅಥವಾ - ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು, ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಗಳು ಇವುಗಳಿಂದ ಐಕಾತ್ಮ್ಯ, ಗೋಚರಂ = ಏಕಾತ್ಮತ್ವವೇ (ಜೀವ ಬ್ರಹ್ಮಾಭೇದವೇ) ವಿಷಯವಾಗಿವುಳ್ಳಂಥಾ ಅಸ್ಮಾಕಂ = ನಮ್ಮಗಳ ಮತಂ = ಮತವನ್ನು ವಿತತ್ಯ = ವಿಸ್ತರಿಸಿ (ಐಕ್ಯ ಪರವಾಗಿ ಸೂತ್ರೋಪ ನಿಷತ್ತುಗಳನ್ನು ಯೋಜಿಸುವ ಭಾಷ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಎಂತ ಭಾವ) ಸಕಲಾನ್ = ಸಮಸ್ತಗಳಾದ ವೇದಾನ್

= (ದ್ವಾಸುಪರ್ಣೇತ್ಯಾದಿ) ವೇದಗಳನ್ನು ಅತತ್ವ, ಆವೇದಕಾನ್ = ಅಯಥಾಸ್ಥಿತವನ್ನು (ಮಿಥ್ಯಾಭೂತವನ್ನು) ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವಂಥವುಗಳನ್ನಾಗಿ ವದ = ಹೇಳು ॥೨೩॥

ನನುಸಿದ್ಧ ಮವ್ಯೈಕಾತ್ಮ್ಯಪರತ್ವಂ ಸೂತ್ರೋಪನಿಷದಾಮ್, ಯದರ್ಥಂ ಮಯಾ ಪ್ರಯತಿತವ್ಯಮಿತ್ಯತೋ ಸೀದಂ ಸೂತ್ರೋಪನಿಷತ್ತಾತ್ಪರ್ಯ ವಿಷಯ ಇತ್ಯಾಹ – ಜೀವೇಭ್ಯ ಇತಿ॥ ಜೀವೇಭ್ಯಃ ದುಃಖಾಜ್ಞಾನಾದಿಯುಕ್ತೇಭ್ಯಶ್ಚೇತನೇಭ್ಯಃ, ಅನ್ಯೋಽಭಿನ್ನಃ, ಸಸ್ಟೃತ್ವಂ ಜಗದುತ್ಪಾದಕತ್ವ ಮಾದಿರ್ಯೇಷಾಂ ಪಾತೃತ್ವಾದೀನಾಂತೇತಥೋಕ್ತಾಃ ಗುಣಾ ಏವಾತ್ಮಾ ಸ್ವರೂಪಂ ಯಸ್ಯಸಃ, ಹರಿರ್ವಿಷ್ಣುಃ, ಬ್ರಹ್ಮಾ ಇತ್ಯೇವಂ ವೇದಾಂತಾನಾಮುಪ ನಿಷಾದಾಂ ಸೂತ್ರಾಣಾಂ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಾಣಾಂಚ ಹೃದಯ ಮಭಿಪ್ರಾಯಂಚ ತಿರಸ್ಕುರು ಆಚ್ಛಾದಯ। ದುಕೃಞ್ ಕರಣೇ – ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿ ಲೋಟ್. ಪರ. ಮ. ಏ. ॥೨೪॥

ಜೀವೇ ಭ್ಯೋಽನ್ಯೋಽಹರಿರ್ಬ್ರಹ್ಮ ಸ್ರಷ್ಟೃತ್ವಾದಿ ಗುಣಾತ್ಮಕಃತಃ ।
ಇತಿ ವೇದಾಂತ ಸೂತ್ರಾಣಾಂ ಹೃದಯಂಚ ತಿರಸ್ಕುರು ॥೨೪॥

ಅರ್ಥ:– ಸೂತ್ರಗಳಗೂ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಗೂನು ಐಕ್ಯಪರತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗಿಯೇ ಇರುವಾಗ ನಾನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದೇಕೆ ಎಂದರೆ ಐಕ್ಯವು ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಸೂತ್ರಾರ್ಥವಲ್ಲವೆಂತ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. – ಜೀವೇಭ್ಯಃ = ಜೀವರ ದೆಸೆಯಿಂದ ಅನ್ಯಃ = ಭಿನ್ನನಾದ ಸ್ರಷ್ಟೃತ್ವ, ಆದಿ, ಗುಣ, ಆತ್ಮಕಃ = ಜಗತ್ಕರ್ತೃ ತ್ವವು ಮೊದಲಾಗಿವುಳ್ಳ, ಗುಣಗಳೇ, ಸ್ವರೂಪವಾಗಿವುಳ್ಳಂಥಾ ಹರಿಃ = ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವು ಬ್ರಹ್ಮಾ = ಬ್ರಹ್ಮನು. ಇತಿ = ಹೀಗೆಂತೆಂಬುವುದದಾದ ವೇದಾಂತ, ಸೂತ್ರಾಣಾಂ = ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು, ಸೂತ್ರಗಳು – ಇವುಗಳ ಹೃದಯಂಚ = ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಕೂಡ ತಿರಸ್ಕುರು = ಆಚ್ಛಾದನ ಮಾಡು ॥೨೪॥

ಏವಂ ವಿರುದ್ಧಾರ್ಥ ಪ್ರತಿ ಪಾದಕಾ ಮತ್ಕೃತಾ ಗ್ರಂಥಾಃ ಕಥಂ ಸಜ್ಜನ ಗ್ರಾಹ್ಯೋ ಭವೇಯು ರಿತ್ಯತ ಆಹ – ಅಸ್ಮದಿತಿ॥ ಸಾಂಖ್ಯಂ ಶುದ್ಧಾತ್ಮ ತತ್ವ ಜ್ಞಾನಂ ಯೋಗೋ ಭಗವನ್ನಿಷ್ಠಾಚ ಏಷಾಂ ಸ್ತ ಇತಿ ತಥೋಕ್ತಾಃ, ಸಜ್ಜನಾಃ, ಅಸ್ಮಾಕ ಮಸುರಾಣಾಮಾವೇಶ ಸ್ಯ ಅಂತಃ ಪ್ರವೇಶ್ಯ ಬಲತ ಸ್ಸಾಮರ್ಥ್ಯಾತ್, ಅಸುರಾವೇಶ ಬಲತ ಇತಿಪಾಠಃ। ಕಲೇಃ ಕಾಲಸ್ಯ, ಶಕ್ತ್ಯಾಚ, ಪೀಡಿತಾಬಾಧಿತಾ ಸ್ಸಂತಃ, ಮತಿನಃ ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನಾದಿ ದೋಷಯುಕ್ತ ಆತ್ಮಾಮನೋ ಯೇಷಾಂತೇ ತಾದೃಶಾಃ, ಭವಂತಿ ಭವಿಷ್ಯಂತಿ। ವರ್ತಮಾನ ಸಾಮಿಪ್ಯಾದ್ವರ್ತ ಮಾನವದ್ವ್ಯಪದೇಶಃ ॥೨೫॥

ಅಸ್ಮಾದಾವೇಶ ಬಲತಃ ಕಲೇಶ್ಯಕ್ತ್ಯಾಚ ಪೀಡಿತಾಃ ।
ಭವಂತಿ ಮಲಿನಾತ್ಮಾನ ಸ್ಸಜ್ಜನಾ ಸ್ಸಾಂಖ್ಯಯೋಗಿನಃ ।।೨೫।।

ಅರ್ಥ:- ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ವಿರುದ್ಧಾರ್ಥ ಪ್ರತಿ ಪಾದಕಗಳಾದ ನನ್ನಿಂದ ಕೃತಗಳಾದ ಗ್ರಂಥಗಳು ಹೇಗೆ ಸಜ್ಜನರಿಂದ ಗ್ರಾಹ್ಯಗಳಾಗುತ್ತವೆಂತೆಂದರೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. - ಸಾಂಖ್ಯ, ಯೋಗಿ ನಃ = ಶುದ್ಧಾ ತ್ಮ ತತ್ವ ಜ್ಞಾನವು, ಭಗವ ನ್ನಿಷ್ಠೆಯು - ಇವುಗಳು ವುಳ್ಳವರಾದ ಸಜ್ಜನಾಃ = ಯೋಗ್ಯ ಜನರು ಅಸ್ಮತ್, ಆವೇಶ, ಬಲತಃ = ನಮ್ಮಗಳ, ಆವೇಶದ, ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ದೆಸೆಯಿಂದ ಕಲೇಃ = ಕಲಿ ಕಾಲದ ಶಕ್ತ್ಯಾಚ = ಸಾಮ ರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಲೂನು ಪೀಡಿತಾಃ (ಸಂತಃ) = ಬಾಧಿತರಾಗಿ ಮಲಿನ ಆತ್ಮಾನಃ = ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನಾದಿ ದೋಷ ಯುಕ್ತವಾದ ಮನಸ್ಸುವುಳ್ಳವರು ಭವಂತಿ = ಆಗುವರು ।।೨೫।।

ಮಿಥ್ಯಾವಾದಮಿತಿ।। ತತೋಮನೋಮಾಲಿನ್ಯಾತ್, ತೇಸಜ್ಜನಾ ಅಪಿ, ಕೇಚಿತ್, ಮಿಥ್ಯಾವಾದಂ ವಿಶ್ವಂ ಮಿಥ್ಯೇತಿ ವಾದೋ ಯಸ್ಮಿನ್ ಸ್ತಚ್ಛಾಸ್ತ್ರಂ, ಶ್ರದ್ಧದತೇ ವಿಶ್ವಸಂತಿ। ಡುದಾಞ್ ಧಾರಣಾಪೋಷಣಾಯೋಃ- ಧಾ. ಸಕ. ಕರ್ತರಿ ಲಟ್. ಆತ್ಮ. ಪ್ರ.ಬ. । ಪರೇ ಅಸುರಾವೇಶವಶೀಕೃತೇಭ್ಯೋ ಭಿನ್ನಾಸ್ತದ್ವಾದ ನಿರಾಕರಣಾ ಸಮರ್ಥಾಃ, ಮಿಥ್ಯಾವಾದಂ, ಉದಾಸತೇ ಉಪೇಕ್ಷಂತೇ। ಉತ್ಪೂರ್ವಕಾ ದಾಸ ಉಪವೇಶನೇ- ಇತ್ಯತ ಆತ್ಮನೇ ಪದೇ ಪ್ರಥಮ ಪುರುಷ ಬಹುವಚನಮ್। ಕಶ್ಚಿದೇವಶಕ್ತಿಮಾನ್ ಪಂಡಿತಃ, ಮಿಥ್ಯಾ ವಾದಂ, ನಿರಾಕರ್ತುಂ ಸರ್ವಸ್ಯಮಿ ಥ್ಯಾತ್ವೇಶ್ರು ತ್ಯರ್ಥತ ಯಾಂಗೀಕೃತೇ ಸರ್ವಾಂತಃ ಪಾತಿನೋ ಗುರುಶಿಷ್ಯ ಭಾವೋಪಾಸ್ಯೋಪಾಸಕ ಭಾವಾದೇರ್ಮಿಥ್ಯಾತ್ವಾ ಪತ್ಯಾ ವೇದಾಂತ ಶ್ರವಣಾದ್ಯ ಭಾವ ಪ್ರಸಂಗ ಇತ್ಯಾದಿರೂಪೇಣ ದೂಷಯಿತುಂ, ಸಮೀಹತೇ ಯತತೇ। ಈಹ ಚೇಷ್ಟಾಯಾಂ - ಧಾ. ಕರ್ತರಿ ಲಟ್. ಆತ್ಮ. ಪ್ರ. ಏ.। "ಕೇಚಿಚ್ಛ್ರದ್ದಧಿರೇಪರೇ। ಉದಾಸತೇ ನಿರಾಕರ್ತುಂ ಕೇಚಿದೇವ ಸಮೀಹತೇ" ಇತಿ ಪಾಠಸ್ತು ಲೇಖಕ ದೋಷಾದಿ ನಿಬಂಧನಃ ಪ್ರಾಚೀನ ಕೋಶೇಷ್ವದರ್ಶನಾತ್ ಅಸಂಗ ತತ್ವಾಚ್ಚೋಪೇಕ್ಷ್ಯಃ ।।೨೬।।

ಮಿಥ್ಯಾವಾದಂ ತತಸ್ತೇಽಪಿ ಕೇಚಿಚ್ಛ್ರದ್ದಧಿರೇ ಪರೇ।
ಉದಾಸತೇ ನಿರಾಕರ್ತುಂ ಕಶ್ಚಿದೇವ ಸಮೀಹತೇ ।।೨೬।।

ಅರ್ಥ:- ತತಃ ಆ (ಮನಸ್ಸು ದೋಷಯುಕ್ತವಾಗುವ) ಕಾರಣದ ದೆಸೆಯಿಂದ ತೇಪಿ = ಆ ಸಜ್ಜನರು ಕೂಡ ಕೇಚಿತ್ = ಕೆಲವರು ಮಿಥ್ಯಾ, ವಾದಂ = (ಸರ್ವವು) ಮಿಥ್ಯಾ ಭೂತವೆಂತೆಂದು, ವಾದ ವುಳ್ಳ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಶ್ರದ್ದಥತೇ = ವಿಶ್ವಾಸ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಪರೇ = (ಅಸುರಾವೇಶ ಬಲದಿಂದ ದುಷ್ಟ ಮನಸ್ಕರಾದವರಾಗಿ ಮಿಥ್ಯಾವಾದ ನಿರಾಕರಣದಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿರ ಹಿತರಾದ) ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಜನರು ಮಿಥ್ಯಾ, ವಾದಂ (ಜಗತ್ತು) ಮಿಥ್ಯಾ ಭೂತವೆಂದು, ವಾದವುಳ್ಳ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಉದಾಸತೇ = ಉಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಶ್ಚಿದೇವ = (ಸಮರ್ಥನಾದ) ಒಬ್ಬಾನೊಬ್ಬನೇವೆ ಮಿಥ್ಯಾವಾದಂ = ಮಿಥ್ಯಾವಾದವನ್ನು ನಿರಾಕರ್ತುಂ = ನಿರಾಕರಿಸುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಸಮೀ ಹತೇ = ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ॥೨೬॥

ನನ್ವಸಹಾಯಸ್ಯಮಮ ಕಥಮಿದಂ ಕಾರ್ಯಂ ಸುಕರಸ್ಯಾದಿತ್ಯತ ಆಹ- ಅಭಿಪ್ರಾಯಾದಿತಿ॥ ಅಸ್ಮಾಕಂಜನಾಃ ದೈತ್ಯಾಃ, ಕೇಚತ್ಕತಿಪಯೇ, ಅಭಿಪ್ರಾಯಾತ್ ವೇದವಿದ್ಯೋತ್ಸಾದ ನಾಭಿಪ್ರಾಯಾತ್, ಕರ್ಮತಃ ಜನ್ಮಾಂತರ ಪ್ರಾಪಕ ಕರ್ಮ ವಶಾದ್ವಾ, ಭುವಿ ಭೂಮೌ, ಜಾತಾ ಉತ್ಪನ್ನಾಃ ಸಂತಿ । ಅನ್ಯೇ ಜನಿಷ್ಯಂತಿ, ತ್ವಜನ್ಮಾ ನಂತರ ಮಿತಿ ಶೇಷಃ । ಅಂತಃ, ತ್ವಂ, ನಿಸ್ಸಹಾಯ್ಯ ರಹಿತಃ, ನಜಾಯಸೇ ನಭವಸಿ। ಜನಿಪ್ರಾದುರ್ಭಾವೇ- ಧಾ. ಅಕ. ಕರ್ತಂ (ಜನಿಷ್ಯಂತಿ) ಲೃಟ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಬ (ಜಾಯಸೇ) ಲಟ್. ಆತ್ಮಮ.ಏ ॥೨೭॥

ಅಭಿಪ್ರಾಯಾತ್ಕರ್ಮತೋವಾ ಕೇಚಿದಸ್ಮಜ್ಜನಾ ಭುವಿ ।
ಜಾತಾ ಅನ್ಯೇ ಜನಿಷ್ಯಂತಿ ನಿಸ್ಸಹಾಯೋ ನಜಾಯಸೇ ॥೨೭॥

ಅರ್ಥ:- ಅಸಹಾಯನಾಗಿ ನಾನೀಕಾರ್ಯವನ್ನು ಹೇಗೆ ಮಾಡಬಹುದೆಂದರೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ - ಅಸ್ಮತ್, ಜನಾಃ = ನಮ್ಮ ಜನರು ಕೇಚಿತ್ = ಕೆಲವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಾತ್ = (ವೇದವಿದ್ಯೋತ್ಸಾದನ ವಿಷಯಕವಾದ) ಅಭಿಪ್ರಾಯದ ದೆಸೆಯಿಂದ ಕರ್ಮತೋವಾ = (ಜನ್ಮಾಂತರ ಪ್ರಾಪಕವಾದ) ಕರ್ಮದ ದೆಸೆಯಿಂದಲಾದರೂನು ಭುವಿ = ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಜಾತಾಃ = ಹುಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಅನ್ಯೇ = ಉಳಿದವರು (ತ್ವಜ್ಜನ್ಮಾಂತರಂ = ನಿನ್ನ ಹುಟ್ಟೋಣದರ ಅನಂತರದಲ್ಲಿ) ಜನಿಷ್ಯಂತಿ = ಉದ್ಭವಿಸುವರು । ಆದ ಕಾರಣದ ದೆಸೆಯಿಂದ ತ್ವಂ = ನೀನು) ನಿಸ್ಸಹಾಯಃ = ಸಹಾಯರಹಿತನು ನಜಾಯಸೇ = ಆಗುವುದಿಲ್ಲ ॥೨೭॥

ಇತೀತಿ॥ ಇತ್ಯೇವಂ, ದೈತ್ಯೈಃ ಕಲ್ಯಾದಿಭಿಃ, ಸಮಾದಿಷ್ಟ ಆಜ್ಞಪ್ತಃ, ಮಣಿಮಾನ್, ಭೀಮಸ್ಯವೃಕೋದರಸ್ಯ ಭೀಮತಾಂ ಭಯಂಕರ ತಾಂ ಮನಸಾ, ಶಂಕಮನೋಽಪಿ ಭುವಿಭೂಮೌ, ಉತ್ಪತ್ತುಂ, ಮನಃ, ದಧೇ, ಭುವ್ಯುತ್ಪತ್ತು ಮನುಮೇನ ಇತಿಭಾವಃ। ಡು ಧಾಞ್ ಧಾರಣ ಪೋಷಣಯೋಃ ಧಾ.ಸಕ.ಕರ್ತರಿ ಲಟ್. ಆತ್ಮ. ಪ್ರ.ಏ. ॥೨೮॥

ಇತಿ ದೈತ್ಯೈಸ್ಸಮಾದಿಷ್ಟೋ ಮಣಿಮಾನ್ಭೀಮ ಭೀಮತಾಮ್ ।
ಮನಸಾ ಶಂಕ ಮಾನೋಽಪಿ ಭುವ್ಯುತ್ಪತ್ತುಂ ಮನೋದಧೇ ॥೨೮॥

ಅರ್ಥ:– ಇತಿ = ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ದೈತ್ಯೈಃ = (ಕಲ್ಯಾದಿ) ದೈತ್ಯರಿಂದ ಸಮಾದಿಷ್ಟಃ = ಆಜ್ಞಪ್ತನಾದ ಮಣಿಮಾನ್ = ಮಣಿಮಂತನು ಭೀಮ, ಭೀಮತಾಂ = ಭೀಮಸೇನ ದೇವರ, ಭಯಂಕರತ್ವವನ್ನು ಮನಸಾ = ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಶಂಕಮಾನೋಪಿ = ಶಂಕಿಸುವವನಾಗಿದ್ದರೂನು ಭುವಿ = ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತುಂ = ಜನಿಸುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಮನಃ = ಮನಸ್ಸನ್ನು ದಧೇ = ಧರಿಸಿದನು, ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡನೆಂತ ಭಾವ ॥ ೨೮॥

ಕಥಾಂತರ ಮಾಹ– ತದಿತಿ। ತತ್ಕಾಲೇ ಮಣಿ ಮದುತ್ಪತ್ತಿ ನಿರ್ಣಯ ಕಾಲೇ, ಸಕಲಾ, ಮಹೀ ಭೂಮಿಃ, ಶಾಕ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರೇಣ ಬೌದ್ಧ ಶಾಸ್ತ್ರೇಣ, ವಿಸ್ತೃತಾ ವ್ಯಾಪ್ತಾಽಭೂತ್। ಪ್ರಸೃತೇತ್ಯಪಿ ಪಾಠಃ। ತತೋಬೌದ್ಧಶಾಸ್ತ್ರಾತ್, ವೈದಿಕಾ ವೇದೋಕ್ತಾ ಆಶ್ರಮಾ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದಯೋ ಧರ್ಮಾಗುರುಕುಲ ವಾಸಾಗ್ನಿ ಹೋತ್ರ ವನವಾಸ ಪ್ರಣವ ಜಪಾದಯಶ್ಚ ಆದಯೋಽಯಸ್ಯ ತಸ್ಯ ಧರ್ಮಜ್ಞಾನಾದೇಃ, ಪರಾಭೂತಿ ಸ್ತಿರಸ್ಕಾರಃ, ಅಭೂತ್ ॥೨೯॥

ತತ್ಕಾಲೇ ಶಾಕ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರೇಣ ವಿಸ್ತೃತಾ ಸಕಲಾ ಮಹೀ।
ವೈದಿಕಾಶ್ರಮ ಧರ್ಮಾದೇಃ ಪರಾಭೂತಿರಭೂತ್ತತಃ ॥೨೯॥

ಅರ್ಥ:– ಕಥಾಂತರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ತತ್, ಕಾಲೇ = ಆ (ಮಣಿಮಂತನು ಉದ್ಭವಿಸಲು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದ) ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಕಲಾ = ಸಮಸ್ತವಾದ ಮಹೀ = ಭೂಮಿಯು ಶಾಕ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರೇಣ = ಬೌದ್ಧಶಾಸ್ತ್ರದಿಂದ ವಿಸ್ತೃತಾ = ವ್ಯಾಪ್ತವು ಅಭೂತ್ = ಆಯಿತು । ತತಃ = ಬೌದ್ಧ ಶಾಸ್ತ್ರದ ದೆಸೆಯಿಂದ, ವೈದಿಕ, ಆಶ್ರಮ, ಧರ್ಮ, ಆದೇಃ = ವೇದೋಕ್ತಗಳಾದ (ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಾದಿ) ಆಶ್ರಮಗಳು

(ಗುರುಕುಲವಾಸಾದ್ಯಾಶ್ರಮ) ಧರ್ಮಗಳು - ಇವುಗಳು ಮೊದಲಾಗಿವುಳ್ಳುದಕ್ಕೆ ಪರಾಭೂತಿಃ = ತಿರಸ್ಕಾರವು ಅಭೂತ್ = ಆಯಿತು ॥೨೯॥

ಪರಾಭೂತ ಪ್ರಕಾರ ಮಾಹ- ಇಂದ್ರಜಾಲೈ ರಿತಿ॥ ಸೌಗತಾ ಬೌದ್ಧಾಃ, ಪ್ರಭುಂತ ದ್ದೇಶಾಧಿಪಂ, ರಾಜಾನಂ, ಇಂದ್ರಜಾಲೈ ರವಿದ್ಯಮಾನ ವಸ್ತುಪ್ರದರ್ಶನಾದಿಭಿರ್ವೋಃಹಕ್ತ್ರೈಃ, ವಶೀಕೃತ್ಯ, ಶೂನ್ಯಂ, ತತ್ವಮನೋರೋಪಿತಂವಸ್ತು, ಇತಿ, ಸಂಶ್ರಾವ್ಯ ಉಪದಿಶ್ಯಚ, ತೇನ ರಾಜ್ಞಾಪ್ರಯೋಜಕಕರ್ತ್ರಾ, ಸತಸ್ಸಜ್ಜನಾನ್, ಉದಸಾದಯನ್ ಉತ್ಸಾದಿತ ವಂತಃ। ಸೌಗತಃ ಪ್ರಭುರಿತಿ ಪಾಠೇ ಪ್ರಭು ಸ್ಸಮರ್ಥಃ ಸೌಗತಃ ಬೌದ್ಧಾಚಾರ್ಯ ಸ್ಸತಸ್ಸಜ್ಜನಾನುದ ಸಾದಯದಿತಿ ವ್ಯಾಖ್ಯೇಯಮ್। ಸೌಗತ ಮಿತಿ ಪಾಠೇತು ರಾಜ ವಿಶೇಷಣ ಮಿದಮ್ ॥ ಸುಗತ ದೇಶಾಧಿಪ ಮಿತ್ಯರ್ಥಃ ॥೩೦॥

ಇಂದ್ರ ಜಾಲೈರ್ವಶೀಕೃತ್ಯ ರಾಜಾನಂ ಸೌಗತಾಃ ಪ್ರಭುಮ್ ।
ಶೂನ್ಯಂ ತತ್ವಂಚ ಸಂಶ್ರಾವ್ಯ ಸತಸ್ತೇನೋದಸಾದಯನ್ ॥೩೦॥

ಅರ್ಥ:- ತಿರಸ್ಕಾರ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಸೌಗತಾಃ = ಬೌದ್ಧರು ಪ್ರಭುಂ = (ಆ ದೇಶಕ್ಕೆ) ಅಧಿಪತಿಯಾದ ರಾಜಾನಂ = ಅರಸನನ್ನು ಇಂದ್ರಜಾಲೈಃ = ಇಂದ್ರಜಾಲವಿ ದ್ಯೆಗಳಿಂದ ವಶೀಕೃತ್ಯ = ಸ್ವಾಧೀನ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಶೂನ್ಯಂ = ಶೂನ್ಯವೇ ತತ್ವಂ = ಅನಾರೋಪಿತ ವಸ್ತುವು (ಇತಿ=ಹೀಗೆಂತೆಂದು) ಸಂಶ್ರಾವ್ಯಚ = ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿಯೂನು ತೇನ = ಆರಾಜನಿಂದ ಸತಃ = ಸಜ್ಜನರನ್ನು ಉದಸಾದಯನ್ = ಉತ್ಸಾದನಮಾಡಿಸಿದರು (ಬಾಧಿಸಿ ಧರ್ಮಭ್ರಷ್ಟರನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದರೆಂತ ಭಾವ ॥೩೦॥

ಬೌದ್ಧೋತ್ಸಾದ ನಂವಕ್ತುಮುಪೋದ್ಘಾತ ತಯಾ ಕಥಾಂತರ ಮಾಹಿ ತತ ಇತಿ॥ ತತಃ ಅನಂತರಂ, ಗೋವಿಂದ ಇತಿ ನಾಮ ಯಸ್ಯ ಸಃ, ವಿದ್ಯಾಸು ವೇದಾದಿಷು ವಿಶಾರದಃ ಪಂಡಿತಃ, ದ್ವಿಜೋ ವಿಪ್ರಃ, ಅಭೂತ್। ಸಗೋವಿಂದಃ ಚತುರ್ವರ್ಣೇಷು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಕ್ಷತ್ರಿಯ, ವೈಶ್ಯ, ಶೂದ್ರೇಷು ಜಾತಾಃ, ಕನ್ಯಾಃ, ಊಢ್ವಾವಿವಾಹ್ಯ, ಪುತ್ರಾನ್, ಅಜೀಜನತ್ ಉತ್ಪಾದಿತವಾನ್। ಜನಿ ಪ್ರಾದುರ್ಭಾವೇ ಧಾ. ಣಿಜಂತಃ ಕರ್ತರಿ ಲುಙ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಏ. ॥೩೧॥

ತತೋ ಗೋವಿಂದ ನಾಮ್ನಾಭೂ ದ್ವಿಜೋ ವಿದ್ಯಾವಿಶಾರದಃ ।
ಸ ಚತುರ್ವರ್ಣಜಾಃ ಕನ್ಯಾ ಊಢ್ವಾಪುತ್ರಾ ನಜೀ ಜನತ್ ॥೩೧॥

ಅರ್ಥ:- ಕಥಾಂತರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ - ತತಃ = ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಗೋವಿಂದ, ನಾಮ್ನಾ = ಗೋವಿಂದ ಭಟ್ಟನೆಂತ, ಹೆಸರುವುಳ್ಳಂಥಾ ವಿದ್ಯಾ, ವಿಶಾರದಃ = ವೇದಾದಿವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಪಂಡಿತನಾದ ದ್ವಿಜಃ = ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಅಭೂತ್ = ಇದ್ದನು । ಸಃ = ಆ ಗೋವಿಂದ ಭಟ್ಟನು ಚತುರ್ವರ್ಣ, ಜಾಃ = (ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕ್ಷತ್ರಿಯ ವೈಶ್ಯ ಶೂದ್ರಾಖ್ಯವಾದ) ನಾಲ್ಕುವರ್ಣಗಳಲ್ಲಿ, ಹುಟ್ಟಿದವರಾದ ಕನ್ಯಾಃ = (ನಾಲ್ಕು) ಕನ್ಯಕೆಯರನ್ನು ಊಢ್ವಾ = ವಿವಾಹ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಪುತ್ರಾನ್ = ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಅಜೀಜನತ್ = ಉತ್ಪಾದನ ಮಾಡಿದನು ॥೩೧॥

ಪುತ್ರಾಣಾಂ ನಾಮಾನ್ಯಾಹ-ಶಬರಇತಿ॥ ಶಬರಃ, ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯಃ, ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರಃ ಅಥ ಸರ್ವೇಭ್ಯೋಽ ನಂತರಂ, ಭರ್ತೃಹಾ ಭರ್ತೃಹರಿಃ ಭರ್ತೃ ಹೃದಿತ್ಯ ಪಿಪಾಠಃ। ಇತ್ಯೇತೇ ಕ್ರಮಾ ದ್ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯಾ ದಿಷು ಜಾತಾಃ ಪುತ್ರಾಃ ಧೃತಾನಿಗೃಹೀತಾನಿ ವರ್ಣಾನಾಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾ ದೀನಾಮಾಶ್ರಮಾಣಾಂ, ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಾದೀನಾಂಚ ವ್ರತಾನಿಯೈಸ್ತೇ, ಕೋವಿದಾಃ ಪಂಡಿತಾಃ, ಆಸನ್ ಅಭವನ್॥ ಅಸುಭುವಿ ಧಾ.ಅಕ. ಕರ್ತರಿ ಲಙ್.ಪ್ರ.ಬ. ॥೩೨॥

ಶಬರೋವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯೋ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರೋಥ ಭರ್ತೃಹಾ।
ಇತ್ಯೇತೇ ಕೋವಿದಾ ಆಸನ್ ಧೃತ ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ವ್ರತಾಃ ॥೩೨॥

ಅರ್ಥ:- ಆ ಮಕ್ಕಳುಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ - ಶಬರಃ = ಶಬರನು ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯಃ = ವಿಕ್ರಮಾರ್ಕನು ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರಃ = ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನು ಅಥ (ಸರ್ವರ) ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಭರ್ತೃಹಾ = ಭರ್ತೃಹರಿಯು ಇತಿ = ಹೀಗೆಂಬುವ ಏತೇ = (ಕ್ರಮದಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿ ಸ್ತ್ರೀ ಜನಿತರಾದ) ಈ ಪುತ್ರರು ಧೃತ, ವರ್ಣ, ಆಶ್ರಮ, ವ್ರತಾಃ = ಧರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಂಥಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿ ವರ್ಣಗಳು, ಬ್ರಹ್ಮ ಚರ್ಯಾದ್ಯಾಶ್ರಮಗಳು - ಇವುಗಳ, ನಿಯಮಗಳು ಉಳ್ಳಂಥಾ ಕೋವಿದಾಃ = ಪಂಡಿತರು ಆಸನ್ = ಆದರು ॥೩೨॥

ಗೋವಿಂದ ಇತಿ॥ ಗೋವಿಂದಃ, ದಾರಾಃ ಭಾರ್ಯಾಃ ಪುತ್ರಾಶ್ಚ ಆದ್ಯಾಯಸ್ಯ ಗೃಹಾದೇ ಸ್ತತ್, ವಿಹಾಯತ್ಯಕ್ತ್ವಾ, ಮಹೀಂಭೂಮಿಂ, ಅಚಾರಯತ್ ಸಂಚಾರಂ ಕೃತವಾನ್। ಚರಗತಿ ಭಕ್ಷಣಯೋರಿತ್ಯತಃ ಸ್ವಾರ್ಥೇಣಿ ಚಿಲಙ್ ಪರಸ್ಮೈಪದಮ್॥

ವಿಹಾಯಾಥ ಚರನ್ಮಹೀಮಿತ್ಯಪಿ ಪಠಂತಿ। ಶಬರಃ ತನ್ನಾಮಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೀಪುತ್ರಃ, ರಹೌ ವಿಜನೇ, ಜೈಮಿ ನೇರ್ವ್ಯಾಸ ಶಿಷ್ಯಸ್ಯತನ್ನಾಮ್ನ ಋಷೇಃ, ಸೂತ್ರಾಣಾಂ ಕರ್ಮಮೀಮಾಂಸಾ ಪರಾಣಾಂ, ಭಾಷ್ಯಂ, "ಸೂತ್ರಾರ್ಥೋ ವರ್ಣ್ಯತೇ ಯತ್ರ ಪದೈ ಸೂತ್ರಾನು ಕಾರಿಭಿಃ। ಸ್ವಪದಾನಿ ಚ ವರ್ಣ್ಯಂತೇ ಭಾಷ್ಯಂ ಭಾಷ್ಯವಿದೋವಿದುಃ" ಇತ್ಯುಕ್ತಲಕ್ಷಕಂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಗ್ರಂಥಂ, ವ್ಯಧತ್ತ ಕೃತವಾನ್ । ರುಧಾಞ್ ಧಾರಣ ಪೋಷಣಯೋಃ- ಧಾ.ಸಕ.ಕರ್ತರಿ ಲಙ್ ಆತ್ಮ.ಪ್ರ. ಏ. ॥೩೩॥

ಗೋವಿಂದೋ ದಾರಪುತ್ರಾದ್ಯಂ ವಿಹಾಯಾಚಾರಯನ್ಮಹೀಮ್।
ವ್ಯಧತ್ತಶಬರೋ ಭಾಷ್ಯಂ ಸೂತ್ರಾಣಾಂ ಜೈಮಿನೇರಹಃ ॥೩೩॥

ಅರ್ಥ:- ಗೋವಿಂದಃ = ಗೋವಿಂದ ಭಟ್ಟನು ದಾರ, ಪುತ್ರ, ಆದ್ಯಂ = ಹೆಂಡತಿಯರು, ಮಕ್ಕಳು ಇವರು, ಮೊದಲಾಗಿವುಳ್ಳವರನ್ನು ವಿಹಾಯ = ಬಿಟ್ಟು ಮಹೀಂ = ಭೂಮಿಯನ್ನು ಅಚಾರಯತ್ = ಸಂಚರಿಸಿದನು । ಶಬರಃ = (ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಸ್ತ್ರೀ ಪುತ್ರನಾದ) ಶಬರನು ರಹಃ = ಏಕಾಂತ ಸ್ಥಲದಲ್ಲಿ (ಬೌದ್ಧರಿಗೆ ತಿಳಿಯದೆ ಇರುವ ಹಾಗೆ ಎಂತ ಭಾವ) ಜೈಮಿನೇಃ = (ವೇದವ್ಯಾಸ ಶಿಷ್ಯದಾದ) ಜೈಮಿನ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ಸೂತ್ರಣಾಂ = (ಕರ್ಮಮೀಮಾಂಸನಾ ಪರವಾದ) ಸೂತ್ರಗಳಿಗೆ ಭಾಷ್ಯಂ = ಭಾಷಾಖ್ಯವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ವ್ಯಧತ್ತ = ಮಾಡಿದನು ॥೩೩॥

ಕ್ಷ್ಮಾಮಿತಿ॥ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ಸ್ತನ್ನಾಮಕಃ ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಕನ್ಯಾಪುತ್ರಃ. ಕ್ಷ್ಮಾಂ ಭೂಮಿಂ, ಅಪಾತ್ ಅರಕ್ಷತ್। ಪಾರಕ್ಷಣೇ- ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿ ಲಙ್ ಪರ. ಪ್ರ. ಏ.। ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ ಏತದಾಖ್ಯೋ ವೈಶ್ಯಕ ನ್ಯಾಜಃ, ಸುರೋತ್ತಮಾನ್ ದೇವಶ್ರೇಷ್ಠಾನ್, ಇಷ್ಟ್ವಾಯ ಜ್ಞೇನ ಸಂತೋಷ್ಯ, ತೇಭ್ಯಃ ಆಯುರ್ವೇದ ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರವ ಶಿತಾಂ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಲಕ್ಷಣಂ, ಪರಮುತ್ತಮಂ, ವರಂಪ್ರಸಾದಂ ಅಲಭಿಷ್ಟ ಪ್ರಾಪ್ತವಾನ್। ಡುಲಭಷ್ ಪ್ರಾಪಿತೌ- ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿ ಲುಙ್.ಆತ್ಮ.ಪ್ರ.ವ ॥೩೪॥

ಕ್ಷ್ಮಾಮ ಪಾದ್ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯೋ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ ಸ್ಸುರೋತ್ತಮಾನ್।
ಇಷ್ಟ್ವಾಽಽಯುರ್ವೇದ ವಶಿತಾ ಮಲಭಿಷ್ಟ ಪರಂಪರಂ ॥೩೪॥

ಅರ್ಥ:- ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯಃ = (ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಸ್ತ್ರೀ ಪುತ್ರನಾದ) ವಿಕ್ರಮಾರ್ಕನು ಕ್ಷ್ಮಾಂ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಅಪಾತ್ = ರಕ್ಷಿಸಿದನು ॥ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರಃ = (ವೈಶ್ಯಸ್ತ್ರೀ ಪುತ್ರನಾದ)

ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನು. ಸುರೋತ್ತಮಾನ್ = ದೇವ ಶ್ರೇಷ್ಠರನ್ನು ಇಷ್ಟ್ವಾ = ಯಜ್ಞದಿಂದ ಸಂತೋಷಪಡಿಸಿ (ತೇಭ್ಯಃ = ಆ ದೇವತೆಗಳ ಕಡೆಯಿಂದ) ಆಯುರ್ವೇದ, ವಶಿತಾಂ = ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ರೂಪವಾದ (ಅಪ್ರತಿಹತ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ರೂಪವಾದ) ಪರಂ = ಉತ್ತಮವಾದ ವರಂ = ವರವನ್ನು ಅಲಭಿಷ್ಟ = ಹೊಂದಿದನು ॥೩೪॥

ಗತ್ವೇತಿ॥ ಸಭರ್ತೃಹರಿ ಸ್ತನ್ನಾಮಕಃ ಶೂದ್ರಾ ಪುತ್ರಃ, ಯಜ್ಞಭುವಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಧಿಷ್ಠಿತ ಯಜ್ಞಸ್ಥಲಂ, ಗತ್ವಾ, ವಿಪ್ರೈರ್ಬ್ರಾಹ್ಮಣೈರನು ಮೋದಿತಸ್ಸನ್, ಶೂದ್ರತ್ವೇನ ಸ್ವತೋಽಧಿಕಾರಾ ಭಾವೇನ ವಿಪ್ರಾಜ್ಞಾನುಜ್ಞಾವಶ್ಯಕ ತೇತಿಭಾವಃ। ಯಜ್ಞಸ್ಯಹೃದಯಂ ಅಭಿಪ್ರಾಯಂ, ವಿಚಾರ್ಯ ಇಮಾಂ ಮಹೀಂಭೂಮಿಂ, ಚಚಾರ। ಚರಗತಿ ಭಕ್ಷಣಯೋಃ- ಧಾ.ಸಕ.ಕರ್ತರಿ.ಲಿಟ್. ಪರ. ಪ್ರ.ಏ ॥೩೫॥

ಗತ್ವಾಯಜ್ಞಭುವಂ ಭರ್ತೃಹರಿರ್ವಿಪ್ರಾನು-ಮೋದಿತಃ ।
ವಿಚಾರ್ಯ ಯಜ್ಞಹೃದಯಂ ಸ ಚಚಾರಮಹೀಮಿಮಾಮ್ ॥೩೫॥

ಅರ್ಥ:- ಸಃ = ಅಂಥಾ ಭರ್ತೃಹರಿಃ = (ಶೂದ್ರ ಸ್ತ್ರೀಪುತ್ರನಾದ) ಭರ್ತೃ ಹರಿಯು ಯಜ್ಞ, ಭುವಂ = (ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ) ಯಜ್ಞದ, ಸ್ಥಲವನ್ನು ಗತ್ವಾ = ಹೊಂದಿ ವಿಪ್ರ ಅನುಮೋದಿತಃ (ಸನ್) = (ಶೂದ್ರನಾದ ಕಾರಣ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದವನಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ) ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಂದ ಆಜ್ಞಪ್ತನಾಗಿ ಯಜ್ಞ, ಹೃದಯಂ = ಯಜ್ಞದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ವಿಚಾರ್ಯ = ವಿಚಾರ ಮಾಡಿ ಇಮಾಂ = ಈ ಮಹೀಂ = ಭೂಮಿಯನ್ನು ಚಚಾರ = ಸಂಚರಿಸಿದನು ॥೩೫॥

ಆರ್ಯಸ್ಯೇತಿ॥ ವೇದವಿದುಷಃ ವೇದಜ್ಞಸ್ಯ, ಆರ್ಯಸ್ಯ ಗೋವಿಂದಭಟ್ಟ ಪುತ್ರೇಷು ಚತುರ್ಷು ಜ್ಯೇಷ್ಠಸ್ಯ ಶಬರಸ್ಯ, ಉಭೌದ್ವೌ, ತನಯಾ ಸುತೌ, ಪ್ರಾಭೂತಾಂ ಜಾತೌ। ಭಟ್ಟಕುಮಾರಃ, ತನ್ನಾಮಾ, ತಯೋರ್ಮಧ್ಯೇ ಪ್ರಥಮೋ ಜ್ಯೇಷ್ಠಃ। ಭಟ್ಟನಾರಾಯಣಃ ಪರೋಽನಂತರಜಃ ॥೩೬॥

ಆರ್ಯಸ್ಯ ವೇದವಿದುಷಃ ಪ್ರಾಭೂತಾಂ ತನಯಾವುಭೌ।
ಭಟ್ಟಃ ಕುಮಾರಃ ಪ್ರಥಮೋ ಭಟ್ಟನಾರಾಯಣಃ ಪರಃ ॥೩೬॥

ಅರ್ಥ:- ವೇದ, ವಿದುಷಃ = ವೇದವನ್ನು ತಿಳಿದವನಾದ ಆರ್ಯಸ್ಯ = ಹಿರಿಯವನಾದ ಶಬರಗೆ ಉಭೌ = ಇಬ್ಬರಾದ ತನಯೌ = ಪುತ್ರರು ಪ್ರಾಭೂತಾಂ = ಹುಟ್ಟಿದರು।

ಭಟ್ಟಃ ಕುಮಾರಃ = ಭಟ್ಟಕುಮಾರನು ಪ್ರಥಮಃ = (ಆ ಪುತ್ರರಲ್ಲಿ) ಮೊದಲನೆಯವನು ಭಟ್ಟನಾರಾಯಣಃ = ಭಟ್ಟನಾರಾಯಣನು ಪರಃ = ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದನು ॥೩೬॥

ಕುಮಾರಇತಿ॥ ತದಾಬೌದ್ಧಮತ ಪ್ರಚಾರಕಾಲೇ, ಧರ್ಮಸಂಕಟೇ ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ಧರ್ಮ ಲೋಪರೂಪ ಕ್ಲೇಶೇ, ಸಂಪ್ರಾಪ್ತೇ ಸತಿ, ಕುಮಾರೋ ಭಟ್ಟ ಕುಮಾರಃ, ನಾರಾಯಣೇನಸ್ವಾನು ಜೇನ, ಸಂಮಂತ್ರ್ಯ ಬೌದ್ಧಶಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರಚಾರೇಣಾಸ್ತಿಕಮತ್ತಂ ಪ್ರಲುಪ್ತಂ, ತದುಜ್ಜೀವನಾಯ, ಬೌದ್ಧಶಾಸ್ತ್ರ ದೂಷಣಮಾವಶ್ಯಕಂ, ತದ್ದೂಷಣಂ ಚತಜ್ಞಾನಂ ವಿನಾನ ಸಂಭವತೀತಿ ಬೌದ್ಧ ಶಾಸ್ತ್ರಾಧಿಗತಿ ರಾವಶ್ಯಕೀತ್ಯಾಲೋಚ್ಯ, ತನ್ಮತಸ್ಯ ಬೌದ್ಧಮತಸ್ಯ ವಿತ್ತಯೇ ಜ್ಞಾನಾಯ, ಬೌದ್ಧಂ ಬೌದ್ಧಮತಾನುತಯಾಯಿನಂ ಕಂಚಿದಾಚಾರ್ಯಂ ಭಜೇಸಿಷೇವೇ। ಭಜಸೇವಾಯಾಂ – ಧಾ.ಸಕ.ಕರ್ತರಿಲಟ್. ಆತ್ಮ.ಪ್ರ.ಏ. ॥೩೭॥

ಕುಮಾರಸ್ತು ತದಾ ಭೇಜೇ ಬೌದ್ಧಂ ತನ್ಮತವಿತ್ತಯೇ ॥
ನಾರಾಯಣೇನ ಸಂಮಂತ್ರ್ಯ ಸಂಪ್ರಾಪ್ತೇ ಧರ್ಮಸಂಕಟೇ ॥೩೭॥

ಅರ್ಥ:– ತದಾ = ಬೌದ್ಧಮತ ಪ್ರಚಾರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮ, ಸಂಕಟೇ = ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ಧರ್ಮಗಳಿಗೆ; ಲೋಪರೂಪವಾದ ಸಂಕಟವು ಸಂಪ್ರಾಪ್ತೇ (ಸತಿ) = ಬರುತ್ತಿರಲಾಗಿ ಕುಮಾರಸ್ತು = ಭಟ್ಟಕುಮಾರನಾದರೆ ನಾರಾಯಣೇನ = (ತನ್ನ ತಮ್ಮನಾದ) ನಾರಾಯಣ ಭಟ್ಟನಿಂದ ಸಂಮಂತ್ರ್ಯ = (ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ಧರ್ಮಗಳಿಗೆ ಲೋಪಕಾರಣವಾದ ಬೌದ್ಧಶಾಸ್ತ್ರದ ದೂಷಣಾರ್ಥವಾಗಿ ಬೌದ್ಧ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಭ್ಯಾಸವು ಆವಶ್ಯಕವೆಂತ) ಆಲೋಚಿಸಿ ತನ್ಮತ, ವಿತ್ತಯೇ = ಆಬೌದ್ಧ ಶಾಸ್ತ್ರದ, ಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಬೌದ್ಧಂ = ಬೌದ್ಧ ಮತಸ್ಥನಾದ ಒಬ್ಬ ಆಚಾರ್ಯನನ್ನು ಭೇಜೇ = ಸೇವಿಸಿದನು ॥೩೭॥

ಪ್ರಾಸಾದೇತಿ॥ ಅಥಬೌದ್ಧಾಚಾರ್ಯೋಪಸತ್ತಿಪ್ರಾರಂಭಾನಂತರಂ, ಪ್ರಾಸಾದಸ್ಯ ಗೃಹಸ್ಯೋಪರಿ ನಿಬದ್ಧ ಗೃಹಸ್ಯಾಗ್ರೇ, ಅಭ್ಯಂಜ ಯಿತಾ ಗುರೋಃಶ್ಶಿರಿಸಿ ತೈಲವಿಲೇಪನಂ ಕರ್ವನ್, ಭಟ್ಟಃ ಭಟ್ಟ ಕುಮಾರಃ, ಶಾಕ್ಯಸ್ಯ ಬೌದ್ಧಸ್ಯ, ವೇದಸ್ಯ ವಿಪ್ಲಾವನಂ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಪ್ರತಿಪಾದಿನಾದಿನಾ ದೂಷಣಂ ತಸ್ಯವ್ಯಾ ಖ್ಯಾಂ ಸಮ್ಯಕ್ಪ್ರತಿಪಾದನಂ, ಶ್ರುತ್ವಾ, ಅಶ್ರೂಣಿನೇತ್ರಾಂಬೂನಿ, ಪದೇ ಬೌದ್ಧಪಾದೇ

ನ್ಯಪಾತಯತ್॥ ಪತಲೃಗತೌ- ಧಾ.ಣಿಜಂತಃ. ಸಕ. ಕರ್ತರಿ ಲಙ್. ಪ್ರ.ಏ. ॥೩೮॥

ಪ್ರಾಸಾದಾಗ್ರೇಥ ಶಾಕ್ಯಸ್ಯ ಭಟ್ಟೋ ಭ್ಯಂಜಯಿತಾ ಪದೇ ।
ವೇದ ವಿಪ್ಲಾವನ ವ್ಯಾಖ್ಯಾಂ ಶ್ರುತ್ವಾಶ್ರೂಣಿ ನ್ಯಪಾತಯತ್ ॥೩೮॥

ಅರ್ಥ:- ಅಥ ಬೌದ್ಧಚಾರ್ಯರ ಸೇವಾರಂಭಾನಂತರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಸಾದ, ಅಗ್ರೇ=ಉಪ್ಪರಿಗೆಯ, ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಅಭ್ಯಂಜಯತಾ=(ಗುರಿವಿನ ಶಿರಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ) ತೈಲ ಲೇಪನಮಾಡುತ್ತಿದಂಥಾ ಭಟ್ಟಃ=ಭಟ್ಟಕುಮಾರನು ಶಾಕ್ಯಸ್ಯ=ಬೌದ್ಧಾಚಾರ್ಯರ ವೇದ, ವಿಪ್ಲಾವನ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾಂ=ವೇದಕ್ಕೆ, ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಕಥನಾದಿ ದೂಷಣದ ಪ್ರವಚನವನ್ನು ಶ್ರುತ್ವಾ=ಕೇಳಿ ಅಶ್ರೂಣಿ=ನೇತ್ರೋದಕಗಳನ್ನು ಪದೇ=(ಬೌದ್ಧಾಚಾರ್ಯರ) ಪಾದದಲ್ಲಿ ನ್ಯಪಾತಯತ್=ಸುರಿಸಿದನು ॥೩೮॥

ತದಿತಿ॥ ಸಬೌದ್ಧಾಚಾರ್ಯಃ, ತೇಷಾ ಮಶ್ರೂಣಾ ಮುಷ್ಣಿ ಮಾ ಉಷ್ಣತ್ವ ಮೇವ ಅನುಮಾನಂ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಸಮುಚಿತ ದೇಶ ವೃತ್ತಿತ್ವಾದಿ ಯುಕ್ತಂ ಲಿಂಗಂ ತೇನ, ವಿಪ್ರಸ್ಯ ಭಟ್ಟಕುಮಾರಸ್ಯ, ಆಧೀ ವೇದ ವಿಪ್ಲಾವನ ಶ್ರವಣ ಜನಿತಾಂ ಮಾನಸ ವ್ಯಥಾಂ, ಅಬೋಧಿ ಜ್ಞಾತವಾನ್। ಬುಧ್ಧ ಅವಗಮನೇ ಇತ್ಯತಃ ಕರ್ತರಿ ಲುಙ್ ।ಸೂ। ದೀಪಜನ ಬುಧ ಪೂರಿತಾಯಿ ಭ್ಯೋಽನ್ಯ ಕರ ಸ್ಯಾಮಿತಿ ಚಿಣಾದೇಶೇ ಸೂ। ಚಿಣೋಲುಗಿ ತಿಲುಜಾ ದೇಶತ ಕಾರಸ್ಯಲು ಕೀದಂ ರೂಪಂ ಬೋಧ್ಯಮ್। ಆಧಿಂ ವಿಬುಧ್ಯಸ ಇತ್ಯಪಿ ಪಾಠಃ। ಅಯಮತ್ರ ಪ್ರಯೋಗಃ – ಅಯಂಭಟ್ಟೋ ವೇದದೂಷಣ ಶ್ರವಣೇನ ದುಃಖಾತಿ ರೇಕವಾನ್ ಭವಿತು ಮರ್ಹತಿ, ಏತ ತ್ಕಾಲೇ ಅಶ್ರು ವಿಶೇಷ ಮೋಚಕ ಪುರುಷ ವದಿತಿ। ಅಧಿಜ್ಞಾನ ಫಲಂ ವಕ್ತಿ- ಹನ್ಯತಾಮಿತಿ। ಏಷಪುರೋವರ್ತೀ ಭಟ್ಟಕುಮಾರಃ ಛದ್ಮಕ ಪಟಂ ಆತ್ಮನಿ ಮನಿಸಿಯಸ್ಯ ಸತಾದೃಶಃ ಸ್ವೀಯಮಾಸ್ತಿಕತ್ವಂ ಕಪಟೇನಾಚ್ಛಾದಯ ತೀತಿಭಾವಃ। ಅತೋ ಹನ್ಯತಾಂಹನ್ಯತಾಂ, ಭವದ್ಭಿರಿತಿ ಶೇಷಃ। ಹನನಾ ದರಾದ್ವಿರುಕ್ತಿಃ। ಇತ್ಯೇವಂ, ಜಗಾದಚ, ಸ್ವಶಿಷ್ಯಾನ್ಪ್ರತೀತಿಶೇಷಃ। ಹನಹಿಂಸಾಗತ್ಯೋಃ- ಧಾ.ಸಕ.ಕರ್ಮಣಿ. ಲೋಟ್. ಆತ್ಮ ಪ್ರ. ಏ.। ಗದವ್ಯ ಕ್ತಾಯಾಂವಾಚಿ- ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಿಟ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಏ ॥೩೯॥

ತದುಷ್ಣಿಮಾನುಮಾನೇನ ವಿಪ್ರಸ್ಯಾಧಿಮಭೋಧಿ ಸಃ।
ಹನ್ಯತಾಂ ಹನ್ಯತಾಮೇಷ ಛದ್ಮಾತ್ಮೇತಿ ಜಗಾದ ಚ ॥೩೯॥

ಅರ್ಥ:- ಸಃ=ಆಬೌದ್ಧಾಚಾರ್ಯನು ತತ್, ಉಷ್ಣಿಮ, ಅನುಮಾನೇನ= ಆನೇತ್ರೋದಕಗಳ ಉಷ್ಣತ್ವವೆಂಬ ಅನುಮಾಪಕವಾದ ಹೇತುವಿನಿಂದ ವಿಪ್ರಸ್ಯ= ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾದ ಭಟ್ಟಕುಮಾರನ ಆಧಿಂ=(ವೇದ ದೂಷಣಶ್ರವಣದಿಂದ ವುಂಟಾದ) ಮನೋವ್ಯಥೆಯನ್ನು ಅಬೋಧಿ = ತಿಳಿದುಕೊಂಡನು. ಏಷಃ = ಈ ಭಟ್ಟಕುಮಾರನು ಛದ್ಮ, ಆತ್ಮಾ = (ತನ್ನ ಆಸ್ತಿಕ ವೇಷವನ್ನು ಆಚ್ಛಾದಿಸುವ) ಕಪಟವು, ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿವುಳ್ಳವನು. (ಆದ ಕಾರಣದ ದೆಸೆಯಿಂದ) (ಭವದ್ಭಿಃ = ನಿಮ್ಮಿಂದ) ಹನ್ಯತಾಂ ಹ ನ್ಯತಾಂ = ಸಂಹರಿಸಲ್ಪಡಲಿ ಸಂಹರಿಸಲ್ಪಡಲಿ ಇತಿ = ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ (ಸ್ವಶಿಷ್ಯಾನ್ಪ್ರತಿ = ತನ್ನ ಶಿಷ್ಯರನ್ನು ಕುರಿತು) ಜಗಾದಚ = ಮಾತನ್ನೂ ಆಡಿದನು ॥೩೬॥

ತದಾನೀಮಿತಿ॥ ತದಾನೀಂ, ಅಸ್ಮಿನ್ ಬೌದ್ಧೇ, ಹಂತುಂ ಸ್ವಂ ಸಂಹರ್ತುಂ ಕಾಮೋಽಯಸ್ಯ ತಸ್ಮಿನ್ ಸ್ತಾದೃಶೇಸತಿ, ಭಟ್ಟಃ, ವೇದಾಃ, ಪ್ರಮಾಣಂ ಪ್ರಮಿತಿ ಜನಕಾಶ್ಚೇತ್, ಅಹಂ, ಜೀವಾಮಿ ಪ್ರಾಣತ್ಯಾಗ ಕಾರಣೀಭೂತೇ ಉನ್ನತಸ್ಥಾನಾತ್ಪತನ ರೂಪೇ ಕರ್ಮಣ್ಯಾ ಚರಿತೇಽಪಿ ಪ್ರಾಣಾನ್ ಧಾರಯಾಮಿ। ಇತ್ಯೇವಂ ವಚಃ, ಬ್ರುವನ್ನುಚರನ್ ಸನ್, ಧರಣ್ಯಾಃ ಭುವಸ್ತಲೇ ಪ್ರದೇಶೇ, ನ್ಯಪತತ್, ಪ್ರಾಸಾದಾಗ್ರಾದಿತಿತೇಷಃ। ಪದಲೃಗತೌ- ಧಾ. ಕರ್ತರಿ ಲಙ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಏ. ॥೪೦॥

ತದಾನೀಂ ಹಂತು ಕಾಮೇಽಸ್ಮಿನ್ ನ್ಯಪತದ್ಧರಣೀ ತಲೇ ।
ಭಟ್ಟೋ ವೇದಾಃ ಪ್ರಮಾಣಂ ಚೇ ಜ್ಜೀವಾಮೀತಿ ವ ಚೋ ಬ್ರುವನ್॥೪೦॥

ಅರ್ಥ:- ತದಾನೀಂ = ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಸ್ಮಿನ್ = ಈ ಬೌದ್ಧಾಚಾರ್ಯನು ಹಂತು ಕಾಮೇ (ಸತಿ) = (ತನ್ನನ್ನು) ಸಂಹರಿಸಲು, ಇಚ್ಛೆಯುಳ್ಳವನಾಗುತ್ತಿರಲಾಗಿ ಭಟ್ಟಃ = ಭಟ್ಟಕುಮಾರನು ವೇದಾಃ = ವೇದಗಳು ಪ್ರಮಾಣಂ ಚೇತ್ = ಪ್ರಮಾಣವಾದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ (ಅಹಂ=ನಾನು) ಜೀವಾಮಿ = (ಉನ್ನತ ಸ್ಥಾನದಿಂದ ಕೆಳಗೆ ದುಮಿಕಿದ ರೂನು) ಜೀವಿಸುವೆನು. ಇತಿ = ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ವಚಃ = ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಬ್ರುವನ್ (ಸನ್) = ಹೇಳುವವನಾಗಿ ಧರಣಿ, ತಲೇ=ಭೂಮಿಯ, ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನ್ಯಪತತ್ = ಧುಮುಕಿದನು ॥೪೦॥

ಶಂಕ್ವೇತಿ॥ ತತಃ ವೇದಾಃ ಪ್ರಮಾಣಂ ಚೇದಿತಿ ವೇದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಸಂಶಯ ಕರಣಾತ್, ತಸ್ಯ ಭಟ್ಟಸ್ಯ, ಏಕಂ, ಚಕ್ಷುರ್ಲೋಚನಂ, ಶಂಕೋಽಸೂಕ್ಷ್ಮಾಗ್ರದಾರು

ವಿಶೇಷಸ್ಯವೇಧೇನ ಕಠಿನತರ ಸ್ಪರ್ಶೇನ, ನಷ್ಟಂ ಭಗ್ನಂ, ಅಭವತ್। ಹೇಭಟ್ಟ, ವೇದಾನಾಂ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ವಿಷಯೇ ಸಂದೇಹೋತ್ಸಂಶಯಾತ್, ತ್ವಲ, ಕಾಣ ಏಕಲೋಚನ ಹೀನಃ, ಅಸಿ। ಅಸಭುವಿ - ಧಾ. ಕರ್ತರಿ ಲಟ್. ಪರ. ಮ. ಏ.। ಇತ್ಯೇವಂ ಅಶರೀಣೇಣ ಅಸ್ಮದಾದಿ ದೇಹ ಸದೃಶ ದೇಹರತೇನ ವಾಯುದೇವೇನ ಉಚ್ಚರಿಕಾ ವಾಕ್ ವಾಣೀ, ತದಾಶ್ರುತೇತಿ ಶೇಷಃ ॥೪೧॥

ಶಂಕುವೇಧೇನ ತಸ್ಯೈಕಂ ಚಕ್ಷುರ್ನಷ್ಟಂ ತತೋಽಭವತ್ ।
ವೇದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಸಂದೇಹಾತ್ ಕಾಣೋಽಸೀತ್ಯಶರೀರ ವಾಕ್ ॥೪೧॥

ಅರ್ಥ:- ತತಃ = (ವೇದವು ಪ್ರಮಾಣವಾದರೆ ನಾನು ಜೀವಿಸುವೆನೆಂತ) ವೇದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂಶಯಪಟ್ಟಕಾರಣದ ದೆಸೆಯಿಂದ. ತಸ್ಯ = ಆಭಟ್ಟಕುಮಾರನ ಏಕಂ = ಒಂದಾದ ಚಕ್ಷುಃ = ನೇತ್ರವು ಶಂಕು, ವೇದೇನ = ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಗ್ರಕಾಷ್ಠ ವಿಶೇಷದ (ಗೂಟದ) ತಾ ಕೋಣದರಿಂದ ನಷ್ಟಂ = ನಾಶವನ್ನು ಹೊಂದಿದಂಥಾದ್ದು ಅಭವತ್ = ಆಯಿತು. (ಹೇ ಭಟ್ಟ = ಎಲೈಭಟ್ಟಕುಮಾರನೇ) ವೇದ, ಪ್ರಮಾಣ್ಯ, ಸಂದೇಹಾತ್ = ವೇದದ, ಪ್ರಮಾಣತ್ವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ, ಸಂಶಯ ಪಡೋಣದರ ದೆಸೆಯಿಂದ (ತ್ವಂ = ನೀನು) ಕಾಣಃ = ಒಂದು ಕಣ್ಣಿಲ್ಲದವನು ಅಸಿ = ಆದಿ. ಇತಿ = ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಅಶರೀರ, ವಾಕ್ = (ಅಸ್ಮದಾದಿ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಸಮವಾದ) ಶರೀರವಿಲ್ಲದವರಾದ ವಾಯು ದೇವರ ವಾಕ್ಯವು (ತದಾ = ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಾ = ಕೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿತು) ॥೪೧॥

ಕದಾಚಿತಿ॥ ಕದಾಚಿತ್ ಕಸ್ಮಿಂಶ್ಚಿತ್ಕಾಲೇ ರಾಜಾ ಸೌಗತಾಧಿಷ್ಠಿತ ದೇಶಪತಿಃ, ತಂ, ಭಟ್ಟ ಕುಮಾರಂ, ರಹಃ ಏಕಾಂತಸ್ಥಲೇ ಬೌದ್ಧಜನರಹಿತಪ್ರದೇಶ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ಸಮಾಹೂಯ ಆ ಕಾರ್ಯ, ಹೇ ದ್ವಿಜೇಂದ್ರ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಭಟ್ಟಕುಮಾರ ದೇವತಾಜನೇನ 'ವೇದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಸಂದೇಹಾತ್ಕಾಣೋಽಪಿ" ಇತಿವಾಕ್ಯೋಚ್ಚಾರಕೇಣ ವಾಯುದೇವೇನ ಸಂಭಾವ್ಯಂ, ತೇ ತವ, ಮತಂ, ಕಿಂಸ್ವಿತ್ ಕೀದೃಶಂ, ಇತೀದಂ, ಅಬ್ರವೀತ್। ಬ್ರೂಞ್ ವ್ಯಕ್ತಾಯಾಂ ವಾಚಿ- ಧಾ. ಸಕ. ಕರ್ತರಿ ಲಙ್.ಪರ. ಪ್ರ. ಏ ॥೪೨॥

ಕದಾಚಿತ್ತಂ ರಹೋರಾಜಾ ಸಮಾಹೂಯೇದ ಮಬ್ರವೀತ್।
ದೇವತಾಜನ ಸಂಭಾವ್ಯಂ ಮತಂ ಕಿಂಸ್ವಿದ್ದ್ವಿಜೇಂದ್ರ ತೇ ॥೪೨॥

ಅರ್ಥ:– ಕದಾಚಿತ್ = ಒಂದಾನೊಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಜಾ = (ಆದೇಶದ) ಅರಸನು. ತಂ = ಆಭಟ್ಟಕುಮಾರನನ್ನು ರಹಃ = ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿ (ಬೌದ್ಧರಿಲ್ಲದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಸಮಾಹೂಯ = ಕರೆಯ ಕಳುಹಿಸಿ ಹೇದ್ವಿಜೇಂದ್ರ = ಎಲೈ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಭಟ್ಟನೇ ದೇವತಾಜನ, ಸಂಭಾವ್ಯಂ = (ಈಗ ವೇದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂಶಯಪಟ್ಟ ಕಾರಣದಿಂದ ನೀನೊಂದು ಕಣ್ಣಿಲ್ಲದವನಾದಿ ಎಂತ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸಿದವರಾದ) ವಾಯುದೇವರಿಂದ ಅಥವಾ ದೇವತೆಗಳು ಜನರು ಇವರಿಂದ, ಮಾನಿಸಲರ್ಹವಾದ ತೇ = ನಿನ್ನ ಮತಂ = ಮತವು ಕಿಂಸ್ವಿತ್ = ಎಂಥಾದ್ದು ಇತೀದಂ = ಹೀಗೆಂತೆಂಬುವ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಅಬ್ರವೀತ್ = ಹೇಳದನು ॥೪೨॥

ಇತೀತಿ॥ ಇತ್ಯೇವಂ, ಮಹೀಭರ್ತ್ರಾರಾಜ್ಞಾ, ಉಕ್ತಃ, ಸಃ, ಭಟ್ಟಃ, ವಿಶೇಷೇಣ ಶಂಕಾ ಬೌದ್ಧೇ ಭ್ಯಸ್ತದೇಶಾಧಿಪತೇ ರ್ವಾ ಭೀತಿರಸ್ಯ ಸಂಜಾತೇತಿ ವಿಶಂಕಿ ತೋಽತ್ರಸ್ತಸ್ಸನ್, ಭವತೀತ್ಯ ತಾರಕಾದಿತ್ವಾದಿ ತಚ್। ಆ ಹಸ್ಮಜಗಾದ। ಬ್ರೂಞ್ ವ್ಯಕ್ತಾಯಾಂ ವಾಚಿ– ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಟ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಏ.। ಸೂ। ಲಟ್ ಸ್ಮಇತಿ ಸ್ಮಯೋಗಾದ ತೀತಾರ್ಥತ್ವಮ್। ಹೇ ರಾಜನ್, ಮುಮುಕ್ಷುಭಿಃ ಸಂಸಾರ ದುಃಖಾನ್ಮೋಕ್ತುಮಿಚ್ಛುಭಿಃ, ವರ್ಣಾನಾಂ ಬ್ರಾಹಣಾ ದೀನಾ ಮಾಶ್ರಮಾಣಾಂ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಾದೀನಾಂ ಚೋಚಿತಾ ಯೋಗ್ಯಾಃ, ಧರ್ಮಾಃ ಅಧ್ಯಯನ ಗುರುಕುಲ ವಾಪಾದಯಃ, ನಹಾತವ್ಯಾ ನತ್ಯಾಜ್ಯಾಃ। ಅನನುಷ್ಠಾನೇ ಪ್ರತ್ಯವಾಯ ಶ್ರವಣಾದಿತಿ ಭಾವಃ ॥೪೩॥

ಇತ್ಯುಕ್ತಸ್ಸ ಮಹೀಭರ್ತ್ರಾಭಟ್ಟ ಸ್ಸಾಹ ವಿಶಂಕಿತಃ ।
ವರ್ಣಾಶ್ರಮೋಚಿತಾಧರ್ಮಾ ನ ಹಾತವ್ಯಾಮುಮುಕ್ಷುಭಿಃ ॥೪೩॥

ಅರ್ಥ:– ಇತಿ = ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಮಹೀ, ಭರ್ತ್ರಾ = ಭೂಮಿಗೆ, ಸ್ವಾಮಿಯಾದ ಅರಸನಿಂದ ಉಕ್ತಃ = ಹೇಳಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟಂಥಾ ಸಃ = ಅಂಥಾ ಭಟ್ಟ = ಭಟ್ಟಕುಮಾರನು ಅವಿಶಂಕಿತಃ (ಸನ್) = (ಆ ರಾಜನ ದೆಸೆಯಿಂದಲು, ಬೌದ್ಧಜನರ ದೆಸೆಯಿಂದಲು ಭಯಪಡದವನಾಗಿ ಆಹಸ್ಮ = ಮಾತನಾಡಿದನು. (ಹೇ ರಾಜನ್ = ಎಲೈ ಅರಸನೇ) ಮುಮುಕ್ಷುಭಿಃ = (ಸಂಸಾರ ದುಃಖದ ದೆಸೆಯಿಂದ) ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸುವ ಜನರಿಂದ ವರ್ಣ, ಆಶ್ರಮ, ಉಚಿತಾಃ = ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿ ವರ್ಣಗಳು, (ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಾಶ್ರಮಗಳು – ಇವುಗಳಗೆ ಅರ್ಹಗಳಾದ ಧರ್ಮಾಃ = ಧರ್ಮಗಳು ನಹಾತವ್ಯಾಃ = ಬಿಡಲ್ಪಡಲು ಅರ್ಹಗಳಲ್ಲ (ಬಿಟ್ಟರೆ ಪ್ರತ್ಯವಾಯಿವುಂಟೆಂತ ಭಾವ) ॥೪೩॥

ವೇದಾಇತಿ॥ ವೇದಾಃ ಪ್ರಮಾಣಂ ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನ ಜನಕಾಃ, ಇತ್ಯೇವಂ ರೂಪಂ, ಅಸ್ಮಾಕಂ ಮತಂ, ದೇವೇನಪರಮಾತ್ಮನಾನು ಶಿಕ್ಷಿತ ಮಾಜ್ಞಪ್ತಮ್। ಗತಿಸುಖ ಸ್ಥಾನಂ, ಇಚ್ಛಿದ್ಭಿಃ, ಪುರುಷೈಃ, ಸೌಗತಂ ಬೌದ್ಧ ಸಂಬಂಧಿ, ಮತಂ ಚೈತ್ಯನ ನಂದನಾದಿ ಕರ್ತವ್ಯ ಮಿತ್ಯೇವ ಮಾದಿರೂಪಂ ಹಾತವ್ಯಂ ತ್ಯಾಜ್ಯಮ್ ॥೪೪॥

ವೇದಾಃ ಪ್ರಮಾಣ ಮಿತ್ಯಸ್ಮನ್ಮತಂ ದೇವಾನುಶಿಕ್ಷತಮ್।
ಹಾತವ್ಯಂಗತಿಮಿಚ್ಛದ್ಭಿಃ ಪುರುಷೈ ಸ್ಸೌಗತಂ ಮತಮ್ ॥೪೪॥

ಅರ್ಥ:- ವೇದಾಃ=ವೇದಗಳು ಪ್ರಮಾಣಂ=ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನ ಜನಕಗಳು ಇತಿ=ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಅಸ್ಮತ್, ಮತಂ=ನಮ್ಮಮತವು ದೇವ, ಅನುಶಿಕ್ಷಿತಂ= ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಆಜ್ಞಪ್ತವಾದುದು ಗತಿಂ=ಉತ್ತಮ ಸುಖಸ್ಥಾನವನ್ನು ಇಚ್ಛಿದ್ಭಿಃ=ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವ ಜನರಿಂದ ಸೌಗತಂ = ಬೌದ್ಧ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಮತಂ = ಮತವು ಹಾತವ್ಯಂ = ಬಿಡಲ್ಪಡತಕ್ಕುದು ॥೪೪॥

ಯದೀತಿ॥ ಹೇಕ್ಷ್ಮೇಶ ಭೂಪತೇ, ತ್ವಂ ಯದಿಯರ್ಹಿ, ಪ್ರಸಿದಸಿ ಅಸ್ಮಾಕಂ ಪ್ರಸನ್ನೋಭವಸಿ; ತರ್ಹಿ, ಸಯಂ ಸೌಗತಾನ್ ಬೌದ್ಧಾನ್ ವಿಜಯಾ ಮಹೇ ಪರಾಭಾವ ಯಾಮಃ। ಜೀಜಯೇ – ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಟ್. ಉ.ಬ.। ಸೂ। ವಿಪರಾಭ್ಯಾಂ ಜೇರಿತಾತ್ಮನೇ ಪದಮ್। ವರ್ತಮಾನ ಸಾಮೀಪ್ಯಾದ್ವರ್ತ ಮಾನವದ್ವ್ಯಪದೇಶಃ । ಷದ್ಲೃವಿ ಶರಣಗತ್ಯವ ಸಾದ ನೇಷು – ಧಾ. ಕರ್ತರಿಲಟ್. ಪರ.ಮ.ಏ। ಪ್ರಾಪಸೃಷ್ಟತ್ವಾದನು ಕೂಲೇಚ್ಛಾರ್ಥಕತ್ವಮ್। ನಚೇತ್ ನಚೇಷ್ಯಾಮ ಶ್ಚೇತ್, ಅಸ್ಮಾನ್, ಅಹ್ನಾಯ ಶೀಘ್ರೇಷು। ನಿ– ಸ್ರಾಗ್ದ್ಧಿತ್ಯಂಜ ಸಾಹ್ನಾಯ ದ್ರಾಜ್ಮ್ರೀಂ ಕ್ಷುಸಪದಿದ್ರುತೇ ಇತ್ಯಮರಃ। ವಹ್ನೌವಗ್ನೌ ನಿಶ್ಚಯಾತ್, ವಿಚಾರ ಮಂತರೇಣ, ಪ್ರವೇಶಯ ಪ್ರವಿಷ್ಟಾನ್ ಕಾರಯ। ವಿಶಪ್ರವೇಶನೇ ಧಾ.ಸಕ. ಣಿಜಂತಃ ಕರ್ತರಿಲಟ್. ಪರ. ಮ. ಏ. ॥೪೫॥

ಯದಿ ಪ್ರಸೀದಸಿ ಕ್ಷ್ಮೇಶ ಸೌಗತಾ ನ್ವಿಜಯಾಮಹೇ ।
ಪ್ರವೇಶಯ ನಚೇದ ಸ್ಮಾನ್ವಹ್ನಾವಹ್ನಾಯ ನಿಶ್ಚಯಾತ್ ॥೪೫॥

ಅರ್ಥ:- ಹೇ, ಕ್ಷ್ಮಾ ಈಶ = ಎಲ್ಲೈ ಭೂಮಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಯಾದ ಅರಸನೇ (ತ್ವಂ = ನೀನು) ಯದಿ = ಯಾವ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸೀದಸಿ = ಪ್ರಸನ್ನವಾಗುತ್ತೀಯಾ (ತರ್ಹಿ = ಆ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ವಯಂ = ನಾವು) ಸೌಗತಾನ್ = ಬೌದ್ಧರನ್ನು ವಿಜಯಾಮಹೇ

= ಗೆಲಿಯುತ್ತೇವೆ. ನಚೇತ್ = ಬೌದ್ಧರನ್ನು ಜಯಿಸದಿರುವ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅಸ್ಮಾನ್ = ನಮ್ಮನ್ನು ಅಹ್ನಾಯ = ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ವಹ್ನೌ = ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಿಯಾತ್ = ಸಂಶಯವಿಲ್ಲದೆ ಪ್ರವೇಶಯ = ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿಸು ॥೪೫॥

ಇತೀತಿ॥ ಇತ್ಯೇವಂ, ಭಟ್ಟಸ್ಯವಚಃ ವಾಕ್ಯಂ, ಶ್ರುತ್ವಾ, ನಪೋ ರಾಜಾ ವಿಸ್ರಂಭ್ರೇಣ ವಿಶ್ವಾಸೇನ, ಹೇ ಭಟ್ಟ, ತ್ವಂ, ಯದಿತಾನ್ ಸೌಗತಾನ್, ಜೇಷ್ಯಸಿ ಪರಾಭಾವಯಿಷ್ಯಸಿ: ತರ್ಹಿ, ಅಹಂ, ತಾನ್ ಪರಾಜಿತಾನ್ ಬೌದ್ಧಾನ್, ವಹ್ನೌ ಅಗ್ನೌ ವೇಶಯೇ ಪ್ರವಿಷ್ಟಾನ್ ಕಾರಯೇ। ಇತ್ಯೇವಂ ಅಬ್ರವೀತ್। ಬ್ರೂಞ್ ವ್ಯಕ್ತಾಯಾಂ ವಾಚಿ– ಧಾ.ಣಿಜಂತಃ. ಕರ್ತರಿಲಙ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಏ. । ವಿಶಪ್ರವೇಶನೇ – ಧಾ. ಣಿಜಂತಃ ಕರ್ತರಿಲಜ್. ಪರ. ಮ.ಏ। ॥೪೬॥

ಇತಿಭಟ್ಟವಚಃ ಶ್ರುತ್ವಾವಿಸ್ರಂಭೇಣಾಬ್ರವೀ ನ್ನೃಪಃ ।
ಯದಿ ಜೇಷ್ಯಸಿ ತಾನ್ವ ಹ್ನೌ ವೇಶಯೇ ಸೌಗತಾನಿತಿ ॥೪೬॥

ಅರ್ಥ:- ಇತಿ=ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಭಟ್ಟವಚಃ=ಭಟ್ಟಕುಮಾರನ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಶ್ರುತ್ವಾ=ಕೇಳಿ ನೃಪಃ=ಅರಸನು ವಿಸಂಭ್ರೇಣ=ವಿಶ್ವಾಸದಿಂದ (ಹೇ ಭಟ್ಟ=ಎಲೈ ಭಟ್ಟನೇ ತ್ವಂ=ನೀನು) ಯದಿ=ಯಾವ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ತಾನ್=ಅಂಥಾ ಸೌಗತಾನ್=ಬೌದ್ಧರನ್ನು ಜೇಷ್ಯಸಿ= ಜಯಸುವಿಯೋ (ತರ್ಹಿ=ಆ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅಹಂ=ನಾನು) ತಾನ್=ಆ ಪರಾಜಿತರಾದ ಬೌದ್ಧರನ್ನು ವಹ್ನೌ=ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ವೇಶಯೇ=ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿಸುವೆನು. ಇತಿ=ಈಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಅಬ್ರವೀತ್=ಮಾತನಾಡಿದನು॥೪೬॥

ತಸ್ಯೇತಿ॥ ತಸ್ಯಬೌದ್ಧಾದಿಷ್ಠಿತ ದೇಶಾಧಿಪತೇಃ, ರಾಜ್ಞಃ, ವಚಃ ವಾಕ್ಯಂ, ಶ್ರುತ್ವಾ, ವಿಸ್ರಬ್ಧಃ ವಿಶ್ವಾಸಂ ಪ್ರಾಪ್ತಃ। ಸತಾದೃಶಃ, ಮಹೀಸುರೋ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋಭಟ್ಟಃ ಸನಾರಾಯಣ ಭಟ್ಟಃ ನಾರಾಯಣ ಭಟ್ಟ ನಾಮಕೇ ನಾನು ಜೇನ ಸಹಿತ ಸ್ಸನ್, ಸಶಬರಃ ಶಬರನಾಮಕೇನ ಪಿತ್ರಾಚ ಸಹಿತಸ್ಸನ್ ಭೃಶಮ ತ್ಯಂತಂಮುಮುದೇ ಸಂತೋಷಂಪ್ರಾಪ್ತಃ। ತ್ರಯೋಽಪಿ ಸಂತುತುಷುರಿತಿ ಭಾವಃ। ಮುದಹರ್ಷೇ– ಧಾ.ಅಕ. ಕರ್ತರಿ ಲಟ್. ಆತ್ಮ. ಪ್ರ. ಏ ॥೪೭॥

ತಸ್ಯ ರಾಜ್ಞೋ ವಚಶ್ರುತ್ವಾವಿಸ್ರಬ್ಧಃ ಸಮಹೀಸುರಃ।
ಸನಾರಾಯಣ ಭಟ್ಟಸ್ಸಶಬರೋ ಮುಮುದೇ ಭೃಶಮ್॥೪೭॥

ಅರ್ಥ:- ತಸ್ಯ=ಆ ಬೌದ್ಧರಿರುವ ದೇಶಕ್ಕೆ ಅಧಿಪತಿಯಾದ ರಾಜ್ಞಃ=ಅರಸನ ವಚಃ=ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಶ್ರುತ್ವಾ=ಕೇಳಿ ವಿಸ್ರಬ್ಧಃ=ವಿಶ್ವಾಸ ಪಟ್ಟಂಥಾ ಸಃ=ಅಂಥಾ ಮಹೀಸುರಃ=ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾದ ಭಟ್ಟಕುಮಾರನು ಸನಾರಾಯಣಭಟ್ಟಃ (ಸನ್)=ತಮ್ಮನಾದ ನಾರಾಯಣ ಭಟ್ಟನಿಂದ ಸಹಿತನಾಗಿ ಸಶಬರಃ (ಸನ್)=(ತಂದೆಯಾದ) ಶಬರನಿಂದ ಸಹಿತನಾಗಿ ಭೃಶಂ=ಅತ್ಯಂತವಾಗಿ ಮುಮುದೇ = ಸಂತೋಷಪಟ್ಟನು (ಮೂರುಜನರು ಸಂತುಷ್ಟರಾದರೆಂತ ಭಾವ)

ಬೌದ್ಧಾನಾಂ ಜಯೇ ಪ್ರಯತ್ನಮಾಹ – ಅಪಕ್ಷಪಾತಿ ನೀತಿ॥ ಕ್ಷತ್ರೇ ರಾಜ್ಞೇ, ಪಕ್ಷೇ ಏಕಸ್ಮಿನ್ಪಕ್ಷೇ ಪಾತಃ ಸ್ವೀಯತಾಭಿಮಾನಃ ಪಕ್ಷಪಾತಃ ಸೋಽಸ್ಯಾಸ್ತೀತಿ ಪಕ್ಷಪಾತೀ ಸನಭವ ತೀತ್ಯಪಕ್ಷಪಾತೀ ತಸ್ಮಿನ್ ಸತಿ, ಪಕ್ಷದ್ವಯೇಽಪಿ ಸಮದೃಷ್ಟಿಯುಕ್ತೇ ಸತೀತ್ಯರ್ಥಃ । ಸಭಟ್ಟ, ತರ್ಕೈ ದೂರ್ಷಣಾನು ಮಾನೈಃ ಕರ್ಕಶಾಂ ನಿರಾ ಕರ್ತುಮಶಕ್ಯಾಂ, ಬೌದ್ಧಶಾಸ್ತ್ರಂ ನಿಕೃಂತತಿಛಿನತ್ತೀತಿ ತಾದೃಶೀಂ, ಶಾಬರಸ್ಯ ಶಬರ ನಾಮಕ ಸ್ವತಾತ ಸಂಬಂಧಿನೋಭಾಷ್ಯಸ್ಯ ಜೈಮಿನಿ ಸೂತ್ರ ಭಾಷ್ಯಸ್ಯ, ಟೀಕಾಂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಗ್ರಂಥಂ ಚಕ್ರೇಕೃತವಾನ್। ಡುಕೃಞ್ ಕರಣೇ-ಧಾ.ಸಕ.ಕರ್ತರಿಲಿಟ್. ಆತ್ಮ.ಪ್ರ.ಏ ॥೪೮॥

ಅಪಕ್ಷಪಾತಿನಿ ಕ್ಷತ್ರೇ ಸಟೀಕಾಂ ತರ್ಕ ಕರ್ಕಶಾಂ।
ಚಕ್ರೇ ಶಾಬರಭಾಷ್ಯಸ್ಯ ಬೌದ್ಧಶಾಸ್ತ್ರ ನಿ ಕೃಂತನೀಂ॥೪೮॥

ಅರ್ಥ:- ಬೌದ್ಧರನ್ನು ಜಯಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿದ ರೀತಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ- ಕ್ಷತ್ರೇ=ಅರಸನು ಅಪಕ್ಷಪಾತಿನಿ(ಸತಿ)=ಒಂದು ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸ್ವೀಯುತ್ವಾಭಿ ಮಾನವಿಲ್ಲದವನಾಗಿರಲಾಗಿ ಸಃ=ಆಭಟ್ಟನು ತರ್ಕಕರ್ಕಶಾಂ= ದೂಷಣಾನುಮಾನಗಳಿಂದ ಕಠಿನವು (ನಿರಾಕರಿಸಲಶಕ್ಯವು) ಆದ ಬೌದ್ಧಶಾಸ್ತ್ರ, ನಿಕೃಂತನೀಂ=ಬೌದ್ಧ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಭೇದಿಸುವಂಥಾ ಶಾಬರ, ಭಾಷ್ಯಸ್ಯ-ಶಬರ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಜೈಮಿನಿಸೂತ್ರ ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ಟೀಕಾಂ=ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಚಕ್ರೇ=ಮಾಡಿದನು ॥೪೮॥

ನಾರಾಯಣೇನೇತಿ॥ ಕದಾಚಿತ್, ಸಭಟ್ಟಃ, ನಾರಾಯಣೇನ ಭಟ್ಟೇನ ಸಮೇಯಿವಾನ್ ಯುಕ್ತಸ್ಸನ್, ಪುರಸ್ಯ ರಾಜಾಧಿಷ್ಠಿತನಗರಸ್ಯ ದಾರಿದ್ವಾರೇ, ತೋರಣಸ್ಯ ಪುರಬಹಿರ್ದ್ವಾರಸ್ಯ ಅಗ್ರೇ ಊರ್ಧ್ವಭಾಗೇ, ಪ್ರತಿಕಾಂ ಸೌಗತ್ಯೆ ಸ್ಸಾಕ ಮಹಂ ವಾದಂ ಕರಿಷ್ಯಾಮೀ ತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಬೋಧಿಕಾಂ, ಅಪತಾಕಯತ್ ಪತಾಕಾಮಿವಾಂಕಯಾ ಮಾಸ। ಪತಾಕಶಬ್ದಾತ್ತತ್ಕರೋ ತೀತ್ಯರ್ಥೇ ಣೇಚಿ ಲಙ್ ಪರಸ್ಮೈಪದ ಪ್ರಥಮ ಪುರುಷೈಕ ವಚನಮ್ ॥೪೯॥

ನಾರಾಯಣೇನ ಭಟ್ಟೇನ ಸ ಕದಾಚಿ ತ್ಸ ಮೇಯಿ ವಾನ್।
ತೋರಣಾಗ್ರೇಪುರದ್ವಾರಿ ಪತ್ರಿಕಾಮ ಪತಾಕಯತ್ ॥೪೯॥

ಅರ್ಥ:- ಕದಾಚಿತ್ = ಒಂದಾನೊಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಃ = ಆಭಟ್ಟನು ನಾರಾಯಣೇನ ಭಟ್ಟೇನ = ನಾರಾಯಣಭಟ್ಟನಿಂದ ಸಮೇಯಿವಾನ್ (ಸನ್) = ಯುಕ್ತನಾಗಿ ಪುರ ದ್ವಾರಿ = ಪಟ್ಟಣದ ಬಾಗಿಲಿನಲ್ಲಿ ತೋರಣ ಅಗ್ರೇ = ಊರು ಹೊರ ಬಾಗಿಲಿನ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪತ್ರಿಕಾಂ = (ಬೌದ್ಧರೊಡನೆ ವಾದ ಮಾಡುವೆ ನೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಮಾಡುವ) ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಅಪತಾಕಯತ್ = ಪತಾಕೆ ಯನ್ನೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಹಚ್ಚಿಸಿದನು ॥೪೯॥

ವಹ್ನೀತಿ॥ ಕುಮಾರಃ ವಹ್ನೌಪ್ರವೇಶ ಏವಗ್ಲಹಃ ಪಣಃ ಪರಾಜಿತೇನ ಕಾರ್ಯತಯಾ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾ ವಿಷಯೋಯಸ್ಯಾಸ್ತಯಾ, ವಿತಂಡಯಾ ಸ್ವಪಕ್ಷ ಸ್ಥಾಪನ ರಹಿತಯಾ ಪರಪಕ್ಷ ನಿರಾಕರಣ ಮಾತ್ರ ಫಲಕ ಕಥಯಾ, ಮಾಧ್ಯಮಿಕಾನ್ ಬೌದ್ಧಾನ್, ನಿಗೃಹ್ಯವಿಜಿತ್ಯ, ಶ್ರುತೀನಾಂ ವೇದಾನಾಂ ಅಪಹ್ನವತಃ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಕಥನಾದಿ ರೂಪೌದ ಪಚಾವತ್, ನಷ್ಟಂಕ್ಷೀಣ ಮಾಯುರ್ಯೇಷಾಂ ತಾನ್, ಮಾಧ್ಯಮಿಕಾನ್ ಅಹ್ನಾಯ ಶೀಘ್ರಂ, ವಹ್ನೌ ಗಮಯಾಂಚಕಾರ ಪ್ರವೇಶಯಾ ಮಾಸ ॥ ಗಮಲೃ ಗತೌ - ಧಾ. ಸಕ. ಣಿಜಂತಃ ಕರ್ತರಿ ಲಟ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಏ. ॥೫೦॥

ವಹ್ನಿ ಪ್ರವೇಶ ಗ್ಲಹಯಾ ಕುಮಾರೋ ವಿತಂಡಯಾ ಮಾಧ್ಯಮಿಕಾನ್ನಿ ಗೃಹ್ಯ।
ನಷ್ಟಾಯುಷೋಽಪವಹ್ನಾವತ ಶ್ರುತೀ ನಾಮಹ್ನಾಯ ವಹ್ನೌ ಗಮಯಾಂಚಕಾರ ॥೫೦॥

ಅರ್ಥ:- ಕುಮಾರಃ = ಭಟ್ಟಕುಮಾರನು ವಹ್ನಿ, ಪ್ರವೇಶ, ಗ್ಲಹಯಾ = ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡೋಣವೇ, ಪಣವು (ಪರಾಜಿತನು ಆಚರಿಸತಕ್ಕದ್ದಾಗಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾ ವಿಷಯವು) ಆಗಿವುಳ್ಳಂಥಾ, ವಿತಂಡಯಾ = (ಸ್ವಪಕ್ಷ ಸಾಧನವಿಲ್ಲದೆ ಪರಪಕ್ಷ ನಿರಾಕರಣ ಮಾತ್ರವುಳ್ಳ) ವಿತಂಡ ನಾಮಕ ಕಥೆಯಿಂದ ಮಾಧ್ಯಮಿ ಕಾನ್ = ಬೌದ್ಧರನ್ನು ನಿಗೃಹ್ಯ = ಜಯಿಸಿ ಶ್ರುತೀನಾಂ = ವೇದಗಳ ಅಪಹ್ನವತೆ = (ಅಪ್ರಮಾಣ್ಯಪ್ರತಿಪಾದ ನಾದಿ ರೂಪವಾದ) ಅಪಲಾಪದ ದೆಸೆಯಿಂದ ನಷ್ಟ, ಆಯುಷಃ = ಕ್ಷೀಣವಾದ, ಆಯುಸ್ಸುವುಳ್ಳ ಮಾಧ್ಯಮಿ ಕಾನ್ = ಬೌದ್ಧರನ್ನು ಅಹ್ನಾಯ = ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ವಹ್ನೌ = ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಗಮಮಾಂಚಕಾರ = ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿಸಿದನು ॥೫೦॥

ಸಾಯಂ ತ್ರಿಕೈಸ್ಸಹ ಯಯುಃ ಕತಿಚಿನ್ನಿಲೀನಾ ಸ್ಸಂಪ್ರಾಪ್ತ
ಭಕ್ತಭುವಿ ಕೇಚನ ಬಕ್ಕಮುಖ್ಯಾಃ । ರೂಪಾಂತ ರೇಣಗತ
ಸೌಗತ ಲಿಂಗ ಭಂಗಾ ರಾಜ್ಯಾಂತ ವರ್ತ್ಮಸುಗತಾಸ್ಸುಗತಾವಿಚೇರುಃ ॥೫೧॥

ವಹ್ನಿ ಪ್ರವಿಷ್ಟೇಭ್ಯೋಽವಶಿಷ್ಟಾನಾಂ ಬೌದ್ಧಾನಾಂ ಸ್ಥಿತಿ ಪ್ರಕಾರ ಮಾಹ – ಸಾಂಯಾತ್ರಿ ಕೈರಿತಿ॥ ಕತಿಚಿತ್ಕೇಚನ ಬೌದ್ಧಾಃ, ಸಮುದಿತಾನಾಂ ಯಾತ್ರಾಸಂಯಾತ್ರಾ ಕ್ರಯವಿಕ್ರಯಾದ್ಯರ್ಹ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾರ್ಥಂ ದೇಶ ಸಂಚಾರಃ ಪ್ರಯೋಜನ ಮೇಷಾಮಿತಿ ಸಾಂಯಾತ್ರಿಕಾ ಸ್ತೈಃ ಪಾತವಣಿಗ್ಭಿಃ ಸಹ, ಯ ಯುಃ ದೇಶಾಂತರಂ ಗತಾಃ। ಯಾಪ್ರಾಪಣೇ- ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿ ಲಿಟ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಬ. । ಸಂಪ್ರಾಪ್ತಂ ಭಕ್ತಮನ್ನಂ ಯಸ್ಯಾಂಸಾತಥೋಕ್ತಾಚ, ಸಾಭೂಶ್ಚ ಸಂಪ್ರಾಪ್ತ ಭಕ್ತಭೂಃ ಪಾಕಶಾಲಾ ತಸ್ಯಾಂ, ನಿಲೀನಾ ಇತರೇಷಾಮಗ್ನಿ ಪ್ರವೇಶಕಾಲೇ ಆಚ್ಛಾದಿತಾಃ ಬಕ್ಕಸ್ತನ್ನಾಮಕೋ ಬೌದ್ಧಃ ಮುಖ್ಯಃ ಪ್ರಧಾನಂ ಯೇಷಾಂತೇ ಕೇಚನ, ಸುಗತಾಃ ಬೌದ್ಧಾಃ ಅನ್ಯೋವೇಷಃ ವೇಷಾಂತರಂ ತೇನ ಆಸ್ತಿಕ ವೇಷ ಧಾರಣೇನ, ಗತಃ ಪ್ರಾಪ್ತಃ ಸೌಗತ ಲಿಂಗಾನಾಂ ಕೇಶೋಲ್ಲುಂಠನನೀಲ ಪಟಧಾರಣಾದೀನಾಂ ಬೌದ್ಧಚಿಹ್ನಾನಾಂ ಭಂಗೋನಾಶೋಯೈಸ್ತೈ ತಥೋಕ್ತ ಸ್ಸಂತಃ , ರಾಜ್ಯಸ್ಯ ಬೌದ್ಧಾಷ್ಠಿದಿತ ರಾಷ್ಟ್ರಸ್ಯ ಅಂತೇಽ ವಸಾನೇ ಸ್ಥಿತೇಷು ವರ್ತ್ಮಸು ಮಾರ್ಗೇಷು. ಗತಾಃ ಪ್ರಾಪ್ತಾಸ್ಸಂತಃ ವಿಚೇರುಸ್ಸಂಚಾರಂ ಕೃತವಂತಃ। ಚರಗತಿ ಭಕ್ಷಣಯೋಃ – ಧಾ. ಕರ್ತರಿಲಿಟ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಬ॥ ಅತ್ರಗತಸೌಗತೇತಿ ಸುಗತಾಸ್ಸು ಗತಾ ಇತಿಚಾ॥ ಸಕೃದ್ವರ್ಣಾವೃತ್ತೇ ಶ್ಛೇಕಾನು ಪ್ರಾಸಶ್ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರಃ ॥೫೧॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮತ್ಕವಿಕುಲ ತಿಲಕ ಶ್ರೀಮತ್ರಿ ವಿಕ್ರಮ ಪಂಡಿತಾ ಚಾರ್ಯ, ಸುತ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾತಣ ಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯ ವಿರಚಿತಾಯಾಂ ಮಣಿಮಂಜರ್ಯಾಂ ಪಂಚಮ ಸ್ಸರ್ಗಃ

ಅವಶಿಷ್ಟಬೌದ್ದರ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಕತಿಚಿತ್ = ಕೆಲವು ಬೌದ್ಧರು ಸಾಯಂತ್ರಿಕೈಃ = ಜಹಜು ವರ್ತಕರಿಂದ ಸಹ = ಕೂಡಿ ಯಯುಃ = (ದೇಶಾಂತರವನ್ನು ಕುರಿತು) ಹೋದರು. ಸಂಪ್ರಾಪ್ತ, ಭಕ್ತ, ಭುವಿ = ಹೊಂದಲ್ಪಟ್ಟ, ಅನ್ನವುಳ್ಳ, ಸ್ಥಲದಲ್ಲಿ (ಪಾಕ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ) ನಿಲೀನಾಃ = (ಇತರರಿಗೆ ಅಗ್ನಿ ಪ್ರವೇಶವಾಗುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ) ಆಚ್ಛಾದಿತರಾಗಿದ್ದಂಥಾ ಬಕ್ಕ, ಮುಖ್ಯಾಃ = ಬಕ್ಕನಾಮಕನು, ಮೊದಲಾಗಿವುಳ್ಳಂಥಾ ಕೇಚನ = ಕೆಲವರಾದ ಸುಗತಾಃ = ಬೌದ್ಧರು ರೂಪಾಂತ ರೇಣ = ಮತ್ತೊಂದು ವೇಷದಿಂದ (ಆಸ್ತಿಕ ವೇಷದಿಂದ) ಗತ, ಸೌಗತ, ಲಿಂಗ ಭಂಗಾಃ (ಸಂತಃ) = ಹೋಗಲ್ಪಟ್ಟ, ಬೌದ್ಧರ, ಚಿಹ್ನೆಗಳ, ನಾಶವುಳ್ಳವರಾಗಿ (ಬೌದ್ಧ ಚಿಹ್ನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಎಂತ ಭಾವ) ರಾಜ್ಯ, ಅಂತ, ವರ್ತ್ಮಸು = (ಆ ಅರಸನ) ರಾಷ್ಟ್ರದ, ಕೊನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ, ಗತಾಃ (ಸಂತಃ) = ಸೇರಿದವರಾಗಿ ವಿಚೇರುಃ = ಸಂಚರಿಸಿದರು ॥ ॥೫೧॥

ಶ್ರೀ ಮನ್ನೃಸಿಂಹವ ರ್ಯಾನುಗ್ರಹಜಪ್ರಜ್ಞ ರಾಘವೇಂದ್ರೇಣ।
ಮಣಿಮಂಜರೀ ಪ್ರಕಾಶೇ ಜನಿತೇಽಭೂ ತ್ಪಂ ಚಮಸ್ಸರ್ಗಃ ॥
ಪಂಚಮ ಸ್ಸರ್ಗ ಸ್ಸಮಾಪ್ತಃ

ಶ್ರೀ ಮದಾನಂದ ತೀರ್ಥ ಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ

ಷಷ್ಠ ಸರ್ಗ ಪ್ರಾರಂಭಃ

ಏವಂ ವೇದ ಪರಿಪಂಥಿನಾಂ ಬೌದ್ಧಾನಾ ಮುತ್ಸಾದನೇ ಜಾತೇ ವೈದಿಕ ಧರ್ಮಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಪ್ರಕಾರ ಮಾಹ – ಉದಜೃಂಭಂತೇತಿ॥ ವೇದಾಂತಾ ಉಪನಿಷದಃ ಪೂರ್ವೋತ್ತರ ಮೀಮಾಂಸಾಖ್ಯ ವೇದ ನಿರ್ಣಾಯಕ ಗ್ರಂಥಾಶ್ಚ, ವೇದಾ ಶ್ಚೇತ್ಯಪಿ ಪಾಠಃ। ವರ್ಣಾನಾಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದೀ ನಾಮಾಶ್ರಮಾಣಾಂ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಾ ದೀನಾಂ ಚೋಚಿತಾಃ ಧರ್ಮಾಶ್ಚ. ಉದಜೃಂಭಂತ ಅವರ್ಧಂತ। ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಃ ತುತುಷುಃ ಮುಮುದುಃ। ಮಹ್ಯಾಭುವಸ್ತಲೇ, ಯಜ್ಞಾ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಟೋಮಾದ್ಯಾಃ, ಪ್ರಾವರ್ತಂತ। ಜೃಭಿಜೃಂಭಣೇ – ಧಾ. ಅಕ. ಕರ್ತರಿ ಲಙ್. ಆತ್ಮ. ಪ್ರ. ಬ. । ತುಷತುಷ್ಟೌ– ಧಾ. ಅಕ. ಕರ್ತರಿ ಲಿಟ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಬ.। ವೃತುವರ್ತನೇ– ಧಾ. ಅಕ. ಕರ್ತರಿ ಲಙ್. ಆತ್ಮ. ಪ್ರ. ಬ ॥೧॥

ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ವೇದವಿರೋಧಿಗಳಾದ ಬೌದ್ಧರುತ್ಸಾದಿತರಾಗುತ್ತಿರಲಾಗಿ ವೈದಿಕ ಧರ್ಮಾಭಿವೃದ್ಧಿಯಾದ ರೀತಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಉದ ಜೃಂ ಭಂತ ವೇದಾಂತಾ ಧರ್ಮಾವರ್ಣಾಶ್ರಮೋಚಿತಾಃ।
ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಸ್ತುತು ಷುರ್ಯಜ್ಞಾಃ ಪ್ರಾವಂರ್ತತ ಮಹೀತಲೇ ॥೧॥

ಅರ್ಥ:– ವೇದಾಂತಾಃ = ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು (ಅಥವಾ) ವೇದಾರ್ಥನಿರ್ಣಾಯಕಗಳಾದ ಪೂರ್ವೋತ್ತರ ಮೀಮಾಂಸಾ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ವರ್ಣ, ಆಶ್ರಮ, ಉಚಿತಾಃ = ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿವರ್ಣಗಳು, ಬ್ರಹ್ಮಚಾರ್ಯಾದ್ಯಾಶ್ರಮಗಳು – ಇವುಗಳಿಗೆ ಅರ್ಹಗಳಾದ ಧರ್ಮಾಃ = ಧರ್ಮಗಳೂನೂ ಉದಜೃಂಭಂತ = ವಿಕಾಸವನ್ನು ಹೊಂದಿದವು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಃ = ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ತುತುಷುಃ = ಸಂತೋಷಪಟ್ಟರು. ಮಹೀ ತಲೇ = ಭೂಮಿಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞಾಃ = ಜ್ಯೋತಿಷ್ಟೋಮಾದಿಯಜ್ಞಗಳು ಪ್ರಾವರ್ತಂತ = ಪ್ರವರ್ತಿಸಿದವು ॥೧॥

ವಿಮೃಶ್ಯೇತಿ॥ ಭಾರವಿಸ್ತನ್ನಾಮಕಃ ಪಂಡಿತಃ, ನಿರೀಶ್ವರಂ ಈಶ್ವರಾನ್ನಿಷ್ಕ್ರಾಂತಂ ಕರ್ಮ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ಪರಮಿತ್ಯರ್ಥಃ, ಭಾಟ್ಟಂ ಭಟ್ಟೋ ಮುರಾರಿರ್ಗುರು ರಿತಿ ತ್ರಯಾಣಾಂ ಮೀಮಾಂಸ ಕಾನಾಂ ಮಧ್ಯೇ ಭಟ್ಟಸ್ಯ ಸಂಬಂಧಿಶಾಸ್ತ್ರಂ, ವಿಮೃಶ್ಯ, ಸಮುದಾಸ್ತ ಉಪೇಕ್ಷಿತವಾನ್। ಆಸ ಉಪವೇಶನೇ– ಧಾ, ಕರ್ತರಿ ಲಙ್. ಆತ್ಮ. ಪ್ರ. ಏ.। ಉದುಪ ಸೃಷ್ಟತ್ವಾದುಪೇಕ್ಷಾರ್ಥತ್ವಂ ಸಕರ್ಮ ತಾಚ। 'ಉದಾಸೇ' ಇತಿಚ ಪಾಠಃ। 'ಉದಾಸ್ತೇ' ಇತಿತ್ವಪಪಾಠಃ॥ ನಿರೀಶ್ವರತ್ವಂ ಭಾಟ್ಟಸ್ಯೋ ಪೇಕ್ಷಣೇ ಹೇತು ರಿತಿಮಂತ ವ್ಯಮ್। ಪ್ರಭಾಕರಃ ತನ್ನಾಮಕೋ ವಿದ್ವಾನ್, ತತ್‌ಭಾಟ್ಟಂ, ಮಾತ್ಸರ್ಯೇಣ ಭಟ್ಟಶುಭ

ದ್ವೇಷೇಣ, ನಿರಾಕರ್ತುಂ ಅಧೀಕ್ಷೇಪ್ತುಂ, ಶುಶ್ರಾವ ಶ್ರುತವಾನ್ । ಶುಶ್ರವಣೇ – ಧಾ. ಸಕ. ಕರ್ತರಿ ಲಿಟ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಏ ॥೨॥

ವಿಮೃಶ್ಯ ಭಾರವಿರ್ಭಾಟ್ಟಂ ಸಮುದಾಸ್ತ ನಿರೀಶ್ವರಮ್।
ಶುಶ್ರಾವ ತನ್ನಿರಾಕರ್ತುಂ ಮಾತ್ಸರ್ಯೇಣ ಪ್ರಭಾಕರಃ ॥೨॥

ಅರ್ಥ:- ಭಾರವಿಃ = ಭಾರವಿಕವಿಯು ನಿರೀಶ್ವರಂ = ಈಶ್ವರ ರಹಿತವಾದಂಥಾ (ಕರ್ಮಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ಪರವೆಂತಭಾವ) ಭಾಟ್ಟಂ = ಭಾಟ್ಟನು, ಮುರಾರಿ ಮಿಶ್ರನು ಗುರುವು ಎಂಬುವ ಮೀಮಾಂಸಕರು ಮುವ್ವರಲ್ಲಿ) ಭಟ್ಟಕುಮಾರನ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ವಿಮೃಶ್ಯ = ವಿಮರ್ಶಿಸಿ ಸಮುದಾಸ್ತ = ಉಪೇಕ್ಷಿಸಿದನು। ಪ್ರಭಾಕರಃ = ಪ್ರಭಾಕರನು ತತ್ = ಆಭಾಟ್ಟಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಮಾತ್ಸರ್ಯೇಣ = (ಭಟ್ಟನಲ್ಲಿ) ಶುಭ ದ್ವೇಷದಿಂದ ನಿರಾಕರ್ತುಂ = ದೂಷಿಸುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಶುಶ್ರಾವ = ಶ್ರವಣಮಾಡಿದನು ॥೨॥

ಅನ್ಯಾನಪಿ ಭಾಟ್ಟ ಉದಾಸೀನಾ ನಾಹ- ಮಾಘ ಇತಿ। ಮಾಘಃ, ವರರುಚಿಃ, ಬಾಣಃ, ಮಯೂರಃ, ಕಾಳದಾಸಕಃ ಕಾಳದಾಸಃ, ಪ್ರಚಂಡ ಕೋವಿದಾಃ ಪ್ರೌಢಪಂಡಿತಾಃ, ದಂಡೀ ಮುಖ್ಯೋಯೇಷಾಂತೇಚ, ಭಾಟ್ಟಂ, ಉದಾಸತ ಉಪೇಕ್ಷಿತವಂತಃ। ಲಙ್, ಆತ್ಮ. ಪ್ರ. ಬ.। ಅತ್ರಾಪಿ 'ಉದಾಸತೇ' ಇತ್ಯಯಮಪ ಪಾಠ ಏವ ॥೩॥

ಮಾಘೋ ವರ ರುಚಿರ್ಬಾಣೋ ಮಯೂರಃ ಕಾಳದಾಸಕಃ ।
ಪ್ರಚಂಡಕೋವಿದಾ ದಂಡೀ ಮುಖ್ಯಾಶ್ಚೈತ ದುದಾಸತ ॥೩॥

ಅರ್ಥ:- ಭಾಟ್ಟ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಪೇಕ್ಷಿಸಿದ ಮತ್ತು ಕೆಲವರನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ = ಮಾಘಃ = ಮಾಘನು ವರರುಚಿಃ = ವರರುಚಿಯು ಬಾಣಃ = ಬಾಣನು ಮಯೂರಃ = ಮಯೂರನು ಕಾಳದಾಸಃ = ಕಾಳದಾಸನು ಪ್ರಚಂಡ ಕೋವಿದಾಃ = ಪ್ರೌಢರಾದ ಪಂಡಿತರ್‍ಾದ ದಂಡಿ ಮುಖ್ಯಾಶ್ಚ = ದಂಡಿ ಯು ಮೊದಲಾಗಿವುಳ್ಳವರೂನು ಏತತ್ = ಈ ಭಟ್ಟಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಉದಾಸತ = ಉಪೇಕ್ಷಿಸಿದರು ॥೩॥

ಭಾಟ್ಟ ಮುದಾಸಿತ ವತೋಽಭಿದಾಯ ತಸ್ಮಿ ನ್ನನುದಾಸೀ ನಾನಾಹ ಉಂಬಕ ಇತಿ॥ ತರ್ಕಂ ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರಂ ವೇತ್ತೀತಿ ತಥೋಕ್ತಃ, ಉಂಬಕಸ್ತನ್ನಾಮಕಃ, ಡಂಬಕ ಇತಿಚ ಪಾಠಃ। ತಂತ್ರಂ ಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರ ಮಸ್ಯಾಸ್ತೀತಿತಂತ್ರೀ ಮಿಮಾಂಸಕಃ, ಪ್ರಭಾಕೃತ್

ಏವಂ ವೇದ ಪರಿಪಂಥಿನಾಂ ಬೌದ್ಧಾನಾ ಮುತ್ಸಾದನೇ ಜಾತೇ ವೈದಿಕ ಧರ್ಮಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಪ್ರಕಾರ ಮಾಹ – ಉದಜ್ರಂಭಂತೇತಿ॥ ವೇದಾಂತಾ ಉಪನಿಷದಃ ಪೂರ್ವೋತ್ತರ ಮೀಮಾಂಸಾಖ್ಯ ವೇದ ನಿರ್ಣಾಯಕ ಗ್ರಂಥಾಶ್ಚ, ವೇದಾ ಶ್ಚೇತ್ಯಪಿ ಪಾಠಃ। ವರ್ಣಾನಾಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದೀ ನಾಮಾಶ್ರಮಾಣಾಂ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಾ ದೀನಾಂ ಚೋಚಿತಾಃ ಧರ್ಮಾಶ್ಚ. ಉದಜ್ರಂಭಂತ ಅವರ್ಧಂತ। ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಃ ತುತುಷುಃ ಮುಮುದುಃ। ಮಹ್ಯಾಭುವಸ್ಥಲೇ, ಯಜ್ಞಾ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಟೋಮಾದ್ಯಾಃ, ಪ್ರಾವರ್ತಂತ। ಜೃಭಿಜೃಂಭಣೇ – ಧಾ. ಅಕ. ಕರ್ತರಿ ಲಙ್. ಆತ್ಮ. ಪ್ರ. ಬ. । ತುಷತುಷ್ಟೌ– ಧಾ. ಅಕ. ಕರ್ತರಿ ಲಿಟ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಬ.। ವೃತುವರ್ತನೇ– ಧಾ. ಅಕ. ಕರ್ತರಿ ಲಙ್. ಆತ್ಮ. ಪ್ರ. ಬ ॥೧॥

ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ವೇದವಿರೋಧಿಗಳಾದ ಬೌದ್ಧರುತ್ಸಾದಿತರಾಗುತ್ತಿರಲಾಗಿ ವೈದಿಕ ಧರ್ಮಾಭಿವೃದ್ಧಿಯಾದ ರೀತಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಉದ ಜ್ರಂ ಭಂತ ವೇದಾಂತಾ ಧರ್ಮಾವರ್ಣಾಶ್ರಮೋಚಿತಾಃ।
ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಸ್ತುತು ಷುರ್ಯಜ್ಞಾಃ ಪ್ರಾವಂರ್ತತ ಮಹೀತಲೇ ॥೧॥

ಅರ್ಥ:– ವೇದಾಂತಾಃ = ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು (ಅಥವಾ) ವೇದಾರ್ಥನಿರ್ಣಾಯಕಗಳಾದ ಪೂರ್ವೋತ್ತರ ಮೀಮಾಂಸಾ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ವರ್ಣ, ಆಶ್ರಮ, ಉಚಿತಾಃ = ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾ ದಿವರ್ಣಗಳು, ಬ್ರಹ್ಮಚಾರ್ಯಾದ್ಯಾಶ್ರಮಗಳು – ಇವುಗಳಿಗೆ ಅರ್ಹಗಳಾದ ಧರ್ಮಾಃ = ಧರ್ಮಗಳೂನೂ ಉದಜ್ರಂಭಂತ = ವಿಕಾಸವನ್ನು ಹೊಂದಿದವು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಃ = ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ತುತುಷುಃ = ಸಂತೋಷಪಟ್ಟರು. ಮಹೀ ತಲೇ = ಭೂಮಿಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞಾಃ = ಜ್ಯೋತಿಷ್ಟೋಮಾದಿಯಜ್ಞಗಳು ಪ್ರಾವರ್ತಂತ = ಪ್ರವರ್ತಿಸಿದವು ॥೧॥

ವಿಮೃಶ್ಯೇತಿ॥ ಭಾರವಿಸ್ತನ್ನಾಮಕಃ ಪಂಡಿತಃ, ನಿರೀಶ್ವರಂ ಈಶ್ವರಾನ್ನಿಷ್ಕ್ರಾಂತಂ ಕರ್ಮ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ಪರಮಿತ್ಯರ್ಥಃ, ಭಾಟ್ಟಂ ಭಟ್ಟೋ ಮುರಾರಿರ್ಗುರು ರಿತಿ ತ್ರಯಾಣಾಂ ಮೀಮಾಂಸ ಕಾನಾಂ ಮಧ್ಯೇ ಭಟ್ಟಸ್ಯ ಸಂಬಂಧಿಶಾಸ್ತ್ರಂ, ವಿಮೃಶ್ಯ, ಸಮುದಾಸ್ತ ಉಪೇಕ್ಷಿತವಾನ್। ಆಸ ಉಪವೇಶನೇ– ಧಾ. ಕರ್ತರಿ ಲಙ್. ಆತ್ಮ. ಪ್ರ. ಏ.। ಉದುಪ ಸೃಷ್ಟತ್ವಾದುಪೇಕ್ಷಾರ್ಥತ್ವಂ ಸಕರ್ಮ ತಾಚ। 'ಉದಾಸೇ' ಇತಿಚ ಪಾಠಃ। 'ಉದಾಸ್ತೇ' ಇತಿತ್ವಪಪಾಠಃ॥ ನಿರೀಶ್ವರತ್ವಂ ಭಾಟ್ಟಸ್ಯೋ ಪೇಕ್ಷಣೇ ಹೇತು ರಿತಿಮಂತ ವ್ಯಮ್। ಪ್ರಭಾಕರಃ ತನ್ನಾಮಕೋ ವಿದ್ವಾನ್, ತತ್‌ಭಾಟ್ಟಂ, ಮಾತ್ಸರ್ಯೇಣ ಭಟ್ಟಶುಭ

ದ್ವೇಷೇಣ, ನಿರಾಕರ್ತುಂ ಅಧೀಕ್ಷೇಪ್ತುಂ, ಶುಶ್ರಾವ ಶ್ರುತವಾನ್। ಶುಶ್ರವಣೇ – ಧಾ. ಸಕ. ಕರ್ತರಿ ಲಿಟ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಏ ॥೨॥

ವಿಮೃಶ್ಯ ಭಾರವಿರ್ಭಾಟ್ಟಂ ಸಮುದಾಸ್ತ ನಿರೀಶ್ವರಮ್।
ಶುಶ್ರಾವ ತನ್ನಿರಾಕರ್ತುಂ ಮಾತ್ಸರ್ಯೇಣ ಪ್ರಭಾಕರಃ ॥೨॥

ಅರ್ಥ:– ಭಾರವಿಃ = ಭಾರವಿಕವಿಯು ನಿರೀಶ್ವರಂ = ಈಶ್ವರ ರಹಿತವಾದಂಥಾ (ಕರ್ಮಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ಪರವೆಂತಭಾವ) ಭಾಟ್ಟಂ = ಭಾಟ್ಟನು, ಮುರಾರಿ ಮಿಶ್ರನು ಗುರುವು ಎಂಬುವ ಮೀಮಾಂಸಕರು ಮುವ್ವರಲ್ಲಿ) ಭಟ್ಟಕುಮಾರನ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ವಿಮೃಶ್ಯ = ವಿಮರ್ಶಿಸಿ ಸಮುದಾಸ್ತ = ಉಪೇಕ್ಷಿಸಿದನು। ಪ್ರಭಾಕರಃ = ಪ್ರಭಾಕರನು ತತ್ = ಆಭಾಟ್ಟಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಮಾತ್ಸರ್ಯೇಣ = (ಭಟ್ಟನಲ್ಲಿ) ಶುಭ ದ್ವೇಷದಿಂದ ನಿರಾಕರ್ತುಂ = ದೂಷಿಸುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಶುಶ್ರಾವ = ಶ್ರವಣಮಾಡಿದನು ॥೨॥

ಅನ್ಯಾನಪಿ ಭಾಟ್ಟ ಉದಾಸೀನಾ ನಾಹ– ಮಾಘ ಇತಿ। ಮಾಘಃ, ವರರುಚಿಃ, ಬಾಣಃ, ಮಯೂರಃ, ಕಾಳದಾಸಕಃ ಕಾಳದಾಸಃ, ಪ್ರಚಂಡ ಕೋವಿದಾಃ ಪ್ರೌಢಪಂಡಿತಾಃ, ದಂಡೀ ಮುಖ್ಯೋಯೇಷಾಂತೇಚ, ಭಾಟ್ಟಂ, ಉದಾಸತ ಉಪೇಕ್ಷಿತವಂತಃ। ಲಙ್, ಆತ್ಮ. ಪ್ರ. ಬ.। ಅತ್ರಾಪಿ 'ಉದಾಸತೇ' ಇತ್ಯಯಮಪ ಪಾಠ ಏವ ॥೩॥

ಮಾಘೋ ವರ ರುಚಿರ್ಬಾಣೋ ಮಯೂರಃ ಕಾಳದಾಸಕಃ ।
ಪ್ರಚಂಡಕೋವಿದಾ ದಂಡೀ ಮುಖ್ಯಾಶ್ಚೈತ ದುದಾಸತ ॥೩॥

ಅರ್ಥ:– ಭಾಟ್ಟ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಪೇಕ್ಷಿಸಿದ ಮತ್ತು ಕೆಲವರನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ = ಮಾಘಃ = ಮಾಘನು ವರರುಚಿಃ = ವರರುಚಿಯು ಬಾಣಃ = ಬಾಣನು ಮಯೂರಃ = ಮಯೂರನು ಕಾಳದಾಸಃ = ಕಾಳದಾಸನು ಪ್ರಚಂಡ ಕೋವಿದಾಃ = ಪ್ರೌಢರಾದ ಪಂಡಿತರ್ರಾದ ದಂಡಿ ಮುಖ್ಯಾಶ್ಚ = ದಂಡಿ ಯು ಮೊದಲಾಗಿವುಳ್ಳವರೂನು ಏತತ್ = ಈ ಭಟ್ಟಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಉದಾಸತ = ಉಪೇಕ್ಷಿಸಿದರು ॥೩॥

ಭಾಟ್ಟ ಮುದಾಸಿತ ವತೋಽಭಿದಾಯ ತಸ್ಮಿ ನ್ನನುದಾಸೀ ನಾನಾಹ ಉಂಬಕ ಇತಿ॥ ತರ್ಕಂ ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರಂ ವೇತ್ತೀತಿ ತಥೋಕ್ತಃ, ಉಂಬಕಸ್ತನ್ನಾಮಕಃ, ಡಂಬಕ ಇತಿಚ ಪಾಠಃ। ತಂತ್ರಂ ಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರ ಮಸ್ಯಾಸ್ತೀತಿತಂತ್ರೀ ಮಿಮಾಂಸಕಃ, ಪ್ರಭಾಕೃತ್

ಪ್ರಭಾಕರಃ, ತರ್ಕಂ ತಂತ್ರಂಚ ವೇತ್ತೀತಿ ತರ್ಕ ತಂತ್ರವಿತ್ ನ್ಯಾಯ ಮೀಮಾಂಸಾಜ್ಞಃ, ಮಂಡನ ಸ್ತದಾಖ್ಯಃ, ರೇಘಣ ಸ್ತನ್ನಾಮಕಶ್ಚ, ಇತ್ಯೇತೇ, ಭಟ್ಟಾದ್ಭಟ್ಟ ಕುಮಾರಾತ್, ಭಾಟ್ಟಂ, ಭಟ್ಟಸಂಬಂಧಿನಿಶಾಸ್ತ್ರಂ- ತತ್ಕೃತ ಶಾಬರ ಭಾಷ್ಯಟೀಕಾಮಿತ್ಯರ್ಥಃ, ಅಶ್ರುಣ್ವತ ಶ್ರುತವಂತಃ॥ ಶುಶ್ರವಣೇ ಧಾ. ಸಕ. ಕರ್ತರಿ ಲಙ್. ಆತ್ಮ. ಪ್ರ. ಬ ॥೪॥

ಉಂಬಕ ಸ್ತರ್ಕವಿತ್ತಂತ್ರೀ ಪ್ರಭಾಕೃತ್ತರ್ಕತಂತ್ರವಿತ್।
ಮಂಡನೋ ರೇಘಣಶ್ಚೈವ ಭಟ್ಟಾದ್ಭಾಟ್ಟ ಮಶ್ರುಣ್ವತ ॥೪॥

ಅರ್ಥ:- ಭಾಟ್ಟಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಪೇಕ್ಷಿಸಿದವರನ್ನು ಹೇಳಿ ಆಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಬಿಡದವರನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. - ತರ್ಕವಿತ್ = ತರ್ಕಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ತಿಳಿದವನಾದ ಡಂಬಕಃ = ಡಂಬಕನು ತಂತ್ರೀ = ಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರವು (ತತ್ಪರಿಚಯವು)ವುಳ್ಳವನಾದ ಪ್ರಭಾಕೃತ್ = ಪ್ರಭಾಕರನು ತರ್ಕ ತಂತ್ರವಿತ್ = ತರ್ಕಶಾಸ್ತ್ರವು ಮೀಮಾಂಸಾ ಶಾಸ್ತ್ರವು - ಇವುಗಳನ್ನು ತಿಳಿದವನಾದ ಮಂಡನಃ = ಮಂಡನಮಿಶ್ರನು ರೇಘಣ ಶ್ಚ = ರೇಘಣನೂನು (ಏತೇ = ಇವರುಗಳು) ಭಟ್ಟಾತ್ = ಭಟ್ಟಕುಮಾರನ ದೆಸೆಯಿಂದ ಭಾಟ್ಟಂ = ಭಾಟ್ಟಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಅಶ್ರುಣ್ವತ = ಶ್ರವಣಮಾಡಿದರು ॥೪॥

ತತಇತಿ॥ ತತೋ ಭಾಟ್ಟ ಶಾಸ್ತ್ರ ಶ್ರವಣಾ ನಂತರಂ. ವ್ಯರ್ಥಾಃ ಸ್ವಸಿದ್ಧಾಂತ ಸಾಧನಾ ಸಮರ್ಥಾಃ ಯುಕ್ತಾಯೋ ಯಸ್ಯಸಃ, ಭಟ್ಟ ಸಂಬದ್ಧಂ ನಿರೂಢಂ ಮಾತ್ಸರ್ಯಂ ಶುಭ ದ್ವೇಷೋಯೇನ ಸತಥೋಕ್ತಃ ಪ್ರಭಾಕರಃ, ಬಹೂನಾಂ ತಂತ್ರಾಣಾಂ ಸಿದ್ಧಾಂತಾನಾಂ ಪ್ರಪಂಚ ನಮ್ ಯಸ್ಮಿಂ ಸ್ತತ್, ಪ್ರಾಭಾಕರಂ ಪ್ರಭಾಕರ ಸಂಬಂಧಿತ ಯಾದಾಖ್ಯಾತಂ ಶಾಸ್ತ್ರಂ, ಚಕ್ರೇಕೃತ ವಾನ್। ಡುಕೃಙ್ಕರಣೇ- ಧಾ. ಸಕ. ಕರ್ತರಿ ಲಟ್ ಆತ್ಮ. ಪ್ರ. ಏ ॥೫॥

ತತಃ ಪ್ರಭಾಕರಂ ಚಕ್ರೇ ವ್ಯರ್ಥಯುಕ್ತಿಃ ಪ್ರಭಾಕರಃ ।
ಭಟ್ಟಸಂಬಂಧ್ಧ ಮಾತ್ಸರ್ಯೋಃ ಬಹುತಂತ್ರ ಪ್ರಪಂಚನಂ ॥೫॥

ಅರ್ಥ:- ತತಃ = ಭಾಟ್ಟಶಾಸ್ತ್ರದಶ್ರವಣಾನಂತರದಲ್ಲಿ ವ್ಯರ್ಥ ಯುಕ್ತಿಃ = ನಿರರ್ಥಕಗಳಾದ (ಸ್ವಸಿದ್ಧಾಂತ ಸಾಧನ ಸಮರ್ಥಗಳಲ್ಲದ) ಯುಕ್ತಿಗಳುವುಳ್ಳಂಥಾ

ಭಟ್ಟ, ಸಂಬಂದ್ಧ, ಮಾತ್ಸರ್ಯಃ = ಭಟ್ಟನಲ್ಲಿ, ನಿರೂಢವಾದ, ಮಾತ್ಸರ್ಯವುಳ್ಳಂಥಾ ಪ್ರಭಾಕರಃ = ಪ್ರಭಾಕರನು, ಬಹು, ತಂತ್ರ, ಪ್ರಪಂಚನಂ = ಅನೇಕಗಳಾದ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ವಿಸ್ತರಿಸೋಣವುಳ್ಳಂಥಾ ಪ್ರಭಾಕರಂ = (ಪ್ರಭಾಕರ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಕಾರಣ) ಪ್ರಭಾಕರನಾಮಕಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಚಕ್ರೇ = ಮಾಡಿದನು ।।೫।।

ಏವಂ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕಮಭಿದಾಯ "ಭುವ್ಯೃತ್ವತ್ತುಂ ಮನೋದಧೇ" ಇತಿಪೂರ್ವಂ ಪ್ರಸ್ತಾವಿತಂ ಮಣಿಮಜ್ಜನನ ಮಾಹ – ತಮೇ ವೇತಿ।। ತಮೇವ ಸಮಯಂ ತಸ್ಮಿನ್ನೇ ವಸಮಯೇ, ಭಾಟ್ಟ ಪ್ರಾಭಾಕರಾದಿ ಸಮಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಸಮಯಾ ವ್ಯವಹಿತತ್ವಮೇತತ್ಸಮಯಸ್ಯ ದ್ವಿತೀಯ-ಯಾ ಜ್ಞಾಪ್ಯತೇ ।।ಸೂ।। ಕಾಲಾಧ್ವನೋರತ್ಯಂತ ಸಂಯೋಗ ಇತಿ ಸೂತ್ರಾಭಿಮತಾತ್ಯಂತ ಸಂಯೋಗ ಸ್ಯಾತ್ರೈತದ್ರೂಪತಯಾ ವಿವಕ್ಷಿತ ತ್ವಾತ್। ದೈತ್ಯಃ ಅಸುರಃ, ಮಣಿಮಾನಪಿ, ಮಹತಾ ದುರ್ಭರೇಣ, ಮನೋರಥೇನ ಸ್ವಾಭಿಷ್ಟಂ ಶ್ರೀಘ್ರಂ ನೇಷ್ಯತೀತ್ಯಭಿಲಾಷೇಣ, ಖಲಾತ್ ದುರ್ಜನಾತ್, ಜಾರತಃ ವ್ಯಭಿಚಾರ ಪುರುಷಾ ತ್ಕಸ್ಮಾಚ್ಚಿತ್, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯಾಂ ವಿಧವಾಯಾಂ, ಅಜಾಯತ ಪ್ರಾದುರ್ಭೂತಃ। ಜನಿಪ್ರಾದುರ್ಭಾವೇ – ಧಾ. ಅಕ. ಕರ್ತರಿಲಙ್. ಆತ್ಮ. ಪ್ರ. ಏ।। ರಂಡಾಯಾಂಜಾರತ ಇತ್ಯಪಿ ಪಾಠಃ। ಅಯಮರ್ಥಸ್ತು "ತೇಷಾಂ ಮಧ್ಯೇ ಸಂಕರಸ್ತು ಪೂರ್ವಂ ಯೋಮಣಿಮಾನ್ ಖಲಃ। ಕಾಲಡೀ ಗ್ರಾಮಜೋರುದ್ರವರಾಲೋಕಾನ್ವಿಮೋಹಯನ್" ಇತಿ ಸ್ಕಾಂದ ವಚನ ಸಿದ್ಧಃ ।।೬।।

ತಮೇವ ಸಮಯಂ ದೈತ್ಯೋ ಮಣಿನಾಪ್ಯಜಾಯತ।
ಮನೋರಥೇನ ಮಹತಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯಾಂ ಜಾರತಃಖಲಾತ್ ।।೬।।

ಅರ್ಥ:- ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಪ್ರಸಕ್ತವಾದ ಬೌದ್ಧಾದಿಮತ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ, ಈಗ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾವಿತವಾಗಿದ್ದ ಮಣಿಮದುತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ತಮೇವ, ಸಮಯಂ – ಅದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ (ಭಾಟ್ಟಾದಿಮತಪ್ರವೃತ್ತಿ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಂತ ಅರ್ಥವು) ದೈತ್ಯಃ = ಅಸುರನಾದ ಮಣಿಮಾನಪಿ = ಮಣಿಮಂತ ನೂನು ಮಹತಾ= ದೊಡ್ಡದಾದ ಮನೋರಥೇನ = (ನನ್ನ ಇಷ್ಟವು ಶೀಘ್ರದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತದೆಂತ) ಅಭಿಲಾಷೆಯಿಂದ ಖಲಾತ್ = ದುರ್ಜನನಾದ ಜಾರತಃ = (ಒಬ್ಬಾನೊಬ್ಬ) ವ್ಯಭಿಚಾರಿ ಪುರುಷನ ದೆಸೆಯಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯಾಂ = (ವಿಧವೆಯಾದ) ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಸ್ತ್ರೀಯಲ್ಲಿ ಅಜಾಯತ = ಹುಟ್ಟಿದನು ।।೬।।

ಉತ್ಪನ್ನಇತಿ॥ ಉತ್ಪನ್ನೋಽಜಾತಃ, ಅಯಂ ಶಿಶುಃ, ಸಂಕರಸ್ಯ ಸಮ್ಮಾರ್ಜನೀಕ್ಷಿಸ್ತರಜಃ ಪುಂಜಸ್ಯಾತ್ಮೇ ವಾತ್ಮಾಸ್ವರೂಪಂ ಯಸ್ಯಸಃ ಅತ್ಯಂತ ಹೇಮ ಇತ್ಯರ್ಥಃ, ಯದ್ವಾ - ಸಂಕರೇ ಸರ್ವೇಷಾಮೇಕೀ ಕರಣೇ ಆತ್ಮಾಮನೋಽಯಸ್ಯಸ ತಥೋಕ್ತಃ, ಸರ್ವಕರ್ಮ ಬಹಿಷ್ಕೃತಃ ಜಾರತ್ವಾತ್ಸಕಲ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನಾ ನರ್ಹಃ, ಇತ್ಯೇವಂ, ಸ್ವಜನ್ಯೈರ್ಜ್ಞಾತಿಲೋಕೈಃ, ಉಕ್ತಃ। ಕರ್ಮಣಿ ಕಾರಕ ಕ್ರಿಯಾಪದ ಮಿದಮ್। ಮಾತಾ ವಿಧವಾ, ತಂ ಶಿಶುಂ, ಸಂಕರೇತಿ ಆಜುಹಾವ ಆಕಾರಿತವತೀ ॥೭॥

ಉತ್ಪನ್ನಸ್ಸಂಕರಾತ್ಮಾಽಯಂ ಸರ್ವಕರ್ಮಬಹಿಷ್ಕೃತಃ ।
ಇತ್ಯುಕ್ತಸ್ಸ್ವಜನ್ಯೈರ್ಮಾತಾ ಸಂಕರೇ ತ್ಯಾಜುಹಾವತಂ ॥೭॥

ಅರ್ಥ:- ಉತ್ಪನ್ನಃ = ಹುಟ್ಟಿರುವಂಥಾ ಅಯಂ = ಈ ಶಿಶುವು ಸಂಕರ, ಆತ್ಮಾ=ಕಸದ ಸ್ವರೂಪದೋಪಾದಿಯಲಿ (ಹೇಯವಾದ) ಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳಂಥಾವನು (ಅಥವಾ) ಸರ್ವವನ್ನು ಏಕೀಕರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ, ಮನಸ್ಸುವುಳ್ಳವನು ಸರ್ವ, ಕರ್ಮ, ಬಹಿಷ್ಕೃತಃ = ಸಮಸ್ತಗಳಾದ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿಯು (ಜಾರ ಜಾತನಾದ ಕಾರಣ) ತಿರಸ್ಕೃತನು. ಇತಿ = ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಸ್ವ, ಜನ್ಯೈಃ = ಜ್ಞಾತಿಗಳಾದ ಜನರಿಂದ ಉಕ್ತಃ = ಹೇಳಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟನು। ಮಾತಾ = ತಾಯಿಯು ತಂ = ಆ ಶಿಶುವನ್ನು ಸಂಕರೇತಿ = ಸಂಕರನೆಂತ ಆಹುಜಾವ = ಕರೆದಳು ॥೭॥

ವಿಶ್ವಸ್ತೇತಿ॥ ವಿಶ್ವಸ್ತಾವಿಧವಾ, ಸಾಸಂಕರ ಮಾತಾ, ಸ್ವಸುತಂ ಸಂಕರಂ, ದೃಷ್ಟ್ವಾ, ತುಷ್ಟಾ ಸತಿ, ಕ್ರಮಾತ್ ತತ್ಕಾಲಾನು ರೂಪ ಪೋಷಣ ಕ್ರಮ ಮನುಸೃತ್ಯ ಲ್ಯಬ್ ಲೋಪೇ ಪಂಚಮೀ॥ ಮಂಡಂ ಪಿಷ್ಟ ನಿರ್ಮಿತಂ ಪೇಯ ಮನ್ನಂಚ ಉದುಂಬರ ಮೌದುಂಬ ಫಲಂಚ ನಿಷ್ಪಾವಾ ಧಾನ್ಯ ವಿಶೇಷಾಶ್ಚತ್ತೈಃ, ತಥಾ ಶಿಗ್ರುಶಾಕೈಃ, ಅಲಾಬುಭಿಃ ವರ್ತುಲ ತುಂಬೀ ಫಲೈಶ್ಚ, ಅಪೋಷಯತ್ ಪೋಷಿತವತೀ॥ ಪುಷಪುಷ್ಟೌ- ಧಾ.ಸಕ. ಣಿಜಂತಃ ಕರ್ತರಿ ಲಙ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಏ.। ಅತ್ರೈತ ತ್ಪೋಷಣೇ ಸಾಧನೀ ಭೂತಾನಿ ಸರ್ವಾಣ್ಯಪಿ ಶೂದ್ರ ಮಾತ್ರ ಭೋಜ್ಯಾನೀತಿ ಬೋಧ್ಯಮ್ ॥೮॥

ವಿಶ್ವಸ್ತಾ ಸ್ವಸುತಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾತುಷ್ಟಾಸಾಽ ಪೋಷಯ ತ್ಕ್ರಮಾತ್।
ಮಂಡೋ ದುಂಬರ ನಿಷ್ಪಾವೈಃ ಶಿಗ್ರ ಶಾಕೈರಲಾಬುಭಿಃ ॥೮॥

ಅರ್ಥ:- ವಿಶ್ವಸ್ತಾ = ವಿಧವೆಯಾದ ಸಾ=ಆಸಂಕರನ ತಾಯಿಯು ಸ್ವಸುತಂ = ತನ್ನ ಮಗನಾದ ಸಂಕರನನ್ನು ದೃಷ್ಟ್ವಾ - ನೋಡಿ (ತತ್ತ ತ್ಕಾಲಾ ನುರೂಪವಾದ) ಪೋಷಣ ಕ್ರಮವನ್ನು ಸರಿಸಿ ಮಂಡ, ಉದುಂಬರ, ನಿಷ್ಪಾವೈಃ = (ಹಿಟ್ಟಿನಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ) ಕೆನೆಯು, ಅತ್ತಿಯಹಣ್ಣು, ಅವರೆಯು - ಇವುಗಳಿಂದ ಶಿಗ್ರು-ಶಾಕ್ಯೈಃ = ನುಗ್ಗಿ ಎಂಬುವಶಾಕಗಳಿಂದ ಅಲಾಬುಭಿಃ = ವರ್ತುಲವಾದ ಸೋರೇಕಾಯಿಗಳಿಂದಲೂನು ಅಪೋಷಯತ್ = ಪೋಷಿಸಿದಳು. (ಈ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಸರ್ವವೂ ಭೋಜನಕ್ಕೆ ಅನರ್ಹಗಳೆಂತ ತಿಳಯುವುದು) ॥೮॥

ಪಂಚಾಷಾಣೀತಿ॥ ಬಾಲಃಕುಮಾರಃ, ಯದ್ಯಪಿ "ಪ್ರಾಙ್ನಾಮ ಕರಣಾದ್ಬಾಲಃ ಪ್ರಾಗನ್ನ ಪ್ರಾಶನಾಚ್ಛಿಶುಃ॥ ಕುಮಾರಸ್ತು ಸವಿಜ್ಞೇಯೋ ಯಾವನ್ಮೌಂ ಜೀವ್ರತಂ ಭವೇತ್। ಇತಿ ವಚನಾನುರೋಧಾ ದ್ಬಾಲ ಶಬ್ದೋ ನಾಮಕರಣ ಪ್ರಾಕ್ಕಾಲೀನ ಡಿಂಭ ವಾಚಕಃ, ತಥಾಽಪಿ ವೃಂತಾಕಾನಯನಾದಿ ಲಿಂಗಾದತ್ರಾಕೃತ ಮೌಂಜೀ ಬಂಧತ್ವಾವಸ್ಥಾ ಪನ್ನ ಕುಮಾರಪರೋಬೋಧ್ಯಃ॥ ಸ ಸಂಕರಃ, ಮಾತ್ರಾ ಸ್ವಜನನ್ಯಾ ಹೇ ಸಂಕರ, ತ್ವಂ, ಪಂಚವಾ ಷಡ್ವಾಪಂಚಷಾಣಿ, ವೃಂತಾಕಾನಿ, ಕ್ಷಿಪ್ರಂ, ಶೀಘ್ರಂ, ಆನಯ। ನೀಞ್ ಪ್ರಾಪಣೇ - ಧಾ. ಸಕ. ಕರ್ತರಿ ಲೋಟ್. ಪರ. ಮ. ಏ। ಇತ್ಯೇವಂ, ಚೋದಿತಃ ಪ್ರೇರಿತಸ್ಸನ್, ಆರಾಮ ಇತಿ ಶೇಷಃ, ವೃಂತಾಕಸ್ಯ ಸ್ತಂಬಾನಾಂ ಸಂಚಯಂ ಸಮೂಹಂ ಜಗ್ಮಿವಾನ್ ಪ್ರಾಪ। ಗಮೇಃ ಕ್ವಸುಃ ॥೯॥

ಪಂಚಷಾಣ್ಯಾನಯಕ್ಷಿಪ್ರಂ ವೃಂತಾಕಾನೀತಿ ಚೋದಿತಃ ।
ಮಾತ್ರಾ ಸಂಜಗ್ಮಿವಾನ್ ಬಾಲೋ ವೃಂತಾಕಸ್ತಂಬ ಸಂಚಯಂ ॥೯॥

ಅರ್ಥ:- ಬಾಲಃ = ಕುಮಾರನಾದ (ಉಪನಯನವಿಲ್ಲದವನನಾದ) ಸಃ = ಆಸಂಕರನು ಮಾತ್ರಾ = (ತನ್ನ) ತಾಯಿಯಿಂದ (ಹೇ ಸಂಕರ = ಎಲೈಸಂಕರನೇ ತ್ವಂ = ನೀನು) ಪಂಚಷಾಣಿ = ಅಯಿದಾರಾದ ವೃಂತಾಕಾನಿ = ಬದನೇ ಕಾಯಿಗಳನ್ನು ಕ್ಷಿಪ್ರಂ = ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಆನಯ = ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಾ। ಇತಿ = ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಚೋದಿತಃ (ಸನ್) = ಪ್ರೇರಿತನಾಗಿ (ಆರಾಮೇ = ತೋಟದಲ್ಲಿ) ವೃಂತಾಕ, ಸ್ತಂಬ ಸಂಚಯಃ = ಬದನೆ ಗಿಡದ ಪೊದೆಗಳ ಸಮೂಹವನ್ನು ಜಗ್ಮಿವಾನ್ = ಸೇರಿದನು ॥೯॥

ಗಣಯಾಮಾಸೇತಿ॥ ಸ ಸಂಕರಃ ವೃಂತಾಕಾನಿ ಏಕಮೇಕ ಮಿತಿ ಇದಮೇಕ ಮಿದ ಮೇಕ ಮಿತ್ಯೇಕತ್ವ ಸಂಖ್ಯಾವಿಶಿಷ್ಟತ್ವೇನ, ಸ್ಫುಟಂ ಯಥಾತಥಾ, ಗಣಯಾ ಮಾಸ

ಸಂಖ್ಯಾತವಾನ್। ಗಣಸಂಖ್ಯಾನೇ ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಟ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಏ। ಏಕತ್ವಮಿತಿ ಸಂಖ್ಯಯಾ ಏಕೈಕ ಸ್ಮಿನ್ವೃಂತಾಕೆ ವಿದ್ಯಮಾನಯಾ, ತತ್ರ, ತೇಷು ವೃಂತಾಕೆಷು ದ್ವಿತೀಯಂ ದ್ವಿತ್ವ ಸಂಖ್ಯಾಪೂರಕಂ, ನಾವ್ಯೈಕ್ಷತ ನದೃಷ್ಟವಾನ್। ಈಕ್ಷ ದರ್ಶನೇ- ಧಾ. ಸಕ. ಕರ್ತರಿ ಲಙ್.ಆತ್ಮ.ಪ್ರ. ಏ.। ದ್ವಿತ್ವಾದಿ ಸಂಖ್ಯಾ ನಾಮಪೇಕ್ಷಾ ಬುದ್ಧಿ ಜನ್ಯತ್ವೇನ, ವಿಶ ಕಲಿತ ತಯಾ ವಸ್ತು ವಿಷಯಾ ಕುರ್ವತ ಸ್ಸಂ ಕಲನೇಚ್ಛಾಭಾವೇನ ದ್ವಿತ್ವೋತ್ಪತ್ತೇ ರೇವಾ ಭಾವಾ ದ್ದ್ವಿತೀಯ ವಸ್ತು ದರ್ಶನಂ ತಸ್ಯ ನಾಭೂದಿತಿ ಭಾವಃ ॥೧೦॥

ಗಣಯಾಮಾಸ ವೃಂತಾಕಾನ್ಯೇಕಮೇಕಮಿತಿ ಸ್ಫುಟಮ್ ।
ಏಕತ್ವಸಂಖ್ಯಯಾತತ್ರ ನದ್ವಿತೀಯಮವ್ಯೈಕ್ಷತ ॥೧೦॥

ಅರ್ಥ:- (ಸಃ = ಆ ಸಂಕರನು) ವೃಂತಾಕಾನಿ = ಬದನೆ ಕಾಯಿಗಳನ್ನು ಏಕಮೇಕಮಿತಿ = ಒಂದು ಒಂದು ಎಂತೆಂದು ಸ್ಫುಟಂ = ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ (ಒಂದೊಂದು ವೃಂತಾಕದಲ್ಲಿರುವ) ಏಕತ್ವವೆಂತೆಂಬುವ ಸಂಖ್ಯೆಯಿಂದ ತತ್ರ = ಆ ವೃಂತಾಕಗಳಲ್ಲಿ ದ್ವಿತೀಯಂ = ಎರಡನೇ ವೃಂತಾಕವನ್ನು ನಾ ವೈಕ್ಷತ = ಕಾಣಲಿಲ್ಲ । ತಾತ್ಪರ್ಯ - ತಾನು ಕೊಯಿದ ವೃಂತಾಕಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಒಂದೊಂದು ಎಂತಲೇ ಎಣಿಸುತ್ತಾ ಬಂದು ಸಮಸ್ತವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಎಣಿಸಲು ಇಚ್ಛಿಸಲಿಲ್ಲವಾದ ಕಾರಣ ಎರಡನೆಯ ವೃಂತಾಕವನ್ನು ಕಾಣಲಿಲ್ಲವೆಂತ ಭಾವ ॥೧೦॥

ತದೇತಿ॥ ತದಾತಸ್ಮಿನ್ಕಾಲೇ, ಪುತ್ರ ಸ್ಸಂಕರಃ, ಮಾತರಂ ಪ್ರತಿ ಹೇಮಾತಃ, ಅಹಂ, ವೃಂತಾಕಯೋಃ, ದ್ವಯಂ, ನೇಕ್ಷೇ ಪಶ್ಯಾಮಿ। ಈಕ್ಷ ದರ್ಶನೇ- ಧಾ. ಕರ್ತರಿಲಟ್. ಆತ್ಮ. ಉ. ಏ। ತಾನಿವೃಂತಾಕಾನಿ ಪಂಚಷಾಣಿತು, ಕಥಂಕೇನ ಪ್ರಕಾರೇಣ, ಆನಯೇಯಂತ ರಾಮ್। ಇತ್ಯೇವಂ, ಆಹಜಗಾದ। ಆಹೇ ತ್ಯೇತ ದುವಾಚೇತ್ಯರ್ಥೇ ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತಿರೂಪ ಕಾವ್ಯಯಮ್॥ ಆಙ್ ಪೂರ್ವಾನ್ನಯ ತೇರ್ಲಿಙೇಮಿ ಬಂತಾತ್ತರಪಿ॥ಸೂ॥ ಕಿಮೇತ್ತಿಙ್ ಸ್ಯ ಯಘೂದಾವ್ದ್ರವ್ಯಪ್ರಪ ಕರ್ಷ ಇತಿ ಘುಸಂಜ್ಞಕಾತ್ತರಪ ಆಮಿ ಆನಯೇ ಯಂತ ರಾಮಿತಿ ರೂಪಂ ಬೋಧ್ಯಮ್। ಏವ ಮೇವೋತ್ತರತ್ರ ಪಶ್ಯತಿತರಾಮಿತ್ಯೇತಚ್ಚ ಜ್ಞೇಯಮ್॥೧೧॥

ತದಾಹ ಮಾತರಂ ಪುತ್ರೋ ನೇ ಕ್ಷೇ ವೃಂತಾಕಯೋರ್ದ್ವಯಂ।
ಪಂಚಷಾಣಿ ಕಥಂ ತಾನಿ ತ್ವಾನ ಯೇಯಂ ತರಾಮಿತಿ ॥೧೧॥

ಅರ್ಥ:- ತದಾ = ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪುತ್ರಃ = ಮಗನಾದ ಸಂಕರನು ಮಾತರಂ (ಪ್ರತಿ) = ತಾಯಿಯನ್ನು ಕುರಿತು (ಹೇಮಾತಃ, ಎಲೈ ತಾಯಿಯೆ ಅಹಂ = ನಾನು) ವೃಂತಾಕಯೋಃ = ಬದನೇ ಕಾಯಿಗಳ ದ್ವಯಂ = ಎರಡನ್ನು ನೇಕ್ಷೇ = ಕಾಣಲಿಲ್ಲ ತಾನಿ = ಆ ವೃಂತಾಕಗಳನ್ನು ಪಂಚಷಾಣಿತು = ಐದಾರರನ್ನಾದರೆ ಕಥಂ = ಹೇಗೆ ಆನಯೇ ಯಂತರಾಂ = ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಂದೇನು (ಎರಡು ವೃಂತಾಕಗಳನ್ನು ಕಾಣದಿರುವಾಗ ಐದಾರು ವೃಂತಾಕಗಳನ್ನು ತರೋಣ ಅತ್ಯಸಾಧ್ಯವೆಂತ ಭಾವ) ಇತಿ = ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಆಹ = ಮಾತನಾಡಿದನು.

ಪಥಿಕಾಇತಿ॥ ಪಥಿಕಾಃ ಅಧ್ವಗಾಃ, ತತ್ ಸಂಕರವಚನಂ ಉಪಶ್ರುತ್ಯ ಆಕರ್ಣ್ಯ, ಪ್ರಹಸ್ಯ ಲೋಕೋತ್ತರ ಪ್ರಜ್ಞೋಽಯಮಿತಿ ಹಾಸಂ ಕೃತ್ವಾ, ಕಸ್ತುಕೋ ನಾಮ ವಿವೇಕೀ, ಏಕಸ್ಮಿನ್ನೇಕತ್ವ ಸಂಖ್ಯಾ ವಿಶಿಷ್ಟೇ ವಸ್ತು ನಿ, ದ್ವಿತ್ವಸಂಖ್ಯಾಂ, ಪಶ್ಯತಿತರಾಂ ಅತ್ಯಂತಂ ಪಶ್ಯತಿ। ಕೋಽಪ್ಯೇಕ ಮೇವ ವಸ್ತು ಇಮೌ ದ್ವಾವಿತಿ ನಜಾನತೀತಿಭಾವಃ। ದೃಶಿರ್ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೇ- ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಟ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಏ.। ಇತ್ಯೇವಂ ಮಿಥಃ ಅನ್ಯೋಽನ್ಯಂ, ಊಚಿರೇ ಭಾಷಿತ ವಂತಃ। ಬ್ರೂಞ್ ವ್ಯಕ್ತಾಯಾ ವಾಚಿ- ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಟ್. ಆತ್ಮ. ಪ್ರ. ಬ. ॥೧೨॥

ಪಥಿಕಾ ಸ್ತದುಪಶ್ರುತ್ಯ ಪ್ರಹಸ್ಯ ಮಿಥಊಚಿರೇ।
ಏಕಸ್ಮಿನ್ ದ್ವಿತ್ವ ಸಂಖ್ಯಾಂತು ಕಃ ಪಶ್ಯತಿತರಾಮಿತಿ ॥೧೨॥

ಪಥಿಕಾಃ = ಮಾರ್ಗಸ್ಥರಾದ ಜನರು ತತ್ = ಆ ಸಂಕರನ ವಚನವನ್ನು ಉಪಶ್ರುತ್ಯ = ಕೇಳಿ ಪ್ರಹಸ್ಯ = (ಈತನು ಲೋಕೋತ್ತರ ಪ್ರಜ್ಞನೆಂತ) ಅಪಹಸಿಸಿ ಕಸ್ತು = ಯಾವ ವಿವೇಕಿ ಪುರುಷನಾದರೆ ಏಕಸ್ಮಿನ್ = ಒಂದು ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ದ್ವಿತ್ವ ಸಂಖ್ಯಾಂ = ಎರಡೆಂತೆಂಬುವ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಪಶ್ಯತಿತರಾಂ = ಚೆನ್ನಾಗಿ ನೋಡುತ್ತಾನೆ (ಒಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಎರಡಾಗಿಯಾರೂ ತಿಳಿಯಲಾರರೆಂತ ಭಾವ) ಇತಿ = ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಮಿಥಃ = ಅನ್ಯೋಽನ್ಯವಾಗಿ ಊಚಿರೇ = ಮಾತನಾಡಿಕೊಂಡರು॥೧೨॥

ಉಪನೀಯೇತಿ॥ ತತಃ ಕೌಮಾರಾವಸ್ಥಾಪಗಮ ಕಾಲಾ ನಂತರಂ ಕಶ್ಚಿತ್ ಜನಕಾತಿರಿಕ್ತಃ ಕೋಽಪ್ಯಜ್ಞಾತ ಕುಲಗೋತ್ರಃ, ದ್ವಿಜೋ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಃ ಉಪನೀಯ ಉಪನಯನಂ ಕೃತ್ವಾ, ವಾಚಾಟಂ ಅತಿಗರ್ಹ್ಯ ಭಾಷಿಣಮ್ ॥ನಿ॥ ವಾಚಾಟೋ ಬಹುಗರ್ಹ್ಯವಾಗಿತ್ಯಮರಃ। ನಿಪುಣಂ ಕುಶಲಂ, ವಟುಂ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಣಂ ಸಂಕರಂ,

ಸುಭಿಕ್ಷಾಣಿ ಅಲ್ಪಯಾಚನಯಾ ಲಭ್ಯಾನಿ ಅನ್ನಂ ಘೃತಂ ಕ್ಷೀರಂ ಚೇತ್ಯೇತಾನಿ ಯಸ್ಮಿಂಸ್ತಂ, ಸೌರಾಷ್ಟ್ರಂ ತನ್ನಾಮಾನಂ ದೇಶಂ, ಅನಯತ್ ಪ್ರಾಪಿತವಾನ್। ನೀಙ್ ಪ್ರಾಪಣೇ – ಧಾ. ದ್ವಿಕ. ಕರ್ತರಿ ಲಙ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಪ. ॥೧೩॥

ಉಪನೀಯ ದ್ವಿಜಃ ಕಶ್ಚಿದ್ವಾಚಾಟಂ ನಿಪುಣಂ ವಟುಂ ।
ಸುಭಿಕ್ಷಾನ್ನಘೃತಕ್ಷೀರಂ ಸೌರಾಷ್ಟ್ರಮನಯತ್ತತಃ ॥೧೩॥

ಅರ್ಥ:- ತತಃ ಕೌಮಾರಾವ ಸ್ಥಾಪ್ರಗಮಕಾಲ ಬಂದ ನಂತರದಲ್ಲಿ ಕಶ್ಚಿತ್ = ಒಬ್ಬಾನೊಬ್ಬ (ತಂದೆಯಲ್ಲವೆಂತ ಭಾವ) ದ್ವಿಜಃ = ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಉಪನೀಯ = ಉಪನಯನ ಮಾಡಿ ವಾಚಾಟಂ = ಅತ್ಯಂತವಾಗಿ ನಿಂದ್ಯವಾಗಿ ಮಾತನಾಡುವಂಥಾ ನಿಪುಣಂ = ಕುಶಲನಾದ ವಟುಂ = ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯಾದ ಸಂಕರನನ್ನು ಸುಭಿಕ್ಷ, ಅನ್ನ ಘೃತ, ಕ್ಷೀರಂ = ಸ್ವಲ್ಪಯಾಚನೆಯಿಂದಲಭ್ಯವಾದ ಅನ್ನವು, ತುಪ್ಪವು, ಕ್ಷೀರವು – ಇವುಗಳು ಉಳ್ಳಂಥಾ ಸೌರಾಷ್ಟ್ರಂ = ಸೌರಾಷ್ಟ್ರ ದೇಶವನ್ನು ಅನಯತ್ = ಸೇರಿಸಿದನು ॥೧೩॥

ಪ್ರಾಗಿತಿ॥ ವಟುರ್ಬ್ರಹ್ಮಚಾರೀ ಸಂಕರಃ, ಪ್ರಾಗ್ಭವೇಪೂರ್ವ ಜನ್ಮನಿ, ಸುಚಿರಂ ಬಹುಕಾಲಂ, ಚೀರ್ಣೇನ ಆಚರಿತೇನ ತಪಸಾತುಷ್ಟಸ್ಯ, ಶೂಲಿನೋ ರುದ್ರಸ್ಯ, ವರಪ್ರಸಾದತಃ ಮಹಾನುಗ್ರಹಾತ್, ಶೀಘ್ರಂ, ಆಗಮಾನ್ವೇದಾನ್, ಅದ್ಯಗೀಷ್ಟ ಅಧೀತವಾನ್। ಇಙ ಅಧ್ಯಯನೇ– ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲುಙ್. ಆತ್ಮ.ಪ್ರ.ಏ ॥೧೪॥

ಪ್ರಾಗ್ಭವೇ ಸುಚಿರಂ ಚೀರ್ಣತಪಸ್ತುಷ್ಟಸ್ಯಶೂಲಿನಃ ।
ವರಪ್ರಸಾದತಃ ಶೀಘ್ರ ಮಧ್ಯಗೀಷ್ಟಾಗಮಾನ್ವಟುಃ ॥೧೪॥

ಅರ್ಥ:- ವಟುಃ = ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯಾದ ಸಂಕರನು ಪಾಗ್ಭವೇ = ಪೂರ್ವಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಸುಚಿರಂ = ಬಹುಕಾಲ ಪರ್ಯಂತವಾಗಿ ಚೀರ್ಣ, ತಪಃ, ತುಷ್ಟಸ್ಯ = ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ಸಂತುಷ್ಟರಾದ ಶೂಲಿನಃ = ರುದ್ರ ದೇವರ ವರ ಪ್ರಸಾದತಃ = ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಅನುಗ್ರಹದ ದೆಸೆಯಿಂದ ಶೀಘ್ರಂ = ತ್ವರಿತವಾಗಿ ಆಗಮಾನ್ = ವೇದಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಗೀಷ್ಟ = ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದನು ॥೧೪॥

ತತೋವೇದಾಧ್ಯಯನಾ ನಂತರಂ, ಸಸಂಕರಂ, ಸೌಮೀಂ ಸೋಮಸ್ಯ ಚಂದ್ರಸ್ಯ ಸಂಬಂಧಿನೀಂ– ಉತ್ತರಾಮಿತ್ಯರ್ಥಃ, ದಿಶಂ, ಯಾತಃ ಪ್ರಾಪ್ತಸ್ಸನ್, ನದೀಂ ಕಾಮಪಿಸರಿತಂ, ತುತುರ್ಷುಃ, ಅವಾತರತ್ ಅವತೃತವಾನ್॥ ತಸ್ಯಾನದ್ಯಾಃ ಓಘೈಃ ಪ್ರವಾಹೈಃ, ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರೇ ಯಜ್ಞೋಪವೀತೇ, ಹೃತೇಸತಿ, ತಾಂನದೀಂ ಉತ್ತತಾರ ಅತಿಕ್ರಾಂತವಾನ್। ತೂಪ್ಲವನ ತರಣಯೋಃ– ಧಾ.ಸಕ.ಕರ್ತರಿ(ಅವಾತರತ್) ಲಙ್. (ತತಾರ) ಲಿಟ್. ಪರ. ಏ। 'ತುತುರ್ಷುಂ' ಇತ್ಯೇತತ್ತ್ವಭಿನ್ನದಾತೋರೂಪಮಿತಿ ಧ್ಯೇಯಮ್ ॥೧೫॥

ತತ್ರ ಸೌಮೀಂ ದಶಂ ಯಾತೋನ ದೀಂ ತುತುರ್ಷುಮವಾತರತ್।
ತಸ್ಯಾಓಘೈ ಹೃತೇ ಬ್ರಹ್ಮ ಸೂತ್ರೇ ತಾಮುತ್ತತಾರ ಸಃ ॥೧೫॥

ತತಃ = ವೇದಾಧ್ಯಯನಾನಂತರದಲ್ಲಿ ಸಃ=ಆ ಸಂಕರನು ಸೌಮೀಂ = ಚಂದ್ರ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ದಿಶಂ = ದಿಕ್ಕನ್ನು ಯಾತಃ (ಸನ್) = ಹೊಂದಿದವನಾಗಿ ನದೀಂ = (ಒಂದಾನೊಂದು) ನದಿಯನ್ನು ತರ್ತುಂ = ದಾಟುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಅವಾತರತ್ = ಇಳಿದನು. ತಸ್ಯಾಃ = ಆನದಿಯ ಓಘೈಃ = ಪ್ರವಾಹಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರೇ = ಯಜ್ಞೋಪವೀತವು ಹೃತೇ (ಸತಿ) = ಅಪಹರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗಲ್ಪಡುತ್ತಿರಲಾಗಿ ತಾಂ = ಆ ನದಿಯನ್ನು ಉತ್ತತಾರ = ದಾಟಿದನು ॥೧೬॥

ಮಾಮಿತಿ॥ ಸೂತ್ರಂ ಸಂಬೋಧ್ಯ ಸಂಕರ ವಚನ ಮಿದಮ್। ಹೇಸೂತ್ರ ಯಜ್ಞೋಪವೀತ, ತ್ವಂ, ಮಾಂ, ತ್ಯಜಸಿಚೇತ್, । ಕರ್ತರಿಲಟ್. ಪರ. ಮ. ಏ.। ತರ್ಹಿ, ತ್ವಾಂ, ಅಹಂ, ಪ್ರಾಗೇವ ತ್ವತ್ತ್ಯಾಗಾತ್ ಪೂರ್ವಮೇವ, ಅತ್ಯಜಂ ತ್ಯಕ್ತವಾನ ಭವಮ್। ಕರ್ತರಿ ಲಙ್.ಪರ. ಉ. ಏ.॥ ನನು ವಿಶಿಖೋವ್ಯುಪ ವೀತಶ್ಚಯತ್ಕರೋತಿನ ತತ್ಕೃತಮ್" ಇತಿವಚನೇನ ಯಜ್ಞೋಪ ವೀತರಹಿತ ಕೃತಕರ್ಮಣೋ ನಿಷ್ಫಲತ್ವಾಭಿಧಾನಾತ್ಕಥಮಿ ಯಂ ಸಂಕರೋಕ್ತಿ ರುಪಪದ್ಯತ ಇತ್ಯತಆಹ – ಅಕರ್ಮಣಇತಿ॥ ಕರ್ಮರಹಿತಸ್ಯ ಕರ್ಮ ಸಾದ್ಗುಣ್ಯ ಫಲಕ ಯಜ್ಞೋಪವೀತ ಧಾರಣ ಮಫಲಮಿತಿ ಭಾವಃ॥ ಇತ್ಯೇವಂ, ಉಕ್ತ್ವಾ ಸಸಂಕರಃ, ದ್ರುತಂ, ಯಯೌ॥ ಯಾಪ್ರಾಪಣೇ ಧಾ. ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಿಟ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಏ. ॥೧೬॥

ಮಾಂತ್ವಂ ತ್ಯಜಸಿ ಚೇತ್ಸೂತ್ರ ತ್ವಾಂ ಪ್ರಾಗೇವಾಹಮ ತ್ಯಜಂ ।
ಅಕರ್ಮಣ ಸ್ತ್ವಯಾ ಕಿಂ ಮ ಇತ್ಯು ಕ್ತ್ವಾ ಸಯಯೌ ದ್ರುತಂ ॥೧೬॥

ಅರ್ಥ:- ಆಗ ಯಜ್ಞೋಪವೀತವನ್ನು ಸಂಬೋಧಿಸಿ ಸಂಕರನು ಮಾತನಾಡುತ್ತಾನೆ. ಹೇ ಸೂತ್ರ = ಎಲೈ ಯಜ್ಞೋಪವೀತವೇ ತ್ವಂ = ನೀನು ಮಾಂ = ನನ್ನನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿಚೇತ್ = ಬಿಟ್ಟಿ ದ್ದಾದರೆ (ತರ್ಹಿ = ಆಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ) ಅಹಂ = ನಾನು ಪ್ರಾಗೇವ = (ನೀನು ಬಿಡುವುದಕ್ಕೆ) ಪೂರ್ವದಲ್ಲೇವೆ ತ್ವಾಂ = ನಿನ್ನನ್ನು ಅತ್ಯಜಂ = ಬಿಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ। ಯಜ್ಞೋಪವೀತ ರಹಿತನಾದರೆ ಕರ್ಮಗಳಿಗನರ್ಹನಾಗುವಿ ಎಂತೆಂದರೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ - ಅಕರ್ಮಣಃ = ಕರ್ಮರಹಿತನಾದಮೇ = ನನಗೆ ತ್ವಯಾ = ನಿನ್ನಿಂದ ಕಿಂ = ಏನು ಫಲವು (ಕರ್ಮರಹಿತನಾದ ನನಗೆ ಕರ್ಮಾರ್ಥವಾದ ಯಜ್ಞೋಪವೀತದಿಂದ ಫಲವಿಲ್ಲವೆಂತ ಭಾವ) ಇತಿ = ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಉಕ್ತ್ವಾ = ನುಡಿದು ಸಃ = ಆ ಸಂಕರನು ದ್ರುತಂ = ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಯಯೌ = ಹೊರಟು ಹೋದನು ॥೧೬॥

ದುರ್ವಾಸಸ ಇತಿ॥ ಕಪಟೋವಟುಃ ಕಪಟಬ್ರಹ್ಮಚಾರೀ, ಯಜ್ಞೋಪವೀತ ರಾಹಿತ್ಯಾದಿತಿ ಭಾವಃ। ಕಾಪಟ ಇತಿ ಪಾಠ ಕುತ್ಸಿತಃ ಪಟೋ ಯಸ್ಯಸಃ ಮಲಿನ ವಸನ ಇತ್ಯರ್ಥಃ। ಸಂಕರಃ, ದುರ್ವಾಸಸಃ ತನ್ನಾಮ್ನಋಷೇಃ, ಪರಂ ಶಿಷ್ಯಂ ಮುಖ್ಯ ಶಿಷ್ಯಂ, ಪರತೀರ್ಥ ಇತ್ಯಭಿಧಾನಾಮಯ ಸ್ಯತಂ, ಚತುರ್ಣಾಂ ಮಾಸಾನಾಮಿದಂ ಚಾತುರ್ಮಾಸ್ಯಂ ತಾದೃಶ್ಯಂ ಯದ್ವ್ರತ ಮೇಕ ಸ್ಥಾನ ವಾಸಾದಿ ರೂಪಂ ತಸ್ಯಧರಂ ಧಾರಕಂ ಯತಿಂ ಸಂನ್ಯಾಸಿನಂ, ಅಪಶ್ಯತ್, ದೃಷ್ಟವಾನ್। ದೃಶಿರ್ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೇ-ಧಾ.ಸಕ.ಕರ್ತರಿ ಲಙ್.ಪರ.ಪ್ರ.ಏ. ॥೧೭॥

ದುರ್ವಾಸಸಃಪರಂ ಶಿಷ್ಯಂ ಪರತೀರ್ಥಾಭಿಧಂ ಯತಿಂ।
ಚಾತುರ್ಮಾಸ್ಯವ್ರತಧರ ಮಪಶ್ಯತ್ಕಪಟೋ ವಟುಃ ॥೧೭॥

ಅರ್ಥ:- ಕಪಟೋ=ಕಪಟವಂತನಾದ ವಟುಃ = ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯಾದ ಸಂಕರನು (ಯಜ್ಞೋಪವೀತ ವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಸಂಕರನು ಕಪಟಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ ಎಂತಭಾವ) ದುರ್ವಾಸಸಃ = ದುರ್ವಾಸ ಋಷಿಗಳಿಗೆ ಪರಂಶಿಷ್ಯಂ = ಮುಖ್ಯವಾದ ಶಿಷ್ಯರಾದಂಥಾ ಪರತೀರ್ಥ, ಅಭಿದಂ = ಪರತೀರ್ಥರೆಂತ ಹೆಸರುಳ್ಳಂಥಾ ಚಾತುರ್ಮಾಸ್ಯ ವ್ರತ ಧರಂ = ನಾಲ್ಕು ತಿಂಗಳುಗಳ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ವ್ರತಗಳಿಗೆ ಧಾರಕರಾದ ಯತಿಂ = ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳನ್ನು ಅಪಶ್ಯತ್ = ಕಂಡನು ॥೨೭॥

ನಿಸ್ಸೂತ್ರ ಮಿತಿ॥ ವಿದ್ವಾನ್ ಕೃತ್ಯಾಕೃತ್ಯ ಲಕ್ಷಣಾ ಲಕ್ಷಣಾದಿ ವಿವೇಕ ಜ್ಞಾನವಾನ್ ಪರತೀರ್ಥಃ, ನಿಸ್ಸೂತ್ರಂ ಯಜ್ಞೋಪವೀತರಹಿತಂ ಮಹಾಂತಿ ದಾನವಾನಾಂ

ದೈತ್ಯಾನಾಂ ಲಕ್ಷಣಾನಿಯ ಸ್ಯತಂ, ತಂ ವಟುಂ ಸಂಕರಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ, ಅವಾಕ್ ಅಧಃ ಕೃತಂ ಮುಖಂ ಯಸ್ಯತಥೋಕ್ತಃ, ಭೂತ್ವಾ, ಸಮಾಚಮ್ಯ ಪಾಪಿದರ್ಶನ ಜನಿತ ದೋಷ ಪರಿಹಾರಾಯ ಆಚಮನಂ ಕೃತ್ವಾ, ಮಠಂ, ಯಯೌ ಪುನರ್ದರ್ಶನ ಶಂಕಯಾ ಪ್ರಾಪ್ತವಾನ್ ॥೧೮॥

ನಿಃ ಸೂತ್ರಂ ತಂವಟುಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಮಹಾದಾನವಲಕ್ಷಣಂ।
ವಿದ್ವಾನ ವಾಙ್ ಮುಖೋ ಭೂತ್ವಾಸ ಮಾಚಮ್ಯ ಮಠ ಯಯೌ॥೧೮॥

ಅರ್ಥ:- ವಿದ್ವಾನ್ = (ಕೃತ್ಯಾಕೃತ್ಯಲಕ್ಷಣಾದಿ ವಿವೇಕ ವಿಷಯುದಲ್ಲಿ) ಜ್ಞಾನವಂತರಾದ ಪರತೀರ್ಥರು, ನಿಸ್ಸೂತ್ರಂ = ಯಜ್ಞೋಪವೀತ ರಹಿತನಾದಂಥಾ ಮಹಾದಾನವ ಲಕ್ಷಣಂ = ದೊಡ್ಡವುಗಳಾದ ದೈತ್ಯರ ಲಕ್ಷಣಗಳುವುಳ್ಳಂಥಾ ತಂ = ಆ ವಟುಂ = ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯಾದ ಸಂಕರನನ್ನು ದೃಷ್ಟ್ವಾ = ನೋಡಿ ಅವಾಕ್, ಮುಖಃ = ತಗ್ಗಿಸಿದ, ಮುಖವುಳ್ಳವರು ಭೂತ್ವಾ = ಆಗಿಸಮಾಚಮ್ಯ = (ಪಾಪಿಷ್ಠನ ದರ್ಶನದಿಂದುಂಟಾದ ದೋಷವನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು) ಆಚಮನವನ್ನು ಮಾಡಿ ಮಠವನ್ನು ಯಯೌ = (ಮತ್ತುದರ್ಶನವಿಲ್ಲದೆ ಇರುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ) ಸೇರಿದರು ॥೧೮॥

ದೋಷಜ್ಞಮಿತಿ॥ ಸಂಕರಃ, ತಂ ಮುನಿಂ ಪರತೀರ್ಥಂ, ದೋಷಜ್ಞಂ ಸ್ವಸ್ಮಿನ್ ದೈತ್ಯತ್ವಾದಿ ದೋಷಾನ್ ಜ್ಞಾತವಂತಂ, ಜ್ಞಾತ್ವಾ, ಗೋದಾನರೀಂ ವೃದ್ಧಗಂಗಾಂ, ತೀರ್ತ್ವಾ, ಯಯೌ. ಬದರೀ ಮಿತಿ ಶೇಷಃ। ಬದರ್ಯಾಂ ಬದರಿಕಾಶ್ರಮೇ, ಪರತೀರ್ಥ ಇತ್ಯಾರ್ಯಸ್ಯ ಪೂಜ್ಯಸ್ಯ ಶಿಷ್ಯಂ ಸತ್ಯಪ್ರಜ್ಞ ತೀರ್ಥಂ, ಪ್ರಾಪ್ಯ, ಇದಂ ವಕ್ಷ್ಯಮಾಣ ವಚನಂ, ಅಬ್ರವೀತ್ ಉಕ್ತವಾನ್। ಬ್ರೂಞ್ ವ್ಯಕ್ತಾಯಾಂ ವಾಚಿ- ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಙ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಏ ॥೧೯॥

ದೋಷಜ್ಞಂ ತಂ ಮುನಿಂ ಜ್ಞಾತ್ವಾತೀ ರ್ತ್ವಾ ಗೋದಾವರೀಂ ಯಯೌ।
ಬದರ್ಯಾಂ ಪರತೀರ್ಥಾರ್ಯಶಿಷ್ಯಂ ಪ್ರಾಪ್ಯೇದಮಬ್ರ ವೀತ್ ॥೧೯॥

ಅರ್ಥ:- (ಸಂಕರಃ ಸಂಕರನು) ತಂ= ಆ ಮುನಿಂ=ಋಷಿಯಾದ ಪರತೀರ್ಥರನ್ನು ದೋಷಜ್ಞ =(ತನ್ನಲ್ಲಿ ದೈತ್ಯಾಂಶತ್ವಾದಿ ರೂಪವಾದ) ದೋಷಗಳನ್ನು ತಿಳದುಕೊಂಡವರನ್ನಾಗಿ, ಜ್ಞಾತ್ವಾ=ತಿಳದು ಗೋದಾವರೀಂ=ಗೋದಾವರಿ ನದಿಯನ್ನು ತೀರ್ತ್ವಾ=ದಾಟಿ (ಬದರೀಂ=ಬದರಿಕಾಶ್ರಮವನ್ನು) ಯಯೌ = ಸೇರಿದನು. ಬದರ್ಯಾಂ= ಬದರಿಕಾಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಪರತೀರ್ಥ ಆರ್ಯ ಶಿಷ್ಯಂ =

ಪರತೀರ್ಥರೆಂಬುವ ಹಿರಿಯರ ಶಿಷ್ಯರಾದ ಸತ್ಯ ಪ್ರಜ್ಞರನ್ನು ಪ್ರಾಪ್ಯ = ಹೊಂದಿ ಇದಂ = ಈ ವಕ್ಷ್ಯಮಾಣ ವಚನವನ್ನು ಅಬ್ರವೀತ್ = ಮಾತನಾಡಿದನು ॥೧೯॥

ತ್ವದಿತಿ॥ ಹೇಸತ್ಯಪ್ರಜ್ಞತೀರ್ಥ, ಅಹಂ, ತ್ವದ್ಗುರೋಃ, ಪರತೀರ್ಥಸ್ಯ ಶಿಷ್ಯಃ ಅಸ್ಮಿ। ಅಸಭುವಿ- ಧಾ. ಅಕ. ಕರ್ತರಿಲಟ್. ಪರ. ಉ. ಏ.। ತಸ್ಯಪರತೀರ್ಥಸ್ಯ ಆದೇಶಾತ್ ಆಜ್ಞಾಮನುಸೃತ್ಯ, ಲ್ಯಟ್ ಲೋಪ ನಿಮಿತ್ತಾ ಪಂಚಮೀ। ಇಹ ಅತ್ರ, ಆಗತಃ ಪ್ರಾಪ್ತೋಽಸ್ಮಿ ಇತ್ಯೇವಂ ಅಸ್ಮಿನ್ ಸಂಕರೇ, ಉಕ್ತವತಿ ಸತಿ, ಸಸತ್ಯಪ್ರಜ್ಞಃ ವಿಸ್ರಂಭಂ ವಿಶ್ವಾಸಂ, ನೈವಜಗ್ಮಿವಾನ್ ನೈವ ಪ್ರಾಪ ॥೨೦॥

ತ್ವದ್ಗುರೋರಸ್ಮಿಶಿಷ್ಯೋಽಹಂ ತದಾದೇಶಾದಿಹಾಗತಃ ।
ಇತ್ಯುಕ್ತವತಿ ತಸ್ಮಿನ್ ಸ ವಿಸ್ರಂಭಂ ನೈವಜಗ್ಮಿವಾನ್ ॥೨೦॥

ಅರ್ಥ:- ಹೇ ಸತ್ಯಪ್ರಜ್ಞ = (ಎಲೈ ಸತ್ಯಪ್ರಜ್ಞತೀರ್ಥರೇ) ಅಹಂ = ನಾನು ತ್ವತ್, ಗುರೋಃ = ನಿಮ್ಮ ಗುರುಗಳಾದ ಪರತೀರ್ಥರಿಗೆ ಶಿಷ್ಯಃ = ಶಿಷ್ಯನು ಅಸ್ಮಿ=ಆಗಿದ್ದೇನೆ. ತತ್ ಆ ದೇಶಾತ್ = ಆ ಪರತೀರ್ಥರ ಅಪ್ಪಣೆಯ ದೆಸೆಇಂದ ಅಹಂ = ನಾನು ಇಹ = ಇಲ್ಲಿಗೆ ಆಗತಃ = ಬಂದವನಾದೆನು । ಇತಿ = ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ತಸ್ಮಿನ್ = ಆ ಸಂಕರನು ಉಕ್ತವತಿ (ಸತಿ) = ಹೇಳುತ್ತಿರಲಾಗಿ ಸಃ = ಆ ಸತ್ಯಪ್ರಜ್ಞತೀರ್ಥರು ವಿ ಸ್ರಂಭಂ = ವಿಶ್ವಾಸವನ್ನು ನೈವಜಗ್ಮಿವಾನ್ = ಹೊಂದಲೇ ಇಲ್ಲ ॥೨೦॥

ಸತ್ಯಪ್ರಜ್ಞ ಇತಿ॥ ಸತ್ಯಪ್ರಜ್ಞಃ, ಭಕ್ತಿಃ ವೈರಾಗ್ಯಂ ಚೇತ್ಯೇತೆ ಆದಿ ಯೇಷಾಂತೇ ಗುಣೈರುಜ್ಝಿತಂ ರಹಿತಂ ವಟುಂ ಸಂಕರಂ ದುಷ್ಟಂ ದೋಷ ವಂತಂ, ವಿಜ್ಞಾಯ, ಪರಮಾ ಮತಿಶಯಿತಾಂ ಜುಗುಪ್ಸಾಂ ನಿಂದಾಂ, ಗತಸ್ಸನ್, ತತ್ಯಾಜ ತ್ಯಕ್ತವಾನ್। ಕರ್ತರಿಲಿಟ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಏ.॥ ॥೨೧॥

ಸತ್ಯಪ್ರಜ್ಞೋ ವಟುಂ ಭಕ್ತಿವೈರಾಗ್ಯಗುಣೋಜ್ಝಿ ತಂ।
ದುಷ್ಟಂ ವಿಜ್ಞಾಯ ತತ್ಯಾಜ ಜುಗುಪ್ಸಾಂ ಪರಮಾಂಗತಃ ॥೨೧॥

ಅರ್ಥ:- ಸತ್ಯ ಪ್ರಜ್ಞಃ = ಸತ್ಯ ಪ್ರಜ್ಞತೀರ್ಥರು ಭಕ್ತಿ, ವೈರಾಗ್ಯ, ಆದಿ, ಗುಣ, ಉಜ್ಝಿತಂ = ಭಕ್ತಿಯು. ವೈರಾಗ್ಯವು -ಇವುಗಳು ಮೊದಲಾಗಿವುಳ್ಳ ಗುಣಗಳಿಂದ ರಹಿತನಾದ ತಂ = ಆ ಸಂಕರನನ್ನು ದುಷ್ಟಂ = ದೋಷಯುಕ್ತನನ್ನಾಗಿ ವಿಜ್ಞಾಯ = ತಿಳಿದು ಪರಮಾಂ = ಅಧಿಕವಾದ ಜಿಗುಪ್ಸಾಂ = ನಿಂದೆಯನ್ನು ಗತಃ (ಸನ್) = ಹೊಂದಿದವರಾಗಿ ತತ್ಯಾಜ = ಬಿಟ್ಟರು ॥೨೧॥

ಅತೀತೇತಿ॥ ಸಂಕರಃ ಅತೀತೇ ಜನ್ಮನಿ ಮಣಿಮಜ್ಜನ್ಮನಿ ಜಾತೋಯಸ್ಸಂಸ್ಕಾರಃ ಭಾವನಾತದ್ವಶಾತ್, ಶೂನ್ಯಭಾವೇನ ಶೂನ್ಯತ್ವೇನ, ಕ್ವಚಿತ್ ಕಸ್ಮಿಂ ಶ್ಚಿತ್ಕಾಲೇ ದೇಶೇವಾ, ನಿರ್ಗುಣತ್ವೇನ ವಾ, ಐಕಾತ್ಮ್ಯಸ್ಯಚಿನ್ಮಾತ್ರೈಕ್ಯಸ್ಯ ಭಾವನಾಂ ಉಪಾಸನಾಂ, ಚಕಾರ ಕೃತವಾನ್। ಪರತತ್ವಂ ಶೂನ್ಯಮಿತಿ ಕದಾಚಿತ್ ನಿರ್ಗುಣಮಿತಿ ಚಕದಾಚಿತ್ ಭಾವನಾಂ ಕೃತವಾನಿತಿ ಭಾವಃ ॥೨೨॥

ಅತೀತ ಜನ್ಮ ಸಂಸ್ಕಾರವಶಾ ದ್ಯೈಕಾತ್ಮ್ಯಭಾವ ನಾಂ।
ಚಕಾರ ಶೂನ್ಯಭಾವೇನ ನಿರ್ಗುಣತ್ವೇನ ವಾ ಕ್ವಚಿತ್ ॥೨೨॥

ಅರ್ಥ:– (ಸಂಕರಃ = ಸಂಕರನು) ಅತೀತ, ಜನ್ಮ, ಸಂಸ್ಕಾರ, ವಶಾತ್ = ಕಳೆದು ಹೋದ, ಮಣಿಮಜ್ಜನ್ಮದಲ್ಲಿನ, ಸಂಸ್ಕಾರದ, ಅಧೀನತ್ವದ ದೆಸೆಯಿಂದ ಶೂನ್ಯಭಾವೇನ = ಶೂನ್ಯತ್ವದಿಂದ ಕ್ವಚಿತ್ = ಕೆಲವು ಕಾಲ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ಗುಣತ್ವೇನವಾ = ನಿರ್ಗುಣತ್ವದಿಂದಲೋ ಐಕಾತ್ಮ್ಯ ಭಾವನಾಂ = ಚಿನ್ಮಾತ್ರೈಕ್ಯದ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಚಕಾರ = ಮಾಡಿದನು. ಪರತತ್ವವನ್ನು ಶೂನ್ಯವೆಂತಲೋ ನಿರ್ಗುಣವಂತಲೋ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದನೆಂತ ಭಾವ ॥೨೨॥

ಸಹಾಯಮಿತಿ॥ ದುಷ್ಟೇ ವೇದ ವಿರುದ್ಧತ್ವಾದಿ ದೋಷಯುಕ್ತೇ ಪಕ್ಷೇ ಬೌದ್ಧ ಸಿದ್ಧಾಂತೇ ಏಕ ದೀಕ್ಷಿತಃ ಮುಖ್ಯಸಿಸಾದಯಿಷಾಯುಕ್ತಃ, ಮಲಿನಃ ಚಿತ್ತಶುದ್ಧಿರಹಿತಃ, ಏಕಾಕೀ ಸ್ವಾಭಿಪ್ರಾಯಾನುಸಾರಿ ದ್ವಿತೀಯ ಪುರುಷರಹಿತಃ, ಮುಂಡಃ ಕೃತವಪನಃ ಸಂಕರಃ, ಮೂಢ ಇತಿ ಪಾಠೇ ಪರತತ್ವಾನಭಿಜ್ಞ ಇತ್ಯರ್ಥಃ॥ ತತ್ರ ತತ್ರ ಅನಿಯತೇಷು ಬಹುಸ್ಥಳೇಷು, ಪರಿಭ್ರಮನ್ ಸಮಂತಾ ದಟನ್‌ಸನ್, ಸಹಾಯಂ ಸ್ವಕಾರ್ಯ ವಿಷಯೇ ಸಹಕಾರಿಣಂ ಪುರುಷಂ ಮಾರ್ಗಯಾಮಾಸ ಅನ್ವೇಷಯಾ ಮಾಸ ॥೨೩॥

ಸಹಾಯಂ ಮಾರ್ಗಯಾಮಾಸ ದುಷ್ಟಪಕ್ಷೈಕ ದೀಕ್ಷತಃ ।
ಏಕಾಕೀ ಮಲಿನೋ ಮುಂಡ ಸ್ತತ್ರ ತತ್ರ ಪರಿಭ್ರಮನ್ ॥೨೩॥

ಅರ್ಥ:– ದುಷ್ಟ, ಪಕ್ಷ, ಏಕ ದೀಕ್ಷಿತಃ = (ವೇದ ವಿರುದ್ಧತ್ವಾದಿರೂಪ) ದೋಷಯುಕ್ತವಾದ ಬೌದ್ಧಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ದೀಕ್ಷಾಯುಕ್ತನಾದ ಮಲಿನಃ = ಚಿತ್ತಶುದ್ಧಿರಹಿತನಾದ ಏಕಾಕೀ = ಒಂಟಿಗನಾದ (ತನ್ನಂಥಾವನಾದ ಮತ್ತೊಬ್ಬನ ಸಹಾಯವಿಲ್ಲದವನೆಂತ ಭಾವ) ಮುಂಡಃ = ವಪನಮಾಡಿಕೊಂಡವನಾದ ಸಂಕರನು ತತ್ರತತ್ರ = ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ

ಪರಿಭ್ರಮನ್ (ಸನ್) = ಸುತ್ತು ತಿರುಗಿದವನಾಗಿ ಸಹಾಯಂ = (ತನ್ನ ಕಾರ್ಯ ವಿಷಯ ದಲ್ಲಿ) ಸಹಕಾರಿಯಾದ ಪುರುಷನನ್ನು ಮಾರ್ಗಯಾಮಾಸ = ಹುಡುಕಿದನು ॥೨೩॥

ಕದಾಚಿದಿತಿ॥ ಕದಾಚಿತ್ಕಸ್ಮಿಂಶ್ಚಿತ್ಕಾಲೇ, ದೈತ್ಯಾಶ್ಶಕುನಿ ಪ್ರಭೃತಯೋಽಸುರಾಃ, ತಂಸಂಕರಂ, ನಿಶಿರಾತ್ರೌ, ಸಂಗತ್ಯ ಪ್ರಾಪ್ಯ, ಸಮಭಾವ ಯನ್ ಮಾನಿತವಂತಃ। ಭೂ ಅವಕಲ್ಕನೇ- ಧಾ. ಣಿಜಂತಃ, ಕರ್ತರಿ ಲಙ್.ಪರ.ಪ್ರ. ಏ.। ಊಚುಶ್ಚ ವಕ್ಷ್ಯಮಾಣ ಪ್ರಕಾರೇಣ ಜಗದುಶ್ಚ। ವಚಪರಿಭಾಷಣೇ. ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಿಟ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಬ.। ಹೇ ಸಂಕರಾಚಾರ್ಯ, ತ್ವಂ, ಅಸ್ಮಾಕಂ, ಪರಾಶ್ರೇಷ್ಠಾ, ಗತಿರ್ಗಮ್ಯಃ ॥೨೪॥

ಕದಾ ಚಿನ್ನಿಶಿ ಸಂಗತ್ಯ ದೈತ್ಯಾಸ್ತಂ ಸಮಭಾವಯನ್।
ಊಚುಶ್ಚ ಸಂಕರಾಚಾರ್ಯ ತ್ವಮಸ್ಮಾಕಂ ಪರಾಗತಿಃ ॥೨೪॥

ಅರ್ಥ:- ಕದಾಚಿತ್ = ಒಂದಾನೊಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೈತ್ಯಾಃ = (ಶಕುನಿಮೊದಲಾದ) ಅಸುರರು ತಂ = ಆ ಸಂಕರನನ್ನು ನಿಶಿ = ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಗತ್ಯ = ಹೊಂದಿ ಸಮಭಾವಯನ್ = ಮಾನಿಸಿದರು. ಊಚುಶ್ಚ = (ವಕ್ಷ್ಯಮಾಣ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ) ಮಾತನಾಡಿದರೂ ಕೂಡ ಹೇ ಸಂಕರಾಚಾರ್ಯ = ಎಲೈ ಸಂಕರಾಚಾರ್ಯನೇ ತ್ವಂ = ನೀನು ಅಸ್ಮಾಕಂ = ನಮ್ಮ ಗಳಗೆ ಪರಾ = ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಗತಿಃ = ಗಮ್ಯನು ॥೨೪॥

ತುಭ್ಯಮಿತಿ॥ ಹೇ ಪಾದ ತಲೋಽಟ ಜ ಅಪಭ್ರಷ್ಟಭಾಷಾಯಾಂ ಕಾಲಡೀತಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಗ್ರಾಮ ಜಾತಸಂಕರಾಚಾರ್ಯ, ಮನಸ್ವಿನೇ ಪ್ರಶಸ್ತ ಮನಸ್ಕಾಯ ತುಭ್ಯಂ, ಸ್ವಸ್ತಿ ಕುಶಲಂ ಭೂಯಾತ್। ಭೂಸತ್ತಾಯಾಂ- ಧಾ.ಅಕ. ಕರ್ತರಿ. ಆ. ಲಿಙ್.ಪರ.ಪ್ರ.ಏ। ತ್ವಾಂ, ಆಸುರ್ಯಾಃ ಅಸುರಸಂಬಂಧಿನ್ಯಾಃ, ಕಾರ್ಯಸಂಪದಃ ವೇದವಿದ್ಯೋಽತ್ಸಾದನ ರೂಪ ಕಾರ್ಯಲಕ್ಷ್ಮ್ಯಾಃ, ಸಾಧಕಂ, ಪ್ರತ್ಯಯಾಮೋ ಜಾನೀಮಃ। "ಇಟ ಕಿಟಕಟೀಗತೌ" ಇತ್ಯತ್ರ 'ಇ' ಇತಿ ಪ್ರಶ್ಲಿಷ್ಟಾತ್ಪ್ರತ್ಯುಪ ಸೃಷ್ಟಾದಿ ಧಾತೋರ್ಮಸಿ 'ಪ್ರತ್ಯಯಾಮಃ' ಇತಿ ರೂಪಂ ಧ್ಯೇಯಮ್। ಇಣ್ ಧಾತುಪ್ರಕೃತಿಕತ್ವೇತು ಪ್ರತೀಮ ಇತಿಸ್ಯಾತ್। ಸಂಕರ ಜನ್ಮಭೂಮಿಃ ಕಾಲಡೀನಾಮಕತ್ವ ಮುಕ್ತಂ ಸ್ಕಾಂದೇ ಮಣಿಮತ್ಪೂರ್ವಕಾ ದುಷ್ಟಾದೈತ್ಯಾ ಆಸನ್ ಕಲೌಯುಗೇ। ತೇಕುಶಾಸ್ತ್ರಂ ಪ್ರಕುರ್ವಂತೋ ಹರಿವಾಯು ವಿರೋಧಿನಃ। ತೇಷಾಂ

ಮಧ್ಯೇ ಸಂಕರಸ್ತು ಪೂರ್ವಂ ಯೋಮಣಿಮಾನ್ ಖಲು। ಸೌಗಂಧಿ ಕವನೇ ದಿವ್ಯೇ ಭೀಮಸೇನಹತೋಽಸುರಃ। ಸಕ್ರೋಧ ತಂತ್ರಕೋದುಷ್ಟಾಮಿಥ್ಯಾ ಶಾಸ್ತ್ರಂ ವದನ್ ಪುನಃ। ಕೃಷ್ಣಭೀಮೇಚ ವಿದ್ವೇಷಂ ಕುರ್ವನ್ ಭೂಮಾವ ಜಾಯತ। ಕಾಲಡೀ ಗ್ರಾಮ ಕೇರುದ್ರವರಾ ಲ್ಲೋಕಾನ್ವಿ ಮೋಹನ್ನಿತ್ಯಾದಿನಾ। ಅತಃ ಕಾಲಡೀತಿ ಕಸ್ಯಚಿತ್ಕುಲಸ್ಯನಾಮೇತಿ ಕೇಷಾಂಚಿ ದ್ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಂ ನಿರ್ಮೂಲಮಿತಿ ಬೋಧ್ಯಮ್ ॥೨೫॥

ತುಭ್ಯಂ ಮನಸ್ವಿನೇ ಭೂಯಾತ್ ಸ್ವಸ್ತಿ ಪಾದತಲೋಽಟಜ।
ಸಾಧಕಂ ಪ್ರತ್ಯಯಾ ಸ್ತ್ವಾಮಾ ಸುರ್ಯಾಃ ಕಾರ್ಯ ಸಂಪದಃ ॥೨೫॥

ಅರ್ಥ:- ಹೇ ಪಾದ ತಲೋಽಟಜ = ಎಲೈ ಕಾಲಡಿ ನಾಮಕ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನಾದ ಸಂಕರಾಚಾರ್ಯ ನೇ ಮನಸ್ವಿನೇ = ಪ್ರಶಸ್ತಮನಸ್ಕನಾದ ತುಭ್ಯಂ = ನಿನಗೋಸ್ಕರ ಸ್ವಸ್ತಿ = ಕುಶಲವು ಭೂಯಾತ್ = ಆಗಲಿ ತ್ವಾಂ = ನಿನ್ನನ್ನು ಆಸುರ್ಯಾಃ = ದೈತ್ಯ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಕಾರ್ಯ ಸಂಪದಃ = (ವೇದ ವಿದ್ಯೋತ್ಸಾದನ ರೂಪವಾದ) ಕಾರ್ಯವೆಂಬ ಸಂಪತ್ತಿಗೆ ಸಾಧಕಂ = ಸಾಧಕನನ್ನಾಗಿ (ವಯಂ=ನಾವು) ಪ್ರತ್ಯಯಾಮಃ = ತಿಳಿದಿದ್ದೇವೆ ॥೨೫॥

ನನ್ವೇತ ತ್ಕಾರ್ಯಂ ಬೌದ್ಧಾನಾ ಮೇವ ಸುಕರಮಿತಿ ಕಿಂ ಮತ್ಪ್ರಾರ್ಥನಯೇತ್ಯತ ಸ್ತತ್ರಾಹು ರ್ದೈತ್ಯಾಃ - ಪುರಾಭಟ್ಟೇತ್ಯಾರಭ್ಯ, ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾಯಯು ರಾಸುರಾ ಇತ್ಯಂತೈ ಶ್ಲೋಕೈಃ। ಶಾಕ್ಯಾಃ ಬೌದ್ಧಾಃ, ಪುರಾತ್ವದುತ್ಪತ್ತೇಃ ಪೂರ್ವಂ ಭಟ್ಟಾಧ್ಭಟ್ಟ ಕುಮಾರಾತ್ ಭಯುಂ ವಹ್ನಿಪ್ರವೇಶನ ರೂಪಂತಸ್ಮಾತ್ ನಷ್ಟಾಃ ಕ್ಷೀಣ ಶಕ್ತಿಕಾಸ್ಸಂತಃ, ದ್ವೀಪಾಂತರಂ, ಗತಾಃ ಪ್ರಾಪ್ತಾಃ। ನಾರಾಯಣಃ ಭಟ್ಟಾನುಜಃ, ತತೋಽಪಿ ದ್ವೀಪಾಂತರಾದಪಿ, ತೇಷಾಂ ಬೌದ್ಧಾನಾಂ, ಉತ್ಸಾದನೇಚ್ಛಯಾ ವಿನಾಶನೇಚ್ಛಯಾ ವಿದ್ರಾವಣೇಚ್ಛಯಾ, ತಾನ್, ಅನ್ವಗಾತ್ ಅನುಗತವಾನ್। ಇಣ್‌ಗತೌ- ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲು ಙ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಏ.॥ ॥೨೬॥

ಪುರಾ ಭಟ್ಟ ಭಯಾಚ್ಛಾಕ್ಯಾ ನಷ್ಟಾ ದ್ವೀಪಾಂ ತರಂ ಗತಾಃ ।
ನಾರಾಯಣೋ ಽನ್ವಗಾತ್ತೇಷಾಂ ತತೋಽಪ್ಯುತ್ಸಾದನೇ ಚ್ಛಯಾ ॥೨೬॥

ಅರ್ಥ:- ಈ ಕಾರ್ಯವು ಬೌದ್ಧರಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿರಲಾಗಿ ನನ್ನ ಪ್ರೇರಿಸುವದೇತಕ್ಕೆ ಎಂದರೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ - ಶಾಕ್ಯಾಃ = ಬೌದ್ಧರು ಪುರಾ = (ನೀನು ಹುಟ್ಟುವುದಕ್ಕೆ)

ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಭಟ್ಟ ಭಯಾತ್ = ಭಟ್ಟ ಕುಮಾರನ ದೆಸೆಯಿಂದ (ಉಂಟಾದ ಅಗ್ನಿ ಪ್ರವೇಶರೂಪವಾದ) ಭಯದ ದೆಸೆಯಿಂದ ನಷ್ಟಾಃ (ಸಂತಃ) = ಕ್ಷೀಣ ಸಾಮರ್ಥ್ಯರಾಗಿ ದ್ವೀಪಾಂತರಂ= =ಮತ್ತೊಂದು ದ್ವೀಪವನ್ನು ಗತಾಃ = ಹೊಂದಿದರು. ನಾರಾಯಣಃ = (ಭಟ್ಟನ ತಮ್ಮನಾದ) ನಾರಾಯಣ ಭಟ್ಟನು ತತೋಪಿ = ಆದ್ವೀಪಾಂತರದ ದೆಸೆಯಿಂದಲೂ ತೇಷಾಂ = ಬೌದ್ಧರ ಉತ್ಸಾದನ, ಇಚ್ಛಯಾ = ವಿನಾಶನದ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ (ತಾನ್ = ಆ ಬೌದ್ಧರನ್ನು) ಅನ್ವಗಾತ್ = ಅನುಸರಿಸಿ ಹೋದನು ॥೨೬॥

ತತ ಇತಿ॥ ಭಟ್ಟಕುಮಾರಃ, ತತೋದ್ವೀಪಾಂತರಾತ್, ತಾನ್‌ಬೌದ್ಧಾನ್, ಉತ್ಸಾದ್ಯವಿದ್ರಾವ್ಯ, ಆಯಾಂತಂ ಸ್ವಸಮೀಪ ಮಾಗಚ್ಛಂತಂ, ನಿಜಂಸ್ವೀಯಂ ಅನುಜಂ ಕನಿಷ್ಠಭ್ರಾತರಂ ನಾರಾಯಣಭಟ್ಟಂ, ದುಷ್ಟದೇಶೇಮ್ಲೇಂಛ ದೇಶೇ, ಚಿರಂಬಹುಕಾಲ ಮಾವಾಸಾತ್, ದೋಷಸ್ಯ ದುಸ್ಸಂಬಂಧ ಜನಿತ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯ ಚುತ್ಯಾದಿ ರೂಪಸ್ಯ ಶಂಕಯಾಸಂದೇಹೇನ, ನಾಗ್ರಹೀತ್ ಭೋಜನಾದಿ ವ್ಯವಹಾರೇಷುನಾಂಗೀಕೃತವಾನ್। ಗ್ರಹಉಪಾದಾನೇ- ಧಾ.ಸಕ.ಕರ್ತರಿ. ಉಙ್.ಪರ.ಪ್ರ.ಏ. ॥೨೭॥

ತತ ಉತ್ಸಾದ್ಯತಾನ್ ಭಟ್ಟ ಆಯಾಂತ ಮನುಜಂ ನಿಜಂ ।
ದುಷ್ಟದೇಶೇ ಚಿರಾವಾಸಾನ್ನಾಗ್ರಹೀ ದ್ದೋಷ ಶಂಕಯಾ ॥೨೭॥

ಅರ್ಥ:- ಭಟ್ಟಃ = ಭಟ್ಟ ಕುಮಾರನು ತತಃ = ಆ ದ್ವೀಪಾಂತರದ ದೆಸೆಯಿಂದ ತಾನ್ = ಆ ಬೌದ್ಧರನ್ನು ಉತ್ಸಾದ್ಯ = ಹೊರಡಿಸಿ ಆಯಾಂತಂ = (ತನ್ನ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ) ಬರುತ್ತಿರುವಂಥಾ ನಿಜಂ = ಸ್ವಕೀಯನಾದ ಅನುಜಂ = ತಮ್ಮನಾದ ನಾರಾಯಣ ಭಟ್ಟನನ್ನು ದುಷ್ಟ ದೇಶೇ = ಕೆಟ್ಟದಾದ (ಮ್ಲೇಚ್ಛರ) ದೇಶದಲ್ಲಿ ಚಿರ, ಆವಾಸಾತ್ = ಬಹುಕಾಲ ಪರ್ಯಂತವಾಗಿ ವಾಸ ಮಾಡೋಣದರ ದೆಸೆಯಿಂದ ದೋಷ ಶಂಕಯಾ = (ದು ಸ್ಸಹವಾಸದಿಂದ ಜಾತಿ ಭ್ರಂಶರೂಪ ವಾದ) ದೋಷದ ಸಂದೇಹದಿಂದ ನಾಗ್ರಹೀತ್ = (ಭೋಜನಾದಿಗಳಲ್ಲಿ) ಪರಿಗ್ರಹಿಸಲಿಲ್ಲ ॥೨೭॥

ತತಇತಿ॥ ತತಃ ಅಗ್ರಜೇನ ಬಹಿಷ್ಕರಣಾನಂತರಂ, ಸನಾರಾಯಣಭಟ್ಟಃ, ಸೌಗತಂಮತಂ ಬೌದ್ಧಸಿದ್ಧಾಂತಂ, ಕಿಂಚಿದೀಷತ್, ಪುನಃ, ಉದಗ್ರಹೀತ್ ಆಲಂಬ್ಯ ಪ್ರವರ್ತಿತವಾನ್। ತತಃ ಬೌದ್ಧಮತ ಪ್ರವರ್ತನೇ ನಾರಾಯಣಭಟ್ಟಸ್ಯಪ್ರ ವೃತ್ಯನಂತರಂ, ಅತಿಶಂಕಿತಃ ಪುರಾಭಟ್ಟಾದತ್ಯಂತ ಭೀತಃ,

ಬಕ್ಕಸ್ವಾಮೀತನ್ನಾಮಕೋ ಬೌದ್ಧಾಚಾರ್ಯಃ, ದ್ವೀಪಾತ್‌ಸ್ವಾಧ್ಯುಷಿತಾದ್ವೀಪಾಂತರಾತ್, ಆಜಗಾಮ ಆಗತಃ। ಗಮಲೃಗತೌ-ಧಾ.ಸಕ.ಕರ್ತರಿ ಲಿಟ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಏ ॥೨೮॥

ತತಃ ಸ ಸೌಗತಮತಂ ಪುನಃ ಕಿಂಚಿದುದ ಗ್ರಹೀತ್।
ಬಕ್ಕಸ್ವಾಮೀ ತತೋ ದ್ವೀಪಾದಾಜಗಾಮಾತಿ ಶಂಕಿತಃ ॥೨೮॥

ಅರ್ಥ:- ತತಃ = ಅಣ್ಣನಿಂದ ತಾನು ಬಹಿಷ್ಕೃತನಾದ ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಸಃ = ಆ ನಾರಾಯಣ ಭಟ್ಟನು ಸೌಗತಮತಂ = ಬೌದ್ಧಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಕಿಂಚಿತ್ = ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿ ಪುನಃ = ಮತ್ತು ಉದಗ್ರಹೀತ್ = ಪ್ರವರ್ತನ ಮಾಡಿದನು. ತತಃ = ಬೌದ್ಧಮತ ಪ್ರವರ್ತನದಲ್ಲಿ ನಾರಾಯಣಭಟ್ಟನು ಪ್ರವರ್ತಿಸಿದ ನಂತರದಲ್ಲಿ ಅತಿಶಂಕಿತಃ = (ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಭಟ್ಟನ ದೆಸೆಯಿಂದ) ಅತ್ಯಂತವಾಗಿ ಭಯಪಟ್ಟವನಾಗಿದ್ದಂಥಾ ಬಕ್ಕ ಸ್ವಾಮೀ = ಬಕ್ಕ ಸ್ವಾಮಿನಾಮಕನಾದ ಬೌದ್ಧಾಚಾರ್ಯನು ದ್ವೀಪಾತ್ = (ತಾನು ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ), ದ್ವೀಪಾಂತರದ ದೆಸೆಯಿಂದ ಆಜಗಾಮ = ಬಂದನು ॥೨೮॥

ಕುಮಾರಇತಿ॥ ಕುಮಾರೋಭಟ್ಟಕುಮಾರಃ, ಶಿಷ್ಯಕೈಃ ಶಿಷ್ಯೈಃ ಸ್ವಸ್ಯಮೃತಿಂ ಮರಣಂ, ಲೋಕೇ, ಖ್ಯಾಪಯಾಮಾಸ ಪ್ರಕಟೀಕೃತವಾನ್। ಖ್ಯಾಪ್ರಕಥನೇ- ಧಾ. ಣಿಜಂತ. ಕರ್ತರಿ ಲಿಟ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಏ.। ನಾರಾಯಣಸ್ತು, ತತ್ ಸ್ವಾಗ್ರಜಸ್ಯ ಭಟ್ಟಸ್ಯ ಮರಣಂ, ಶ್ರುತ್ವಾ, ಶೋಕಾತ್, ಪಾವಕಂ ವಹ್ನಿಂ, ಆವಿಶತ್ ಪ್ರವಿಷ್ಟವಾನ್। ವಿಶಪ್ರವೇಶನೇ- ಧಾ.ಸಕ.ಕರ್ತರಿ ಲಙ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಏ. । ಭಟ್ಟಸ್ಸ್ವಾನುಜೇನ ಬೌದ್ಧಮತ ಸಮರ್ಥನೇ ಚಿಕೀರ್ಷಿತೇಸತಿತಸ್ಯನಿರಾಕರ್ತುಮಶಕ್ಯತಾಂ ವಿಜ್ಞಾಯಕ್ವಚಿನ್ನಿಲೀನ ಸ್ಸನ್‌ಸ್ವಮೃತಿ ವಾರ್ತಾಂ ಮಿಥ್ಯಾಭೂತಾಮೇವ ಪ್ರಖ್ಯಾಪಿತವಾನ್। ತದ ವಿಜ್ಞಾಯ ನಾರಾಯಣೋ ಮೃತೋಽಭೂದಿತಿ ಭಾವಃ ॥೨೯॥

ಕುಮಾರ ಸ್ಸ್ವಮೃತಿಂ ಲೋಕೇ ಖ್ಯಾಪಯಾ ಮಾಸ ಶಿಷ್ಯ ಕೈಃ ।
ನಾರಾಯಣಸ್ತು ತ ಚ್ಛ್ರುತ್ವಾ ಶೋಕಾತ್ಪಾವಕ ಮಾವಿಶತ್ ॥೨೯॥

ಅರ್ಥ:- ಕುಮಾರಃ = ಭಟ್ಟಕುಮಾರನು ಶಿಷ್ಯಕೈಃ = (ತನ್ನ) ಶಿಷ್ಯಜನರಿಂದ ಸ್ವಮೃತಿಂ = ತನ್ನ ಮರಣವನ್ನು ಲೋಕೇ = ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಖ್ಯಾಪಯಾಮಾಸ =

ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಮಡಿಸಿದನು (ನಾರಾಯಣ ಭಟ್ಟನು ಬೌದ್ಧಮತವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧಮತ ನಿರಾಕರಣವು ಅಸಾಧ್ಯವೆಂತ, ತಾನೊಂದು ಕಡೆ ಅಡಗಿದ್ದು ಅನೃತವಾಗಿಯೇ ತನ್ನ ಮರಣ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಪ್ರಚುರ ಮಾಡಿಸಿದನೆಂತ ಭಾವ) ನಾರಾಯಣ ಸ್ತು = ನಾರಾಯಣ ಭಟ್ಟನಾದರೆ ತತ್ = ಆವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು (ತನ್ನ ಅಣ್ಣನ ಮರಣ = ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು) ಶ್ರುತ್ವಾ = ಕೇಳಿ ಶೋಕಾತ್ = ದುಃಖದ ದೆಸೆಯಿಂದ ಪಾವಕಂ = ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಆವಿಶತ್ = ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿದನು.

ಆಪಣೇಷ್ವಿತಿ॥ ತತಃ ನಾರಾಯಣಭಟ್ಟ ಮರಣಾನಂತರಂ ಬಕ್ಕಸ್ಸೌಗತಂ ಮತಂ ಬೌದ್ಧ ಸಿದ್ಧಾಂತಂ, ಲಿಂಗಾಂತರಸ್ಯ ಆಸ್ತಿಕ ವೇಷಸ್ಯ ಧರ್ತ್ರೈಃ ಧಾರಕೈಃ, ಕೇರಳೇತನ್ನಾಮ್ನಿ ದೇಶೇ ಜನ್ಮಯೇಷಾಂತೈಃ, ಜನ್ಯೈಃ ಪ್ರಾಚೀನ ಸೌಗತೈಃ ತದ್ವಾರೇ ತ್ಯರ್ಥಃ, ಆಪಣೇಷು ಪಣ್ಯವೀಥಿಷು, ಪ್ರಾವರ್ತಯತ್ ಪ್ರವರ್ತಿತವಾನ್। ವೃತುವರ್ತನೇ- ಧಾ. ಣಿಜಂತಃ ಕರ್ತರಿಲಜ್. ಆತ್ಮ. ಪ್ರ. ಏ. ॥೩೦॥

ಆಪಣೇಷು ತತೋ ಬಕ್ಕಃ ಪ್ರಾವರ್ತಯತ ಸೌಗತಮ್ ।
ಮತಂ ಲಿಂಗಾಂತರಧರ್ತ್ರೈರ್ಜನ್ಯೈಃ ಕೇ ರ ಲ ಜನ್ಮಭಿಃ ॥೩೦॥

ಅರ್ಥ:- ತತಃ = ಆ ನಾರಾಯಣ ಭಟ್ಟನ ಮರಣಾನಂತರದಲ್ಲಿ ಬಕ್ಕಃ = ಬಕ್ಕ ಸ್ವಾಮಿಯು ಸೌಗತಂ = ಬೌದ್ಧ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಮತಂ = ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಲಿಂಗಾಂತರ ಧರ್ತ್ರೈಃ = ಮತ್ತೊಂದು ವೇಷಕ್ಕೆ (ಅಂದರೆ - ಆಸ್ತಿಕ ವೇಷಕ್ಕೆ) ಧಾರಕರಾದ = ಕೇರಳ, ಜನ್ಮಭಿಃ = ಕೇರಳ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯುಳ್ಳಂಥಾ ಜನ್ಯೈಃ = ಪ್ರಾಚೀನ ಬೌದ್ಧ ಜನರಿಂದ ಆಪಣೇಷು = ಅಂಗಡಿ ಬೀದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾವರ್ತಯತ್ = ಪ್ರವರ್ತನ ಮಾಡಿಸಿದನು ॥೩೦॥

ಗೌಡಪಾದಇತಿ॥ ತತೋಬಕ್ಕಸ್ಯ ಬೌದ್ಧಮತ ಪ್ರವರ್ತನ ಪ್ರಾರಂಭಾನಂತರಂ, ಗೌಡಪಾದಸ್ತನ್ನಾಮಕ ಆಸ್ತಿಕಃ, ಪ್ರವಯಾವೃದ್ಧಸ್ಸನ್ ನ್ಯಾಸಂ ಸಂನ್ಯಾಸಾಶ್ರಮಂ, ಇಯೇಷ ವಾಂಛಿತವಾನ್। ಇಷುಇಚ್ಛಾಯಾಂ ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಿಟ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಏ.। ತದಾತಸ್ಮಿನ್‌ಕಾಲೇ, ಬಕ್ಕೋ ಬೌದ್ಧಾಚಾರ್ಯಃ, ತತ್ ಗೌಡಪಾದಾಭೀಷ್ಟಂ, ಶ್ರುತ್ವಾ, ಯತಿ ರೂಪೇಣ ಸಂನ್ಯಾಸಿ ವೇಷೇಣತಂ ಗೌಡ ಪಾದಂ, ಗತ್ವಾ, ಅಬ್ರವೀದುಕ್ತವಾನ್। ಬ್ರೂಞ್ ವ್ಯಕ್ತಾಯಾಂವಾಚಿ- ಧಾ. ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಜ್.ಪರ.ಪ್ರ.ಏ. ॥೩೧॥

ಗೌಡ ಪಾದ ಸ್ತತೋ ನ್ಯಾಸ ಮಿಯೇಷ ಪ್ರವಯಾ ಸ್ತದಾ।
ತಚ್ಛುತ್ವಾ ಯತಿ ರೂಪೇಣ ಬಕ್ಕೋ ಗತ್ವಾ ತಮಬ್ರವೀತ್ ॥೩೧॥

ಅರ್ಥ:- ತತಃ = ಬಕ್ಕನು ಬೌದ್ಧಮತ ಪ್ರವರ್ತನವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ ನಂತರದಲ್ಲಿ ಗೌಡ ಪಾದಃ = ಗೌಡ ಪಾದ ನೆಂತೆಂಬುವ ಆಸ್ತಿಕ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಪ್ರವಯಾಃ (ಸನ್) = ವೃದ್ಧನಾಗಿ ನ್ಯಾಸಂ = ಸಂನ್ಯಾಸಾಶ್ರಮವನ್ನು ಇಯೇಷ = ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿದನು. ತದಾ = ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಬಕ್ಕಃ = ಬಕ್ಕಸ್ವಾಮಿಯು ತತ್ = ಆ ಗೌಡ ಪಾದಾಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಶ್ರುತ್ವಾ = ಕೇಳಿ ಯತಿ, ರೂಪೇಣ = ಸಂನ್ಯಾಸಿಯ ವೇಷದಿಂದ ತಂ = ಆ ಗೌಡಪಾದನನ್ನು ಗತ್ವಾ = ಹೊಂದಿ ಅಬ್ರವೀತ್ = ಮಾತಾಡಿದನು ॥೩೧॥

ಸನತ್ಕುಮಾರೋ ಭಗವಾನ್ ಪ್ರೇಷಯಾಮಾಸ ಮಾಂ ತವ ।
ಮೋಕ್ಷ ಪ್ರವರ್ತನಾಯೈವ ದ್ವೈತ ಭಾವೇನ ಕಿಂ ಫಲಂ ॥೩೨॥

ಪ್ರವಚನ ಪ್ರಕಾರವಮಾಹ-ಸನತ್ಕುಮಾರ ಇತಿ॥ ಭಗವಾನ್ ಪೂಜ್ಯಃ ಸನತ್ಕುಮಾರಸ್ತನ್ನಾಮಕೋ ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರಃ, ಮಾಂ, ತವ, ಮೋಕ್ಷಲಕ್ಷಣ ಯಾ ತತ್ಸಾಧನೀ ಭೂತೋಪಾಸನಾದೌ ಪ್ರವರ್ತನಾಯೈವ, ಪ್ರೇಷಯಾ ಮಾಸ। ಇಷುಗತೌ - ಧಾ. ಣಿಜಂತಃ ಕರ್ತರಿಲಿಟ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಏ.। ತವ, ದ್ವೈತೇ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮ ಭೇದೇ ಭಾವೇನ ಅಭಿಪ್ರಾಯೇಣ ದ್ವೈತೋಪಾಸನಯೇತ್ಯರ್ಥಃ, ಕಿಂಫಲಂನ ಕಿಮಪಿ ಫಲಮಿತ್ಯರ್ಥಃ। ಸಂನ್ಯಾಸಾಶ್ರಮ ಮಿಚ್ಛತಸ್ಸೋಽಹ ಮಿತ್ಯುಪಾಸನಾಯಾಃ ಮುಖ್ಯತಯಾ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮಣೋರ್ಭೇದ ಭಾವನಾ ತ್ಯಾ ಜ್ಯೇತಿ ಭಾವಃ ॥೩೨॥

ಅರ್ಥ:- ಮಾತಿನ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ - ಭಗವಾನ್ = ಪೂಜ್ಯರಾದ ಸನತ್ಕುಮಾರಃ = (ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರರಾದ) ಸನತ್ಕುಮಾರರು ಮಾಂ = ನನ್ನನ್ನು ತವ = ನಿನಗೆ ಮೋಕ್ಷ, ಪ್ರವರ್ತನಾ ಯೈವ = ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ (ಅಂದರೆ ಮೋಕ್ಷಸಾಧನವಾದ ಉಪಾಸನಾದಿಗಳಲ್ಲಿ) ಪ್ರವರ್ತನ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರವೇ) ಪ್ರೇಷಯಾ ಮಾಸ = ಕಳುಹಿಸಿದರು ತವ = ನಿನಗೆ ದ್ವೈತ, ಭಾವೇನ = (ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ) ಭೇದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಕಿಂಫಲಂ = ಏನುಫಲವು ತಾ - ಸಂ ನ್ಯಾಸಾಪೇಕ್ಷಿಯಾದ ನಿನಗೆ, ಸೋಽಹಂ ಎಂತ ಉಪಾಸನೆಯು ಆವಶ್ಯಕ ಕಾರಣ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ಭೇದೋಪಾಸನೆಯನ್ನು ಬಿಡಬೇಕೆಂತ ಭಾವ ॥೩೨॥

ಇತೀತಿ॥ ಗೌಡಪಾದಸ್ತು, ಇತ್ಯೇವಂ, ಉಕ್ತೋ ಬಕ್ಕನೋದಿತ ಸ್ಸನ್, ಸಂಭ್ರಮೇಣ ಹರ್ಷೇಣ, ತಂಬಕ್ಕಂ, ನನಾಮ ಎಂದಿತವಾನ್। ಣಮುಪ್ರಹ್ವಾತ್ವೇ- ಧಾ. ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಿಟ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಏ॥ ವಿಪ್ರೋ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ಗೌಡಪಾದಃ, ಬಕ್ಕತಃ ಬಕ್ಕಾತ್, ತುರ್ಯಾಶ್ರಮಂ ಸಂನ್ಯಾಸಂ, ಪ್ರಾಪ್ಯ, ತತ್ವಂ ಅದ್ವೈತ ರೂಪಂ, ಶುಶ್ರಾವ ಶ್ರುತವಾನ್। ಶ್ರುಶ್ರವಣೇ- ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಿಟ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಏ ॥೩೩॥

ಇತ್ಯುಕ್ತೋ ಗೌಡ ಪಾದಸ್ತು ಸಂಭ್ರಮೇಣ ಸನಾಮತಂ ।
ವಿಪ್ರಸ್ತುರ್ಯಾಶ್ರಮಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ತತ್ವಂ ಶುಶ್ರಾವ ಬಕ್ಕತಃ ॥೩೩॥

ಅರ್ಥ:- ಗೌಡ ಪಾದಸ್ತು = ಗೌಡ ಪಾದನಾದಕೋ ಇತಿ - ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಉಕ್ತಃ (ಸನ್) = (ಬಕ್ಕನಿಂದ) ಹೇಳಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟವನಾಗಿ ಸಂಭ್ರಮೇಣ = ಸಂತೋಷದಿಂದ ತಂ = ಆ ಬಕ್ಕನನ್ನು ನನಾಮ = ವಂದಿಸಿದನು. ವಿಪ್ರಃ = ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾದ ಗೌಡಪಾದನು ಬಕ್ಕತಃ = ಬಕ್ಕಸ್ವಾಮಿಯ ದೆಸೆಯಿಂದ ತುರ್ಯಾಶ್ರಮಂ = ಚತುರ್ಥಾಶ್ರಮವನ್ನು (ಸಂನ್ಯಾಸವನ್ನು) ಪ್ರಾಪ್ಯ = ಹೊಂದಿ ತತ್ವಂ = (ಅದ್ವೈತ ರೂಪವಾದ) ತತ್ವವನ್ನು ಶುಶ್ರಾವ = ಶ್ರವಣಮಾಡಿದನು ॥೩೩॥

ಪರಿಣಾಮವಾದಿನೋ ವಿವರ್ತವಾದಿನಶ್ಚೇತಿ ವಾದಿನೋದ್ವಿವಿಧಾಃ। ಉಪಾದಾನ ಸಮಸತ್ತಾಕ ರೂಪಾಂತರಾಪತ್ತಿಃ ಪರಿಣಾಮಃ, ಯಥಾ ಮೃದೋಘಟಾದ್ಯಾಕಾರಾಪತ್ತಿಃ। ಅತದ್ವತಿ ಕಲ್ಪಿತಾ ತಾತ್ವಿಕ ರೂಪಾ ರೋಪೋವಿವರ್ತಃ, ಯಥಾ ಶುಕ್ತಾವಿದಂರಜತ ಮಿತ್ಯಾದಿ। ತತ್ರ ಬಕ್ಕೋ ವಿವರ್ತವಾದೀಗೌಡಪಾದ ಮುಪದಿಶತಿ- ತದಿತಿ। ಅಯಂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಸಿದ್ಧಃ, ಪ್ರಪಂಚೋವಿಯದಾದಿರೂಪಃ, ತದ್ವಿವರ್ತತಃ ತಸ್ಮಿನ್ ಅಧಿಷ್ಠಾನಭೂತೇ ಶೂನ್ಯಾದೌ ವಿವರ್ತಃ ಆರೋಪಿತಃ। ನನುಕುತಃ ಪ್ರಪಂಚ ಸ್ಯಾರೋಪಿತತ್ವ ಮಿತ್ಯತ ಆಹ- ಬಾಧ್ಯತೇ ಇತಿ। ಜ್ಞಾನ ಸಂಪದಿ ಶೂನ್ಯಾದ್ವೇತಾದಿ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಪರಿಪಾಕೇನೇತಿ, ಬಾಧ್ಯತೇನಿವರ್ತತೇ। ಜ್ಞಾನ ಬಾಧ್ಯತ್ವಾದಾರೋಪಿತತ್ವ ಮಿತ್ಯರ್ಥಃ। ಜ್ಞಾನಸಂಪದಾ ತತ್ಪೂರ್ವ ಭಾವಿ ಪ್ರಪಂಚಸ್ಯ ನಾಶೇ ಪ್ರಪಂಚ ನಾಶಕ ಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಕಥಂ ನಾಶ ಇತ್ಯತ ಆಹ- ಜ್ಞಾನಂಚೇತಿ। ಪ್ರಪಂಚ ನಾಶಕ ಜ್ಞಾನಂ ಚ, ತಪ್ತಲೋಹ ಮಾಸ್ತಂ ಯಜ್ಜಲಂ ತನ್ನ್ಯಾಯೇನ ತದ್ವದಿತ್ಯರ್ಥಃ, ಶಾಮ್ಯತಿ ಸ್ವಯಮೇವ ವಿನಶ್ಯತಿ ॥೩೪॥

ತದ್ವಿವರ್ತಃ ಪ್ರಪಂಚೋಽಯಂ ಬಾಧ್ಯತೇ ಜ್ಞಾನಸಂಪದಿ।
ಜ್ಞಾನಂ ಚ ತಪ್ತಲೋಹಾಪ್ತ ಜಲನ್ಯಾಯೇನ ಶ್ಯಾಮ್ಯತಿ ॥೩೪॥

ಅರ್ಥ:- ಬಕ್ಕನು ಉಪದೇಶಿಸಿದ ತತ್ವವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾನೆ - ಅಯಂ = ಈ (ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಸಿದ್ಧವಾದ) ಪ್ರಪಂಚಃ = ವಿಯದಾದಿ ಪ್ರಪಂಚವು ತತ್. ವಿವರ್ತಃ = (ಅಧಿಷ್ಠಾನಭೂತವಾದ) ಶೂನ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಆರೋಪಿತವು ಜ್ಞಾನ ಸಂಪದಿ (ಸತ್ಯಾಂ) = ಅದ್ವೈತ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರದ ಪರಿಪಾಕವುಂಟಾಗುತ್ತಿರಲಾಗಿ, ಬಾಧ್ಯತೇ = ನಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಜ್ಞಾನಂಚ = (ಪ್ರಪಂಚನಾಶಕವಾದ) ಅದ್ವೈತಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವಾದರೇ ತಪ್ತ ಲೋಹ ಆಪ್ತಜಲ ನ್ಯಾಯೇನ = (ಅಗ್ನಿಯಿಂದ) ತಪಿಸಿದ ಕಬ್ಬಿಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ನೀರಿನ ರೀತಿಯಿಂದ (ಕಾದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಹೆಂಚಿನ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದ ನೀರಿನಂತೆ ಎಂತ ಭಾವ) ಶಾಮ್ಯತಿ = (ತಾನಾಗಿ) ಶಾಂತವಾಗುತ್ತದೆ ತಾ - ಅದ್ವೈತ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರದಿಂದ ಜಗತ್ತು ನಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಜ್ಞಾನವು ಕಾದ ಹೆಂಚಿನ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದ ನೀರಿನಂತೆ ತಾನಾಗಿ ಶಾಂತವಾಗುತ್ತದೆಂತ ಭಾವ ॥೩೪॥

ಯಥೇತಿ॥ ಬಾಧಶ್ಚರಮ ಜ್ಞಾನ ಪ್ರಯುಕ್ತೋ ವಿನಾಶ ಉಪಲಕ್ಷಣಂ ಕದಾಚಿದ್ವಿದ್ಯಮಾನಂ ಸದೇವ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕಾ ದ್ವ್ಯಾವರ್ತಕಂ ಯಸ್ಯ ತತ್ತಥೋಕ್ತಂ, ಜ್ಞಾನ ನಿವರ್ತ್ಯ ತ್ವಾತ್ಪಾರ ಮಾರ್ಥಿಕ ವಿಲಕ್ಷಣತಯಾಪ್ರತೀಯಮಾನಮಿತಿಭಾವಃ। ಏತತ್ಪ್ರ ತ್ಯಕ್ಷ ಸಿದ್ಧಂ, ಸರ್ವಂವಿಶ್ವಂ, ಯಥಾಯೇಸ ದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿನಾ ಪ್ರಕಾರೇಣ ಪ್ರತ್ಯಾಯ ಯತಿ ಜ್ಞಾಪಯತಿ, ಪ್ರಮಾಣ ಜಾತ ಮಿತಿ ಶೇಷಃ। ಇಣ್ ಗತೌ- ಧಾ.ಣಿಜಂತಃ. ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಟ್, ಪರ. ಪ್ರ. ಏ॥ ತತೋ ವಿಶ್ವಸ್ಮಿನ್ ಭಾಸಮಾನಾತ್ಪ್ರಕಾರಾತ್, ಅನ್ಯಥಾ ಅನ್ಯೇನ ಪ್ರಕಾರೇಣ ದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿ ಧರ್ಮವಿಧುರತಯಾ ವರ್ತಮಾನಂ, ವಸ್ತು, ತ್ವಮಸಿ। 'ತತಃ' ಇತ್ಯಾವೃತ್ತಿಃ। ತತಸ್ತವ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕಂ ತತ್ವಂ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕಂ ವಸ್ತ್ವಭಿನ್ನತ್ವಾದ್ಧೇತೋಃ, ತ್ವಂ, ಸೋಹಂ ಸನಿರ್ವಿಶೇಷಾತ್ಮಾ ಅಹಂ ತದಭಿನ್ನೋಽಹ ಮಿತ್ಯರ್ಥಃ, ಇತ್ಯೇವಂ, ಉಪಾಸನಾಂ ತದ್ವಿಷಯತ್ವಮಿತಿಯಾವತ್, ಅರ್ಹಸಿ। ಅರ್ಹ ಪೂಜಾಯಾಂ ಯೋಗ್ಯತ್ವೇ ಚ ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಟ್. ಪರ. ಮ. ಏ। ಸೋಹ ಮಿತ್ಯುಪಾಸನಾಂ ಕುರ್ವಿತಿಭಾವಃ ॥೩೫॥

ಯಥಾ ಪ್ರತ್ಯಾಯ ಯತ್ಯೇತ ತ್ಸರ್ವಂ ಬಾಧೋಪಲಕ್ಷಣಂ।
ತತಸ್ತ್ವಮನ್ಯಥಾ ತತ್ವಂ ಸೋಽಹ ಮಿತ್ಯೂಹ ಮರ್ಹಸಿ ॥೩೫॥

ಅರ್ಥ:- ಬಾಧ, ಉಪಲಕ್ಷಣಂ = (ಚರಮಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಜನಿತವಾದ) ವಿನಾಶವೇ ಕದಾಚಿ ದ್ವಿದ್ಯಮಾನವಾಗಿ (ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ ವಸ್ತುವಿನ ದೆಸೆಯಿಂದ) ವ್ಯಾವರ್ತಕವಾಗಿವುಳ್ಳಂಥಾ (ಜ್ಞಾನದಿಂದ ನಿವರ್ತಿಸುವಕಾರಣ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ ವಿಲಕ್ಷಣವಾಗಿ ತೋರುತ್ತಿರುವುದೆಂತ ಭಾವ) ಏತತ್ = ಈ (ಪ್ರಮಾಣ ಸಿದ್ಧವಾದ)

ಸರ್ವಂ = ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಯಥಾ = ಯಾವ (ದೃಶ್ಯ ತ್ವಾದಿ) ಪ್ರಕಾರದಿಂದ (ಪ್ರಮಾಣಜಾತಂ = ಪ್ರಮಾಣ ಸಮೂಹವು) ಪ್ರತ್ಯಾಯಯತಿ = ತಿಳಯಮಾಡುತ್ತದೋ ತತಃ = ಆ (ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ತೋರುವ) ಪ್ರಕಾರದಕಿಂತಲು ಅನ್ಯಥಾ = ಬೇರೆಯಾದ (ದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿ ಧರ್ಮರಹಿತ ತ್ವಾದಿ) ಪ್ರಕಾರದಿಂದ (ವರ್ತಮಾನಂ = ಇರುವಂಥಾ) ತತ್ತ್ವಂ = ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ ವಸ್ತುವು ತ್ವಂ = ನೀನು ಅಸಿ = ಆಗಿದ್ದಿ. ತತಃ = ಆ ಕಾರಣದ ದೆಸೆಯಿಂದ ತ್ವಂ = ನೀನು ಸಃ = ಅನಿರ್ವೇಶೇಷಾತ್ಮನೆ ಅಹಂ = ನಾನು ಇತಿ = ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಊಹಂ = ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು (ಉಪಾಸನಾನುಷ್ಠಾನವನ್ನು) ಅರ್ಹಸಿ = (ಮಾಡಲು) ತಕ್ಕವನಾಗಿದ್ದಿ ತಾ – 'ಸೋಹಂ' ಎಂತ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಭಾವ ॥೩೫॥

ಇತೀತಿ॥ ದ್ವಿಜೋಗೌಡಪಾದಃ, ಇತ್ಯೇವಂ, ಬಕ್ಕೇನಉದಿತಂ ಪ್ರತಿಪಾದಿತಂ, ತತ್ತ್ವಂ ಸುಚಿರಂ ಬಹುಕಾಲಂ ಆಮರಣಮಿತ್ಯರ್ಥಃ, ವಿಚಾರ್ಯ ತದುದಾಹೃತ ಪ್ರಮಾಣ ಸಹ ಕಾರೇಣ ಮನನಂ ಕೃತ್ವಾ, ಸರ್ವಸ್ಯವಸ್ತುನಃ ಅಭಾವಂ ತ್ರೈಕಾಲಿಕಾಭಾವಂ, ಅಪಾರ ಮಾರ್ಥಿಕತ್ವಮಿತ್ಯರ್ಥಃ, ನಿರ್ವಿಶೇಷಂ ಸಕಲ ಧರ್ಮ ವಿಧುರಂ ಪರತತ್ತ್ವಂಚ, ವಿನಾ, ಅನ್ಯತ್ ಜಗತ್ಸತ್ಯತ್ವ ಬ್ರಹ್ಮಗುಣಪೂರ್ಣ ತ್ವಾದಿಕಂ, ನಾವ್ಯೈಕ್ಷತ ನಜ್ಞಾತವಾನ್। ಈಕ್ಷದರ್ಶನೇ– ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಙ್. ಆ. ಪ್ರ. ಏ ॥೩೬॥

ಇತಿ ಬಕ್ಕೋದಿತಂ ತತ್ತ್ವಂ ವಿಚಾರ್ಯ ಸುಚಿರಂ ದ್ವಿಜಃ ।
ಸರ್ವಾಭಾವಂ ನಿರ್ವಿಶೇಷಂ ವಿನಾ ನಾನ್ಯದ ವ್ಯೈಕ್ಷತ ॥೩೬॥

ಅರ್ಥ:– ದ್ವಿಜಃ = ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾದ ಗೌಡ ಪಾದನು ಇತಿ = ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಬಕ್ಕ ಉದಿತಂ = ಬಕ್ಕ ಸ್ವಾಮಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾದ ತತ್ತ್ವಂ = ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಸುಚಿರಂ = ಬಹುಕಾಲ ಪರ್ಯಂತವಾಗಿ (ಮರಣ ಪರ್ಯಂತವೆಂತ ಭಾವ) ವಿಚಾರ್ಯ = (ಬೌದ್ಧಾಂಗೀಕೃತ ಪ್ರಮಾಣ ಸಹಾಯದಿಂದ) ಮನನಮಾಡಿ ಸರ್ವ ಅಭಾವಂ = ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಪಂಚದ ತ್ರೈ ಕಾಲಿಕಾಭಾವವನ್ನು (ಅಪಾರ ಮಾರ್ಥಿಕ ತ್ವವನ್ನು) ನಿರ್ವಿಶೇಷಂ = ಸಕಲ ಧರ್ಮರಹಿತ ವಾದ ಪಾರ ಮಾರ್ಥಿಕ ವಸ್ತುವನ್ನು ವಿನಾ = ಹೊರ್ತಾಗಿ ಅನ್ಯತ್=ಮತ್ತೊಂದನ್ನು (ಅಂದರೆ –ಜಗತ್ಸತ್ಯತ್ವ ಬ್ರಹ್ಮಗುಣ ಪೂರ್ಣ ತ್ವಾದಿಗಳನ್ನು) ನಾವ್ಯೈಕ್ಷತ = ತಿಳಯಲಿಲ್ಲ. ॥೩೬॥

ಗೋವಿಂದಇತಿ॥ ಗೋವಿಂದಃ ಪಂಚಮಸರ್ಗೇ ದಾರಪುತ್ರಾದೀನ್ ವಿಸೃಜ್ಯ ಪರ್ಯಟನ ಕಾರಿತಯಾಽಭಿಹಿತೋ ಭಟ್ಟಕುಮಾರಪಿತಾಮಹಃ, ತಂ ಗೌಡ ಪಾದಂ,

ಸಮಾಸಾದ್ಯ ಪ್ರಾಪ್ಯ, ತತೋ ಗೌಡಪಾದಾತ್, ಸಂನ್ಯಾಸ ಯತ್ಯಾಶ್ರಮಂ, ಆಚರತ್ ಗೃಹೀತವಾನ್। ಚರಗತಿ ಭಕ್ಷಣಯೋಃ- ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಙ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಏ। ಸಂಪ್ರದಾಯಾತ್ ಬಕ್ಕಾದಿ ದುಷ್ಟ ಪರಂಪರೋಪದೇಶ ವಶಾತ್ ಆಗತಂ, ತತ್ವಂ ಸರ್ವಾಭಾವಾದಿರೂಪಂ, ಶ್ರುತ್ವಾ, ಯುಥಾರ್ಥಧೀಃ ತಸ್ಮಿನ್ನುಪದೇಶೇ ಅರ್ಥಾನು ಸಾರಿತ್ವಬುದ್ಧಿಯುಕ್ತಸ್ಸನ್, ಅಯಂ ಸದುಪದೇಶ ಇತಿ ಬುದ್ಧಿಮಾನ್ ಸನ್ನಿತಿಭಾವಃ। ಉಪಾಸ್ತ ಅದ್ವೈತಂಧ್ಯಾಯನ್ನಾಸ್ತ। ಆಸ ಉಪವೇಶನೇ- ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಙ್. ಆತ್ಮ. ಪ್ರ.ಏ.। ಉಪಾಪಸೃಷ್ಟತ್ವಾತ್ಸಕರ್ಮಕತ್ವಮ್ ॥೩೭॥

ಗೋವಿಂದಸ್ತಂ ಸಮಾಸಾದ್ಯತತಸ್ಸಂನ್ಯಾಸ ಮಾಚರತ್।
ಸಂಪ್ರದಾಯಗತಂ ತತ್ವಂ ಶ್ರುತ್ವೋಪಾಸ್ತಯಥಾರ್ಥಧೀಃ ॥೩೭॥

ಅರ್ಥ:- ಗೋವಿಂದಃ = ಗೋವಿಂದಭಟ್ಟನು ತಂ = ಆ ಗೌಡಪಾದನನ್ನು ಸಮಾಸಾದ್ಯ = ಹೊಂದಿ ತತಃ = ಆ ಗೌಡಪಾದನ ದೆಸೆಯಿಂದ ಸಂನ್ಯಾಸಂ = ಯತ್ಯಾಶ್ರಮವನ್ನು ಆಚರತ್ = ಗ್ರಹಿಸಿದನು. ಸಂಪ್ರದಾಯ ಆಗತಂ = (ಬಕ್ಕಾದಿ ದುರ್ಜನರ) ಉಪದೇಶ ಪಾರಂಪರ್ಯದ ದೆಸೆಯಿಂದ ಬಂದಂತಹ ತತ್ವಂ = (ಸರ್ವಾಭಾವಾದಿರೂಪವಾದ) ತತ್ವವನ್ನು ಶ್ರುತ್ವಾ = ಶ್ರವಣ ಮಾಡಿ ಯಥಾರ್ಥ ಧೀಃ (ಸನ್) = (ಆ ಉಪದೇಶವು ಯಥಾರ್ಥ ವೆಂತ, ಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳವನಾಗಿ ಉಪಾಸ್ತ = (ಅದ್ವೈತವನ್ನು) ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು ॥೩೭॥

ಗೋವಿಂದ ಸ್ವಾಮಿನಂ ಸಾಧುಂ ಗುರುಂ ಸಮುಪೈಹಿ ಭೋಃ ।
ತತೋ ದಂಡಾಧಿಕಂ ಪಾಪ್ಯಶ್ರುಣು ತ್ವಂ ತತ್ವಮುತ್ತಮಂ ॥೩೮॥

ಗೋವಿಂದೇತಿ॥ ಭೋಃಸಂಕರ, ತ್ವಂ, ಸಾಧುಂ ಅಸ್ಮತ್ಸಂಪ್ರದಾಯ ಪ್ರವರ್ತನ ಕುಶಲಂ, ಗೋವಿಂದ ಇತಿ ಸ್ವಾಮೀ ಯತಿಪತಿಸ್ತಂ, ಗುರುಮುಪದೇಶಕಂ, ಸಮುಪೈಹಿ ಅಂಗೀಕುರು। ಗೋವಿಂದಸ್ವಾಮಿನ ಶಿಷ್ಯೋಭವೇತಿಭಾವಃ। ಇಣ್‌ಗತೌ- ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲೋಟ್. ಪರ. ಮ. ಏ.। ಉಪೋಪಸೃಷ್ಟತ್ವಾದ ನ್ಯಾಂಗೀಕಾರಾರ್ಥತ್ವಮ್। ತತೋ ಗೋವಿಂದ ಭಟ್ಟಾತ್, ದಂಡಾದಿಕಂ ಯತ್ಯಾಶ್ರಮೋಪಯುಕ್ತ ಮಖಿಲಂ, ಪ್ರಾಪ್ಯ, ಯತ್ಯಾಶ್ರಮಂ ಗೃಹೀತ್ವೇತ್ಯರ್ಥಃ, ತ್ವಂ, ಉತ್ತಮಂ ಅಸ್ಮದಿಷ್ಟತ ಯಾಶ್ರೇಷ್ಠಂ, ತತ್ತ್ವಮದ್ವೈತ ರೂಪಂ, ಶ್ರುಣು। ಶ್ರು ಶ್ರವಣೇ- ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿ ಲೋಟ್. ಪರ. ಮ. ಏ. ॥೩೮॥

ಅರ್ಥ:- ಭೋಃ = (ಸಂಕರ) = ಎಲೈ ಸಂಕರನೇ ತ್ವಂ = ನೀನು ಸಾಧುಂ = (ನಮ್ಮ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಪ್ರವರ್ತನ ಮಾಡೋಣದರಲ್ಲಿ) ಕುಶಲನಾದ ಗೋವಿಂದ ಸ್ವಾಮಿನಂ = ಗೋವಿಂದ ನೆಂತೆಂಬುವ ಯತಿಪತಿಯನ್ನು ಗುರುಂ = ಗುರುವನ್ನಾಗಿ ಸಮುಪೈಹಿ = ಅಂಗೀಕರಿಸು. ತತಃ = ಆ ಗೋವಿಂದ ಸ್ವಾಮಿಯ ದೆಸೆಯಿಂದ ದಂಡ, ಆದಿಕಂ = ದಂಡವು ಮೊದಲಾಗಿ ಉಳ್ಳವುಗಳನ್ನು ಪ್ರಾಪ್ಯ = ಹೊಂದಿ ಉತ್ತಮಂ = ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ತತ್ವಂ = (ಅದ್ವೈತ ರೂಪವಾದ) ತತ್ವವನ್ನು ಶೃಣು = ಶ್ರವಣ ಮಾಡು ॥೩೮॥

ಮನಇತಿ॥ ವಯಂ ಸರ್ವೇ ದೈತ್ಯಾಃ, ಸರ್ವೇಷಾಮಾಸ್ತಿಕಾನಾಂ, ಮನಃ, ಪ್ರವಿಶ್ಯ, ತ್ವಾಂ, ರೋಚಯಾಮಹೇ ಪ್ರೀತಿವಿಷಯಂ ಕುರ್ಮಃ। ತ್ವಯಿ ತೇಷಾಂರುಚಿ ಮುತ್ಪಾದಯಿಷ್ಯಾಮ ಇತಿಭಾವಃ। ರುಚಿರ್ ಅಭಿಪ್ರೀತಾ- ಧಾ. ಣಿಜಂತಃ, ಕರ್ತರಿಲಟ್. ಆತ್ಮ. ಉ. ಬ. ॥ ವಿಷ್ಣೋಃ, ಗುಣಾನ್, ವಿದೂಷಯ. ಪ್ರಮಾಣಾ ಭಾಸೈ ರಿತಿ ಶೇಷಃ। ದುಷವೈಕೃತ್ಯೇ- ಧಾ. ಣಿಜಂತಃ, ಸಕ. ಕರ್ತರಿ ಲೋಟ್. ಪರ. ಮ. ಏ.॥ ಇತ್ಯೇವಂ, ಉಕ್ತ್ವಾ, ಅಸುರಾದೈತ್ಯಾಃ, ಯುಯುಃ, ಸ್ವಸ್ಥಾನಮಿತಿ ಶೇಷಃ॥ ॥೩೯॥

ಮನಃ ಪ್ರವಿಶ್ಯ ಸರ್ವೇಷಾಂ ತ್ವಾಂ ವಯಂ ರೋಚಯಾಮಹೇ ।
ವಿಷ್ಣೋರ್ವಿದೋಷಯ ಗುಣಾನಿತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ಯಯು ರಾಸುರಾಃ ॥೩೯॥

ಅರ್ಥ:- ವಯಂ = ನಾವು (ದೈತ್ಯರೆಲ್ಲರೂನು ಎಂತಭಾವ) ಸರ್ವೇಷಾಂ = (ಆಸ್ತಿಕರಾದ) ಸಮಸ್ತಜನರ ಮನಃ = ಮನಸ್ಸನ್ನು ಪ್ರವಿಶ್ಯ = ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿ ತ್ವಾಂ = ನಿನ್ನನ್ನು ರೋಚಯಾಮಹೇ = (ಆ ಜನರಿಗೆ) ಪ್ರೀತಿ ವಿಷಯವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ. (ತ್ವಂ = ನೀನು) ವಿಷ್ಣೋಃ = ಶ್ರೀ ಹರಿಯ ಗುಣಾನ್ = ಗುಣಗಳನ್ನು (ಪ್ರಮಾಣಾಭಾಸೈಃ = ಪ್ರಮಾಣಾ ಭಾಸಗಳಿಂದ) ವಿದೂಷಯ = ದೂಷಿಸು । ಇತಿ = ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಉಕ್ತ್ವಾ = ಹೇಳಿ ಅಸುರಾಃ = ದೈತ್ಯರು (ಸ್ವಸ್ಥಾನಂ = ತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನವನ್ನು) ಯಯುಃ = ಸೇರಿದರು ॥೩೯॥

ವಟುರಿತಿ॥ ಶಠಃಖಲಃ, ವಟುರ್ಬ್ರಹ್ಮಚಾರೀ ಸಸಂಕರಃ, ಕ್ವಚಿತ್ ಗೋವಿಂದ ಸ್ವಾಮಿನಂ, ಪ್ರೈಕ್ಷತ ದೃಷ್ಟವಾನ್। ಈಕ್ಷದರ್ಶನೇ- ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಜ್. ಆತ್ಮ.ಪ್ರ.ಏ। ಅಹಂ ಭವತಃ, ಶಿಷ್ಯಃ, ಭೂಯಾಸಂ। ತ್ವಚ್ಛಿಷ್ಯತ್ವ ಮಹಮಾಶಾಸ ಇತಿ ಭಾವಃ। ಮೇಮಮ, ತ್ವಾದೃಶಸ್ತ್ವತ್ಸಮಃ ಅನ್ಯಸ್ತ್ವದ್ಭಿನ್ನಃ, ಗುರುಃ, ನಾಸ್ತಿ ॥೪೦॥

ವಟು ಶ್ಯಠಸ್ಸ ಗೋವಿಂದ ಸ್ವಾಮಿನಂ ಪ್ರೈಕ್ಷತಕ್ವಚಿತ್।
ಭೂಯಾಸಂ ಭವತಶ್ಶಿಷ್ಯೋಽನಮೇ ಽನ್ಯಸ್ತ್ವಾದೃಶೌಗುರುಃ ॥೪೦॥

ಅರ್ಥ:- ಶಠಃ = ಖಲನಾದ ವಟುಃ = ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯಾದ ಸಃ = ಆ ಸಂಕರನು ಕ್ವಚಿತ್ = ಒಂದಾನೊಂದು ಸ್ಥಲದಲ್ಲಿ ಗೋವಿಂದ ಸ್ವಾಮಿನಂ = ಗೋವಿಂದ ಸ್ವಾಮಿಯನ್ನು ಪ್ರೈಕ್ಷತ = ಕಂಡನು. ಆಗ ಸಂಕರನು ಮಾತನಾಡುತ್ತಾನೆ - (ಅಹಂ = ನಾನು) ಭವತಃ = ನಿಮಗೆ ಶಿಷ್ಯಃ = ಶಿಷ್ಯನು ಭೂಯಾಸಂ = ಆಗುವೆನು. ಮೇ = ನನಗೆ ತ್ವಾದೃಶಃ = ನಿನ್ನಂಥವನಾದ ಅನ್ಯಃ = ಮತ್ತೊಬ್ಬನಾದ ಗುರುಃ = ಗುರುವು ನ = ಇಲ್ಲ. ॥೪೦॥

ಇತೀತಿ॥ ಇತಿ ಏವಂ, ಊಚಿವಾಂಸಂ ಉಕ್ತವಂತಂ, ತಂ ಸಂಕರಂ ಸಗೋವಿಂದಃ, ದ್ರುತಂಶೀಘ್ರಂ, ಪರ್ಯಗ್ರಹೀತ್- ಶಿಷ್ಯತ್ವೇನಾಂಗೀಕೃತವಾನ್। ಗ್ರಹ ಉಪಾದಾನೇ- ಧಾ. ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲುಙ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಏ. ॥ ಇತಃ ಪರಂಸಾರ್ಧ ಶ್ಲೋಕೇನ ಗೋವಿಂದಂ ಪ್ರತಿ ಸಂಕರವಚನಮ್ ವಯಂ ತ್ವಮಹಮಸ್ಮದನುಯಾಯಿನ ಶ್ಚೇತ್ಯೇಕಶೇಷಃ, ಶೂನ್ಯ ವಾದಿತ್ವಂ ಶೂನ್ಯಂವಸ್ತ್ವಿತಿ ವದಂತೀತಿ ಶೂನ್ಯವಾದಿನ ಸ್ತೇಷಾಂಭಾವಂ ಪ್ರಚ್ಛಾದ್ಯ, ವೇದೇಭ್ಯೋಽಂತೋ ನಿರ್ಣಯ ಏಷಾಮಸ್ತೀತಿ ವೇದಾಂತಿನಃ ವೇದಾಂತಿನ ಇತಿ ವ್ಯಪದೇಶತಃ ಕಪಟಾತ್ ॥೪೧॥

ಇತ್ಯೂಚಿವಾಂಸಂ ಗೋವಿಂದಃ ಸ ತಂ ಪರ್ಯಗ್ರಹೀ ದ್ರುತಂ ।
ಪ್ರಚ್ಛಾದ್ಯ ಶೂನ್ಯವಾದಿತ್ವಂ ವೇದಾಂತಿ ವ್ಯಪದೇಶತಃ ॥೪೧॥

ಅರ್ಥ:- ಇತಿ = ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಊಚಿವಾಂಸಂ = ಮೂತನಾಡಿ ದಂಥಾ ತಂ = ಆ ಸಂಕರನನ್ನು ಸಃ = ಆ ಗೋವಿಂದ ಸ್ವಾಮಿಯು ದ್ರುತಂ = ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಪರ್ಯಗ್ರಹೀತ್ = ಪರಿಗ್ರಹಿಸಿದನು. ಆಗ ಸಂಕರನು ಮಾತನಾಡುತ್ತಾನೆ - ವಯಂ = ನಾವುಗಳು ಶೂನ್ಯವಾದಿ ತ್ವಂ = ಶೂನ್ಯವಾದಿತ್ವವನ್ನು ಪ್ರಚ್ಛಾದ್ಯ = ಆಚ್ಛಾದನಮಾಡಿ ವೇದಾಂತಿ ವ್ಯಪದೇಶಂ = ವೇದಾಂತಿಗಳೆಂತೆಂಬುವ ಕಪಟದ ದೆಸೆಯಿಂದ ॥೪೧॥

ಸ್ವೀಯಾಮಾತ್ಮೀಯಂ ಅಸ್ಮತ್ಸಿತ್ಸಾಧಯಿಷಿತ ಮಿತ್ಯರ್ಥಃ, ಮತಂ ಬೌದ್ಧಸಿದ್ಧಾಂತಂ, ವರ್ತಯಾಮಃ, ಪ್ರವರ್ತಯಾಮಃ॥ ವೃತುವರ್ತನೇ ಧಾ. ಣಿಜಂತಃ ಕರ್ತರಿಲಟ್. ಪರ. ಉ. ಬ.। ಅನ್ಯಥಾ ವೇದಾಂತಿ ವ್ಯಪದೇಶಾನಭ್ಯುಪಗಮೇ, ಜನಾಃ, ನಃ ಗರ್ಹಯಂತಿ ನಿಂದಂತಿ॥ ಗರ್ಹಕುತ್ಸಾಯಾಂ- ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಟ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಬ.॥ ತದರ್ಥಂ ಸ್ವಸಮ್ಮತಬೌದ್ಧಮತ ಪ್ರವರ್ತನಾರ್ಥಂ

ಬ್ರಹ್ಮದತ್ತಾತ್ತನ್ನಾಮಕಾತ್ರಿದಂಡಿ ಸಂನ್ಯಾಸಿನಃ ಸೂತ್ರಾಣಾಂ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಾಣಾಂ ಹೃದಯಂ ಭಾವಂ, ಅಹಂ, ಶೃಣೋಮಿ॥ ಶುಶ್ರವಣೇ– ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಟ್. ಪರ. ಉ. ಏ. ॥೪೨॥

ವರ್ತಯಾಮೋ ಮತಂ ಸ್ವೀಯ ಮನ್ಯಥಾಗರ್ಹಯಂತಿನಃ ।
ತದರ್ಥಂ ಸೂತ್ರ ಹೃದಯಂ ಬ್ರಹ್ಮದತ್ತಾಚ್ಛೃಣೋಮ್ಯಹಂ ॥೪೨॥

ಅರ್ಥ:– ಸ್ವೀಯಂ = ಸ್ವಕೀಯವಾದ ಮತಂ = ಬೌದ್ಧಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ವರ್ತಯಾಮಃ = ಪ್ರವರ್ತನ ಮಾಡಿಸುವೆವು ಅನ್ಯಥಾ = ಹಾಗಾಗದಿದ್ದರೆ (ವೇದಾಂತಿ ವೇಷವನ್ನು ಧರಿಸದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ) ಜನಾಃ = ಜನರು ನಃ = ನಮ್ಮಗಳನ್ನು ಗರ್ಹಯಂತಿ = (ವೇದ ಬಾಹ್ಯರೆಂತ) ನಿಂದಿಸುತ್ತಾರೆ. ತದರ್ಥಂ = ಸ್ವಮತ ಪ್ರವರ್ತವಾರ್ಥವಾಗಿ ಅಹಂ = ನಾನು ಬ್ರಹ್ಮದತ್ತಾತ್ = (ತ್ರಿತಂಡಿ ಸಂನ್ಯಾಸಿಯಾದ) ಬ್ರಹ್ಮದತ್ತನ ದೆಸೆಯಿಂದ ಸೂತ್ರ ಹೃದಯಂ = ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಗಳ ಭಾವವನ್ನು ಶೃಣೋಮಿ = ಶ್ರವಣ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ ॥೪೨॥

ಇತೀತಿ॥ ಮಾಯಾಕಪಟ ಮಸ್ಯಾಸ್ತೀತಿ ಮಾಯೀಸಂಕರಃ ಇತ್ಯೇವಂ ಗೋವಿಂದಂ, ಆ ಭಾಷ್ಯ ಸಂಬೋಧ್ಯಾಭಿಧಾಯ, ಪ್ರಭಾಕರಃ ಕುಮಾರೋ ಭಟ್ಟಶ್ಚೈತ್ಯೇತಾಭ್ಯಾಂ, ಸಾಕಂಸಹ, ಭಾಸ್ಕರೇಣ ತನ್ನಾಮಕಪಂಡಿತೇನ ಸಂಯುತಸ್ಸನ್, ಸಿದ್ಧಾಂತಿನಂ ಬ್ರಹ್ಮದತ್ತಂ ಪ್ರತಿ, ಯಯೌ। ಯಾಪ್ರಾಪಣೇ– ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಟ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಏ॥ ॥೪೩॥

ಇತಿ ಗೋವಿಂದ ಮಾಭಾಷ್ಯಮಾಯಿ ಸಿದ್ಧಾಂತಿನಂ ಯಯೌ ।
ಪ್ರಭಾಕರ ಕುಮಾರಾಭ್ಯಾಂ ಸಾಕಂ ಭಾಸ್ಕರ ಸಂಯುತಃ ॥೪೩॥

ಅರ್ಥ:– ಮಾಯಾ = ಕಪಟಿಯಾದ ಸಂಕರನು ಇತಿ = ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಗೋವಿಂದ = ಗೋವಿಂದ ಸ್ವಾಮಿಯನ್ನು ಆಭಾಷ್ಯ = ಸಂಬೋಧಿಸಿ ಮಾತನಾಡಿ ಪ್ರಭಾಕರ ಕುಮಾರಾಭ್ಯಾಂ = ಪ್ರಭಾಕರನು ಭಟ್ಟಕುಮಾರನು ಇವರುಗಳಿಂದ ಸಾಕಂ = ಕೂಡಿ ಭಾಸ್ಕರ ಸಂಯುತಃ (ಸನ್) = ಭಾಸ್ಕರನಿಂದ ಯುಕ್ತನಾಗಿ ಸಿದ್ಧಾಂತಿನಂ (ಪ್ರತಿ) = ಸಿದ್ಧಾಂತಿ ಯಾದಬ್ರಹ್ಮದತ್ತನನ್ನು ಕುರಿತು ಯಯೌ = ಹೋದನು ॥೪೩॥

ಶುಶ್ರಾವೇತಿ॥ ಸಪ್ರಭಾಕರಾದಿ ಸಹಿತಸ್ಸಂಕರಃ, ತ್ರಯೋದಂಡಾ ಅಸ್ಯಸಂತೀತಿ ತ್ರಿದಂಡಿನಃ, ಬ್ರಹ್ಮದತ್ತಾತ್, ಸೂತ್ರಾಣಾಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಸೂತ್ರಾಣಾಂ ಭಾವ ಮಾಶಯಂ, ಶುಶ್ರಾವ ಶ್ರುತವಾನ್। ಶ್ರುಶ್ರವಣೇ ಧಾ.ಸಕ.ಕರ್ತರಿಲಿಟ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಏ.। ನಿಪುಣಾಃ ಕುಶಲಾಃ, ತೇ ಸಹಾಧ್ಯಾಯಿನಃ, ಸರ್ವೇಶಿಷ್ಯಾಸ್ಸಂಕರಾದಯಃ, ಮಿಥಃ ಪರಸ್ಪರಂ ವಿಭಿನ್ನಾಃ ವಿಭಿನ್ನ ವಿಷಯ ಕಾಮತಯಾ ಯೇಷಾಂತೇ ತಥಾವಿಧಾಃ, ಅಭವನ್ನಿತಿ ಶೇಷಃ। "ಶಿಷ್ಯಾಸ್ತೇಪ್ರಯಯುಸ್ಸರ್ವೇ" ಇತಿಪಾಠೇತು ಕ್ರಿಯಾಪದ ಮಸ್ತ್ಯೇವ। ಏಕಸ್ಮಾದ್ಗುರೋರಧೀತವಂತೋಽಪಿ ತೇ, ಸತ್ಯೋಽಪಾಧಿಕೃತಸ್ಸ ತ್ಯೋಽಭೇಧಃ, ಮಿಥ್ಯೋಽ ಪಾಧಿಕೃತೋ ಮಿಥ್ಯಾಭೇದ ಇತ್ಯಾದಿರೂಪೇಣ ವಿಮತಿಯುತಾ ಬಭೂವುರಿತಿ ಭಾವಃ ॥೪೪॥

ಶುಶ್ರಾವ ಸೂತ್ರಭಾವಂ ಸ ಬ್ರಹ್ಮದತ್ತಾ ತ್ರಿದಂಡಿನಃ ।
ಶಿಷ್ಯಾಸ್ತೇ ಪ್ರಯಯುಃ ಸರ್ವೇ ವಿಭಿನ್ನ ಮತಯೋ ಮಿಥಃ ॥೪೪॥

ಅರ್ಥ:- ಸಃ = (ಪ್ರಭಾಕರಾದಿ ಸಹಿತನಾದ) ಆ ಸಂಕರನು ತ್ರಿದಂಡಿನಃ = ಮೂರು ದಂಡಗಳು ಉಳ್ಳವನಾದ ಬ್ರಹ್ಮದತ್ತಾತ್ = ಬ್ರಹ್ಮದತ್ತನ ದೆಸೆಯಿಂದ ಸೂತ್ರ ಭಾವಂ = ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಗಳ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಶುಶ್ರಾವ = ಶ್ರವಣ ಮಾಡಿದನು ನಿಪುಣಾಃ = ಕುಶಲರಾದ ತೇ = ಆ (ಸಹಾಧ್ಯಾಯಿಗಳಾದ) ಸರ್ವೇ = ಸಮಸ್ತರಾದ ಶಿಷ್ಯಾಃ = ಶಿಷ್ಯರಾದ ಸಂಕರಾದಿಗಳು ಮಿಥಃ = ಪರಸ್ಪರವಾಗಿ ವಿಭಿನ್ನಮತಯಃ = ಭಿನ್ನ ವಿಷಯಕಗಳಾದ ಬುದ್ಧಿಗಳುಳ್ಳವರು (ಅಭವನ್ = ಆದರು) ತಾ - ಒಬ್ಬ ಗುರುವಿನ ಶಿಷ್ಯರಾದರೂನು ಸರ್ವರೂನು ಭಿನ್ನಭಿನ್ನವಾದ ಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳವರಾದರೆಂತ ಭಾವ ॥೪೪॥

ಭಾಟ್ಟಂ ಶಿಷ್ಯೇಷು ವಿನ್ಯಸ್ಯ ಭಟ್ಟೋ ದೈವಮಸೇವತ।
ಗುರುಃ ಪ್ರಾಭಾಕರಂ ತೇನೇ ಭಾರವೇನುಜಃ ಶಠಃ ॥೪೫॥

ಭಾಟ್ಟಮಿತಿ॥ ಭಾಟ್ಟಂ ಭಟ್ಟಸಂಬಂಧಿ ವಿಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರಂ ಶಿಷ್ಯೇಷು ಪ್ರವರ್ತನ ಶಕ್ತಿಯುಕ್ತೇಷು ಶಿಷ್ಯೇಷು, ವಿನ್ಯಸ್ಯ ನಿಧಾಯ ಸ್ವಶಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರವರ್ತನಾಯ ಶಿಷ್ಯಾನಾಜ್ಞಾಪ್ಯೇತಿಭಾವಃ। ಭಟ್ಟಃ ಕುಮಾರಃ ದೈವಂ ಸ್ವೋಪಾಸ್ಯ ದೇವತಾಂ, ಅಸೇವತ ಮೃತೋಽಭೂದಿತಿಭಾವಃ। ಷೇವೃಸೇವನೇ- ಧಾ. ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಜ್. ಆತ್ಮ. ಪ್ರ. ಏ.। ಭಾರವೇಃ ತನ್ನಾಮ್ನಃ ಕವೇಃ, ಅನುಜಃ, ಶಠಃ, ಖಲಃ, ಗುರುಃ

ಪ್ರಭಾಕರಃ, ಪ್ರಾಭಾಕರಂ 'ಪ್ರಭಾಕರ ಸಂಬಂಧಿ ಶಾಸ್ತ್ರಂ, ತೇನೇ ವಿಸ್ತಾರಯಾ ಮಾಸ। ತನುವಿಸ್ತಾರೇ- ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಿಟ್. ಆತ್ಮ. ಪ್ರ. ಏ ॥೪೫॥

ಅರ್ಥ:- ಭಾಟ್ಟಂ = ಭಟ್ಟಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಮಿಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಶಿಷ್ಯೇಷು = ಶಿಷ್ಯರಲ್ಲಿ ವಿನ್ಯಸ್ಯ = ಇಟ್ಟು (ತನ್ನ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಪ್ರಚುರಪಡಿಸುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶಿಷ್ಯರನ್ನು ನಿಯಮಿಸಿಯೆಂತ ಭಾವ) ಭಟ್ಟಃ = ಭಟ್ಟ ಕುಮಾರನು ದೈವಂ = (ಸ್ವೋಪಾಸ್ಯವಾದ) ದೇವತೆಯನ್ನು ಅಸೇವತ = ಸೇವಿಸಿದನು (ಮೃತನಾದನೆಂತ ಭಾವ) ಭಾರವೇಃ = ಭಾರವಿಕವಿಯ ಅನುಜಃ = ತಮ್ಮನಾದ ಶಠಃ = ಖಲನಾದ ಗುರುಃ = ಪ್ರಭಾಕರನು ಪ್ರಾಭಾಕರಂ = ಪ್ರಭಾಕರನ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಮಿಮಾಂಶಾ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ತೇನೆ = ವಿಸ್ತಾರ ಮಾಡಿದನು ॥೪೫॥

ಸೂತ್ರೈರಿತಿ॥ ಮಾಯಾಕಪಟಮಸ್ಯಾಸ್ತೀತಿ ಮಾಯವೀಸಂಕರಃ ಸೂ॥ ಅಸ್ಮಾಯಾ ಮೇಧಾ ಸ್ರಜೋ ವಿನಿರಿತಿ ವಿನಿಃ। ಶೂನ್ಯಂ ಬೌದ್ಧಾಂಗೀ ಕೃತಂ ಶೂನ್ಯಂ, ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ಪದೇನಶಬ್ದೇನ, ಉಕ್ತ್ವಾತಥಾ ತದ್ವತ್, ಸಂವೃತಿಂ ಸೌಗತೈಜಗತ್ಕಾರಣತ ಯಾಂಗೀಕೃತಾಂ ಅವಿದ್ಯೇತಿ ಅವಿದ್ಯಾಶಬ್ದೇನ ಉಕ್ತ್ವಾ, ಸೌಗತಂ ಸುಗತ ಸಂಬಂಧಿ, ಮತಂ, ಸೂತ್ರೈಬ್ರಹ್ಮ ಸೂತ್ರೈಃ, ಪ್ರಪಂಚಯಾಂ ಚಕ್ರೇ ವಿಸ್ತಾರಯಾ ಮಾಸ। ಪಚಿವಿಸ್ತಾರ ವಚನೇ ಧಾ.ಸಕ.ಕರ್ತರಿಲಿಟ್. ಆತ್ಮ. ಪ್ರ. ಏ॥ ಬೌದ್ಧಮತ ಮೇವ ಭಂಗ್ಯಂತರೇಣ ಸಿಸಾ ಧಯಿಷು ಸ್ಸಂಕರಃ ಸೂತ್ರಾಣಂ ಭಾಷ್ಯಂ ಕುರ್ವನ್ ಶೂನ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ, ಸಂವೃತಿ ಮವಿದ್ಯೇತಿ ದಾಭ್ಯಧಾದಿತಿ ಭಾವಃ ॥೪೬॥

ಸೂತ್ರೈಃ ಪ್ರಪಂಚಯಾಂಚಕ್ರೇ ಮಾಯಾವೀ ಸೌಗತಂ ಮತಂ ।
ಶೂನ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮಪದೇ ನೋಕ್ತ್ವಾತಥಾಽ ವಿದ್ಯೇತಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಮ್ ॥೪೬॥

ಅರ್ಥ:- ಮಾಯಾವೀ = ಕಪಟಿಯಾದ ಸಂಕರನು ಶೂನ್ಯಂ = (ಬೌದ್ಧಾಂಗೀಕೃತವಾದ) ಶೂನ್ಯವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಪದೇನ = ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂತೆಂಬುವ ಶಬ್ದದಿಂದ ಉಕ್ತ್ವಾ = ಹೇಳಿ ತಥಾ = ಹಾಗೆ ಸಂವೃತಿಂ = (ಜಗತ್ಕಾರಣವೆಂತ ಬೌದ್ಧರಂಗೀಕರಿಸುವ) ಸಂವೃತಿಯನ್ನು ಅವಿದ್ಯೇತಿ = ಅವಿದ್ಯವೆಂಬ ಪದದಿಂದ ಉಕ್ತ್ವಾ = ಹೇಳಿ ಸೌಗತಂ = ಬುದ್ಧಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಮತಂ = ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಸೂತ್ರೈಃ = ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಗಳಿಂದ ಪ್ರಪಂಚಯಾಂಚಕ್ರೇ = ವಿಸ್ತಾರ ಮಾಡಿದನು. ತಾ - ಸಂಕರನು ಬೌದ್ಧಮತವನ್ನೇ ಪ್ರಕಾರಾಂತರದಿಂದ ಸಮರ್ಥಿಸಬೇಕೆಂತ

ಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಿ, ಶೂನ್ಯವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಪದದಿಂದ, ಸಂವೃತಿಯನ್ನು ಅವಿದ್ಯಾಪದದಿಂದಲೂ ಹೇಳದನೆಂತ ಭಾವ ॥೪೬॥

ನನುಶ್ರುತಿ ಸೂತ್ರಾದಿಭಿ ಸ್ಸಕಲ ಗುಣ ಪೂರ್ಣವ ಸ್ತ್ವಭಿಧಾಯತಯಾ ಪ್ರಮಿತಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದಸ್ಯ ಶೂನ್ಯ ಸ್ಥಾನೇ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾತ್ರೇಣ ಕಥಂ ಶೂನ್ಯಸಿದ್ಧಿರಿತ್ಯತ ಆಹ- ಸತ್ತ್ವಾದಿತಿ। ಸಸಂಕರಃ ಶೂನ್ಯತಾಯ್ಯೆ ಶೂನ್ಯತ್ವ ಸಿದ್ಧ್ಯರ್ಥಂ, ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಸತ್ತ್ವಮಾದಿ ರ್ಯ್ಯೇಷಾಂ ತೈರ್ಧರ್ಮ್ಯೈಃ ರಾಹಿತ್ಯಂ, ಜಗಾದ ಸ್ವಭಾಷ್ಯೇ ಉಕ್ತವಾನ್। ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ನಿರ್ಧರ್ಮ-ತಾಂಗೀಕಾರಾಚ್ಛೂನ್ಯತಾ ಸಿದ್ಧ್ಯತೀತಿಭಾವಃ॥ ಕವಿರಿದಾನೀಂ ಸಂಕರಸ್ಯ ವೇದಾಂತಿತ್ವಂತದ್ವಾದಸ್ಯ ವೇದಾಂತವಾದಸ್ತದಂತಕಃ' 'ಇತ್ಯಂತೇನ ಗ್ರಂಥೇನ॥ ಸಸಂಕರಃ, ಸೂತ್ರಂ ಉದ್ಧೃತ್ಯ ಗೃಹೀತ್ವಾ ಅನೂದ್ಯರ್ಥಃ ಸ್ವೀಯಂ ಸ್ವಾಭಿಮತಂ, ಸಿದ್ಧಾಂತಂ ಬೌದ್ಧಸಿದ್ಧಾಂತಂ, ಉಚ್ಚಕ್ಯೆಃ ಸ್ಪಷ್ಟಂ ಯಥಾತಥಾ, ಉದ್ಗತಾಸೂತ್ರೇಭ್ಯ ಉತ್ಸೂತ್ರಾಃ ಸೂತ್ರ ತಾತ್ಪರ್ಯಾನನು ಸಾರಿಣಸ್ತೈಸ್ತಥಾವಿಧೈಃ, ಉತ್ಸೂತ್ರಮಿತಿಪಾಠೇಸಿದ್ಧಾಂತ ವಿಶೇಷಣ ಮಿದಮ್ ॥೪೭॥

ಸತ್ವಾದಿ ಧರ್ಮರಾಹಿತ್ಯಂ ಶೂನ್ಯತಾಯ್ಯೆ ಜಗಾದ ಸಃ ।
ಸೂತ್ರಮುದ್ಧೃತ್ಯ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮುತ್ಸೂತ್ರೈಃ ಸ್ವೀಯ ಮುಚ್ಚಕ್ಯೆಃ ॥೪೭॥

ಅರ್ಥ:- ಶೂನ್ಯವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಪದದಿಂದ ಹೇಳುವ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಶೂನ್ಯತ್ವಸಿದ್ಧಿ ಹೇಗಾಯಿತೆಂದರೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. - ಸಃ = ಆ ಸಂಕರನು ಶೂನ್ಯ ತಾಯ್ಯೆ = ಶೂನ್ಯ ತ್ವಸಿದ್ಧ್ಯರ್ಥವಾಗಿ (ಬ್ರಹ್ಮಣಃ = ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ) ಸತ್ವಾದಿ ಧರ್ಮರಾಹಿತ್ಯಂ = ಸತ್ಯತ್ವವು ಮೊದಲಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಧರ್ಮಗಳಂದ ರಹಿತತ್ವವನ್ನು ಜಗಾದ = (ತನ್ನ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ) ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದನು (ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ನಿರ್ಧರ್ಮಕನೆಂದಾಗೀಕರಿಸುವುದರಿಂದ ಶೂನ್ಯತ್ವವು ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತದೆಂತ ಭಾವ) ಈಗ ಕವಿಗಳು ಸಂಕರನು ವೇದಾಂತ ಎಂತಲು, ಅವನ ವಾದವು ವೇದಾಂತ ವಾದವೆಂತಲೂ ವಿಶ್ವಾಸ ಮಾಡಬಾರದೆಂತ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ - ಸಃ = ಆ ಸಂಕರನು ಸೂತ್ರಂ = ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರವನ್ನು ಉದ್ಧೃತ್ಯ = ಪರಿಗ್ರಹಿಸಿ ಸ್ವೀಯಂ = ತನ್ನದಾದ (ಅಂದರೆ ತನಗೆ ಸಮ್ಮತವಾದ) ಸಿದ್ಧಾಂತಂ = ಬೌದ್ಧಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಉಚ್ಚಕ್ಯೆಃ = ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಉತ್ಸೂತ್ರೈಃ = ಸೂತ್ರಾನು ಸಾರಿಗಳಲ್ಲದಂಥಾ ॥೪೭॥

ಬಹುಭಿಃ ಶಬ್ದೈಃ, ಆಭಾಷ್ಯಭಾಷ್ಯೇಪ್ರತಿ ಪಾದ್ಯ, ವೇದಾಂತಿತಾಂ, ವೇದಾಂತಿನಾಭಾವಂ, ಕಥಂಕೇನ ಪ್ರಕಾರೇಣ, ಇಯಾತ್ವಾಪ್ರ್ನಯಾತ್,

ನಕಥಮಪೀತ್ಯರ್ಥಃ। ಇಣ್‌ ಗತೌ– ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಙ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಏ.। ವೇದಾಃ, ಪ್ರಾಯೋ ಬಾಹುಲ್ಯೇನ, ಅತತ್ವಾವೇದಕಾಸ್ತತ್ತ್ವಾರ್ಥಾನವ ಬೋಧಕಾಃ "ದ್ವಾಸುಪರ್ಣಾ" ಇತ್ಯಾದೀನಾಂ ಭೇದ ಪ್ರತಿಪಾದಕಾನಾಂ "ವಿಶ್ವಂ ಸತ್ಯಂ' ಇತ್ಯಾದೀನಾಂ ಜಗತ್ಸತ್ಯತಾಭಿಧಾಯಿನಾಂ, "ವಿಷ್ಣೋರ್ನುಕಂ" ಇತ್ಯಾದೀನಾಂ ಬ್ರಹ್ಮಗುಣ ಪೂರ್ಣತ್ವಾಭಿಧಾಯಿನಾಂ ಚ ಸಮಸ್ತನಾಂ ವೇದನಾಮತತ್ತ್ವಾವೇದಕತ್ವಂ ಸಂಕರ ಸಮ್ಮತಮಿತಿ ಭಾವಃ। ಕೇಚಿತ್ "ಸೃಣ್ಯೇವ, ಝುರ್ಝುರೀ, ಹಾವು ಹಾವು" ಇತ್ಯಾದಯಃ ವೇದಾಃ, ನಿರರ್ಥಕಾ ಅಭಿದೇಯ ರಹಿತಾಃ ॥೪೮॥

ಆಭಾಷ್ಯ ಬಹುಭಿ ಶ್ಶಬ್ದೈಃ ಕಥಂ ವೇದಾಂತಿತಾಮಿಯಾತ್।
ಅತ ತ್ವಾವೇದಕಾಃ ಪ್ರಾಯೋ ವೇದಾಃ ಕೇಚಿನ್ನಿರರ್ಥಕಾಃ ॥೪೮॥

ಅರ್ಥ:– ಬಹುಭಿಃ = ಅನೇಕಗಳಾದ ಶಬ್ದೈಃ = ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಆಭಾಷ್ಯ = ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿ ವೇದಾಂತಿತಾಂ = ವೇದಾಂತಿತ್ವವನ್ನು ಕಥಂ = ಹೇಗೆ ಇಯಾತ್ = ಹೊಂದಬಹುದು (ಹೇಗೂನು ಹೊಂದಲಾರನೆಂತ ಭಾವ) ವೇದಾಃ = ವೇದಗಳು ಪ್ರಾಯಃ = ಬಹುಳವಾಗಿ ಅತತ್ವಾವೇದಕಾಃ = ಯಥಾರ್ಥ ಬೊಧಕಗಳಲ್ಲ (ಜಗತ್ಸತ್ಯತ್ವವನ್ನು ಜೀವೇಶಭೇದವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಗುಣಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣತ್ವವನ್ನೂ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ವೇದಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಅಯಥಾರ್ಥ ಬೋಧಕಗಳೆಂತ ಸಂಕರನು ಹೇಳದಾನೆಂತ ಭಾವ) ಕೇಚಿತ್ = (ಝುರ್ಝುರೀ, ಹಡಿಹಡಿ' ಇತ್ಯಾದಿಗಳಾದ) ಕೆಲವು ವೇದಗಳು ನಿರರ್ಥಕಾಃ = ಅರ್ಥರಹಿತವಾದಂಥವುಗಳು ॥೪೮॥

ಇತೀತಿ॥ ಇತ್ಯೇವಂ, ತೇಷಾಂ ವೇದಾನಾಮಂತಕಃ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾದಿ ಸ್ವರೂಪ ನಾಶಕಃ, ವಾದಃ ಸಂಕರ ಸಂಬಂಧಿ ವಾಗ್ವ್ಯವ ಹಾರಃ, ಕಥಂ ಕೇನ ಪ್ರಕಾರೇಣ, ವೇದಾನಾ ಮಂತೋ ನಿರ್ಣಯೋ ಯಸ್ಮಾತ್ಸ– ತಥೋಕ್ತಶ್ಚಾಸೌ ವಾದಃ ಸ್ಯಾತ್. ಅಯಂ ವಾದೋ ವೇದಾಂತ ವಾದೋ ನಭವತ್ಯೇವೇತ್ಯರ್ಥಃ॥ ಅಸಭುವಿ– ಧಾ. ಅಕ. ಕರ್ತರಿಲಙ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಏ.॥ ಸಿದ್ಧಾಂತಿಬ್ರಹ್ಮದತ್ತಃ, ತತ್‌ಸಂಕರಕೃತಂ, ಭಾಷ್ಯಂ ಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯಂ, ಮನಾಗೀಷತ್, ಶುಶ್ರುವಾನ್ ಶ್ರುತವಾನ್‌ಸನ್, ಕರ್ಣೌಶ್ರೋತ್ರೇ, ಪ್ಯಧತ್ತ ಏತ ದ್ಭಾಷ್ಯಮಶ್ರಾವ್ಯಮಿತಿ ಭೋಧಯಿತುಂ ಆಚ್ಛಾದಿತವಾನ್। ಡುಧಾಞ್‌ಧಾರಣ ಪೋಷಣಯೋಃ– ಧಾ. ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಙ್. ಆತ್ಮ. ಪ್ರ. ಏ॥ ಅಪ್ಯ್ರಪಸ್ಪೃಷ್ಟತ್ವಾದಾಚ್ಛಾದನಾರ್ಥ ತ್ವಮ್।" ವಷ್ಟಿಭಾಗುರಿರಲ್ಲೋ

ಪಮುವಾಪ್ಯೋರು ಪಸರ್ಗಯೋಃ" ಇತ್ಯುಕ್ತೇರಪೇರಲ್ಲೋಪೇ ಪ್ಯಧತ್ತ್ಯೆತಿ ಯುಕ್ತಮ್॥೪೯॥

ಇತಿ ವೇದಾಂತ ವಾದಃ ಸ್ಯಾತ್ಕಥಂ ವಾದ ಸ್ತದಂತಕಃ ।
ಕರ್ಣೌಪ್ಯಧತ್ತ ಸಿದ್ಧಾಂತೀ ಭಾಷ್ಯಂ ತಚ್ಛುಶ್ರುವಾನ್ಮನಾಕ್ ॥೪೯॥

ಅರ್ಥ:- ಇತಿ = ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ತತ್ಅಂತಕಃ = ಆ ವೇದಗಳಿಗೆ ನಾಶಕವಾದ ವಾದಃ = (ಸಂಕರಸಂಬಂಧಿಯಾದ) ವಾದವು ಕಥಂ = ಹೇಗೆ ವೇದಾಂತವಾದಃ = ವೇದಗಳಿಗೆ ನಿರ್ಣಯಉಳ್ಳವಾದವು ಸ್ಯಾತ್ = ಆದೀತು. (ಈ ವಾದವು ವೇದಾಂತವಾದವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂತಭಾವ) ಸಿದ್ಧಾಂತೀ = ಸಿದ್ಧಾಂತಿಯಾದ ಬ್ರಹ್ಮದತ್ತನು ತತ್ = ಆ (ಸಂಕರಕೃತವಾದ) ಭಾಷ್ಯಂ = ಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಮನಾಕ್ = ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿ ಶುಶ್ರುವಾನ್ (ಸನ್) = ಶ್ರವಣಮಾಡಿದವನಾಗಿ ಕರ್ಣೌ= ಕಿವಿಗಳನ್ನು ಪ್ಯಧತ್ತ = (ಈ ಭಾಷ್ಯವು ಅಶ್ರಾವ್ಯವೆಂತ ತಿಳಸುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ) ಆಚ್ಛಾದನ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು ॥೪೯॥

ಭಾಸ್ಕರಇತಿ॥ ಭಾಸ್ಕರ ಸ್ತದಾಖ್ಯಪಂಡಿತಃ ಕರ್ಕಶ್ಯೈಃ ಕಠಿನ್ಯೈಃ ತರ್ಕ್ಯೈಃ ದೂಷನಾನು ಮಾನ್ಯೈಃ, ತತ್ಸಂಕರಕೃತಂ ದುರ್ಭಾಷ್ಯಂ ಸೂತ್ರಾನನುಸಾರಿತ್ವಾತ್ಕುತ್ಸಿತಂ ಭಾಷ್ಯಂ. ಅಖಂಡಯತ್ ದೂಷಿತವಾನ್। ಖಡಿಭೇದನೇ- ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿ ಲಙ. ಪರ. ಪ್ರ. ಏ। ಸ್ವತಃ ಸ್ವಭಾವಾದೇವ, ಹರಿದ್ವಿಷಃ ವಿಷ್ಣುದ್ವೇಷಿಣಃ, ದುಶ್ಯಾಸ್ತ್ರಾದರಣೇ ಹೇತುಃ ಸ್ವತೋ ಹರಿದ್ವೇಷಿತ್ವಮಿತಿ ಭಾವಃ। ದೈತ್ಯಾಃ ಭುವ್ಯುತ್ಪನ್ನಾ ಅಸುರಾಃ ದುಶ್ಯಾಸ್ತ್ರಂ ವೇದಾದಿ ವಿರುದ್ಧತ್ವಾದುಷ್ಟಂ ಮಾಯಾ ವಾದಶಾಸ್ತ್ರಂ, ಅಪಠನ್। ಪಠವ್ಯಕ್ತಾಯಾಂವಾಚಿ- ಧಾ.ಸಕ.ಕರ್ತರಿ. ಲಙ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಬ. ॥೫೦॥

ಭಾಸ್ಕರಃ ಕರ್ಕಶ್ಯೈಸ್ತರ್ಕ್ಯೈ ರ್ದುರ್ಭಾಷ್ಯಂ ತದಖಂಡಯತ್।
ದುಶ್ಯಾಸ್ತ್ರಮಪಠನ್ ದೈತ್ಯಾಃ ಸ್ವತ ಏವ ಹರಿ ದ್ವಿಷಃ ॥೫೦॥

ಅರ್ಥ:- ಭಾಸ್ಕರಃ = ಭಾಸ್ಕರ ನಾಮಕ ಪಂಡಿತನು ಕರ್ಕಶ್ಯೈಃ = ಕಠಿನಗಳಾದ ತರ್ಕ್ಯೈಃ = ದೂಷನಾನುಮಾನಗಳಿಂದ ತತ್ = ಆ (ಸಂಕರಕೃತವಾದ) ದುರ್ಭಾಷ್ಯಂ = (ಸೂತ್ರಾನುಸಾರಿಯಲ್ಲದ ಕಾರಣ) ದುಷ್ಟವಾದ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಅಖಂಡಯತ್ = ಖಂಡಿಸಿದನು. ಸ್ವತಏವ = ಸ್ವಭಾವದ ದೆಸೆಯಿಂದ ಹರಿ ದ್ವಿಷಃ = ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ

ದ್ವೇಷಿಗಳಾದ ದೈತ್ಯಾಃ = (ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸಿರುವ) ದೈತ್ಯರು ದುಶ್ಯಾಸ್ತ್ರಂ = (ವೇದಾದಿವಿರುದ್ಧವಾದ ಕಾರಣ) ದುಷ್ಟವಾದ ಮಾಯವಾದ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಅಪಠನ್ = ಪಠನಮಾಡಿದರು ॥೫೦॥

ಆಸ್ತಿಕಾನಾಮಪ್ಯೇತಸ್ಮಿನ್‌ಚ್ಛಾಸ್ತ್ರೇತ ದಾನೀಮಾದರ ಸ್ಸಮಜನೀತ್ಯಾಹ- ಅಸುರೇತಿ। ಸರ್ವೇ ಆಸ್ತಿಕಾ ಅಪಿ ಅಸುರಾಣಾಂ ದೈತ್ಯಾನಾ ಮಾವೇಶತಃ ಮನಃ ಪ್ರವೇಶಾತ್ಕಾರಣಾತ್, ಸಂಕರಸ್ಯ, ವಶವು ಧೀನತ್ವಂ, ಗತಾಸ್ಸಂತಃ, ಜೀವೇಶ್ವರಯೋರ ದ್ವೈತ ಮಭೇದ ಇತಿ ಮತಂ ಸಿದ್ಧಾಂತಂ, ಆದ ರಾತ್, ಉರರೀ ಚಕ್ರುಃ ಅಂಗೀಕೃತವಂತಃ ॥೫೧॥

ಅಸುರಾವೇಶತ ಸ್ಸರ್ವೇ ಸಂಕರಸ್ಯವಶಂ ಗತಾಃ।
ಜೀವೇಶ್ವರಾದ್ವೈತಮತ ಮುರರೀಚಕ್ರುರಾದರಾತ್ ॥೫೧॥

ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಸ್ತಿಕಜನರಿಗೂ ಕೂಡ ಅದ್ವೈತಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಆದರ ಉಂಟಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. – ಸರ್ವೇ = ಸಮಸ್ತರೂನು (ಆಸ್ತಿಕರೂ ಕೂಡ) ಅಸುರ ಆವೇಶತಃ = ಕಲ್ಯಾದಿ ದೈತ್ಯರ ಆವೇಶದ ದೆಸೆಯಿಂದ ಸಂಕರಸ್ಯ = ಸಂಕರಗೆ ವಶಂ = ಅಧೀನತ್ವವನ್ನು ಗತಾಃ (ಸಂತಃ) = ಹೊಂದಿದವರಾಗಿ ಜೀವೇಶ್ವರ ಅದ್ವೈತ, ಮತಂ = ಜೀವೇಶ್ವರರಿಗೆ, ಅಭೇದವೆಂತೆಂಬುವ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಆದರಾತ್ = ವಿಶ್ವಾಸದ ದೆಸೆಯಿಂದ ಉರರೀ ಚಕ್ರುಃ = ಅಂಗೀಕರಿಸಿದರು ॥೫೧॥

ವಶೀಚಿಕೀರ್ಷುರಿತಿ॥ ಮಾಯೀಕಪಟೀ, ಸಸಂಕರಃ, ನಿಖಿಲಾನ್ ಸಮಸ್ತಾನ್, ಜಂತೂನ್ ಪ್ರಾಣಿನಶ್ಚ, ವಶೀಚಿಕಿರ್ಷುಃ ಅವಶಾನ್ ವಶವರ್ತ್ಸಮ್ಪದ್ಯಮಾಸಾನ್ ಕರ್ತುಮಿಚ್ಛನ್, ಅಪಿಕಿಂಚ, ಸ್ವಸ್ಯವರ್ತ್ಮ್ಯನೋಮಾರ್ಗ ಭೂತಾನ್ಮಾಯಾ ವಾದಾದ್ಬಾಹ್ಯಾನ್ ಬಹಿರ್ಭೂತಾನ್ ಸ್ವವಾದ ಮನಂಗೀ ಕೃರ್ವತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ, ಹಂತುಂ, ಇಚ್ಛನ್ ಸನ್, ಶಕ್ತಯೋ ಭೈರವ್ಯಾದಯೋ ದೇವ ತಾಏಷಾಮಿತಿ ಶಾಕ್ತೆಯಾಶ್ಚತೇ ಮಂತ್ರಾ ಶ್ಚತಾನ್, ಅಭಜಿತ್, ಜಪಾದಿನಾ ಸೇವಿತವಾನ್। ಭಜಸೇವಾಯಾಂ- ಧಾ- ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಙ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಏ.। ಸಾಮಂತ್ರ ದೇವತಾ ಭೂತಾ, ಭೈರವಿ, ತಸ್ಯಸಂಕಸ್ಯ ದೌತ್ಯಂ ದೂತ ಕರ್ಮ, ಚಕಾರ ಕೃತವತೀ ಡು ಕೃಞ್ ಕರಣೇ- ಧಾ. ಸಕ. ಕರ್ತರಿ ಲಟ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಏ.। ಭೈರವೀ ಸಂಕರಸ್ಯ ವಶತಾಮಗಾದಿತಿಭಾವಃ। ದೂತ್ಯಮಿತಿಪಾಠೋಯುಕ್ತ ಇತಿಭಾವಃ ॥೫೨॥

ವಶೀ ಚಿಕೀರ್ಷುರ್ನಿಖಿಲಾಂಶ್ಚಜಂತೂಂತ್ಸ್ವವರ್ತ್ಮಬಾಹ್ಯಾನಪಿಹಂತುಮಿಚ್ಛನ್ ।
ಶಾಕ್ತೇಯಮಂತ್ರಾನಭಜತ್ಸಮಾಯಾ ಸಾಭೈರವಿ ತಸ್ಯಚಕಾರಿ ದೌತ್ಯಮ್ ॥೫೨॥

ಇತಿಶ್ರೀಮತ್ಕವಿಕುಲತಿಲಕ ಶ್ರೀಮತ್ರಿವಿಕ್ರಮ ಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯಸುತ
ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣ ಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯ ವಿರಚಿತಾಯಾಂ
ಮಣಿಮಂಜರ್ಯಾಂ ಷಷ್ಠ ಸರ್ಗಃ॥

ಮಾಯೀ = ಕಪಟಿಯಾದ ಸಃ = ಆ ಸಂಕರನು ನಿಖಿಲಾನ್ = ಸಮಸ್ತರಾದ ಜಂತೂಂಶ್ಚ = ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನೂ ವಶೀಚಿಕೀರ್ಷುಃ (ಸನ್) = ಸ್ವಾಧೀನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಿಚ್ಛಿಸುವವನಾಗಿ ಸ್ವವರ್ತ್ಮ ಬಾಹ್ಯಾನ್ = ತನ್ನ ಮಾರ್ಗವಾದ ಮಾಯಾವಾದದ ದೆಸೆಯಿಂದ, ಬಹಿರ್ಭೂತರಾದ ಜನರನ್ನು ಹಂತುಂ = ಸಂಹರಿಸುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಇಚ್ಛನ್ (ಸನ್) = ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವವನಾಗಿ ಶಾಕ್ತೇಯ ಮಂತ್ರಾನ್ = (ಭೈರವ್ಯಾದಿ) ಶಕ್ತಿ ದೇವತಾಕಗಳಾದ, ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಅಭಜತ್ = (ಜಪಾದಿಗಳಿಂದ) ಸೇವಿಸಿದನು. ಸಾ = ಆ ಮಂತ್ರ ದೇವತೆಯಾದ ಭೈರವೀ = ಭೈರವಿಯು ತಸ್ಯ = ಆ ಸಂಕರಗೆ ದೌತ್ಯಂ = ದೂತತ್ವವನ್ನು ಚಕಾರ = ಮಾಡಿದಳು. (ಭೈರವಿಯು ಸಂಕರಗೆ ಸ್ವಾಧೀನಳಾದಳೆಂತ ಭಾವ ॥೫೨॥

॥ಶ್ರೀ ಮನ್ನೃ ಸಿಂಹವರ್ಯಾನುಗ್ರಹಜಪ್ರಜ್ಞರಾಘವೇಂದ್ರೇಣ ಮಣಿಮಂಜರಿ
ಪ್ರಕಾಶೇಜನಿತೇಷಷ್ಠಾಭವತ್ಸರ್ಗಃ ॥

---------------------***---------------------

ಶ್ರೀ ರಾಮಾಯ ನಮಃ
ಸಪ್ತಮ ಸರ್ಗ ಪ್ರಾರಂಭಃ

ಅಸ್ಮಿಂತ್ಸರ್ಗೇ ಯತ್ಯಾಶ್ರಮೋಚಿತಾಚಾರಸ್ಸಂಕರೇನಾಭೂದ ತೋಽಯಂ ಕಪಟ ಯತಿರಿತಿ ಬೋಧಯಿತುಂ ತದ್ವೃತ್ತಾಂತಂ ಲೇಶ ತೋವರ್ಣಯತಿ- ತತ ಇತ್ಯಾದಿನಾ॥ ತತೋ ಭೈರವ್ಯಾದಿ ಪ್ರಸಾದ ಸಂಪಾದನಾ ನಂತರಂ, ಸಂಕರಃ, ವಿಶ್ವರೂಪಸ್ಯತನ್ನಾಮ್ನೋ ಬ್ರಾಹಣಸ್ಯ, ಗೃಹಾನ್ ಗೃಹಂ ಪ್ರತಿ ॥ನಿ॥ ಗೃಹಃ ಪುಂಸಿಚ ಭೂಮ್ನ್ಯೇವೇತ್ಯಮರೋಕ್ತರ್ಬಹು ವಚನಂ ಪುಲ್ಲಿಂಗತಾ ಚ। ನಿತ್ಯಬಹುವಚಾನಾಂತ ಶಬ್ದ ಪ್ರಯೋಗೇಣ ವಿಶ್ವರೂಪ ಗೃಹಸ್ಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧ್ಯತಿಶಯೋಜ್ಞಾಪ್ಯತೇ। ಗೃಹ ಮಿತ್ಯೇವ ಕ್ವಚಿತ್ಪಾಠಃ। ಪ್ರವ್ರಾಜ ಜಗಾಮ। ವ್ರಜಗತೌ- ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಟ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಏ। ತಸ್ಯವಿಶ್ವರೂಪಸ್ಯ ಪ್ರಿಯಾಭಾರ್ಯಾ, ಅಮುನಾ ಸಂಕರೇಣ, ಅಪಾಂಗೇನ ನೇತ್ರಾಂತೇನ ವೀಕ್ಷಯಾ ಅವಲೋಕನೇನ, ಕಿಮಪಿಚಿಕೀರ್ಷಿತಂ, ಅಬೋಧ್ಯತ ಬೋಧಿತಾಽಭವತ್। ಬುಧ ಅವಗಮನೇ- ಧಾ. ಣಿಜಂತಃ. ಕರ್ಮಣಿಲಙ್. ಆತ್ಮ. ಪ್ರ. ಏ॥ ॥೧॥

ತತಸ್ಸ ವಿಶ್ವರೂಪ ಸ್ಯಗೃಹಂ ವವ್ರಾಜ ಸಂಕರಃ।
ಕಿಮಪ್ಯಬೋದ್ಯತಾ ಪಾಂಗ ವೀಕ್ಷಯಾತತ್ಪ್ರಿಯೋಽ ಮುನಾ ॥೧॥

ಅರ್ಥ:- ಸಂಕರನಲ್ಲಿ ಸಂನ್ಯಾಸೋಚಿತಾಚಾರವಿಲ್ಲವೆಂತ ತಿಳಸುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಸಂಕರನ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿ ಈ ಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.-ತತಃ=ಆಭೈರವೀ ವಶೀಕರಣಾದ್ಯನಂತರದಲ್ಲಿ ಸಃ= ಆ ಸಂಕರನು ವಿಶ್ವರೂಪಸ್ಯ=ವಿಶ್ವರೂಪ ನಾಮಕ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಗೃಹಂ(ಪ್ರತಿ)=ಮನೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ವವ್ರಾಜ= ಹೋದನು. ತತ್ ಪ್ರಿಯಾ= ಆ ವಿಶ್ವರೂಪನ ಹೆಂಡತಿಂಯು ಅಮುನಾ=ಈ ಸಂಕರನಿಂದ ಅಪಾಂಗವೀಕ್ಷಯಾ=ಕಡೆಗಣ್ಣುಗಳಂದ ನೋಡೋಣದರಿಂದ ಕಿಮಪಿ=ಏನೋ ಒಂದು ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಅಬೋಧ್ಯತ=ತಿಳಯ ಮಾಡಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟಳು ॥೧॥

ಜಘುಟಾತ ಇತಿ॥ ತಯೋಸ್ಸಂಕರ ವಿಶ್ವರೂಪ ಭಾರ್ಯಯೋ, ಚೇತಸಿಮನಸಿ ಇತರೇತರಂ ಪರಸ್ಪರಂ, ಮಂಕ್ಷು ಶೀಘ್ರಂ, ಜಘುಟಾತೇ ಏಕಾಭಿಪ್ರಾಯತಯಾ ಸಮ್ಮಿಳತೇ ಬಭೂವತುಃ। ಘುಟ ಚೇಷ್ಟಾಯಾಂ- ಧಾ. ಅಕ. ಕರ್ತರಿಲಟ್. ಆತ್ಮಪ.ದ್ವಿ.।

ಭಿಕ್ಷುಸಂನ್ಯಾಸಿ ಸಂಕರಃ, ನಿಶೀಥೇ ಅರ್ಧರಾತ್ರೇ, ಪ್ರಾಂಗಣಾತ್ ಪ್ರಕೃಷ್ಟಾದಜಿರಾತ್, ಬಹಿಃ, ನಿಲೀನ ಆಚ್ಛಾದಿತಸ್ಸನ್, ಅಧ್ವನಯತ್ ಸಾಂಕೇತಿಕ ಧ್ವನಿಂಕೃತವಾನ್। ಧ್ವನಿಶಬ್ದೇ- ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿ ಲಙ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಏ ॥೨॥

ಜಘುಟಾತೇ ತಯೋರ್ಮಂಕ್ಷು ಚೇತಸೀ ಇತ ರೇತರಮ್।
ನಿಲೀನೋऽಧ್ವನಯ ದ್ಭಿಕ್ಷುರ್ನಿಶೀಥೇ ಪ್ರಾಂಗಣಾದ್ಬಹಿಃ ॥೨॥

ಅರ್ಥ:- ತಯೋಃ=ಆ ಸಂಕರ ವಿಶ್ವರೂಪ ಪತ್ನಿಯವರುಗಳ ಚೇತಸಿ=ಮನಸ್ಸುಗಳು ಇತರೇತರಂ=ಅನ್ಯೋನ್ಯವಾಗಿ ಮಂಕ್ಷು=ಶ್ರೀಘ್ರವಾಗಿ ಜಘುಟಾತೇ= (ಏಕಾಭಿಪ್ರಾಯಿಕಗಳಾಗಿ) ಸಂಬದ್ಧಗಳಾದವು ಪಾಂಗಣಾತ್=ಪ್ರಕೃಷ್ಟವಾದ ಅಂಗಣದ ದೆಸೆಯಿಂದ ಬಹಿಃ=ಹೊರಭಾಗದಲ್ಲಿ ನಿಲೀನಃ(ಸನ್)=ಅಚ್ಛಾದಿತನಾಗಿ ಅಧ್ವನಯತ್=(ಸಂಕೇತ ಸೂಚಕವಾದ) ಧ್ವನಿಯನ್ನು ಮಾಡಿದನು.॥೨॥

ನಿರ್ಯಯಇತಿ॥ ನಿಜಭರ್ತರಿ ಸ್ವಪತೌ ವಿಶ್ವರೂಪೇ, ಕಿಂಚಿದೀಷತ್, ನಿದ್ರಯಾ, ಪರಿಗತೇ ಗ್ರಸ್ತೇಸತಿ, ತಯಾಸಂಕರಸಂಕೇತಿತಯಾವಿಶ್ವರೂಪ ಭಾರ್ಯಯಾ, ಅಕಾಲೇ ಅಸಂಭಾವಿತಸಮಯೇ ಕೂಶ್ಮಾಂಡ ಸ್ಯಪಾತಾತ್ತತನಾ ತ್ಕಾತರಯಾ ಕಿಲತ್ರಸ್ತಯೇವ, ಕಿಲೇತಿ ವಾರ್ಥೇ। ನಿರ್ಯಯೇ ಗೃಹದ್ಬಹಿ-ರ್ನಿಗತಮ್। ಯಾ ಪ್ರಾಪಣೇ- ಧಾ.ಭಾವೇಲಿಟ್। ನಿರುಪಪೃಷ್ಟತ್ವಾದ ಕರ್ಮಕತ್ವಂ, ತತಏವಭಾವೇಲಕಾರೋऽಪ್ಯುಪಪನ್ನಃ ॥೩॥

ನಿರ್ಯಯೇऽಕಾಲ ಕೂಶ್ಮಾಂಡ ಪಾತಕಾತರಯಾಕಿಲ।
ತಯಾ ಕಿಂಚಿತ್ಪರಿಗತೇ ನಿದ್ರಯಾ ನಿಜಭರ್ತರಿ ॥೩॥

ಅರ್ಥ:- ನಿಜಭರ್ತರಿ= ತನ್ನಗಂಡನಾದ ವಿಶ್ವರೂಪನು ಕಿಂಚಿತ್=ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿ ನಿದ್ರಯಾ= ನಿದ್ರೆಯಿಂದ ಪರಿಗತೇ(ಸತಿ)=ಯುಕ್ತನಾಗುತ್ತಿರಲಾಗಿ ತಯಾ=(ಸಂಕರನಿಂದ ಸಂಕೇತಿಗಳಾದ) ಆ ವಿಶ್ವರೂಪ ಪತ್ನಿಯಿಂದ ಅಕಾಲ, ಕೂಶ್ಮಾಂಡ, ಪಾತ, ಕಾತರಯಾಕಿಲ=ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಕೂಶ್ಮಾಂಡದ ಬೀಳೋದರ ದೆಸೆಯಿಂದ ಭಯಪಟ್ಟಂಥಾವಳಂದ ಲೋಪಾದಿಯಲಿ ನಿರ್ಯಯೇ=(ಮನೆಯ ದೆಸೆಯಿಂದ) ಹೊರಗೆ ಹೋರಡೋಣವಾಯಿತು ॥೩॥

ಬೃಹದಿತಿ॥ ಉತ್ತುಂಗೋಉನ್ನುಖೌಘನೌನಿಬಿಡಾ ಸ್ತನೌಯಸ್ಯಾಸ್ತಯಾ ತಥೋಕ್ತಯಾ, ತಯಾ ವಿಶ್ವರೂಪಭಾರ್ಯಯಾ, ಬೃಹತ್ತಮಮಿತಿಶಯೇನ ಸ್ಥೂಲ

ಮುತ್ತಮಾಂಗಂ ಶಿರೋಯಸ್ಯ ತೇನ ತಥೋಕ್ತೇನ, ಸ್ಫಾರಯೋ ಸ್ಥೂಲಯೋಸ್ಫಿಚೋಃ ಕಟಿಪ್ರಾಥಯೋಃ ಮಸೃಣಾಸ್ನಿಗ್ಧಾತ್ವಕ್ ಚರ್ಮಯಸ್ಯ ತೇನತಥೋಕ್ತೇನ, ಏತದ್ದುರ್ಲಕ್ಷಣ ಯುಕ್ತತ್ವಾದೇವ ಸಂಕರಸ್ಯ ಸಂನ್ಯಾಸಿತ್ವೇಪಿ ಪರಸ್ತ್ರೀ ಸಂಗಾದಿ ಪ್ರಾಪ್ತಿರಿತಿ ಭಾವಃ। ದುರ್ಭಿಕ್ಷುಣಾದುಷ್ಟ ಸಂನ್ಯಾಸಿ ಭೂತೇನ, ತೇನ ಸಂಕರೇಣ ಸಹ, ಅರಮಿ ಕ್ರೀಡಿತಮ್। ರಮುಕ್ರೀಡಾಯಾಂ- ಧಾ. ಅಕ. ಭಾವೇ ಲುಙ್ ॥೮॥

ಬೃಹತ್ತಮೋದ್ಧತಾಂಗೇನ ಸ್ಫಾರಸ್ಫಿಂಗ್ ಮಸೃಣತ್ವಚಾ।
ತೇನ ದುರ್ಭಿಕ್ಷುಣೋತ್ತುಂಗ ಘನ ಸ್ತನಯಾಽರಮಿ॥೮॥

ಅರ್ಥ:- ಉತ್ತುಂಗ, ಘನ, ಸ್ತನ್ಯಾ= ಉನ್ನತಗಳಾದ, ನಿಬಿಡಗಳಾದ, ಸ್ತನಗಳುಳ್ಳವಳಾದ ತಯಾ=ಆ ವಿಶ್ವರೂಪ ಪತ್ನಿಯಿಂದ ಬೃಹತ್ತಮ, ಉತ್ತಮಾಂಗೇನ=ಅತ್ಯಂತವಾಗಿ ದೊಡ್ಡದಾದ ಶಿರಸ್ಸು ಉಳ್ಳಂಥಾ ಸ್ಫಾರ, ಸ್ಫಿಕ್, ಮಸೃಣ, ತ್ವಚಾ=ಸ್ಥೂಲಗಳಾದ ಕಟಿ ಪ್ರಾಥ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನುಣುಪಾದ ಚರ್ಮವುಳ್ಳವನಾದಂಥಾ(ಇವು ಪುರುಷರಲ್ಲಿ ದುರ್ಲಕ್ಷಣಗಳು, ಆದ ಕಾರಣವೇ ಸಂಕರಗೆ ಸಂನ್ಯಾಸಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ಪರಸ್ತ್ರೀ ಸಂಗಾದಿ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಯಿತೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದು) ದುರ್ಭಿಕ್ಷುಣಾ= ದುಷ್ಟಸಂನ್ಯಾಸಿಯಾದ ತೇನ(ಸಹ)=ಆ ಸಂಕರನಿಂದ ಕೂಡಿ ಅರಮಿ=ಕೀಡಿಸೋಣವಾಯಿತು ॥೮॥

ಪತ್ಯುರಿತಿ॥ ನಾರೀವಿಶ್ವರೂಪ ಪತ್ನೀ, ಶನೈಃ ಮಂದಂ ಏತ್ಯಾಗತ್ಯ, ವಿಕ್ಲಬಾ ವಿಹ್ವಲಾಸತಿ, ಪತ್ಯುಃ, ಸಮಿಪೇ ಅಶೇತ ಶಯಿತವತೀ। ಶೀಙ್ಸ್ವಪ್ನೇ-ಧಾ.ಅಕ. ಕರ್ತರಿಲಙ್. ಆತ್ಮ.ಪ್ರ.ಏ। ಸ್ವೇದ ವಿಕ್ಲಬೇತಿಪಾಠೇ ಸ್ವೇದೈಸ್ಸುರತ ಶ್ರಮಜನಿತ ಘರ್ಮ ಬಿಂದುಭಾರ್ವಿಹ್ವಲೇ ತ್ಯರ್ಥಃ, ಕ್ರಿಯಾಧ್ಯಾಹಾರಶ್ಚ ಬೋಧ್ಯಃ। ಸಾ, ಪ್ರಬುದ್ಧ್ಯ ಸ್ತಂ ನಿದ್ರೋತ್ಥಿತಂ, ಏನಂಪತಿಂಪ್ರತಿ ಕೂಶ್ಮಾಂಡ ಕಥಯಾ ಮಂಡಪೋಪರಿಸ್ಥಿತಂ ಕೂಶ್ಮಾಂಡ ಮಕಾಲೇಕುತಃ ಪತಿತ ಮಿತ್ಯಹಂ ಬಹಿರ್ಗತಾಽಭೂವಮಿತಿಕಥಯಾ, ಅಬೋಧಯತ್ ಸ್ವಗಮ ನಕಾರಣಂ ಜ್ಞಾಪಿತವತೀ। ಬುಧಅವಗಮನೇ- ಧಾ. ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಙ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಏ ॥೫॥

ಪತ್ಯುರೇತ್ಯಶನೈರ್ನಾರೀ ಸವೀಪೇಽಶೇತ ವಿಕ್ಲಬಾ।
ಕೂಶ್ಮಾಂಡ ಕಥಯಾ ಚೈನಂ ಪ್ರಬುದ್ಧಸ್ತಮಭೋದಯತ್ ॥೫॥

ಅರ್ಥ:- ನಾರೀ=ವಿಶ್ವರೂಪ ಪತ್ನಿಯು ಶನೈಃ=ಮೆಲ್ಲಗೆ ಏತ್ಯ=ಬಂದು ವಿಕ್ಲಬಾ(ಸತಿ)=ವ್ಯಗ್ರಳಾಗಿ ಪತ್ಯುಃ=ಪತಿಯಾದ ವಿಶ್ವರೂಪನ ಸಮೀಪೇ=ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಅಶೇತ=ಮಲಗಿದಳು (ಸಾ=ಆ ಸ್ತ್ರೀಯು) ಪ್ರಬುದ್ಧ್ಯಸ್ತಂ=ಎಚ್ಚರಿಸಿಕೊಂಡಂಥಾ ಏನಂ(ಪ್ರತಿ)=ಈ ವಿಶ್ವರೂಪವನ್ನು ಕುರಿತು ಕೂಶ್ಮಾಂಡ ಕಥಯಾ=ಕೂಶ್ಮಾಂಡದ ವೃತ್ತಾಂತದಿಂದ (ಅಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೇಲಿನಿಂದ ಕೂಶ್ಮಾಂಡವೇಕೆ ಬಿದ್ದಿತೋ ನೋಡಬೇಕೆಂತ ನಾನು ಹೊರಗೆ ಹೋಗಿದ್ದನೆಂದು ಹೇಳಿಯಂತ ಭಾವ) ಅಬೋಧಯತ್=ತನ್ನ ಗಮನಕಾರಣವನ್ನು) ತಿಳಿಯ ಮಾಡಿದಳು ॥೫॥

ತತಇತಿ॥ ತತಸ್ಸಂಭೋಗಾನಂತರಂ, ಪ್ರಾತಃ ವಿವಾದಂ ವಿಶ್ವರೂಪೇಣ ಸಹಜಲ್ಪಕಥಾಂಇಚ್ಛುಃ, ಸಂಕರಃ, ವಿಪ್ರಂ ವಿಶ್ವರೂಪಂ ಪ್ರತಿ ಅಬ್ರವೀತ್। ಬ್ರೂಞ್ ವ್ಯಕ್ತಾಯಾಂವಾಚಿ- ಧಾ. ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಙ್.ಪರ.ಪ್ರ.ಏ। ವಚನ ಪ್ರಕಾರ ಮಾಹ- ಜಲ್ಪಾವ ಇತಿ॥ ಹೇವಿಶ್ವರೂಪ, ಆವಾಂ ಜಲ್ಪಾವಃ ಜಲ್ಪ ಕಥಾಂ ಕುರ್ವಃ। ಜಲ್ಪವ್ಯಕ್ತಾಯಾಂವಾಚಿ- ಧಾ.ಕರ್ತರಿಲಟ್. ಪರ. ಉ. ದ್ವಿ.। ಅಸೌ ತವ, ದಯಿತಾಭಾರ್ಯಾ ಪ್ರಾಶ್ನಿಕತ್ವೇ ಸದಸದ್ವಿವೇಚನಾಧಿಕಾರೇ, ತ್ವಯಾ, ಕಲ್ಪ್ಯತಾಂನಿಯಮ್ಯತಾಮ್। ಕೃಪೂಸಾಮರ್ಥ್ಯೇ- ಧಾ. ಕರ್ಮಣಿಲೋಟ್. ಆತ್ಮ ಪ್ರ. ಏ ॥೬॥

ತತಃ ಪ್ರಾತಃ ರ್ವಿವಿವಾದೇಚ್ಛುಃ ಸಂಕರೋ ವಿಪ್ರಮಬ್ರವೀತ್।
ಜಲ್ಪಾವಃ ಪ್ರಾಶ್ನಿಕತ್ವೇ ಽಸಾ ಕಲ್ಪ್ಯತಾಂ ದಯಿತಾತವ ॥೬॥

ಅರ್ಥ:- ತತಃ=ಸಂಭೋಗಾನಂತರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾತಃ=ಪ್ರಾತಃ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿವಾದ ಇಚ್ಛುಃ=(ವಿಶ್ವರೂಪನ ಸಂಗಡ) ವಾದವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿದಂಥಾ ಸಂಕರಃ = ಸಂಕರನು ವಿಪ್ರಂ(ಪ್ರತಿ)=ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾದ ವಿಶ್ವರೂಪನನ್ನು ಕುರಿತು ಅಬ್ರವೀತ್ = ಮಾತನಾಡಿದನು ಆ ವಚನವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ (ಆವಾಂ=ನಾವಿಬ್ಬರೂನು) ಜಲ್ಪಾವಃ= ಜಲ್ಪನಾಮಕವಾದವನ್ನು ಮಾಡುವ ಅಸೌ = ಈ ತವ = ನಿನ್ನ ದಯಿತಾ=ಪ್ರಿಯಳು ಪ್ರಾಶ್ನಿಕತ್ವೇ = ಸದಸದ್ವಿವೇಚನಾಧಿಕಾರದಲ್ಲಿ (ತ್ವಯಾ=ನಿನ್ನಿಂದ) ಕಲ್ಪ್ಯತಾಂ=ನಿಯಮಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡಲಿ ॥೬॥

ಸಇತಿ॥ ಆವಯೋಮಧ್ಯೇ ಯಃ, ಪರಾಭವಂ ಕಥಾಯಾಂ ಸ್ವಪಕ್ಷ ಸಾಧನ ಶಕ್ತಿಭಂಗಂ, ಏಷ್ಯತಿ ಪ್ರಾಪ್ಸ್ಯತಿ। ಇಣ್‌ಗತೌ- ಧಾ. ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲೃಟ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಏ। ಸಪರಾಜಿತ ಪುರುಷಃ, ಆಶ್ರಮಾಂತರಂ, ಯಾಯಾತ್- ಪ್ರಾಪ್ನುಯಾತ್.। ಯಾಪ್ರಾಪಿಣೇ- ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿ ಲಿಙ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಏ। ತ್ವಂ ಪರಾಜಿತ ಶ್ಚೇ- ತ್ಸಂನ್ಯಾಸೀಭವ, ಅಹಂ ಪರಾಜಿತಶ್ಚೇತ್ ಗೃಹಸ್ಥಾಭವೇಯಮಿತಿ ಭಾವಃ ಇತ್ಯೇವಂ ಉಕ್ತ್ವಾ, ಸಸಂಕರಃ, ತೇನವಿಶ್ವರೂಪೇಣ ಸಹ, ಅಜಲ್ಪತ್ ಜಲ್ಪಕ ಥಾಮಕರೋತ್। ಲಙ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಏ.। ಸಾಪ್ರಾಶ್ನಿಕತ್ವಮಾಸ್ಥಿತಾ ವಿಶ್ವ ರೂಪಭಾರ್ಯಾ, ಪತಿಂ, ವಿಶ್ವರೂಪಂಜಿತಂ ಪರಾಭೂತಂ ಅಬ್ರವೀತ್ ಉಕ್ತವತೀ। ॥೭॥

ಸ ಆಶ್ರಮಾಂತರಂ ಯಯಾದ್ಯಃ ಪರಾಭವಮೇಷ್ಯತಿ।
ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾತೇನ ಸೋಽಜಲ್ಪತ್ಸಾಪತಿಂ ಜಿತಮಬ್ರವೀತ್॥೭॥

ಅರ್ಥ:- ಯಃ(ನಮ್ಮಿಬ್ಬರಲ್ಲಿ) ಆವಾತನು ಪರಾಭವಂ=(ವಾದದಲ್ಲಿ) ಪರಾಜಯವನ್ನು ಏಷ್ಯತಿ=ಹೊಂದುವನೋ ಸಃ=ಆ(ಪರಾಜಿತ) ಪುರುಷನು ಆಶ್ರಮಾಂತರಂ=(ಈಗಿನ ಆಶ್ರಮದಕಿಂತಲು) ಮತ್ತೊಂದು ಆಶ್ರಮವನ್ನು ಯಾಯಾತ್=ಹೊಂದಬೇಕು. (ನೀನು ಪರಾಜಿತನಾದರೆ ಸಂನ್ಯಾಸಿ ಆಗು; ನಾನು ಪರಾಜಿತನಾದರೆ ಗೃಹಸ್ತನಾಗುವೆನೆಂತ ಭಾವ) ಇತಿ=ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಉಕ್ತ್ವಾ=ಹೇಳಿ ಸಃ=ಆ ಸಂಕರನು ತೇನ(ಸಹ)=ಆ ವಿಶ್ವರೂಪನಿಂದ ಕೂಡಿ ಅಜಲ್ಪತ್=ಜಲ್ಪನಾಮಕ ವಾದವನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ಸಾ=ಆ ಮದ್ಯಸ್ಥಳಾಗಿದ್ದ) ವಿಶ್ವರೂಪ ಪತ್ನಿಯು ಪತಿಂ=ಪತಿಯಾದ ವಿಶ್ವರೂಪನನ್ನು ಜಿತಂ=ಸೋತವವನ್ನಾಗಿ ಅಬ್ರವೀತ್=ಹೇಳಿದಳು.॥೭॥

ತತಇತಿ॥ ತತಃಸ್ವಭಾರ್ಯಯಾ ಸ್ವಪರಾಜಯಾಭ್ಯು ಪಗಮಾನಂತರಂ, ವಿಪ್ರೋವಿಶ್ವರೂಪಃ, ಪರ್ಯವ್ರಜತ್ ಸಂನ್ಯ ಸ್ತೋಭವತ್। ವ್ರಜಗತೌ ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಙ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಏ। ಪರ್ಯಪಸೃಷ್ಟತ್ವಾತ್ಸುಂನ್ಯಾಸಾರ್ಥತ್ವ ಮಕರ್ಮಕತಾಚ। ಸವಾದೇಲಬ್ಧ ಜಯತಯಾಭಿಹಿತಃ, ಸಂಕರಃ, ತಯಾ ಪ್ರಾಶ್ನಿಕತ್ವ ಮುಪಗಮ್ಯಪತಿಂ ಪರಾಜಿತ ಮಭಿಹಿತವತ್ಯಾ ವಿಶ್ವರೂಪತ್ನ್ಯಾಸಹ ರೇಮೇ ಚಿ ಕ್ರೀಡೇ। ರಮುಕ್ರೀಡಾಯಾಂ- ಧಾ. ಅಕ. ಕರ್ತರಿಲಿಟ್. ಆತ್ಮ. ಪ್ರ. ಏ। ಕ್ವಚಿತ್ಕಾಲ ವಿಶೇಷೇ, ಸಸಂಕರಃ, ಅಸುರೇಶೇನ ದೈತ್ಯಶ್ರೇಷ್ಠೇನ ತೇನ ಯತಿಭೂತೇನ ವಿಶ್ವರೂಪೇಣ,

ಸಹ, ಮಂಡನಂ ತನ್ನಾಮ ಕಂಪಂಡಿತಂ, ಅಪಶ್ಯತ್ ದೃಷ್ಟವಾನ್। ದೃಶಿರ್ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೇ- ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಙ್.ಪರ. ಪ್ರ. ಏ। ಅಸುರಾಂಶೇನೇತಿಪಾಠೇ ದೈತ್ಯಾಂಶೇನೇತ್ಯರ್ಥಃ ॥೮॥

ತತಃ ಪರ್ಯವ್ರಜ ದ್ವಿಪ್ರ ಸ್ತಯಾ ರೇಮೇ ಸ ಸಂಕರಃ ।
ಕ್ವಚಿತ್ತೇನಾಸುರೇಶೇನ ಸಹಪಶ್ಯತ್ಸಮಂಡನಮ್ ॥೮॥

ಅರ್ಥ:- ತತಃ = ತನ್ನ ಪತ್ನಿಯಿಂದ ತನಗೆ ಪರಾಜಯವು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ನಂತರದಲ್ಲಿ ವಿಪ್ರಃ = ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾದ ವಿಶ್ವರೂಪನು ಪರ್ಯವ್ರಜತ್ = ಸಂನ್ಯಸ್ತನಾದನು ಸಃ = ಅಂಥಾ (ವಾದದಲ್ಲಿ ಜಯಿಸಿದವನಾಗಿ ಹೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟವನಾದ) ಸಂಕರಃ = ಸಂಕರನು ತಯಾ (ಸಹ) = ಆವಿಶ್ವರೂಪ ಪತ್ನಿಯಿಂದ ಕೂಡಿ ರೇಮೇ = ಕ್ರೀಡಿಸಿದನು. ಕ್ವಚಿತ್ = ಒಂದಾನೊಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಃ = ಆ ಸಂಕರನು ಅಸುರೇಶೇನ = ದೈತ್ಯ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ತೇನ = ಆ (ಯತಿ ಭೂತನಾದ) ವಿಶ್ವರೂಪನಿಂದ ಸಹ = ಕೂಡಿ ಮಂಡನ = ಮಂಡನ ಮಿಶ್ರಾಖ್ಯ ಪಂಡಿತನನ್ನು ಪರ್ಯಪಶ್ಯತ್ = ಕಂಡನು ॥೮॥

ಮಂಡನಂವಿಶಿನಷ್ಟಿ- ಯಇತಿ। ಯೋಮಂಡನಃ ಭಟ್ಟೇನ ಕುಮಾರೇಣ ಪರಾಭೂತೋ ವಾದೇತಿರಸ್ಕೃತಸ್ಸನ್, ಬಹು ಶಾಸ್ತ್ರಾಣಿ. ಶುಶ್ರುವಾನ್ ಅಧೀತವಾನ್ ವಾರಣಂ ಸ್ವವಿದ್ಯಾಸಂತುಷ್ಟರಾಜ ದತ್ತಗಜಃ, ಆರೂಢಸ್ಸನ್, ನಿರ್ಯಯೌ ಸ್ವನಗ ರಾತ್ರಸ್ಥಿತವಾನ್। ಯಾಪ್ರಾಪಣೇ- ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಿಟ್. ಪರ. ಪ್ರ.ಏ। ಸವಾರಣಮಧಿರುಹ್ಯಮಾರ್ಗೇಗಚ್ಛನ್ ಮಂಡನಃ, ತಂಮಾರ್ಗೇ ದೃಷ್ಟಂ ಸಂಕರಂ ಪ್ರತಿ, ಅಬ್ರವೀತ್ ॥೯॥

ಯೋಭಟ್ಟೇನ ಪರಾಭೂತೋ ಬಹುಶಾಸ್ತ್ರಾಣಿ ಶುಶ್ರುವಾನ್।
ನಿರ್ಯಯೋವಾರಣಾರೂಢ ಸ್ಸತಂ ಸಂಕರಮಬ್ರವೀತ್ ॥೯॥

ಅರ್ಥ:- ಮಂಡನಮಿಶ್ರನೆಂಥವನೆಂದರೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ - ಯಃ = ಆವ ಮಂಡನ ಮಿಶ್ರನು ಭಟ್ಟೇನ = ಭಟ್ಟಕುಮಾರನಿಂದ ಪರಾಭೂತಃ (ಸನ್) = (ವಾದದಲ್ಲಿ) ತಿರಸ್ಕೃತನಾಗಿ ಬಹುಶಾಸ್ತ್ರಾಣಿ = ಅನೇಕಗಳಾದ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಶುಶ್ರುವಾನ್ (ಸನ್) = ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದವನಾಗಿ ವಾರಣ ಆರೂಢಃ (ಸನ್) = (ತನ್ನ ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಸಂತುಷ್ಟರಾದ ರಾಜರುಕೊಟ್ಟ ಗಜವನ್ನು ಏರಿದವನಾಗಿ ನಿರ್ಯಯೌ = (ತನ್ನ

ಸ್ಥಲದ ದೆಸೆಯಿಂದ) ಹೊರಟನೋ ಸಃ = ಅಂಥಾ (ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹೋಗುತ್ತಿರುವ) ಮಂಡನ ಮಿಶ್ರನು ತಂ = ಆ (ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟನಾದ) ಸಂಕರಂ (ಪ್ರತಿ) = ಸಂಕರನನ್ನು ಕುರಿತು ಅಬ್ರವೀತ್ = ಮಾತನಾಡಿದನು. ॥೯॥

ಕಿಮಿತಿತತ್ರಾಹ– ಕುತಇತಿ॥ ಕುತೋಮುಂಡ ಇತ್ಯಬ್ರ ವೀದಿತಿ ಪೂರ್ವೇಣಾನ್ವಯಃ। ಅಸ್ಯವಾಕ್ಯಸ್ಯ– ಹೇ ಸಂಕರಃ, ಮುಂಡೋ ಮುಂಡಿತಮಸ್ತಕ ಸ್ತ್ವಂ, ಕುತಃ ಕಸ್ಮಾನ್ಮಾರ್ಗಾದಾಗ ತೋಽಸಿತಿ ಮಂಡನಾ ಭಿತಾರ್ಥಃ। ತಸ್ಯಾರ್ಥಾ ನಂತರಂ ಪರಿಕಲ್ಪ್ಯ ಛಲೇನ ಸಂಕರೋವಕ್ತಿ। ಹೇಮಂಡನ, ಅಹಂತು, ಆಗಳಾತ್ ಗಳಂ ಮರ್ಯಾದೀ ಕೃತ್ಯ, ಮುಂಡಃ ಕೃತವಪನಃ। ಇತಿ, ಅಮುಂ ಮಂಡನಂ ಪ್ರತಿ, ಸಂಕರಃ ಪ್ರಾಹಜಗಾದ। ಹೇ ಸಂಕರ, ಅಹಂ, ಪಂಥಾನಂ ತ್ವಯಾ ಸಂಚರಿತ ಮಾರ್ಗಂಪೃಚ್ಛಾಮಿ। ಪೃಚ್ಛೀಜ್ಞೀಪ್ಸಾಯಾಂ– ಧಾ. ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಟ್ ಪರ. ಪ್ರ. ಏ। ಇತ್ಯೇವಂ ಮಂಡನಃ ಆ ಹಸ್ಮ ಸಂಕರಂ ಪ್ರತಿ ಸ್ವಾಭಿಪ್ರಾಯಂ ವಿಶದಯನ್ನುವಾಚ। ಅಥಮಂಡನವಚನಾ ಕರ್ಣನಾ ನಂತರಂ, ಸಸಂಕರಃ ॥೧೦॥

ಕುತೋ ಮುಂಡ ಇತಿ ಪ್ರಾಹ ತ್ವಾಗಲಾನ್ಮುಂಡ ಇತ್ಯಮುಂ ।
ಮಂಡನಸ್ಸ್ಮಾಹ ಪಂಥಾನಂ ಪೃಚ್ಛಾಮೀ ತ್ಯಥ ಸೋಽಬ್ರವೀತ್ ॥೧೦॥

ಅರ್ಥ:– ಏನು ಮಾತನಾಡಿದನೆಂದರೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. – (ಹೇ ಸಂಕರ = ಎಲೈ ಸಂಕರನೇ) ಮುಂಡಃ = ಕೃತ ಕ್ಷೌರವಾದ (ತ್ವಂ = ನೀನು) ಕುತಃ = ಯಾವಮಾರ್ಗದ ದೆಸೆಯಿಂದ (ಬಂದಿರತ್ತೀ. ಇತಿ = ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಅಬ್ರವೀತ್ = ಹೇಳದನು ಎಂತ ಪೂರ್ವ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ನ್ವಯವು) ಮುಂಡಿತನಾದ ನೀನೆಲ್ಲಿಂದ ಬಂದೆಯೆಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯದಿಂದ ಮಂಡನನಾಡಿದ ಮಾತಿಗೆ ಅರ್ಥಾಂತರವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿ ಸಂಕರನು ಛಲರೂಪವಾಗಿ ಮಾತನಾಡುತ್ತಾನೆ) (ಮಂಡನ = ಎಲೈ ಮಂಡನನೆ) ಅಹಂತು = ನಾನಾದರೆ ಆ ಗಳಾತ್ = ಕರ್ಣ ಪರ್ಯಂತರವಾಗಿ ಮುಂಡಃ = ಕೃತ ಕ್ಷೌರನು ಇತಿ = ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಅಮುಂ (ಪ್ರತಿ) = ಈ ಮಂಡನ ಮಿಶ್ರನನ್ನು ಕುರಿತು (ಸಂಕರ = ಸಂಕರನು ಪ್ರಾಹ = ಮಾತನಾಡಿದನು (ಹೇ ಸಂಕರ = ಎಲೈಸಂಕರನೇ ಅಹಂ = ನಾನು) ಪಂಥಾನಂ = (ನೀನು ನಡೆದುಬಂದ) ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಪೃಚ್ಛಾಮಿ = ಪ್ರಶ್ನೆಮಾಡುತ್ತೇನೆ. ಇತಿ= ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಮಂಡನಃ = ಮಿಶ್ರನು ಆಹಸ್ಮ = ಮಾತನಾಡಿದನು. ಅಥ = ಆ ಮಂಡನ ವಚನ ಶ್ರವಣಾ ನಂತರದಲ್ಲಿ ಸಃ = ಆಸಂಕರನು

ಪಂಥಾಃ ತ್ವಯಾ ಪೃಷ್ಟೋಮಾರ್ಗಃ, ಕಿಮಾಹಕಿಂಜಗಾದ। ಇತ್ಯೇವಂ ಅಬ್ರವೀತ್ ಉಕ್ತವಾನ್। ಮಂಡನಃ ಸಂಕರಂ ಛಲವಾದಿನಂ ಜಾನ್ಮಂಡನ ಮಿಶ್ರಃ, ತಂಸಂಕರಂ ಪ್ರತಿ, ಹೇಸಂಕರ, ತೇತವ ಮಾತಜನನೀ ರಂಡಾವಿಶ್ವಸ್ತಾ, ಇತ್ಯೇವಂ, ಪಂಥಾಃ ಆಹೇತಿ ಆಹಜಗಾದ। ಭಿಕ್ಷುಕಸ್ಸ ನ್ಯಾಸಿಸಂಕರಃ ತಂಮಂಡನಂ ಪ್ರತಿ, ಹೇಮಂಡನ, ಪಂಥಾ ಸ್ತ್ವತ್ಪೃಷ್ಟೋ ಮಾರ್ಗಃ, ಸತ್ಯಂತ್ವನ್ಮಾತಾರಂಡೇತಿಯಥಾರ್ಥ ವಚನಂ, ಆಹೇತಿ ಛಲಂ ಅಭಿಪ್ರಾಯಾಂತರೇಣ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಸ್ಯವಾಕ್ಯಸ್ವಾರ್ಥಾಂತರಂ ಪರಿಕಲ್ಪ್ಯ ದೂಷಣಾಭಿಧಾನ ರೂಪಮುತ್ತರಿವಚನಂ ಆಹ ಜಗಾದ। ಮಾರ್ಗೋಽಮಂಡನ ಮಾತಾರಂಡೇತ್ಯಾಹೇತ್ಯಾಶಯಂ ಸಂಕರೋಽಕಲ್ಪ ಯದಿತಿ ಭಾವಃ। ಅನಯೋಃ ಶ್ಲೋಕಯೋಃ ಕೇಷಾಂಚಿತ್ಪದಾನಾಮಾವೃತ್ತಿ ರನ್ವಯಾರ್ಥಂ ಕೃತೇತಿಜ್ಞೇಯಮ್। ಆಹೇತ್ಯುವಾಚೇತ್ಯರ್ಥೇಽವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತಿರೂಪಕಾವ್ಯಯಂ, ಸ್ಮಶಬ್ದೇನ ಯೋಜನೇನ ಭೂತಾರ್ಥಂ ವಾ ಧ್ಯೇಯಮ್ ॥೧೧॥

ಕಿಮಾಹ ಪಂಥಾಇತಿ ತೇ ಮಾತಾ ರಂಡೇತಿ ಮಂಡನಃ ।
ಆಹ ತಂಭಿಕ್ಷುಕಃ ಸತ್ಯಮಾಹ ಪಂಥಾ ಇತಿ ಚ್ಛಲಂ ॥೧೧॥

ಅರ್ಥ:- ಪಂಥಾಃ = (ನಿನ್ನಿಂದ ಪ್ರಶ್ನೆಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟ) ಮಾರ್ಗವುಕಿಮಾಹ = ಏನು ಹೇಳತು. ಇತಿ = ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಅಬ್ರವೀತ್ = ಮಾತನಾಡಿದನು ಮಂಡನಃ = (ಛಲವಾಗಿ ಸಂಕರನು ಮಾತನಾಡುತ್ತಾನೆಂತ ತಿಳದುಕೊಂಡವನಾದ) ಮಂಡನು ತಂ (ಪ್ರತಿ) = ಆ ಸಂಕರನನ್ನು ಕುರಿತು (ಹೇ ಸಂಕರ = ಎಲೈ ಸಂಕರನೆ) ತೇ = ನಿನ್ನ ಮಾತಾ = ತಾಯಿಯು ರಂಡಾ = ವಿಧವೆಯು ಇತಿ = ಹೀಗೆಂತೆಂದು ಪಂಥಾಃ = ಮಾರ್ಗವು ಆ ಹೇತಿ = ಹೇಳತು ಎಂತ ಆಹ = ಮಾತನಾಡಿದನು. ಭಿಕ್ಷುಕಃ = ಸಂನ್ಯಾಸಿಯಾದ ಸಂಕರನು ತಂಪ್ರತಿ = ಆ ಮಂಡನನ್ನು ಕುರಿತು ಪಂಥಾಃ = (ನಿನ್ನಿಂದ ದೃಷ್ಟವಾದ ಮಾರ್ಗವು) ಸತ್ಯಂ = (ನಿನ್ನ ತಾಯಿ ರಂಡೆ ಎಂತೆಂಬುವ) ಯಥಾರ್ಥವಚನವನ್ನು ಆಹೇತಿ = ಹೇಳತು ಎಂತ ಛಲಂ = (ಒಂದಭಿಪ್ರಾಯವುಳ್ಳ ವಾಕ್ಯಕ್ಕರ್ಥಾಂತರವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿ ದೂಷಿಸುವುದಾದ) ಛಲೋತ್ತರವನ್ನು ಆಹ = ಹೇಳದನು. ತಾ - ಮಾರ್ಗವು ಮಂಡನನ ತಾಯಿರಂಡೆ ಯೆಂತ ಹೇಳತೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಸಂಕರನು ಕಲ್ಪಿಸಿದನೆಂತ ಭಾವ) ಈ ಎರಡು ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಪದಗಳಗದ್ಯಾಹಾರವು ಆ ವೃತ್ತಿಯು ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ ಎಂತ ತಿಳಯುವುದು ॥೧೧॥

ಸ್ಥಲದ ದೆಸೆಯಿಂದ) ಹೊರಟನೋ ಸಃ = ಅಂಥಾ (ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹೋಗುತ್ತಿರುವ) ಮಂಡನ ಮಿಶ್ರನು ತಂ = ಆ (ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟನಾದ) ಸಂಕರಂ (ಪ್ರತಿ) = ಸಂಕರನನ್ನು ಕುರಿತು ಅಬ್ರವೀತ್ = ಮಾತನಾಡಿದನು. ॥೯॥

ಕಿಮಿತಿತತ್ರಾಹ– ಕುತಇತಿ॥ ಕುತೋಮುಂಡ ಇತ್ಯಬ್ರ ವೀದಿತಿ ಪೂರ್ವೇಣಾನ್ವಯಃ॥ ಅಸ್ಯವಾಕ್ಯಸ್ಯ– ಹೇ ಸಂಕರಃ, ಮುಂಡೋ ಮುಂಡಿತಮಸ್ತಕ ಸ್ತ್ವಂ, ಕುತಃ ಕಸ್ಮಾನ್ಮಾರ್ಗಾದಾಗ ತೋಸಿತಿ ಮಂಡನಾ ಭಿತಾರ್ಥಃ॥ ತಸ್ಯಾರ್ಥಾ ನಂತರಂ ಪರಿಕಲ್ಪ್ಯ ಛಲೇನ ಸಂಕರೋವಕ್ತಿ। ಹೇಮಂಡನ, ಅಹಂತು, ಆಗಳಾತ್ ಗಳಂ ಮರ್ಯಾದೀ ಕೃತ್ಯ, ಮುಂಡಃ ಕೃತವಪನಃ। ಇತಿ, ಅಮುಂ ಮಂಡನಂ ಪ್ರತಿ, ಸಂಕರಃ ಪ್ರಾಹಜಗಾದ। ಹೇ ಸಂಕರ, ಅಹಂ, ಪಂಥಾನಂ ತ್ವಯಾ ಸಂಚರಿತ ಮಾರ್ಗಂಪೃಚ್ಛಾಮಿ। ಪೃಚ್ಛೀಜ್ಞೀಪ್ಸಾಯಾಂ– ಧಾ. ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಟ್ ಪರ. ಪ್ರ. ಏ। ಇತ್ಯೇವಂ ಮಂಡನಃ ಆ ಹಸ್ಮ ಸಂಕರಂ ಪ್ರತಿ ಸ್ವಾಭಿಪ್ರಾಯಂ ವಿಶದಯನ್ನುವಾಚ। ಅಥಮಂಡನವಚನಾ ಕರ್ಣನಾ ನಂತರಂ, ಸಸಂಕರಃ ॥೧೦॥

ಕುತೋ ಮುಂಡ ಇತಿ ಪ್ರಾಹ ತ್ವಾಗಲಾನ್ಮುಂಡ ಇತ್ಯಮುಂ ।
ಮಂಡನಸ್ಸಾಹ ಪಂಥಾನಂ ಪೃಚ್ಛಾಮೀ ತ್ಯಥ ಸೋಽಬ್ರವೀತ್ ॥೧೦॥

ಅರ್ಥ:– ಏನು ಮಾತನಾಡಿದನೆಂದರೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. – (ಹೇ ಸಂಕರ = ಎಲೈ ಸಂಕರನೇ) ಮುಂಡಃ = ಕೃತ ಕ್ಷೌರವಾದ (ತ್ವಂ = ನೀನು) ಕುತಃ = ಯಾವಮಾರ್ಗದ ದೆಸೆಯಿಂದ (ಬಂದಿರತ್ತೀ. ಇತಿ = ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಅಬ್ರವೀತ್ = ಹೇಳದನು ಎಂತ ಪೂರ್ವ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ನ್ವಯವು) ಮುಂಡಿತನಾದ ನೀನೆಲ್ಲಿಂದ ಬಂದೆಯೆಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯದಿಂದ ಮಂಡನನಾಡಿದ ಮಾತಿಗೆ ಅರ್ಥಾಂತರವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿ ಸಂಕರನು ಛಲರೂಪವಾಗಿ ಮಾತನಾಡುತ್ತಾನೆ) (ಮಂಡನ = ಎಲೈ ಮಂಡನನೆ) ಅಹಂತು = ನಾನಾದರೆ ಆ ಗಳಾತ್ = ಕರ್ಣ ಪರ್ಯಂತರವಾಗಿ ಮುಂಡಃ = ಕೃತ ಕ್ಷೌರನು ಇತಿ = ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಅಮುಂ (ಪ್ರತಿ) = ಈ ಮಂಡನ ಮಿಶ್ರನನ್ನು ಕುರಿತು (ಸಂಕರ = ಸಂಕರನು ಪ್ರಾಹ = ಮಾತನಾಡಿದನು (ಹೇ ಸಂಕರ = ಎಲೈಸಂಕರನೇ ಅಹಂ = ನಾನು) ಪಂಥಾನಂ = (ನೀನು ನಡೆದುಬಂದ) ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಪೃಚ್ಛಾಮಿ = ಪ್ರಶ್ನೆಮಾಡುತ್ತೇನೆ. ಇತಿ= ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಮಂಡನಃ = ಮಿಶ್ರನು ಆಹಸ್ಮ = ಮಾತನಾಡಿದನು. ಅಥ = ಆ ಮಂಡನ ವಚನ ಶ್ರವಣಾ ನಂತರದಲ್ಲಿ ಸಃ = ಆಸಂಕರನು

ಪಂಥಾಃ ತ್ವಯಾ ಪೃಷ್ಟೋಮಾರ್ಗಃ, ಕಿಮಾಹಕಿಂಜಗಾದ। ಇತ್ಯೇವಂ ಅಬ್ರವೀತ್ ಉಕ್ತವಾನ್। ಮಂಡನಃ ಸಂಕರಂ ಛಲವಾದಿನಂ ಜಾನ್ನಂಡನ ಮಿಶ್ರಃ, ತಂಸಂಕರಂ ಪ್ರತಿ, ಹೇಸಂಕರ, ತೇತವ ಮಾತಜನನೀ ರಂಡಾವಿಶ್ವಸ್ತಾ, ಇತ್ಯೇವಂ, ಪಂಥಾಃ ಆಹೇತಿ ಆಹಜಗಾದ। ಭಿಕ್ಷುಕಸ್ಸ ನ್ಯಾಸಿಸಂಕರಃ ತಂಮಂಡನಂ ಪ್ರತಿ, ಹೇಮಂಡನ, ಪಂಥಾ ಸ್ತ್ವತ್ಪೃಷ್ಟೋ ಮಾರ್ಗಃ, ಸತ್ಯಂತ್ವನ್ಮಾತಾರಂಡೇತಿಯಥಾರ್ಥ ವಚನಂ, ಆಹೇತಿ ಛಲಂ ಅಭಿಪ್ರಾಯಾಂತರೇಣ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಸ್ವವಾಕ್ಯಸ್ವಾರ್ಥಾಂತರಂ ಪರಿಕಲ್ಪ್ಯ ದೂಷಣಾಭಿಧಾನ ರೂಪಮುತ್ತರಿವಚನಂ ಆಹ ಜಗಾದ। ಮಾರ್ಗೋಽಮಂಡನ ಮಾತಾರಂಡೇತ್ಯಾಹೇತ್ಯಾಶಯಂ ಸಂಕರೋಽಕಲ್ಪ ಯದಿತಿ ಭಾವಃ। ಅನಯೋಃ ಶ್ಲೋಕಯೋಃ ಕೇಷಾಂಚಿತ್ವದಾನಾಮಾವೃತ್ತಿ ರನ್ವಯಾರ್ಥಂ ಕೃತೇತಿಜ್ಞೇಯಮ್। ಆಹೇತ್ಯುವಾಚೇತ್ಯರ್ಥೇಽವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತಿರೂಪಕಾವ್ಯಯಂ, ಸ್ಮಶಬ್ದೇನ ಯೋಜನೇನ ಭೂತಾರ್ಥಂ ವಾ ಧ್ಯೇಯಮ್ ॥೧೧॥

ಕಿಮಾಹ ಪಂಥಾಇತಿ ತೇ ಮಾತಾ ರಂಡೇತಿ ಮಂಡನಃ ।
ಆಹ ತಂಭಿಕ್ಷುಕಃ ಸತ್ಯಮಾಹ ಪಂಥಾ ಇತಿ ಛಲಂ ॥೧೧॥

ಅರ್ಥ:- ಪಂಥಾಃ = (ನಿನ್ನಿಂದ ಪ್ರಶ್ನೆಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟ) ಮಾರ್ಗವುಕಿಮಾಹ = ಏನು ಹೇಳಿತು. ಇತಿ = ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಅಬ್ರವೀತ್ = ಮಾತನಾಡಿದನು ಮಂಡನಃ = (ಛಲವಾಗಿ ಸಂಕರನು ಮಾತನಾಡುತ್ತಾನೆಂತ ತಿಳಿದುಕೊಂಡವನಾದ) ಮಂಡನು ತಂ (ಪ್ರತಿ) = ಆ ಸಂಕರನನ್ನು ಕುರಿತು (ಹೇ ಸಂಕರ = ಎಲೈ ಸಂಕರನೆ) ತೇ = ನಿನ್ನ ಮಾತಾ = ತಾಯಿಯು ರಂಡಾ = ವಿಧವೆಯು ಇತಿ = ಹೀಗೆಂತೆಂದು ಪಂಥಾಃ = ಮಾರ್ಗವು ಆ ಹೇತಿ = ಹೇಳಿತು ಎಂತ ಆಹ = ಮಾತನಾಡಿದನು. ಭಿಕ್ಷುಕಃ = ಸಂನ್ಯಾಸಿಯಾದ ಸಂಕರನು ತಂಪ್ರತಿ = ಆ ಮಂಡನನ್ನು ಕುರಿತು ಪಂಥಾಃ = (ನಿನ್ನಿಂದ ದೃಷ್ಟವಾದ ಮಾರ್ಗವು) ಸತ್ಯಂ = (ನಿನ್ನ ತಾಯಿ ರಂಡೆ ಎಂತೆಂಬುವ) ಯಥಾರ್ಥವಚನವನ್ನು ಆಹೇತಿ = ಹೇಳಿತು ಎಂತ ಛಲಂ = (ಒಂದಭಿಪ್ರಾಯವುಳ್ಳ ವಾಕ್ಯಕ್ಕರ್ಥಾಂತರವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿ ದೂಷಿಸುವುದಾದ) ಛಲೋತ್ತರವನ್ನು ಆಹ = ಹೇಳಿದನು. ತಾ – ಮಾರ್ಗವು ಮಂಡನನ ತಾಯಿರಂಡೆ ಯೆಂತ ಹೇಳಿತೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಸಂಕರನು ಕಲ್ಪಿಸಿದನೆಂತ ಭಾವ) ಈ ಎರಡು ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಪದಗಳಿಗಧ್ಯಾಹಾರವು ಆ ವೃತ್ತಿಯು ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ ಎಂತ ತಿಳಿಯುವುದು ॥೧೧॥

ನಿಗೃಹೀತ ಇತಿ।। ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ಮಂಡನಮಿಶ್ರಃ, ಅಪ್ರತಿಭಯಾ ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರಾಪರಿಸ್ಫೂರ್ತಿರೂಪ ನಿಗ್ರಹಹೇತುನಾ, ನಿಗೃಹೀತಃ ಖಂಡಿತಾಂ ಹಕಾರಸ್ಸನ್, ಭೈರವ್ಯಾತನ್ನಾಮಕ ಶಕ್ತ್ಯಾ, ಕುಕ್ಕುಟೇನ ತನ್ನಾಮಕೇನ ವಶೀಕರಣಸಾಮರ್ಥ್ಯೋಪೇತ ಮಂತ್ರೇಣಚ, ಕ್ಷೋಭಿತೋವ್ಯಾಕುಲೀಕೃತಸ್ಸನ್, ಶೀಘ್ರಂ ಭಿಕ್ಷುಕಂ ಸಂನ್ಯಾಸಿನಂ ಸಂಕರಂ, ಅನ್ವವರ್ತತ ಅನುಸೃತವಾನ್। ವೃತುವರ್ತನೇ–ಧಾ.ಕರ್ತರಿಲಙ. ಆತ್ಮ. ಪ್ರ. ಏ। ಅನೂಪಸೃಷ್ಟತ್ವಾತ್ಸಕರ್ಮಕ ತಾ। ಸಂಕರಸ್ಯ ಶಿಷ್ಯತಾ ಮಗಾನ್ಮಂಡನ ಇತಿಭಾವಃ ॥೧೨॥

ನಿಗೃಹೀತೋಽಪ್ರತಿಭಯಾ ಭೈರವ್ಯಾಕುಕ್ಕುಟೇನ ಚ।
ಕ್ಷೋಭಿತೋ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಃ ಶೀಘ್ರಮನ್ವವರ್ತತ ಭಿಕ್ಷುಕಂ ॥೧೨॥

ಬ್ರಾಹ್ಮಣಃ = ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾದ ಮಂಡನ ಮಿಶ್ರನು ಅಪ್ರತಿಭಯಾ = ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರಾ ಸ್ಫೂರ್ತಿರೂಪವಾದ ನಿಗ್ರಹಸ್ಥಾನದಿಂದ ನಿಗೃಹೀತಃ (ಸನ್) = ಸೋಲಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟವನಾಗಿ ಭೈರವ್ಯಾ = ಭೈರವಿ ನಾಮಕ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಕುಕ್ಕುಟೇನ ಚ = ಕುಕ್ಕಟಾಖ್ಯವಶೀಕರಣ ಮಂತ್ರದಿಂದಲೂ ಕ್ಷೋಭಿತಃ (ಸನ್) = ವ್ಯಾಕುಲೀಕೃತನಾಗಿ ಶ್ರೀಘ್ರಂ = ತ್ವರಿತವಾಗಿ ಭಿಕ್ಷುಕಂ = ಸಂನ್ಯಾಸಿಯಾದ ಸಂಕರನನ್ನು ಅನ್ವವರ್ತತ = ಅನುಸರಿಸಿದನು (ಸಂಕರನ ಶಿಷ್ಯನಾದನೆಂತ ಭಾವ) ॥೧೨॥

ಸ್ವನಿರೂಪಿತ ಕಥಾಯಾ ಮಾತ್ಸರ್ಯಪರವಶಪುರುಷಕಲ್ಪಿತತತ್ವ ಶಂಕಾನಿವಾರಣಾಯ ಶಬ್ದತೋಽರ್ಥತಶ್ಚ ಪೌರಾಣಿಕಾನ್ ಕಾಂಶ್ಚನ ಶ್ಲೋಕಾನನು ಕುರ್ವತಃ ಶ್ಲೋಕಾನಾಹಕವಿಃ– ತೋಟಕ ಇತ್ಯಾದಿ। ತೋಟಕಸ್ತನ್ನಾಮಕಃ, ಪದ್ಮಪಾದಾಖ್ಯಶ್ಚ, ಜ್ಞಾನೋಚ್ಛೋಜ್ಞಾನೋತ್ತಮಾಭಿದಃ, ತಥಾ ತದ್ವತ್, ಬೀಜಭುಕ್ ಬೀಜಾದಃ, ಇತ್ಯೇತೇ, ಚತ್ವಾರಃ ಮಾಯಿನಸ್ಸಂಕರಸ್ಯ ಉಲ್ಬಣಾಃ ದುರುಪದೇಶಕರಣಾದಿನಾ ಪರವಿನಾಶನ ಸಮರ್ಥಾಃ, ಶಿಷ್ಯಾಃ, ಆಸನ್। ಅಸಭುವಿ–ಧಾ.ಅಕ.ಕರ್ತರಿಲಙ್.ಪರ.ಪ್ರ.ಬ.। ಚತ್ವಾರಸ್ತೇಷು ಕೋವಿದಾಇತಿ ಪಾಠೇತು– ತೇಷು ಬಹುಶಿಷ್ಯೇಷು, ಚತ್ವಾರ ಏತೇ, ಕೋವಿದಾ ದುರ್ವಾದ ಪ್ರವರ್ತನೇ ಕುಶಲಾ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ॥೧೩॥

ತೋಟಕಃ ಪದ್ಮಪಾದ ಶ್ಚಜ್ಞಾನೋ ಚ್ಛೋ ಬೀಜಭುಕ್ ತಥಾ।
ಇತ್ಯೇತೇ ಮಾಯಿನಃ ಶಿಷ್ಯಾ ಆಸಂಶ್ಚತ್ವಾರ ಉಲ್ಬಣಾಃ ॥೧೩॥

ಅರ್ಥ:- ತಮ್ಮಿಂದ ನಿರೂಪಿತವಾದ ಕಥೆಯು ಮಾತ್ಸರ್ಯದಿಂದ ಕಲ್ಪಿತವೆಂತ ತೋರದಿರು ವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕವಿಗಳು, ಶಬ್ದಾರ್ಥಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಪುರಾಣವಾಕ್ಯಗಳನ್ನನು ಸರಿಸುವುದಾಗಿ ಇದು ಮೊದಲು ಕೆಲವು ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. – ತೋಟಕಃ = ತೋಟಕನಾಮಕನು ಪದ್ಮಪಾದಶ್ಚ = ಪದ್ಮಪಾದಾಖ್ಯನು ಜ್ಞಾನೋ ಚ್ಚಃ = ಜ್ಞಾನೋತ್ತಮನು ತಥಾ = ಹಾಗೆ ಬೀಜಭುಕ್ = ಬೀಜಾದನು ಇತ್ಯೇತೇ = ಹೀಗೆಂತೆಂಬುವರಾದ ಚತ್ವಾರಃ = ನಾಲಕುಮಂದಿಜನರು ಮಾಯಿನಃ = ಕಪಟಿಯಾದ ಸಂಕರಗೆ ಉಲ್ಬಣಾಃ = ಕ್ರೂರರಾದ (ದುರುಪದೇಶಾದಿಗಳಿಂದ ಪರವಿನಾಸಕರಾದ) ಶಿಷ್ಯಾಃ = ಶಿಷ್ಯರು ಆಸನ್ = ಆದರು ॥೧೩॥

ಸಿದ್ಧೀತಿ॥ ತೇಜ್ಞಾನೋತ್ತಮಾದಯಃ, ಶಿಷ್ಯಾಃ ತಾಮಿಸ್ರಸ್ಯತದಾಖ್ಯಸ್ಯ ನಿತ್ಯನರಕಸ್ಯ, ದ್ವಾರಂ, ನಿರರ್ಗಲಂ ವಿಷ್ಕಂಭರಹಿತಂ ಯಥಾಸ್ಯಾತ್ತಥಾ, ಸಿದ್ಧೀನಾಮಿಷ್ಟಸಿದ್ಧ್ಯಾದಿ ನಾಮಕಾನಾಂ ಗ್ರಂಥಾನಾಂ ತ್ರಯಂ- ಯದ್ವಾ-ಸಂಕರೋಪದೇಶಲಬ್ಧಂ ಭೈರವಿಕುಕ್ಕುಟ ಸಿದ್ಧಿದ್ವಯಂ, ತೋಟಕಾದೀನಿಶಾಸ್ತ್ರಾಣಿ ಚ, ಅಕಾರ್ಷುಃಕೃತವಂತಃ। 'ತಾಮಿಸ್ರಸ್ಯನಿರರ್ಗಳದ್ವಾರಂ' ಇತ್ಯೇತತ್ 'ಸಿದ್ಧಿತ್ರಯಂ' ಇತ್ಯಸ್ಯ 'ತೋಟಕಾದೀನಿ' ಇತ್ಯಸ್ಯಚ ವಿಶೇಷಣತ್ವೇನ ವಾ ಯೋಜ್ಯಮ್। ನಿತ್ಯನರಕಸ್ಯನಿರರ್ಗಗಳ ದ್ವಾರಭೂತ ಮಿತ್ಯರ್ಥಃ। 'ವೇದಾಃ ಪ್ರಮಾಣಂ' ಇತ್ಯಾದಾ ವಿಸದ್ವಾರಮಿತ್ಯಸ್ಯೈಕ-ವಚನಾಂತತ್ವೇಽಪಿ 'ತೋಟ ಕಾದೀನಿ' ಇತ್ಯೇತ್ತದ್ವಿಶೇಷಣತ್ವಂ ನಾನುಪಪನ್ನಮ್। ತೋಟಕಾದೀನಿ ಚತ್ವಾರೀತ್ಯಪಿ ಪಾಠಃ ॥೧೪॥

ಸಿದ್ಧಿತ್ರಯ ಮಕಾರ್ಷುಸ್ತೇ ಶಿಷ್ಯಾಜ್ಞಾನೋತ್ತಮಾದಯಃ ।
ತೋಟಕಾದೀನಿಚದ್ವಾರಂ ತಾಮಿಸ್ರಸ್ಯನಿರರ್ಗಳಮ್ ॥೧೪॥

ಅರ್ಥ:- ತೇ = ಅಂಥಾ ಜ್ಞಾನೋತ್ತಮ ಆದಯಃ = ಜ್ಞಾನೋತ್ತವನು ಮೊದಲಾಗಿವುಳ್ಳವರಾದ ಶಿಷ್ಯಾಃ = (ಸಂಕರನ) ಶಿಷ್ಯರು ತಾಮಿ ಸ್ರಸ್ಯ = ತಾಮಿ ಸಾಖ್ಯನಿತ್ಯನರಕದ ದ್ವಾರಂ = ಮಾರ್ಗವು ನಿರರ್ಗಳಂ (ಯಥಾಸ್ಯಾತ್ತಥಾ) = ಅಡ್ಡವಿಲ್ಲದುದು ಹೇಗಾದೀತೋ ಹಾಗೆ ಸಿದ್ಧಿ ತ್ರಯಂ = ಇಷ್ಟಸಿದ್ಧಾದಿ ನಾಮಕ ಗ್ರಂಥಗಳ ಮೂರರನ್ನು ತೋಟಕ ಆದೀನಿಚ = (ತೋಟಕ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಕಾರಣ) ತೋಟಕ ನಾಮಕವು ಮೊದಲಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ಅಕಾರ್ಷುಃ = ಮಾಡಿದರು ॥೧೪॥

ತೇಷಾಮಿತಿ॥ ತೇಷಾಂ ಜ್ಞಾನೋತ್ತಮಾದೀನಾಂ, ಶಿಷ್ಯಾಃಪ್ರಶಿಷ್ಯಾಶ್ಚ ಆದಾಯ್ಯೇಷಾಂ ತೇತಥೋಕ್ತಾಃ, ಚತುರ್ವಿಧಾಃ ಹಂಸಪರಮಹಂಸ ಬಹೂದಕುಟೀಚಕಭೇದೇನ

ಚತುಷ್ಪ್ರಕಾರಾಃ, ಯದ್ವಾ-ತತ್ತ-ತ್ಪರಂಪರಾಮೂಲ ಪುರುಷಾಣಾಂ ತೋಟಕಾದೀನಾಂ ಚತುಷ್ಟ್ವಾತ್ತತ್ಸಂಬಂಧಿತ್ವೇನ ಚತುರ್ವಿಧಾಃ, ಯತಯಸ್ಸ್ಯಂನ್ಯಾಸಿನ ಇವಾಭಾಸಂತೇ ಪ್ರತೀಯಂತ ಇತಿ ಯತ್ಯಾಭಾಸಾಃ, ಸ್ವಾನ್ ಸ್ವೀಯಾನ್ ವಂಶ್ಯಾನ್ ವಂಶೇಭವಾನ್ ಶಿಷ್ಯಾನ್, ನ್ಯಾಸಯಂತ ಸ್ಸಂನ್ಯಾಸಂ ಪ್ರಾಪಯಂತಸ್ಸಂತಃ, ಪೃಥಗ್ಜನಾನ್ನಿಚಜನಾನ್, ಅಬ್ರಂ ಯಂತ ಭೂತಲೇ ವಿಸ್ತಾರಿತವಂತಃ। 'ಅಬ್ರಂಯಂತ ವಂಶಾಂತ್ಸ್ವಾನ್' ಇತಿಪಾಠೇ ಪೃಥಗ್ಜನಾನ್, ನ್ಯಾಸಯಂತಃ, ಸ್ವಾನ್ ವಂಶಾನ್ ಅಬೃಹಯಂತೇತಿ ಯೋಜನಾ। ಬೃಹಿವೃದ್ಧೌ-ಧಾ.ಸಕ. ಣಿಜಂತಃ ಕರ್ತರಿಲಙ್. ಆತ್ಮ. ಪ್ರ.ಬ.। ನಚೇದಂ ದೂಷಣಂ ಕಲ್ಪಿತಮಿತಿ ಶಂಕ್ಯಂ, ಏತತ್ಸಂ ವಾದಿ ವಚನಾನಾಂಸ್ಕಾಂದೇ ಸತ್ವಾತ್। ತಥಾಹಿ "ತತೋ ಧರ್ಮವಮವಜ್ಞಾಯ ಸಗೂಢಸ್ಸಂಕರಾತ್ಮಕಃ। ದ್ವೇಷಾಚ್ಚಕಾರ ಯಚ್ಚಾನ್ಯನ್ಮಾಯಾವಾದಂ ಪರಂವಿದುಃ। ಅಸುರಾ ಮಾನುಷಾಮೂಢಾ ಸ್ತಚ್ಛಿಷ್ಯತ್ವಂ ಪರಂಗತಾಃ। ತತ್ತು ಶಾಸ್ತ್ರಂಪರಂ ಮತ್ವಾ ವಿಸ್ತಾರಂ ಚಕ್ರಿರೇಪುನಃ। ತೋಟಕಪದ್ಮಪಾದಶ್ಚ ಜ್ಞಾನೋಚ್ಚೋಚೀಜಭುಕ್ತಥಾ॥ ಇತಿತೇಷು ಮಾಯಿನಶ್ಶಿಷ್ಯಾ-ಶ್ಚತ್ವಾರಸ್ತೇಷು ಕೋವಿದಾಃ। ಸಂಪ್ರದಾಯಾಗತಂ ಶಾಸ್ತ್ರಂಭಾರತಾದಿ ಕಲೌಯುಗೇ। ಏತಚ್ಛಿಷ್ಯೈಃ ಪ್ರಶಿಷ್ಯೈಶ್ಚಮಾಯಾಭಿಃಶ್ಛಾದಿತಂ ಪರಮ್। ಏತದಾಸುರ ಬಾಹುಲ್ಯಾತ್ಸುಜನಾಮೋಹಿತಾಃ ಪರೈಃ। ಸುಯೋರ್ಣಮೇಘೈರ್ಯಥಾಽಽಕಾಶೇತ ಥಾತ್ರಾಛಾದಿತಾ ಜನಾಃ। ಸುಕೃತ್ಯ ದ್ವೇಷಿಣೋನಿತ್ಯ ಮಾಸುರಾಸ್ಸಂಕರಾದಯಃ। ಶ್ರೀವಿಷ್ಣು ವಿಮುಖಾಸ್ತೂರ್ಣಂ ಪ್ರಾಪುರಂಧಂ ತಮೋಽಖಿಲಾಃ" ಇತ್ಯಾದಿ॥ ಆಷಾಡ ಪೌರ್ಣಮಾಸಿ ಕ್ರಿಯಾಮಾಣ ವ್ಯಾಸ ಪೂಜಾದೌ ವ್ಯಾಸಪಂಚಾಯತನ ಪೂಜಾದೌಚ ತೋಟಕಾದೀನಾಂ ಸಂಕರಶಿಷ್ಯತಾದಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಮಿತಿ ಚಂತೇ ತತ್ಕಲ್ಪಿತತ್ವ ಶಂಕಾವಕಾಶ ಇತ್ಯಲಮ್ ॥೧೫॥

ತೇಷಾಂ ಶಿಷ್ಯ ಪ್ರಶಿಷ್ಯಾದ್ಯಾಯತ್ಯಾಭಾಸಾಶ್ಚತುರ್ವಿಧಾಃ।
ಅಬ್ರಂಹಯನ್ತವಂಶ್ಯಾಂ ಸ್ತ್ವಾನ್ ನ್ಯಾಸಯಂತಃ ಪೃಥಗ್ಜನಾನ್ ॥೧೫॥

ಅರ್ಥ:- ತೇಷಾಂ = ಆಜ್ಞಾನೋತ್ತಮಾದಿಗಳ, ಶಿಷ್ಯ, ಪ್ರಶಿಷ್ಯ, ಆದ್ಯಾಃ = ಶಿಷ್ಯರು ಪ್ರಶಿಷ್ಯರು - ಇವರುಗಳು ಮೊದಲಾಗಿ ಉಳ್ಳಂಥಾ ಚತುರ್ವಿಧಾಃ=ಹಂಸ ಪರಮಹಂಸ ಬಹೂದ ಕುಟೀಚಕ ಭೇದದಿಂದ-ಅಥವಾ-ಪರಂಪರಾ ಮೂಲ ಪುರುಷರಾದ ತೋಟಕಾದಿಗಳು=ನಾಲ್ಕು=ಜನರಾಗಿರುವುದರಿಂದ ತತ್ಸಂಬಂಧಿಗಳಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಕಾರಗಳುಳ್ಳವರಾದ ಯತಿ, ಆಭಾಸಾಃ =

ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳೋಪಾದಿಯಲಿ ತೋರುತ್ತಿರುವ ಜನರು ಸ್ವಾನ್ = ಸ್ವಕೀಯರಾದ ವಂಶ್ಯಾನ್ = ವಂಶಭವರಾದ ಶಿಷ್ಯಜನರನ್ನು ನ್ಯಾಸಯಂತಃ(ಸಂತಃ)= ಸಂನ್ಯಸ್ತರನ್ನು ಮಾಡುವವರಾಗಿ ಪುಥಗ್ಜನಾನ್= ನೀಚಜನರನ್ನು ಅಬೃಹಯಂತ= ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮಾಡಿದರು.ವಿ-ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂವಾದಿ ಪುರಾಣಿಕ ವಚನಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ॥೧೫॥

ಸಂಕರಸ್ಯ ಮರಣ ಪ್ರಕಾರ ವಕ್ತುಮಾಹ- ದಕ್ಷಿಣೇತಿ। ಸಂಕರಃ, ತತಃ ಸ್ವಮಠಾತ್, ದಕ್ಷಿಣಾಶಾಂ ದಕ್ಷಿಣದಿಶಂ- ತದ್ಗತಸ್ವಜನ್ಮ ಭೂಮಿಮಿತ್ಯರ್ಥಃ, ಗತ್ವಾ, ಮಾತುರ್ಜನನ್ಯಾಃ, ಕಲೇಬರಂಶರೀರಂ ದಗ್ಧ್ವಾಭಸ್ಮೀಕೃತ್ಯ ಆಗತ್ಯ ಪರಾವೃತ್ಯೋತ್ತರ ದೇಶ ಮಾಸಾದ್ಯ, ಸ್ವಮಠಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ, ರೋಗೇಣ ಪೀಡಿತೋ ಬಾಧಿತಃ, ಅಭೂದಿತಿ ಶೇಷಃ। ಪ್ರಥಮ ಪಾದೇ 'ಪುನರ್ಗತ್ವಾ' ಇತಿ, ತೃತೀಯಪಾದೇ 'ಸ್ವಮಠಂ ಚಾಸೀತ್' ಇತಿಚ ಪಾಠಃ ಕ್ವಚಿದ್ದೃಶ್ಯತೇ। ತರ್ಹಿ ಸ್ವಮಠಮಾಗತ್ಯ ರೋಗಪೀಡಿತ ಆಸೀದಿತ್ಯನ್ವಯಃ ॥೧೬॥

ದಕ್ಷಿಣಾಶಾಂ ತತೋ ಗತ್ವಾಗಾದಗ್ಧ್ವಾ ಮಾತುಃ ಕಲೇಬರಂ।
ಆಗತ್ಯ ಸ್ವಮಠಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ಸಂಕರೋ ರೋಗಪೀಡಿತಃ॥೧೬॥

ಅರ್ಥ:- ಸಂಕರನ ಮರಣ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಲು ಪೀಠಿಕಾರಚನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ- ಸಂಕರಃ=ಸಂಕರನು ತತಃ=ಸ್ವಮಠದ ದೆಸೆಯಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಾಶಾಂ=ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಕನ್ನು (ಅಲ್ಲಿರುವ ತನ್ನ ಜನ್ಮ ಸ್ಥಲವನ್ನು) ಗತ್ವಾ= ಹೊಂದಿ ಮಾತುಃ=(ತನ್ನ) ತಾಯಿಯ ಕಲೇಬರಂ=ಶರೀರವನ್ನು ದಗ್ಧ್ವಾ=ಸುಟ್ಟು ಆಗತ್ಯ=(ಮತ್ತು ತಿರುಗಿ ಉತ್ತರ ದೇಶವನ್ನು ಕುರಿತು) ಸ್ವಮಠಂ= ತನ್ನ ಮಠವನ್ನು ಪ್ರಾಪ್ಯ=ಹೊಂದಿ ರೋಗಪೀಡಿತಃ=ರೋಗದಿಂದ ಬಾಧಿಸಲ್ಪಡುವವನು (ಅಭೂತ್=ಆದನು)॥೧೬॥

ತತಇತಿ॥ ತತೋರೋಗಪ್ರಾಪ್ತ್ಯನಂತರಂ, ಕಾಲೇಮರಣಸಮಯೇ ಸಮಾಯಾತೇ ಸನ್ನಿಹಿತೇಸತಿ, ಶ್ವಾಸಊರ್ಧ್ವಶ್ವಾಸಃ ಜ್ವರೋ ದೇಹ ದಾಹಃ ಭಗಂದರಃ ಸ್ವಚ್ಛಂದ ಪರಾಂಗನಾ ಸಂಗಜನಿತಃ ಶರೀರಸ್ರಾವಾದಿ ರೂಪಶ್ಚೇತ್ಯೇತೈರ್ನಿಮಿತ್ತೈಃ, ದುಃಖಂ ವೇದನಾ ಆದ್ಯಂ ಯೇಷಾಂ ಜೀವನಾಶಾ ಪರಿತ್ಯಾಗದೀನಾಂತೈಃ, ಪೀಡಿತಸ್ಯ ಬಾಧಿತಸ್ಯ, ಅಸ್ಯಸಂಕರಸ್ಯವಾಣೀ ವಾಕ್, ಕಿಂಚಿದೀಷತ್, ಅಲೀಯತಕ್ಷೀಣಾಽಭವತ್॥ ಲೀಙ್ಶ್ಲೇಷಣೇ – ಧಾ.ಅಕ. ಕರ್ತರಿಲಙ್. ಆತ್ಮ ಪ್ರ. ಏ ॥೧೭॥

ತತಃ ಕಾಲೇ ಸಮಾಯಾತೇ ಶ್ವಾಸಜ್ವರಭಗಂದರೈಃ।
ದುಃಖಾದ್ಯೈಃಪೀಡಿತಸ್ಯಾಸ್ಯ ವಾಣೀ ಕಿಂಚಿದಲೀಯತ॥೧೭॥

ಅರ್ಥ:- ತತಃ=ಆ ರೋಗ ಪ್ರಾಪ್ತ್ಯನಂತರದಲ್ಲಿ ಕಾಲೇ=(ಮರಣದ) ಸಮಯವು ಸಮಾಯಾತೇ(ಸತಿ)=ಬರುತ್ತಿರಲಾಗಿ ಶ್ವಾಸ ಜ್ವರ ಭಗಂದರೈಃ= ಊರ್ಧ್ವ ಶ್ವಾಸವು, ಜ್ವರವು, (ಯಥೇಷ್ಟ ಸ್ತ್ರೀ ಭೋಗ ಜನಿತವಾದ) ಶರೀರಸ್ರಾವಾದಿ ರೂಪ ರೋಗ ವಿಶೇಷವು-ಇವುಗಳ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ದುಃಖಾದ್ಯೈಃ=ದುಃಖವು ಮೊದಲಾಗಿ ಉಳ್ಳವುಗಳಂದ ಪೀಡಿತಸ್ಯ=ಬಾಧಿತನಾದಂಥಾ ಅಸ್ಯ= ಈ ಸಂಕರನ ವಾಣೀ=ವಾಕ್ಯವು ಕಿಂಚಿತ್=ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿ ಅಲೀಯತ=ನಿಂತು ಬಂದಿತು॥೧೭॥

ಮುಮೂರ್ಷುಮಿತಿ॥ ವೇದವಿದ್ವಿಷಃ ವೇದವಿರೋಧಿನಃ, ಮಾಯಿನಸ್ಸಂಕರರಶಿಷ್ಯಾಃ, ಸ್ವೇಷಾಂ ಗುರುಮುಪ ದೇಶಕಂ ಸಂಕರಂ ಮುಮೂರ್ಷುಂ ಶಂಕಿತಮರಣಂ, "ಕೂಲಂ ಪಿಪತಿಷತಿ" ಇತ್ಯಾದಾನಿ ವಾತ್ರಾಪಿಸನ್ನರ್ಥೋಽಧ್ಯೇಯಃ। ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಸಂಭ್ರಮೇಣತ್ವರಯಾ ಭಯೇನ ವಾ ಸಹ ವರ್ತಂತ ಇತಿ ತಥೋಕ್ತಾಸ್ಸಂತಃ, ಹೇ ಭಗವನ್ ಪೂಜ್ಯ ಸಂಕರ, ನೋsಸ್ಮಾಕಂ, ಪರಮಾವಶ್ಯಕಂ, ಕೃತ್ಯಂ ಕಾರ್ಯಂ ಕಿಂ, ಬ್ರೂಹೀತಿ ಶೇಷಃ॥ ಇತ್ಯೇವಂ, ಅಪೃಚ್ಛನ್ ಪೃಷ್ಟವಂತಃ॥ ಭಗೋಃಕಿಂ ನಃ ಪರಂಕೃತ್ಯಮಿತಿ ಪಾಠೇತು- ಭಗೋಃ ಇತಿ ಸಂಬೋಧನಾರ್ಥ ಕೋಽನಿಪಾತಃ ತಸ್ಯಾಧ್ಯಾಹೃತೇನ ಸಂಕರೇತನೇ ನಾನ್ವಯಃ॥ ಪ್ರಚ್ಛಜ್ಞೀಪ್ಸಾಯಾಂ- ಧಾ. ದ್ವಿಕ. ಕರ್ತರಿ. ಲಙ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಬ ॥೧೮॥

ಮುಮೂರ್ಷುಂ ಸ್ವಗುರುಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾಮಾಯಿನೋಃ ವೇದವಿದ್ವಿಷಃ।
ಭಗವನ್ನಃ ಪರಂ ಕೃತ್ಯ ಮಿತ್ಯಪೃಚ್ಛಂ ತ್ಸಸಂಭ್ರಮಾಃ॥೧೮॥

ಅರ್ಥ:- ವೇದ ವಿದ್ವಿಷಃ= ವೇದಕ್ಕೆ ವಿರೋದಿಗಳಾದ ಮಾಯಿನಃ=ಕಪಟಿಗಳಾದ ಸಂಕರ ಶಿಷ್ಯರು ಸ್ವಗುರುಂ=ತಮಗೆ ಗುರುವಾದ ಸಂಕರನನ್ನು ಮುಮೂರ್ಷುಂ=ಮರಣ ಶಂಕೆಯುಳ್ಳವನನ್ನಾಗಿ ದೃಷ್ಟ್ವಾ=ನೋಡಿ ಸಸಂಭ್ರಮಾಃ(ಸಂತಃ)=ತ್ವರೆಯಿಂದ ಅಥವಾ ಭಯದಿಂದ ಸಹಿತರಾಗಿ ಹೇ ಭಗವನ್=ಎಲೈ ಪೂಜ್ಯನಾದ ಸಂಕರನೇ ನಃ=ನಮ್ಮಗಳಿಗೆ ಪರಂ=ಮುಖ್ಯವಾದ ಕೃತ್ಯಂ=ಕಾರ್ಯವು ಕಿಂ=ಏನು? ಬ್ರೂಹಿ=ಹೇಳು ಇತಿ=ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಅಪೃಚ್ಛನ್=ಪ್ರಶ್ನೆಮಾಡಿದರು॥೧೮॥

ಸಇತಿ॥ ಸಃ ಶಿಷ್ಯೈಃ ಪೃಷ್ಟಸ್ಸಂಕರಃ, ತಾನ್‌ಕೃತ ಪ್ರಶ್ನಾಂಸ್ತ್ವಶಿಷ್ಯಾನ್ ಪ್ರತಿ, ಆಹಸ್ಮ। ಬ್ರೂಇಞ್ ವ್ಯಕ್ತಾಯಾಂವಾಚಿ- ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಟ್. ಮ. ಪ್ರ. ಏ.। ಸ್ಮಯೋಗಾಲ್ಲಿಡರ್ಥತ್ವಮ್। ವಚನ ಪ್ರಕಾರ ಮಾಹ- ಕೃತೇತ್ಯಾದಿ। ಹೇಮಹಾಸುರಾಃ ಕೃತ್ಯಂ ಕಾರ್ಯಜಾತಂ, ಕೃತ ಪ್ರಾಯಮ್ ಬಹುಶಃ ಕೃತಮ್। ಇದಂ ಸತ್ಯಮ್। ಪ್ರಾಯಶಬ್ದಸೂಚಿತಂ ಕಾರ್ಯಶೇಷ ಮಾಹ- ಉತ್ಸಾದ್ಯಂತಾಮಿತ್ಯಾದಿನಾ। ಅಥಮನ್ಮರಣಾನಂತರಂ, ಕ್ಷಿಪ್ರಂ ಶೀಘ್ರಂ ಪರತೀರ್ಥ ಸ್ಯಾರ್ಯಸ್ಯ ಶಿಷ್ಯಕಾ ಶ್ಶಿಷ್ಯಾಃ, ಸ್ವಾಭಿಮತ ವೇದ ವಿಪ್ಲಾಸನ ವಿರೋಧಿತಯಾ ವಿಷ್ಣೂತ್ಕರ್ಷಾದ್ಯಭಿಮಾನ ಯುಕ್ತತ್ವಾತ್ತೇಕುತ್ಸಿತಾ ಇತಿಭಾವೇನ ಕ ಪ್ರತ್ಯಯಃ। ಉತ್ಸಾದ್ಯಂತಾಂ ವಿನಾಶ್ಯಂತಾಂ, ಭವದ್ಭಿರಿತಿ ಶೇಷಃ। ತೇಷಾಂ ಸತ್ವರ ಮುತ್ಸಾದಃ ಕರ್ತವ್ಯ ಇತಿ ಭಾವಃ। ಪದಲ್ಯವಿಶರ ಗತ್ಯವಸಾಧನೇಷು- ಧಾ. ಕರ್ಮಣಿ ಲೋಟ್. ಆತ್ಮ. ಪ್ರ. ಬ. ॥೧೯॥

ಸಸ್ಮಾಹ ತಾನ್ ಕೃತಪ್ರಾಯಂ ಸತ್ಯಂ ಕೃತ್ಯಂ ಮಹಾಸುರಾಃ।
ಉತ್ಸಾದ್ಯಂತಾಮಥಕ್ಷಿಪ್ರಂ ಪರತೀರ್ಥಾರ್ಯ ಶಿಷ್ಯಕಾಃ॥೧೯॥

ಅರ್ಥ:- ಸಃ=ಆ (ಶಿಷ್ಯರಿಂದ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟ) ಸಂಕರನು ತಾನ್(ಪ್ರತಿ)=ಆ(ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಿದ) ಶಿಷ್ಯರನ್ನು ಕುರಿತು ಆಹಸ್ಮ=ಮಾತನಾಡಿದನು. ಆ ಮಾತಿನ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ- ಹೇ ಮಹಾಸುರಾಃ=ಎಲೈ ದೈತ್ಯರುಗಳಿರಾ ಕೃತ್ಯಂ=ಕಾರ್ಯ(ಸಮೂಹವು) ಕೃತಪ್ರಾಯಃ=ಪ್ರಾಯಿಕವಾಗಿ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ ಸತ್ಯಂ=(ಇದು) ಯಥಾರ್ಥವು. ಪ್ರಾಯಪದ ಸೂಚಿತವಾದ ಕಾರ್ಯಶೇಷವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-ಅಥ=ನನ್ನ ಮರಣಾನಂತರದಲ್ಲಿ ಕ್ಷಿಪ್ರಂ =ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಪರತೀರ್ಥ ಆರ್ಯಶಿಷ್ಯಕಾಃ=ಪರತೀರ್ಥರೆಂಬುವ ಹಿರಿಯರ ಶಿಷ್ಯರು (ಭವದ್ಭಿಃ=ನಿಮ್ಮಗಳಿಂದ) ಉತ್ಸಾದ್ಯಂತಾಂ=ನಾಶಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡಲಿ. (ಪರತೀರ್ಥ ಶಿಷ್ಯರನ್ನು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ನಾಶ ಮಾಡಿರಿ ಎಂತ ಭಾವ)॥೧೯॥

ನನುಜೀವತಿ ಪರತೀರ್ಥೇ ಕಥಮಿದಂ ಸುಕರಮಿತ್ಯತ ಆಹ- ಪರತೀರ್ಥ ಇತಿ॥ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾ ಸ್ವಭಾವೇನೈವ, ಶಾಪಾನುಗ್ರಹಯೋಃ ರೋಷತೋಷ ಕಾರ್ಯಯೋರ್ನಿಗ್ರಹಾನುಯೋಃ ಶ್ಯಕ್ತಿಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಮಸ್ಯಾಸ್ತೀತಿತಥೋಕ್ತಃ, ಪರತೀರ್ಥಃ ತೀವ್ರವ್ರತೈರನನ್ಯಸಾಧ್ಯೈ ಸ್ಸಂನ್ಯಾಸೋಚಿತನಿಯಮೈಃ

ತಪೋಭಿಸ್ಸಚ್ಛಾಸ್ತ್ರ ನಿರಂತರಾಲೋಚನಾದಿಭಿಶ್ಚ, ಪ್ರವಯಾವೃದ್ಧಸ್ಸನ್, ತನುಂ ಶರೀರಂ, ಅತ್ಯಜತ್ ತ್ಯಕ್ತವಾನ್। ಅತೋನತಸ್ಮಾದ್ಭಯ ಮಿತಿಭಾವಃ। ತ್ಯಜ ಹಾನೌ- ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಙ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಏ ॥೨೦॥

ಪರತೀರ್ಥ ಪ್ರಕೃತ್ಯೈವ ಶಾಪಾನುಗ್ರಹ ಶಕ್ತಿಮಾನ್।
ತೀವ್ರ ವ್ರತೈಸ್ತಪೋಭಿಶ್ಚ ಪ್ರವಯಾ ಅತ್ಯಜತ್ತನುಮ್॥೨೦॥

ಅರ್ಥ:- ಪರತೀರ್ಥರು ಜೀವಿಸಿರುವಾಗ ಈ ಕಾರ್ಯವು ಸಾಧ್ಯವೆಂತೆಂದರೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ-ಪ್ರಕೃತ್ಯೈವ= ಸ್ವಭಾವದಿಂದಲೇ ಶಾಪ, ಅನುಗ್ರಹ, ಶಕ್ತಿಮಾನ್=(ರೋಷದಿಂದ) ಶಾಪಕೊಡೋಣವು (ಸಂತೋಷದಿಂದ) ವರಕೊಡೋಣವು-ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಉಳ್ಳವರಾದ ಪರತೀರ್ಥಃ= ಪರತೀರ್ಥರು ತೀವ್ರವ್ರತೈಃ= ಕಠಿನಗಳಾದ (ಸಂನ್ಯಾ ಸೋಚಿತ) ನಿಯಮಗಳಿಂದ ತಪೋಭಿಶ್ಚ=ನಿರಂತರ ಸಚ್ಛಾಸ್ತ್ರ ವಿಚಾರಾದಿ ರೂಪವಾದ ಆಲೋಚನಗಳಿಂದೂನು ಪ್ರವಯಾಃ(ಸನ್) ವೃದ್ಧರಾಗಿ ತನುಂ=ಶರೀರವನ್ನು ಅತ್ಯಜತ್=ಬಿಟ್ಟರು. ತಾ- ಪರತೀರ್ಥರು ಮೃತರಾಗಿರುವ ಕಾರಣ ಭಯಪಡಬೇಡಿ ಎಂತ ಭಾವ॥೨೦॥

ನನ್ವಥಾಪಿ ತತ್ಕಾರ್ಯ ಸರ್ವಸ್ವ ನಿರ್ವಹಣಧೂರ್ವಹಸ್ಯ ಸತ್ಯಪ್ರಜ್ಞಸ್ಯ ಸತ್ವಾತ್ಕಥಮ ಸೌಮನೋರಥಃ ಫಲಿಷ್ಯತೀತ್ಯತ ಆಹ- ಸತ್ಯಪ್ರಜ್ಞ ಇತಿ॥ ದುರಾಧರ್ಷಃ ಮಹಾಪ್ರಯತ್ನೇನಾಪಿ ವಶೀಕರ್ತುಮಶಕ್ಯಃ, ಸತ್ಯಪ್ರಜ್ಞ ಸ್ತದಾಖ್ಯಃ ಪರತೀರ್ಥಾರ್ಯಶಿಷ್ಯಃ, ಇಹಭೂಮೌ, ಹರಿದ್ವಿಷಾಂ ವಿಷ್ಣು ದ್ವೇಷಿಣಾಂ, ಶಕ್ತಸ್ಸಮರ್ಥೋಽಪಿ, ವಿಗ್ರಹ ಇತಿಶೇಷಃ। ಹಿಮವತಃ ಪರ್ವತಸ್ಯ ಪೃಷ್ಠೇ ಉಪರಿಭಾಗೇ, ಗೋಚರ ಸ್ತತ್ರತ್ಯಾನಾಂ ದೃಷ್ಟಿವಿಷಯಸ್ಸನ್ ಋಷಿಭ್ಯಃ, ಶ್ರುತಿರ್ವೇದಾನ್, ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಿ ಸಾಂಪ್ರತಂ ಪ್ರವಕ್ತಿ। ಅತೋಽಸತಸ್ಮಾದಪಿ ಭೇತವ್ಯಮಿತಿಭಾವಃ। 'ವ್ಯಾಖ್ಯಾತ್ಯ ಗೋಚರಃ' ಇತಿಪಾಠೇ ಅಗೋಚರಃ ಅಸ್ಮದಾದಿ ದೃಷ್ಟ್ಯವಿಷಯಸ್ಸನ್ನಿತ್ಯರ್ಥಃ। ಖ್ಯಾಪ್ರಕಥನೇ – ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಟ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಏ ॥೨೧॥

ಸತ್ಯಪ್ರಜ್ಞೋ ದುರಾದರ್ಶಃ ಶಕ್ತೋಽಪೀಹ ಹರಿದ್ವಿಷಾಮ್।
ಋಷಿಭ್ಯೋ ಹಿಮವತ್ಪೃಷ್ಠೇ ಶ್ರುತಿರ್ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಿ ಗೋಚರಃ॥೨೧॥

ಅರ್ಥ:- ಪರತೀರ್ಥರ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥರಾದ ಸತ್ಯಪ್ರಜ್ಞರಿರುವಾಗ ಈ ಕಾರ್ಯವು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆಂದರೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ ದುರಾಧರ್ಷಃ=ಮಹಾಪ್ರಯತ್ನದಿಂದಲೂ ವಶೀಕರಿಸಲಶಕ್ಯರಾದ ಸತ್ಯಪ್ರಜ್ಞಃ=(ಪರತೀರ್ಥರ ಶಿಷ್ಯರಾದ) ಸತ್ಯಪ್ರಜ್ಞ ತೀರ್ಥರು ಇಹ=ಈ ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹರಿದ್ವಿಷಾಂ=ವಿಷ್ಣುದ್ವೇಷೀ ಜನರ (ನಿಗ್ರಹೇ=ಶಿಕ್ಷಣ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ) ಶಕ್ತೋಽಪಿ=ಸಮರ್ಥರಾಗಿದ್ದರೂನು ಹಿಮವತ್ ಪೃಷ್ಠೇ=ಹಿಮವತ್ಪರ್ವತದ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ (ಮೇಲೆ) ಗೋಚರಃ(ಸನ್)=(ಅಲ್ಲಿರುವ ಜನರ ದೃಷ್ಟಿಗೆ) ವಿಷಯರಾಗಿ ಋಷಿಭ್ಯಃ=ಋಷಿಗಳಗೋಸ್ಕರ ಶ್ರುತೀ=ವೇದಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಿ=(ಈಗ) ಪ್ರವಚನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. (ಆದಕಾರಣ ಅವರ ದೆಸೆಯಿಂದಲೂ ಭಯವಿಲ್ಲ ವೆಂತ ಭಾವ)॥೨೧॥

ತಚ್ಛಿಷ್ಯಇತಿ॥ ನಿಪುಣಸ್ವಾಧ್ಯಾಯ ಪ್ರವಚನ ಚತುರಃ, ಶಾಂತೋ ಹರಿಚರಣ ನಿರತಬುದ್ಧಿಃ, ವೇದೇಷು ಋಗಾದಿ ಸಂಹಿತಾಸು ವೇದಾಂತೇ ಉಪನಿಷತ್ಸುಚ ಕೋವಿದಃ ಪಂಡಿತಃ, ತಪೋಮಯ ಸ್ತಪಃ ಪ್ರಚುರಃ ತಸ್ಯ ಸತ್ಯಪ್ರಜ್ಞಸ್ಯ ಶಿಷ್ಯಃ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಃ ಪಂಚವಾಷಡ್ವಾ ಪಂಚ ಷಾಸ್ತೇಭ್ಯಃ ಶಿಷ್ಯೇಭ್ಯಃ, ಶ್ರುತೀರ್ವೇದಾನ್, ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಿ ನಂದಿಗ್ರಾಮೇ ಪ್ರವಕ್ತಿ ॥೨೨॥

ತಚ್ಛಿಷ್ಯೋ ನಿಪುಣಃ ಶಾಂತೋ ವೇದ ವೇದಾಂತ ಕೋವಿದಾಃ।
ಶೃತೀರ್ವ್ಯಾ ಖ್ಯಾತಿ ಶಿಷ್ಯೇಭ್ಯಃ ಪಂಚ ಷೇಭ್ಯಸ್ತಪೋಮಯಃ॥೨೨॥

ಅರ್ಥ:- ನಿಪುಣಃ=ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯ ಪ್ರವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಕುಶಲರಾದ ಶಾಂತಃ=ಭಗನ್ನಿಷ್ಠ ಬುದ್ಧಿಗಳಾದ ವೇದ ವೇದಾಂತ ಕೋವಿದಃ=ಋಗಾದಿ ಸಂಹಿತಾ ಭಾಗಗಳು (ವೇದಾರ್ಥ ನಿರ್ಣಾಯಕಗಳಾದ) ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು- ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪಂಡಿತರಾದ ತಪೋಮಯಃ= ಬಹುತಪಸ್ವಿಗಳಾದ ತತ್ ಶಿಷ್ಯಃ=ಆ ಸತ್ಯಪ್ರಜ್ಞರ ಶಿಷ್ಯರಾದ ಪ್ರಾಜ್ಞ ತೀರ್ಥರು ಪಂಚಷೇಭ್ಯಃ=ಐದಾರು ಮಂದಿಗಳಾದ ಶಿಷ್ಯೇಭ್ಯಃ=ಶಿಷ್ಯರಿಗೋಸ್ಕರ ಶ್ರುತೀಃ= ವೇದಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಿ=(ಈಗ ನಂದಿಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ) ಪ್ರವಚನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ॥೨೨॥

ನಾನ್ಯಇತಿ॥ ಹೇ ದೈತೇಯಪುಂಗವಾಃ ದೈತ್ಯ ಶ್ರೇಷ್ಠಾಃ, ಶ್ರುತೇರ್ವೇದಸ್ಯ ಸಂಪ್ರದಾಯಜ್ಞಃ ಪರಂಪರೋಪದೇಶಲಬ್ಧಾಭಿಪ್ರಾಯಜ್ಞಃ, ಅನ್ಯಃ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಾದನ್ಯಃ, ನಾಸ್ತಿ॥ ಅಸುಭವಿ- ಧಾ. ಅಕ. ಕರ್ತರಿಲಟ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಏ॥

ಯೂಯಂ ಇಮಾನ್ ನಂದಿಗ್ರಾಮ ವೇದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ನಿರತಾನ್, ಹಂಸಾನ್ ಸಂನ್ಯಾಸಿನಃ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಾನ್, ಶ್ರೇಷ್ಠತ್ವಾದೇ ಕತ್ವೇಽಪಿ ಬಹುವಚನಂ॥ ಯದ್ವಾ-ಹಂಸಾನ್ ಹಂಸ ಭೂತ ಪ್ರಾಜ್ಞ ತೀರ್ಥಾದೀನಿತ್ಯರ್ಥಃ, ತಚ್ಛಿಷ್ಯಾಣಾ ಮಾದಿಪದೇನ ಗ್ರಹಣ ಸಂಭವಾತ್। "ಕಡಾರಾಃಕರ್ಮ ಧಾರಯೇ" ಇತ್ಯಾದಾವಿವಾ ತ್ರಾಪಿ ಬಹುವಚನ ಸ್ಯಾದ್ಯರ್ಥತ್ವಂ ಯುಕ್ತಮ್। ಕ್ಷಿಪ್ರಂ ತ್ವರಿತಂ, ಏತ್ಯಪ್ರಾಪ್ಯ, ನಿರ್ಭಯಾಸ್ಸಾಧ್ವಸ ರಹಿತಾಸ್ಸಂತಃ, ಉತ್ಸಾದಯತ, ಭರ್ತ್ಸನ ತಾಡನಾದಿನಾ ವಿಷಾದಯತ। ಷದಲೃ ವಿಶರಣಗತ್ಯವ್ಯ ಸಾದನೇಷು ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲೋಟ್. ಪರ. ಮ. ಬ.। 'ಯಾತ ಹಂಸಾನಿಮಾನ್ ಕ್ಷಿಪ್ರ ಮುತ್ಸಾಯತ್ ನಿರ್ಭಯಮ್' ಇತಿ ಪಾಠೇತು- ಹಂಸಾನ್ ಯಾತ ಗಚ್ಛತ ನಿರ್ಭಯಂ ಯಥಾಭವತಿ ತಥಾ, ಉತ್ಸಾದ ಯತ ಚೇತಿ ಯೋಜನಾ ॥೨೩॥

ನಾನ್ಯೋಽಸ್ತಿ ಸಂಪ್ರದಾಯಜ್ಞಃ ಶ್ರುತೇ ದೈತೇಯ ಪುಂಗವಾಃ।
ಏತ್ಯ ಹಂಸಾನಿಮಾನ್ ಕ್ಷಿಪ್ರ ಮುತ್ಸಾದಯತ ನಿರ್ಭಯಾಃ॥೨೩॥

ಅರ್ಥ:- ಹೇ ದೈತೇಯ ಪುಂಗವಾಃ= ಎಲೈ ದೈತ್ಯ ಶ್ರೇಷ್ಠರುಗಳಿರಾ ಶ್ರುತೇಃ=ವೇದದ ಸಂಪ್ರದಾಯಜ್ಞಃ= ಉಪದೇಶ ಪರಂಪರಾ ಪ್ರಾಪ್ತ ತಾತ್ಪರ್ಯ ವಿಶೇಷವನ್ನು ತಿಳಿದಂಥಾವನು ಅನ್ಯಃ=(ಪ್ರಾಜ್ಞ ತೀರ್ಥರಲ್ಲದೆ) ಮತ್ತೊಬ್ಬನು. ನಾಸ್ತಿ=ಇಲ್ಲ ಯೂಯಂ=ನೀವುಗಳು ಇಮಾನ್=ಈ(ನಂದಿಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ವೇದಪ್ರವಚನ ಮಾಡುತ್ತಿರುವರಾದ) ಹಂಸಾನ್=ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳಾದ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥರನ್ನು (ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಕಾರಣ ಒಬ್ಬರಲ್ಲೇ ಬಹುವಚನವೆಂತ ತಿಳಿಯುವುದು) ಕ್ಷಿಪ್ರಂ=ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಏತ್ಯ=ಹೊಂದಿ ನಿರ್ಭಯಾಃ(ಸಂತಃ)=ಭಯರಹಿತರಾಗಿ ಉತ್ಸಾದಯತ=ವಿಷಾದಪಡಿಸಿರಿ॥೨೩॥

ಆದಿಶ್ಯೇತಿ॥ ಭಿಕ್ಷು ಸಂನ್ಯಾಸೀ, ಗುರುಃ ಸಂಕರಃ, ಬಲವತಃಪ್ರೋಕ್ತ ಕಾರ್ಯಕರಣೇ ಸಮರ್ಥಾನ್, ಮಹಾಸುರಾನ್ ಮಹಾದೈತ್ಯಾನ್, ಶಿಷ್ಯಾನ್, ಇತ್ಥಮನೇನ ಪ್ರಕಾರೇಣ, ಆದಿಶ್ಯಾಜ್ಞಾಪ್ಯ, ಚತುರಶ್ಚತುಸಂಖ್ಯಾಕಾನ್ ದೈತ್ಯಾನಸುರ ಸ್ವರೂಪಾನ್, ಅಂತೇವಾಸಿನಶ್ಶಿಷ್ಯಾನ್, ಆ ಹೂಯ ಆ ಕಾರ್ಯ ಅಹ ಉವಾಚ। 'ಶಿಷ್ಯಾನನ್ಯಾಂತ ಯ ಹಾಸುರಾನ್' ಇತ್ಯಪಿಪಾಠಃ, ತರ್ಹಿ ಅನ್ಯಾನಿತ್ಯಸ್ಯೋತ್ತ-ರಾರ್ಧಸ್ಥೇನ 'ಅಂತೇವಾಸಿನಃ' ಇತ್ಯನೇನಾನ್ವಯಃ ॥೨೪॥

ಆದಿಶ್ಯೇತ್ಥಂ ಬಲವತಃ ಶೀಷ್ಯಾನ್ಭಿಕ್ಷುರ್ಮಹಾಸುರಾನ್।
ಆಹೂಯ ಚತುರೋ ದೈತ್ಯಾನಾಹಾಂತೇವಾಸಿನೋ ಗುರುಃ॥೨೪॥

ಅರ್ಥ:- ಭಿಕ್ಷುಃ= ಸಂನ್ಯಾಸಿಯಾದ ಗುರುಃ=ಗುರುವಾದ ಸಂಕರನು ಬಲವತಃ=(ಕಾರ್ಯಸಾಧನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ) ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಂತರಾದ ಮಹಾಸುರಾನ್=ದೊಡ್ಡ ದೈತ್ಯರಾದ ಶಿಷ್ಯಾನ್=(ತನ್ನ) ಶಿಷ್ಯರನ್ನು ಇತ್ಥಂ=ಈ ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಆದಿಶ್ಯ=ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿ ಚತುರಃ=ನಾಲ್ಕು ಮಂದಿಗಳಾದ ದೈತ್ಯಾನ್=ಅಸುರ ಸ್ವರೂಪರಾದ ಅಂತೇವಾಸಿನಃ=ಶಿಷ್ಯರನ್ನು ಆಹೂಯ=ಕರೆದು ಆಹ=ಮಾತನಾಡಿದನು॥೨೪॥

ಬೀಜಾದಮಿತಿ॥ ಹೇಶಿಷ್ಯಾಃ, ಯೂಯಂ, ಅಸ್ಮಾಕಂ, ಏಷ್ಯಂತಂ ಇತಃ ಪರ ಮಾಗಮಿಷ್ಯತ್, ಭವಸ್ಯ ಜನ್ಮನಸ್ಸಂಕಟಂಕ್ಲೇಶಂ, ಬೀಜಾದಂ ತದಾಖ್ಯಂ ಮತ್ಪ್ರಿಯಶಿಷ್ಯಂಪ್ರತಿ, ಶೃಣುತ ಪೃಚ್ಛತ॥ ಶ್ರುಶ್ರವಣೇ- ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿ ಲೋಟ್. ಪರ. ಮ. ಬ.॥ ಧಾತೂನಾಮನೇಕಾರ್ಥ ತ್ವ ಸ್ವಾಭಾವ್ಯಾತ್ರಶ್ನಾರ್ಥತ್ವಮತ್ರೋಪ ಪನ್ನಮ್॥ ಇತ್ಯೇವಂ ಉಕ್ತಾಸ್ಸಂಕರೇಣಾಭಿಹಿತಾಃ, ತೇ ಸಂಕರ ಶಿಷ್ಯಾಃ ದಶಪ್ರಾಚ್ಯಾದ್ಯಾ ಅಷ್ಟೌ ಊರ್ಧ್ವಾಧೋಭಾಗ ರೂಪೇದ್ವೇ ಇತಿದಶ ಸಂಖ್ಯೋಪೇತಾಃ, ದಿಶಃ, ಪರಿಭ್ರಾಮ್ಯ ಅಟಿತ್ವಾ, ಸಮಾಗತಾಃ ಸಂಕರಸಮೀಪಂ ಪ್ರಾಪ್ತಾಃ ॥೨೫॥

ಬೀಜಾದಂ ಶೃಣುತಾಸ್ಮಾಕ ಮೇಷ್ಯಂತಂ ಭವಸಂಕಟಮ್।
ಇತ್ಯುಕ್ತಾಸ್ತೇ ದಶದಿಶಃ ಪರಿಭ್ರಮ್ಯ ಸಮಾಗತಾಃ॥೨೫॥

ಅರ್ಥ:- (ಹೇ ಶಿಷ್ಯಾಃ=ಎಲೈ ಶಿಷ್ಯರುಗಳಿರಾ ಯೂಯಂ=ನೀವು) ಅಸ್ಮಾಕಂ=ನಮ್ಮಗಳಿಗೆ ಏಷ್ಯಂತಂ=ಉತ್ತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬರುವಂಥಾ ಭವಸಂಕಟಂ=ಜನ್ಮದ ಕ್ಲೇಶವನ್ನು ಬೀಜಾದಂ ಪ್ರತಿ=ಬೀಜಾದನನ್ನು ಕುರಿತು ಶೃಣುತ=ಪ್ರಶ್ನೆಮಾಡಿರಿ. ಇತಿ=ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಉಕ್ತಾಃ=(ಸಂಕರನಿಂದ) ಹೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟಂಥಾ ತೇ=ಆ ಸಂಕರ ಶಿಷ್ಯರು ದಶ=(ಪೂರ್ವ ಮೊದಲಾದುವೆಂಟು, ಮೇಲೆ ಕೆಳಗೆ ಎಂತ ಎರಡೂ ಸೇರಿ) ಹತ್ತಾದ ದಿಶಃ=ದಿಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಪರಿಭ್ರಮ್ಯ=ತಿರುಗಿ ಸಮಾಗತಾಃ=(ಸಂಕರನ ಸಮೀಪವನ್ನು ಕುರಿತು) ಬಂದರು॥೨೫॥

ತಾನ್ಪ್ರತಿ ಸಂಕರಃಪೃಚ್ಛತಿ- ಕಿಮಿತಿ॥ ಹೇಶಿಷ್ಯಾಃಮ ಯೂಯಂ ಬೀಜಾದಂ, ಅಪಶ್ಯತ ಕಿಮ್। ದೃಶಿರ್ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೇ- ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿ.ಲಙ್. ಪರ.ಮ.ಬ॥ ಸಯುಷ್ಮಾಭಿಃ ಪೃಷ್ಟಾಬೀಜಾದಃ, ಮೇಮಮ, ಗತಿಂ ಗಮ್ಯಂ ಜನ್ಮಸ್ಥಾನಂವಾ, ಅಹೋಚತ್ಕಿಮ್। ವಚಪರಿಭಾಷಣೇ- ಧಾ. ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲುಙ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಏ॥ ಇತ್ಯೇಮ್ ಸ್ವಗುರಣಾಸಂಕರೇಣ ಉಕ್ತಾಃ, ತೇ ಸಂಕರಶಿಷ್ಯಾಃ, ರಹ ಏಕಾಂತೇ, ತಂ ಸಂಕರಂ ಪ್ರತಿ, ಅಚಕ್ಷತ ಉಕ್ತವಂತಃ। ಚಕ್ಷೀಙ್ ವ್ಯಕ್ತಾಯಾಂ ವಾಚಿ- ಧಾ. ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಙ್. ಆತ್ಮ. ಪ್ರ. ಬ ॥೨೬॥

ಕಿಮಪಶ್ಯತ ಬೀಜಾದಂ ಕಿಮವ್ರೋಚತ್ಸಮೇಗತಿಮ್।
ಇತ್ಯುಕ್ತಾಸ್ತೇ ಸ್ವಗುರುಣಾ ರಹಸ್ತಂ ಪ್ರತ್ಯಚಕ್ಷತ॥೨೬॥

ಅರ್ಥ:- ಆಗ ಅವರನ್ನು ಸಂಕರನು ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ-(ಹೇ ಶಿಷ್ಯಾಃ=ಎಲೈ ಶಿಷ್ಯರುಗಳಿರಾ ಯೂಯಂ=ನೀವು) ಬೀಜಾದಂ=ಬೀಜಾದನನ್ನು ಅಪಶ್ಯತಃ=ನೋಡಿದಿರಾ ಏನು ಸಃ=(ನಿಮ್ಮಿಂದ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟ ಆ ಬೀಜಾದನು ಮೇ=ನನಗೆ ಗತಿಂ=ಪ್ರಾಪ್ಯನಾದ ಜನ್ಮಸ್ಥಾನಾದಿಯನ್ನು ಅವ್ರೋಚತ್ಕಿಂ=ಹೇಳಿದನೆ ಏನು ಇತಿ=ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಸ್ವಗುರುಣಾ = ಆ ಸಂಕರ ಶಿಷ್ಯರು ರಹಃ=ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿ ತಂಪ್ರತಿ=ಆ ಸಂಕರನನ್ನು ಕುರಿತು ಅಚಕ್ಷತ=ಮಾತನಾಡಿದರು॥೨೬॥

ವಚನಪ್ರಕಾರ ಮಾಹ- ಗುರೋರಿತಿ॥ ಹೇಸಂಕರ, ನೋಃಸ್ಮಾಹಂ, ಗುರೋಸ್ಸಂಕರಸ್ಯ, ಗತಿರ್ಭಾವಿನೀಜನ್ಮಾದಿಪ್ರಾಪ್ತಿಃ ಕಾ ಕೀದೃಶೀ। ಇತ್ಯೇವಂ, ದೃಷ್ಟಂದೃಷ್ಟಂ ತತ್ತನ್ಮಾರ್ಗೇಷು ಸರ್ವತ್ರಾಲೋಕಿತಮಶೇಷಂ ನರಂ ಜನಂಪ್ರತಿ, ವಿಚಾರ್ಯಾಪಿ, ಉತ್ತರಂ ಪ್ರತಿವಚನಂ, ನಾಪ್ತಂ, ನಲಬ್ಧಂ, ಅಸ್ಮಾಭಿರಿತಿ ಶೇಷಃ। ಇತ್ಯಚಕ್ಷತೇತಿ ಪೂರ್ವೇಣಾನಾನ್ವಯಃ। ಪುನ ಸ್ತದ್ವಚನಾ ನಂತರಂ, ಏಕಃ ಅನ್ಯಶ್ಶಿಷ್ಯಃ, ಅಬ್ರವೀತ್ ಉಕ್ತವಾನ್। ಬ್ರೂಞ್ ವ್ಯಕ್ತಾಯಾಂ ವಾಚಿ- ಧಾ. ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಙ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಏ॥೨೭॥

ಗುರೋಃಕಾನೋ ಗತಿರಿತಿ ದೃಷ್ಟಂ ನರಂ ಪ್ರತಿ।
ವಿಚಾರ್ಯಾಪ್ಯುತ್ತರಂ ನಾಪ್ತಮಿತ್ಯೇಕಃ ಪುನರಬ್ರವೀತ್॥೨೭॥

ಅರ್ಥ:- ವಾಕ್ಯಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-(ಹೇ ಸಂಕರ=ಎಲೈ ಸಂಕರನೇ) ನಃ=ನಮ್ಮ ಗುರೋಃ ಗುರುವಾದ ಸಂಕರಗೆ ಗತಿಃ(ಉತ್ತರೋತ್ತರದಲ್ಲಿ ಬರುವ)

ಜನ್ಮಾದಿ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯು ಕಾ=ಎಂಥದು ಇತಿ=ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ದೃಷ್ಟಂದೃಷ್ಟಂ=(ಆ ಆ ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ) ಕಂಡಕಂಡಂಥಾ ನರಂ ಪ್ರತಿ=ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಕುರಿತು (ನೋಡಿದ ಮನುಷ್ಯರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಎಂತ ಭಾವ) ವಿಚಾರ್ಯಾಪಿ=ವಿಚಾರಿಸಿಯಾನು ಉತ್ತರಂ=(ನಮ್ಮ ಪ್ರಶ್ನಕ್ಕೆ) ಪ್ರತಿ ವಚನವು (ಅಸ್ಮಾಭಿಃ= ನಮ್ಮಿಂದ) ನಾಪ್ತಂ=ಹೊಂದಲ್ಪಡಲಿಲ್ಲ. ಇತಿ=ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ (ಅಚಕ್ಷತ=ಮಾತನಾಡಿದರು. ಎಂತ ಪೂರ್ವಾನ್ವಯವು) ಪುನಃ=ತದ್ವಾಕ್ಯಾನಂತರದಲ್ಲಿ ಏಕಃ=ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಶಿಷ್ಯನು ಅಬ್ರವೀತ್=ಮಾತನಾಡಿದನು॥೨೭॥

ದ್ವಯಂ ಸಂಕರಸ್ಯಾಸ್ತಿ ಪದ್ಮಸ್ಯ ಚೈಕಂ
ಮಮೈಕಂಚ ನೈಕಂ ಚ ನೈಕಂಚ ನಾಸ್ತಿ।
ಗಿರೇತ್ಯೇತಯಾ ಕಂದುಕ ಕ್ರೀಡಮೇಕಂ
ತ್ವವೈಕ್ಷ್ಯೈಽಸ್ತ್ಯಜಂ ಪಕ್ವಣಾಂತೇ ಕ್ವಚೇತಿ॥೨೮॥

ತದ್ವಚನಂ ವಿಶಿನಷ್ಟಿ- ದ್ವಯಮಿತಿ॥ ಸಂಕರಸ್ಯ,' ದ್ವಯಂ ಜನ್ಮದ್ವಯಂ, ಅಸ್ತಿ। ಪದ್ಮಸ್ಯ ಪದ್ಮಪಾದಸ್ಯಚ, ಏಕಂಜನ್ಮಅಸ್ತಿ। ಮಮ ಏಕಂಚ ಏಕಮಪಿಜನ್ಮನಾಸ್ತಿ। ಏಕಂನಾಸ್ತೀತಿ ತ್ರೀಭಿರಭಿಧಾನ ವೇತದರ್ಥಸ್ಯಾತಿ ನಿಶ್ಚಿತತ್ವ ಪ್ರಕಟನಾರ್ಥಂ। ಇತ್ಯೇತಯಾ 'ದ್ವಯಂ ಸಂಕರಸ್ಯಾಸ್ತಿ' ಇತ್ಯಾದಿರೂಪಯಾ, ಗಿರಾವಾಚಾ, ಕಂದುಕೇನಚೈಲ ಖಂಡನಿರ್ಮಿತ ಕ್ರೀಡಾ ಸಾಧನಗೋಳ ವಿಶೇಷಣ ಕ್ರೀಡಾಲೀಲಾಯಸ್ಯತಂ, ಏಕಂ, ಅಂತ್ಯಜಂ ಚಂಡಾಲಂ. ಪಕ್ಕಣಸ್ಯ ಶಬರಾಲಮಸ್ಯ ಅಂತೇ ಸಮೀಪೇ, ಶಬರಾನಾಮುಮ್ಲೇಚ್ಛ ಜಾತಿ ವಿಶೇಷಾಃ, 'ಭೇದಾ ಕಿರಾತ ಶಬರ ಪುಲಿಂದಾಮ್ಲೇಚ್ಛಜಾತಯಃ' ಇತ್ಯಮರೋಕ್ತೇಃ। ಕ್ವಚ ಕುತ್ರಚಿತ್‌ಸ್ಥಲೇ, ಅಹಂ, ಅವೇಕ್ಷ್ಯೇ ಅಪಶ್ಯಮ್॥ ಈಕ್ಷದರ್ಶನೇ- ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಜ್. ಆತ್ಮ. ಉ. ಏ। ಇತ್ಯಬ್ರವೀದಿತಿ ಪೂರ್ವೇಣಾನ್ವಯಃ ॥೨೮॥

ಅರ್ಥ:- ಆ ವಚನವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ-ಸಂಕರಸ್ಯ=ಸಂಕರಗೆ ದ್ವಯಂ=(ಜನ್ಮಗಳ) ದ್ವಯವು ಅಸ್ತಿ=ಇದೆ. ಪದ್ಮಸ್ಯ ಚ=ಪದ್ಮಪಾದಗಾದರೆ ಏಕಂ=ಒಂದು(ಜನ್ಮವು) ಅಸ್ತಿ=ಇದೆ. ಮಮ=ನನಗೆ ಏಕಂಚ=ಒಂದಾದರೂನು ನಾಸ್ತಿ=ಇಲ್ಲ. (ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಮೂರಾವರ್ತಿಯಾಗಿ ಹೇಳೋಣದರಿಂದ. ಈ

ತಾನ್‌ಪ್ರತಿ ಸಂಕರಃಪೃಚ್ಛತಿ- ಕಿಮಿತಿ॥ ಹೇಶಿಷ್ಯಾಃಮ ಯೂಯಂ ಬೀಜಾದಂ, ಅಪಶ್ಯತ ಕಿಮ್। ದೃಶಿರ್ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೇ- ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿ.ಲಙ್. ಪರ.ಮ.ಬ॥ ಸಯುಷ್ಮಾಭಿಃ ಪೃಷ್ಟಾಬೀಜಾದಃ, ಮೇಮಮ, ಗತಿಂ ಗಮ್ಯಂ ಜನ್ಮಸ್ಥಾನಂವಾ, ಅಹೋಚತ್ಕಿಮ್। ವಚಪರಿಭಾಷಣೇ- ಧಾ. ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲುಙ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಏ॥ ಇತ್ಯೇಮ್ ಸ್ವಗುರಣಾಸಂಕರೇಣ ಉಕ್ತಾಃ, ತೇ ಸಂಕರಶಿಷ್ಯಾಃ, ರಹ ಏಕಾಂತೇ, ತಂ ಸಂಕರಂ ಪ್ರತಿ, ಅಚಕ್ಷತ ಉಕ್ತವಂತಃ। ಚಕ್ಷೀಙ್ ವ್ಯಕ್ತಾಯಾಂ ವಾಚಿ- ಧಾ. ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಙ್. ಆತ್ಮ. ಪ್ರ. ಬ ॥೨೬॥

ಕಿಮಪಶ್ಯತ ಬೀಜಾದಂ ಕಿಮವ್ರೋಚತ್ಸಮೇಗತಿಮ್।
ಇತ್ಯುಕ್ತಾಸ್ತೇ ಸ್ವಗುರುಣಾ ರಹಸ್ತಂ ಪ್ರತ್ಯಚಕ್ಷತ॥೨೬॥

ಅರ್ಥ:- ಆಗ ಅವರನ್ನು ಸಂಕರನು ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ-(ಹೇ ಶಿಷ್ಯಾಃ=ಎಲೈ ಶಿಷ್ಯರುಗಳಿರಾ ಯೂಯಂ=ನೀವು) ಬೀಜಾದಂ=ಬೀಜಾದನನ್ನು ಅಪಶ್ಯತಃ=ನೋಡಿದಿರಾ ಏನು ಸಃ=(ನಿಮ್ಮಿಂದ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟ ಆ ಬೀಜಾದನು ಮೇ=ನನಗೆ ಗತಿಂ=ಪ್ರಾಪ್ಯನಾದ ಜನ್ಮಸ್ಥಾನಾದಿಯನ್ನು ಅವ್ರೋಚತ್ಕಿಂ=ಹೇಳಿದನೆ ಏನು ಇತಿ=ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಸ್ವಗುರುಣಾ = ಆ ಸಂಕರ ಶಿಷ್ಯರು ರಹಃ=ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿ ತಂಪ್ರತಿ=ಆ ಸಂಕರನನ್ನು ಕುರಿತು ಅಚಕ್ಷತ=ಮಾತನಾಡಿದರು॥೨೬॥

ವಚನಪ್ರಕಾರ ಮಾಹ- ಗುರೋರಿತಿ॥ ಹೇಸಂಕರ, ನೋಸ್ಮಾಹಂ, ಗುರೋಸ್ಸಂಕರಸ್ಯ, ಗತಿರ್ಭಾವಿನೀಜನ್ಮಾದಿಪ್ರಾಪ್ತಿಃ ಕಾ ಕೀದೃಶೀ। ಇತ್ಯೇವಂ, ದೃಷ್ಟಂದೃಷ್ಟಂ ತತ್ತನ್ಮಾರ್ಗೇಷು ಸರ್ವತ್ರಾಲೋಕಿತಮಶೇಷಂ ನರಂ ಜನಂಪ್ರತಿ, ವಿಚಾರ್ಯಾಪಿ, ಉತ್ತರಂ ಪ್ರತಿವಚನಂ, ನಾಪ್ತಂ, ನಲಬ್ಧಂ, ಅಸ್ಮಾಭಾರಿತಿ ಶೇಷಃ। ಇತ್ಯಚಕ್ಷತೇತಿ ಪೂರ್ವೇಣಾನಾನ್ವಯಃ। ಪುನ ಸ್ತದ್ವಚನಾ ನಂತರಂ, ಏಕಃ ಅನ್ಯಶ್ಶಿಷ್ಯಃ, ಅಬ್ರವೀತ್ ಉಕ್ತವಾನ್। ಬ್ರೂಙ್ ವ್ಯಕ್ತಾಯಾಂ ವಾಚಿ- ಧಾ. ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಙ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಏ॥೨೭॥

ಗುರೋಃಕಾನೋ ಗತಿರಿತಿ ದೃಷ್ಟಂ ನರಂ ಪ್ರತಿ।
ವಿಚಾರ್ಯಾಪ್ಯುತ್ತರಂ ನಾಪ್ತಮಿತ್ಯೇಕಃ ಪುನರಬ್ರವೀತ್॥೨೭॥

ಅರ್ಥ:- ವಾಕ್ಯಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-(ಹೇ ಸಂಕರ=ಎಲೈ ಸಂಕರನೇ) ನಃ=ನಮ್ಮ ಗುರೋಃ ಗುರುವಾದ ಸಂಕರಗೆ ಗತಿಃ(ಉತ್ತರೋತ್ತರದಲ್ಲಿ ಬರುವ)

ಜನ್ಮಾದಿ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯು ಕಾ=ಎಂಥದು ಇತಿ=ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ದೃಷ್ಟಂದೃಷ್ಟಂ=(ಆ ಅ ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ) ಕಂಡಕಂಡಂಥಾ ನರಂ ಪ್ರತಿ=ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಕುರಿತು (ನೋಡಿದ ಮನುಷ್ಯರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಎಂತ ಭಾವ) ವಿಚಾರ್ಯಾಪಿ=ವಿಚಾರಿಸಿಯಾನು ಉತ್ತರಂ=(ನಮ್ಮ ಪ್ರಶ್ನಕ್ಕೆ) ಪ್ರತಿ ವಚನವು (ಅಸ್ಮಾಭಿಃ= ನಮ್ಮಿಂದ) ನಾಪ್ತಂ=ಹೊಂದಲ್ಪಡಲಿಲ್ಲ. ಇತಿ=ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ (ಅಚಕ್ಷತ=ಮಾತನಾಡಿದರು. ಎಂತ ಪೂರ್ವಾನ್ವಯವು) ಪುನಃ=ತದ್ವಾಕ್ಯಾನಂತರದಲ್ಲಿ ಏಕಃ=ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಶಿಷ್ಯನು ಅಬ್ರವೀತ್=ಮಾತನಾಡಿದನು॥೨೭॥

ದ್ವಯಂ ಸಂಕರಸ್ಯಾಸ್ತಿ ಪದ್ಮಸ್ಯ ಚೈಕಂ
ಮಮೈಕಂಚ ನೈಕಂ ಚ ನೈಕಂಚ ನಾಸ್ತಿ।
ಗಿರೇತ್ಯೇತಯಾ ಕಂದುಕ ಕ್ರೀಡಮೇಕಂ
ತ್ವವೈಕ್ಷೈಽಸ್ತ್ಯಜಂ ಪಕ್ವಣಾಂತೇ ಕ್ವಚೇತಿ॥೨೮॥

ತದ್ವಚನಂ ವಿಶಿನಷ್ಟಿ– ದ್ವಯಮಿತಿ॥ ಸಂಕರಸ್ಯ, ದ್ವಯಂ ಜನ್ಮದ್ವಯಂ, ಅಸ್ತಿ। ಪದ್ಮಸ್ಯ ಪದ್ಮಪಾದಸ್ಯಚ, ಏಕಂಜನ್ಮಅಸ್ತಿ। ಮಮ ಏಕಂಚ ಏಕಮಪಿಜನ್ಮನಾಸ್ತಿ। ಏಕಂನಾಸ್ತೀತಿ ತ್ರಿಭಿರಭಿಧಾನ ವೇತದರ್ಥಸ್ಯಾತಿ ನಿಶ್ಚಿತತ್ವ ಪ್ರಕಟನಾರ್ಥಂ। ಇತ್ಯೇತಯಾ 'ದ್ವಯಂ ಸಂಕರಸ್ಯಾಸ್ತಿ' ಇತ್ಯಾದಿರೂಪಯಾ, ಗಿರಾವಾಚಾ, ಕಂದುಕೇನಚೈಲ ಖಂಡನಿರ್ಮಿತ ಕ್ರೀಡಾ ಸಾಧನಗೋಳ ವಿಶೇಷಣ ಕ್ರೀಡಾಲೀಲಾಯಸ್ಯತಂ, ಏಕಂ, ಅಂತ್ಯಜಂ ಚಂಡಾಲಂ. ಪಕ್ಕಣಸ್ಯ ಶಬರಾಲಮಸ್ಯ ಅಂತೇ ಸಮೀಪೇ, ಶಬರಾನಾಮುಮ್ಲೇಚ್ಛ ಜಾತಿ ವಿಶೇಷಾಃ, 'ಭೇದಾ ಕಿರಾತ ಶಬರ ಪುಲಿಂದಾಮ್ಲೇಚ್ಛಜಾತಯಃ' ಇತ್ಯಮರೋಕ್ತೇಃ। ಕ್ವಚ ಕುತ್ರಚಿತ್‌ಸ್ಥಲೇ, ಅಹಂ, ಅವೇಕ್ಷ್ಯೇ ಅಪಶ್ಯಮ್॥ ಈಕ್ಷದರ್ಶನೇ– ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಙ್. ಆತ್ಮ. ಉ. ಏ। ಇತ್ಯಬ್ರವೀದಿತಿ ಪೂರ್ವೇಣಾನ್ವಯಃ ॥೨೮॥

ಅರ್ಥ:– ಆ ವಚನವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ–ಸಂಕರಸ್ಯ=ಸಂಕರಗೆ ದ್ವಯಂ=(ಜನ್ಮಗಳ) ದ್ವಯವು ಅಸ್ತಿ=ಇದೆ. ಪದ್ಮಸ್ಯ ಚ=ಪದ್ಮಪಾದಗಾದರೆ ಏಕಂ=ಒಂದು(ಜನ್ಮವು) ಅಸ್ತಿ=ಇದೆ. ಮಮ=ನನಗೆ ಏಕಂಚ=ಒಂದಾದರೂನು ನಾಸ್ತಿ=ಇಲ್ಲ. (ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಮೂರಾವರ್ತಿಯಾಗಿ ಹೇಳೋಣದರಿಂದ. ಈ

ಅರ್ಥವತಿ ನಿಶ್ಚಿತವೆಂತ ಸೂಚಿತವಾಯಿತು) ಇತಿ=ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಏತಯಾ=ಇಂಥಾ ಗಿರಾ=ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಕಂದುಕಕ್ರೀಡಂ=ಚಂಡಿನಿಂದ ಆಟವುಳ್ಳಂಥ ಏಕಂ=ಒಬ್ಬನಾದ ಅಂತ್ಯಜಂ= ಚಂಡಾಲನನ್ನು ಪಕ್ಕಣ ಅಂತೇ=ಶಬರಾಲಯದ, ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಕ್ವಚ=ಒಂದಾನೊಂದು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ (ಅಹಂ=ನಾನು) ಅವೇಕ್ಷ್ಯೇ=ಕಂಡೆನು. ಇತಿ= ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ (ಅಬ್ರವೀತ್= ನುಡಿದನು ಎಂತ ಪೂರ್ವಾನ್ವಯವು॥೨೮॥

ಹಾ ಹಾ ಬೀಜಾದ್ಯೈಷಗೂಢೋ
ಮದೀಯೋಭೂಯಾಸ್ತಾತ ವ್ಯಾಪೃತೋಽಹಂ ಗುಣೇಷು।
ಕಿಂ ವಾಸ್ಮಾಕಂ ಭಾವಿ ಕಾ ವಾ ಗತಿಃ
ಸ್ಯಾದಿತ್ಥಂ ಜಲ್ಪನ್ನಾಪ ದೀರ್ಘಾಂ ಸನಿದ್ರಾಂ॥೨೯॥

ತತಸ್ಸಂಕರ ದಶಾ ಮಾಹ- ಹಾಹೇತಿ॥ ಹಾಹಾ ಕಷ್ಟಂಕಷ್ಟಮ್। ಹೇಬೀಜಾದ, ಗೂಢಶ್ಚಂಡಾಲರೂಪೇಣಾಚ್ಛಾದಿತಃ, ಏಷಃ, ತ್ವಂ, ಮನಸನ್ನಿಹಿತತ್ವಾದೇಷ ಇತ್ಯುಕ್ತಿಃ। ಮದೀಯೋಮತ್ಸಂಬಂಧೀ, ಅಸಿ.। ಹೇ ತಾತ ಬೀಜಾದ, ಅಹಂ, ಭೂಮಃ ಪುನಃ ಪುನಃ, ಗುಣೇಷು ವಿಷಯೇಷು, ವ್ಯಾಪೃತಃ ವ್ಯಾಪಾರಯುಕ್ತಃ ಅಸ್ಮಿ। ಜನ್ಮಾಂತರ ಪ್ರಾಪಕ ವಿಷಯಾಭಿ ನಿವೇಶವಾನಸ್ಮೀತ್ಯರ್ಥಃ। ತಚ್ಚ 'ದ್ವಯಂ ಸಂಕರಸ್ಯ' ಇತ್ಯಾದಿ ತ್ವದ್ವಚನಾದೇವ ಜ್ಞಾತಮಿತಿಭಾವಃ। ಅಸ್ಮಾಕಂ, ಕಿಂವಾ ಫಲಂ, ಭಾವಿ ಭವಿಷ್ಯತ್। ಕಾವಾಕೀದೃಶೀವಾ, ಗತಿ.ರ್ಜನ್ಮಾದಿನಾ ಪ್ರಾಪ್ತೀ, ಸ್ಯಾತ್‌ಭವೇತ್। ಇತ್ಥಮನೇನ ಪ್ರಕಾರೇಣ ಸಸಂಕರಃ ಜಲ್ಪನ್ ಭಾಷಮಾಣಸ್ಸನ್, ದೀರ್ಘಾಂ ಪುನರ್ಜಾಗರ ರಹಿತತ್ವೇನ ಚಿರಮನುವರ್ತಮಾನಾಂ, ನಿದ್ರಾಂಮೃತಿ ಮಿತ್ಯರ್ಥಃ ಆಪ ಪ್ರಾಸ್ತವಾನ್ ॥೨೯॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮತ್ಕವಿಕುಲ ತಿಲಕ ಶ್ರೀಮತ್ತ್ರಿವಿಕ್ರಮ ಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯ
ಸುತ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣ ಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯ ವಿರಚಿತಾಯಾಂ
ಮಣಿಮಂಜರ್ಯಾಂ
ಸಪ್ತಮಃ ಸರ್ಗಃ ಸಮಾಪ್ತಃ

ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಸಂಕರನ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ- ಹಾ ಹಾ=ಕಷ್ಟವು ಕಷ್ಟವು ಹೇ ಬೀಜಾದ= ಎಲೈ ಬೀಜಾದನೆ ಗೂಢಃ=(ಚಂಡಾಲ ವೇಷದಿಂದ) ಆಚ್ಛಾದಿತನಾಗಿರುವ ಏಷಃ=ಈ ತ್ವಂ=ನೀನು ಮದೀಯಃ=ನನ್ನವನು (ಅಸಿ=ಆಗಿದ್ದಿ) ಹೇ ತಾತ=ಎಲೈ ಪ್ರಿಯನಾದ ಬೀಜಾದನೇ ಅಹಂ=ನಾನು ಭೂಯಃ=ಮತ್ತು ಮತ್ತು ಗುಣೇಷು= ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪೃತಃ=ವ್ಯಾಪಾರಯುಕ್ತನು (ಅಸ್ಮಿ= ಆಗಿದ್ದೇನೆ) (ಜನ್ಮಾಂತರ ಪ್ರಾಪಕವಾದ ವಿಷಯಾನು ಭವಗಳನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡಿಕೊಂಡವನಾಗಿದೇನೆಂತ ಭಾವ) ಅಸ್ಮಾಕಂ=ನಮಗೆ ಕಿಂವಾ=ಏನು(ಫಲವು) ಆದರೆ ಭಾವಿ=ಭವಿಷ್ಯತ್ತಾಗಿದೆ ಕಾವಾ=ಎಂಥಾದಾದರೆ ಗತಿಃ=ಜನ್ಮಾದಿ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯು ಸ್ಯಾತ್= ಆದೀತು. ಇತ್ಥಂ=ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಸಃ=ಆ ಸಂಕರನು ಜಲ್ಪನ್(ಸನ್)=ಮಾತನಾಡುತ್ತಿರುವವನಾಗಿ ದೀರ್ಘಾಂ =(ಮತ್ತು ಎಚ್ಚರಿಕೆ ಇಲ್ಲದಿರೋಣದರಿಂದ) ಬಹುಕಾಲವರ್ತಿಯಾದ ನಿದ್ರಾಂ = ನಿದ್ರೆಯನ್ನು (ಮೃತಿಯನ್ನೆಂತ ಭಾವ) ಆಪ=ಹೊಂದಿದನು.

॥ಶ್ರೀಮನ್ನೃಸಿಂಹ ವರ್ಯಾನು ಗ್ರಹ ಪ್ರಜ್ಞರಾಘವೇಂದ್ರೇಣ।
ಮಣಿಮಂಜರಿ ಪ್ರಕಾಶೇ ಜನಿತೇ ಭೂತ್ಸಪ್ತಮಸ್ಸರ್ಗಃ॥೧॥

ಶ್ರೀ ರಾಮಚಂದ್ರಾಯ ನಮಃ
ಅಷ್ಟಮ ಸರ್ಗ ಪ್ರಾರಂಭಃ

ಅಸ್ಮಿಂತ್ಸರ್ಗೇ ಸಂಕರ ಮರಣಾನಂತರಂ ತಚ್ಛಿಷ್ಯೈರುಪದ್ರುತಸ್ಯ ಸಶಿಷ್ಯ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಾರ್ಯಸ್ಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಪ್ರಕಾರಃ, ಶ್ರೀಮಧ್ವಾರ್ಯ ಪ್ರಾದುರ್ಭಾವಃ, ಸಂಕ್ಷೇಪತಸ್ತಚ್ಚರಿತಂ ಚ ನಿರೂಪ್ಯತೇ – ಮಾಯಾವಿನೇ ತ್ಯಾದಿನಾ॥ ಪತ್ತಲೇ ಪಾದತ ಲೇ ಕಾಲಡೀ ಗ್ರಾಮ ಜನ್ಮ ಉತ್ಪತ್ತಿ–ರ್ಯಸ್ಯತೇನ, ಮಾಯಾವಿನಾ ಕಪಟಿನಾ ಸಂಕರೇಣ, ಸಮಾದಿಷ್ಟಾಃ ಆಸ್ತಿಕ ಮತೋತ್ಸಾದನೇ ಆಜ್ಞಪ್ತಾಃ, ಮೂರ್ಖಾಃ ವಿವೇಕರಹಿತಾಃ ಜ್ಞಾನೋತ್ತಮಾ ದಯಃ, ನಂದಿಗ್ರಾಮಂ ತನ್ನಾಮಕಂ ಸಂವಸಥ ವಿಶೇಷಂ, ಸಮಾಸಾದ್ಯ ಪ್ರಾಪ್ಯ, ಹಂಸಾನಾಂ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಾದೀನಾಂ ಮಠಂ, ಅದಹನ್ ಭಸ್ಮೀಕೃತವಂತಃ॥ ದಹಭಸ್ಮೀ ಕರಣೇ– ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಙ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಬ ॥೧॥

ಮಾಯಾವಿನಾ ಸಮಾದಿಷ್ಟಾ ಮೂರ್ಖಾಃ ಪತ್ತಲ ಜನ್ಮನಾ।
ನಂದಿಗ್ರಾಮಂ ಸಮಾಸಾದ್ಯ ಹಂಸಾನಾ ಮದಹನ್ಮಠಂ॥೧॥

ಈ ಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸಂಕರ ಮರಣ ನಂತರದಲ್ಲಿ ಸಂಕರಶಿಷ್ಯರಿಂದ ಬಾಧಿತರಾದ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥರ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಪ್ರಕಾರವು, ಮಧ್ವಾರ್ಯರ ಅವತಾರವು, ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಅವರ ಚರಿತ್ರವೂ ನಿರೂಪಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ಅರ್ಥ:– ಪತ್ತಲ, ಜನ್ಮನಾ=ಕಾಲಡಿ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ, ಉತ್ಪತ್ತಿ ಯುಳ್ಳವನಾದ ಮಾಯಾವಿನಾ= ಕಪಟಿಯಾದ ಸಂಕರನಿಂದ ಸಮಾದಿಷ್ಟಾಃ = (ಆಸ್ತಿಕ ಮತೋತ್ಸಾದನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ) ಆಜ್ಞಪ್ತರಾದ ಮೂರ್ಖಾಃ=ವಿವೇಕ ರಹಿತರಾದ ಜ್ಞಾನೋತ್ತಮಾದಿಗಳು ನಂದಿಗ್ರಾಮಂ=ನಂದಿಗ್ರಾಮವನ್ನು ಸಮಾಸಾದ್ಯ=ಹೊಂದಿ ಹಂಸಾನಾಂ=(ಅಲ್ಲಿರುವ) ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಾದಿ ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳ ಮಠಂ=ಮಠವನ್ನು ಅದಹನ್=ಸುಟ್ಟರು॥೧॥

ನಿಜಘ್ನುರಿತಿ॥ ದೈತ್ಯಾಸ್ಸಂಕರ ಶಿಷ್ಯಾಃ, ಗ್ರಾಮೇನಂದಿ ಗ್ರಾಮೇ ಗವಾಂ ವ್ರಜಂ ಸಮೂಹಂ, ಬಾಲಕಾನಪಿ, ಭೈರವ್ಯಾಭೈರವೀ ದೇವತಾ ಕಯಾ ಆಭಿಚಾರಿಕ ವಿದ್ಯಯಾ, ನಿಜಘ್ನುಃ ಸಂಹೃತವಂತಃ। ಹನ ಹಿಂಸಾ ಗತ್ಯೋಃ– ಧಾ.ಸಲ.

ಕರ್ತರಿಲಿಟ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಬ| ವಿಪ್ರಾನ್ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾನ್, ಅಜ್ವರಯನ್ ಜ್ವರ ಪೀಡಿತಾನ್ ಕುರ್ವನ್। ಜ್ವರ ಸಂತಾಪೇ ಧಾ.ಣಿಜಂತಃ ಕರ್ತರಿಲಙ್. ಪರ.ಪ್ರ.ಬ। ಅಬಲಾಃ ಪತಿವ್ರತಾಸ್ತ್ರಿಯಃ ಉದಸಾದಯನ್ ಸ್ವಧರ್ಮ ಪ್ರಚ್ಯುತಾ ಅಕುರ್ವನ್। ಷದಲ್ಯ ವಿಶರಣ ಗತ್ಯವ ಪಾದನೇಷು– ಧಾ. ಣಿಜಂತಃ ಕರ್ತರಿಲಙ್. ಪರ. ಪ್ರ.ಬ॥೨॥

ನಿಜಘ್ನು ಗೋಽವ್ರಜಂ ಗ್ರಾಮೇ ಭೈರವ್ಯಾಬಾಲಕಾನಪಿ।
ವಿಪ್ರಾನಜ್ವರಯನ್ ದೈತ್ಯಾ ಅಬಲಾ ಉದಸಾದಯನ್॥೨॥

ಅರ್ಥ:- ದೈತ್ಯಾಃ=ಅಸುರರಾದ ಸಂಕರ ಶಿಷ್ಯರು ಗ್ರಾಮೇ=ನಂದಿಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಗೋವ್ರಜಂ=ಆಕಳುಗಳ ಸಮೂಹವನ್ನು ಬಾಲಕಾನಪಿ=ಶಿಶುಗಳನ್ನೂನು ಭೈರವ್ಯಾ=ಭೈರವೀ ದೇವತಾಕವಿದ್ಯಾ ವಿಶೇಷದಿಂದ ನಿಜಘ್ನುಃ=ಸಂಹರಿಸಿದರು. ವಿಪ್ರಾನ್=ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನು ಅಜ್ವರಯನ್=ಜ್ವರಯುಕ್ತರನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಅಬಲಾಃ= (ಪಾತಿವ್ರತ್ಯಾದಿ ಧರ್ಮಯುಕ್ತರಾದ) ಹೆಂಗಸರನ್ನು ಉದಸಾದಯನ್= ಕೆಡಿಸಿದರು॥೨॥

ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಇತಿ॥ ಶಿಷ್ಯೈಸ್ಸಹಾವರ್ತತಇತಿಸಶಿಷ್ಯಃ, ಅಸೌ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಃ, ಛಿನ್ನೌದಂಡಃ ಕಮಂಡಲುಶ್ಚೇತ್ಯೇತೌ ಯಸ್ಯಸ ತಥೋಕ್ತಸ್ಸನ್, ಪುರುಷಾಭ್ಯಾಂ ಕ್ಷರಾಕ್ಷರಾಭ್ಯಾಮುತ್ತಮ ಸ್ಯಹರೇರಿದಂ ಪೌರುಷೋತ್ತಮಂ, ಸದುತ್ತಮಂ, ಕ್ಷೇತ್ರಂ ಲೋಕೇಜಗನ್ನಾಥಾಖ್ಯಯಾ ಪ್ರಸಿದ್ಧಪುಣ್ಯಸ್ಥಾನಂ, ಉದ್ದಿಶ್ಯ. ಪ್ರಾತಃ ಉಷಃಕಾಲೇ ಪ್ರಸ್ಥಿತಃ ನಿರ್ಗತವಾನ್ ॥೩॥

ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಃ ಸಶಿಷ್ಯೋಽಸೌ ಛಿನ್ನದಂಡ ಕಮಂಡಲುಃ।
ಉದ್ದಿಶ್ಯ ಪ್ರಸ್ಥಿತಃ ಪ್ರಾತಃ ಸತ್ಕ್ಷೇತ್ರಂ ಪುರುಷೋತ್ತಮಂ॥೩॥

ಸಶಿಷ್ಯಃ=ಶಿಷ್ಯರಿಂದ ಸಹಿತರಾದ ಅಸೌ=ಈ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಃ=ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥರು ಛಿನ್ನದಂಡ ಕಮಂಡಲುಃ(ಸನ್)=ಭೇದಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟ ದಂಡವು ಕಮಂಡಲು ಇವುಗಳು ಉಳ್ಳವರಾಗಿ ಪುರುಷೋತ್ತಮಂ=ಕ್ಷರಾಕ್ಷರ ಪುರುಷೋತ್ತಮನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಸತ್ಕ್ಷೇತ್ರಂ=ಉತ್ತಮವಾದ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು (ಪಡ್ಡೀ ಜಗನ್ನಾಥನಾಮಕ ಕ್ಷೇತ್ರವೆನ್ನಂತ ಭಾವ) ಉದ್ದಿಶ್ಯ=ಉದ್ದೇಶ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಪ್ರಾತಃ=ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ಥಿತಃ=ಹೊರಟರು॥೩॥

ಮಾಯಿನಇತಿ॥ ಮಾಯಿನಃ ಕಪಟಿಸ್ಸಂಕರಶಿಷ್ಯಾಃ ತಾನ್ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಾದೀನ್, ಅನುದೃತ್ಯ ಅನುಸೃತ್ಯ, ಪೃಷ್ಠತೋಗತ್ವಾ, ವಿಜನಸ್ಥಲೇ ನಿರ್ಜನಪ್ರದೇಶೇ ಅಭಿಹತ್ಯ ಮುಷ್ಟಿಭಿಃ ಪ್ರಹೃತ್ಯ ನಿಪಾತ್ಯ, ಸಂಪ್ರಾಪ್ತಂ ಪ್ರಾಣಾನಾಂ ಶ್ವಾಸೋಚ್ಛ್ವಾಸಾದಿ ವಾಯೂನಾಂ ಸಂಕಟಂ ಜೀವನಾನುಕೂಲ ಸಂಚಾರವರ್ಜನ ರೂಪ ಸ್ಸಂಬೋಧೋಯೈಸ್ತಾನ್, ಹಂಸಾಗ್ರ್ಯಾನ್ ಯತಿ ಶ್ರೇಷ್ಠಾನ್ ಪ್ರತಿ, ಊಚುರ್ವಕ್ಷ್ಯಮಾಣ ಪ್ರಕಾರೇಣಾಭಿದಧುಃ। ವಚಪರಿಭಾಷಣೇ- ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಿಟ್. ಪರ. ಪ್ರ.ಬ ॥೪॥

ಮಾಯಿನಸ್ತಾನನು ದ್ರುತ್ಯ ಹಂಸಾಗ್ರ್ಯಾನ್ ವಿಜನಸ್ಥಲೇ।
ಅಭಿಹತ್ಯ ನಿಪಾತ್ಯೋಚುಃ ಸಂಪ್ರಾಪ್ತ ಪ್ರಾಣ ಸಂಕಟಾನ್॥೪॥

ಮಾಯಿನಃ=ಕಪಟಿಗಳಾದ ಸಂಕರಶಿಷ್ಯರು ತಾನ್=ಆ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಾದಿಗಳನ್ನು ಅನುದ್ರುತ್ಯ=ಅನುಸರಿಸಿಹೋಗಿ ವಿಜನಸ್ಥಲೇ=ನಿರ್ಜನವಾದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಭಿಹತ್ಯ=(ಮುಷ್ಟಿಗಳಿಂದ) ಹೊಡೆದು ನಿಪಾತ್ಯ=(ಕೆಳಗೆ) ಕೆಡವಿ ಸಂಪ್ರಾಪ್ತ ಪ್ರಾಣಸಂಕಟಾನ್=ಹೊಂದಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರಾಣಸಂಕಟ ಉಳ್ಳವರಾದ ಹಂಸಾಗ್ರ್ಯಾನ್(ಪ್ರತಿ) ಸಂನ್ಯಾಸಿ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಾದಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಊಚುಃ=ಮಾತನಾಡಿದರು॥೪॥

ಕಿಮೂಚುರಿತ್ಯತ ಆಹ- ಅಸ್ಮಾನಿತಿ॥ ಹೇ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಾದಯಃ ಯೂಯಂ, ಅಸ್ಮಾನ್ ಮಾಯಾವಾದಿನಃ, ಅನುವ್ರಜಧ್ವಂ ವಾ ಅಸ್ಮನ್ಮತಾಂಗೀಕಾರೇಣ ಅನುಸೃತ್ಯಗಚ್ಛತವಾ। ಮ್ರಿಯಧ್ವಂ ಮೃತಾಭವತ ವಾ। ವ್ರಜಗತೌ- ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲೋಟ್. ಆತ್ಮ ಮ.ಬ.। ವ್ರಜತೇಶ್ಛಾಂದ್ರಾದಿಮತೇ ಉಭಯ ಪದಿತಾ ಸಂಭವಾದಾತ್ಮನೇ ಪ್ರಯೋಗ ಉಪಪನ್ನಃ। ಮೃಙ್ ಪ್ರಾಣತ್ಯಾಗೇ- ಧಾ.ಅಕ.ಕರ್ತರಿ ಲೋಟ್. ಆತ್ಮ. ಮ. ಬ॥ ಮೃಙ್ ಪ್ರಾಣತ್ಯಾಗೇ- ಧಾ. ಅಕ. ಕರ್ತರಿ ಲೋಟ್. ಆತ್ಮ. ಮ. ಬ॥ ವಿಚಿಂತ್ಯತಾಂ ಅಸ್ಮದನುಸರಣ ಮರಣಯೋರ್ಯದ್ರೋಚತೇ ತದಾಲೋಚ್ಯತಾಂ, ಭವದ್ಭಿರಿತಿಶೇಷಃ॥ ಚಿತಿಸ್ಮೃತ್ಯಾಂ- ಧಾ.ಕರ್ಮಣಿ ಲೋಟ್. ಆತ್ಮ ಪ್ರ. ಏ॥ ಇತ್ಯೇವಂ ಮೂರ್ಖೈಃ

ಕಾರ್ಯಾಕಾರ್ಯ ವಿವೇಕರಹಿತೈಃ ಮಾಯಿಭಿಸ್ಸಂಕರ ಶಿಷ್ಯೈಃ ಉಕ್ತಾಃ, ತೇಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಾದ್ಯಾಃ, ವಯಂ, ಯಷ್ಮಾನ್ ಅನ್ವಿಯಾಮ ಅನುಸರಾಮ॥ ಇಣ್ ಗತೌ- ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿ ಲಙ್. ಪರ. ಉ.ಬ॥ ಅನ್ವಯಾಮೇತ್ಯಪಿಪಾಠಃ॥ ತರ್ಹಿ ಲೋಡಸ್ತಂಬೋಧ್ಯಮ್॥ ಇತ್ಯೇವಂ, ಅಬ್ರುವನ್॥ ಬ್ರೂಞ್ ವ್ಯಕ್ತಾಯಾಂವಾಚಿ- ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಙ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಬ ॥೫॥

ಅಸ್ಮಾನನುವ್ರಜಧ್ವಂವಾ ಮ್ರಿಯಧ್ವಂ ವಾ ವಿಚಿಂತ್ಯತಾಮ್।
ಇತ್ಯುಕ್ತಾಮಾಯಿ ಭಿಮೂರ್ಖೈರನ್ವಿಯಾಮೇತಿ ತೇಽಬ್ರುವನ್॥೫॥

ಏನೆಂತ ಮಾತನಾಡಿದರೆಂದರೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-(ಹೇ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥರಾದಯಃ=ಎಲೈ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಾದಿಗಳರಾ ಯೂಯಂ=ನೀವು) ಅಸ್ಮಾನ್=ನಮ್ಮನ್ನು (ಅಂದರೆ ಮಾಯಾವಾದಿಗಳನ್ನು) ಅನುವ್ರಜಧ್ವಂವಾ=(ಮತವಿಷಯದಲ್ಲಿ) ಅನುಸರಿಸಿ ಬರುತ್ತೀರಾ ಮ್ರಿಯುಧ್ವಂ ವಾ=ಸಾಯುತ್ತೀರಾ(ಭವದ್ಭಿಃ=ನಿಮ್ಮಿಂದ) ವಿಚಿಂತ್ಯತಾಂ=(ಅಸ್ಮಾದನುಸರಣ ಮರಣಗಳಲ್ಲಿ ಆವುದು ರುಚಿಸುತ್ತದೋ ಅದು) ಆಲೋಚಿಸಲ್ಪಡಲಿ. ಇತಿ= ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಮೂರ್ಖೈಃ = ಕಾರ್ಯಾಕಾರ್ಯ ವಿವೇಕರಹಿತರಾದ ಮಾಯಿಭಿಃ=ಕಪಟಿ ಗಳಾದ ಸಂಕರಶಿಷ್ಯರಿಂದ ಉಕ್ತಾಃ=ಹೇಳಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟಂಥಾ ತೇ=ಆ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಾದಿಗಳು (ವಯಂ=ನಾವು ಯುಷ್ಮಾನ್=ನಿಮ್ಮ ಅನ್ವಿಯಾಮ=ಅನುಸರಿಸಿ ಬರುವೆವು ಇತಿ=ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಅಬ್ರುವನ್=ಮಾತನಾಡಿದರು॥೫॥

ಅಥೇತಿ॥ ಅಥಯುಷ್ಮಾನನ್ವಿಯಾಮೇತಿ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಾದಿ ವಚನಾ ಕರ್ಣನಾನಂತರಂ, ಖಲೌದುರ್ಜನಃ, ಜ್ಞಾನೋತ್ತಮಃ ತದಾಖ್ಯಸ್ಸಂಕರ ಶಿಷ್ಯಃ ತೇಭ್ಯಃ ಪ್ರಾಜ್ಞಾತೀರ್ಥಾದಿಭ್ಯಃ, ದಂಡಾದಿಕಂ ಸಂನ್ಯಾಸ್ಯು ಪಕರಣಂ ದತ್ವಾ. ಲಾಂಛನ ಮಾಸ್ತಿಕ ಸಂನ್ಯಾಸಿ ಚಿಹ್ನಭೂತಂ ದಂಡಗತ ಧೇನ್ವಾದಿ ಮುದ್ರೋರ್ಧ್ವ ಪುಂಡ್ರಾದಿಕಂ, ವ್ಯತ್ಯಸ್ಯ ಭಸ್ಮಾಂಕನಾದಿನಾ ವಿಪರೀತಂ ಕೃತ್ವಾಚ, ಅಸುರಮಸುರಾಣಾಂ ಸಂಬಂಧಿ ಆಕೂತಮಭಿಮತಂ ಮಾಯಾವಾದಂ, ಉಪದಿದೇಶ ಉಪದಿಷ್ಟವಾನ್। ದಿಶ ಅತಿ ಸರ್ಜನೇ ಧಾ.ಸಕ ಕರ್ತರಿಲಿಟ್ ಪರ ಪು.ಏ॥ ಮತ ಮಾಸುರ ಮಿತ್ಯಪಿಪಾಡಃ॥ ೬ ॥

ಅಥ ಜ್ಞಾನೋತ್ತಮಸ್ತೇಭ್ಯೋ ದತ್ವಾದಂಡಾದಿ ಕಂಖಲಃ।
ವ್ಯತ್ಯಸ್ಯ ಲಾಂಛನಂ ಚೋಪದಿ ದೇಶಾಕೂತಮಾಸುರಂ॥೬॥

ಅಥ= ನಿಮ್ಮನ್ನನುಸರಿಸಿ ಬರುತ್ತೇವೆಂತ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಾದಿಗಳು ಸಮ್ಮತಿಸಿದ ನಂತರದಲ್ಲಿ ಖಲಃ=ದುರ್ಜನನಾದ ಜ್ಞಾನೋತ್ತಮಃ=ಜ್ಞಾನೋತ್ತಮನು ತೇಭ್ಯಃ=ಆ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಾ ದಿಗಳಗೋಸ್ಕರ ದಂಡ ಆದಿಕಂ=ದಂಡವು ಮೊದಲಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಯತ್ಯುಪಕರಣವನ್ನು ದತ್ವಾ=ಕೊಟ್ಟು ಲಾಂಛನಂ=(ದಂಡಾದಿಗತ ಮುದ್ರೋರ್ಧ್ವ ಪುಂಡ್ರಾದಿ ರೂಪವಾದ) ಚಿಹ್ನವನ್ನು ವ್ಯತ್ಯಸ್ಯಚ=(ಭಸ್ಮಾಂಕನಾದಿಗಳಂದ) ವ್ಯತ್ಯಾಸಪಡಿಸಿಯೂನು ಆಸುರಂ=ಅಸುರ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಆಕೂತಂ= ಅಭಿಮತವಾದ ಮಾಯಾವಾದವನ್ನು ಉಪದಿದೇಶ=ಉಪದೇಶಿಸಿದನು ॥೬॥

ತೇಭ್ಯ ಇತಿ॥ ನಿಪುಣಾಃ ಕಾಲೋಚಿತ ಕಾರ್ಯಕರಣಕುಶಲಾಃ ಪರಮಾಹಂಸಾಃ ಪರಮಹಂಸ ನಾಮಕ ಸಂನ್ಯಾಸಿ ಭೂತಾಃ, ತೇಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಾದಯಃ, ಗೂಢಮಾಚ್ಛಾದಿತಂ ಚೇತೋಮನಃ ಲಕ್ಷಣ ಯಾ ತದ್ಗತ ವಂಚನಾಭಿಪ್ರಾಯೋ ಯೇಷಾಂ ತೇ ತಥೋಕ್ತಾಸ್ಸಂತಃ ತೇಭ್ಯೋಜ್ಞಾನೋತ್ತಮಾದಿಭ್ಯಃ ತರ್ಕೈ ರ್ದುಷ್ಟಯುಕ್ತಿಭಿಃ ಕರ್ಕಶಂಕಠಿನಂ, ಶಾರೀರಕಂ ಶಾರೀರ ಕಾಖ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ರೂಪತ ಯಾ ಶಾರೀರ ಕಾಖ್ಯಂ, ಭಾಷ್ಯಂ ಸಂಕರ ನಿರ್ಮಿತಂ, ಶ್ರುತ್ವಾ ಅಧೀತ್ಯ, ವ್ಯಾಚಖ್ಯುಃ ಮಾಯಿಮನಸ್ಸಮಾಧಾನಾಯ ಶಿಷ್ಟೇಭ್ಯೋ ವ್ಯಾಕೃತವಂತಃ ॥ ಖ್ಯಾಪುಕಥನೇ- ಧಾ.ಸ.ಕ ಕರ್ತರಿಲಿಟ್ ಪರ. ಪ್ರ ಬ । ಪರಮಾರೂಢಚೀತಸ ಇತಿಪಾಠೇ- ಪರಮಂಸರ್ವೋತ್ತಮಂ ಹರಿಮಾರೂಢಂ ವಿಷಯಾಕರಣೇನ ಸಂಬದ್ಧಂ ಚೀತೋ ಯೇಷಾಂತೇ ಇತ್ಯರ್ಥಃ। ತರ್ಕ ಕರ್ಕಶೌ ಇತಿ ಚತುರ್ಥಪಾದ ಪಾಠೇ- ಭಾಷ್ಟಂ ಶ್ರು, ತ್ವಾ, ತರ್ಕ ಕರ್ಕಶಾ ಸ್ಸಂತೋ ವ್ಯಾಚಖ್ಯುರಿತಿ ಯೋಜನಾ ॥ ೭ ॥

ತೇಭ್ಯಸ್ತೇ ನಿಪುಣಾ ಹಂಸಾಃ ಪರಮಾ ಗೂಢಚೇತಸಃ।
ಶುತ್ವಾ ಶಾರೀರಕಂ ಭಾಷ್ಯಂ ವ್ಯಾಚಖ್ಯುಸ್ತರ್ಕ ಕರ್ಕಶಮ್॥೭॥

ನಿಪುಣಾಃ = (ಸಮಯೋಚಿತಾಚಾರ ಮಾಡೋಣದರಲ್ಲಿ) ಕುಶಲರಾದ ಪರಮಾಹಂಸಾಃ=ಪರಮಹಂಸ ನಾಮಕ ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳಾದ ತೇ=ಆ

ಪ್ರಾಕ್ಞತೀರ್ಥಾದಿಗಳು ಗೂಢಚೇತನಃ(ಸಂತಃ)=ಆಚ್ಛಾದಿತವಾದ ಮನಸ್ಸು (ಅಂದರೆ ಮನೋಗತವಾದ ವಂಚನಾಭಿಪ್ರಾಯವು) ಉಳ್ಳವರಾಗಿ ತೇಭ್ಯಃ=ಆ ಜ್ಞಾನೋತ್ತಮಾದಿಗಳ ದೆಸೆಯಿಂದ ತರ್ಕ ಕರ್ಕಶಂ=ದುರಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಕಠಿನವಾದ ಶಾರೀರಕಂ=(ಶಾರೀರಾಖ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮ ಸೂತ್ರಗಳಿಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವಾದ ಕಾರಣ) ಶಾರೀರಕ ನಾಮಕವಾದ ಭಾಷ್ಯಂ=(ಸಂಕರ ಕೃತವಾದ) ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಶ್ರುತ್ವಾ=ಶ್ರವಣಮಾಡಿ ವ್ಯಾಚಖ್ಯುಃ=(ಶಿಷ್ಯರುಗಳಿಗೋಸ್ಕರ) ಪ್ರವಚನ ಮಾಡಿದರು॥೭॥

ಮಾಯಿನಇತಿ ॥ ಅಮೀ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಾದಯಃ ಏವಂ ಮಾಯಿಚಿಹ್ನಾ ಧಾರಣಾದಿನಾ ಪ್ರಕಾರೇಣ, ಸಂತೋಷೇಣ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಾ ದಿವಶೀಕರಣ. ಜನಿತ ಹರ್ಷೇಣ ವಿವಶಃ ಆಶಯೋಭಿಪ್ರಾಯೋ ಯೇಷಾನ್ ಸ್ತಾನ್, ಆನಂದ ಬಾಲ ಇತಿಮಠಂಗಚ್ಛಂತೀತ ತಥೋಕ್ತಾನ್, ಮಾಯಿನೋ ಜ್ಞಾನೋತ್ತಮಾ ದೀನ್, ವಂಚಯಿತ್ವಾ, ತೈ ಏತೈವಸ್ತು ತೋಽಸ್ಮನ್ಮತ ಪ್ರವಿಷ್ಟಾ ಸ್ಸಂವೃತ್ತಾ ಇತಿಬುದ್ಧಿಂ ಜನಯಿತ್ವಾ ಯಭಿಃ, ಸಹ,ನ್ಯವಸನ್ ಉಷಿತವಂತಃ ॥ ವಸನಿವಾಸೇ – ಧಾ.ಅ.ಕ ಕರ್ತ್ರರಿಲಜ್ ಪರ. ಪ್ರ.ಬ ॥೮॥

ಮಾಯಿನೋ ವಂಚ ಯಿತ್ವೈವಂ ಸಂತೋಷ ವಿವಶಾಶಯಾನ್।
ಆನಂದ ಬಾಲಮಠಗಾನ್ ನ್ಯವಸಂತ್ಸಹ ತ್ತೈರಮೀ॥೮॥

ಅಮೀ=ಈ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಾದಿಗಳು ಏವಂ=ಈ(ಮಾಯಿಚಿಹ್ನಾ ಧಾರಣಾದಿ ರೂಪವಾದ) ಪ್ರಕಾರದಿಂದ ಸಂತೋಷ ವಿವಶ ಆಶಯಾನ್=(ಪ್ರಾಜ್ಞ ತೀರ್ಥರನ್ನು ವಶೀಕರಿಸಿ ಕೊಂಬೋಣದ ರಿಂದುಂಟಾದ) ಸಂತೋಷದಿಂದ ಪರವಶವಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಉಳ್ಳವರಾದ ಆನಂದ ಬಾಲಮಠಗಾನ್=ಆನಂದ ಬಾಲವೆಂತೆಂಬುವ ಮಠವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವವರಾಗಿ ಮಾಯಿನಃ=ಕಪಟಿಗಳಾದ ಜ್ಞಾನೋತ್ತಮಾದಿಗಳನ್ನು ವಂಚಯಿತ್ವಾ=(ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಇವರು ನಮ್ಮ ಮತದವರಾದರೆಂತ) ಭ್ರಾಂತಿಪಡಿಸಿ ತೈಃ=ಆ ಮಾಯಿ ಜನರಿಂದ ಸಹ=ಕೂಡಿ ನ್ಯವಸನ್=ವಾಸಮಾಡಿದರು ॥೮॥

ವಿಶ್ವಸ್ತೇತಿ ॥ ಮಾಯಿನೋ ಜ್ಞಾನೋತ್ತಯಾದಯಃ, ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಾರ್ಯಂ ಏಕಸ್ಸ ಜಾತೀಯ ವಿಜಾತೀಯ ಸ್ವಗತ ನಾನಾತ್ವರ ಹಿತಶ್ಚಾಸೌ ಆತ್ಮಾಚ ಏಕಾತ್ಮಾ ಏಕಾತ್ಮಾನೋ ಭಾವ ಏಕಾತ್ಮ್ಯಂ ಚಿದೈಕ್ಯಂ ತಸ್ಯೋಪಾಸ್ತೌ ಉಪಾಸನಾಯಾಂ

ನಿಶ್ಚಿತಂ ಸಂಜಾತ ನಿಷ್ಠಂ, ವಿಶ್ವಸ್ಯ, ಅತ ಏವ ಮಾಯಾವಾದೇ ನಿಖಿಲಂ ಮಾಯಾ ಕಲ್ಪಿತ ಮಿತಿ ವಾದೇರತಂ ಆಸಕ್ತಂ, ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಮುಹುಃ ಪುನಃ ಪುನಃ ಜಹೃಷುಃ ಸಂತುಷುಃ ॥ ತುಷುತುಷ್ಟೌ – ಧಾ.ಅ.ಕ. ಕರ್ತರಿಲಿಟ್ ಪರ. ಪ್ರ.ಬ ॥ ಜಹೃಷುರ್ಮು ದೇತಿ ಪಾಠೇತು – ಮುದಾ ಸಂತೋಷೇಣ ಜಹೃಷುರತಿರಿಕ್ತಾಬ ಭೂವು ರಿತಿ ವ್ಯಾಖ್ಯೇಯಮ್ ॥೯॥

ವಿಶ್ವಸ್ಯ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಾರ್ಯ ಮೈಕಾತ್ಮ್ಯೋಪಾಸ್ತಿ ನಿಶ್ಚಿತಂ।
ಮಾಯಾವಾದರತಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಮಾಯಿನೋಜಹೃಷು ಮುಹುಃ ॥೯॥

ಮಾಯಿನಃ=ಕಪಟಿಗಳಾದ ಜ್ಞಾನೋತ್ತಮಾದಿಗಳು ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥ ಆರ್ಯಂ= ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥರೆಂತೆಂಬುವ ಹಿರಿಯರನ್ನು ಐಕಾತ್ಮ್ಯ ಉಪಾಸ್ತಿ ನಿಶ್ಚಿತಂ= ಏಕಾತ್ಮತ್ವದ (ಚಿದೈಕ್ಯದ) ಉಪಾಸನೆಯಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತರನ್ನಾಗಿ ವಿಶ್ವಸ್ಯ = ನಂಬಿ ಮಾಯಾವಾದರತಂ ಮಾಯಾವಾದದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತರನ್ನಾಗಿ ದೃಷ್ಟ್ವಾ=ನೋಡಿ ಮುಹುಃ=ಮತ್ತು ಮತ್ತು ಜಹೃಷುಃ=ಸಂತೊಷಪಟ್ಟರು॥೯॥

ತಂ ಸಶಿಷ್ಯಮಿತಿ, ಅಯಂ ಹೀತಿಚ ಶ್ಲೋಕ ದ್ವಯ ಮೇಕನಾಕ್ಯತಯಾ ಯೋಜ್ಯಮ್ ॥ ಅಥ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಾರ್ಯಸ್ಯಾದ್ವೈತ ನಿಷ್ಠವಿಶ್ವಾಸಾ ನಂತರಂ ಪಾನೇಮ ದ್ಯಾದ್ಯಪೇಯ ಪಾನೇ ಭೋಗೇಷು ಸ್ರಕ್ಚಂದ ನಾದಿ ಸೇವನೇಷು ಅಬಲಾಸು ಸ್ತ್ರೀಷು ಚಾಕಾಂಕ್ಷಾ ಸ್ಪೃಹೋ ಯೇಷಾಂ ತೇ ತಥೋಕ್ತಾಃ, ಮಾಯಿನೋ ಜ್ಞಾನೋತ್ತಮಾದಯಃ, ಶಿಷ್ಯೈ ಸ್ಸಹವರ್ತತ ಇತಿ ಸಶಿಷ್ಯಂ, ತಂ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಾರ್ಯಂ, ಸನ್ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಆಚಾರೋ ಯಸ್ಯತಂತ ಥೋಕ್ತಂ ಅವಲೋಕ್ಯದೃಷ್ಟ್ವಾ ॥೧೦॥

ತಂ ಸ ಶಿಷ್ಯಂ ಸದಾಚಾರಮವಲೋಕ್ಯಾಥ ಮಾಯಿನಃ।
ಪಾನ ಭೋಗಾಬಲಾಕಾಂಕ್ಷಾ ವಿಹಾಯ ಪ್ರಯಯುಃ ಶನೈಃ॥೧೦॥

ಈ ಶ್ಲೋಕವು "ಅಯಂಹಿ" ಎಂಬುವ ಮುಂದಿನ ಶ್ಲೋಕವೂನು ಏಕಾನ್ವಯವಾಗಿರುತ್ತವೆ–ಅಥ=ಪ್ರಾಜ್ಞ ತೀರ್ಥಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆಯುಂಟಾದ ನಂತರದಲ್ಲಿ. ಪಾನ, ಭೋಗ, ಅಬಲಾ, ಆಕಾಂಕ್ಷಾಃ=(ಮದ್ಯಾದಿಗಳ

ಪಾನವುಸ್ರಕ್ಷಂದನಾದಿಗಳ) ಸೇವ ನವು, ಸ್ತ್ರೀಜನರು-ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿಲಾಷೆ ಉಳ್ಳವರಾದ ಮಾಯಿನಃ=ಕಪಟಿಗಳಾದ ಜ್ಞಾನೋತ್ತಮಾದಿಗಳು ಸ ಶಿಷ್ಯಂ=ಶಿಷ್ಯರಿಂದ ಸಹಿತರಾದ ತಂ=ಆ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥರನ್ನು ಸತ್, ಆಚಾರಂ= ಪ್ರಶಕ್ತಗಳಾದ ಆಚಾರಗಳು ಉಳ್ಳವರನ್ನನಾಗಿ ಅವಲೋಕ್ಯ=ನೋಡಿ॥೧೦॥

ಸತ್ಸು ಪ್ರಶ ಸ್ತೇಷ್ಟಾಚಾರೇಷು ಅತಿ ಕರ್ಕಶಃ ಭೃಶನಿಶ್ಚಲಮತಿಃ ಅಯಂಅಸ್ಮದ್ವ ಶ್ರೀ ಕೃತಃ, ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಾರ್ಯಃ, ಗುರೂನ್ ಉಪದೇಶಕ ಸ್ಥಾನಾ ಪನ್ನಾನ್, ದುರಾಚಾರನ್, ಅಸ್ಮಾನ್, ಗರ್ಹಯೇದ್ಧಿ ನಿಂದಯದೇವ। ಇತಿ ಭೀರವೋ ಭಯ ಯುಕ್ತಾಸ್ಸಂತಃ, ವಿ ಹಾಯ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಾರ್ಯಂ ಸ್ವಮಠೇ ವಿ ಸೃಜ್ಯ ಶನೈರ್ಮಂದಂ, ಕಿಂಚಿದ್ವ್ಯಾಜಂ ಪ್ರಕಲ್ಪ್ಯೇತಿಭಾವಃ ॥ ಪ್ರಯಯುಃ ಪ್ರಸ್ಥಾಯ ಸ್ಥಾನಾಂತರಂಗತಾಃ ಯಾ ಪ್ರಾಪಣೇ- ಧಾ. ಕರ್ತರಿ ಲಟ್ ಪರ್ ಪ್ರ. ಬ. ॥ ಗರ್ಹನಿಂದನೇ –ಧಾ.ಸ.ಕ. ಕರ್ತರಿಲಙ್ ಪರ.ಪು.ಏ ॥೧೧॥

ಅಯಂ ಹಿ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಾರ್ಯಃ ಸದಾಚಾರಾತಿ ಕರ್ಕಶಃ।
ಗುರೂನಸ್ಮಾನ್ದುರಾಚಾರಾನ್ ಗರ್ಹಯೇದಿತಿ ಭೀರವಃ॥೧೧॥

ಸತ್, ಆಚಾರ, ಅತಿಕರ್ಕಶಃ=ಪ್ರಶಸ್ತಗಳಾದ ಆಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ನಿಶ್ಚಿತ ಬುದ್ಧಿಗಳಾದ ಅಯಂ=ಈ(ನಮ್ಮಿಂದ ವಶೀಕೃತರಾದ) ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥ ಆರ್ಯಃ= ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥ ರೆಂತೆಂಬುವ ಹಿರಿಯರು ಗುರೂನ್=ಗುರುಗಳಾಗಿರುವ ದುರಾಚಾರಾನ್= ಕೆಟ್ಟ ಆಚಾರಗಳುಳ್ಳವರಾದ ಅಸ್ಮಾನ್=ನಮ್ಮಗಳನ್ನು ಗರ್ಹಯದ್ಧಿ=ದೂಷಿಸುತ್ತಾನಲ್ಲವೇ (ಇತಿ= ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ) ಭೀರವಃ (ಸಂತಃ) ಭಯಪಡುವವರಾಗಿ ವಿಹಾಯ= (ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥರನ್ನು ಸ್ವಮಠದಲ್ಲಿ) ಬಿಟ್ಟು. ಶನೈಃ=ಮೆಲ್ಲಗೆ(ಒಂದು ನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿ ಎಂತ ಭಾವ) ಪ್ರಯಯುಃ=(ಸ್ಥಲಾಂತರವನ್ನು ಕುರಿತು) ಹೊರಟು ಹೋದರು ॥೧೧॥

ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥ ಇತಿ॥ ತದಾಮಾಯಿನಾಂ ಗಮನಾನಂತಹರ ಕಾಲೇ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಃ ಸಂಮತಾನ್ ಸ್ವಾನು ಕೂಲಾನ್, ಹಂಸಾನ್ ಸಂನ್ಯಾಸಿನ : ಶಿಷ್ಯಾನ್, ರಹಸಿ ಏಕಾಂತೇ, ಆಹೂಯ ಆ ಹ ಉವಾಚ। ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತಿ ರೂಪಕ ಮಿದ ಮವ್ಯಯಮ್

॥ ವಚನಂ ವಿಶಿನಷ್ಟಿ – ಮಹಾನೇಷ ಇತ್ಯಾದಿ ನಾ॥ ಏಷಮಾಯಿ ನಾಮಸ್ಮಾಸು ವಿಶ್ವಾಸ ಜನನೇನೇತಃ ಸ್ವಯಮೇವ ಗಮನ ರೂಪಃ ಮಹಾನ್ ಪೂಜ್ಯಃ, ಅನುಗ್ರಹಃ ಪ್ರಸಾದಃ, ಹರಿಣಾ, ಕೃತಃ ಅಸ್ಮಾಸ್ವಿತಿ ಶೇಷಃ॥ ಅನ್ಯಥಾದುಸ್ಸಂಗ ಪರಿಹಾರಃ ಕಥಂ ಸ್ಯಾದಿತಿಭಾವಃ ॥೧೨॥

ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಸ್ತದಾಶಿಷ್ಯಾನ್ ಹಂಸಾನಾಹೂಯ ಸಂಮತಾನ್।
ರಹಸ್ಯಾಹ ಮಹಾನೇಷ ಹರಿಣಾऽನುಗ್ರಹಃ ಕೃತಃ॥೧೨॥

ತದಾ= ಆ ಮಾಯಿಗಳು ಹೊರಟು ಹೋದನಂತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಃ= ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥರು ಸವ್ಮ್ಮತಾನ್=(ತವುಗೆ) ಅನುಕೂಲರಾದ ಹಂಸಾನ್=ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳಾದ ಶಿಷ್ಯಾನ್=ಶಿಷ್ಯರನ್ನು ರಹಸಿ=ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿ ಆಹೂಯ=ಕರೆದು ಆಹ=ಮಾತನಾಡಿದರು. ಮಾತಿನ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ– ಏಷಃ=ಇಂಥಾ(ನಮ್ಮನ್ನು ನಂಬಿ ತಾವಾಗಿ ಮಾಯಾವಾದಿಗಳು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗೋಣ ವೆಂಬೆಂತಹುದಾದ) ಮಹಾನ್=ದೊಡ್ಡದಾದ ಅನುಗ್ರಹಃ=ಪ್ರಸಾದವು(ಅಸ್ಮಾಸು= ನಮ್ಮಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ) ಹರಿಣಾ=ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಕೃತಃ=ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ತಾ–ಹರ್ಯನುಗ್ರಹವಿಲ್ಲದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಈ ದುರ್ಜನರು ನಮ್ಮನ್ನು ಬಿಡೋಣ ಕಷ್ಟವೆಂತ ಭಾವ॥೧೨॥

ಬರ್ಬರಾಇತಿ॥ ಬರ್ಬರಾಸ್ತನ್ನಾಮಕ ನೀಚ ಜಾತಿ ತುಲ್ಯಾಃ – ಅತಿಕ್ರೂರ ಸ್ವಭಾವಾ ಇತಿ ಯಾವತ್, ಸರ್ವೇ ಮಾಯಿನೋಜ್ಞಾನೋತ್ತಮಾದಯಃ ನೋऽಸ್ಮಾನ್, ವಿಶ್ವಸ್ಯ ಯಯುರ್ಗತಾಃ॥ ಯಾಪ್ರಾಪಣೇ– ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಟ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಬ.। ಏತತ್, ನೋऽ ಸ್ಮಾಕಂ ಸುಖಂ ಆನದಂಕರಮ್॥ ವಯಂತು, ಚತುರ್ಣಾಂ ಮಾಸಾನಾಂವ್ರತಂ ಏಕಸ್ಥಾನ ವಾಸಾದಿ ನಿಯಮಂ, ಪಾರಯಿತ್ವಾ ಸಮಾಪ್ಯ, ಇತೋऽಸ್ಮಾತ್ ಸ್ಥಾನಾತ್ ಯಾಮೋ ಗಚ್ಛಾಮಃ॥ ಯಾ.ಪ್ರಾಪಣೇ– ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿ ಲಟ್. ಪರ. ಉ. ಬ ॥೧೩॥

ಬರ್ಬರಾಮಾಯಿನಸ್ಸರ್ವೇ ಯಯುರ್ವಿಶ್ವಸ್ಯ ನ ಸುಖಮ್।
ಪಾರಯಿತ್ವಾ ಚತುಮಾಸ್ಯ ವ್ರತಂ ಯಾಮೋವಯಂತ್ವಿತಃ॥೧೩॥

ಬರ್ಬರಾಃ= ಬರ್ಬರಾಖ್ಯ ನೀಚ ಜಾತಿ ಸಮರಾದ (ಅಂದರೆ ಅತಿ ಕ್ರೂರರೆಂತ ಭಾವ) ಸರ್ವೇ=ಸಮಸ್ತರಾದ ಮಾಯಿನಃ=ಮಾಯಾವಾದಿಗಳು ನಃ=ನಮ್ಮಗಳನ್ನು ವಿಶ್ವಸ್ಯ=ನಂಬಿ ಯಯುಃ=ಹೊರಟು ಹೋದರು. (ಏತತ್=ಇದು) ನಃ=ನಮಗೆ ಸುಖಂ= ಆನಂದ ಜನಕವು ವಯಂತು=ನಾವಾದರೆ ಚತುರ್ಮಾಸ ವ್ರತಂ=ಚಾತುಮಾಸ್ಯದ (ಏಕ ಸ್ಥಾನವಾಸಾದಿ ರೂಪವಾದ) ನಿಯಮವನ್ನು ಪಾರಯಿತ್ವಾ=ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಇತಃ=ಈ ಸ್ಥಳದ ದೆಸೆಯಿಂದ ಯಾಮಃ=ಹೋಗುವ॥೧೩॥

ಗತ್ವೇತಿ॥ ವಯಂ, ಗಂಗಾಂ ಭಾಗೀರಥೀಂ, ಗತ್ವಾಪ್ರಾಪ್ಯ ತತಸ್ತಸ್ಯಾಂ ಸಾರ್ವವಿಭಕ್ತಿಕ ಸ್ತಸಿಃ॥ ಸ್ನಾತ್ವಾ, ಮಾಯಿಭ್ಯೋ ಜ್ಞಾನೋತ್ತಮಾದಿಭ್ಯಸ್ಸಂಭವೋ ಜನ್ಮ ಮಸ್ಯ ತತ್ತಥೋಕ್ತಂ, ಅಂಹಃ ಪಾಪಂ, ಮುಕ್ತ್ವಾತ್ಯಕ್ತ್ವಾ, ಮಾಯಿನೋ ಮಾಯಾವಾದಿನ ಇತಿ ವ್ಯಾಜೇನ ಕಪಟೇನ ಶನ್ಯೆಶ್ಶನ್ಯೆಃ, ನಂದಿಗ್ರಾಮಂ ತನ್ನಾಮಕಂ ಪ್ರಾಚೀನ ಸ್ಥಾನಂ ಪ್ರತಿ ಯಾಸ್ಯಾಮೋ ಗಮಿಷ್ಯಾಮಃ। ಯಾಪ್ರಾಪಣೇ- ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಟ್. ಪರ. ಉ. ಬ ॥೧೪॥

ಗತ್ವಾ ಗಂಗಾಂ ತತಃ ಸ್ನಾತ್ವಾ
ಮುಕ್ತ್ವಾಂಹೋಮಾಯಿ ಸಂಭವಮ್।
ಮಾಯಿ ವ್ಯಾಜೇನ ಯಾಸ್ಯಾಮೋ ನಂದಿ
ಗ್ರಾಮಂ ಶನ್ಯೆಃ ಶನ್ಯೆಃ॥೧೪॥

ವಯಂ= ನಾವು ಗಂಗಾಂ=ಭಾಗೀರಥಿಯನ್ನು ಗತ್ವಾ=ಹೊಂದಿ ತತಃ= ಆ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ನಾತ್ವಾ=ಸ್ನಾನಮಾಡಿ ಮಾಯಿಸಂಭವಂ=ಮಾಯಾವಾದಿಗಳ ದೆಸೆಯಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಯುಳ್ಳಂಥಾ ಅಂಹಃ=ಪಾಪವನ್ನು ಮುಕ್ತ್ವಾ=ಬಿಟ್ಟು ಮಾಯಿವ್ಯಾಜೇನ= ಮಾಯಾ ವಾದಿಗಳೆಂತೆಂಬುವ ಕಪಟದಿಂದ ಶನ್ಯೆಃ ಶನ್ಯೆಃ=ಮೆಲ್ಲ ಮೆಲ್ಲಗಾಗಿ ನಂದಿಗ್ರಾಮಂ (ಪ್ರತಿ) ನಂದಿಗ್ರಾಮಾಖ್ಯ ಸ್ವ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕುರಿತು ಯಾಸ್ಯಾಮಃ=ಹೋಗುವ ॥೧೪॥

ಇತೀತಿ॥ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಾಯಃ, ಇತ್ಯೇವಂ ಉಕ್ತ್ವಾ ಅಭಿಧಾಯ ಚಾತುರ್ಮಾಸ್ಯಾತ್, ಅನಂತರಂ ಸಶಿಷ್ಯಸ್ಸನ್, ಗತ್ವಾಪ್ರಸ್ಥಾಯ ಗಂಗಾಯಾಂ ಭಾಗೀರಥ್ಯಾಂ ಸ್ನಾತ್ವಾ, ಉತ್ತರಾಂದಿಶಂ ಪ್ರತಿ, ಅಯಾತ್ ಗತವಾನ್। ಯಾಪ್ರಾಪಣೇ- ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಙ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಏ ॥೧೫॥

ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಾರ್ಯಶ್ಚಾತುಮಸ್ಯಾದ ನಂತರಂ।
ಗತ್ವಾಸ ಶಿಷ್ಯೋ ಗಂಗಾಯಾಂ ಸ್ನಾತ್ವಾ ಯಾದುತ್ತರಾಂ ದಿಶಂ॥೧೫॥

ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥ ಆರ್ಯಃ= ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥರೆಂತೆಂಬುವ ಹಿರಿಯರು ಇತಿ=ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಉಕ್ತ್ವಾ=ಮಾತನಾಡಿ ಚಾತುರ್ಯಮಾಸ್ಯಾತ್=ಚಾತುರ್ಮಾಸ್ಯವ್ರತದ ದೆಸೆಯಿಂದ ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಸಶಿಷ್ಯಃ(ಸನ್)=ಶಿಷ್ಯಸಹಿತರಾಗಿ ಗತ್ವಾ=ಹೊರಟು ಗಂಗಾಯಾಂ=ಭಾಗೀರಥೀ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ನಾತ್ವಾ=ಸ್ನಾನಮಾಡಿ ಉತ್ತರಾಂ= ಉತ್ತರವಾದ ದಿಶಂ(ಪ್ರತಿ)=ದಿಕ್ಕನ್ನು ಕುರಿತು ಅಯಾತ್=ಹೋದರು॥೧೫॥

ನಂದಿಗ್ರಾಮಮಿತಿ॥ ಆರ್ಯೋಜ್ಞಾನಾದಿನಾವೃದ್ಧಃ, ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಃ ನಂದಿಗ್ರಾಮಂ ತನ್ನಾಮಕಂ ಮಾಯಿಭಯಾತ್ಯಕ್ತಂ ನಿಜಸ್ಥಾನಂ ಸಮಾಸಾದ್ಯಪ್ರಾಪ್ಯ, ಹರಿನಾರಾಯಣಂ ಸಂಸ್ಮಾರ್ಯ ಸ್ವಯಂ ಸ್ಮೃತ್ವಾ ಸ್ಮಾರಯಿತ್ವಾಚ, ತಜ್ಜನಾನ್ ಮಾಯಿಪೀಡಿತ ಲೋಕಾನ್, ನಿಷ್ಕ್ರಾಂತಾರೋಗೇಭ್ಯಃ ಮಾಯಿ ಸಂಸರ್ಗಜನಿತದುಃಖ್ಯೇಭ್ಯೋ ನಿರೋಗಾಂಸ್ತಾನ್, ಅಕರೋತ್‌ಕೃತವಾನ್। ಡುಕೃಞ್ ಕರಣೇ- ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಙ. ಪರ. ಪ್ರ. ಏ। ರಹಃ ಏಕಾಂತೇ ಮಾಯಿನಾಮ ವಿದಿತಂ ಯಥಾತಥೇ ತ್ಯರ್ಥಃ॥ ನಾಥಂ ಸ್ವಾಮಿನಂ ನಾರಾಯಣಂ ಅಸೇವಯತ್ ಸೇವಿತವಾನ್ ಶಿಷ್ಯಾದಿಭಿ ಸ್ಸೇವಾಂ ಕಾರಿತವಾಂಶ್ಚ। ಷೇವೃ ಸೇಮಯಾಂ- ಧಾ. ಣಿಜಂತಃ ಕರ್ತರಿಲಙ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಏ॥ ಹರಿರ್ಮಮ ಸ್ವಾಮೀ ನತು ಹರಿ ರೇವಾಹಮಿತ್ಯುಪಾನಾಂ ಸ್ವಯಂ ಕುರ್ವನ್ ಶಿಷ್ಯಾನ ಕ್ಷಯ ದಿತಿ ಭಾವಃ॥ ರಹೋ ನಾಥಾಮಸೇವ ತೇತ್ಯಪಿ ಪಾಠಃ ॥೧೬॥

ನಂದಿಗ್ರಾಮಂ ಸಮಾಸಾದ್ಯ ಹರಿಂ ಸಂ ಸ್ಮಾರ್ಯ ತಜ್ಜನಾನ್।
ನಿರೋಗಾನಕ ರೋದಾರ್ಯೋ ರಹೋ ನಾಥಮ ಸೇವಯತ್॥೧೬॥

ಆರ್ಯಃ=ಹಿರಿಯರಾದ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥರು ನಂದಿಗ್ರಾಮಂ=(ಮಾಯಿ ಭಯದಿಂದ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದ ತಮ್ಮ ಪೂರ್ವಸ್ಥಲವಾದ) ನಂದಿಗ್ರಾಮವನ್ನು ಸಮಾಸಾದ್ಯ=ಹೊಂದಿ ಹರಿಂ=ನಾರಾಯಣ ದೇವರನ್ನು ಸಂಸ್ಮಾರ್ಯ=ಸ್ಮರಣ ಮಾಡಿ, ,ಮಾಡಿಸಿಯು ತತ್ ಜನಾನ್=ಆಮಾಯಿ ಪೀಡಿತರಾದ ಜನರನ್ನು ನಿರೋಗಾನ್=(ಮಾಯಿ ಸಂಬಂಧ ಜನಿತ ವಾದ ಮನೋಗತವಾದ) ರೋಗದಿಂದ ರಹಿತರಾದವರನ್ನು

ಅಕರೋತ್=ಮಾಡಿದರು ರಹಃ=ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿ (ಮಾಯಿಗಳಿಗೆ ತಿಳಿಯದಂತೆ ಎಂತ ಭಾವ) ನಾಥಂ=ಸ್ವಾಮಿಯಾದ ನಾರಾಯಣ ದೇವರನ್ನು ಅಸೇವಯತ್=ಸೇವೆಮಾಡಿದರು ॥೧೬॥

ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥ ಇತಿ॥ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಃ, ತಚ್ಛಿಷ್ಯಾಶ್ಚ, ಬದರ್ಯಾಂ ಬದರಿಕಾಶ್ರಮೇ, ಜನ್ಯೈರ್ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತಲೋಕೈಃ, ಭಕ್ತ್ಯಾದರೇಣ ಸಂಭಾವಿತಾ ಮಾನಿತಾ ಸ್ಸಂತಃ, ನತುಯಾಾಯಿ ಸಂಸರ್ಗ ನಿಮಿತ್ತಾದವಮಾನಿತಾ ಉಪೇಕ್ಷಿತಾವೇತಿ ಭಾವಃ। ಏತೇನ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಾದಯೋ ನಂದಿಗ್ರಾಮಾದ್ಬದರೀಂ ಗತಾ ಇತಿ ಸೂಚಿತಮ್। ತೀರ್ಥೇ ಬದರೀಸ್ಥೇ ನಾರದತೀರ್ಥಾದೌ, ಸ್ನಾತ್ವಾ, ಮುನಯೋ ವ್ಯರ್ಥಭಾಷಣ ತ್ಯಾಗರೂಪ ಮೌನಯುಕ್ತಾಸ್ಸಂತಃ, ತೀವ್ರಂ ಕಠಿನಂ, ತಪಃ ಉಪಾಸನಾದಿ ರೂಪವ್ರತಂ ಆಚರನ್ ಕೃತವಂತಃ॥ ಚರಗತಿ ಭಕ್ಷಣಯೋಃ – ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಙ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಬ ॥೧೭॥

ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಶ್ಚತಚ್ಛಿಷ್ಯಾ ಭಕ್ತ್ಯಾ ಸಂಭಾಜಿತಾ ಜನ್ಯೈಃ।
ಬದರ್ಯಾಂ ಮುನಯಃ ಸ್ನಾತ್ವಾ ತೀರ್ಥೇ ತೀವ್ರಂ ತಪೋಽಚರನ್॥೧೭॥

ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಃ=ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥರು ತಚ್ಛಿಷ್ಯಾಶ್ಚ=ಅವರಶಿಷ್ಯರೂನೂ ಬದರ್ಯಾಂ=ಬದರಿಕಾ ಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಜನ್ಯೈಃ=(ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತರಾದ) ಜನರಿಂದ ಭಕ್ತ್ಯಾ= ವಿಶ್ವಾಸದಿಂದ ಸಂಭಾ ವಿತಾಃ(ಸಂತಃ)=ಮಾನಿತರಾಗಿ (ಮಾಯಿ ಸಂಸರ್ಗ ದೋಷದಿಂದ ಅವಮಾ ನಿತರು, ಅಥವಾ ಉಪೇಕ್ಷಿತರು ಆಗಲಿಲ್ಲವೆಂತ ಭಾವ. ಹೀಗೆಂಬುವುದರಿಂದ ಪ್ರಾಜ್ಞ ತೀರ್ಥಾದಿಗಳು ನಂದಿಗ್ರಾಮದಿಂದ ಬದರಿಕಾಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಹೋದರೆಂತ ಸೂಚಿತವಾಯಿತು) ತೀರ್ಥೇ= ಆ (ಬದರಿಕಾಶ್ರಮಸ್ಥವಾದ ನಾರದತೀರ್ಥಾದಿ) ತೀರ್ಥದಲ್ಲಿ ಸ್ನಾತ್ವಾ=ಸ್ನಾನಮಾಡಿ ಮುನಯಃ (ಸಂತಃ)= ಮೌನಿಗಳಾಗಿ ತೀವ್ರಂ=ಕಠಿನವಾದ ತಪಃ=ಉಪವಾಸಾದಿ ವ್ರತವನ್ನು ಆಚರನ್=ಮಾಡಿದರು॥೧೭॥

ನಾರಾಯಣೇತಿ॥ ಹೇ ನಾರಾಯಣ ದೋಷ ವಿರುದ್ಧ ಗುಣಾಶ್ರಯ ಹರೇ, ನಾರಾಯಣ ಶಬ್ದಾರ್ಥೋಽನೈಕ ಧಾಪ್ರಪಂಚಿತ ಆಕರೇಷು, ತತೇವಾವಸೇಯಃ। ತುಭ್ಯಂ ನಮಃ॥ ಹೇ ತಾತ್ತ್ವಿಕಾಸ್ಸುರಾಸ್ತತ್ತ್ವಾಭಿಮಾನಿನೋದೇವಾಃ, ಪೋಯುಷ್ಮಭ್ಯಂ,

ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಾರ್ಯಶ್ಚಾತುರ್ಮಸ್ಯಾದ ನಂತರಂ।
ಗತ್ವಾಸ ಶಿಷ್ಯೋ ಗಂಗಾಯಾಂ ಸ್ನಾತ್ವಾ ಯಾದುತ್ತರಾಂ ದಿಶಂ॥೧೫॥

ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥ ಆರ್ಯಃ= ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥರೆಂತೆಂಬುವ ಹಿರಿಯರು ಇತಿ=ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಉಕ್ತ್ವಾ=ಮಾತನಾಡಿ ಚಾತುರ್ಯಮಾಸ್ಯಾತ್=ಚಾತುರ್ಮಾಸ್ಯವ್ರತದ ದೆಸೆಯಿಂದ ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಸಶಿಷ್ಯಃ(ಸನ್)=ಶಿಷ್ಯಸಹಿತರಾಗಿ ಗತ್ವಾ=ಹೊರಟು ಗಂಗಾಯಾಂ=ಭಾಗೀರಥೀ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ನಾತ್ವಾ=ಸ್ನಾನಮಾಡಿ ಉತ್ತರಾಂ= ಉತ್ತರವಾದ ದಿಶಂ(ಪ್ರತಿ)=ದಿಕ್ಕನ್ನು ಕುರಿತು ಅಯಾತ್=ಹೋದರು॥೧೫॥

ನಂದಿಗ್ರಾಮಮಿತಿ॥ ಆರ್ಯೋಜ್ಞಾನಾದಿನಾವೃದ್ಧಃ, ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಃ ನಂದಿಗ್ರಾಮಂ ತನ್ನಾಮಕಂ ಮಾಯಿಭಯಾತ್ಯಕ್ತಂ ನಿಜಸ್ಥಾನಂ ಸಮಾಸಾದ್ಯಪ್ರಾಪ್ಯ, ಹರಿನಾರಾಯಣಂ ಸಂಸ್ಮಾರ್ಯ ಸ್ವಯಂ ಸ್ಮೃತ್ವಾ ಸ್ಮಾರಯಿತ್ವಾಚ, ತಜ್ಜನಾನ್ ಮಾಯಿಪೀಡಿತ ಲೋಕಾನ್, ನಿಷ್ಕ್ರಾಂತಾರೋಗೇಭ್ಯಃ ಮಾಯಿ ಸಂಸರ್ಗಜನಿತದುಃಖ್ಯೇಭ್ಯೋ ನಿರೋಗಾಂಸ್ತಾನ್, ಅಕರೋತ್ಕೃತವಾನ್। ಡುಕೃಞ್ ಕರಣೇ- ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಙ. ಪರ. ಪ್ರ. ಏ। ರಹಃ ಏಕಾಂತೇ ಮಾಯಿನಾಮ ವಿದಿತಂ ಯಥಾತಥೇ ತ್ಯರ್ಥಃ॥ ನಾಥಂ ಸ್ವಾಮಿನಂ ನಾರಾಯಣಂ ಅಸೇವಯತ್ ಸೇವಿತವಾನ್ ಶಿಷ್ಯಾದಿಭಿ ಸ್ಸೇವಾಂ ಕಾರಿತವಾಂಶ್ಚ। ಷೇವೃ ಸೇಮಯಾಂ- ಧಾ. ಣಿಜಂತಃ ಕರ್ತರಿಲಙ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಏ॥ ಹರಿರ್ಮಮ ಸ್ವಾಮೀ ನತು ಹರಿ ರೇವಾಹಮಿತ್ಯುಪಾನಾಂ ಸ್ವಯಂ ಕುರ್ವನ್ ಶಿಷ್ಯಾನ ಕ್ಷಯ ದಿತಿ ಭಾವಃ॥ ರಹೋ ನಾಥಾಮಸೇವ ತೇತ್ಯಪಿ ಪಾಠಃ ॥೧೬॥

ನಂದಿಗ್ರಾಮಂ ಸಮಾಸಾದ್ಯ ಹರಿಂ ಸಂ ಸ್ಮಾರ್ಯ ತಜ್ಜನಾನ್।
ನಿರೋಗಾನಕ ರೋದಾರ್ಯೋ ರಹೋ ನಾಥಮ ಸೇವಯತ್॥೧೬॥

ಆರ್ಯಃ=ಹಿರಿಯರಾದ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥರು ನಂದಿಗ್ರಾಮಂ=(ಮಾಯಿ ಭಯದಿಂದ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದ ತಮ್ಮ ಪೂರ್ವಸ್ಥಲವಾದ) ನಂದಿಗ್ರಾಮವನ್ನು ಸಮಾಸಾದ್ಯ=ಹೊಂದಿ ಹರಿಂ=ನಾರಾಯಣ ದೇವರನ್ನು ಸಂಸ್ಮಾರ್ಯ=ಸ್ಮರಣ ಮಾಡಿ, .ಮಾಡಿಸಿಯು ತತ್ ಜನಾನ್=ಆಮಾಯಿ ಪೀಡಿತರಾದ ಜನರನ್ನು ನಿರೋಗಾನ್=(ಮಾಯಿ ಸಂಬಂಧ ಜನಿತ ವಾದ ಮನೋಗತವಾದ) ರೋಗದಿಂದ ರಹಿತರಾದವರನ್ನು

ಅಕರೋತ್=ಮಾಡಿದರು ರಹಃ=ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿ (ಮಾಯಿಗಳಿಗೆ ತಿಳಿಯದಂತೆ ಎಂತ ಭಾವ) ನಾಥಂ=ಸ್ವಾಮಿಯಾದ ನಾರಾಯಣ ದೇವರನ್ನು ಅಸೇವಯತ್=ಸೇವೆಮಾಡಿದರು ॥೧೬॥

ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥ ಇತಿ॥ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಃ, ತಚ್ಛಿಷ್ಯಾಶ್ಚ, ಬದರ್ಯಾಂ ಬದರಿಕಾಶ್ರಮೇ, ಜನ್ಯೈರ್ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತಲೋಕೈಃ, ಭಕ್ತ್ಯಾದರೇಣ ಸಂಭಾವಿತಾ ಮಾನಿತಾ ಸ್ಸಂತಃ, ನತುಯಾಯಿ ಸಂಸರ್ಗ ನಿಮಿತ್ತಾದವಮಾನಿತಾ ಉಪೇಕ್ಷಿತಾವೇತಿ ಭಾವಃ। ಏತೇನ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಾದಯೋ ನಂದಿಗ್ರಾಮಾದ್ಬದರೀಂ ಗತಾ ಇತಿ ಸೂಚಿತಮ್। ತೀರ್ಥೇ ಬದರೀಸ್ಥೇ ನಾರದತೀರ್ಥಾದೌ, ಸ್ನಾತ್ವಾ, ಮುನಯೋ ವ್ಯರ್ಥಭಾಷಣ ತ್ಯಾಗರೂಪ ಮೌನಯುಕ್ತಾಸ್ಸಂತಃ, ತೀವ್ರಂ ಕಠಿನಂ, ತಪಃ ಉಪಾಸನಾದಿ ರೂಪವ್ರತಂ ಆಚರನ್ ಕೃತವಂತಃ॥ ಚರಗತಿ ಭಕ್ಷಣಯೋಃ - ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಙ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಬ ॥೧೭॥

ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಶ್ಚತಚ್ಛಿಷ್ಯಾ ಭಕ್ತ್ಯಾ ಸಂಭಾಜಿತಾ ಜನ್ಯೈಃ।
ಬದರ್ಯಾಂ ಮುನಯಃ ಸ್ನಾತ್ವಾ ತೀರ್ಥೇ ತೀವ್ರಂ ತಪೋಽಚರನ್॥೧೭॥

ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಃ=ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥರು ತಚ್ಛಿಷ್ಯಾಶ್ಚ=ಅವರಶಿಷ್ಯರೂನೂ ಬದರ್ಯಾಂ=ಬದರಿಕಾ ಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಜನ್ಯೈಃ=(ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತರಾದ) ಜನರಿಂದ ಭಕ್ತ್ಯಾ=ವಿಶ್ವಾಸದಿಂದ ಸಂಭಾ ವಿತಾಃ(ಸಂತಃ)=ಮಾನಿತರಾಗಿ (ಮಾಯಿ ಸಂಸರ್ಗ ದೋಷದಿಂದ ಅವಮಾ ನಿತರು, ಅಥವಾ ಉಪೇಕ್ಷಿತರು ಆಗಲಿಲ್ಲವೆಂತ ಭಾವ. ಹೀಗೆಂಬುವುದರಿಂದ ಪ್ರಾಜ್ಞ ತೀರ್ಥಾದಿಗಳು ನಂದಿಗ್ರಾಮದಿಂದ ಬದರಿಕಾಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಹೋದರೆಂತ ಸೂಚಿತವಾಯಿತು) ತೀರ್ಥೇ= ಆ (ಬದರಿಕಾಶ್ರಮಸ್ಥವಾದ ನಾರದತೀರ್ಥಾದಿ) ತೀರ್ಥದಲ್ಲಿ ಸ್ನಾತ್ವಾ=ಸ್ನಾನಮಾಡಿ ಮುನಯಃ (ಸಂತಃ)= ಮೌನಿಗಳಾಗಿ ತೀವ್ರಂ=ಕಠಿನವಾದ ತಪಃ=ಉಪವಾಸಾದಿ ವ್ರತವನ್ನು ಆಚರನ್=ಮಾಡಿದರು॥೧೭॥

ನಾರಾಯಣೇತಿ॥ ಹೇ ನಾರಾಯಣ ದೋಷ ವಿರುದ್ಧ ಗುಣಾಶ್ರಯ ಹರೇ, ನಾರಾಯಣ ಶಬ್ದಾರ್ಥೋಽನೈಕ ಧಾಪ್ರಪಂಚಿತ ಆಕರೇಷು, ತತೇವಾವಸೇಯಃ। ತುಭ್ಯಂ ನಮಃ॥ ಹೇ ತಾತ್ವಿಕಾಸ್ಸುರಾಸ್ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿನೋದೇವಾಃ, ವೋಯುಷ್ಮಭ್ಯಂ,

ನಮಃ॥ ಸೂ-ನಮಸ್ಸ್ವಸ್ತೀತ್ಯಾದಿ ನಾನಮಶ್ಶಬ್ದಯೋಗಾತ್ತುಭ್ಯಂ ವಇತಿಚತುರ್ಥೀ। ಹಾಹಾ ಮಾಯಿನಾಂ ಸಕಾಶಾದಸ್ಮಾಕಂ ಮಹತ್ಕಷ್ಟಮಾ ಪತಿತಮ್; ಹೇಗು ರೋ ಸತ್ಯಪ್ರಜ್ಞಾರ್ಯ, ಹೇ ನಾಥ ಭೋ ಸ್ವಾಮಿನ್, ನೋಽಸ್ಮಾಕಂ, ಸುಗತಿಂ ಸದ್ಗತಿಂ, ದೇಹಿ ಪ್ರಯಚ್ಛ। ದಾಞ್ ದಾನೇ- ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿ. ಲೋಟ್. ಪರ. ಮ. ಏ। ತಾತನಸ್ಸುಮತಿಂ ದೇಹೀತಿ ಪಾಠೇ- ತಾತಾ ಸಂನ್ಯಾಸ ದಾತೃತ್ವಾತ್ಸಂನ್ಯಾಸ ಜನ್ಮನಿ ಜನಕೇತಿ ಸತ್ಯಪ್ರಜ್ಞ ಸಂಬೋಧನಂ, ಸುಮತಿಂ ಪ್ರಶಸ್ತಾಂ ಹರಿವಿಷಯಕ ಬುದ್ಧಿ ಮಿತ್ಯರ್ಥಃ। ಇತ್ಯೇವಂ, ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಾದಯಃ, ಚುಕ್ರುಶುಃ ಗುರುಂ ಪ್ರತ್ಯಾಕ್ರೋಶನಂ ಕೃತವಂತಃ॥ ಕ್ರುಶ ಆಹ್ವಾನೇ – ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಿಟ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಬ ॥೧೮॥

ನಾರಾಯಣ ನಮಸ್ತುಭ್ಯಂ ನಮೋವಸ್ತಾತ್ವಿಕಾತ್ವಿಕಾಸುರಾಃ।
ಹಾ ಹಾ ನಃ ಸುಗತಿಂ ದೇಹಿ ಗುರೋನಾಥೇತಿಚುಕ್ರಶುಃ॥೧೮॥

ಹೇ ನಾರಾಯಣ=ಎಲೈ ನಾರಾಯಣ ದೇವರೇ ತುಭ್ಯಂ=ನಿಮಗೋಸ್ಕರ ನಮಃ=ನಮಸ್ಕಾರವು. ತಾತ್ವಿಕಾಃ=ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಹೇ ಸುರಾಃ= ಎಲೈ ದೇವತೆಗಳಿರಾ ವಃ=ನಿಮಗೋಸ್ಕರ ನಮಃ=ನಮಸ್ಕಾರವು ಹಾ ಹಾ=ಕಷ್ಟವು ಕಷ್ಟವು. ಹೇ ಗುರೋ=ಎಲೈ ಗುರುವಾದ ಸತ್ಯಪ್ರಜ್ಞರೇ ಹೇ ನಾಥ=ಎಲೈ ಸ್ವಾಮಿಯೇ ನಃ=ನಮ್ಮಗಳಿಗೆ ಸುಗತಿಂ=ಸದ್ಗತಿಯನ್ನು ತ್ವಂ=ನೀವು ದೇಹಿ=ಕೊಡಿರಿ. ಇತಿ=ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ (ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಾದಯಃ= ಪ್ರಾಜ್ಞ ತೀರ್ಥಾದಿಗಳು) ಚುಕ್ರುಶುಃ=(ತಮ್ಮ ಗುರುಗಳನ್ನು ಕುರಿತು) ಒದರಿದರು ॥೧೮॥

ತೇಷಾಮಿತಿ॥ ಸತ್ಯಪ್ರಜ್ಞಸ್ತನ್ನಾಮಕಃ, ಪ್ರಾಜ್ಞ ತೀರ್ಥಾರ್ಯ ಗುರುಃ ಮಹರ್ಷಿಭಿಃ, ಸಾಕಂ ಸಹ, ತೇಷಾಂ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಾದೀನಾಂ ಕೃತ ಇತಿಶೇಷಃ, ಆವಿರಭೂತ್, ಪ್ರಕಟೋಽಭೂತ್॥ ದೈತ್ಯೈಃ ಜ್ಞಾನೋತ್ತಮಾದಿಭಿ ರ್ಮಾಯಿಭಿಃ ಪೀಡಿತಾಃ ಸ್ವಮತಾದರಣಾರ್ಥಂ ಬಾಧಿತಾಃ, ಸರ್ವೇ, ತೇ, ಹಂಸಾಃ ಸಂನ್ಯಾಸಿನಃ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಾದಯಃ, ತಸ್ಮೈಸತ್ಯಪ್ರಜ್ಞಾಯ, ದ್ರುತಂ ಅವಿಲಂಬಿತಂ ಯಥಾ ತಥಾ, ನೇಮು ರ್ವಂದಿತವಂತಃ। ಣಮು ಪ್ರಹ್ವಾತೇಶಬ್ದೇಚ- ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿ. ಲಿಟ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಬ ॥ಸೂ॥ ಕ್ರಿಯಾರ್ಥೋಽ ಪಪದಸ್ಯೇತ್ಯಾದಿನಾ 'ತಸ್ಮೈ' ಇತಿ ಚತುರ್ಥೀ॥ ಸರ್ಷಯೇ ದೈತ್ಯ ಪೀಡಿತಾ ಇತಿ ಪಾಠೇ ಸರ್ಷಯೇ ಋಷಿಭಿ ಸ್ಸಹಿತಾಯ ತಸ್ಮೈ ಸತ್ಯ ಪ್ರಜ್ಞಾಯೇತ್ಯರ್ಥಃ ॥೧೯॥

ತೇಷಾಮಾವಿರ ಭೂತ್ಸತ್ಯ ಪ್ರಜ್ಞಃ ಸಾಕಂ ಮಹರ್ಷಿಭಿಃ।
ತಸ್ಮೈ ಹಂಸಾ ದ್ರುತಂ ನೇಮುಃ ಸರ್ವೇ ತೇ ದೈತ್ಯಪೀಡಿತಾಃ॥೧೯॥

ಸತ್ಯಪ್ರಜ್ಞಃ= ಸತ್ಯಪ್ರಜ್ಞತೀರ್ಥರು ಮಹಾಋಷಿಭಿಃ= ದೊಡ್ಡವರಾದ ಋಷಿಗಳಿಂದ ಸಾಕಂ=ಕೂಡಿ ತೇಷಾಂ(ಕೃತೇ) =ಆ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಾದಿಗಳಿಗೋಸ್ಕರ ಆವಿರಭೂತ್=ಪ್ರಕಟರಾದರು॥ ದೈತ್ಯಪೀಡಿತಾಃ=(ಮಾಯಿಭೂತರಾದ) ಅಸುರರಿಂದ (ಸ್ವಮತ ಪ್ರವೇಶಾರ್ಥವಾಗಿ) ಬಾಧಿತರಾದಂಥಾ ಸರ್ವೇ=ಸಮಸ್ತರಾದ ತೇ=ಅಂಥಾ ಹಂಸಾಃ=ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳಾದ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಾದಿಗಳು ತಸ್ಮೈ=ಆ ಸತ್ಯಪ್ರಜ್ಞರಿಗತೋಸ್ಕರ ದ್ರುತಂ= ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ನೇಮುಃ= ನಮಸ್ಕರಿಸಿದರು ॥೧೯॥

ಕ್ರಂದಂತ ಇತಿ॥ ಮಹಾತ್ತಪೋಽಯಸ್ಯಸ ಮಹಾತಪಾಃ, ತೇಷಾಂ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಾದೀನಾಂ, ಮಹತ್, ಭಯಂ ಸತ್ಸಂಪ್ರದಾಯ ಬಹಿರ್ಭಾವಾದ್ದು ಸಂಪ್ರದಾಯ ಪ್ರವೇಶಾಚ್ಚ ಮಹಾನನರ್ಥೋಽಸ್ಮಾಕಂ ಭವಿಷ್ಯತೀತಿ ಚಿಂತಾಜನಿತಂ ಸಾಧ್ವಸಂ, ಜಾನನ್ ಜ್ಞಾನ ದೃಷ್ಟ್ಯಾವಿದ್ವಾನ್, ಸತ್ಯಪ್ರಜ್ಞಃ ಕ್ರಂದಂತಃ ಕ್ರೋಶತಃ, ಭೂಮೌ, ಪತಿತಾನ್, ತಾನ್‌ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಾದೀನ್ ಆಜ್ಞಯಾ ಉತ್ತಿಷ್ಠೇತಿ ವಚನ ಮಾತ್ರೇಣ, ಉತ್ಥಾಪಯಾ ಮಾಸ॥ ಷ್ಠಾಗತಿ ನಿವೃತ್ತೌ- ಧಾ.ಣಿಜಂತಃ ಕರ್ತರಿಲಿಟ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಏ॥ ಉವಾಚ ಸಮಹತ್ತಮ ಇತಿ ದ್ವಿತೀಯಪಾದ ಪಾಠೇತು- ಮಹತ್ತಮೋಽತಿಶಯೇನ ಮಹಾನ್, ಸಸತ್ಯಪ್ರಜ್ಞಃ ಉವಾಚ ಸಾಂತ್ವವಚನಾನ್ಯುಚ್ಚರಿತವಾನಿತಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಚನ ಪರತಯಾ ವ್ಯಾಖ್ಯೇಯಮ್॥ ಇತರಥಾ ಉತ್ತರ ಶ್ಲೋಕಸ್ಥೇನ 'ಉವಾಚ' ಇತ್ಯನೇನ ಪೌನರುಕ್ತ್ಯಂ ಸ್ಯಾತ್ ॥೨೦॥

ಕ್ರಂದತಃ ಪತಿತಾನ್ ಭೂಮೌ ಸತ್ಯಪ್ರಜ್ಞೋ ಮಹತ್ತಪಾಃ।
ಆಜ್ಞಯೋತ್ಥಾಪಯಾಮಾಸ ಜಾನಂ ಸ್ತೇಷಾಂ ಮಹದ್ಭಯಮ್॥೨೦॥

ಮಹತ್ತಪಾಃ= ದೊಡ್ಡದಾದ ತಪಸ್ಸುಳ್ಳಂಥಾ ತೇಷಾಂ= ಆ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಾದಿಗಳ ಮಹತ್=ದೊಡ್ಡದಾದ ಭಯಂ=(ಸತ್ಸಂಪ್ರದಾಯ ಬಿಡೋಣದರಿಂದಲೂ ದುಸ್ಸಂಪ್ರದಾಯ ಪ್ರವೇಶದಿಂದಲೂ ನಮಗೆ ಮಹಾನರ್ಥವಾಗುವುದೆಂತ

ಚಿಂತೆಯಿಂದುಂಟಾದ) ಭಯವನ್ನು ಜಾನನ್=(ಜ್ಞಾನದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ) ತಿಳಿದವರಾದ ಸತ್ಯಪ್ರಜ್ಞಃ= ಸತ್ಯಪ್ರಜ್ಞರು. ಕ್ರದಂತಃ=ಒದರುತ್ತಿರುವಂಥಾ ಭೂಮೌ=ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಪತಿತಾನ್= ಬಿದ್ದಿರುವಂಥಾ (ತಾನ್=ಆ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಾದಿಗಳನ್ನು) ಆಜ್ಞಯಾ =(ಏಳಿರಿ ಎಂತ) ಅಪ್ಪಣೆ ಮಾಡೋಣದರಿಂದ ಉತ್ಥಾಪಯಾಮಾಸ=ಎಬ್ಬಿಸಿದರು ॥೨೦॥

ಉಪವಿಶ್ಯೇತಿ॥ ತಸ್ಮಿನ್ ಬದರಿಕಾಶ್ರಮೇ, ಆಸನೇ, ಉಪವಿಶ್ಯ ಆಸೀನೋಭೂತ್ವಾತಾನ್ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಾದೀನ್, ಮುನೀನ್, ಉಪವೇಶ್ಯ ಚ ಉವಾಚ ಜಗಾದ। ವಚಪರಿಭಾಷಣೇ- ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಿಟ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಏ। ವಚನಮನುಪದತಿ- ಅಹಮಿತ್ಯಾದಿನಾ॥ ಭೋಮುನಯಃ ಅಹಂ ತಪಸಾ ಯೋಗ ಸಾಮರ್ಥ್ಯೇನ, ಭವತಾಂ ಯಷ್ಮಾಕಂ ಅಖಿಲಂ ದುರ್ಜನ ಜನಿತಂ ಭಯಂ, ವೇದ್ಮಿ ಜಾನಾಮಿ॥ ವಿದಜ್ಞಾನೇ- ಕರ್ತರಿಲಟ್. ಪರ. ಉ. ಏ॥ ಉಪವಿಶ್ಯಾಶ್ರಮೇ ತಸ್ಮಿನ್ನಿತಿಪಾಠೇ- ತಸ್ಮಿನ್ ಬದರಿಕಾಶ್ರಮಸ್ಥೇ ಆಶ್ರಮೇ ಷ್ವಾಶ್ರಮ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ॥೨೧॥

ಉಪವಿಶ್ಯಾಸನೇ ತಸ್ಮಿನ್ನುಪವೇಶ್ಯ ಚತಾನ್ ಮುನೀನ್।
ಉವಾಚಾಹಂ ಭಯಂ ವೇದ್ಮಿ ಭವತಾಂ ತಪಸಾ ಖಿಲಂ॥೨೧॥

ತಸ್ಮಿನ್=ಆ ಬದರಿಕಾಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಆಸನೇ=ಆಸನದಲ್ಲಿ ಉಪವಿಶ್ಯ =ಕೂತುಕೊಂಡು ತಾನ್=ಅಂಥಾ ಮುನೀನ್=ಋಷಿಗಳಾದ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಾದಿಗಳನ್ನು ಉಪವೇಶಯ ಚ=ಕೂಡಿಸಿಯು ಉವಾಚ=ಮಾತನಾಡಿದರು (ಭೋ ಮುನಯಃ=ಎಲೈ ಮುನಿಗಳಿರಾ) ಅಹಂ=ನಾನು ತಪಸಾ=ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ (ಯೋಗಪ್ರಭಾವದಿಂದ) ಭವತಾಂ=ನಿಮ್ಮಗಳ ಅಖಿಲಂ=ಸಮಸ್ತವಾದ ಭಯಂ=(ದುರ್ಜನಜನಿತವಾದ) ಭಯವನ್ನು ವೇದ್ಮಿ=ತಿಳಿದಿದ್ದೇನೆ॥೨೧॥

ಅಯುಮಿತಿ॥ ಅಯಂ ವರ್ತಮಾನಃ, ಕಾಲಃ, ಸಾಕ್ಷಾದನುಪಚಾರೇಣ ಕಲೇಸ್ತನ್ನಾಮಕಸ್ಯ ಮುಖ್ಯಾಸುರಸ್ಯ॥ ತೇನ ಕಲಿನಾ, ಜನಾಸ್ಸಜ್ಜನಾಃ ಉಪದ್ರುತಾಃ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನ ಪಚ್ಯಾವ ನಾದಿನಾ ಪೀಡಿತಾಶ್ಚ। ಹೇವತ್ಸಾಃ ಹೇ ಬಾಲಾಃ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಾದ್ಯಾಃ, ಏತೇನ ಕಲ್ಯುಪದ್ರವ ನಿವಾರಣೇ ಭವತಾಂ ಶಕ್ತಿರ್ನಾಸ್ತೀತಿ ಸೂಚಿತಮ್। ಯೂಯಂ, ಅತ್ಯುಗ್ರಂ ದುಸ್ಸಹಂ ತತ್ತ್ವಸ್ಯ ಅನಾರೋಪಿತಸ್ಯ

ವಿಪ್ಲವೇನ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವ ನಿರ್ಗುಣತ್ವಾದಿ ಪ್ರತಿಪಾದನಾದಿನೋತ್ಪಾದ ನೇನ ಸಂಕಟಂಕ್ಲೇಶಂ, ವಿಮುಂಚತತ್ಯಜತ॥ ಮುಚುಲ್ಯ ಮೋಕ್ಷಣೇ – ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿ ಲೋಟ್. ಪರ. ಮ. ಬ ॥೨೨॥

ಅಯಂ ಕಾಲಃ ಕಲೇಸ್ಸಾಕ್ಷಾತ್ತೇನ ಚೋಪದ್ರುತಾ ಜನಾಃ।
ವತ್ಸಾ ವಿಮುಂಚತಾತ್ಯುಗ್ರಂ ತತ್ವವಿಪ್ಲವ ಸಂಕಟಮ್ ॥೨೨॥

ಅಯಂ=ಈ ಕಾಲಃ ಕಾಲವು ಸಾಕ್ಷಾತ್= ಉಪಚಾರವಿಲ್ಲದೆ ಕಲೇಃ=ಕಲ್ಯಾಖ್ಯ ದೈತ್ಯನದು(ಆಗಿದೆ) ತೇನ=ಆ ಕಲಿಯಿಂದ ಜನಾಃ=ಸಜ್ಜನರು ಉಪದ್ರುತಾಶ್ಚ= ಬಾಧಿತರೂನು(ಆಗಿದ್ದಾರೆ) ವತ್ಸಾಃ=ಎಲೈ ಬಾಕಲಕರಾದ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಾದಿಗಳರಾ (ಯೂಯಂ=ನೀವು) ಅತ್ಯುಗ್ರಂ=ಅತ್ಯಂತ ಕ್ರೂರವಾದ (ಅಸಹ್ಯವಾದ) ತತ್ವ ವಿಪ್ಲವ ಸಂಕಟಂ= ತತ್ವದ (ಮಿಥ್ಯಾತ್ವ ಕಥನಾದಿಗಳಿಂದ) ನಾಶನದಿಂದ (ಉಂಟಾದ) ಕ್ಲೇಶವನ್ನು ವಿಮುಂಚತ=ಬಿಡಿರಿ ॥೨೨॥

ತವೇತಿ॥ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥ ಅಮೀ ಪುರೋವರ್ತಿನಃ, ತವ ಅಂತೇವಾಸಿನಶ್ಶಿಷ್ಯಾಃ, ಪೌರುಷೋತ್ತಮ ಪುರುಷೋತ್ತಮಸ್ಯ ಹರೇ ಸ್ಸಂಬಂಧಿನಿ, ಕ್ಷೇತ್ರೇ ಜಗನ್ನಾಥಾಖ್ಯ ಪುಣ್ಯಸ್ಥಾನೇ, ಪುರುಷಾಭ್ಯಾಂ ಕ್ಷರಾ ಕ್ಷರಾಭ್ಯಾಮುತ್ತಮಂಹರಿಂ ಉಪಾಸ್ಯ, ಪರಾಮುತ್ತಮಾಂ, ಸಿದ್ಧಿಂ ಮೋಕ್ಷಾಖ್ಯಾಂ ಯಾಂತು ಪ್ರಾಪ್ನುವಂತು। ಯಾಪ್ರಾಪಣೇ– ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲೋಟ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಬ॥ ಅಮೀಹಿ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಾಂತೇ ವಾಸಿನ ಇತ್ಯಪಿಪಾಠಃ ॥೨೩॥

ತವಾಮೀ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಾಂತೇ ವಾಸಿನಃ ಪುರುಷೋತ್ತಮೇ।
ಕ್ಷೇತ್ರೇಯಾಂತು ಪರಾಂ ಸಿದ್ಧಿಮುಪಾಸ್ಯ ಪುರುಷೋತ್ತಮಮ್॥೨೩॥

ಹೇ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥ= ಎಲೈ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥರೇ ಅಮೀ= ಇಂಥಾ ತವ=ನಿಮ್ಮ ಅಂತೆ ವಾಸಿನಃ= ಶಿಷ್ಯರು ಪೌರುಷೋತ್ತಮ=(ಕ್ಷರಾಕ್ಷರ) ಪುರುಷೋತ್ತಮನಾದ ಜಗನ್ನಾಥ ದೇವರ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಕ್ಷೇತ್ರೇ=(ಜಗನ್ನಾಥಾಖ್ಯವಾದ) ಪುಣ್ಯಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಪುರುಷ ಉತ್ತಮಂ=(ಕ್ಷರಾಕ್ಷರ) ಪುರುಷರ ದೆಸೆಯಿಂದ ಉತ್ತಮನಾದ ಹರಿಯನ್ನು ಉಪಾಸ್ಯ= ಧ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದು. ಪರಾಂ= ಉತ್ತಮವಾದ ಸಿದ್ಧಿ= ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು (ಮೋಕ್ಷವನ್ನು) ಯಾಂತು= ಹೊಂದಲಿ ॥೨೩॥

ಏವಂ ಸರ್ವೇಷಾಮಪಿ ಸ್ವಮಾತ್ರಮುಕ್ತಿ ಸಾಧನಾನುಷ್ಠಾನಾಭ್ಯ ನುಜ್ಞಾನೇ ಸತ್ಸಂಪ್ರದಾಯಸ್ಯ ಲೋಕ ಪ್ರವರ್ತಕ ಏವ ನಸ್ಯಾದಿತ್ಯತ ಆಹ- ಶಿಷ್ಯೇಷ್ವಿತಿ॥ ಹೇ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥ, ತೇತವ, ಶಿಷ್ಯೇಷು, ಏಕಃ ಅನ್ಯತಮಃ, ಶ್ರುತೀನಾಂ ವೇದಾನಾಂ, ಸಂಪ್ರದಾಯಸ್ಯ ಪರಂಪರಾಗತಸ್ಯ ತತ್ಸಾದೃಶ್ಯಾದಿ ರೂಪಾರ್ಥೋ ಪದೇಶಸ್ಯ ಅಭಿ ಗುಪ್ತಯೇ ಪ್ರವರ್ತನೇನ ಸಂರಕ್ಷಣಾರ್ಥಂ, ಮಾಯಿಭಿರ್ಮಾಯಾವಾದಿಭಿಃ, ಸಾರ್ಧಂ ಸಹ, ತೇಷಾಂ ಮಾಯಿನಾಂ ಛಂದಾನಾಮಭಿಪ್ರಾಯಾಣಾಮನುವರ್ತ ನ್ಯೈರನುಸರಣ್ಯೈಃ, ಚರತಾಂ ಸಂಚಾರಂಕರೋತು॥ ಚರಗತೌ - ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲೋಟ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಏ॥ ಅತ್ರ ಕರ್ಮವಿವಕ್ಷಾಭಾವಾದ ಕರ್ಮಕತಯಾ ಪ್ರಯೋಗಃ॥ ಚಾಂದ್ರಾದಿ ಮತಾನುರೋಧಾತ್ಮನೇ ಪದಿತಾ। 'ಶಿಷ್ಯಏಕಃ' ಇತಿ ಪ್ರಥಮೇ 'ಛಂದಾನುವರ್ತಿನಃ' ಇತಿ ಚತುರ್ಥೇಚ ಪಾದೇ ಪಾಠಾಂಗೀಕಾರೇ- ತೇಷಾಂ ಮಾಯಿನಾಂ ಛಂದಾನುವರ್ತಿನೋಽಭಿಪ್ರಾಯಾನು ಸಾರಿಣಸ್ತೇ, ಏಕಃ ಶಿಷ್ಯಃ, ಚರತಾಮಿತ್ಯನ್ವಯಃ ॥೨೪॥

ಶಿಷ್ಯೇಷ್ವೇಕಃ ಶ್ರುತೀನಾಂ ತೇ ಸಂಪ್ರದಾಯಭಿ ಗುಪ್ತಯೇ।
ಚರತಾಂ ಮಾಯಿಭಿ ಸಾರ್ಧಂ ತೇಷಾಂ ಛಂದಾನು ವರ್ತನ್ಯೈಃ ॥೨೪॥

ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಸರ್ವರೂನು ತಮ್ಮ ಮುಕ್ತಿಗಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಅಭ್ಯನುಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದರೆ, ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರವರ್ತಕರೇ ಇಲ್ಲದೆ ಹೋಗಬೇಕಾಯಿತೆಂದರೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ- (ಹೇ ಪ್ರಾಜ್ಞ ತೀರ್ಥ= ಎಲೈ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥರೆ) ತೇ=ನಿಮ್ಮ ಶಿಷ್ಯೇಷು=ಶಿಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಏಕಃ= ಒಬ್ಬನು ಶ್ರುತೀನಾಂ=(ತತ್ವಮಸ್ಯಾದಿ) ವೇದಗಳ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಅಭಿಗುಪ್ತಯೇ = (ಈಶ್ವರಸಾದೃಶ್ಯಾದಿರೂಪಾರ್ಥದ) ಪರಂಪರಾನುಸಾರ್ಯುಪದೇಶದ (ಪ್ರವರ್ತನದಿಂದ) ಸಂರಕ್ಷಣಾರ್ಥವಾಗಿ ಮಾಯಿಭಿಃ=ಮಾಯಾವಾದಿಗಳಿಂದ ಸಾರ್ಧಂ=ಕೂಡಿ ತೇಷಾಂ=ಆ ಮಾಯಾವಾದಿಗಳ ಛಂದ ಅನುವರ್ತನ್ಯೈಃ= ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳ ಅನುಸರಣಗಳಿಂದ ಚರತಾಂ= ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರಲಿ॥೨೪॥

ಸಂನ್ಯಾಸಯೇದಿತಿ॥ ಸಃ ಮಾಯಿಭಿಸ್ಸಹ ಸಂಚಾರಾಭ್ಯನುಜ್ಞಾತ ಸ್ತ್ವಚ್ಛಿಷ್ಯಃ, ನಿಪುಣಂ ಸತ್ಸಂಪ್ರದಾಯ ಪ್ರವರ್ತನ ಕುಶಲಂ, ವಂಶಸ್ಯ ದುರ್ವಾಸಃ ಪ್ರಭೃತಿ ಪರಮಹಂಸವಂಶಸ್ಯಧರಂ ಧಾರಕಂ, ಏಕಂ, ದ್ವಿಜಂ ವಿಪ್ರಂ, ಸಂನ್ಯಾಸಿಯೇತ್, ಯತ್ಯಾಶ್ರಮವಂತಂ ಕುರ್ಯಾತ್। ಅಸುಕ್ಷೇಪಣೇ- ಧಾ. ಣಿಜಂತಃ ಸಕ.

ಕರ್ತರಿಲಿಙ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಏ॥ ಸೋಽಪಿ ಅನ್ಯಂ ತಾದೃಶಂ, ಸಂನ್ಯಾಸಯೇತ್॥ ಸೋಽಪಿ ಅನ್ಯಂ ಸಂನ್ಯಾಸಯೇತ್॥ ಇತ್ಯೇವಂ ಪ್ರಕಾರೇಣ ನೋಽಸ್ಮಾಕಂ ವಂಶಃ ಪರಂಪರಾ ಅಖಂಡಿತಃ ವಿಚ್ಛೇದ ರಹಿತಃ ಸ್ಯಾತ್ ಭವೇತ್। ಅಸಭುವಿ-ಧಾ.ಅಕ.ಕರ್ತರಿಲಿಙ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಏ॥ ವಂಶೋಽಯಂ ಸ್ಯಾದಿತ್ಯಪಿ ಪಾಠಃ ॥೨೫॥

ಸಂನ್ಯಾಸಯೇತ್ಸ ನಿಪುಣ ಮೇಕಂ ವಂಶಧರಂ ದ್ವಿಜಂ।
ಸೋಪ್ಯನ್ಯ ಮನ್ಯಂ ಸೋಽಪೀತಿ ವಂಶೋ ನ ಸ್ಯಾದ ಖಂಡಿತಃ॥೨೫॥

ಸಃ=ಮಾಯಿಗಳಿಂದ ಕೂಡ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರುವವನಾದ) ಆ ನಿಮ್ಮ ಶಿಷ್ಯನು ನಿಪುಣಂ=(ಸತ್ಸಂಪ್ರದಾಯ ಪ್ರವರ್ತನದಲ್ಲಿ) ಸಮರ್ಥನಾದಂತ ವಂಶ ಧರಂ=(ದೂರ್ವಾಸರು ಮೊದಲಾದ ಪರಮಹಂಸರ) ವಂಶಕ್ಕೆ ಧಾರಕನಾದಂಥಾ ಏಕಂ=ಒಬ್ಬನಾದ ದ್ವಿಜಂ=ಬ್ರಾಹ್ಮಣನನ್ನು ಸಂನ್ಯಾಸಯೇತ್= ಸಂನ್ಯಸ್ತನನ್ನು ಮಾಡಲಿ ಸೋಽಪಿ ಇತಿ=ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ನಃ=ನಮ್ಮಗಳ ವಂಶಃ=ಪರಂಪರೆಯು ಅಖಂಡಿತಃ=ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವು ಸ್ಯಾತ್=ಆಗಬಹುದು ॥೨೫॥

ಸತ್ಸಂಪ್ರದಾಯ ಪ್ರವರ್ತನಾಯ ಸಂನ್ಯಾಸಿತ್ಯೈಃ ಪ್ರವರ್ತನೀಯಂ ಹರ್ಯುಪಾಸನಾ ಪ್ರಕಾರ ಮಾಹ- ನಾರಾಯಣ ಇತಿ॥ ನಾರಾಯಣೋ ಹರಿಃ, ಪರಸ್ಸರ್ವೋತ್ತಮಃ, ಸ್ವಾಮೀ ಸರ್ವನಿಯಾಮಕಃ ಭೀಷಾಸ್ಮಾದ್ವಾತಃ ಪವತೇ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತೇಃ। ಸತ್ಯಾಃ ಪಾರಮಾರ್ಥಿ ಕಾಃ ಜ್ಞಾನಾದಯಸ್ಸಂತೋಽದೋಷಾ ಸಮಾನಾಧಿಕರಣಾ ಗುಣಾಯಸ್ಯ ತಥೋಕ್ತಃ। ತಸ್ಯ ಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ವ ಸರ್ವ ನಿಯಾಮಕತ್ವ ಗುಣಪೂರ್ಣತ್ವ ಯುಕ್ತಸ್ಯಹರೇಃ, ಅಹಂ, ದಾಸಃ ಕಿಂಕರಃಅಸ್ಮಿ। ಸತ್ಯಂ ಮಮಹರಿದಾಸತ್ವಂ ಹರೇರ್ಸರ್ವದಾದಿ ಸರ್ವನಿಯಾಮ ಕತ್ವಂ ಚ ವಾಸ್ತವಂ-ನತುಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಬಾಧ್ಯಮಿತ್ಯರ್ಥಃ। ಇತ್ಯೇವಂ, ಉಪಾಸೋ ಉಪಾಸನಾ, ಪ್ರವರ್ತತಾಂ ಪ್ರವೃತ್ತಾ ಭವತು। ಭವಚ್ಛಿಷ್ಯ ಪರಂಪರಾಯಾಮಿತಿ ಶೇಷಃ। ವೃತು ವರ್ತನೇ-ಧಾ.ಅಕ. ಕರ್ತರಿಲೋಟ್. ಆತ್ಮ. ಪ್ರ. ಏ ॥೨೬॥

ನಾರಾಯಣಃ ಪರಃ ಸ್ವಾಮೀ ಸತ್ಯಜ್ಞಾನಾದಿ ಸದ್ಗುಣಃ।
ತಸ್ಯ ದಾಸೋಸ್ಮ್ಯಹಂ ಸತ್ಯಮಿತ್ಯುಪಾಸಾ ಪ್ರವರ್ತತಾಂ ॥೨೬॥

ಸಂಪ್ರದಾಯ ಪ್ರವರ್ಥನಾರ್ಥವಾಗಿ ಸಂನ್ಯಸ್ತರಿಂದ ಪ್ರವರ್ತನೀಯವಾದ ಉಪಾಸನಾ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ - ನಾರಾಯಣಃ = ಹರಿಯು ಪರಃ = ಸರ್ವೋತ್ತಮನು ಸ್ವಾಮೀ = (ಸರ್ವಕ್ಕೆ) ನಿಯಾಮಕನು ಸತ್ಯ ಜ್ಞಾನಾದಿ ಸತ್ ಗುಣಃ = ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕಗಳಾದ ಜ್ಞಾನವು ಮೊದಲಾಗಿಉಳ್ಳ ಸಮೀಚೀನಗಳಾದ ಗುಣಗಳುಳ್ಳವನು ತಸ್ಯ = ಅಂಥಾಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಅಹಂ = ನಾನು ದಾಸಃ = ಕಿಂಕರನು ಅಸ್ಮಿ = ಆಗಿದ್ದೇನೆ ಸತ್ಯಂ = (ನನಗೆ ಹರಿಭೃತ್ಯತ್ವವು ಹರಿಗೆ ಅಸ್ಮದಾದಿ ಸರ್ವನಿಯಾಮಕತ್ವವೂನು) ಸತ್ಯವು ಇತಿ = ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಉಪಾಸಾ = ಉಪಾಸನೆಯು (ಭವಚ್ಛಿಷ್ಯ ಪರಂಪರಾಯಾಂ = ನಿಮ್ಮ ಶಿಷ್ಯ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ) ಪ್ರವರ್ತತಾಂ = ಪ್ರವರ್ತಿಸಲಿ ॥೨೬॥

ಏವಮುಪಾಸನಾ ಪ್ರವರ್ತನೇಪಿ ಮಾಯಿಭ್ಯೋಽಬಾಧಾಯ ಥಾಸ ಭವೇತ್ತಥೋಪಾಯ ವಮುಪದಿಶತಿ- ಮಾಯಿನಾಮಿತಿ॥ ಹೇವತ್ಸಾ ಇತಿ ಸಂಬೋಧನಂ ಪ್ರಾಕರಣಿಕತ್ವಾದನ್ವೇತಿ। ಹೇಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಾದಯಃ, ಮಾಯಿನಾಂ ಲಾಂಛನಂ ಭಸ್ಮತ್ರಿಪುಂಡ್ರಾದಿಕಂ, ಧಾರ್ಯಂ ಸ್ವಶರೀರೇ ಯುಷ್ಮಾಭಿಃ॥ ತೇಷಾಂ ಮಾಯಾವಾದಿನಾಮಂ ತಸ್ಥಂ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಣಂ, ಹರಿಂ, ಸ್ಮೃತ್ವಾ ನಮನೋದ್ದೇಶ್ಯತ್ವೇನ ಚಿಂತಯಿತ್ವಾ, ತೇಷಾಂ ಮಾಯಿನಾಂ ನಮ ನಾದಿಕಂ ವಂದನಾದ್ಯಂ, ಕಾರ್ಯಕ್ರಿಯತಾಂ ಯುಷ್ಮಾಭಿಃ। ಅನರ್ಹಾಣಾಂ ನಮನಾದ-ವವಶ್ಯಕರಣೀಯತಯಾ ಪ್ರಸಕ್ತೇ, ತದಂತರ್ಯಾಮಿ ಹರಿಧ್ಯಾನ ಪೂರ್ವಕಂ ತತ್ಕರಣಂ ವಿಹಿತಂ ಭಾಗವತೇ ಚ "ಗುಹಾಶಯಾಯೈವನ ದೇಹ ಮಾನಿನೇ" ಇತಿ॥ ಮಾಯಾ ಯಾವಾದ ಸ್ವಕಲ ಜಗತ್ಕಲ್ಪ ಕತ್ವಾದಿ ಸಿದ್ಧಾಂತಶ್ಚ, ಪಠ್ಯತಾಂ ಭವದ್ಭಿಃ। ಪಠವ್ಯಕ್ತಾಯಾಂ ವಾಚಿ- ಧಾ.ಕರ್ಮಣಿ ಲೋಟ್. ಆತ್ಮ ಪ್ರ. ಏ ॥೨೭॥

ಮಾಯಿನಾಂ ಲಾಂಛನಂ ಧಾರ್ಯಂ ಕಾರ್ಯಂ ತನ್ನಮ ನಾದಿಕಂ।
ಸ್ಮೃತ್ವಾಹರಿಂ ತದಂತಸ್ಥಂ ಮಾಯಾವಾದಶ್ಚ ಪಠ್ಯತಾಂ ॥೨೭॥

ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಉಪಾಸನಾ ಪ್ರವರ್ತನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ನೂ ಮಾಯಿಗಳ ದೆಸೆಯಿಂದ ಬಾಧೆಇಲ್ಲದಿರುವವಂಥಾ ಉಪಾಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. - (ಹೇ ವತ್ಸಾಃ= ಎಲೈ ಬಾಲ ಕರುಗಳಾದ ಪ್ರಾಜ್ಞ ತೀರ್ಥಆದಿಗಳರಾ ಯುಷ್ಮಾಭಿಃ=ನಿಮ್ಮಿಂದ) ಮಾಯಿನಾಂ=ಮಾಯಾವಾದಿಗಳ ಲಾಂಛನಂ=(ಭಸ್ಮಾಧಾರಣಾದಿ ರೂಪವಾದ) ಚಿಹ್ನೆಯು ಧಾರ್ಯಂ=ಧರಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕದ್ದು ತತ್ ಅಂತಸ್ಥಂ=ಆ ಮಾಯಾವಾದಿಗಳ

ಒಳಗೆ ಇರುತ್ತಿರುವಂಥಾ ಹರಿಂ=ಶ್ರೀ ನಾರಾಯಣ ದೇವರನ್ನು ಸ್ಮೃತ್ವಾ= ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಂಡು ತತ್ ನಮನ ಆದಿಕಂ= ಮಾಯಾವಾದಿಗಳಿಗೆ ವಂದನವು ಮೊದಲಾಗಿ ಉಳ್ಳಂಥಾದ್ದು (ಯುಷ್ಮಾಭಿಃ= ನಿಮ್ಮಿಂದ) ಕಾರ್ಯಂ= ಮಾಡಲ್ಪಡತಕ್ಕದು (ಅನರ್ಹರಿಗೆ ವಂದನಾದಿಗಳು ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿದ್ದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ತದಂತರ್ಯಾಮಿ ಹರಿ ಸ್ಮರಣ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಮಾಡಿದರೆ ದೋಷವಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂತ ಭಾಗವತಾದಿ ಸಿದ್ಧವೆಂತ ತಿಳಿಯುವುದು) ಮಾಯಾವಾದಶ್ಚ=ಅಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ (ಜಗತ್ಕಲ್ಪಕತ್ವಾದಿ) ಸಿದ್ಧಾಂತವೂನು (ಯುಷ್ಮಾಭಿಃ= ನಿಮ್ಮಿಂದ)ಪಠ್ಯತಾಂ= ಪಠಿಸಲ್ಪಡಲಿ ॥೨೭॥

ಮಾಯಿನಾಮನುಸರಣ ಸ್ಯಾಕರಣೇ ಬಾಧಕ ಮಾಹ- ಮಹಾಸುರೇತಿ॥ ಹೇ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥ, ತ್ವಂ. ಲೋಕ ಭುವನೇ, ಮಹಾಸುರಮಯೇ ಶ್ರೇಷ್ಠದೈತ್ಯ ಪ್ರಚುರೇಸತಿ, ಆವಿಷ್ಕರ್ತುಂ ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತತ್ವಂ ಪ್ರಕಟೀಕರ್ತುಂ ನೈವಾರ್ಹಸಿ। ಕಾಲೇನೈವಾವಿಷ್ಕಾರ ಮರ್ಹಸೀತಿ ಚ ಪಾಠಃ। ಅರ್ಹ ಪೂಜಾಯಾಂ ಯೋಗ್ಯತ್ವೇಚ- ಧಾ. ಕರ್ತರಿಲಟ್. ಪರ. ಮ. ಏ॥ ಮಾಯಿನೋಜ್ಞಾನೋತ್ತಮಾದ್ಯಾಃ ಭೈರವ್ಯಾತನ್ನಾಮ್ನ್ಯಾ ವಿದ್ಯಯಾವಾ- ಯದ್ವಾ- ಖಡ್ಗೇನ, ವೈದಿಕಾನ್ ವೇದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾ ಭ್ಯುಪಗಂತ್ರೂನ್, ಘ್ನಂತಿ ಹಿನಂತಿ। ಹನ ಹಿಂಸಾಗತ್ಯೋಃ- ಧಾ. ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಟ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಬ। ವರ್ತಮಾನ ಸಾಮೀಪ್ಯಾ ದ್ವರ್ತಮಾನವ ದ್ವ್ಯಪದೇಶಃ ॥೨೮॥

ಮಹಾಸುರ ಮಯೇ ಲೋಕೇನೈವಾ ವಿಷ್ಕರ್ತುಮರ್ಹಸಿ।
ಭೈರವ್ಯಾವಾ ಕೃಪಾಣ್ಯಾವಾ ಮಾಯಿನೋಘ್ನಂತಿ ವೈದಿಕಾನ್॥೨೮॥

ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಮಾಯಿಗಳ ಅನುಸರಣ ಮಾಡದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಬಾಧಕವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ- (ಹೇ ಪ್ರಾಜ್ಞ ತೀರ್ಥ= ಎಲೈ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥರೆ ತ್ವಂ=ನೀವು) ಲೋಕೇ= ಜಗತ್ತು ಮಹಾಸುರಮಯೇ(ಸತಿ)= ದೊಡ್ಡ ದೈತ್ಯರಿಂದ ಪ್ರಚುರವಾಗಿರಲಾಗಿ ಆವಿಷ್ಕರ್ತುಂ=(ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತತ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ನೈವಾರ್ಹಸಿ= ಅರ್ಹರಾಗಲೇ ಬೇಡಿರಿ ಮಾಯಿನಃ=ಮಾಯಾವಾದಿಗಳಾದ ಜ್ಞಾನೋತ್ತಮಾದಿಗಳು ಭೈರವ್ಯಾವಾ= ಭೈರವೀನಾಮಕ ವಿದ್ಯದಿಂದಲೋ ಕೃಪಾಣ್ಯಾವಾ= ಕೃಪಾಣಿನಾಮಕ ವಿದ್ಯದಿಂದಲೋ- ಅಥವಾ-ಖಡ್ಗದಿಂದಲೋ ವೈದಿಕಾನ್= ವೇದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂಗೀಕಾರಿ ಜನರನ್ನು ಘ್ನಂತಿ= ಸಂಹರಿಸುತ್ತಾರೆ ॥೨೮॥

ಸಂಪ್ರದಾಯ ಪ್ರವರ್ಥನಾರ್ಥವಾಗಿ ಸಂನ್ಯಸ್ತರಿಂದ ಪ್ರವರ್ತನೀಯವಾದ ಉಪಾಸನಾ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ - ನಾರಾಯಣಃ = ಹರಿಯು ಪರಃ = ಸರ್ವೋತ್ತಮನು ಸ್ವಾಮೀ = (ಸರ್ವಕ್ಕೆ) ನಿಯಾಮಕನು ಸತ್ಯ ಜ್ಞಾನಾದಿ ಸತ್ ಗುಣಃ = ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕಗಳಾದ ಜ್ಞಾನವು ಮೊದಲಾಗಿಉಳ್ಳ ಸಮೀಚೀನಗಳಾದ ಗುಣಗಳುಳ್ಳವನು ತಸ್ಯ = ಅಂಥಾಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಅಹಂ = ನಾನು ದಾಸಃ = ಕಿಂಕರನು ಅಸ್ಮಿ = ಆಗಿದ್ದೇನೆ ಸತ್ಯಂ = (ನನಗೆ ಹರಿಭೃತ್ಯತ್ವವು ಹರಿಗೆ ಅಸ್ಮದಾದಿ ಸರ್ವನಿಯಾಮಕತ್ವವೂನು) ಸತ್ಯವು ಇತಿ = ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಉಪಾಸಾ = ಉಪಾಸನೆಯು (ಭವಚ್ಛಿಷ್ಯ ಪರಂಪರಾಯಾಂ = ನಿಮ್ಮ ಶಿಷ್ಯ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ) ಪ್ರವರ್ತತಾಂ = ಪ್ರವರ್ತಿಸಲಿ ॥೨೬॥

ಏವಮುಪಾಸನಾ ಪ್ರವರ್ತನೇಪಿ ಮಾಯಿಭ್ಯೋಽಬಾಧಾಯ ಥಾಸ ಭವೇತ್ತಥೋಪಾಯ ವಮುಪದಿಶತಿ- ಮಾಯಿನಾಮಿತಿ॥ ಹೇವತ್ಸಾ ಇತಿ ಸಂಬೋಧನಂ ಪ್ರಾಕರಣಿಕತ್ವಾದನ್ವೇತಿ। ಹೇಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಾದಯಃ, ಮಾಯಿನಾಂ ಲಾಂಛನಂ ಭಸ್ಮತ್ರಿಪುಂಡ್ರಾದಿಕಂ, ಧಾರ್ಯಂ ಸ್ವಶರೀರೇ ಯುಷ್ಮಾಭಿಃ॥ ತೇಷಾಂ ಮಾಯಾವಾದಿನಾಮಂ ತಸ್ಥಂ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಣಂ, ಹರಿಂ, ಸ್ಮೃತ್ವಾ ನಮನೋದ್ದೇಶ್ಯತ್ವೇನ ಚಿಂತಯಿತ್ವಾ, ತೇಷಾಂ ಮಾಯಿನಾಂ ನಮ ನಾದಿಕಂ ವಂದನಾದ್ಯಂ, ಕಾರ್ಯಕ್ರಿಯತಾಂ ಯುಷ್ಮಾಭಿಃ। ಅನರ್ಹಾಣಾಂ ನಮನಾದ-ವವಶ್ಯಕರಣೀಯತಯಾ ಪ್ರಸಕ್ತೇ, ತದಂತರ್ಯಾಮಿ ಹರಿಧ್ಯಾನ ಪೂರ್ವಕಂ ತತ್ಕರಣಂ ವಿಹಿತಂ ಭಾಗವತೇ ಚ "ಗುಹಾಶಯಾಯ್ಯೈವನ ದೇಹ ಮಾನಿನೇ" ಇತಿ॥ ಮಾಯಾ ಯಾವಾದ ಸ್ಲಕಲ ಜಗತ್ಕಲ್ಪ ಕತ್ವಾದಿ ಸಿದ್ಧಾಂತಶ್ಚ, ಪಠ್ಯತಾಂ ಭವದ್ಭಿಃ। ಪಠವ್ಯಕ್ತಾಯಾಂ ವಾಚಿ- ಧಾ.ಕರ್ಮಣಿ ಲೋಟ್. ಆತ್ಮ. ಪ್ರ. ಏ ॥೨೭॥

ಮಾಯಿನಾಂ ಲಾಂಛನಂ ಧಾರ್ಯಂ ಕಾರ್ಯಂ ತನ್ನಮ ನಾದಿಕಂ।
ಸ್ಮೃತ್ವಾಹರಿಂ ತದಂತಸ್ಥಂ ಮಾಯಾವಾದಶ್ಚ ಪಠ್ಯತಾಂ ॥೨೭॥

ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಉಪಾಸನಾ ಪ್ರವರ್ತನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ನೂ ಮಾಯಿಗಳ ದೆಸೆಯಿಂದ ಬಾಧೆಇಲ್ಲದಿರುವವಂಥಾ ಉಪಾಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. - (ಹೇ ವತ್ಸಾಃ= ಎಲೈ ಬಾಲ ಕರುಗಳಾದ ಪ್ರಾಜ್ಞ ತೀರ್ಥಆದಿಗಳರಾ ಯುಷ್ಮಾಭಿಃ=ನಿಮ್ಮಿಂದ) ಮಾಯಿನಾಂ=ಮಾಯಾವಾದಿಗಳ ಲಾಂಛನಂ=(ಭಸ್ಮಾಧಾರಣಾದಿ ರೂಪವಾದ) ಚಿಹ್ನೆಯು ಧಾರ್ಯಂ=ಧರಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕದ್ದು ತತ್ ಅಂತಸ್ಥಂ=ಆ ಮಾಯಾವಾದಿಗಳ

ಒಳಗೆ ಇರುತ್ತಿರುವಂಥಾ ಹರಿಂ=ಶ್ರೀ ನಾರಾಯಣ ದೇವರನ್ನು ಸ್ಮೃತ್ವಾ= ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಂಡು ತತ್ ನಮನ ಆದಿಕಂ= ಮಾಯಾವಾದಿಗಳಿಗೆ ವಂದನವು ಮೊದಲಾಗಿ ಉಳ್ಳಂಥಾದ್ದು (ಯುಷ್ಮಾಭಿಃ= ನಿಮ್ಮಿಂದ) ಕಾರ್ಯಂ= ಮಾಡಲ್ಪಡತಕ್ಕದು (ಅನರ್ಹರಿಗೆ ವಂದನಾದಿಗಳು ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿದ್ದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ತದಂತರ್ಯಾಮಿ ಹರಿ ಸ್ಮರಣ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಮಾಡಿದರೆ ದೋಷವಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂತ ಭಾಗವತಾದಿ ಸಿದ್ಧವೆಂತ ತಿಳಿಯುವುದು) ಮಾಯಾವಾದಶ್ಚ=ಅಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ (ಜಗತ್ಕಲ್ಪಕತ್ವಾದಿ) ಸಿದ್ಧಾಂತವೂನು (ಯುಷ್ಮಾಭಿಃ= ನಿಮ್ಮಿಂದ)ಪತ್ಯತಾಂ= ಪರಿಸಲ್ಪಡಲಿ ॥೨೭॥

ಮಾಯಿನಾಮನುಸರಣ ಸ್ಯಾಕರಣೇ ಬಾಧಕ ಮಾಹ- ಮಹಾಸುರೇತಿ॥ ಹೇ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥ, ತ್ವಂ. ಲೋಕ ಭುವನೇ, ಮಹಾಸುರಮಯೇ ಶ್ರೇಷ್ಠದೈತ್ಯ ಪ್ರಚುರೇಸತಿ, ಆವಿಷ್ಕರ್ತುಂ ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತತ್ವಂ ಪ್ರಕಟೀಕರ್ತುಂ ನೈವಾರ್ಹಸಿ। ಕಾಲೇನೈವಾವಿಷ್ಕಾರ ಮರ್ಹಸೀತಿ ಚ ಪಾಠಃ। ಅರ್ಹ ಪೂಜಾಯಾಂ ಯೋಗ್ಯತ್ವೇಚ- ಧಾ. ಕರ್ತರಿಲಟ್. ಪರ. ಮ. ಏ॥ ಮಾಯಿನೋಜ್ಞಾನೋತ್ತಮಾದ್ಯಾಃ ಭೈರವ್ಯಾತನ್ನಾಮ್ನ್ಯಾ ವಿದ್ಯಯಾವಾ- ಯದ್ವಾ- ಖಡ್ಗೇನ, ವೈದಿಕಾನ್ ವೇದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾ ಭ್ಯುಪಗಂತ್ರೂನ್, ಘ್ನಂತಿ ಹಿನಂತಿ। ಹನ ಹಿಂಸಾಗತ್ಯೋಃ- ಧಾ. ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಟ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಬ। ವರ್ತಮಾನ ಸಾಮೀಪ್ಯಾ ದ್ವರ್ತಮಾನವ ದ್ವ್ಯಪದೇಶಃ ॥೨೮॥

ಮಹಾಸುರ ಮಯೇ ಲೋಕೇನೈವಾ ವಿಷ್ಕರ್ತುಮರ್ಹಸಿ।
ಭೈರವ್ಯಾವಾ ಕೃಪಾಣ್ಯಾವಾ ಮಾಯಿನೋಘ್ನಂತಿ ವೈದಿಕಾನ್॥೨೮॥

ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಮಾಯಿಗಳ ಅನುಸರಣ ಮಾಡದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಬಾಧಕವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ- (ಹೇ ಪ್ರಾಜ್ಞ ತೀರ್ಥ= ಎಲೈ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥರೆ ತ್ವಂ=ನೀವು) ಲೋಕೇ= ಜಗತ್ತು ಮಹಾಸುರಮಯೇ(ಸತಿ)= ದೊಡ್ಡ ದೈತ್ಯರಿಂದ ಪ್ರಚುರವಾಗಿರಲಾಗಿ ಆವಿಷ್ಕರ್ತುಂ=(ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತತ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ನೈವಾರ್ಹಸಿ= ಅರ್ಹರಾಗಲೇ ಬೇಡಿರಿ ಮಾಯಿನಃ=ಮಾಯಾವಾದಿಗಳಾದ ಜ್ಞಾನೋತ್ತಮಾದಿಗಳು ಭೈರವ್ಯಾವಾ= ಭೈರವೀನಾಮಕ ವಿದ್ಯದಿಂದಲೋ ಕೃಪಾಣ್ಯಾವಾ= ಕೃಪಾಣಿನಾಮಕ ವಿದ್ಯದಿಂದಲೋ- ಅಥವಾ-ಖಡ್ಗದಿಂದಲೋ ವೈದಿಕಾನ್= ವೇದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂಗೀಕಾರಿ ಜನರನ್ನು ಘ್ನಂತಿ= ಸಂಹರಿಸುತ್ತಾರೆ ॥೨೮॥

ತೇಭ್ಯಇತಿ॥ ಹೇವತ್ಸಾಃ, ಯೂಯಂ, ತೇಭ್ಯಃ ವೈದಿಕಜನಹಿಂಸಕೇಭ್ಯೋ ಮಾಯಿಭ್ಯಃ ॥ಸೂ॥ ಭೀತ್ರಾರ್ಥಾನಾಂ ಭಯಹೇತುರಿತಿ ರಕ್ಷಣಾರ್ಥಕ ಗುಪಧಾತು ಯೋಗಾತ್ತೇಭ್ಯ ಇತಿ ಪಂಚಮೀ। ಆತ್ಮಾನಂದೇಹಂ ಗೋಪಾಯತ ರಕ್ಷತ। ಗುಪೂ ರಕ್ಷಣೇ- ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿ ಲೋಟ್. ಪರ.ಮ.ಬ। ಮಾಯಿಭಿಃ ಜ್ಞಾನೋತ್ತಮಾದಿಭಿರ್ದತ್ತಂ, ದಂಡ ಪಟಾದಿಕಂ, ತ್ಯಾಜ್ಯಂ ಮಾಯಿ ಚಿಹ್ನ ಯುಕ್ತತ್ವಾತ್ತ್ಯಕ್ತವ್ಯಮ್। ಭವದ್ಭಿರಿತಿ ಶೇಷಃ। ಇತ್ಯೇವಂ, ಸತ್ಯ ಸಂವಿತ್ ಸತ್ಯಪ್ರಜ್ಞಃ ।ನಿ। ಪ್ರೇಕ್ಷೋಪಲಬ್ಧಿಶ್ಚಿತ್ಸಂ ವಿದಿತ್ಯಮರಃ। ತಂಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಂ ಪ್ರತಿ, ಉಕ್ತ್ವಾ ಅಭಿಧಾಯ, । ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ಸತ್ಯತೀರ್ಥಸ್ಸಂತ್ಯಾಜ್ಯ ದಂಡಪಡಾದಿಕ ಮಿತಿಪಾಠೇ- ಸತ್ಯತೀರ್ಥಃ ಸತ್ಯಪ್ರಜ್ಞಃ, ಇತ್ಯೇವಂ ಉಕ್ತ್ವಾ, ಮಾಯಿದತ್ತಂ ದಂಡಪಟಾದಿಕಂ, ಸಂತ್ಯಾಜ್ಯ ತ್ವಾಜ ಯಿತ್ವಾ ವರ್ಜಯಿತ್ವೇತ್ಯರ್ಥಃ ॥೨೯॥

ತೇಭ್ಯೋ ಗೋಪಾಯತಾತ್ಮಾನಂ ಸಂಪ್ರದಾಯಂ ನ ಮುಂಚತ।
ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ಸತ್ಯಸಂವಿತ್ತಂ ತ್ಯಾಜ್ಯಂ ದಂಡಪಟಾದಿಕಂ॥೨೯॥

(ಹೇ ವತ್ಸಾಃ=ಎಲೈ ಬಾಲಕರುಗಳಿರಾ ಯೂಯಂ=ನೀವು) ತೇಭ್ಯಃ= ಆ(ಘಾತು ಕರಾದ) ಮಾಯಾವಾದಿಗಳ ದೆಸೆಯಿಂದ ಆತ್ಮಾನಂ= ದೇಹವನ್ನು ಗೋಪಾಯತ= ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಳ್ಳಿರಿ (ಆದರೂನು) ಸಂಪ್ರದಾಯಂ= ಪಾರಂ ಪರ್ಯೋಪ ದೇಶವನ್ನು ನ ಮುಂಚತ =ಬಿಡಬೇಡಿರಿ. ಮಾಯಿದತ್ತಂ= ಮಾಯಾವಾದಿ ಗಳಿಂದ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟಂಥಾ ದಂಡ ಪಟ ಆದಿಕಂ=ದಂಡವು ವಸ್ತ್ರವು-ಇವು ಮೊದಲಾಗಿ ಉಳ್ಳಂಥಾದ್ದು (ಭವದ್ಭಿಃ=ನಿಮ್ಮಿಂದ) ತ್ಯಾಜ್ಯಂ= ಬಿಡಲ್ಪಡತಕ್ಕದು ಇತಿ= ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಸತ್ಯಸಂವಿತ್=ಸತ್ಯಪ್ರಜ್ಞರು ತಂ(ಪ್ರತಿ)= ಆ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥರನ್ನು ಕುರಿತು ಉಕ್ತ್ವಾ=ಹೇಳಿ॥೨೯॥

ತೇಭ್ಯಃ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಾದಿಭ್ಯಃ, ಪೂರ್ವವತ್ ಸಂನ್ಯಾಸ ದಾನಕಾಲ ಇವ, ದಂಡಾದ್ಯಂ ಪುನಃ, ದದೌದತ್ತವಾನ್। ದುದಾಞ್ ದಾನೇ- ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿ ಲಿಟ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಏ। ಸಃ, ಸತ್ಯಾತ್ಮಾ ಸತ್ಯಪ್ರಜ್ಞಃ ॥ನಿ॥ ಆತ್ಮಾಯತ್ನೋ ಧೃತಿರ್ಬುದ್ಧಿರಿತ್ಯಮರೋಕ್ತೇಃ । ತಾನ್ ಪ್ರಾಜ್ಞ ತೀರ್ಥಾದೀನ್, ಅನುಜ್ಞಾಪ್ಯ ಪರಾವೃತ್ಯ ಗಂತುಮಿತಿ ಶೇಷಃ, ಪೂರ್ವವತ್, ತಿರೋದಧೇ ಅಂತರ್ಹಿತೋ ಬಭೂವ। ಡುಧಾಞ್ ಧಾರಣಪೋಷಣ ಯೋಃ - ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಿಟ್. ಆತ್ಮ. ಪ್ರ. ಏ ॥೩೦॥

**ಮಾಯಿದತ್ತಂ ಪುನಸ್ತೇಭ್ಯೋ ದಂಡಾ ಪೂರ್ವವದ್ದದೌ।
ತಾನನುಜ್ಞಾಪ್ಯ ಸತ್ಯಾತ್ಮಾ ಪೂರ್ವವತ್ಸ ತಿರೋದಧೇ॥೩೦॥**

ತೇಭ್ಯಃ= ಆ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಾದಿಗಳಗೋಸ್ಕರ ಪೂರ್ವವತ್=ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ (ಸಂನ್ಯಾಸ ಕೊಡುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ) ಯೋಪಾದಿಯಲಿ ದಂಡ ಆದ್ಯಂ=ದಂಡವು ಮೊದಲಾಗಿ ಉಳ್ಳಂಥಾದುದನ್ನು ಪುನಃ=ಮತ್ತು ದದೌ=ಕೊಟ್ಟರು. ಸಃ=ಅಂಥಾ ಸತ್ಯಾತ್ಮಾ=ಸತ್ಯಪ್ರಜ್ಞರು ತಾನ್ ಆ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಾದಿಗಳನ್ನು (ಪರಾವೃತ್ಯ= ಹಿಂದಕ್ಕೆ ತಿರಿಗಿ ಗಂತುಂ=ಹೋಗಲು) ಅನುಜ್ಞಾಪ್ಯ=ಅಪ್ಪಣೆ ಮಾಡಿ ಪೂರ್ವರ್ವತ್=ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಯೋಪಾದಿಯಲಿ ತಿರೋದಧೇ ಅಂತರ್ಹಿತರಾದರು-ಅದೃಶ್ಯರಾದರು॥೩೦॥

ಪ್ರಾಜ್ಞೇತಿ॥ ಪ್ರಾಜ್ಞಸ್ಯ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಸ್ಯ ಶಿಷ್ಯಾಃ, ವಿರಕ್ತಾ ವಿಷಯಾಸಕ್ತಿ ರಹಿತಾಸ್ಸಂತಃ - ವಿಪ್ರಿಯ ಇತ್ಯಾದಾವಿವ ಸ ಇರ್ಥಕಸ್ಯ ವಿಶಬ್ದಸ್ಯರಕ್ತ ಶಬ್ದೇನ ಸಮಾಸಃ - ಯದ್ವಾ - ಪೌಪರಮಾತ್ಮನಿ ರಕ್ತಾ ಆಸಕ್ತಾ ಸ್ಸಂತಃ ಪೌರುಷೋತ್ತಮಂ ಪುರುಷೋತ್ತಮಸ್ಯ ಹರೇ ಸಂಬಂಧಿ ಕ್ಷೇತ್ರಂ ಜಗನ್ನಾಥಾಖ್ಯಂ ಯಯುಃ ಪ್ರಾಪುಃ। ಯಾ ಪ್ರಾಪ ಣೇ - ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಿಟ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಬ॥ ಪ್ರಾಜ್ಞಃ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಃ, ಗುರುಣಾಸತ್ಯ ಪ್ರಜ್ಞೇನೋಪದಿಷ್ಟೇನ ಮಾರ್ಗೇಣ ಪ್ರಕಾರೇಣ, ಮಾಯಿಭಿಃ, ಸಹ, ಉವಾಸ। ವಸನಿವಾಸೇ - ಧಾ.ಅಕ. ಕರ್ತರಿಲಿಟ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಏ ॥೩೧॥

**ಪ್ರಾಜ್ಞಶಿಷ್ಯಾ ಯಯುಃಕ್ಷೇತ್ರಂ ವಿರಕ್ತಾಃ ಪೌರುಷೋತ್ತಮಂ।
ಪ್ರಾಜ್ಞೋ ಗುರೂಪದಿಷ್ಟೇನ ಮಾರ್ಗೇಣೋವಾಸ ಮಾಯಿಭಿಃ॥೩೧॥**

ಪ್ರಾಜ್ಞಃ ಶಿಷ್ಯಾಃ=ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥರ ಶಿಷ್ಯರು ವಿರಕ್ತಾಃ(ಸಂತಃ)= ವೈರಾಗ್ಯ ಯುಕ್ತರಾಗಿ- ಅಥವಾ-ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಅನುರಾಗಯುಕ್ತರಾಗಿ ಪೌರುಷೋತ್ತಮಂ= ಪುರುಷೋತ್ತಮನಾದ ಹರಿಯ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಕ್ಷೇತ್ರಂ=(ಜಗನ್ನಾಥಾಖ್ಯ) ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಯಯುಃ= ಹೊಂದಿದರು. ಪ್ರಾಜ್ಞಃ=ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥರು ಗುರು ಉಪದಿಷ್ಟೇನ=ಗುರುಗಳಾದ ಸತ್ಯಪ್ರಜ್ಞರಿಂದ ಉಪದಿಷ್ಟವಾದ ಮಾರ್ಗೇಣ= ರೀತಿಯಿಂದ ಮಾಯಿಭಿಃ= ಮಾಯಾವಾದಿಗಳಂದ (ಸಹ=ಕೂಡಿ) ಉಪಾಸ=ವಾಸಮಾಡಿದರು ॥೩೧॥

ಏಕಮಿತಿ॥ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಃ, ಏಕಂ, ವಂಶಸ್ಯಧರಂ ಧಾರಕಂ, ಶಿಷ್ಯಂ ಪ್ರಾಪ್ಯಲಬ್ಧ್ವಾ, ಉಪಾಸ್ತಿಂ ಗುರೂಪದಿಷ್ಟಾಮುಪಾಸನಾಂ ಅಶಿಕ್ಷಯತ್ ಶಿಕ್ಷಿತವಾನ್। ಸೋಽಪಿ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥೇನ ಸಂನ್ಯಾಸಿ ತೋಽಪಿ ಅನ್ಯಂಶಿಷ್ಯಂ ಸಂನ್ಯಸ್ಯ ಸಂನ್ಯಾಸಿನಂ ಕೃತ್ವಾ, ಸ್ವಂ ಸ್ವೀಯಂ, ಸಂಪ್ರದಾಯಂ ಪಾರಂಪರ್ಯೋಪದೇಶಂ, ಅಶಿಕ್ಷಯತ್ ಶಿಕ್ಷಿತವಾನ್। ಶಿಕ್ಷ ವಿದ್ಯೋಪದಾನೇ- ಧಾ. ಣಿಜಂತಃ ಕರ್ತರಿಲಙ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಏ ॥೩೨॥

ಏಕಂ ವಂಶಧರಂ ಶಿಷ್ಯಂ ಕೃತ್ವೋಪಾಸ್ತಿಮ ಶಿಕ್ಷಯತ್।
ಅನ್ಯಂ ಸಂನ್ಯಸ್ಯ ಸೋಽಪಿ ಸ್ವಂ ಸಂಪ್ರದಾಯಮಶಿಕ್ಷಯತ್॥೩೨॥

(ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥಃ=ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥರು) ಏಕಂ=ಒಬ್ಬನಾದ ವಂಶಧರಂ=(ಸನಕಾದಿಗಳ) ವಂಶಕ್ಕೆ ಧಾರಕನಾದ ಶಿಷ್ಯಂ=ಶಿಷ್ಯನನ್ನು ಪ್ರಾಪ್ಯ=ಹೊಂದಿ ಉಪಾಸ್ತಿ= (ಗುರೂಪದಿಷ್ಟವಾದ) ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಅಶಿಕ್ಷಯತ್=ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿಸಿದರು. ಸೋಽಪಿ= ಆ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥರಿಂದ ಸಂನ್ಯಾಸಿತರಾದವರೂನು ಅನ್ಯಂ=ಮತ್ತೊಬ್ಬನನ್ನು ಸಂನ್ಯಸ್ಯ= ಸಂನ್ಯಸ್ತನನ್ನು ಮಾಡಿ ಸ್ವಂ=ಸ್ವಕೀಯನಾದ ಸಂಪ್ರದಾಯಂ= ಪಾರಂಪರ್ಯೋಪದೇಶವನ್ನು ಅಶಿಕ್ಷಯತ್= ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿಸಿದರು॥೩೨॥

ಸೋಽಪೀತಿ॥ ಸೋಽಪಿ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥ ಶಿಷ್ಯೇಣ ಸಂನ್ಯಾಸಿತೋಽಪಿ, ಅನ್ಯಂ, ಸಂನ್ಯಸ್ಯ, ಸಂಪ್ರದಾಯ ಮಶಿಕ್ಷಯತ್। ಇತ್ಯೇವಂ ಪ್ರಕಾರೇಣ ಅಯಮುತ್ಪಾದಾಭಿಮುಖತಯಾ ಸ್ಥಿತಃ, ವಂಶಸ್ಸತ್ಯಪ್ರಜ್ಞಾನ್ವಯಃ, ಭಾಗ್ಯತಃ ಅದೃಷ್ಟ ವಿಶೇಷಾತ್, ನೋಚ್ಛಿದ್ಯತ ವಿಚ್ಛಿನ್ನೋ ನಾಭೂತ್। ಛಿದಿರ್‍ದ್ವೈಧೀಕರಣೇ- ಧಾ. ಕರ್ಮಣಿ ಲಙ್. ಆತ್ಮ. ಪ್ರ. ಏ। ತತಃ ಕತಿಪಯಸಮಯಾ ನಂತರಂ ಅಸ್ಮಿನ್, ಕೇರಳ ಇತಿ ದೇಶೋ ಭಾಗ ವಿಶೇಷಸ್ತಸ್ಮಿನ್, ಮಾಯಿಭಿ ಮಾಯಾವಾದಿಭಿಃ, ಸ್ವಜನ ಆತ್ಮೀಯ ಜನ ಇತಿ ಭ್ರಮಾತ್ ನಿಮಿತ್ತಾತ್ ಗೃಹ್ಯಮಾಣ ಆದ್ರಿಯಾಮಾಣಃ, ಅಚ್ಯುತೇ ಹರೌ ಪ್ರೇಕ್ಷಾಜ್ಞಾನಂ ಯಸ್ಯಸ ಇತಿ ತದಾಖ್ಯಃ, ಪಾರಿವ್ರಾಜ್ಯಂ ಪರಿವ್ರಾಜಃ ಸಂನ್ಯಾಸಿನೋ ಭಾವಂತುರ್ಯಾಶ್ರಮ ಮಿತ್ಯರ್ಥಃ, ಉಪಾಗಮತ್ ಪ್ರಾಪ್ತವಾನ್। ಗಮಲೃಗತೌ- ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿ ಲಙ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಏ.। ತತಸ್ಸನಕ ವಂಶೇಸ್ಮಿನ್ನಿತ್ಯಪಿ ಪಾಠಃ ನಸ್ವರಸಃ। ಕೇಚಿತ್ತು- ಕೇವಲವಂಶೇ ಸ್ಮಿನ್ನಿತಿಪಠಂತಃ- ಕೇವಲ ವಂಶೇ ಗೋಪ್ಯ ವಂಶ ಇತಿ ವ್ಯಾಕುರ್ವತೇ ॥೩೩॥

**ಸೋಽಪ್ಯನ್ಯ ಮಿತ್ಯಯಂ ವಂಶೋನೋದಛಿದ್ಯತ ಭಾಗ್ಯತಃ।
ತತಃ ಕೇರಳ ದೇಶೇಸ್ಮಿನ್ ಮಾಯಿಭಿಃ ಸ್ವಜನಭ್ರಮಾತ್।
ಗೃಹ್ಯಮಾಣೋಽಚ್ಯುತ ಪ್ರೇಕ್ಷಃ ಪಾರಿವ್ರಾಜ ಮುಪಾಗಮತ್॥೩೩॥**

ಸೋಽಪಿ= ಆ ಪ್ರಾಜ್ಞತೀರ್ಥರ ಶಿಷ್ಯರಿಂದ ಸಂನ್ಯಾಸಿತರು ಕೂಡ ಅನ್ಯಂ=ಮತ್ತೊಬ್ಬನನ್ನು (ಸಂನ್ಯಸ್ಯ=ಸಂನ್ಯಸ್ತನನ್ನು ಮಾಡಿ ಸಂಪ್ರದಾಯಂ=ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಅಶಿಕ್ಷಯತ್=ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿಸಿದರು) ಇತಿ=ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಅಯಂ=ಈ(ಉತ್ಸಾದಾಭಿಮುಖವಾಗಿದ್ದಂಥಾ) ವಂಶಃ=(ಸತ್ಯಪ್ರಜ್ಞರ) ವಂಶವು ಭಾಗ್ಯತಃ=ಅದೃಷ್ಟದ ದೆಸೆಯಿಂದ ನೋದಚ್ಛಿದ್ಯತ=ವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಲಿಲ್ಲಾ. ತತಃ=ಕೆಲವು ಕಾಲದ ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಅಸ್ಮಿನ್=ಇಂಥಾ ಕೇರಳ ದೇಶೇ= ಕೇರಳವೆಂತೆಂಬುವ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಾಯಿಭಿಃ=ಮಾಯಾವಾದಿಗಳಿಂದ ಸ್ವಜನಭ್ರಮಾತ್=ಸ್ವಕೀಯನಾದ ಜನನೆಂತ ಭ್ರಾಂತಿಯ ದೆಸೆಯಿಂದ ಗೃಹ್ಯಮಾಣಃ=ಆದರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡುತ್ತಿರುವಂಥಾ ಅಚ್ಯುತಪ್ರೇಕ್ಷಃ=(ಹರಿಯಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವರಾದ ಕಾರಣ) ಅಚ್ಯುತ ಪ್ರೇಕ್ಷಾಖ್ಯರಾದವರು
ಪಾರಿವ್ರಾಜ್ಯಂ =ಸಂನ್ಯಾಸವನ್ನು ಉಪಾಗಮತ್= ಹೊಂದಿದರು॥೩೩॥

ಏವಮುಪಯುಕ್ತ ಮಭಿಧಾಯೇ ದಾನೀಮಾನಂದ ತೀರ್ಥ ಭಗವತ್ಪಾದಾ ನಾಮಾವಿರ್ಭಾವಾದಿ ಕಂನಿರೂಪಯತಿ- ಅಥೇತ್ಯಾದಿನಾ॥ ಅಥ ಅಚ್ಯುತ-ಪ್ರೇಕ್ಷಸಂನ್ಯಾಸಾ ನಂತರಂ, ಈಶಸ್ತತ್ವಜ್ಞಾನ ದಾನ ಸಮರ್ಥಃ, ಸಂಜೀವನೋ ಜಗತಾಂ ಜೀವನ ಪ್ರದ ಆತ್ಮಾಸ್ವರೂಪಂ ಯಸ್ಯಸ ವಾಯುಃ। ನಿ ॥ಜಗತ್ಪ್ರಾಣ ಸಮಿರಣಾ ಇತ್ಯಮರ ಪಠಿತ ಜಗತ್ಪ್ರಾಣ ಶಬ್ಧಾಭಿದೇಯತ್ವಾತ್। ಶ್ರುತೇರ್ವೇದಸ್ಯ ದೂಷಕಾಣಾ ಮಪಾರ್ಥ ಕಥನೇ ನೇನೋತ್ಸಾದ ಕಾನಾಂ ಅಸುರಾಣಾಂ ವಿಪ್ರವಂಶಜಾತಾನಾಂ ದೈತ್ಯಾನಾಂ, ಉತ್ಸಾದನಾಯ ನಾಶ ನಾಯ ಅರ್ಥಯತಃ ಪ್ರಾರ್ಥನಾಂ ಕುರ್ವತಃ, ಸುರೇಂದ್ರಾನ್ ದೇವ ಶ್ರೇಷ್ಠಾನ್, ಆನಂದಯನ್ ಸಂತೋಷಯನ್ ಸನ್, ಶ್ರಿಯೋ ಲಕ್ಷ್ಮ್ಯಾ ದಯಿತಸ್ಯ ಪತ್ಯು ಹರೇ ರಾಜ್ಞಯಾ, ಭೂಮೌ ಅವತತಾರ ಪ್ರಾದುರ್ಬಭೂವ। ತೄ ಪ್ಲವನ ತರಣಯೋ - ಧಾ.ಕರ್ತರಿ ಲಟ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಏ। ಅವೋಪಸೃಷ್ಟತ್ವಾ ದಾವಿ ರ್ಭಾವಾರ್ಥತ್ವಮ ಕರ್ಮಕತಾಚ। ಅತ್ರಾದಾವಥ ಶಬ್ದ ಪ್ರಯೋಗೋ ಮಧ್ವಾರ್ಯ ಕಥಾ ಪ್ರಾರಂಭೇ ಕರ್ತವ್ಯ ಮಂಗಳಾರ್ಥ ಇತಿ ಬೋಧ್ಯಮ್ ॥೩೪॥

ಅಥಾ ಸುರಾಣಾಂ ಶ್ರುತಿದೂಷಕಾಣಾ
ಮುತ್ಸಾದ ನಾಯಾರ್ಥಯತ ಸ್ಸುರೇಂದ್ರಾನ್।
ಆನಂದಯಂ ಶ್ರೀದಯಿತಾಜ್ಞಯೇಶಃ
ಸಂಜೀವನಾತ್ಮಾಽವತತಾರ ಭೂಮೌ॥೩೪॥

ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಉಪಯುಕ್ತವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿ, ಈಗ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥ ಭಗವತ್ಪಾದರ ಆವಿರ್ಭಾವಾದಿ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಗ್ರಂಥಾಂತರದವರೆಗೂ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತಾರೆ-ಅಥ=ಅಚ್ಯುತಪ್ರೇಕ್ಷಕರ ಸಂನ್ಯಾಸಾನಂತರದಲ್ಲಿ ಈಶಃ=(ತತ್ವಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ) ಸಮರ್ಥರಾದ ಸಂಜೀವನ ಆತ್ಮಾ=(ಜಗತ್ತಿಗೆ) ಜೀವನಪ್ರದವಾದ, ಸ್ವರೂಪ ಉಳ್ಳಂಥಾ ವಾಯುದೇವರು ಶ್ರುತಿದೂಷಕಾಣಾಂ=ವೇದಕ್ಕೆ (ಅಪಾರ್ಥಕಥನಾದಿಗಳಿಂದ) ದೂಷಕರಾದ ಅಸುರಾಣಾಂ=(ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಜಾತರಾಗಿರುವ) ದೈತ್ಯರುಗಳ ಉತ್ಸಾದನಾಯ= ನಾಶಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಅರ್ಥಯತಃ= ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಿರುವಂಥಾ ಸುರೇಂದ್ರಾನ್= ದೇವಶ್ರೇಷ್ಠರನ್ನು ಆನಂದಯನ್ (ಸನ್)=ಸಂತೋಷ ಪಡಿಸುವವರಾಗಿ ಶ್ರೀ ದಯಿತ ಆಜ್ಞಯಾ= ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರಿಗೆ ಗಂಡನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅಪ್ಪಣೆಯಿಂದ ಭೂವೌ=ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಅವತತಾರ= ಪ್ರಾದುರ್ಭವಿಸಿದರು. ವಿ-ಈ ಶ್ಲೋಕದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಅಥ ಶಬ್ದ ಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ಶ್ರೀಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ ಕಥಾ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಮಂಗಳವಾಚರಿತವಾಯಿ ತೆಂತ ತಿಳಯುವುದು ॥೩೪॥

ಸಇತಿ॥ ಅಥಪ್ರಾದುರ್ಭಾವಾನಂತರಂ, ಭಗವಾನ್ ಷಡ್ಗುಣ ಸಂಪನ್ನಃ ಸಭೂಮೌ ವಾಸುದೇವಾಖ್ಯಯಾಽವ ತೀರ್ಣೋವಾಯುಃ, ಪಿತುಸ್ತಾತಾನ್ಮಧ್ಯಗೇಹಾತ್, ಉಪನೀತ ಮುಪನಯನಂ ಇತಃ ಪ್ರಾಪ್ತಸ್ಸನ್ ಸಕಲಾನಾಂ ಸಮಸ್ತಾನಾಂ ವೇದಾನಾಂ ಸುಲಕ್ಷಣಾನಾಂ ಸಮೀಚೀನಾನಾಂ ಲಕ್ಷಣಾನಾಂ ಶಿಕ್ಷಾದಿಲಕ್ಷಣ ಶಾಸ್ತ್ರಾಣಾಂಚ ಶಿಕ್ಷಣಮಭಾಸ್ಯೋ ಯಸ್ಯ ಸತಥೋಕ್ತಸ್ಸನ್, ಯತಿವರಾತ್ ದ್ರೌಪದೀಹಸ್ತ ದತ್ತಾನ್ನ ಭೋಜನಾದಿನಾ ಪರಿಶುದ್ಧಾಂತಃಕರಣತಯಾ ಸಂನ್ಯಾಸಿ ಶ್ರೇಷ್ಠಾತ್, ಪರಮೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮ ಅಚ್ಯುತೇ ಹರೌ ಚೇತೋ ಮನೋ ಯಸ್ಯ ತಸ್ಮಾತ್ ಅಚ್ಯುತ ಪ್ರೇಕ್ಷಾರ್ಯಾತ್, ಪಾರಮಹಂಸ್ಯಂ ಪರಮಹಂಸಾನಾಂ ಸಂಬಂಧಿನಂ, ಆಶ್ರಮಂ- ಯತ್ಯಾಶ್ರಮ ಮಿತ್ಯರ್ಥಃ, ಅಧೃತ ಗೃಹೀತವಾನ್।

ಧೃಞ್. ಧಾರಣೇ – ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಙ್. ಆತ್ಮ. ಪ್ರ. ಏ। ಅಭೃತೇತ್ಯಪಿ ಪಾಠಃ। ತರ್ಹಿ, ಭೃಞ್ ಭರಣಇತಿ ಧಾತುಪಾಠಃ। ಪರಮಚ್ಯುತ ಚೇತನ ಇತಿ ಪಾಠೇ – ಅಚ್ಯುತ ಚೇತಸಃ ಅಚ್ಯುತ ಪ್ರೇಕ್ಷಾತ್ ಪರಮುತ್ತಮಂ, ಪಾರಮಹಂಸ್ಯ ಮಾಶ್ರಮ ಮಿತ್ಯನ್ವಯಃ ॥೩೫॥

ಸಭಗವಾನುಪನೀತ ಮಿತಃ ಪಿತುಃ ಸಕಲ ವೇದ ಸುಲಕ್ಷಣ ಶಿಕ್ಷಣಃ। ಅಧೃತ ಪಾರಮಹಂಸ್ಯಮಥಾ ಶ್ರಮಂ ಯತಿವರಾತ್ಪರ ಮಾಚ್ಯುತ ಚೇತಸಃ ॥೩೫॥

ಅಥ= ಪ್ರಾದುರ್ಭವಿಸಿದ ನಂತರದಲ್ಲಿ ಭಗವಾನ್ = ಷಡ್ಗುಣ ಸಂಪನ್ನರಾದ ಸಃ = (ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ವಾಸುದೇವನಾಮರಾಗಿ ಅವತರಿಸಿರುವ) ವಾಯುದೇವರು. ಪಿತುಃ = ತಂದೆಯಾದ ಮಧ್ಯಗೇಹಭಟ್ಟರ ದೆಸೆಯಿಂದ. ಉಪನೀತಂ = ಉಪನಯನವನ್ನು ಇತಃ (ಸನ್) ಹೊಂದಿದವರಾಗಿ ಸಕಲ, ವೇದ, ಸುಲಕ್ಷಣ, ಶಿಕ್ಷಣಃ (ಸನ್) = ಸಮಸ್ತಗಳಾದ, ವೇದಗಳ, ಸಮೀಚೀನ ಲಕ್ಷಣಗಳ, ಅಭ್ಯಾಸವುಳ್ಳವರಾಗಿ – ಅಥವಾ – ಸಮಸ್ತಗಳಾದ ವೇದಗಳು, ಸಮೀಚೀನಗಳಾದ ಶಿಕ್ಷಾದಿ ಲಕ್ಷಣ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು – ಇವುಗಳ, ಅಭ್ಯಾಸವುಳ್ಳವರಾಗಿ ಯತಿವರಾತ್ = (ದ್ರೌಪದೀ ಹಸ್ತದತ್ತಾನ್ನ ಭೋಜನಾದಿಗಳಿಂದ ಪರಿಶುದ್ಧಾಂತಃಕರಣರಾದ ಕಾರಣ) ಸಂನ್ಯಾಸಿ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ. ಪರಮ, ಅಚ್ಯುತ, ಚೇತಸಃ = ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ, ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ, ಮನಸ್ಸುವುಳ್ಳಂಥವರಾದ ಅಚ್ಯುತ ಪ್ರೇಕ್ಷಾಚಾರ್ಯ ದೆಸೆಯಿಂದ ಪಾರಮಹಂಸ್ಯಂ = ಪರಮಹಂಸ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಆಶ್ರಮಂ = ಆಶ್ರಮವಾದ ಸಂನ್ಯಾಸವನ್ನು ಅಧೃತ = ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರು ॥೩೫॥

ಪ್ರವರ್ತಿತೇತಿ॥ ಯಾ ಉಪಾಪನಾ, ಪುರಾಪೂರ್ವಂ, ಸನಕಾದಿಭಿಃ ಪ್ರವರ್ತಿತಾ। ತತಃ ಪರಸ್ತಾತ್ ತದನಂತರಂ, ಪರತೀರ್ಥಸ್ಯತನ್ನಾಮ್ನೋ ಯತೀಶ್ವರಸ್ಯ ಶಿಷ್ಯಕೈಃ ಶಿಷ್ಯೈಃ ಪ್ರವರ್ತತಾ। ತಾಂ ತಾದೃಶೀಂ ಸ್ವಸ್ಯಗುರುಣಾ ಸತ್ಸಂಪ್ರದಾಯ ಪ್ರವರ್ತನಾಯ ಸತ್ಯಪ್ರಜ್ಞವಂಶೇ ಸಂನ್ಯಾಸಿತೇನ ಪ್ರಸಾದಿತಾಂ ಅನುಗೃಹೀತಾಂ– ಪ್ರೀತಿಪೂರ್ವ ಮುಪದಿಷ್ಟಾ–ಮಿತ್ಯರ್ಥಃ, ಹರೇಃ ವಿಷ್ಣೋಃ ಉಪಾಸ್ತಿ ಮುಪಾಸನಾಂ ಮಧ್ವಾಯ ಸಂನ್ಯಾಸಾ ನಂತರಂ ತನ್ನಾಮಕತಯಾ ಸಂವೃತ್ತಾಯ ವಾಯವೇ,

ಹಂಸಾನಾಂ ರಾಟ್ ರಾಜಾ ಸ್ವಾಮೀ ಅಚ್ಯುತ ಪ್ರೇಕ್ಷಃ, ಭಕ್ತ್ಯಾ "ಭವಿಷ್ಯತಶ್ಶಿಷ್ಯವರಾಧ್ಧಿ- ವಿಧ್ಧಿಮಾಮಿತಿ" ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರೀಮಧ್ವವಿಜಯೋಕ್ತಾನ ನಂತೇಶ್ವರಾನುಗ್ರಹನಾದಿತ ಶಿಷ್ಯತ್ವಹೇತು ಕೇನ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯ ಜ್ಞಾನ ಪೂರ್ವಕ ಸ್ನೇಹೇನ ಉಪದಿದೇಶ ಉಪದಿಷ್ಟವಾನ್। ದಿಶಅತಿ ಸರ್ಜನೇ- ಧಾ. ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಿಟ್ ಪರ. ಪ್ರ. ಏ ॥೩೬॥

ಪ್ರವರ್ತಿತಾಯಾ ಸನಕಾದಿಭಿಃ ಪುರಾ ತತಃ
ಪರಸ್ತಾತ್ವರ ತೀರ್ಥ ಶಿಷ್ಯಕೈಃ।
ಹರೇರುಪಾಸ್ತಿಂ ಸ್ವಗುರು ಪ್ರಸಾದಿತಾಂ ಮಧ್ವಾಯ
ಭಕ್ತ್ಯೋಪದಿದೇಶ ಹಂಸರಾಟ್॥೩೬॥

ಯಾ=ಯಾವ ಉಪಾಸನೆಯು ಪುರಾ=ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಸನಕಾದಿಭಿಃ=ಸನಕಾದಿಗಳಿಂದ ಪ್ರವರ್ತಿತಾ=(ಲೋಕದಲ್ಲಿ) ಪ್ರವರ್ತನ ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟಿತೋ ತತಃ ಪರಸ್ತಾತ್= ಅದರ ದೆಸೆಯಿಂದ ಅನಂತರದಲ್ಲಿ, ಪರತೀರ್ಥ ಶಿಷ್ಯಕೈಃ= ಪರತೀರ್ಥಾಖ್ಯ ಯತಿ ಶ್ರೇಷ್ಠರ ಶಿಷ್ಯರಿಂದ ಪ್ರವರ್ತಿತಾ=ಪ್ರವರ್ತನ ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟಿತೋ ತಾಂ=ಅಂಥಾ ಸ್ವಗುರು ಪ್ರಸಾದಿತಾಂ=(ಸತ್ಸಂಪ್ರದಾಯ ಪ್ರವರ್ತನಾರ್ಥವಾಗಿ ಸಂನ್ಯಾಸಿತರಾದ) ತಮ್ಮ ಗುರುಗಳಿಂದ ಅನುಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟಂಥಾ (ಎಂದರೆ ಉಪದಿಷ್ಟವಾದಂಥಾ) ಹರೇಃ=ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನ ಉಪಾಸ್ತಿಂ= ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಮಧ್ವಾಯ=ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರಿಗೋಸ್ಕರ ಹಂಸರಾಟ್=ಸಂನ್ಯಾಸಿ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಅಚ್ಯುತ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರು ಭಕ್ತ್ಯಾ=(ಅನಂತೇಶ್ವರ ದೇವರ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಲಬ್ಧ ಶಿಷ್ಯರೆಂಬ) ಮಹಾತ್ಮ್ಯ ಜ್ಞಾನಯುಕ್ತ ಸ್ನೇಹದಿಂದ. ಉಪದಿದೇಶ=ಉಪದೇಶಿಸಿದರು॥೩೬॥

ಗುಣಾನಿತಿ॥ ಶರ್ವೋರುದ್ರ ಆದಿರ್ಯೇಷಾಂ ತೇಷಾಂತಥೋಕ್ತಾನಾಂ ಸುಪರ್ವಣಾಂ ದೇವಾನಾಂ, ಗುರುಸ್ತತ್ವೋಪ ದೇಷ್ಟಾ, ಅನಂತಾನಿಬಹೂನಿ ರೂಪಾಣಿಯಸ್ಯಸಃ, "ತ್ರಿಕೋಟಿ ರೂಪಃ ಪವನಶ್ಚಮೇಸುತಃ" ಇತ್ಯುಕ್ತೇಃ। ಭಗವಾನ್ ಯಥಾ ಯೋಗ್ಯಂ ಷಡ್ಗುಣ ಸಂಪನ್ನಃ, ಅನಂತಾ ಅಪರಿಮಿತಾ ಧೀರ್ಬುದ್ಧಿರ್ಯಸ್ಯ ಸಮಧ್ವಾರ್ಯಃ, ದುಃ ಅವಿದ್ಯಮಾನಃ ಅಂತೋಽವಧಿರ್ಯಸ್ಯಾ ಸ್ಸಾನಿರವಧಿಕಾ, ಯದ್ವಾ- ದುಃ ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯಃ, ಅಂತೋ ನಿರ್ಣಯೋ ಯಸ್ಯಾ ಸ್ಸಾದುಜ್ಞೇಯಾ ತಾದೃಶಿ ಸಂತತಿ ವ್ಯಾಪ್ತಿರ್ಯಸ್ಯ ತಥೋಕ್ತಸ್ಯ ಹರೇ ವಿಷ್ಣೋಃ ಅನಂತಾನ್

ದೇಶತಃ ಕಾಲತೋ ಗುಣತ ಶ್ಚಾಪರಿಚ್ಛಿನ್ನಾನ್, "ಮಯ್ಯನಂತಗುಣೇನನಂತ್ಯೆ ಗುಣತೋ ನನಂತ ವಿಗ್ರಹೇ" ಇತ್ಯಾದೇಃ। ಗುಣಾನ್ ಜ್ಞಾನಾದೀನ್, ಅನಂತರೂಪೇಷು ಅನೇಕ ಹರಿರೂಪೇಷು, ಉಪಸಂಹರನ್ ಸನ್ ಸರ್ವೇಷು ರೂಪೇಷು ಹರಿಸ್ಸಕಲಗುಣ ಪೂರ್ಣ ಇತಿ ಜಾನನ್ನಿತ್ಯರ್ಥಃ, ಉಪಾಸ್ತ ಉಪಾಸನಾಂ ಕೃತವಾನ್। ಆಸ ಉಪವೇಶನ ಧಾ. ಕರ್ತರಿಲಙ. ಆತ್ಮ. ಪ್ರ. ಏ। ಉಪೋಪಸೃಷ್ಟತ್ವಾದ್ಧ್ಯಾ ಸಾರ್ಥಕತ್ವಂ ಸಕರ್ಮಕತಾಚ ॥೩೭॥

ಗುಣಾನನಂತಾನುಪಸಂಹರನ್ ಹರೇರನಂತರರೂಪೇಷು
ದುರಂತ ಸಂತತೇಃ।
ಅನಂತ ರೂಪೋ ಭಗವಾನನಂತ ಧೀರುಪಾಸ್ತ
ಶರ್ವಾದಿ ಸುಪರ್ವಣಾಂ ಗುರುಃ॥೩೭॥

ಶರ್ವಾದಿ ಸುಪರ್ವಾಣಾಂ= ರುದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಗುರುಃ= ತತ್ತ್ವೋಪದೇಶಕರಾದ ಅನಂತರೂಪಃ= ಅನೇಕಗಳಾದ ರೂಪಗಳುಳ್ಳಂಥಾ ಭಗವಾನ್=(ತಕ್ಕಷ್ಟು) ಷಡ್ಗುಣ ಸಂಪನ್ನರಾದ ಅನಂತಧೀಃ= ಅಪರಿಮಿತವಾದ ಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳ ಶ್ರೀಮಧ್ವಾರ್ಯರು ದುರಸ್ತ ಸಂತತೇಃ= ನಿರವಧಿಕವು ಅಥವಾ-ತಿಳಿಯಲಶಕ್ಯವು ಆದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯುಳ್ಳಂಥಾ ಹರೇಃ= ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅನಂತಾನ್= (ದೇಶ ಕಾಲಗುಣಗಳಿಂದ) ಅಪರಿಚ್ಛಿನ್ನಗಳಾದ ಗುಣಾನ್=ಜ್ಞಾನಾದಿಗಳನ್ನು ಅನಂತ ರೂಪೇಷು=ಅನೇಕಗಳಾದ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಸಂಹರನ್(ಸನ್)= ಉಪಸಂಹರಿಸುವವರಾಗಿ (ಎಂದರೆ-ಹರಿಯು ಸಕಲ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸರ್ವಗುಣಪೂರ್ಣನೆಂತ ತಿಳಿಯುತ್ತಾಯೆಂತ ಭಾವ) ಉಪಾಸ್ತ=ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದರು ॥೩೭॥

ದಸ್ಯ್ವೋರಿತಿ॥ ಆರಾಧ್ಯಃ ಶರ್ವಾದಿಭಿಃ ಪೂಜ್ಯಃ, ಮಧ್ವಃ ದಸ್ಯ್ವೋಃ ವೇದಾನಾಮಸಾರ್ಥಕಥನಾದಿನಾ ಭಗವದ್ಗುಣಮಣ್ಯಾದೀ ನಾಮ ಪಹಾರಿಕತಯಾ ಚೋರ ಭೂತಾತ್, ಮಣಿಮತಸ್ತನ್ನಾಮಕ ದೈತ್ಯಾಂ ಶಾತ್ಸಂಕ ರಾತ್ ಉದಿತ ಮುದ್ಭೂತಂ, ದುರ್ಭಾಷ್ಯಂ, ವ್ಯಸ್ಯನಿರಾಕೃತ್ಯ, ಸಕಲಾಭಿಃ ಶ್ರುತಿಭಿಸ್ತರ್ಕೈ ದೂಷಣಾನು ಮಾನೈಶ್ಚ ಬೃಂಹಿತಂ ಪೂರ್ಣಂ ವೇದಾನಾಮಂತೋ ನಿರ್ಣಯೋ ಯೇಭ್ಯಸ್ತಾನಿಚ ತಾನಿಸೂತ್ರಾಣಿ ಚ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಾಣಿ ತೇಷಾಂ ಭಾಷ್ಯಂ "ಸೂತ್ರಾರ್ಥೋವರ್ಣ್ಯತೇಯತ್ರ" ಇತ್ಯಾದಿ ನೋಕ್ತ ಲಕ್ಷಣ ಗ್ರಂಥಂ ಚಕ್ರೇ

ಕೃತವಾನ್। ಡುಕೃಞ್ಕರಣೇ - ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಿಟ್. ಆತ್ಮ. ಪ್ರ. ಏ ॥೩೮॥
ದಸ್ಯೋರ್ಮಣಿಮತ ಉದಿತಂ ದುರ್ಭಾಷ್ಯಂ, ವ್ಯಸ್ಯಂ ಮಧ್ವ ಆರಾಧ್ಯಃ।
ವೇದಾಂತ ಸೂತ್ರ ಭಾಷ್ಯಂ ಸಕಲ ಶ್ರುತಿತರ್ಕ ಬೃಂಹಿತಂ ಚಕ್ರೇ॥೩೮॥

ಅರ್ಥ:- ಆರಾಧ್ಯಃ=(ರುದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಂದ) ಪೂಜ್ಯರಾದ ಮಧ್ವಃ=ಶ್ರೀ ಮಧ್ವಾರ್ಯರು ದಸ್ಯೋಃ=(ವೇದಗಳಗಪಾರ್ಥಕಥನಾದಿಗಳಿಂದ ಭಗವದ್ಗುಣ ರತ್ನಾಪ ಹಾರಕ ನಾಗೋಣಣದರಿಂದ) ಕಳ್ಳನಾದ ಮಣಿಮತಃ= ಮಣಿಮನ್ನಾಮಕ ದೈತ್ಯಾಂಶನಾದ ಸಂಕರನ ದೆಸೆಯಿಂದ ಉದಿತಂ=ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ದುರ್ಭಾಷ್ಯಂ= ಕೆಟ್ಟಭಾಷ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಸ್ಯ=ನಿರಾಕರಿಸಿ ಸಕಲ ಶ್ರುತಿ ತರ್ಕ ಬೃಂಹಿತಂ= ಸಮಸ್ತಗಳಾದ ವೇದಗಳು ಇವುಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದಂಥಾ ವೇದಾಂತಸೂತ್ರ ಭಾಷ್ಯಂ=ವೇದಗಳಿಗೆ ನಿರ್ಣಯವುಳ್ಳ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಗಳಿಗೆ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಚಕ್ರೇ= ಮಾಡಿದರು.

ತತಾನೇತಿ॥ ವೇದೇಶ್ವರಾ ಣಾಂ ರಮಾವ್ಯತಿರಿಕ್ತ ವೇದಾಭಿಮಾನಿ ದೇವನಾಂ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಸಾರ್ವಭೌಮಃ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಇತ್ಯರ್ಥಃ - ಯದ್ವಾ- ವೇದೇಶ್ವರಸ್ಯ ಶ್ರೀಬಾದರಾಯಣಸ್ಯ ಚಕ್ರಂ ಸದ್ಗ್ರಂಥಕರಣೇನ ಸಾಧೂಸ್ಸಂತೋಷಯೇತಿ ವಚನರೂಪಮಾಜ್ಞಾ ಚಕ್ರಂ ವರ್ತಯತಿ ಸಫಲೀಕರಣೇನ ಪ್ರವರ್ತಯತೀತಿ ತಥೋಕ್ತಃ ಶ್ರೀಮಧ್ವಾರ್ಯಃ, ತಂತ್ರಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾ ಶಾಸ್ತ್ರಸ್ಯ ಶ್ರುತೀನಾಮೃಚಾ ಮುಪನಿಷದಾಂಚ ಗೀತಿಕಾಯಾಃ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣೇನಾರ್ಜುನಂ ಪ್ರತ್ಯುಪ ದಿಷ್ಟಾಯಾ ಭಗವದ್ಗೀತಾಯಾಶ್ಚೇತ್ಯೇತಾಸಾಂ, ಭಾಷ್ಯಾಣಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಗ್ರಂಥಾನ್ ತತಾನ ಚಕಾರ। ತನು ವಿಸ್ತಾರೇ- ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿ ಲಿಟ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಏ। ಪುರಾಣಸ್ಯ ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತಸ್ಯ ರಾಮಾಯಣಸ್ಯ ಮೂಲ ರಾಮಾಯಣಾದಿ ರಾಮಕಥಾಪರ ಗ್ರಂಥ ಸಂಘಸ್ಯ ಭಾರತಸ್ಯ ಚೇತ್ಯ ತೇಷಾಂ ತಾತ್ಪರ್ಯಾ ಣಾಮಾಶಯಾ ನಾಂವಿನಿರ್ಣ ಯಂ ಸಮ್ಯಗ್ ನಿರ್ಣಾಯಕ ಗ್ರಂಥಂಚ ಚಕಾರ। ಡುಕೃಞ್ ಕರಣೇ - ಧಾ. ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಿಟ್. ಪರ. ಪ್ರ. ಏ। ರಾಮಾಯಣ ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿರ್ಣಯ ಗ್ರಂಥಸ್ಯ ಪೃಥಗಕರ ಣೇಪಿ ಭಾರತ ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿರ್ಣಯಸ್ಯೈವ ಸಕಲ ಪುರಾಣ ರಾಮಾಯಣ ಭಾರತ ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿರ್ಣಯತ್ವಂ ಯುಜ್ಯತೇ, "ಸಮಸ್ತ ಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥ ವಿನಿರ್ಣಯೋಽಯಂ" ಇತಿ ತದು ಕ್ತೈರಿತಿ ಮಂತವ್ಯಮ್ ॥೩೯॥

ತತಾನತಂತ್ರ ಶ್ರುತಿಗೀತಿಕಾನಾಂ ಭಾಷ್ಯಾಣಿ ವೇದೇಶ್ವರ ಚಕ್ರವರ್ತೀ।
ಪುರಾಣರಾಮಾಯಣ ಭಾರತಾನಾಂ ಚಕಾರ ತಾತ್ಪರ್ಯ
ವಿನಿರ್ಣಯಂಚ॥೩೯॥

ಅರ್ಥ:- ವೇದೇಶ್ವರ ಚಕ್ರವರ್ತೀ= ವೇದಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ನಿಯಾಮಕರಾದ ಅಥವಾ -ವೇದಪತಿಗಳಾದ ವೇದವ್ಯಾಸರ (ಭಾಷ್ಯಾದಿಗ್ರಂಥರಚನ ವಿಷಯಕವಾದ) ಆಜ್ಞಾ ಚಕ್ರವನ್ನು ನಡಿಸುವವರಾದ ಶ್ರೀಮಧ್ವಾರ್ಯರು ತಂತ್ರ ಶ್ರುತಿಗೀತಿಕಾನಾಂ=ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾ ಶಾಸ್ತ್ರವು ಉಪನಿಷದ್ರೂಪ ವೇದಗಳು ಭಗವದ್ಗೀತೆಯು - ಇವುಗಳಿಗೆ ಭಾಷ್ಯಾಣಿ = ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ತತಾನ=ಮಾಡಿದರು ಪುರಾಣ ರಾಮಾಯಣ ಭಾರತಾನಾಂ=ಭಾಗವತಾಖ್ಯ ಪುರಾಣವು- ಅಥವಾ-ಸಕಲಪುರಾಣಗಳು ಮೂಲರಾಮಾಯಣಾದಿ ರಾಮಕಥಾ ಗ್ರಂಥಗಳು ಭಾರತವು- ಇವುಗಳಿಗೆ ತಾತ್ಪರ್ಯ ವಿನಿರ್ಣಯಂ ಚ=ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿಗೆ ಸಮ್ಯಜ್ - ನಿರ್ಣಾಯಕ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಕೂಡ ಚಕಾರ=ಮಾಡಿದರು. ವಿ-ಭಾಗವತ ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿರ್ಣಯವು, ಭಾರತ ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿರ್ಣಯವು ಈ ಎರಡೇ ರಚಿತವಾಗಿದ್ದರೂನು, ಇತರ ಪುರಾಣಗಳಗೂ ರಾಮಾಯಣಕ್ಕೂ ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿರ್ಣಯವು ಭಾರತ ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿರ್ಣಯವೇ ಎಂದು ತಿಳಯುವುದು ॥೩೯॥

ಅಧುನಾ ಶ್ರೀಮಧ್ವಾವತಾರ ಫಲಮಾಹ- ತಾರ್ಕಿಕೇತಿ॥ ಮಾಮಿನೋ ಮಾಯಾವಾದಿನ ಏವ ಗೋಮಾಯವೋ ಜಂಬುಕಾಃ, ಮಧ್ವ ಏವ ಕೇಸರಿ ಸಿಂಹಸ್ತಸ್ಮಿನ್, ತಾರ್ಕಿಕಾಶುಷ್ಕ ತರ್ಕ ನಿಪುಣ ಜನಾ ಏವ ದ್ವಿರದಾ ಗಜಾಸ್ತೇಷಾಂ ಪುಂಜಸ್ಯ ಭಂಜನೇ ಮರ್ದನ ವಿಷಯೇ ಜೃಂಭಿತೇ ಮುಖ ವಿವೃತಿಂ ವಿವೃಣೋತಿ, ಯಥಾಸಿಂಹಃ ಕುಂಭಿಕುಂಭ ಭೇದನಾಯ ಮುಖಂ ವಿವೃಣೋತಿ ತಥಾಮಧ್ವೋ ದುರ್ಮತ ಖಂಡನಾಯ ಮುಖ ವಿವೃತಿಂ ಯದಾಕರೋತಿ ತದೇತಿ ಭಾವಃ। ಸಂಕಟೇನ 'ಕೃತೇ ವಾದೇಽಸ್ಮಾಕ ಮವಶ್ಯಂ ಭಾವಿ ಪರಾಜಯಃ, ಅಕೃತೇಚ ಮಹತೀಪ್ರಸಿದ್ಧಿರ್ಮಧ್ವಸ್ಯ ಸ್ಯಾತ್' ಇತಿಖೇದೇನ, ಭಯೇನ ಮಧ್ವ ಶಿಷ್ಯತಾ ಮಾಪ್ತಾದ್ರಾ. ಜ್ಞೋಽಸ್ಮಾಕಂ ದಂಡೋ ಭವಿಷ್ಯತೀತಿ ಭೀತ್ಯಾಚ, ದಶ ದಿಶಃ ಪ್ರತಿ. ಪರಾದ್ರವನ್ ಪಲಾಯಿತಾ ಅಭವನ್॥ ದ್ರುಗತೌ- ಧಾ.ಸಕ. ಕರ್ತರಿಲಙ. ಪರ. ಬ ॥೪೦॥

ತಾರ್ಕಿಕ ದ್ವಿರದ ಪುಂಜ ಭಂಜನೇ ಮಧ್ವ
ಕೇಸರಿಣಿ ಹಂತ ಜೃಂಭಿತೇ।
ಸಂಕಟೇನ ಚ ಭಯೇನ ಮಾಯಿಗೋಮಾಯವೋ
ದಶ ದಿಶಃ ಪರಾದ್ರವನ್॥೪೦॥

ಅರ್ಥ:- ಈಗ ಶ್ರೀಮಧ್ವಾವತಾರದ ಫಲವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-ಮಾಯಿ ಗೋಮಾಯುವಃ= ಮಾಯಾವಾದಿಗಳೆಂಬ ನರಿಗಳು ಮಧ್ವಕೇಸರಿಣಿ= ಮಧ್ವಾರ್ಯರೆಂಬ ಸಿಂಹವು ತಾರ್ಕಿಕ ದ್ವಿರದ ಪುಂಜ ಭಂಜನೇ=ಶುಷ್ಕತರ್ಕ ಕುಶಲರೆಂಬ ಆನೆಗಳ ಸಮೂಹದ ಮರ್ದನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಜೃಂಭಿತೇ(ಸತಿ)=ಬಾಯನ್ನು ತೆರಿಯುತ್ತಿರಲಾಗಿ (ಸಿಂಹವು ಆನೆಗಳ ಕುಂಭಭೇದನಾರ್ಥವಾಗಿ ಬಾಯಿತೆರೆದಂತೆ ಮಧ್ವಾರ್ಯರು ದುರ್ಮತ ನಿರಾಸಾರ್ಥವಾಗಿ ಬಾಯಿತೆರೆಯಲಾಗಿ ಎಂತ ಭಾವ) ಸಂಕಟೇನ=(ವಾದ ಮಾಡಿದರೆ ನಮಗೆ ಪರಾಜಯವು ನಿಶ್ಚಿತವು ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಮಧ್ವಾರ್ಯರಿಗೆ ಅಧಿಕ ಕೀರ್ತಿಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು) ವ್ಯಸನದಿಂದ ಭಯೇನ ಚ=(ಮಧ್ವಶಿಷ್ಯನ ರಾಜನ ದೆಸೆಯಿಂದ ಏನು ದಂಡನೆ ಯುಂಟಾದೀತೋ ಎಂತ) ಭಯದಿಂದಲೂನು ದಶ=ಹತ್ತಾದ ದಿಶಃ(ಪ್ರತಿ)= ದಿಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಪರಾದ್ರವನ್=ಓಡಿದರು॥೪೦॥

ಗ್ರಂಥಾಂತಾಚರಣೀಯ ಮಂಗಳ ರೂಪತಯಾ ಶ್ರೀಮಧ್ವಾರ್ಯಸ್ತವನಂ ಶ್ರೀಮಧ್ವ-ಮಧ್ವವಿಜಯ ಸಾಧಾರಣ ವಿಶೇಷಣೈಃ ಕರೋತಿ ವ್ಯದ್ಯೋತಿಷ್ಟೇತಿ॥ ವಿಚಿತ್ರೈಃ ನಾನಾವಿಧೈಃ ವೃತ್ತೇಶ್ಚರಿತ್ರೈಃ ಭಾಗೀರಥೀ ತರಣ ಬಹುಕದಲೀ ಫಲ ಭಕ್ಷಣಾದಿಭಿಃ - ಕಾವ್ಯಪಕ್ಷೇ ಶಾರ್ದೂಲ ವಿಕ್ರೀಡಿತಾಭಿಃ ರುಚಿರಃ ಮನೋಹರಃ ಕೇಚಿ ದ್ವಿಚಿತ್ರ ವೃತ್ತರಚಿತ ಇತಿ ಪಠಂತಿ; ಮಧ್ವಪಕ್ಷೇ ಅಗ್ನ್ಯಾಹಿತಾದಿ ವತ್ಪರ ನಿಪಾತಂ ವಿಶೇಷಣ ಸ್ಯಾಭಿಪ್ರಯಂತಿಚ। ಸಂಪೂರ್ಣಾನಾಂ ಸಮಗ್ರಾಣಾನಾಂ ವಿದ್ಯಾನಾಂ ಜ್ಞಾನಾನಾ ಮಾಕರ ಉತ್ಪತ್ತಿಸ್ಥಾನ ಭೂತಃ ಕಾವ್ಯಪಕ್ಷೇ ಸಂಪೂರ್ಣಸ್ಯ ದೇಶಕಾಲಾದಿ ಭಿರಪರಿಚ್ಛಿನ್ನಸ್ಯಹರೇತ್ವಿದ್ಯಾಂ ಜ್ಞಾನಂ ಕರೋತೀತಿ ತಾದೃಶಃ, ಕೃಷ್ಣಸ್ಯ ಹರೇಃ, ಅದ್ಭುತಾನಾ ಮನಸ್ಯ ಸಾಧ್ಯಾನಾಂ ವೀರ್ಯಾಣಾಂ ವರ್ಣನೇಪರಃಸ್ತತ್ಪರಃ, ಸಾಪೇಕ್ಷತ್ವೇಪಿಗಮಕ ವತ್ವಾತ್ಸಮಾನಃ। ನಾನಾ ಅನೇಕತ್ರಯ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ಅರ್ಥಾ ಅಭಿಧೇಯಾ ಯೇಷಾಂತೇ ನಾನಾರ್ಥಾ ವೇದಾಂತೇಷಾಂ ನಾರ್ಥಂ ಸಂಘಮುಜ್ವಲತಿ ವಿಷ್ಣುಪರತಯಾ ಪ್ರಕಾಶಯತೀತಿ ತಥೋಕ್ತಃ, ಕಪಿಂಜಲಾಧಿಕರಣ ನ್ಯಾಯೇನ ನಾನಾತ್ವಸ್ಯತ್ರಿತ್ವೇ ಪರ್ಯವಸಾನಂ ಬೋಧ್ಯಮ್॥ "ತ್ರಯಾರ್ಥೋಸರ್ವವೇದೇಷು" ಇತಿವಚನಾತ್ರ್ಯರ್ಥ ವಚನಾನಿ ವೇದಾಏವ॥ ಯದ್ವಾ ನಾನಾಶಬ್ದೋತ್ರ ನಾನಾತ್ವಪರಃ "ದ್ವೈಕಯೋರ್ದ್ವಿವಚನೈಕ ವಚನೇ" ಇತ್ಯಾದಿವತ್॥ ನಾನಾತ್ವೇನ ಚೇತನಾ ಚೇತನಾತ್ಮಕ ಸಕಲ ಜಗದ್ವಿಲಕ್ಷ ಣತಯಾ ಅರ್ಯತೇ ಜ್ಞಾಯತ ಇತಿ ನಾನಾರ್ಥೋ ಹರಿಃ ತೇನೈವ ನಿಮಿತ್ತೇನ ಸಾರ್ಥಃ ಪ್ರಯೋಜನ ಉಜ್ವಲ ಸರ್ವಜೀವೋತ್ತಮತಯಾ ಪ್ರಕಾಶಮಾನಶ್ಚೇತ್ಯರ್ಥಃ "ಏಕಾಂತಾನಾಂನಕಸ್ಯಚಿತ್। ಅರ್ಥೇ ನಾರಾಯಣೋ ದೇವ ಸ್ಸರ್ವಮನ್ಯ ತ್ತದರ್ಥಕಮ್" ಇತಿ ವಚನಾದ್ಭಗವದಿತ ರಾಭಿಲಾಷರಹಿತೋ ಮಧ್ವ ಇತಿ ಬೋಧ್ಯಮ್॥ ಅಥವಾ ನಾನಾ ಅನೇಕ ಯೇಅರ್ಥಾಃ

ಪಂಚಭೇದಾದಿರೂಪಾಸ್ತೇಷಾಂ ಸಾರ್ಥ ಮುಜ್ವಲಯತಿ ದುರ್ಮತ ನಿರಾಕರಣೇನ ಪ್ರಕಾಶಯತೀತಿತಥೋಕ್ತಃ ಕಾವ್ಯಪಕ್ಷೇ– ನಾನಾ ಬಹವಃ ಅರ್ಥಾಯೇಷಾಂತೇಷಾಂ ತಾದೃಶ ಶ್ಲೋಕಾನಾಂ ಸಾರ್ಥೈ ಸ್ಸಮೂಹೈರುಜ್ವಲಃ, ಶರ್ವೋರುದ್ರ ಇಂದ್ರ ಶ್ಚೇತ್ಯಾದಿಭಿ ಸುರೇಂದ್ರೈ ದೇವಶ್ರೇಷ್ಠೈರ್ಲಾಲಿತಂ ವಂದನಾದಿನಾ ಸಂಭಾವಿತಂ ಪದಂ ಚರಣಂ ಯಸ್ಯಸಃ, ಕಾವ್ಯಪಕ್ಷೇ – ಶರ್ವೇಂದ್ರಾದಿ ಸುರೇಂದ್ರೈ ರ್ಲಾಲಿತಾನಿ ಬಹುಸುರುಚಿರಾರ್ಥತಯಾ ಸಂಭಾವಿತಾನಿ ಪದಾನಿ ಸುಪ್ತಿಙಂತ ರೂಪಾಣಿ ಯಸ್ಯಸಃ, ಮಾಯವಿನಾಂ ಮಾಯಾವಾದಿನಾಂ ಭೀಷಣೋಽಂಧತಮಃ ಪ್ರಾಪಣೇನ ಭಯಂಕರಃ, ಕಾವ್ಯಂತು – ಅರ್ಥದೂಷಣೇನ ಭಯಂಕರಂ, ನಾರಾಯಣಾತ್ಸಂಕರ್ಷಣಾಖ್ಯಾದ್ಧರೇಃ ಪ್ರೋದ್ಭವಃ ಆದಿಸೃಷ್ಟೌ ಪ್ರಕೃಷ್ಟೋತ್ಪತ್ತಿರ್ಯಸ್ಯಸಃ "ಸಂಕರ್ಷಣಾಚ್ಚಾಪಿ ಜಯಾತನೂ ಜೌ ಬಭೂವ ಸಾಕ್ಷಾದ್ಬಲ ತಂವಿದಾತ್ಮಾ" ಇತ್ಯುಕ್ತೇಃ, ಕಾವ್ಯಪಕ್ಷೇ – ನಾರಾಯಣ ನ್ನಾರಾಯಣ ಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯಾತ್ಪ್ರೋದ್ಭವಃ ಅರ್ಥೋಪಲಂಭ ಪೂರ್ವಕ ನಿರ್ಮಾಣಂ ಯಸ್ಯಸಃ, ವಿಜಯ ಉತ್ಕರ್ಷೋಽಸ್ಯಾಸ್ತೀತಿ ವಿಜಯೀ, ಶ್ರೀಮಧ್ವಃ ಶ್ರೀಮದಾನಂದ ತೀರ್ಥಾರ್ಯಃ, ಮಧ್ವವಿಜಯಸ್ತ ದಾಖ್ಯ ಗ್ರಂಥಶ್ಚ, ವ್ಯದ್ಯೋತಿಷ್ಟ ಅರಾಜತ॥ ದ್ಯುತಕ್ಷಿಪೋತೌ– ಧಾ. ಅಕ. ಕರ್ತರಿಲುಙ್. ಆತ್ಮ. ಪ್ರ. ಏ॥ ಅತ್ರ ವಿಶೇಷಣಾನಾ ಮನೇಕಾರ್ಥ ಸಂಶ್ರಯಣಾತ್ಕೇವಲ ಪ್ರಕೃತ ವಿಷಯಕ ಶ್ಲೇಷಾಲಂಕಾರ ಇತ್ಯಲಂ ವಿಸ್ತರೇಣೇತ್ಯ ಶೇಷಮತಿ ಮಂಗಲಮ್ ॥೪೧॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮತ್ಕವಿಕುಲತಿಲಕ ಶ್ರೀಮತ್ರಿವಿಕ್ರಮ ಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯ
ಸುತ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣ ಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯ
ವಿರಚಿತಾಯಾಂ ಮಣಿಮಂಜರ್ಯಾಂ
ಅಷ್ಟಮ ಸರ್ಗಃ ಸಮಾಪ್ತಃ

ವ್ಯದ್ಯೋತಿಷ್ಟ ವಿಚಿತ್ರ ವೃತ್ತ ರುಚಿರಃ ಸಂಪೂರ್ಣ ವಿದ್ಯಾಕರಃ
ಕೃಷ್ಣಸ್ಯಾದ್ಭುತ ವೀರ್ಯವರ್ಣನ ಪರೋನಾನಾರ್ಥ ಸಾರೋಜ್ವಲಃ।
ಶರ್ವೇಂದ್ರಾದಿ ಸುರೇಂದ್ರ ಲಾಲಿತ ಪದೋಮಾಯಾವಿನಾಂ ಭೀಷಣಃ
ಶ್ರೀಮಧ್ವೋ ವಿಜಯಾ ಚ ಮಧ್ವ ವಿಜಯೋ ನಾರಾಯಣಪ್ರೋದ್ಭವ॥೪೧॥

ಗ್ರಂಥಾಂತದಲ್ಲಿ ಅವಶ್ಯ ಕರ್ತವ್ಯವಾದ ಮಂಗಳರೂಪವಾಗಿ ಶ್ರೀಮಧ್ವಾರ್ಯರ ಸ್ತವನವನ್ನು ಶ್ರೀಮಧ್ವ–ಮಧ್ವವಿಜಯ ಸಾಧಾರಣ ವಿಶೇಷಣಗಳಿಂದ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.– ವಿಚಿತ್ರ ವೃತ್ತರುಚಿರಃ=ನಾನಾ ವಿಧಗಳಾದ (ಗಂಗಾ ವತರಣಾದಿ) ಚರಿತ್ರಗಳಿಂದ ಮನೋಹರವಾದ (ಕಾವ್ಯಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ) ನಾನಾ ವಿಧಗಳಾದ (ಶಾರ್ದೂಲವಿಕ್ರೀಡಿತಾದಿ) ವೃತ್ತಗಳಿಂದ ಮನೋಹರವಾದ ಸಂಪೂರ್ಣ, ವಿದ್ಯಾ, ಆಕರಃ = ಸಮಗ್ರಗಳಾದ,

ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ, ಜನ್ಮಸ್ಥಾನ ಭೂತರಾದ (ಕಾವ್ಯಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ) ನಾನಾ ವಿಧಗಳಾದ (ಶಾರ್ದೂಲ ವಿಕ್ರೀಡಿತಾದಿ ವೃತ್ತಗಳಿಂದ ಮನೋಹರವಾದ ಸಂಪೂರ್ಣ ವಿದ್ಯಾ ಆಕರಃ = ಸಮಗ್ರಗಳಾದ ಜ್ಞಾನಗಳಿಗೆ ಜನ್ಮಸ್ಥಾನ ಭೂತರಾದ (ಕಾವ್ಯಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ) ಅಪರಿಚ್ಛಿನ್ನನಾದ ಹರಿಯ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವ ಕೃಷ್ಣಸ್ಯ=ಶ್ರೀ ಹರಿಯ, ಅದ್ಭುತ, ವೀರ್ಯ, ವರ್ಣನ, ಪರಃ= ಆಶ್ಚರ್ಯಕರಗಳಾದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳ ವರ್ಣನದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತರಾದ ನಾನಾರ್ಥ ಸಾರ್ಥ ಉಜ್ವಲಃ=ಅನೇಕಗಳಾದ (ಎಂದರೆ ಮೂರಾದ) ಅರ್ಥಗಳುಳ್ಳ ವೇದಗಳ ಮುಖವನ್ನು (ವಿಷ್ಣು ಪರವಾಗಿ) ಪ್ರಕಾಶಮಾಡುವ ಅಥವಾ - ನಾನಾವಿಧಗಳಾದ ಪಂಚ ಭೇದಾದ್ಯರ್ಥಗಳ ಸಮೂಹವನ್ನು ಪ್ರಕಾಶ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಂಥಾ (ಕಾವ್ಯಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ) ಅನೇಕಾರ್ಥ ಶ್ಲೋಕಗಳ ಸಮೂಹಗಳಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ ಶರ್ವ ಇಂದ್ರ ಆದಿ ಸುರೇಂದ್ರ ಲಾಲಿತ ಪದಃ=ರುದ್ರ ದೇವರು, ಇಂದ್ರ ದೇವರು ಇವರೇ ಮೊದಲಾಗಿವುಳ್ಳ ದೇವಶ್ರೇಷ್ಠರಿಂದ (ನಮನಾದಿಗಳಿಂದ) ಮಾನಿಸಲ್ಪಟ್ಟ (ಕಾವ್ಯಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ) ಅನೇಕ ಮನೋಹರಾರ್ಥ ಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ ಎಂತ) ಮಾನಿಸಲ್ಪಟ್ಟಪಾದವು (ಕಾವ್ಯಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ) ಸುಪ್ತಿಙಂತ ಶಬ್ದಗಳು ಉಳ್ಳಂಥಾ ಮಾಯಾವಿನಾಂ= ಮಾಯಾವಾದಿಗಳಿಗೆ ಭೀಷಣಂ=(ಅಂಧತಮಃ ಪ್ರಾಪಣದಿಂದ) ಭಯಂಕರವಾದ ನಾರಾಯಣ ಪ್ರೋದ್ಭವಃ= ಸಂಕರ್ಷಣಾಖ್ಯ ಹರಿಯ ದೆಸೆಯಿಂದ (ಆದಿಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ) ಪ್ರಕೃಷ್ಟೋತ್ಪತ್ತಿಯುಳ್ಳಂಥಾ (ಕಾವ್ಯಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ) ನಾರಾಯಣ ಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರ ದೆಸೆಯಿಂದ ಪ್ರಕೃಷ್ಟವಾದ ನಿರ್ಮಾಣವುಳ್ಳಂಥಾ ವಿಜಯೀ= ಉತ್ಕರ್ಷವುಳ್ಳಂಥಾ ಶ್ರೀಮದ್ವಃ= ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಾರ್ಯರು ಮದ್ವವಿಜಯಶ್ಚ= ಮದ್ವವಿಜಯಾಖ್ಯ ಗ್ರಂಥವು ಕೂಡ ವ್ಯದ್ಯೋತಿಷ್ಟ= ಪ್ರಕಾಶಿಸಿತು ॥೪೧॥

ಶ್ರೀಮನ್ನೃಸಿಂಹವರ್ಯಾನುಗ್ರಹ ಜ ಪ್ರಜ್ಞ ರಾಘವೇಂದ್ರೇಣ
ಮಣೀಮಂಜರೀ ಪ್ರಕಾಶೇ ಜನಿತೇ ಪೂರ್ಣೋಽಷ್ಟಮ ಸರ್ಗಃ॥೧॥

ಪುಂಗನೂರಾಲಯಃ ಕಟ್ಟೀ ನೃಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯ ಸೇವಕಃ।
ರಾಘವೇಂದ್ರೋ ವ್ಯಾಚಕಾರ ಸನ್ಮುದೇ ಮಣಿಮಂಜರೀಮ್॥೨॥

ಕೀರ್ತಿಶೇಷ ಭಕ್ತರಹಳ್ಳಿ ಸುಂದರಾಯರು ಹಾಗೂ ಕಮಲಾಬಾಯಿಯವರ ಪುತ್ರ ಭಕ್ತರ ಹಳ್ಳಿ ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರರಾಯನಿಂದ ತೆಲುಗು ಲಿಪಿಯ 'ಮಣಿಮಂಜರೀ' ಗ್ರಂಥದ ಲಿಪ್ಯಂತರವು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಪರಿವರ್ತವಾಯಿತು.

ಗ್ರಂಥ ಲೇಖನ ಮುಕ್ತಾಯವು ದುರ್ಮುಖೀ ಸಂ॥ಭಾದ್ರಪದ ಬಹುಳ ಸಪ್ತಮಿಯಂದು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ.(೨೩-೯-೨೦೧೬)

॥ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು॥

ನಮ್ಮ ಪ್ರಕಾಶನದಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾದ ಗ್ರಂಥಗಳು

1.	ಹರಿವಾಯುಸ್ತುತಿ ಕನ್ನಡ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಸಹಿತ ವಿದ್ವಾನ್ ರಾಯಪಾಳ್ಯಂ ರಾಘವೇಂದ್ರಾಚಾರ್ಯ	65–00
2.	ಶ್ರೀಮಣಿಮಂಜರೀ ವಿದ್ವಾನ್ ರಾಯಪಾಳ್ಯಂ ರಾಘವೇಂದ್ರಾಚಾರ್ಯ ಕೃತ ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ – ಕನ್ನಡ ಅರ್ಥಾನುವಾದ	100–00
3.	ಹನುಮದ್ವಿಲಾಸ – ತಿಪ್ಪಣ್ಣಾರ್ಯ ವಿರಚಿತ	50–00
4.	ಪ್ರಮಾಣ ಚಂದ್ರಿಕಾ (ಛಲಾರಿ ಶೇಷಾಚಾರ್ಯ ವಿರಚಿತ) ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದಕರು – ಅಶ್ವತ್ಥ್ ನಾರಾಯಣಚಾರ್ ಪೂರ್ಣಯ್ಯ	120–00
5.	ಶ್ರೀ ಪುರುಷಸೂಕ್ತ – ಋಗ್ವೇದೀಯ ಶ್ರೀ ರಾಘವೇದ್ರ ತೀರ್ಥರ, ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಸಂಧತೀರ್ಥರ ಹಾಗೂ ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಾಭಿನವತೀರ್ಥರ ಟಿಪ್ಪಣಿಯೊಂದಿಗೆ	50–00
6.	ತತ್ತ್ವಸುವ್ವಾಲಿ (ಶ್ರೀ ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರು ವಿರಚಿತ)	45–00
7.	ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುಸ್ತುತಿ (ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಸಂಧತೀರ್ಥರು ವಿರಚಿತ)	50–00
8.	ವಾಯುದೇವಕೃತಾ ವಿಶ್ವರೂಪಸ್ತುತಿಃ (ವಾಮನ ಪುರಾಣಾಂತರ್ಗತ)	40–00
9.	ಪವಮಾನಸೂಕ್ತಾರ್ಥ ಪ್ರಕಾಶಃ	110–00
10.	ಸೂತ್ರ ದೀಪಿಕಾ ಮೂಲ ಶ್ರೀ 108 ಜಗನ್ನಾಥಯತಿವರ್ಯರು ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ ವಿದ್ವಾನ್ ಪ್ರಹ್ಲಾದಾಚಾರ್ಯ ಉಮರ್ಜಿ	100–00

ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥಗಳು

1.	ಶ್ರೀ ವೇಂಕಟೇಶ ಮಹಾತ್ಮೆ, (ಭವಿಷ್ಯೋತ್ತರ ಪುರಾಣ) ಹುಲಿಮುನಿ ಆಚಾರ್ಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದೊಂದಿಗೆ	210–00
2.	ಶ್ರೀ ವೆಂಕಟೇಶ ಮಹಾತ್ಮೆ, (ಆದಿತ್ಯ ಪುರಾಣ) ಛಲಾರಿ ಟಿಪ್ಪಣಿ : ಕನ್ನಡಾನುವಾದ : ವಿದ್ವಾನ್ ದ್ವಾರಕಾನಾಥಾಚಾರ್ಯ	110–00
3.	ಪ್ರಪಂಚಮಿತ್ಯಾತ್ಮಾನಖಂಡನ ಟೀಕಾ ಶ್ರೀನಿವಾಸತೀರ್ಥರ ಟಿಪ್ಪಣಿಯೊಂದಿಗೆ	70–00
4.	ಉಪಾಧಿಖಂಡನ, ಶ್ರೀಜಯತೀರ್ಥರ ಟೀಕಾ ಶ್ರೀನಿವಾಸತೀಥ7ರ ಟಿಪ್ಪಣಿ ಮತ್ತು ರೊಟ್ಟಿ ಸೇತುಮಾಧವಾಚಾರ್ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ ಸಮಲಂಕೃತ	60–00
5.	ವಾಯುವಾದಖಂಡನ, ಶ್ರೀ ಜಯತೀರ್ಥರ ಟೀಕಾ ಶ್ರೀನಿವಾಸತೀರ್ಥರ ಟಿಪ್ಪಣಿ ಶ್ರೀ ಸತ್ಯನಾಥತೀರ್ಥರ ಟಿಪ್ಪಣಿ ಕನ್ನಡಾನುವಾದ ಸಮೇತ	65–00
6.	ತತ್ತ್ವದ್ಯೋತ – ಟೀಕಾ – ನಾರೋಪಂಥೀಯ ಟಿಪ್ಪಣಿ	140–00

ಪುಸ್ತಕಗಳು ದೊರೆಯುವ ಸ್ಥಳ

1. ವೇದಾಂತ ಬುಕ್ ಹೌಸ್
ಅಪ್ಪೂರಾವ್ ಸ್ಟ್ರೀಟ್, 6ನೇ ಮುಖ್ಯ ರಸ್ತೆ
ಚಾಮರಾಜಪೇಟೆ, ಬೆಂಗಳೂರು-18
ದೂರವಾಣಿ : 26507590

2) ಪೂಜಾ ಬುಕ್ ಹೌಸ್
64, ಪಾರ್ವತಿಭವನ, 6ನೇ ಮುಖ್ಯ ರಸ್ತೆ
ಚಾಮರಾಜಪೇಟೆ, ಬೆಂಗಳೂರು-18
ದೂರವಾಣಿ : 9900384329

3) ವಂದನಾ ಬುಕ್ ಹೌಸ್
24/1, ನರಸಿಂಹರಾಜ ಕಾಲೋನಿ, 4ನೇ ಮುಖ್ಯ ರಸ್ತೆ
9ನೇ ಅಡ್ಡ ರಸ್ತೆ, ಬೆಂಗಳೂರು - 19
ದೂರವಾಣಿ : 26770826, 9448988106

4) ಸಮಾಜ ಬುಕ್ ಡಿಪೊ
ಪುಸ್ತಕ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು
ಶಿವಾಜಿ ರೋಡ್, ಧಾರವಾಡ, ದೂ. : 0836-2791616

5) ನಂದಿತಾ ಫರ್‌ಫ್ಯೂಮರಿ
ರಥಬೀದಿ, ಉಡುಪಿ, ಉಡುಪಿ ಜಿಲ್ಲೆ
ಫೋನ್ : 0820-2524945

6) ನ್ಯೂ ವೇದಾಂತ ಬುಕ್ ಹೌಸ್
97/1, 9ನೇ ಅಡ್ಡರಸ್ತೆ, ಗಣೇಶ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಎದುರು
ಮಲ್ಲೇಶ್ವರಂ, ಬೆಂಗಳೂರು – 560 003
ದೂರವಾಣಿ : 9986357921

ಪ್ರಕಾಶಕರು :
ಶ್ರೀ ಸಮೀರ ಸಮಯ ಸಂಜೀವಿನೀ ಸಂಸತ್ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನ (ಟ್ರಸ್ಟ್)
"ಅನಂತ ಪದ್ಮನಾಭ", ನಂ. 16, 1ನೇ ಅಡ್ಡ ರಸ್ತೆ, ಮಲ್ಲೇಶ್ವರ, ಬೆಂಗಳೂರು-560 003
ದೂರವಾಣಿ : 23560427 / ಮೊಬೈಲ್ : 9880908949